

A decorative border made of grapevines with leaves and clusters of grapes, framing the entire page.

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מאבוב וצ"ל

קובץ מוקדש למלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחלת מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

מפתח כללי

להקונטרסים א"ט
שנה ט"ז, שנת תשנ"ג

יוצא לאור ע"י תלמיד
כ"ק מרן אדמו"ר מאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חירו"ת או אגרות קודש ומאמדים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

מפתח הענינים

מדור אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

לפרשת וירא	ביאור הענין שבאו המלאכים אל אברהם אבינו בדמות אנשים – כוונת המדרש עה"פ והשענו תחת העץ – ביאור דברי המדרש עה"פ ומשה עלה אל האלקים, והפסוקים קודם מתן תורה – פי' בדברי רש"י עה"פ כה תאמר לבית יעקב – כוונת אוז"ל הזהירו בבני עניים שמהם תצא תורה – ענין גלות מצרים קודם מתן תורה – על אוז"ל בריש מס' ע"ז, מצוה קלה יש לי וסוכה שמה לכו ועשו אותה.	א"ה
לפרשת וישב	פי' נחמד בדברי המדרש עה"פ נסעו מזה כי שמעתי אומרים נלכה רותינה – ביאור הענין דחורבן ביהמ"ק הי' בשביל עון מכירת יוסף.	כ"ה
לפרשת תרומה	ביאור הכתובים ונתת אל הארון את העדות וגו' ואל הארון תתן את העדות – כוונת הפסוק מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל.	ג"ד
לפרשת ויקרא	טעם שנכתב בתורה ויקרא באל"ף זעירא – ביאור החרוז, קשר תפילין הראה לעניו – עה"פ ומשה לא ידע כי קרן עוד פניו – רמז בפסוק אדם כי יקריב מכם קרבן לד'.	ד"ר
לשבת הגדול	טעם על קריאת שם „שבת הגדול” – ביאור הפסוקים בפרשת קרבן פסח, ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית וגו' – ישוב לקושית האלשיך הק' דאין קטיגור נעשה סניגור.	ה"ד
לפרשת בחקותי	ביאור דברי המדרש עה"פ וזכרתי את בריתי יעקב וגו' – על הגמרא, ברא מזכי אבא ואבא לא מזכי ברא – כוונת אוז"ל ביקש יעקב לגלות את הקץ וכו' – פי' הפסוק כולנו בני איש אחד נחנו.	ו"ד
לפרשת דברים	פי' הפסוקים לא תכירו פנים במשפט כקטן כגדול תשמעון וגו' – ביאור על המסורה ג' פעמים וברך.	ז"ה
לסיום הש"ס	קישור סוף הש"ס עם תחלתה – ביאור דברי המשנה בסוף מס' עוקצין, עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות – כוונת המסורה ג' פעמים וראה.	ח"ד
לפרשת תבא	סמיכת סוף פ' תצא עם תחלת פ' תבא – פי' על הפסוק בהפטר, וקראת ישועה חומותיך ושעריך תהלה – ביאור דברי הגמ' שאמר הלל הזקן מובטח אני שאין זה בתוך ביתי – כוונת ב' פסוקים בתהלים, רבים מכאובים לרשע וגו', שמחו בר' וגילו צדיקים וגו'.	ט"ז

מדור זכרון לראשונים

גליון ילקוט שמעוני (בראשית)
 במס' ביצה דף ט"ז ע"א
 בסוגיא דתופס לבעל חוב
 שלשה הערות קצרות
 בדין הכרת פנים
 בדין קטלנות
 הערות ודמויות בענינים שונים
 בדין היוזק ראוי
 תקנות הקהל אודות מסים
 בענין הנ"ל
 עוד בענין הנ"ל
 עוד בענין הנ"ל
 גליון ס' הפלאה עמ"ס כתובות
 בסוגיא דרכוב ומנהיג
 בדין אבלות בשבת
 בסוגיא דסימנים
 בדין הפקר, וקידושין ביבמה
 בענין עונש לקמן
 סיום על מס' קידושין
 גליון ס' הפלאה (קוני' אחרון)
 בענין מוכס, וקלב"מ
 בענין האומר דבר בשם אומרו
 אם דברי קבלה הוי כד"ת
 גליון שו"ת ספר יהושע
 בדין תובע שמחל השבועה
 בדיני תחומין
 בענין נשים בקרבן פסח
 בסוגיא דתשביתו
 חמץ שקיבל עליו אחריות
 פסחים דף ל"א, וחולין דף י"א
 בענין מצה של חדש
 גליון הצל"ח עמ"ס פסחים
 בענין נוטלפ"ג בחמץ
 הוראה בענין שלום המלכות
 גליון ספר קצות החושן
 הערות בענינים שונים
 בדין ניקב קרום של מח
 מצות כתיבת ס"ת בשותפות
 במס' קידושין מ"א ע"ב
 גליון ספר יד מלאכי
 בדין הוחזק שאין לו אחים
 בענין דייקא ומינסבא
 במס' ב"מ דף נ"ח

הנאון ר' יעקב מעמדין זצ"ל
 הנאון ר' אברהם טיקטין אב"ד ברעסלא זצ"ל
 הנאון ר' שמעלקא טויבש אב"ד יאס זצ"ל
 הנאון ר' נתן אלי' עהרמאן רומ"ץ אירשא זצ"ל
 הנאון ר' משה גרינוואלד אב"ד חוסט זצ"ל
 הנאון ר' משה גרינוואלד אב"ד חוסט זצ"ל
 הנאון בעל נחלת שבעה זצ"ל
 הנאון ר' גבריאל פונטרימולי אב"ד טורין זצ"ל
 הנאון ר' יחזקאל אב"ד אה"ו זצ"ל
 הנאון ר' יצחק אב"ד יאנוב זצ"ל
 הנאון ר' מרדכי לייפניק אב"ד ט"ו
 הנאון ר' אורי פייבלמאן ריון באלטונא זצ"ל
 הנאון ר' עקיבא אינר אב"ד פוזנא זצ"ל
 הנאון ר' רניאל פרוסטיץ ראב"ד פר"ב זצ"ל
 הנאון ר' צבי מאגליר אב"ד סאנגרוהט זצ"ל
 הנאון ר' אברהם בנימין קלוגר מבראר זצ"ל
 הנאון ר' גיטליב פישער אב"ד שט"ו זצ"ל
 הנאון ר' נח ברוך פישער אב"ד פרעשאוו זצ"ל
 הנאון ר' ישמעאל כהן אב"ד מודינא זצ"ל
 הנאון ר' עקיבא אינר אב"ד פוזנא זצ"ל
 הנאון בעל שואל ומשיב אב"ד לכוב זצ"ל
 הנאון ר' אפרים זלמן מרגליות מבראר זצ"ל
 הנאון בעל שערי תורה אב"ד ווערבו זצ"ל
 הנאון ר' אלעזר הורוויץ אב"ד ראהמיץ זצ"ל
 הנאון בעל הרי בשמים אב"ד סטרי זצ"ל
 הנאון ר' יהודה רוד רמ"ב אב"ד ס'פעטער זצ"ל
 הנאון ר' גרשון פוליצ אב"ד נ"ש זצ"ל
 הנאון ר' שלמה רוב אב"ד גלוגא זצ"ל
 הנאון ר' מיכאל בכרך ראב"ד פראג זצ"ל
 הנאון ר' צבי העללער אב"ד בריגל זצ"ל
 הנאון ר' אלעזר פלעקסל ראב"ד פראג זצ"ל
 הנאון ר' שלמה רייטש אב"ד נייטרא זצ"ל
 הנאון ר' פנחס שטיינער אב"ד איללאק זצ"ל
 הנאון בעל נורע ביהורה אב"ד פראג זצ"ל
 הנאון בעל קרני ראם אב"ד יאס זצ"ל
 הנאון ר' רוד ליב ז"ש אב"ד ווייטצען זצ"ל
 הנאון ר' יחזקאל משה אב"ד מיטקאלץ זצ"ל
 הנאון ר' יצחק הורוויץ אב"ד סטאניסלאוו זצ"ל
 הנאון ר' שמואל רז"ב אב"ד אונסדארף זצ"ל
 הנאון ר' צבי הירש אב"ד ברלין זצ"ל
 הנאון ר' נח שמואל ליפשיץ אב"ד טורבין זצ"ל
 הנאון ר' יחזקאל פאנעט אב"ד קארלסבורג זצ"ל
 הנאון ר' ש"כ טענענבוים ראב"ד סטראפקוב זצ"ל זכרה

זילג	הגאון ר' אורי מיללער אב"ד ברעזאווא זצ"ל	כסוגיא דהשוחט בשבת
זילה	הגאון ר' משה הרש פוקס אב"ד גר"וו זצ"ל	בענין סמיכת קרובים
ח"ח	הגאון ר' דוד אופנהיים אב"ד נ"ש ופראג זצ"ל	דברים יקרים ונחמדים
ח"י	הגאון ר' יעקב מו"ץ דק' שקלאוו זצ"ל	דיין סומא בגמר דין
ח"יר	הגאון ר' שאול אב"ר אמשטרדאם זצ"ל	בדין היתר עגונה
ח"כב	הגאון ר' אפרים זלמן מרגליות מבראר זצ"ל	במס' ב"מ דף כ"ה
ח"כג	הגאון ר' אהרן שויבער אב"ר באטארקעס זצ"ל	במס' ב"מ דף ג'
ח"כה	הגאון ר' מענדל קארנוויא דיין בפוירדא זצ"ל	בדין מבכרת
ח"כו	הגאון ר' אברהם צבי אב"ד באנארד זצ"ל	בדין נישואין בימי אבלות
ט"ו	הגאון בעל ברוך טעם אב"ד לייפניק זצ"ל	בענין שעיר המשתלח
ט"ג	הגאון ר' מרדכי בנעם אב"ד נ"ש זצ"ל	דרוש ליום הכיפורים
ט"ה	הגאון ר' משה אב"ד הרימילוב זצ"ל	בענין מצ"כ, וכל תגרע
ט"כ	הגאון ר' משה לעוונינגער אב"ד ווייטצען זצ"ל	כסוגיא דשופר של עולה

מדור אגרות קודש

א"א	מכתב מהרה"ק ר' אהרן מטשערנאכל זצ"ל
א"לב	מכתב מהגאון ר' מאיר א"ש אבד"ק אונגוואר זצ"ל
ב"מ	מכתב מהגאון ר' נחום טריכטיש אבד"ק ניקלשבורג זצ"ל
ב"מא	שני מכתבים מהגה"ק ר' יחזקאל שרגא הלברשטאם אבד"ק שינאווא זצ"ל
ב"טז	מכתב מהגאון ר' אברהם וואלף המבורג מפוירדא זצ"ל
ג"יו	מכתב מהגאון ר' נטע שייאר אבד"ק פילא זצ"ל
ר"ט	מכתב מהגאון בעל קרני ראם אבד"ק יאס זצ"ל
ר"כ	מכתב מהגאון בעל אמרי בינה אבד"ק קאליש זצ"ל
ר"כב	מכתב מהגאון ר' ברוך בענדיט ליכטענשטיין מקאלאמייא זצ"ל
ה"כה	מכתב מהגאון ר' משה דוד אשכנזי אבד"ק טאלטשאווא זצ"ל
ר"כו	שני מכתבים מהגאון ר' הילל ליכטענשטיין אבד"ק קאלאמייא זצ"ל
ז"לו	מכתב מהגאון בעל שב יעקב אבד"ק פפד"מ זצ"ל
ז"לז	מכתב מגאון ר' ישראל לעוו אבד"ק פ"ק זצ"ל
ח"ל	מכתב מכ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע
ח"לא	מכתב מכ"ק מרן אדמו"ר מוהרב"צ זי"ע הי"ד
ט"כג	מכתב מהגאון ר' אליהו חיים מייזל אבד"ק לארז זצ"ל
ט"כד	מכתב מהגאון ר' שלום קוטנא אבד"ק אייזענשטאט זצ"ל

מדור זכרון לאחרונים

א"ג	הג"ר יששכר בער קאהן אב"ר סענזשארץ ז"ל	שתי תשובות
א"לו	הג"ר בצלאל שמערן אב"ד וויען ז"ל	בענין הרגיל בזיתים
ב"מב	הג"ר אהרן גר כ"ץ אב"ר נימיוזשע ז"ל	חידושים בפרק שנים אוחזין
ב"מו	הג"ר ישראל קערנקרויט דומ"ץ באבוב הי"ד	סנסנים קצרים
ג"יח	הג"ר אברהם מנחם שטיינבערג אב"ד בראד ז"ל	בענין תנאי כניזרות
ד"כג	הג"ר מאיר אריק אב"ר טארנא ז"ל	ברין כלי מתכות המצופים
ד"כה	הג"ר שלום יוסף פייננבוים אב"ד לאקאטש ז"ל	בענין סמיכה בשתי ידים
ד"ל	הג"ר שלמה זלמן בעאטום אב"ד סקולסק הי"ד	ב' הערות במס' שבועות
ה"כח	הג"ר אברהם חנוך פר"מ דומ"ץ סאטמאר הי"ד	כסוגיא רמצה של טבל
ו"כט	הגה"צ רא"י פריינד אב"ד נאסויד ז"ל	כריני מקואות
ו"לג	הג"ר יוסף זוסמאנאוויץ אב"ד ווילקאמיר הי"ד	בענין לאו שבכללות
ז"לט	הג"ר צבי קינסטליכער אב"ד הערמנשטאט ז"ל	בענין תנאי הן קודם ללאו

בענין אין ערל'ת ועשה
שבת דף ג'. וקידושין דף כ"ה

מדור פלפול והלכה

חידושים בריש מס' ב"מ
בסוגיא דצנועין, ובגדרי יאוש
בדין קימה לפני זקן
בדין סיכה כשתי'
בענין בימה באמצע ביהכנ"ס
הערות בפ"ק דקידושין
תשובה בענינים שונים
בדין חילול שבת לחולה
בענין ב"ו וב"ז בערב פסח
בסוגיא דמצה של טבל
בענין יום הולדת
בענין לפני עור
בדין ירושת בכור
בענין גבולות הארץ
בדין מלאכת או"ז בחוה"מ
בדין נתינת גט בפני כ"ד
בענין מצוה הכאה בעבירה
בענין סמיכה שהייה וחזרה

מדור עולת שבת בשבתו

לפ' בראשית
היא נתנה לי מן העץ
לפ' נח
אלה תולדות נח נח
לפ' לך
כה יהי זרעך
לפ' וירא
והוא יושב פתח האהל
לפ' חיי שרה
וד' ברך את אברהם ככל
לפ' תולדות
ואלה תולדות יצחק וגו'
לפ' ויצא
וזה שער השמים
לפ' וישלח
ואמרת לעבדך ליעקב
לפ' וישב
עד יגרל שלה בני
לפ' מקץ
את האלקים אני ירא
לפ' ויגש
ויוכח זבחים לאלקי אביו יצחק

הג"ר משה ליב לעכאוויטש אב"ר זענטא ז"ל
הג"ר שאול ראענבערג אב"ר ראצפערט ז"ל

הרב מו"ה אלחנן היילפרין שליט"א
הרב חיים בן ציון פאלנער ג"י
הרב מו"ה יעקב מאיר שטערן שליט"א
הרב אברהם שמשון בראדס ג"י
הרב מו"ה יעקב יצחק ניימאנן שליט"א
הרב אשר זעליג גאלדמאן ג"י
הרב מו"ה מאיר בראנדסדארפער שליט"א
ר' משה בריקמאן ג"י
הרב מו"ה שמואל עקיבא שלעזינגער שליט"א
ר' יצחק מאטצען ג"י
הרב מו"ה נתן נעשטעטנער שליט"א
הרב מו"ה חיים דוד בלוס שליט"א
הרב מו"ה חיים יעקב יוסף טויבער שליט"א
הרב ברוך חנה גרינפעלד ג"י
הרב מו"ה שמואל אליעזר שטערן שליט"א
ר' שלום דוד נעללער ג"י
הרב מו"ה בן ציון הכהן שליט"א
הרב יצחק זעקיל פאללאק ג"י

הגאון ר' צבי הירש אב"ד ברלין זצ"ל
כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
הגאון ר' משה זכות ממנטובנה זצ"ל
כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
הגאון ר' מאיר אריק אב"ד טארנא זצ"ל
הגאון ר' דניאל פרוסמיץ ראב"ד פר"ב זצ"ל
הגאון בעל נודע ביהודה אב"ד פראג זצ"ל
כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
הגאון בעל עצי אלמונים אב"ד אה"ו זצ"ל
הנה"ק ר' שלום רוקח אב"ד בעלז זצ"ל
הגאון ר' שמעלקא טויבש אב"ד יאס זצ"ל

הנאון ר' פנחס שטיינער אב"ר איללאק צ"ל	ב"נו	לפ' ויחי וידגו לרוב בקרב הארץ
הנאון ר' יוסף ררשן מפוזנא צ"ל	ב"נח	לפ' שמות וימת מלך מצרים
הרה"ק ר' חיים מאיר יחיאל ממאגלניצא צ"ל	ב"נח	לפ' וארא ויואמר אליו אני ד'
הנאון ר' נחום טריביטש אב"ד נ"ש צ"ל	ג"כח	לפ' בא ברש"י, כזה ראה וקדש
הנאון ר' שלמה קלוגר ראב"ד בראד צ"ל	ג"כח	לפ' בשלח ולקטו דבר יום ביומו
הנאון ר' אלכסנדר לנדא אב"ד קראקא צ"ל	ג"כט	לפ' יתרו ויעמוד העם על משה וגו'
כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	ג"כט	לפ' משפטים במסורה ג"פ כצאת
כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	ד"לט	לפ' תצוה במסורה ב"פ ובצאתו
הנאון ר' משה אב"ד פוזנא צ"ל	ד"מ	לפ' פורים חייב אינש לבסומי בפוריא
הרה"ק ר' יעקב הורוויץ אב"ד מעליץ צ"ל	ד"מ	לפ' תשא כי תשא את ראש בני'
הנאון ר' דוד אופנהיים אב"ד פראג צ"ל	ד"מא	ושמן זית הין לפ' ויקהל
כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	ד"מא	במסורה ב"פ בעושי לפ' ויקרא
הנה"צ ר' לייבוש היילפרין מברעזאן צ"ל	ד"מב	אדם כי יקריב לחג הפסח
הנאון ר' דוד אפנהיים אב"ד פראג צ"ל	ה"לט	טעם על דר"ו שנה ולילה כיום יאיר
כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	ה"לט	להגדה של פסח וישימו עליו שרי מסים
הנאון ר' שלמה קלוגר ראב"ד בראד צ"ל	ה"לט	לשביעי של פסח והמים להם חומה וגו'
כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	ה"מ	לפ' אחרי בקרבתם לפני ד'
הנאון ר' יוסף ררשן מפוזנא צ"ל	ר"מה	לפ' קדושים איש אמו ואביו תיראו
הנאון ר' יעקב פינתו צ"ל	ר"מה	לפ' אמור ונקדשתי בתוך בני' וגו'
כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	ו"מו	לפ' בהר ובמרבית לא תתן אכלך
הנאון ר' אברהם טיקטין אב"ד ברעסלא צ"ל	ו"מו	לפ' בחקותי וזכרתי את בריתי יעקב
הנאון בעל הפלאה אב"ד פפר"מ צ"ל	ו"מו	לפ' נשא ברש"י, כמו זכור ושמור
כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	ו"מו	לפ' בהעלותך א"ל נא רפא נא לה
כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	ו"מו	

ויעלו בנגב וגו'	לפ' שלח	הגאון ר' יעקב מעמדין זצ"ל	ו-מח
לפ' חקת			
וישמע הכנעני וגו'		הגאון ר' אברהם מיקמין אב"ד ברעסלא זצ"ל	ז-נג
לפ' בלק			
והוקע אותם וגו'		הגאון ר' משה שטיין אב"ד אהרישאר זצ"ל	ז-נג
לפ' פינחס			
לכן אמור וגו'		הגאון ר' משה זכות ממנטובה זצ"ל	ז-נג
לפ' מטות			
בהפטרה. היטבת לראות		הגאון ר' סנדר מרגליות אב"ד סאנטוב זצ"ל	ז-נג
לפ' דברים			
בחורב לאמר		כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	ז-נג
בהפטרה. והם פשעו כי		הרה"ק ר' אליעזר מדויקוב זצ"ל	ז-נג
לפ' ואתחנן			
במדרש עה"פ אתה החילות		הגאון ר' יעקב שפירא אב"ד הומא זצ"ל	ח-מג
לפ' עקב			
לא יהי' בכך עקר ועקרה		כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	ח-מג
לפ' ראה			
וסרתם מן הדרך		הגאון בעל שב יעקב אב"ד פפד"מ זצ"ל	ח-מג
לפ' שופטים			
צדק צדק תרדוף		כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	ח-מג
ידינו לא שפכו וגו'		הגאון ר' דוד באב"ד אב"ד פראכיזנא זצ"ל	ח-מג
לפ' תבא			
וכל מכה אשר לא כתוב		הגאון ר' יוסף ענגיל ראב"ד קראקא זצ"ל	ט-מ
לפ' וילך			
כי אביאנו אל הארמה		הגה"צ ר' מאיר יהודה אב"ד בוקאווסק זצ"ל	ט-מ
לסליחות			
ויורו שמים פלאך ר'		כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	ט-מא
לראש השנה			
תקעו כחודש שופר		הגאון ר' בצלאל רנשבורג מפראג זצ"ל	ט-מא
ליום כיפור			
כל האוכל ושותה בתשיעי		הגה"ק ר' ישכר בער רוקח אב"ד בעלו זצ"ל	ט-מב

מדרור תמיהות וישובים			
הערה בספר ים של שלמה		הרב אברהם משה שאי נ"י	א-מט
הערה בספר בית אלקים		הרב אברהם משה שאי נ"י	א-מט
הערה בס' שמנה לחמו		ר' חיים ישעי' שווימער נ"י	ב-נט
הערה בהגהות מהר"ן חיות		ר' חיים ישעי' שווימער נ"י	ב-נט
הערה בספר מאור ושמשי		הב" צבי דוב שווארץ נ"י	ב-נט
הערה בספר דברים נחמדים		הג"ד חיים דוב גראס מפעטריווא ז"ל	ד-מב
הערה במראה"פ על ירושלמי		הג"ד חיים דוב גראס מפעטריווא ז"ל	ד-מב
הערה בספר שדי חמד		הג"ד חיים דוב גראס מפעטריווא ז"ל	ד-מב
הערה בספר בית האוצר		ר' מנחם מענדיל ציטראנענבוים נ"י	ו-מט
הערה בספר נדרי זרזין		ר' מנחם מענדיל ציטראנענבוים נ"י	ו-מט
הערה בספר מאיר עיני חכמים		ר' מנחם מענדיל ציטראנענבוים נ"י	ו-מח
הערה בספר קובץ הערות		הרב שמחה רובין נ"י	ח-מה
הערה בספר ישמח משה		הב" יהושע שלום נתן רובין נ"י	ח-מה

תמי' בדבר המהרש"ל	הרב מו"ה פנחס הירשפרונג שליט"א	ט"מר
תמי' בספר מגיד תעלומה	הרב מו"ה פנחס הירשפרונג שליט"א	ט"מר
תמי' בספר באר שמואל	הרב מו"ה פנחס הירשפרונג שליט"א	ט"מר

מדור הנאהבים והנעימים

שתי הערות קצרות	הר' צבי זאנענשיין הי"ד מפארגורזע	ר"מג
רמז על חודש ניסן	הר' שלמה סג"ל עפשטיין הי"ד מאושפצין	ה"מב
בפסחים נ"ט, ובזבחים נ"ט	הב' שמחה מארילעס הי"ד מיעריסלוב	ר"נ
שני דברים נחמדים	הר' אהרן יוסף גרינבערג הי"ד מפארגורזע	ז"נר
דבר נחמד בשיר היחוד	הר' יחזקאל שרגא ר"ב הי"ד מבאבוב	ח"מו
רמז נכון בספר תהלים	הר' ישעי' איזענבערג הי"ד מקראקא	ח"מו
בדברי הכס"מ בענין טבילה	הר' משה הורוויץ הי"ד מטארנא	ט"מב

מדור תעודות וסמיכות

כתב חבר	הגאון ר' יוסף לערנער אב"ד עלנבוין זצ"ל	א"נ
כתב חבר	הגאון ר' ישראל וואהרמאן אב"ד פעסט זצ"ל	א"נא
כתב מורנו	הגאון בעל כתב סופר אב"ד פר"ב זצ"ל	ב"סא
כתב הורמנא	הגאון בעל מכתב סופר אב"ד קראקא זצ"ל	ב"סב
כתב הורמנא	הגאון בעל שבט סופר אב"ד פר"ב זצ"ל	ב"סב
כתב מורנו	הגאון בעל שבט סופר אב"ד פר"ב זצ"ל	ב"סג
כתב חבר	הגאון בעל הפלאה אב"ד פפר"מ זצ"ל	ה"מר
כתב חבר	הגאון ר' אהרן מגזע צבי ראב"ד ברלין זצ"ל	ה"מה
כתב המלצה	הגאון ר' וואלף חיות אב"ד פאלאטא זצ"ל	ה"מה
כתב הורמנא	הגאון בעל בית יצחק אב"ד לבוב זצ"ל	ר"נב
מכתב תעודה	הגאון ר' חיים יהודה ה"ש דומ"ץ אושפצין הי"ד	ר"נב
כתב חבר	הגאון ר' שלמה קוועטש אב"ד נ"ש זצ"ל	ז"נז
כתב מורינו	הגאון בעל שערי תורה אב"ד ווערבו זצ"ל	ז"נח
כתב מורינו	הגאון ר' מרדכי פריעד אב"ד מ"ב זצ"ל	ז"נח
כתב הורמנא	הגאון בעל שואל ומשיב אב"ד לבוב זצ"ל	ח"מו
כתב הורמנא	הנה"צ ר' יהושע הורוויץ אב"ד דזיקוב זצ"ל	ח"מו
כתב הורמנא	הגאון מהרש"ם אב"ד ברעזאן זצ"ל	ח"מח
כתב מורנו	הגאון ר' וואלף באסקאוויץ אב"ד קעלין זצ"ל	ט"מה
כתב המלצה	הגאון ר' שלמה אב"ד לונדון זצ"ל	ט"מו

מדור זכור ימות עולם

פריטיכל ממכירת בית הכנסת בעיר סעליש (תרס"ה לפ"ק)	א"נג
מכתב מק"ק וויען לק"ק וויניציאה אודות הגירוש (ת"ל לפ"ק)	ר"מר
קו"ק אודות הסתפקות מצות לחבושי בית האסירים בעיר ברין	ה"מג
קו"ק לעזרה מק"ק פראג (ת"מ לפ"ק)	ר"נג
קו"ק אודות שריפה נוראה בעיר באסקאוויץ (תקפ"ג לפ"ק)	ז"נו

צילומי כתבי קודש

הגאון ר' יריר' גיטליב פישער אב"ד שטוהל-ווייסענבורג זצ"ל	ב"לו
הגאון ר' נחום טרייבטש אב"ד ניקלשבורג זצ"ל	ב"מ
הגאון ר' עקיבא איגר אב"ד פוזנא זצ"ל	ג"יג
הגאון ר' יהודה רוד ראטטענבערג אב"ד ס'פעטער זצ"ל	ד"מח
הגאון בעל פנים מאירות אב"ד איזענשטאט זצ"ל	ה"מא
הגאון ר' אהרן מגזע צבי ראב"ד ברלין זצ"ל	ה"מה

ו־כב	הגאון ר' יחזקאל משה פישמאן אבד"ק מישקאלץ זצ"ל
ו־כו	הגאון ר' שמואל ראזענבערג אבד"ק אונסדארף זצ"ל
ו־כח	הגאון ר' הילל ליכטענשטיין אבד"ק קאלאמייא זצ"ל
ו־כא	הגאון ר' נח שמואל ליפשיץ אבד"ק טורבין זצ"ל
ז־לד	הגאון ר' אורי מיללער אבד"ק ברעזאווא זצ"ל
ז־לח	הגאון ר' ישראל לעוו זצ"ל אבד"ק פינפקירבען
ח־מח	הגאון ר' אברהם צבי אבעלים אבד"ק שארבאגארד זצ"ל
ט־מה	הגאון ר' וואלף הלוי באסקאוויץ אבד"ק קעלין זצ"ל
ט־מו	הגאון ר' שלמה אבד"ק לונדון זצ"ל

א־ס, ז־ס	חדשים גם ישנים
ב־ל, ה־מ	דקדוקי סופרים
ז־נט	חרות על הלוחות
א־נב	ציונים והערות

מפתח השמות עפ"י סדר א"ב

כ"ק מרן אדמו"ר מהר"ב צ"ל הי"ד חילא
כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א איה, אימו, אימו, ביה, בינו, גיד, גיט, דיד, דילט, דימא,
היד, הילט, הימ, ויד, וימו, וימו, ויה, זינד, חיד, חימג, חידר, טיז, טימא
הגאון ר' אברהם בנימין קלוגר מבראד בילג
הגאון ר' אברהם חנוך פריעדמאן דומ"ץ דק' סאטמאר היכח
הגאון ר' אברהם טיקטין אבד"ק ברעסלא איכר, וימו, זינג
הגאון ר' אברהם בנימין וואלף המבורג מפיורדא נישט
הגה"צ ר' אברהם יהושע פריינד אבד"ק נאסויד ריכט
הגאון ר' אברהם מנחם שטיינבערג אבד"ק בראד בעל מחזה אברהם גיח
הרב אברהם משה שאי א"מט
הגאון ר' אברהם צבי אבעלים אבד"ק שארבאגארד חיכו
הגאון ר' אברהם שמואל בנימין סופר אבד"ק פרעשבורג בעל כתם סופר ביסא
הרב אברהם שמשון בראדט בינא
הגאון ר' אהרן מגנע צבי ראבד"ק ברלין הימה
הגאון ר' אהרן גד כ"ץ אבד"ק נימיושע בימב
הגאון ר' אהרן הלוי טויבער אבד"ק בעטארקעס חיכג
ר' אהרן יוסף גרינבערג זינד
ר' אהרן יעקב ישראל ישורון כהנא גילג
הרה"ק ר' אהרן מטשערנאבל אילא
הגאון ר' אהרן משה טויבש אבד"ק יאס בעל קרני ראם דייט, וייד
הגאון ר' אהרן שפיץ אבד"ק פרוסניץ זינט
הגאון ר' אורי מיללער אבד"ק ברעזאווע זילג
הגאון ר' אורי פייכלמאן דומ"ץ דק' אלטונא ביכג
הרב אלחנן היילפרין אילט
הגאון ר' אליהו חיים מייזל אבד"ק לאדז טיכג
ר' אלי' שמיטצער א"ס
הרה"ק ר' אליעזר מדזיקוב זינד
הגאון ר' אלכסנדר סענדר לנדא אבד"ק קראקא גיכט
הגאון ר' אלכסנדר סנדר מרגליות אבד"ק סאנטוב זינג
ר' אלעזר גאלדמאן זיסג
הגאון ר' אלעזר הלוי הורוויץ אבד"ק ראהטין דייא
הגאון ר' אלעזר פלעקלס ראבד"ק פראג הייח
הגאון ר' אפרים זלמן מרגליות מבראד בעל בית אפרים דיו, חיכג
הגאון ר' ארי' ליבוש הורוויץ אבד"ק סטרי בעל הרי בשמים, דיטו
הב' ארי' ליבוש גרינפעלד טיג
הרב אשר זעליג גאלדמאן גיכד
הגאון ר' בנימין וואלף לעוו אבד"ק ווערבוי בעל שערי תורה ד"ט, זינג
הגאון ר' בנימין וואלף הלוי באסקאוויץ אבד"ק קעלין טימה
הרב בן ציון הכהן טיל
הגאון ר' ברוך פרענקל-תאומים אבד"ק לייפניק בעל ברוך טעם טיי
הגאון ר' בצלאל רנשבורג מפראג טימא
הגאון ר' בצלאל שטערן אבד"ק וויען אילו
הגאון ר' ברוך בענדריש ליכטענשטיין מקאלאמייא דריכג
הרב ברוך חנה גרינפעלד זימו
הגאון ר' גבריאל פונטרימולי אבד"ק טורין ביי
הגאון ר' גבריאל סג"ל דומ"ץ בק' לאדז טיכד

הגאון ר' גרשון פולין אבד"ק ניקלשבורג היו
הגאון ר' דוד אופנהיים אבד"ק נ"ש ופראג ד"מא, הילט, ח"ח
הגאון ר' דוד ליב זילבערשטיין אבד"ק וויטצען בעל שבילי דוד ורמו
הגאון ר' דוד מאיר כאב"ד אבד"ק פראכניזא ח"מד
הגאון ר' דניאל פרוסטין ראבד"ק פרעשבורג א"מט, כ"ל
הגאון ר' הילל ליכטענשטיין אבד"ק קאלאמיא ור"כ
הגאון ר' זאב וואלף חיות אבד"ק פאלאטא ה"מה
הרב חיים בן ציון פאלגער א"מג
הגאון ר' חיים דוב גראס אבד"ק פעטריווא ד"מב
ר' חיים דוד אונגאר ז"סה
הרב חיים דוד בלוס ו"מב
כ"ק מרן הגה"ק ר' חיים הלברשטאם אבד"ק צאנז בעל דברי חיים ח"ל
הגאון ר' חיים יהודה הלברשטאם דומ"ץ דק' אושפיצין ור"נב
הרב חיים יעקב יוסף טויבער ד"מג
ר' חיים ישעי' שווימער ב"נט
הרה"ק ר' חיים מאיר יחיאל ממאגלניצא ב"נח
הרב חיים נחום ליכטענשטיין ור"נו
ר' חנוך גד מרקסון א"סא
הגאון ר' יודי' גיטליב פישער אבד"ק שטוהלי-וויטצענבורג כ"לה
הגאון ר' יהודה דוד ראטטענבערג אבד"ק סענפעטער ד"יו
הגה"צ ר' יהודה ליבוש היילפרין מברעזאן ד"מב
ר' יהודה קינדערמאן ור"נה
הגה"צ ר' יהושע הורוויץ אבד"ק דזיקוב ח"מו
הב' יהושע שלום נתן רובין ח"מה
הגאון ר' יוסף דרשן מפוזנא בעל יסוד יוסף ב"נח, ור"מו
הגאון ר' יוסף זוסמאנאוויץ אבד"ק ווילקאמיר ור"לג
הרב יוסף חיים לערנער ור"נח
הגאון ר' יוסף ענגיל ראבד"ק קראקא ט"מ
הגאון ר' יוסף לערנר אבד"ק עללנבויען א"נ
ר' יוסף מאיער א"נט
הגאון ר' יוסף נחמיו קארניטצער אבד"ק קראקא א"נג
הגאון ר' יוסף שאול נאטהנזאהן אבד"ק לבוב בעל שואל ומשיב גיד, ח"מו
הגאון ר' יחזקאל משה פישמאן אבד"ק מישקאלץ ו"כ
הגאון ר' יחזקאל סג"ל לנרא בעל נודע ביהודה ב"נה, ור"ז
הגאון ר' יחזקאל פאנעט אבד"ק קארלסבורג בעל מראה יחזקאל ו"כב
הגאון ר' יחזקאל קאצענעלינבויגן אבד"ק אה"ו בעל כנסת יחזקאל ב"יב
הגה"ק ר' יחזקאל שרגא הלברשטאם אבד"ק שינאווא בעל דברי יחזקאל ב"מא
הרב יחזקאל שרגא ראטטענבערג ח"מו
הרה"ק ר' יעקב הורוויץ אבד"ק מעליץ ד"מ
הגאון ר' יעקב דומ"ץ דק' שקלאוו ח"י
הרב יעקב יצחק ניימאן ג"כ
הרב יעקב מנחם לאנגער א"נו
הרב יעקב מאיר שמערן ב"מח
הגאון ר' יעקב מעמדין א"ח, ור"מח
הגאון ר' יעקב הכהן פאפרש אבד"ק פפד"מ בעל שב יעקב ור"לו, ח"מד
הגאון ר' יעקב פינטו ור"מה
הגאון ר' יעקב שפירא אבד"ק הומנא ח"מג

הגאון ר' יצחק אבד"ק יאנוב בעל פני יצחק ב"ש
הגאון ר' יצחק הלוי הורוויץ אבד"ק סטאניסלאוו ורנב
ר' יצחק מאטצען ה"לד
הגאון ר' יצחק שמעלקיש אבד"ק לכוב בעל בית יצחק ורנב
הרב יצחק זעקיל פאללאק ט"ל
ר' ירוחם אלי' ראזענפעלד ט"מט
הגאון ר' ישמעאל הכהן אבד"ק מודינא בעל זרע אמת ג"ו
ר' ישעי' איזנבערג ח"מו
הב' ישעי' ציטראנענבוים א"סא
הגאון ר' ישראל לעוו אבד"ק פינפקירכען ו"ל
ר' ישראל מאיר הורוויץ ו"ס
הגאון ר' ישראל סג"ל וואהרמאן אבד"ק פעסט אינא
הגאון ר' ישראל סג"ל קערנקרויט דומ"ץ דק' באבוב ב"מו
הגאון ר' יששכר בער קאהן אבד"ק סענזשארץ א"לג
הגה"ק ר' ישכר בער רוקח אבד"ק בעלז ט"מב
הגאון ר' ליב אבד"ק ברין הי"מג
הגאון ר' מאיר אויערבאך אבד"ק קאליש בעל אמרי בינה ר"כ
הגאון ר' מאיר אריק אבד"ק טארנא א"מח, ר"כג
הגאון ר' מאיר א"ש אבד"ק אונגוואר א"לב
הרב מאיר בראנדסדארפער ר"לא
הגה"צ ר' מאיר יהודה שפירא אבד"ק בוקאווסק ט"מ
הגאון ר' מיכאל בכרך ראבד"ק פראג הי"א
ר' מנחם מענדיל ציטראנענבוים ו"מט
הגאון ר' מנחם מענדיל קארגוי דיון בפיוורדא בעל גידולי טהרה ח"כח
ר' מרדכי אר"י גיפס הי"מו
הגאון ר' מרדכי לייפניק אבד"ק טעמעשוואר ב"כב
הגאון ר' מרדכי בנעט אבד"ק ניקלשבורג ט"יג
הגאון ר' מרדכי פריעד אבד"ק מארטינסבורג ז"נח
ר' משה בריקמאן ד-לג
הגאון ר' משה גרינוואלד אבד"ק חופט בעל ערוגת הכושם א"כט
הגאון ר' משה רוד אשכנזי אבד"ק טאלטשאווא הי"כח
הגאון ר' משה הרש פוקס אבד"ק גרויסווארדיין ו"לה
הגאון ר' משה זכות ממנטובה א"מו, ז"נג
הרב משה הורוויץ ט"מב
הרב משה יהודה דוב היילפרין ג"לא
הגאון ר' משה ליב לעבאוויטש אבד"ק זענטא ח"לב
הגאון ר' משה ר' מענדלש אבד"ק פוזנא ר"מ
הגאון ר' משה פודהארצער אבד"ק הרימילוב ט"יח
הגאון ר' משה סג"ל לעווינגער אבד"ק ווייטצען ט"כ
הגאון ר' משה שטיין אבד"ק אהרישאר ז"נג
הגאון ר' נח ברוך פישער אבד"ק פרעשאווי ב"לח
הגאון ר' נח חיים צבי ברלין אבד"ק אה"ו בעל עצי אלמוגים ב"נו
הגאון ר' נח שמואל ליפשיץ אבד"ק טורבין ז"יג
הגאון ר' נחום טריכטש אבד"ק ניקלשבורג בעל הקובץ ב"מ, ג"כח
הרב נחום מאיר גערמאן ז"סג
הגאון ר' נטע שייאר אבד"ק פילא ג"יו
הגאון ר' נתן אלי' עהרמאן דומ"ץ דק' אירשא א"כז

הרב נתן געשטעטנער וילן
הגאון ר' עקיבא איגר אבד"ק פוזנא ביכה, גי'א
הגאון ר' פנחס הכהן שטיינער אבד"ק איללאק בינו, היכג
הגאון ר' פנחס הלוי איש הורוויץ אבד"ק פפד"מ בעל הפלאה הימר, וימו
הרב פנחס הירשפרונג טימר
הב' צבי דוב שווארץ בינט
הגאון ר' צבי הירש אבד"ק ברלין א"מו, ויח
הגאון ר' צבי הירש העללער אבד"ק בריגל ובאניהאד הימו
הגאון ר' צבי הירש מאגליד אבד"ק סאנגרוהט בילא
הרב צבי זאנענשטיין ד"מג
הגאון ר' צבי קינסטליכער אבד"ק הערמנשטאט וילט
הגאון ר' שאול אבד"ק אמסטראם בעל בנין אריאל חיד
הגאון ר' שאול ראזענבערג אבד"ק ראצפערט טיכו
הרב שלום דובער שניאורסאהן גילא
ר' שלום דוד געללער חילט
הגאון ר' שלום יוסף פייגענבוים אבד"ק לאקאטש ריכה
הגאון ר' שלום מרדכי הכהן שוואדראן אבד"ק ברעזאן ח"מח
הגאון ר' שלום קוטנא אבד"ק אייזענשטאט טיכו
הגה"ק ר' שלום רוקח אבד"ק בעלזא בינו
הגאון ר' שלמה ברוך טענענבוים ראבד"ק סטראפקוב זיכה
הגאון ר' שלמה דוב בעריש הערצפעלד אבד"ק גלוגא היט
הגאון ר' שלמה דייטש אבד"ק נייטרא היכ
הגאון ר' שלמה זלמן טובי' בעאטום אבד"ק סקולסק ריל
הרב שלמה סג"ל עפשטיין הימב
הגאון ר' שלמה אבד"ק לונדון טימו
הגאון ר' שלמה קוועטש אבד"ק לייפניק וינו
הגאון ר' שלמה קלוגר ראבד"ק בראד גיכה, הילט
הרב שמואל אליעזר שטערן חילג
הרב שמואל אשכנזי אינ
הגאון ר' שמואל הלוי אבד"ק באמבערג בעל נחלת שבעה ביח
הרב שמואל עקיבא יפה־שלעזינגער היכט
הגאון ר' שמואל ראזענבערג אבד"ק אונסדארף בעל באר שמואל ויכו
הגאון ר' שמואל שמעלקא טויבש אבד"ק יאס איכה, בינו
הב' שמחה מארילעס וינ
הגאון ר' שמחה בונם סופר אבד"ק פרעשבורג בעל שבט סופר ביסב, ביסג
הרב שמחה רובין ח"מה
הגאון ר' שמעון סופר אבד"ק קראקא ביסב

חותמין בברכה

כצאת השנה מקרימין אנו את פני

כבוד קדושת עט"ר מרן אדמו"ר שליט"א

בברכותינו הנאמנות

ברכת כתיבה וחתומה טובה לאלתר לחיים טובים ולשלום

בבריות גופא ונהורא מעליא ובחיוזק ואימוץ כח להשפיע עלינו כל מיני
השפעות טובות כשאיפת נפשו המהורה.

ונזכה כולנו יחד במהרה לקבל את פני משיח צדקנו
תחת דגלו של כ"ק רבינו שליט"א, אכ"ר.

ופה מקום אתנו לאחל ולברך לכל אנ"ש וידידינו החותמים הנכבדים שיחיו
שנה טובה ומאושרת.

תכלה שנה וקללותי' — תחל שנה וברכותי'

כעתירת וברכת,
המערכת

Typography by:

Simcha Graphic Associates

4311 15th Avenue — Brooklyn, N.Y. 11219

Tel. (718) 854-4830

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאלער לשנה

בקאנאדע = 20 דאלער לשנה

בעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = ברואר רגיל 25 דאלער לשנה

ברואר אויך 35 דאלער לשנה

PRINTED BY GROSS BROS. PRINTING (201) 865-4606

נרפס בדפוס האחים גרויס

From:

KEREM SHLOMO

Mesivta Eitz Chaim D'Bobov

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID

Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Forwarding & Return Postage Guaranteed

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הנח"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב וצ"ל

קובץ מוקדש לסלסול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מנאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה ט"ז קונטרס א' (קנ"א) תשרי-חשון תשנ"ג

יוצא לאור ע"י תלמידיו
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

ה	ב"ק מרן אדמו"ר שליט"א	ה
	מרור זכרון לראשונים	
ח	הנאמן ר' יעקב מעמדון זצ"ל	ח
כד	הנאמן ר' אברהם טיקטין אבד"ק ברעסלא זצ"ל	כד
כה	הנאמן ר' שמעלקא טויבש אבד"ק יאס זצ"ל	כה
כז	הנאמן ר' נתן אלי עהרמאן דומ"ץ רק' אירשע זצ"ל	כז
כט	הנאמן ר' משה גרינוואלד אבד"ק חוסט זצ"ל	כט
	מרור אנרות קודש	
לא	הנאמן ר' אהרן ממשערנאבל זצ"ל	לא
לב	הנאמן ר' מאיר איז אבד"ק אינגוואר זצ"ל	לב
	מרור זכרון לאחרונים	
לג	הנאמן ר' יעקב בער קאהן אבד"ק סענזשארץ ז"ל	לג
לו	הנאמן ר' בצלאל שטערן אבד"ק וויען ז"ל	לו
	מרור מלפול והלכה	
לט	הנאמן ר' הרב משה אלהן היילפרין שליט"א	לט
מג	הנאמן ר' הרב חיים בן ציון פאלנער נ"י	מג
	עולת שבת בשבתו	
מו	הנאמן ר' המערכת	מו
	מרור תמיהות וישובים	
מט	הנאמן ר' מנחם מענדל שנייד	מט
	מרור תקורות וסמיכות	
נ	הנאמן ר' יוסף לערנר אבד"ק עלנבוינ זצ"ל	נ
נא	הנאמן ר' ישראל מגיל וואהרמאן אבד"ק פעסט זצ"ל	נא
	מרור זכור ימות עולם	
נג	הנאמן ר' משה בישניא טרומ"ה לפ"ק	נג
נב	הנאמן ר' משה	נב
נה	הנאמן ר' משה	נה
סר	הנאמן ר' משה	סר

כל הזכויות שמורות להמערכת

מוזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש לעילוי נשמת
אבינו וזקננו עטרת ראשנו
הרה"ח הנכבד מו"ה משה יעקב בירנבוים ע"ה
בן הרה"ח מו"ה שלום הי"ד
יליד צאנז
מגזע בעל נודע ביהודה ונכד המהרש"ל
ועוד גאונים קדושים וצדיקים זי"ע
נפ' בשם טוב ביום ב' לחורש אלול תשנ"ב לפ"ק
בכו לאבלים ולא לאכירה, שהוא למנוחה ואנו לנאנחה

אביו הרה"ח מו"ה שלום הי"ד בן הרה"ח מו"ה משה ז"ל
אמו מרת רעכיל ריזל הי"ד בת הרה"ח מו"ה אליעזר געץ-לנדא ז"ל
אחותו הינדא הי"ד
נאספו עקה"ש בעת גירוש עיר צאנז י"ד אלול תש"ב
אחיו יצחק, וחיים זושא הי"ד
נקבע היא"צ ט"ו תשרי תש"ב

אמנו וחמותינו היקרה
האשה החשובה והצנועה
מרת אסתר רבקה בירנבוים ע"ה בת הרה"ח מו"ה איסר שפיגעל הי"ד
נפטרה בשם טוב כ"ג מרחשון תשמ"א לפ"ק
אחרי סבלה יסורים נוראים ולא התמרמרה
יהי זכרם ברוך ותהיינה נשמותיהם צרורות בצרור החיים
הונצח ע"י בניהם וחתיניהם,
שלום איסר בירנבוים ומשפ'
אליעזר בירנבוים ומשפ'
אלהנן צבי הכהן גלאנצער ומשפ'
ארי' לייב רייכמאן ומשפ'
צבי בענדיט גוטטער ומשפ'
ובן אחי' כבנם,
יחזקאל בירנבוים ומשפ'

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש לעילוי נשמות
אא"ז הגה"צ מוה"ר נפתלי חיים הורוויץ זצ"ל
בהגה"ק מוה"ר מאיר אבר"ק רזיקוב זצ"ל
נפטר ביום הכיפורים שנת תרנ"ה לפ"ק

אא"ז הגה"צ מוה"ר יואל היילפרין מברעזאן זצ"ל
בהגה"צ מוה"ר אברהם זרח ארי' יהודה ליבוש מברעזאן זצ"ל
נפטר ביום הושענא רבה שנת תשי"ד לפ"ק

רודי הגה"צ מו"ה מנשה הורוויץ אבר"ק זאלין זצ"ל
בהגה"צ מוה"ר אלי' אבר"ק זאלין זצ"ל
נפטר ביום שמיני עצרת שנת תשל"ג לפ"ק

רודי הגה"צ מוה"ר חנני' יוסף היילפרין אבר"ק זשאבנא זצ"ל
בהגה"צ מוה"ר יואל מברעזאן זצ"ל
נהרג עקח"ש עם משפחתו ביום י"ב תשרי שנת תש"ב לפ"ק

חמותי החשובה מרת מרים פיללער ע"ה בת מו"ה משה אברהם הי"ד
נפטרה ביום שמיני עצרת שנת תשמ"ז לפ"ק

תהינן נשמותיהם צרורות כצדור החיים

הונצח על ידי,
ירוחם אליהו ראזענפעלד ומשפ'

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת וירא

וירא אליו ד' באלוני ממרא והוא יושב פתח האהל כחום היום, וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו וירא וירץ לקראתם מפתח האהל וגו'. ופירש"י, יום שלישי למילתו ה', והוא יושב פתח האהל לראות אם יש עובר ושב ויכניסם בביתו, והוציא הקב"ה חמה מנרתיקה שלא להמריחו באורחים, ולפי שראהו מצטער שלא היו אורחים באים, הביא המלאכים עליו בדמות אנשים. ולכאורה צריכים להבין, דאם רצה הקב"ה לזכותו במצות הכנסת אורחים, מדוע לא הביא הקב"ה אליו אנשים ממש כדי שיוכל לקיים המצוה בשלימות.

ונקדים דברי המדרש עה"פ והשענו תחת העץ, ר"א בשם ר' סימאי אומר, אמר הקב"ה לאברהם, אתה אמרת והשענו תחת העץ, חייך שאני פורע לבניך בסוכות תשבו שבעת ימים (ויקרא כ"ג). וכבר עמדו בזה כל המפרשים להבין איזה שייכות יש למצות סוכה עם מה שאמר אברהם אבינו והשענו תחת העץ.

עוד נקדים דברי המדרש בפרשת יתרו עה"פ ומשה עלה אל האלקים, באותה שעה בקשו מלאכי השרת לפנוע במשה, צד הקב"ה קלסתר פניו של משה דומה לאברהם, ואמר להם הקב"ה, אי אתם מתביישים הימנו לא זהו שירדתם אצלו ואכלתם בתוך ביתו, אמר הקב"ה למשה לא ניתנה לך תורה אלא בזכות אברהם, ע"כ. ודברי המדרש צ"כ. ראשית, מדוע ניתנה תורה לישראל דייקא בזכות אברהם אבינו, ותו, איך יעלה על הדעת שהקב"ה יעשה כדבר הזה להטעות את המלאכים שיחשבו שזהו אברהם אבינו, כשהוא באמת משה רבינו. וגם מהו הכוונה שירדו אצלו ואכלו בתוך ביתו.

וכדי לבאר הכל בחדא מחתא נקדים את הירוע מפי ספרים וסופרים, כי אי אפשר לזכות לכתרה של תורה בלי קבלת יסורים תחלה, וכמבואר במס' ברכות (ה' ע"א) תורה לא ניתנה לישראל אלא על ידי יסורים, וכן הוא ברמב"ם בפ"ג מהל' תלמוד תורה, אין דברי תורה מתקיימין באלו שלומדין מתוך עידון ומתוך אכילה ושתיה, אלא במי שממית עצמו עליו ומצער גופו תמיד וכו', וכן אמר שלמה, אף חכמתי עמדה לי (קהלת ב'), חכמה שלמדתי באף היא שעמדה לי, ע"כ. וכמה גיעות יגעו אבותינו ורבותינו הקדושים בכל הדורות עד שזכו למעום מתיקות ועריבות התורה, והן הן דבריהם ז"ל במס' מגילה (ו' ע"ב) יגעתי ומצאתי תאמין לא יגעתי ומצאתי אל תאמין. וכן הוא בכל ענינים רוחניים, שתחלתן מר וסופן מתוק, כי כך עלתה במחשבה לפניו ית"ש, והוא ע"ד אוז"ל (בראשית דבה פרשה ס"ו) צדיקים תחלתן יסורין וסופן שלות. וזה יתכן כוונת הגמרא (נדרים פ"א ע"א) הזהירו בבני עניים שמהם תצא תורה, והוא ע"ד אוז"ל במדרש פ' משפטים, אין בעוה"ז קשה מן העניות שהוא קשה מכל יסודין שבעולם. ומאחר שאין התורה נקנית אלא ביסורין, לכן בני העניים שסובלים ביותר, ע"י העניות שהוא קשה מכל יסורין שבעולם, דייקא מהם תצא תורה.

ובזה יש לפרש הפסוקים קודם מתן תורה, ומשה עלה אל האלקים ויקרא אליו ר' מן ההר לאמר כה תאמר לבית יעקב וגו'. ורקרקו המפרשים שמתחיל בשם מרת הרין, ומשה עלה אל האלקים, ומסיים בשם מרת הרחמים, ויקרא אליו ר'. ותו צריכין להבין, כוונת רברי רש"י, כה תאמר, בלשון הזה וכסדר הזה. ולהנ"ל יתכן, שקודם מתן תורה רצה הקב"ה להוריע לישראל שאין התורה נקנית אלא ביסורין, לכן כתיב תחילה ומשה עלה אל האלקים, היינו מרת הרין, ואח"כ ויקרא אליו ר', מרת הרחמים, להורות שזהו הדרך בלימוד התורה ובעבורת ר', תחלתה יסורין וסופה שלווה, כי היסורים ממרקים ומוככים את האדם לזכות לאור התורה וקרושת המצות. וזהו שנרמז בלשון רש"י, בלשון הזה וכסדר הזה, שכן הוא סדרן של רברים תחלתן רין וסופן רחמים. וכן הוא להריא ברש"י להלן בשם המכילתא, עה"פ ועתה אם שמוע תשמעו בקולי, אם עתה תקבלו עליכם יערב לכם מכאן ואילך, שכל התחלות קשות.

ויל' רמטעם זה סיכב הקב"ה שקודם מתן תורה יהיו בני' בגלות מצרים בעבורת פרך וקושי השיעבוד, וגם אח"כ בצאת ישראל ממצרים, רדפו המצררים אחריהם. כרי שתהי' תחלה יסורין ושיעבוד, וממילא יזכו אח"כ למתן תורה. וזהו שפתח הקב"ה את עשרת הרברים, אנכי ר' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, ורקרקו המפרשים מרוע לא אמר הקב"ה אנכי ר' אלקיך אשר בראתיך, ולהנ"ל יתכן, שרצה הקב"ה להזכיר להם ענין גלות מצרים, כרי שירעו בני ישראל ככל הרורות, שאין התורה נקנית אלא ביסורין.

ומעתה נבוא לבאר דברי המדרש הנ"ל, שניתנה תורה לישראל בזכות אברהם אבינו. דהנה מצינו אצל אברהם אבינו שהי' מוכן לסבול יסורין גדולים עבור קיום התורה ומצותי', רכתיב והוא יושב בפתח האהל כחום היום, שהקב"ה הוציא חמה מנרתיקה, וחמימות גרול שלטה בעולם, ונוסף לזה הי' אז יום שלישי למילתו, בעת הגדלת הכאב והצער, והי' ראוי לאברהם אבינו להיות כלוא בבית סגור ומסוגר מחמת גודל היסורים, ואעפ"כ לא השגיח אברהם אבינו על זה, ועשה לפנים משורת הדין וישב בפתח האוהל לראות אם יש עובר ושב להכניסם לביתו, וכאשר אך ראה ששלשה אנשים נצבים עליו תיכף רץ לקראתם להביאם לתוך ביתו. וכל זה היתה הוראה לרורות עולם, שצריכין לקיים מצות התורה אף מתוך יסורין. וכן מצינו במשה רבינו ע"ה, ראיתא במדרש פרשת שמות עה"פ וירא בסבלותם, שהי' רואה בסבלותם ובוכה ואומר חבל לי עליכם מי יתן מותי עליכם, שאין לך מלאכה קשה ממלאכת השיט, והי' נותן כתפיו ומסייע לכל אחר ואחר מהן. הרי שמשה רבינו הי' מוכן לסבול יסורין וצער דגופא בשביל מצות גמילת חסדים, דוגמת אברהם אבינו ע"ה.

וזהו שאמר המדרש, צר קלסתר פניו של משה רומה לאברהם, ואמר להם אי אתה מתביישים הימנו לא זהו שירדתם אצלו ואכלתם בתוך ביתו. כלומר הרי ראיתם בעצמכם גודל הכאב והיסורים שהיו לו לאברהם אבינו באותו יום

שאכלתם בתוך ביתו, והוא קיבל היסורים באהבה לקיים רצון השי"ת במצות הכנסת אורחים, וכן הוא מהותו של משה רבינו אשר הולך בדרכו של אברהם אבינו לסבול יסורים עבור קיום המצות, ובשביל זה ראויים הם לקבלת התורה, כי אין התורה נקנית אלא ביסורים, לא כן אתם מלאכי אלקים, אשר לא שייך אצלכם יסורים וכאבים או מקרים רעים, איך תוכלו לזכות לקבלת התורה. ולפי"ז מובן היטב למה שלח הקב"ה אל אברהם אבינו מלאכים ברמות אנשים, ולא אנשים ממש, כי צפה הקב"ה שעתידים המלאכים לבא במענה תנה הורך על השמים, ולא יסכימו שהתורה תנתן לבני ישראל, לכן הכין הקב"ה תשובה נגדם, בשלחו מלאכים אצל אברהם, שהם יראו בעצמם איך ישלח נפשו מנגד לקיים מצות ד' במסירת נפש מתוך יסורים נוראים, וזאת תהי' מענה נוצחת והוכחה ברורה שראויים הם בניו, אשר ירשו ממנו מדה זו, לקבל את התורה, ולא זולתם.

ובדרך זה יתפרש המדרש בתחילת אמרינו, שאמר הקב"ה לאברהם אבינו, אתה אמרת והשענו תחת העץ חייך שאני פורע לבניך בסוכות תשבו שבעת ימים. ולהנ"ל י"ל הענין, רהנה ידוע מספח"ק כי מסגולת מצות סוכה היא שזוכין בעבורה להשפעות טובות ועשירות, וגם זוכים אז לשמחת הנפש והרחבת הרעת, כמאח"כ והיית אך שמח, ואכן ורקין מיעוטיין הן, למעט כל מיני צער ויסורין, וכנודע מה שפי' הגה"ק בעל תפארת שלמה וצ"ל מאמר הגמרא, המצטער פטור מן הסוכה (סוכה כ"ו ע"א), כי מצות סוכה היא מחסה ומגן לכל בני ישראל להנצל מכל צרה ויגון, וזהו, המצטער, מי שיש לו צער ח"ו, פטור מן הסוכה, שעל ידי מצות סוכה יהי' פטור מכל צער, עכר"ק. ומטעם זה נקרא חג הסוכות, זמן שמחתנו, כי זהו סגולתה, להשפיע שמחה על בני ישראל ולהצילם מכל עקתין כישיון. והנה אמרו חכמנו"ל (אבות פ"ד) כל המקיים את התורה מעוני סופה לקיים מעושר, והוא ע"ד אוז"ל הנ"ל צדיקים תחלתן יסורין וסופן שלוחה, ולכן בשכר שאמר אברהם אבינו והשענו תחת העץ, אשר זה הי' בעת סובלו צער ויסורין, פרע הקב"ה לבניו במצות סוכה, אשר גורמת שמחה והרחבת הרעת, ולפום צערא אנגרא.

ובזה יתכן לבאר הטעם על הא דמצינו בנמ' (ע"ז ג' ע"א) דלעתיד לבוא יבחן הקב"ה את אומות העולם דייקא במצות סוכה, כמבואר שם, שאומות העולם יאמרו תנה לנו מראש ונעשנה, והקב"ה יאמר להם מצות קלה יש לי וסוכה שמה לכן ועשו אותה, מיר כל אחד ואחד נוטל והולך וכל אחד ואחר מבטט בסוכתו ויוצא, ע"ש. ולהנ"ל יובן היטב, שהרי כבר בארנו כי בני ישראל זכו למצות סוכה בזכות היסורין, ולכן יצוה הקב"ה לאומות העולם לקיים דייקא מצוה זו, כרי להבחינם אם מוכנים הם לקבל צער ויסורים בקיום המצות, והם לא יעמדו בנסיון, שהרי אומות העולם בהפקירא ניהא להו, ואינם מוכנים לסבול צער ויסורים עבור מצות ד', ולכן יצאו בפחי נפש לחרפה ולדראון עולם, כב"א.

גליון ילקוט שמעוני – ספר בראשית

מהגאון מוה"ר יעקב מעמדין זצ"ל⁽¹⁾

בראשית (פי' ד'). ר' חגי בשם רבי פדת אומר ורוח אלקים מרחפת, ברית כרותה למים אפילו בשעת שרב רוחא ו שייפא.

נ.ב. נ"ל שהוא כמו באל"ף מלשון שאפה רוח (ירמ' ב'), ירצה, שאף בשעת החום, הרוח נושבת להשלים חסרון היובש בלחותו.

שם (פי' ה'). ולא ברביעי נתלו המאורות אלא כאנש ראמר כן וכן אנא מפקד לשבעת יומי ו דמשותותי.

נ.ב. כלומר, ואע"ג שאין הכוונה על כולן אלא על קצתן.

שם. הרקיע רומה לבריקה ולמעלה מן הבריקה כיפה והיא מזעת טיפין עבות והן יורדין לתוך מים המלוחים ולא מתערבין, ואל תתמה, הרא ו ירנא עובר בימה רטבריא ולא מתערב בה.

נ.ב. זהו רבר שחכמי המחקר מסכימים עליו והוא לאות על שלמות חז"ל בטבעים.

שם. אמר הקדוש ברוך הוא הואיל והמים הללו ילקו בהן ו דור אנוש דור המבול דור הפלגה, לפיכך אל יכתב בהן כי טוב.

נ.ב. ידוע מחז"ל שהציף הים שלישי של עולם, אבל דור הפלגה לא נתברר לי איך לקו במים, ואיפשר ע"י שאמרו נעלה לרקיע וכו' כדי שיזובו מימיו, וכן נענשו במדה זו ע"י שהי' א' אומר לחבירו הבא עפר והוא מביא לו מים כידוע, אך כ"ז נ"ל רחוק, לבר ראה זה מצאתי על פסוק ויפץ ה' אותם, משמע קצת שגם המה הוצפו ממי הקצפה.

שם (פי' ז'). ד"א יקוו לי המים מה שאני עתיד לעשות בהן, למה הדבר דומה, למלך שבנה פלטין והושיב בה דיודין אלמים והם משכימין ושואלין בשלום המלך ברמיוה ובאצבע ו ובמטולין, אמר המלך ומה אלו שהן אלמים שואלים בשלום, אלו פקחין עאכ"ו.

נ.ב. נ"ל פירושו מענין ממשל משלים (יחזקאל כ"א), מתורגם מתילין, והט"ת והתי"ו מתחלפין, שכן ענין הקריצות והרמיוות של האלמין מתרמין לדיבור הגון כערך המשל לנמשל. או הוא מענין חזון דמתרגמינן מטול, שהוא הנבא ברמו ובמראה ודונמא שאינו רואה עצם הדבר.

(1) הועתק מכת"ק בגליון הילקוט שמעוני שלו המונח באוצר הספרים של ירידנו הנכבד הרבני החסיד המופלג מו"ה יצחק אייזיק הכהן האגדלער נ"י. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד. (ההערות שכתב הגאון מוה"ר יעקב מעמדין זצ"ל בגליון הילקוט על ספר שמות, במדבר, דברים, ונ"ך, נדפסו כבר בכר"ש בקונטרס ס"ח, ק"ג, וק"ה, יעו"ש).

שם. מכאן שמועט מחזיק את המרובה, ודכוותה קחו לכם מלא חפניכם (שמות ט') וכי חפנו של משה מחזיק שמנה קמצים, לא דמי ההוא רחפן לההוא רקמץ, דההוא רחפן תרי כההוא רקמץ, וכתיב וזרקו משה, נמצאת חפנו של משה מחזקת ח' קמצים, אלא מכאן שהחזיק מועט את המרובה.
נ.ב. ואין זורקין אלא ביד אחת, וק"ל.

שם (ס"ח). ולמקוה המים קרא ימים, והלא וי"ח ים אחד הוא, אלא אינו דומה דג העולה מעכו ומצידן, לעולה מאספמיא.

נ.ב. נ"ל שאין הכוונה על ים אוקינוס, דא"כ מאי קושיא, שמא על שם ימים רבים היוצאים ממנו נקרא כך, אלא הכוונה על הים האמצעי והוא הנקרא בכתוב הים הגדול שהוא במערב ארץ ישראל, וע"כ התידוך מכוון שאין דומה דג העולה מעכו וצידן שהם במזרחו, לעולה באספמיא שהיא מדינת הישפניא, ושוכנת למערב הים ההוא.

שם. ויהי ערב ויהי בקר יום שלישי, שנבראו בו גבורים כד"א שלישי רוכבי סוסים כלם וי"ח כיון שנברא ברזל התחילו אילנות מרתתין, אמר להן הקב"ה עץ מכם אל יכנס בו ואין אחד מכם נזוק.
נ.ב. ידמה שמקורות המחצבים ג"כ נבראו בשלישי, בשגם להם כח צומח, ישתתפו בו עם האילנות והצמחים.

שם. דרך ארץ הוא, הגדול מונה לגדול והקטן מונה לקטן, עשו מונה לחמה שהיא גדולה, מה חמה זו שולטת ביום ואינה שולטת וי"ח בלילה, כך עשו יש לו חלק בעוה"ז ואין לו חלק לעוה"ב, ויעקב מונה ללבנה שהיא קטנה, מה הלבנה הזו שולטת וי"ח ביום ובלילה כך ישראל יש לו חלק בעוה"ז ובעוה"ב.
נ.ב. דימה אותה לעוה"ב, לפי שהיא לעשו וחבריו ודאי חשך ולא אור, כדבר עמוס (ה' י"ח).

נ.ב. בסבובה, וגם מכחה, בישול פירות הקרים, וממגר גרש ירחים.

שם. (ס"ט). בשעה שהוא יוצא תהא כולי ודימוס יוצאין עמו, ובשעה שהוא נכנס תהא וי"ח כולי ודומים נכנסת עמו.
נ.ב. נ"ל שהיא מלה אחת.

שם. (ס"י י"ב). ויברא אלקים את התנינים הגדולים וי"ח ארזילי דימא.
נ.ב. ראמים של ים.

שם. תנינים וי"ח כתיב, זהו לויתן ובהמות שאין להן זוגות, אמר ריש לקיש בהמות יש להן בן זוג וכו'.

נ.ב. חסר, ואפשר התיבה משמע דהיינו לויתן ובהמות, מדכתיב תנינים בב' נוני"ן, ור"ל בבהמות הוא דפליג, ודייק מגירי פחד שהם האשכים, כדמתרגם (ויקרא כ"א) מרוח אשך, מרים פחדין, וע"כ לא קאי אליותן, דגם הוא ואין לו

בצים, ומורי מיהת ר"ל בלויתן שהרג את הנקבה כבפרק הספינה (ב"ב ע"ר ע"ב) מרכתיב והרג את התנים [אשר] בים.

שם (פי' י"ג). אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו וְ הָרָא עֲקָתָא לְהֵן אֲבָרִי. נ.ב. זאת הצרה למה נבראת.

שם. כיון שבא לבראות אדם נמלך במלאכי השרת, אמר רבי לוי לית הכא וְ מַלְכוּ. נ.ב. עצה, ופליגא אדלעיל.

שם (פי' י"ד). אמר רבי תפרי בשם רבי אחא, אמר הקב"ה אם אני בורא אותו מן העליונים הוא חי ואינו מת, ואם אני בורא אותו מן התחתונים הוא מת ואינו חי, אלא הריני בורא אותו מן העליונים ומן התחתונים, אם וְ יָחִי יָמוּת וְאִם יָמוּת יָחִי. נ.ב. כתשובת זקני הנגב לאלכסנדרוס (תמיד י"ב ע"א).

שם (פי' ט"ז). ומפני מה אין וְ פִּרְצוּפוֹתֵיהֶן דּוֹמוֹת זֶה לָזֶה, שֶׁלֹּא יִרְאֶה אָדָם אִשָּׁה נָאֵה וְדִירָה נָאֵה לְחַבֵּירוֹ וְיֵאמַר שְׁלִי הוּא. נ.ב. תואר דמותן ולא אמדאיתן קאי, וק"ל.

שם (פי' י"ז). אדם הראשון נברא מהול וכו' וכן בלעם וְ נָאֵם שׁוֹמֵעַ אֲמָרִי אֵל. נ.ב. צ"ע א"כ אברהם נמי הו"ל למיחשבי' שהרי נתנבא עם היותו ערל מרכתיב וידבר אתו, ואיפשר ס"ל דנופל לא קאי אבלעם, וק"ל.

שם. תני בר קפרא בתולה נשאת ברביעי ונבעלת בחמישי הואיל ונאמרה בו ברכה לרנים, אלמנה נשאת בחמישי ונבעלת בששי הואיל ונאמרה בו ברכה לאדם, אלמנה נמי תבעל בחמישי הואיל ונאמרה בו וְ בִּרְכָה לְרָנִים, בִּרְכָה דָאֲדָם עֲדִיפָא לִי.

נ.ב. נ"ל רהיינו נמי דאמרינן (ע"ז כ"ט ע"א) שני לדם דג, ומשו"ה לא שייכא באלמנה שאין לה דמים.

שם. הנה טוב, זה מלכות שמים, מאד, זה מלכות הארץ שהיא תובעת וְ דִּיקוּם של בריות.

נ.ב. נראה שענינו הנהגה מדינית ושע"ז משקפת המלכות בדת', וע"כ אמרו חז"ל (אבות פ"ג) הוי מתפלל בשלומה, כי בזה יהי' לנו שלום, והיא טובה גדולה ודאי.

שם. מכל מלאכתו, לא בעמל ולא ביגיעה ברא הקב"ה את עולמו אלא להפרע מן הרשעים שמאכדין את העולם שנברא בעמל ויגיעה.

נ.ב. קשיא לי' והלא ה' בחכמה יסד ארץ (משלי ג'), וחכמה היא ואינה מלאכה, אלא שנקראת כך כאלו ה' שם עמל ויגיעה, והרי זה דומה למשנת בעשרה מאמרות נברא העולם (אבות פ"ה).

שם. ברכת ה' היא תעשיר זה יום השבת, ולא יוסיף עצב עמה זה האבל.
נ.ב. שאינו נוהג בו.

שם. מקום שנהגו לשאול בשלום אבלים בשבת שואלין, ובדרום שואלין, רבי יהושע אזל לחד אתר, חמא אבליא בשבתא, שאל בהון, אמר אני איני יודע מנהג מקומכם, אלא שלום עליכם כמנהג מקומנו.

נ.ב. קצת קשה כמה ידע שהם אבלים, והלא של פרהסיא אסור להן, ודוחק לומר שה' שם יודע והכיר באלו שהן אבלים. וגם אין לומר שלכך נתן להם שלום להוציא מלבן לפי שטועים היו בזה ושינו מלבושם כמנהג ארצנו היום, דא"כ למה התנצל באמרו איני יודע מנהג מקומכם, אדרבה הו"ל למחות בידם ולהפריש מאיסור. ואיפשר שזוהו שאמר איני יודע מנהג מקומכם, כלומר איני רואה בו טעם, ולא שמיע לי', כלומר לא ס"ל, וע"כ להוציא מלבן שאל בשלומם, דאל"כ מי הצריכו לכל זה, אלא ודאי כדאמרן, ומ"מ לא רצה לחלוק עליהם בחזקה דמוטב הנח להם ויהיו קצת שוגגין ממזידין ודאי, שלא ישמעו לנו, כדחזינן בכי הא כל יומא.

שם. כל יום שיש בו חסרון יש בו ברכה ואינו חסר כלום וכו', בשביעי מאי אית לך למימר, מפני הוצאה, ד"א מפני האיסטניסין.

נ.ב. למה נאמרה בו ברכה, ותירץ מפני הוצאה של שבת הוצרכה הברכה למלאות החסרון, ד"א מפני איסטניסין שנפשו קצה באכילה הרבה, ברכו שיוכלו לקיים ג' סעודות ולא יזנקו בו.

שם. א"ר תנחומא עוברת הוה ברומי בערבותא דצומא רבה והוי תמן חד חייט ואזל מזבן לי' חד נון ואשכח האי טליא דאיפרכא קיימין. עלוי הוי הדין מסיק לי' בשימי עד זמנין דמטי תריסר דינרין מאי הוי בעית דאייתי לך בתריסר דינרין וכו'.

נ.ב. דג.

נ.ב. נער.

נ.ב. הדוכוס.

נ.ב. במעות.

נ.ב. כאן חסרה שאלת הדוכוס למשרתו שלא הביא דגים.

שם. א"ל נהר סמבטיון יוכיח שהוא מושך אבנים כל ימות החול ובשבת הוא נינוח, א"ל לנגרד את נגיד לי'.

נ.ב. כלומר סבור אתה למשכני בע"כ אחר דברייך, דבר זה בעצמו צריך

ראי'.

שם. חד בשבת תדי תלתא ארבעתא חמשתא ערובתא שבתא שבתא לית לי בר זוג ד"א שאינו נדחה, יום טוב נדחה יום הכיפורים נדחה. ובגליון כתוב: צריך עיון.

נ.ב. לא ידעתי מקום העיון שכוונת בעל הדרש על ד' רחיות העיבורים וי"ה נגדר אחד קביעות ר"ה ולמה לא הוקשה לו על י"ט.

שם. אדמה כנגד תקופת תשרי שהארץ עשויה בולין בולין של אדמה. נ.ב. נראה לפרשו מלשון גמרא (שבת ס"ז ע"ב) כול של מלם, ור"ל שהארץ עשויה רגבים [לפי ש]ריקנית מפירותי, ומתייבשת כל ימות הקיץ, ואיפשר שג"כ נגזר השם מהפעולה לפי שנראית מפני זה כאדומה קצת, נקדאת אדמה.

שם. אדם שיש לו שפעת קורות היכן הוא נותנה לא באמצע פלטין כדי שתסבול קורות שלפניה ושלאחריה, כך נברא באמצע דורות שסבול דורות שלפניו ושלאחוריו, מכניסין את המתקנת לביתה של המקולקלת ואין מכניסין מקולקלת לביתה של המקולקלת ואין מכניסין מקולקלת לביתה של מתקנת עפר עופר עולם על מלאתה.

נ.ב. לשון עופר האילים (שה"ש ב'), עולם לשון תרגום, ר"ל בחור.

שם. ויפח באפיו, מלמד שהעמידו גולם מן הארץ ועד לרקיע וזרק בו נשמה. נ.ב. ר"ל שכך נברא תיכף בקומתו מהארץ לרקיע כידוע, כך הי' קודם הנפילה, ונלמד מדכתיב ויפח באפיו, הרי שהי' לו אפים קודם לכן, לומר שעל מלאתו ושלמותו נוצר.

שם. וישם שם את האדם בזכותו של אברהם הה"ד בנת לדעי מרחוק באיזה זכות יעצת לבראותי בזכות אותו שבא מרחוק כד"א קורא ממזרח איש עצתי. נ.ב. עיט מארץ מרחק איש עצתי, כצ"ל, ונדרש על אברהם דכתיב ב' (ישעי' מ"א) מי העיר ממזרח כנודע, וגם הוא משיב העיט.

שם (ס' כ"ב). הוא פרת, הוא כבד, פרת שהוא פודה ורבה עד שעוברין בו בספינה.

נ.ב. ריחזקאל (א' א').

נ.ב. שעוברין, שהוא מדמו למלת כבד, ויש במשמעות מענין מלת מברא בלשון תלמוד, והכ"ף שמושית.

שם. ויניחחו בגן עדן לעברה, שמא תאמר יש מלאכה בגן עדן לפתח ולסדר את האדמה וכו'.

נ.ב. נ"ל שצ"ל ולשרד בסין, והוא לשון הכתוב יפתח וישרד ארמתו (ישעי' כ"ח).

שם. ויכן את הצלע, מלמד שקילעה הקב"ה לחוה.

נ.ב. שכן בכרכי הים קורין לקלעיתא בנייתא (נדה מ"ה ע"ב).

שם (ס' כ"ד). לזאת יקרא אשה כי מאיש לקחה, מכאן שניתנה תורה בלשון הקודש, כשם שניתנה בלה"ק כך נברא העולם בלה"ק, שמעת מימך אומר **נ** גיני גיניא אנתרופי אנתרופיא גבר גברתא, אלא איש ואשה, למה, שהלשון הזה נופל על הלשון הזה.

נ.ב. הראשון בלשון יון זכר והשני נקבה, ומלת אנדרוגינוס מורכבת מהם ... ונתחלפה בו התי"ו לדלי"ת שמוצאן א', וכן העיר קרתאגיניס לעדה שהיא עיר האשה כירוע.

שם (ס' כ"ז). לא תגעו בו פן תמותון, כיון שראה שכזבה רחפה עליו, א"ל כמה דלא **נ** רמכה במקרובותי אף לא במיכלי.
נ.ב. מתה בהקריבה.

שם. אמר חזקי' מנין שכל המוסיף גורע שנאמר ולא תגעו בו, רב משרשיא אמר מהכא **נ** אמתים וחצי ארכו רב אשי אמר עשתי עשרה יריעות.
נ.ב. פי' רש"י ז"ל ירוע, ועי"ל דאוא"ו דוחצי קאי, ודו"ק, והיינו דלא מויתי מינה רב אשי, משום שרצה להוכיח ממלה א' וק"ל.

שם (ס' כ"ז). כל מה שנברא אחר חברו שליט בחברו, שמים בראשון ורקיע בשני **נ** אינו סובלו.
נ.ב. בלשון תימה.

שם. מה אתה סבור שאני מתה ואת יושב **נ** אטלים.
נ.ב. נראה שענינו גלמור.

שם. ויתפרו עלה תאנה, עלה שהביא **נ** תואנה לעולם.
נ.ב. כמעט תואנה דשמשון שהביאה עלילה על הבריות להתפש במצורת המיתה, או הוא לשון תאניה ענין יגון ואבל.

שם. עיקר שכינה בתחתונים היתה כיון שחטא אדם הראשון נסתלקה לרקיע הראשון וכו' נסתלקה לרקיע ז' ועמדו ז' צדיקים והורידו אותה לארץ, אברהם יצחק ויעקב לוי קהת עמרם ומשה רכתיב צדיקים ירשו **נ** ארץ וגו'.
נ.ב. העליונה הירועה בשם.

שם. וישמעו **נ** קולן של אילנות.
נ.ב. אע"ג רכתיב את קולה, את ריבוי.

שם. לרוח היום, לרוח מזרחית דגן, לרוח שהוא עולה עם היום, זכרי בן לוי אמר לרוח מערבית דגן, לרוח שהיא שוקעת עם היום, על דעתי' דרב **נ** הקשה עליו, כל שהיום עולה הוא מרתית, על דעתי' דזכרי **נ** דיתח עליו כל שהיום שוקע הוא צונן.
נ.ב. על האדם.

נ.ב. נ"ל שצ"ל בה"א ור"ל ריתה, מלשון משנה רתוי לו, דאין דורשין (חגיגה י"א ע"ב).

שם (ס' כ"ח). רבי יצחק אמר מושך בערלתו הי' שנא' והמה כאדם עברו ברית.

נ.ב. שנברא מהול, כמ"ש באדר"ן הובא לעיל בפסוק ויברא את האדם.

שם (ס' ל'). אררו בצרעת הלין סלעיא רביה צרעין אינן ארור הוא מכל הבהמה, ראית מימין מאחר שאדם מכה את חברו במקל הוא חוזר ומכה אותו ברצועה, כך ארור אתה מכל הבהמה, לא כל שכן מכל חית השרה.

נ.ב. כתמים, נ"ל שצ"ל רביה בדלי"ת, ור"ל החברבורות שהוא מנומר בהם כסלע, מיני צרעת הן.

נ.ב. שאינו קשה כ"כ שהבהמה קללתה מרובה כדלקמן בכלב.

שם (ס' ל"ג). ר' סימון אומר אס כל חי, אמן של כל החיים.

נ.ב. כדררשין ומכל החי, אפי' שדים הכנים עמו.

שם (ס' ל"ה). ויבא קין מפרי האדמה, מן הפסולת, משל לארים רע שהי' אוכל את הבכורות ומכבד למלך בסייפות. הגיע ליל י"ט של פסח קרא אדם לבניו אמר עתידין ישראל להקריב קרבנות פסחיהן הקריבו גם אתם לפני בוראכם וכו'. נ.ב. כמו סופי תאנים (פסחים ו' ע"ב).

נ.ב. שמעתי דבר הגון מהזקן ר"ז פ', הריני כותבו בשמו, כי זה מרומז במלת מקץ ר"ל מסוף ק"ץ ימים, לפי שבר"ה נברא אדם, והרי זה מכוון ומסכים עם דעת ר"א שסובר בתשרי נברא העולם, וצ"ל דפליג אמ"ר דלעיל.

שם (ס' ל"ו). ויחר לקין מאד ויפלו פניו, נעשה כאור.

נ.ב. כמו כעור בעי"ן.

שם. לפתח חטאת רובצת אין כתיב כאן, אלא רובץ, בתחלה הוא תש כנקבה, ואח"כ הוא מתגבר כזכר.

נ.ב. דהא חטאת כתיב, וחטא הול"ל.

שם (ס' ל"ח). דין אמר חלוק, ודין אמר פרה.

נ.ב. באויר.

שם. א"ל והלא הוא מפעה אחריו.

נ.ב. כמו כיולדה אפעה (ישעי' מ"ב).

שם. צועקים אלי אמר רשב"י קשה הרבר לאמרו וא"א לפה לפרשו, משל לשני אטליטין שהיו עומדין ומתגוששין לפני המלך וכו' עמד אחר על חברו והרגו והי' מצווח ואומר מאן יבעי דיני קדם מלכא.

נ.ב. דריש אלי כמו עלי בעי"ן, וק"ל.

נ.ב. כיון שהוא ראה ולא מיחה.

שם. טוב להודות לה, א"ר לוי המזמור הזה אדם הראשון אמרו ונשתכח מרורו, ובא משה וחדשו על שמו, מזמור שיר ליום השבת טוב להודות. נ.ב. כר"ת שלו למשה, ונתהפכו, לרמוז שארה"ר קדמו בו.

שם. יושב אהל ומקנה, לשעבר היו שם מקנין להקב"ה במטמונים וכו'. נ.ב. בפסיליהם יקניאוהו (תהלים ע"ח).

שם (ס' ל"ט). ותקרא את שמו שת כי שת לי אלקים זרע אחר וגו', תחת הבל כי הרגו קין, שם מחטייא של הבל נהרג קין, לשני אילנות שהן סמוכין זה לזה, פרכה הרוח אחת מהן ונפל על חברו ופירכו, כך תחת הבל כי הרגו קין, מחטייא של הבל נהרג קין.

נ.ב. מחסרוננו, כמוהו והייתי אני ובני שלמה חטאים (מלכים"א' א'), ונ"ל פירושו, רקרא יתירא קרריש, רלמה לי' למימר כי הרגו קין, אלא לומר לפי שמחסרון הבל אף קין העומד עדיין, כמו שאינו, דבר קטלא, וכן כתוב, אדם עשוק בדם נפש עד בור ינוס (משלי כ"ח), והרי חשובין כאלו לא העמידו תולדות לגמרי, לכך הוצרכו לבן אחר, ואלמלא כן, בחר דאיתי' סגו, ואתיא כמ"ר בבן אחר קיים מצות פרו ורבו.

שם (ס' מ"ג). ר"ג אסיב ברתי' אמרה לי' אבא צלי עלי, א"ל לא יהא לך מחזורו להכא, ילדה בן זכר אמרה לי' אבא צלי עלי, אמר לה לא שם ישלח ווי מפומך וכו'. נ.ב. ישתכח, מן שול תשולו (רות ב').

שם. ויהי כי החל אדם לרוב, א"ר יוחנן רביא בא לעולם וריש לקיש אמר מריבה בא לעולם א"ל ריש לקיש לר' יוחנן לדירך דאמרת רבייה מפני מה לא הוכפלו בנותיו של איוב, א"ל אע"פ שלא הוכפלו בשמות שם הוכפלו ביופי. נ.ב. ומשהוכפלו ביופי כל א' עומדת במקום ב', והרי נתקיים בזה ויוסף ה' כל אשר לאיוב למשנה (איוב מ"ב), ואלו הוכפלו בשמות, כלומר במנין שמות לגולגלתם, לא ה' מתקיים ביופי, ודטבא לי' עבדי לי' (דהכא) [דהכי] נחא טפי, כנ"ל.

שם (ס' מ"ד). היווא והייא ועזאל ה' על מיני צבעונין ועל מיני תכשיטין של נשים שמפתים את בני אדם להרהור עבירה. נ.ב. עיין גמרא רפרק ערבי פסחים (ק"ב ע"ב) ניוהא רארכא.

נח (ס' מ"ט). מרכי זון ומפרנס, פעם א' חיור על המניקות ולא מצא לאסתר מניקה והי' הוא מניקה, כרדרשה רבי אבהו בציבורא שם נחך ציבורא לקלי', אמר להון ולאן מתניתא היא, חלב הזכר טהור. נ.ב. שחקו, ודומה לו בנדה (רף כ"ג ע"א) עד כאן הביאו לירי גיחוך.

שם (פי' נ"א). ויאמר אלקים לנח קץ כל בשר בא לפני, הגיע זמנו ליקצין, הגיע זמנו לעשות וכו' בוסר, הגיע קטיגוריא שלהן, הגיע זמנו לעשות וכו' בתה, כל כך למה, כי מלאה הארץ חמס מפניהם, חמס שוה פרומה גזל פחות משוה פרומה, הי' אחד מהם מוצא קופתו מלאה תורמוסין הי' זה בא ונוטל וכו' פחות משוה פרומה עד מקום שאינו יכול להוציא ממנו בדין.

נ.ב. לשון קץ.

נ.ב. לשון בשר קרריש.

נ.ב. כמו ואשיתהו בתה (ישעי' ה'), ומלת בא דריש.

נ.ב. ואע"ג דבן נח נהרג על פחות מש"פ, הא אמרינן דלא ניתן להשבון, ואיפשר דאפי' עפ"י התוס' בהדר (עירובין ס"ב ע"א ד"ה בן נח), רגוי מגוי איתו בהשבה, איפשר דבפחות מש"פ מיהא מורו דלית ב' השבון, עיין שם.

שם. חמס, גילוי ערוות, וכו' חמסי ושאריו על בבל.

נ.ב. יגיד עליו דעו, דאין שאר אלא לשון זנות.

שם (פי' נ"ה). והקימותי את בריתי אתך, ברית אתה צריך הגבורים אחר מהן הי' נותן את רגלו על התהום וסותמו ונותן ידו על וכו' חלון וסותמו.

נ.ב. הרקיע, ומשל הוא, שכל כך הי' גבוהי קומה, כמו שאמרו מעניקים חמה בקומתן (סוטה ל"ד ע"ב).

שם. ויעש נח, זה וכו' שכיין לעשיית התיבה.

נ.ב. כלומר, שהי' בה מלאכה גדולה וכיוונה בכל תנאי, ואילולי כן מה הודיעם.

שם. את הגמל כי לא מפרים פרסה וכו' אין כתיב כאן, אלא כי מעלה גרה הוא.

נ.ב. אע"פ שסוף סוף כתוב, מ"מ לא התחיל בלשון מגונה.

שם. אם תאמר שבעה מכל מין, נמצא אחר מהן שאין לו בן זוג, אלא ז' זכרים וז' נקבות מכל מין, וכו' לא שאני צריך להן, אלא לחיות זרע על פני כל הארץ.

נ.ב. שכבר הי' לו מקום לשעות ממה שציווה בריבוי טהורים יותר מהפמאים

והי' זה ללמרו שיביא מהם קרבן כאשר כן עשה, וידוע מארז"ל על פסוק ויבן נח,

וע"כ הוצרך להורותו שאלו הם לחיות זרע בלבד ולא שהוא צריך להם להביא לד'

מהם קרבן לפי שאינם ראויים להקרבה כולם אלא תורים ובני יונה, ומ"מ נצטווה

בהם על שבעה ג"כ כיון שהעלה מכל העוף הטהור ג"כ הראוי להקרבה, והמ"ם הוא

מ"ם המקצת, וכדי שלא להטיל קנאה בטהורים, אבל לא שהקריב מכל העופות אף

שאינם ראויים כנ"ל, וא"ת דילמא לחיות זרע אכולהו קאי, ולפני פניו נדרש, וצ"ל

מדהפסיק הענין בטמאה, והו"ל לאסמכינהו טהורים לטהורים, אלא ש"מ הני לחור

והני לחור, ודו"ק. ובגמרת זכחים (קט"ז ע"א) יש שטה אחרת, והנלע"ד כתבתי

לשמת המדרש.

שם (ס' נ"ז). חרבו המים על הארץ, נבלעו במקומן, עדיין הארץ לחה ועשו' נ
כמקפה, המתינו ולא זרעו עד שירדו להם גשמים.
נ.ב. תבשיל של גריסין.

שם (ס' נ"ז). ויכסו ההרים, רבי יונתן סלק למצליי' בירושלם, לוח נהלי' חד עם
דארעא עבר בהריה נ פלגשים וחמתי' חד שמריי, א"ל להיכן את אזל, א"ל
למצלליה בירושלים, א"ל לא טב לך לצלי בהדין טורא נ ברכה ולא בההיא
קיללתא, א"ל ובמה הוא בריך, א"ל דלא טף במיא דמבולא, נתעלמה הלכה מעיני
רבי יונתן לשעה, א"ל נ חמריה רבי תרשני ואני משיבו וכו'.
נ.ב. איש חשוב.
נ.ב. הר גריזים.
נ.ב. מנהיג חמורו.

שם (ס' נ"ח). עד נ יבשת המים, עתיד צדיק אחר לעמוד וליבש את העולם.
נ.ב. סרסחו, ותמצא תשבי.

שם. כלב נקשר, עורב נ רק, חם לקה בעורו ויצא ממנו כוש.
נ.ב. זורע בפיו.

שם (ס' נ"ט). אורשינא אשכחי' לאבא דהוה גני בספנא דתיבותא, א"ל מאי
טעמא לא בעית מזוני, א"ל חזיתך דהות טרידא אמינא לא אצטערך, א"ל חיישת
מצערי, יהי רעווא דלא תמות, שנא ואומר עם קני אנוע וכחול ארבה ימים.
נ.ב. היינו חול, והא דאיתא במדרש שלפי שלא שמעה לחוה באכילת העץ
ניצול, וי"ל דמתחלה לא נגזר עליו למות קודם יום אחד מיומו של הקב"ה, והיינו
דאי' התם לסוף אלף שנים איש יוצאה מקנו ושורפתו, והא גרמה לי' שלא ימות
כלל, ואיפשר דמברכתו של אותו צדיק פלטה ממיתה לגמרי וכנפי' מתמרטים
לסוף אלף שנים, והיינו כאירך מ"ד דהתם, ודברי שניהם אמת ולא פליגי, א"נ
דמעיקרא לא זכה אלא הראשון, ואח"כ לו ולזרעיותיו.

שם (ס' ס"א). חביב הי' משה מנח, נח משנקרא איש צדיק, נקרא איש
הארמה, אבל משה משנקרא איש מצרי נקרא איש האלקים דהוה סופי' נ
אלקים.

נ.ב. ירד מחשיבותו, אבל משה בסופו אלהים, כדכתיב (שמות ז') נתתיך
אלקים לפרעה.

שם. שם התחיל במצוה ובא יפת ונשמע לו לפיכך זכה שם לשלית ויפת נ
לפלוניא.

נ.ב. הוא כסות חשוב כעין מעפורת, ונמנה ב"ח כלים שארם מוציא.

שם. בר קפרא אמר יהו דברי תורה נאמדין נ בלשוננו של יפת בתוך אהלי שם,
רבי יורן אומר מכאן נ לתרגום מן התורה.

נ.ב. זו יוונית, שהספרים נכתבים בה, כרתנן במגילה (רף ח' ע"ב).
נ.ב. צ"ל תרגום יוונית.

שם (ס' ס"ב). בארץ שנער, שהן מתים ⲉ בתשנוק בלא נר ובלא מרחץ.
נ.ב. מנוערים מטוב, תרגום וינער, ושניק.

לך (ס' ס"ג). ר"א, למה הרבר רומה למלך שנכנס למרינה וראה בחור נאה מסיק
ⲉ בקמין במרחץ, א"ל המלך בא עמי ואני נותנך בפלטין שלי, הלך עמו ועשאו
ⲉ פקוסטור.

נ.ב. תנור בלע"ז.

נ.ב. כהן בלע"ז.

שם (ס' ס"ז). לשעבר ה' נקרא בית אל, ועכשיו היא נקראת ⲉ בית און.
נ.ב. בהושע (י' ח').

שם (ס' ס"ט). וינגע ה' את פרעה, ריש לקיש בשם בר קפרא פרעה לקה ⲉ
בראתן.
נ.ב. מין צרעת שרץ במוח.

שם (ס' ע'). ואשמאולה אין כתיב כאן, אלא אשמאולה, מן כל אתר אנא ⲉ
משמאיל לההוא גברא.
נ.ב. יש עזר גדול לדרש זה מדרכי הרקדוק, שבימין הסתיר היו"ד בואימינה,
וה' לו להניעה בפת"ח הא', ובשמאל אמר מה הפעיל יוצא לשני בשלמות.

שם. וה' אמר אל אברם אחרי הפרר לוט מעמו רבי יהודה אמר כעס ה' ⲉ
לאברהם אבינו כשפירש בן אחיו ממנו, אמר הקב"ה לכל הוא מדבק וללוט בן
אחיו אינו מדבק.
נ.ב. מהקב"ה.

שם (ס' ע"ב). מעשה ברבי אליעזר בן הורקנוס וכו' והלך אצל רבן יוחנן בן זכאי
וה' אוכל ⲉ קוזזות ארמה.
נ.ב. כדבעי מינ' ר"י בר' מרביז).

שם. אמרפל, שה' אמירתו אפילה ⲉ דאמרי ⲉ ואפילו בעלמא, דאמרי ואפלי
באברהם, שאמר לו לירד לכבשן האש.
נ.ב. לשון מרד, סורר ומורה.
נ.ב. ואפלי צ"ל, לשון תפלות, ורונמתו הרבה במד"ר.

שם. עמק השרים, שה' מגדל ⲉ סרנים.
נ.ב. כמו סרן של שקמה.

---

(2) כוונתו על ההיא דמס' שבת ק"ג ע"ב, דבעא מינ' רבי מר' ישמעאל בר' יוסי
מהו לאכול ארמה בשבת, יעו"ש.

שם. הוא ים המלח, לא ה' שם ים, אלא ים צורות היאורים נתבקעו ונעשו ים.
נ.ב. סלעים וטרשין.

שם. רבי יהודה אומר, ויפלו שמה אלו האוכלוסים, והנשארים הרה נסו אלו המלכים,
רבי נחמי' אומר, ויפלו שמה אלו המלכים, והנשארים הרה נסו האוכלוסין. כעל
דעת' דרבי יהודה נחא. על דעת' דרבי נחמי' ים לא נחא.
נ.ב. דהא כתיב ויצא מלך סדום לקראתו.

שם. כך עשו ללום נתנו אותו בסירה ונשללו אותו עמהם כל כך למה והוא יושב
בסדום לקיים מה שנא' הולך את חכמים יחכם וגומר.
נ.ב. סיפ' ורועה כסילים ירוע.

שם. ולמה נקרא שמו עוג, שבא ומצא אברהם עוסק במצות ים עונות.
נ.ב. פרום הפסח ה'.

שם (ס' ע"ג). ויצא מלך סדום לקראתו, התחיל ים לקשקש בזנבו אמר לי' מה
אתה ירדת לכבשן האש וניצלתה אף אני ירדתי לחמר וניצלתי.
נ.ב. כאשר יאמר המשל אסתירא בלגינא קיש קיש קריא (ב"מ פ"ה ע"ב).

שם (ס' ע"ד). קונה שמים וארץ, ממי קנאן כאינש דאמר פלן עינוהי ים יא
שערי' יאי.
נ.ב. וקונה, לשון תיקון, כמו אביך קניך (דברים ל"ב).

שם (ס' ע"ו). ותור אלו בני ישמעאל, תור לשון ארמית שור תור, אי לארץ
כשיצמד שור זכר עם ים הנקבה, יפתחו וישרדו את כל העמקים.
נ.ב. נ"ל שרומז על אדום הנמשלת לנקבה ונכללת עם מלכות ישמעאל
ששניהם מושלין כא' במלכות דביעת', והיא חיוה דביעית דרניאל בין והשכל, וכן
סתם שמה.

שם. שוב מעשה באדם אחד וכו' ובנה עיר וישב עלי' וקראו לו ים קלניא.
נ.ב. בן חורין ממסים.

שם. מעשה ככהן אחד שהאכיל את בהמתו תרומה ונפלה עליו אש וכו' ושמעו
חכמים ואמרו ברוך המקום שאין לפניו משא פנים, וכי תרומה וקודש שאין להם
אוכלים כלום הולכים אלא ים לשריפה.
נ.ב. כבענן לאליהו, וק"ל.

שם. כל מי שהוא נתון למטה מהם מתיירא מהם, אבל את שאת נתון למעלה מהם
ים דושם.
נ.ב. רמסם ברגלך.

שם (פי' ע"ז). באו שכניו (של תרח) ובני עירו וטפחו לו על ראשו, אמרו לו בושטה בושטה גדולה וכלימה, בן שהיית נ אומר עליו שהוא יורש העוה"ו והעוה"ב, שרפו נמרוד באש.
נ.ב. שכך ראו עליו באצטננונים, כידוע.

שם. הרי נ איפומניטא שלו נקרין.
נ.ב. כדזו של גזר דין.

שם. שבעה דברי מופת נעשו בעולם שלא נבראו כמותם מיום שנבראו שמים וארץ וכו', מופת הששי, שמש בנבעון דום, שבא יהושע ועשה מלחמת ישראל והגיע ערב שבת וראה בצרתן של ישראל נ שלא יחללו את השבת, עד שראה חכמי הגוים רוגשים במזלות לבא על ישראל, מה עשה פשט את ידו לאור השמש והירח והזכיר עליהם את השם ועמד כל אחד ואחד במקומו ל"ו שעות עד מוצאי שבת.

נ.ב. ואע"פ שמותד להם להלחם בו, כראמרין (שבת י"ט ע"א) עד דדתה, אפי' בשבת, ואפי' לא התחילו ג' ימים מקודם, שהרי בסכנה היו, ופשיטא דשרי בכה"ג, ואיפשר שהיו יכולין להמלט על נפשם בלי מלחמה או שהי' להם לבטוח בה' איש מלחמה כי הוא הנלחם לישראל, אך יהושע עשה בלי ספק על פי הדיבור, רק שלא ליתן פתחון פה לשונאיו לומר שחללו שבת. ועוד נ"ל שלא אבה להלחם בליל שבת בממשלת מאדים כנודע, וכן מוכח בסמוך, שחכמי הגוים רגשו במזלות, והכוונה ע"ז, שראו שעכשיו בכניסת שבת תעמוד להם השעה על ידי מזל מאדים המראה להם פנים שוחקות, ולכן העמיד חמה ולבנה, שבוה ממילא שבת ג"כ מאדים מתהלכו היום, דעמידת שמש וירח ודאי נעשה על ידי שלא שמש גלגל היום אז, ובהכרח כל שבעה כוכבי לכת עמדו ממהלכם היום אבל סבבו לאחוריהם בנתיבם השני, וכל זה ברור מאד, וממשה רבו למד יהושע, שחשש ג"כ מן המזל שלא ייטיב לעמלק בהלחמו עמו, ור"ק.

שם (פי' ע"ח). ולה שפחה מצרית, שפחת מלוג היתה והי' חייב במוזנותי ולא הי' רשאי למכרה, בעו מריש לקיש מהו דתניא מלוג, א"ל כמה דאת אמר נ מלוג מלוג.

נ.ב. מלשון מולגין הראש, והוא העברת שער שהעור נשארת חלקה, כך אוכל פירות וגוף הקרן קיימת.

שם (פי' ע"ט). כל מי שאין לו בנים כאילו מת, שנא' ותאמר אל יעקב הבה לי בנים ואם אין נ מתה אנכי.
נ.ב. שם תואר, דאל"כ אמות הול"ל.

שם. אמר רבי אלעזר לעולם אין האשה מתעברת מביאה ראשונה, אתיבון לי' והכתיב נ ותהרין שתי בנות לוט מאביהן וכו'.

נ.ב. ואין לומר שקלקלו מקודם בהיותן בסדום, דכתיב הנמצאות ומתרגמינן דאשתבתא מהימנן, שאלמלא כן לא ניצולו.

שם. ולמה נתעקרו האמהות וכו' רבי חייא בר אבא אמר ע"ה כדי שיצאו רוב השנים בלא שעבוד.

נ.ב. שלא נגזר אלא על שבטי ישראל, ולכן איחר מולדיהן.

שם. ושרי אומרת עם דא אנא ע"ה משנחא מיסב ומיתן וכו'.

נ.ב. משנחת לישא וליתן וליכנס עמה בדברים.

שם (פי' פ'). התאנה הזו בתחלה ע"ה אורין אותה אחת אחת וכו'.

נ.ב. מלשון אריתי מורי (שה"ש ה').

שם (פי' פ"א). ואתה את בריתי תשמור וכו' לעולם אל תהי ע"ה מצות העומר קלה בעיניך שע"ה מצות העומר זכה אברהם אבינו לירש את ארץ כנען.

נ.ב. לא ידעתי מה ענינו לכאן, ואיפשר לרחוק ולומר דאתיא כמ"ד בפסח נדבר עם אברהם בין הבתרים, ובאותו פרק מל עצמו שהוא זמן הקרבת העומר, ויתורא קרייק, דאת רבויא הוא, ומרבי מצוה דיומא דכוותה.

שם (פי' פ"ב). מעשה במונבו ובזוטוס בניו של תלמי המלך וכו'.

נ.ב. בני מלך הגוים אומת איביראני שמה היו, ונכתב המעשה בדברי הימים

לאומות.

וירא (פי' פ"ב). [הבאר] הולכת ונובעת בין שבט ע"ה יהודה לשבטו של יששכר שנאמר באר חפרוה שרים וגו'.

נ.ב. נקראו שרים, שרי יהודה רגמתם (תהלים ס"ח), וישכר בשירת רבורה

(שופטים ה', ט"ז).

שם. רבנן אמרי, כבר קראתי אותו אביהן של כולן כי אב המון גוים נתתיך, דנין את הבן בלא דעתו של אב, ע"ה גיהנם גליתי לו, מתן תורה גליתי לו, רינה של סדום מחר, ואינו מגלה לו.

נ.ב. יש לדרקק אמאי נקט הני תרתי, והרי הראהו עוד דברים אחרים במראה דבין הבתרים, ועור אומדו רינה של סדום מחר, ומאי נפקא לן אם הוא מחר. וג"ל שזה מוסב אדלעיל מני, שהכל דברי רבנן, ראמרי קראתי אותו אב של כולם, והנה במראה הנ"ל שהראה לו לפיראש, רמז לו למתן תורה שנתנה באש, ואם עוברין עלי' נידונין באשה של גיהנם או במלכיות, ואברהם בירר לו מלכיות כדכתיב הרכבת אנוש לראשינו באנו באש. ומעתה ה' מקום לאברהם להתרעם ולהרהר אחר דינו של הקב"ה בסדום, מאחר שהוא אביהם והם חשובים כבניו, שוב אין לו לדרון אותם באש וגפרית, שכבר הוכרר לבניו כנ"ל, ויש לחוש נ"כ לדרויות הבאים שידין אותם בדין הנ"ל או באש גיהנם, אחר שהותרה הרצועה ובטלה הברירה, ומפני זה ה' ראוי להעלים ממנו רינה של סדום, אמנם צ"ל שלא היתה הברירה

הנ"ל אלא למקבלי התורה, אם יעברו עלי, משא"כ הסדומים שעדיין לא קבלוה, לא שייכא בה, ולזה אמר דינה של סדום מחר, כלומר כיון שהיא מחר, ומופלגת הרבה ממתן תורה, למה איני מגלה לו, כנ"ל נכון.

שם (פי' פ"ג). רבי אומר בשר ודם חימה כבשתו, אבל הקב"ה כובש את החימה שנאמר נוקם ה' ו ובעל חימה. נ.ב. דרכו של בעל לכבוש.

שם (פי' פ"ז). רבי יודן בשם ר' איבו, הבכירה ע"י שביזת כבוד אבי, אמרה מואב, מאב, אמר הכתוב אל תתגר בם מלחמה, אבל אתה ו מפתק נהרות שלהן. נ.ב. זה הפירוש, הפוך, וחבירו בהמניה (ב"ק ל"ה ע"א), וק"ל.

שם (פי' צ"ד). ויעש אברהם משתה, גדולים היו שם, עוג וכל גדולי מלכות היו עמו, אמר לו לעוג לא היית אומר אברהם פרדה עקרה ואינו מוליד, א"ל ועכשיו מתנתי מה היא לאו ו שפיפא היא אי יהיב אנא אצבע עלוי פחים יתי. נ.ב. כמו בני אדם צפופין דגבי רעבון, ונ"ל שהשי"ן מתחלפת בצד"י, והוא כמו צפופין ראבות (פרק ה'). והוא ענין כריעות.

חיי (פי' ק"ג). רבי מאיר אול לממלא, ראה אותן כולם ו שחורי ראש, אמר להם תאמר ממשפחת עלי אתם וכו'. נ.ב. לא היו בהם בעלי שיבה וזקנים.

שם. יש לך אדם שהוא ו בזקנה ואינו בימים. נ.ב. כגון שמואל, שקפצה עליו זקנה בהיותו בן נ"ב, כידוע.

שם (פי' ק"ה). יצחק תבע יסורין, אמר לפניו רבש"ע אדם מת בלא יסורין ו מדת הדין מתוחה כנגדו ומת ואם את מביא עליו יסורין אין מדת הדין מתוחה כנגדו.

נ.ב. להפרע ממנו הכל בדין קשה, לפי שאין צדיק בארץ שלא יחטא, וצריך לצירוף, והיסורין ממרקין מעט מעט, והוא משפט וצדקה, וכן אמרו והנה טוב מאד, אלו היסורין של עוה"ז.

שם (פי' ק"ט). יפה שיחתן של עבדי אבות מתורתן של בנים שהרי פרשתו של אליעזר שנים ושלש דפין היא אמורה, והשרץ מגופי תורה ואין דמו מטמא כבשרו אלא מרבוי המקרא, רשב"י אומר טמא את הטמא, רבי אלעזר ברבי יוסי אומר ו זה זה.

נ.ב. דהול"ל זה לכם הטהור, וכתוב זה, ריבה.

תולדות (פי' קט"ז). ויהי אך יצא יעקב, פולנו של אבינו יצחק מפולש ה', ורבנן אמרין כמין ו איסדומוטה, הדלתות היו נכפלות לאחוריהן וכו'.

נ.ב. צ"ל ברי"ש, וחברו במשנה מס' מדות (ריש פרק ד'), ופירושו דלת חלוקה ונכפלת לאחור, ויש עושין כן במדינתנו.

וישלח (ס"י קל"ה). מוקש אדם ילע קודש, תבא מארה לאדם שהוא אוכל קדשים בלועו. ובגליון: בבית בליעתו.
 נ.ב. כנראה שמפרש זה סבור לפרש ב"ת בלועו שרשית, מלשון בליעה, ומעה, שהב"ת שימושית, ולועו הוא הלחי, כתרנומו. ולמוד הוא בשיבושיו.

וישב (ס"י קמ"ז). מה הגפן הזה נמוכה מכל האילנות, כך ישראל נמוכין בעה"ז, אבל לעתיד לבא עתידין לירש מסוף העולם ועד סופו.
 נ.ב. פירוש, מתמעכת ומשפלת עצמה למטה אם אין סומכין אותה בקנים ומדלין אותה, וע"ז יעיד המציאות שיכולין להגביהה ולהאריכה ביותר, וכן בנמשל.
 מקץ (ס"י קמ"ח). בתר יומין אתין הלין פרסאי נגשין על פתורא דינאי מלכא.
 נ.ב. בש"ן שמאלית, ופירושו אוכלין, ודוגמתו במשנה (טבול יום פ"ג משנה ר') טהור שננס מן האוכל.

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
 המחיר הוא: שלשה ועשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת
 כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

במס' ביצה ט"ו ע"א

מהגאון מוה"ר אברהם טיקטין אבד"ק ברעסלא זצ"ל⁽¹⁾

במס' ביצה בדר"ט ע"א תוס' ד"ה אלא בקשין וכו', קשין מותר להציע מתחתיו וכו', וכתב מהרש"א, והיינו מה שפירש"י בשמעתין שריא לישיבה כו', דמשמע להציע תחתיו ולא ללבישה. וצ"ע דביומא פירש"י בהיפך, דאין בו משום כלאים לגמרי ומותר אפילו ללבישה וכו', וצ"ע.

ויש לתרץ, דהתם ביומא הוא רב אשי, ורב אשי לשיטתו בע"כ סבר דמותר אפילו ללבישה, ומש"ה פירש"י התם כן, אבל הכא פירש"י אליבא דסתם גמרא, ומסתמא דש"ס יהי' מוכח דוקא להציע ולא ללבוש, דהנה התוס' הקשו מערכין, ותיצרו דגבי בגדי כהונה מיירי שהוא שוע טווי ונוז ואז יש בו איסור דאורייתא, א"כ אפילו קשין אסור בלבישה, אבל גמרא אינו אלא מדרבנן מותר בקשין וכו', ועיין בדר"ן שתירץ קושית תוס', דהש"ס בעדכין קאי על בגדי כהן גדול, ע"ש, וזה דוחק, דהש"ס קאמר התם כהנים איצטריך לי, משמע דקאי אכל כהנים, והנה בשבת דף נ"ז ע"ב איתא, ג' דברים נאמרו באיסטמא, אין בה משום כלאים, ופי' רש"י משום שאינה טווי, וכתבו התוס', וריב"א אמר דמש"ה אין להתיר וכו' אלא משום שהוא דבר קשה וכו' ע"ש, ולפי מה שכתבו התוס' כאן, יש לומר דרש"י נמי סבר דהטעם משום שהן קשין, אלא דהי' קשה לרש"י דבראורייתא אפילו קשין אסור, כמו שהוכיח התוס', מש"ה פירש"י שאינו טווי ואינו אסור אלא מדרבנן, ומש"ה מותר בקשין אפילו מדרבנן בלבישה, ועיין בנדה דף ס"א ע"ב, אמר רב אחא וכו' מתקיף לה רב אשי אימר או שוע או טווי או נוז, והנה לרב אשי דס"ל או שוע וכו', קשה מברייטא דשבת הנ"ל, אמאי אין בה משום כלאים, אעפ"י שאינו טווי הא מ"מ הוא שוע, והוה מדאורייתא, ובעכצ"ל דסבויא לי' לרב אשי דאע"ג שהוא מדאורייתא, שרי בקשין אפילו בלבישה, ומש"ה פירש"י שפיר ביומא אליבא דרב אשי דאין בו משום כלאים לגמרי ומותר אפילו בלבישה.

ואין להקשות לפי"ז קשה לרב אשי קושית הש"ס בערכין כקושית התוס' הנ"ל, י"ל כתירוץ הר"ן הנ"ל כהן גדול איצטריך לי, אבל כיון דחוינן רסתמא דש"ס בערכין קאמר סתמא, כהנים איצטריך לי, משמע דבכל כהנים קאמר, קשה קושית תוס' הנ"ל, ובע"כ צריך לומר, לדירן דלא ס"ל כרב אשי בנדה, יש חילוק בין דאורייתא לדרבנן, כתירוץ תוס' הנ"ל, ומש"ה פירש"י כאן אליבא דסתמא דש"ס, להציע תחתיו, ולא ללבישה, ודו"ק הטיב כי נכון הוא.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ח' עמוד י"ד. – דבר זה הובא בשמו, בכתבי גיסו ורבו הגאון מוה"ר יצחק מרדכי אבד"ק גריידיץ זצ"ל, המונח בננינו ידירנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמרומם מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. ברך ד' חילו ופועל ידיו תרצה.

בסוגיא דתופס לב"ח במקום שחב לאחרים

מהגאון מוה"ר שמואל שמעלקא טויבש אבר"ק יאס זצ"ל¹

במס' בבא מציעא (דף י' ע"א) בסוגיא דהי' רוכב, דמשני רב נחמן ורב חסדא במגבי' מציאה לחבירו לא קנה חבירו דהוי לי' תופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים, ופירש"י דלאו כל כמינ' להיות קופץ מאליו וחב לאלו מאחר שלא עשאו אותו הנושה שליח לתפוס, ע"כ. מבואר מרבריו דהיכא דעשהו שליח מהני, ובתוס' תמה עליו מסוגית הש"ס (כתובות פ"ד) דיימר בר חשו דאמרו לי' את תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים, והתופס לבע"ח במקום שחב לאחרים לא קנה, והתם בעשהו שליח מיירי, והיא תמיה עצומה לכאורה.

והי' נראה בעיני ביישוב דברי רש"י, דלכאורה צרכינן להבין מדוע במגביה מציאה לא קנה, דהא באמת נודע דמניעות הריוח לא מקרי היוק, וכמ"ש הש"ך בח"מ סי' א' בשם הירושלמי, המבטל כיסו של חבירו אין עליו אלא תערומות, עיי"ש ס"ק י', א"כ גבי מציאה, כיון דאין לכל העולם חלק בו, רק משום דגם המה היו יכולים לזכות למו, וא"כ במה שקדם השליח ותפס, לא הוי רק גורם מניעות הריוח שהי' לכל העולם, ואין זה מקרי חב, ומה ענין זה לתופס לבע"ח במקום שחב לאחרים דגורם היוק גמור לאחרים והפסיד ממונם, דאי לאו דתפס הא, היו יכולים ליקח להם דמי הלואתם, ומעתה אין למו במה לשלם. (ושוב מצאתי שהעיר בזה השיטה מקובצת, ועיין בשו"ת מהר"ם אלשיך סי' ל"ז שכתב דר"י לא קאמר רק היכא דהוי מוזיק ממש, משא"כ גבי אלמנה שתפסה דלא הוי רק מניעת הריוח ליתומים, והוא תמיה, דהא משני במגביה, דלא הוי רק מניעת הריוח, עיין וצל"ע). וצל"ל דבאמת גבי בע"ח אף רתפס השליח ואין למו מה לשלם מהלוח, מ"מ אין זה ג"כ רק מניעת הריוח, כיון דאף רתפס הא המעות, מ"מ עדיין השיעבור על הלוח לשלם את נושיו והחויב מוטל אקרקפתא דגברא לשלם חובי', ורק דאם לאו רתפס הא, בקל הי' יכולין לפרוע מהלוח, אין זה רק גרם מניעת הריוח, מש"ה מרמי אהררי, דכמו גבי תופס לבע"ח לא מהני אף דעדיין שיעבורו על הלוח ואינו רק מניעת הריוח, אפ"ה לא מהני, כן הכי נמי גבי מציאה אף דלא הוי רק מניעת הריוח אינו מועיל. מעתה שפיר כתב רש"י דכל זה דוקא היכא דלא עשהו שליח, א"כ אין בידו להיות תופס מאליו היכא דחב לאחרים אף היכא דליכא רק גורם מניעות הריוח, משום דלא עשאו שליח ותפס מאליו, משא"כ היכא דעשהו שליח, כיון דכיד המשלח הוא, מועיל השליחות דתפסיתו מהני כיון דאינו חב ממש רק גורם מניעת הריוח, דגבי מציאה אין לאחרים היוק, וכן גבי תופס לבע"ח כיון

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ו' עמוד י"ח. חידו"ת הללו הועתקו מכת"ק

המונה בננוי ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה יצחק בן ציון הכהן זואלף נ"י מירושלים עיה"ק. ישא ברכה מאת ר'.

דעדיין השיעבוד נשאר על הלוח אין כאן מזיק ממש, וכל זה היכא דלא הוי מזיק ממש, משא"כ היכא דהוי מזיק ממש, אף בעשהו שליח לא מהני.

מעתה גבי יימר בר חשו, כיון רכבר מת ולא שביק רק ארבא, א"כ הוי שפיר חב לאחרים גמור, כיון דלא נשאר לבע"ח שום שיעבוד כלל, דמטלטלי דיתומים אינם משתעבדים לבע"ח, א"כ אף בעשהו שליח לא מהני, דהיכא דחב ממש אף בעשהו שליח אינו מועיל, משא"כ היכא דלא הוי דק גורם מניעת הריוח, נחתין חר דרגא ומועיל בשוי' שליח, ודברי רש"י נכונים, ומוישוב קושיית התוס'.

כל זה אמינא בראשית השקפה, אולם אחד העיון עדיין לא יגהה מזור לקושיית המפרשים על פירש"י, (א) מהא דפריך הש"ס אר"נ וד"ח ממתני' רמציאת פועל לעצמו בד"א כנון דאמר לו בעה"ב נכש עמי היום כו' אבל אם אמר עשה עמי מלאכה היום מציאתו לבעה"ב, ומה קושיא הרי שם בעשהו שליח מיירי, (ב) קשה ממתני' דתנא נטלה ואמר זכיתי בה תחילה זכה בו, והרי שם שוויא שליח, וא"כ קנה אף בחב לאחרים, (ג) הקשיתי דרברי רש"י בבבא מציעא סותרים לדברי רש"י בכיצה, בהך דמילא ונתן לחבירו דקאמרינן דפליגי במגביה מציאה, ופירש"י התם, דמאן דסבר בירא רשותפי נינהו דעולי בבל הפקירו להיות כל ישראל שותפים בו, וכשעשו שליח למלאות מהני כו' עיי"ש. ואפ"ה סובר רש"י דמגבי' מציאה לא קני והוי כרגלי הממלא, והלא בעשהו שליח קנה חבירו, ושוב מצאתי שכבר תמה בזה בתומים סי' כ"ה יע"ש מ"ש בזה.

ע"כ נלפענ"ד ביאור דברי רש"י, והוא דלכאורה צריכין להבין שיטת רש"י דהיכא דעשהו הנושה שליח מועיל, ומה חילוק יש בין עשהו שליח לתופס מאליו, אם מפני שהוא חב לאחרים [מדוע מועיל] היכא דעשהו שליח, ע"כ נראה דסברתו הוא כך, דאף דגבי בע"ח לא מהני היכא דחב לאחרים, מ"מ בשוויא שליח מועיל לענין זה השליחות לשוי' הדבר כדבר [הפקר] .... ויד השליח כידו. אולם לענין זה אינו מועיל השליחות להיות המשלח קונה מיד שהגיע הדבר ליד השליח, כיון דמ"מ חב לאחרים ואינו מהני הקנין זולת כשמועיל ליד המשלח ואז יזכה בו למפרע. ודומה הענין למה שכתבו האחרונים בענין הפקר ב"ד הפקר, דאינו רק מבטל רשות, אבל עדיין בעינן כוונת הזוכה, ואם אינו בר הקנאה לא מהני, עיין בג"פ ובתשובתיו בזה, א"כ הכא נמי, אף דהוי חב לאחרים, מ"מ כיון דעשהו שליח, מועיל עכ"פ השליחות להפקיע מרשות בעלים, וכשיבא אח"כ ליד המלוה מיד השליח, יזכה בו, ורק קודם שיבא לידו ממש, אף בעשהו שליח ויד שליח כידו, כיון דהוי חב לאחרים, הרשות ביד כל אחד ליקח מידו, כיון שעדיין אינו קנין למשלח, משא"כ כשבא ליד המשלח אז אית לי' ב' קנין גמור למפרע, וזה שכתב רש"י מאחר שלא עשהו הנושה שליח לתפוס, דאם עשהו שליח עכ"פ ה' מהני השליחות לבטל רשות בעלים ממנו ולהיות כל הקודם בו זכה, וכשיבא אח"כ לרשותו יזכה בו.

מעתה סרה מהר מה שהקשו בתוס' מהך דיימר בר חשו, דשם אף בעשהו

שליח, כיון דמעת אשר מצאהו ה' הארבא ביד השליח, וא"כ אין למשלח קנין בו כיון דאין מינוי השליחות מועיל רק לשוי' הדבר כדבר ההפקר, ועדיין בעינן שייניע ליד בעלים ממש, וא"כ כיון דלא בא עדיין ליד שולחו, שפיר תפסוהו אינהו ואמרו ל' את תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים, ואין קנין ביד המשלח אלא [אם] הגיע לידו ממש, משא"כ כשהוא ביד השליח הרשות בידו לתפוס, וא"ש לנכון קו' התוס'.

ומיושב ג"כ קו' המפורשים, דמהך דמציאת פועל לק"מ, דהרי שם קתני מציאתו לבעה"ב, מורה הלשון, שאית לבעה"ב קנין ב', ואף היכא דלא מטי לידו, וא"כ אף בשוי' שליח לא מהני. וכן במתני' דנטלה ואמר אני זכיתי בה תחילה, דשם אף בעשהו שליח, כיון דעורו בידו ואמר אני זכיתי בה שפיר מהני, משום דאף בעשהו שליח כיון דהוי חב לאחרים, כל כמה שלא מטי ליד המשלח ממש אין לו קנין ב', משא"כ כשנתן לו ואמר אני זכיתי בה דלא אמר כלום כיון דבא ליד המשלח זכה בו למפרע, ומש"ה קניא, וא"ש. וכן בהך דביצה, אף דעשהו שליח, שפיר סובר ר"ש דהוי כרגלי הממלא, כיון דמ"מ כל זמן שהוא בידו הרשות בידו ליקח לעצמו כיון דהוי חב לאחרני לא קנה רק היכא דבא לידו ממש, א"כ אף דמילא ונתן לו, כיון דבשעת המילוי אינו מבורר שהוא של חברו, שפיר קניא שביטה אצלו והוי כרגליו, ומיושב כל הקושיות לנכון, והבן היטב.

שלשה הערות קצרות

מהגאון מוה"ר נתן אלי' עהרמאן דומ"ץ רק"ק אירשא זצ"ל⁽¹⁾

(א) בשו"ת מהרי"ק שורש ק"י בדיון אחד שרצה לבטל אחת מתקנות רבינו גרשון מאור הגולה, וכתב המהרי"ק שראוי לגדותו על זה, ואח"כ כתב וז"ל, וגדולה מזו כתבו התוס' בשלהי נררים, רלפי משנה אחרונה שאמרו באומרת טמאה אני לך, תביא ראי' לדבריו, דבזמן הזה אם אמרה האשה טמאה אני לך ואומר הבעל שהוא מאמינה שהיא אסורה עליו רהא שויתה עליו חתיכה דאיסורא, ועל זה כתבו ריש אומרים שמגדין אותו על מה שגנרם לבטל תקנת ר"ג שגזר שלא לגרש אשה בעל כרחה שהרי צריך הוא לגרשה מאחר שנאסרה עליו. והלא דברים ק"ו, ומה התם שהיא נתנה אצבע בין עיני' באמרה טמאה אני לך וגם כי יכול הבעל להשתמש ולומר שלשם שמים נתכוין שאמת הוא שמאמינה ואינו רוצה להיות עמה, אפילו

(1) הוא בנו של הרב מוה"ר שמעון זאב זצ"ל. שנים רבות שימש כדומ"ץ בק"ק אירשא. נדפסה תשובה אליו בשו"ת חתם סופר חלק ח"י"מ סי' ל"ב. נפטר י"ז לחודש שבט שנת תרכ"ה לפ"ק. — ג' הערות הללו הועתקו מכת"ק המונח ברשות נכדו ידידנו הרבני החסיד הנניד הנכבד מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. יעלהו הש"ת על גפי מרומי ההצלחות.

הכי מנדין אותו על כי גרם לבטל תקנות הגאון, כ"ש וכ"ש הכא שראוי לגדותו לכ"ע, עכ"ל. — ואני בעניי אמרתי, ראפשר דאף דלבו מאמין מנדין אותו, רכיון דכל דמקדש ארעתא דרבנן מקדש, הרי הוא כאלו התנו דאם תהי' כן, דלא תהא מקודשת למפרע, וממילא לא נאסרה עליו ורשאי להיות עמה.

(ב) בשו"ת מהרי"ק שורש קע"ח הקשה וז"ל, בסוכה פרק הישן (דף כ"ה) על מה שכתב שם המרדכי בשם הרא"ם וז"ל, דאמר רבא מצטער פטור מן הסוכה, כתב הרא"ם ממיץ בס"י, פי' שיש צער בסוכה ובצאתו ינצל, דכעין תדורו בעינן ואין דרך בני אדם לעמוד בדירתן בצער, עכ"ל. ויש לתמוה על זה, הגרסינן בפרק הישן, ואמר רבי אבא בר זבדא אמר רב אבל חייב בסוכה פשיטא מהו דתימא הואיל ואמר רבא מצטער פטור מן הסוכה הא נמי מצטעד הוא קמ"ל כו' עד איבעי לי' ליתובי דעת', ולפי דברי הרא"ם מאי אריא משום דאבעי ליתובי דעת', תיפוק לי' דבצאתו מן הסוכה לא יחשך כאבו ולא ינצל מן הצער, דרוחק גדול הוא לומר שישויבת הסוכה תרבה עליו צער אבלו, ואדרבה סברא הוא בהפך, עכ"ל. — ואפשר לומר דסתם סוכה שהיא רק ז' על ז', לא יוכלו מנחמים להיות אצלו, לכך בצאתו ממנה יתמעט צערו.

(ג) במס' תענית ל"א ע"א, תנו רבנן וכו' מקוערות שבהם מה היו אומרות, קחו מקחכם לשם שמים ובלבד שתעטרונו בזהובים, ע"כ. והוא תמוה כמובן, אבל הנראה דכך אומרת, אתה תקחני לשם שמים, אבל הבריות יאמרו דבשביל שאתה כילי תקחני, כרי שלא תצטרך ליתן סבלונות כנהוג ליתן לבעלת מעלה, לזה סיימו, ובלבד שתעטרונו בזהובים, דבזה יאמרו כולם דכוונתך לשם שמים.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חירו"ת או אנרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

בדין אין מעידין על המת אלא עד ג' ימים

מהגאון מוה"ר משה גרינוואלד אבד"ק חוסט זצ"ל⁽¹⁾

החזו"ש וכ"ט לכבוד תלמידיו יקירי וח"נ, הרב המאוהב החו"ב בח"ת
סועה"ר כש"ת מו"ה חיים דוב גראס⁽²⁾ נ"י הרב בק"ק פעטראווע יע"א.

יקרת מכתב מעב"ת הגיעני ע"ג, וע"ד אשר הציעה שאו"ל בהלכה, בנדרן דאין
מעידין על המת אלא עד ג' ימים, שכתב הנודע ביהודה חאעק"ז סי' מ' שאין נמנין
מעל"ע, ובחתם סופר חו"ר ד סי' ק"צ הביא בשם עצי ארזים דבשינוי פרצוף פנים
אמרינן תרי מקצת יום ככולו ג"כ עיי"ש. ועי"ז כתב מע"כ דליתא הך בעצי ארזים שם
סי' י"ד ס"ק, שאדרבה הביא דברי הנודע ביהודה הנ"ל, ושם בנודע ביהודה מבואר
דתרי מקצת יום ככולו לא אמרינן, ורק בליל ד' אין מעידין עליו. הא ביום ג' מעידין.
וגם ראייתו מראש השנה דף כ' דאמרינן משום מתים, הוא ג"כ רק על זה, ותמה בזה
על מרן חתם סופר ז"ל.

ולא קשה מירי, דעיקר דברי החתם סופר הוא עפי"מ דאסברה לה התם,
דזה תלי' בגלגול חמה וסיבוביו, וכי שקיעת החמה קגרם עיבור צורתו ושינוי
פרצוף פניו, ומשו"ה כל ששקעה עליו החמה ג' פעמים, כגון שמת בשבת סמוך
לשקיעת החמה, שוב אין מעידין עליו תחילת ליל ג', אע"ג דעריין לא עברו עליו
ג' ימים. ומה שכתב דאמרינן תרי מקצת יום ככולו, אין כוונתו דשני מקצת היום
מצטרפין לומר בכאור"א מקצת היום ככולו, אלא לומר דאמרינן רבין בתחילתו ובין
בסופו אמרינן מקצת ולא כולו, וזה נאמר שם בפירוש בלשון קרשון וז"ל, ואבילות
ושינוי פרצוף פנים דאמרינן תרי מקצת יום, היינו נמי מהאי טעמא וכו', וא"כ
כשעברו עליו שלשה סביבות, עברה צורת המת לגמרי, ואין מעידין עליו. הרי
בהדיא כוונתו כמוש"כ.

ומה שתמה על ראיית העצי ארזים מראש השנה דף כ', מהא דאמרינן התם
דמעבדינן משום מתאי, דע"כ אין החשש אלא שימות בע"ש או בעיוה"כ סמוך
לשקיעת החמה וכו', והקשה מעב"ת, דהא בפירש"י שם מפרש בהדיא שלא יסריח
מת שימות בא' מהם שיהי' ראשון וכו', הרי דלשמה ימות בשבת או ביוה"כ ממש
חששו, אם יהי' שבת ויוה"כ סמוכים, אף שלא יעברו גם שני ימים שלמים חששו
שמה יתפח, ולא כסברתו דחששו שמה ימות בעיוה"כ, וממילא בטלה ראייתו.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס פ"א עמוד כ"ה. — תשובה זו הגיעה אלינו מאת ידידנו
הרב יצחק זעקיל פאללאק נ"י מגיד שיעור בשיבה דחסידים באבוב באנטווערפן, לעילוי
נשמת אביו מו"ה חיים מנחם בהגה"צ מוה"ר יצחק זעקיל פאללאק ז"ל (נפטר ביום י"ז אייר
שנת תשל"ד).

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' ט' עמוד י"ז.

ויפה השיג בזה על העצי ארזים, ועדיפא מני' הו"ל להקשות, דלפי רברי העצי ארזים דהחשש משום מתים היינו משום דבג' ימים עברה צורתו ונשתנו פרצוף פנים של המת, הא מיד בהך מילתא אין חילוק בין מקומות הקרים למקומות החמים, א"כ איך אמרינן התם בש"ס אהא דאמר עולא ירעינן חברין בבלאי מאי טיבותא עבדינן בה'רי, ופריך אי הכי דהטיבותא הוא משום ירקא ומשום מתיא, מ"ש לרידן אפילו לדידהו נמי, ומשני לדידן חביל לן עלמא, לדידהו לא חביל להו עלמא, ואי ס"ד כהנ"ל הא לאו בחביל עלמא תלי' מילתא, רהא תך דינא דאין מעירין אלא עד ג' ימים איתא בכל המקומות, אלא וודאי דלא כרהוי ס"ל להעצי ארזים, אלא כפירש"י, ורו"ק.

ובזה אחתום בכל חותמי ברכות, יה"ד שתתחרש עלינו שנת גאולה וישועה, וביום הכסא הבעל"ט יכתב ויחתם בספרן של צדיקים בתוך כל חוכי לו, כאו"נ ונפש אוה"נ דושו"ט ושתה"ק בלונפ"ח ע"ע.
חוסט עש"ק כ"ת תרס"ח.

הק' משה בלאאמו"ה עמרם גר"ו ז"ל

תשובה בדין קטלנית³

מהגאון הנ"ל

מכתב יקרתו לנכון הגיעני, וע"ד שאלתו אודות אשה שכבר מתו שני בעליה, אבל בעלה השני חי זקן מופלג לערך שמונים, אם יש בזה חשש קטלנית. היטב ראו עיניו מה שמבואר בב"ש סי' ט'. דאין בזה בית מיוחד, והגם דהב"ש יליף האי דינה ממה דכתב בתרומת הרשן ורבינו ירוחם, דכל שהוא מחמת מכת מדינה או כה"ג לא תלינן במזלה, ועל זה הקשה בחתם סופר סי' כ"ג מרביתו דרבא פרק אעפ"י (ס"ה ע"א), ראמרה לחומה, קטלית לך תלת וכו', והא אבוי מדבית עלי קאתי, והרי בית עלי הוי כמו מכת מדינה, ומ"מ משמע שתלתה מיתת אבוי בה, אלא וודאי דלא כהה"ד, עי"ש.

ולענ"ד נראה ראין מכאן ראיי, רהא מבואר בפ"ק דראש השנה (י"ח ע"א) דטעמא דאבוי לא נתפס בקללת בית עלי, משום דעסק בתורה ובגמילת חסדים, וא"כ י"ל אי לאו דמזל חומה גרם, הוי חי עוד כמה שנים בזכות תורה וגמ"ח, ולא קשה מכאן על הנה"ד, ומ"מ בנ"ד, הרי גם החתם סופר ז"ל מסכים להלכה

(3) תשובה זו הגיעה אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמדרום מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן. זכרה לו אלקי לטובה.

למעשה אי בעלה הא' הי' זקן, עכ"פ בן ע' שנים, וכש"כ בנ"ד שכבר הי' קרוב לשמונים. ע"כ אם נכון הדבר לפניו, יה"ר שהשי"ת יצליח בידו ויזכה לבנות בית נאמן פתוח לרוחה, בעושר וכבוד בשמאלו ואורך ימים בימינו, כנה"ר ונפש ירדו רוש"ט וש"ת בלונפ"ח, וחותרם בכל חותמי ברכות.
הק' משה בלאאמו"ה עמרם גר"ו ז"ל

מכתב

מהרה"ק מזה"ר אהרן מטשערנאבל זצ"ל⁽¹⁾

לה"ה האברך כמו"ה לוי יצחק הכהן מכפר לעלצין.

הנה הראה לפני פס"ד מן השלשה רבני ארץ הבאים על החתום נידן חותנך, ובא קובלנא לפני שאין אתה רוצה לציית הדין שיצא מרבנים הנ"ל, לכן אזהרתי כפולה באזהרה גדולה לקיים דברי פס"ד שיצא הרבנים הנ"ל, בכל ישונה, פן תתחרט וה"ל להיות מן הצועקים ח"ו ואינם נענים, ובאזהרה גדולה על הנ"ל, לשמוע לדברי אלה, ותבוא אליך ברכות טוב מהא"ל הטוב.
נאום אהרן בהרב המפורסם מ"ה מרדכי ....

---

(1) מכתב הלו קבלנו מאת ידידנו האברך החשוב היקר והנעלה מו"ה שלמה ציממער נ"י מאנטווערפן. יתברך ממעון הברכות, בכל מיני הצלחות.

פני' רחופה

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי כלי שום שהיות.

מכתב

מהגאון מוה"ר מאיר א"ש אבד"ק אונגוואר זצ"ל²

בעזה"י. יום ר' ר"ה אב שנת תר"ז לפ"ק אונגוואר יע"א.

ישימיהו ה' עליון, ויראה בנחמות ציון, ידיר ה' וי"ג הרב המאה"ג
החריף ובקי המופלא ומופלג בתורה וביראת ה' כקש"ת מוהר"ר אהרן
קוטנא נ"י האבד"ק טאמיס יע"א³.

נעימות ימינו הגיענו, ותגל נפשי בבשורתו הטובה כי עם לבבו לגמור
ולבצוע את אשר החל זה איזה שנים להוציא לאור ספר דעת זקנים ומנחת יהודא
מרבתינו בעלי התוספות זצ"ל על התורה, ושמחו לקראתו גאוני הדור בשנת
תקצ"ד, ואולם לא אסתיעא מילתא ולא הדפוס רק עד ספר ויקרא מפני מונעים.
ועתה שם על לבו להשלים את הספר כולו בעזה"י, וגם להוסיף עליו מפריו ויגיע
כפרי קודש הלולים אשר כבר הללוהו גאוני הדור מלפנים, והן אנכי קוה קייתי
מאז על הספר הנ"ל, כאשר כבר כתבתי אל מעכ"ת נ"י, ואחשוב כי כן יכסופו כל
הוגי תוה"ק ויצמאו לשתות מימי רבתינו בעלי התוספות ז"ל, וברוך ה' כי מלא
משאלות לבבי בזה, והנני מוכן לקחת מאתו את הספר במחיר אשר ישית עלינו
בל"נ, ותפלתי לה', יתן מנועמו עליו ויחזקהו ויאמצהו לגמור את מחשבתו הטובה,
וזכות רבותינו הראשונים, אשר על ידו ירובב שפתי ישנים, יעמוד למעכ"ת ימים
ושנים דשנים ורעננים, כחפצו וחפץ ידירו דש"ת,

הק' מאיר א"ש חופ"ק הנ"ל

ידיר ה', ההסכמה למותר, הן מפני הספר עצמו שאין צריך הסכמה, והן
מפני שכבר הסכימו עליו כבר הגאונים אשר בארץ החיים בחלק א', ובפרט שאין
רשאים עתה לרפוס הסכמה, ואם ידמה מעכ"ת נ"י שיהי' איזה תועלת ברבר,
הנהו יכול לרפוס את המכתב אשר כתבתי בזה.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס נ"ז עמוד נ"ד. — מכתב הלז קבלנו מאת ידידנו
האב"ד היקר החשוב והנעלה מו"ה שמואל בנימין סג"ל לעפפלקער נ"י. ישא ברכה מאת
ד'.

(3) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קמ"ה עמוד י"ח.

במס' עירובין דף ל"ו, ובענין מציצה

מהרב הגאון מוה"ר יששכר בער קאהן אבד"ק סענזשארץ ז"ל⁽¹⁾

ב"ה יום ג' פ' תשא שנת תרל"ח לפ"ק פה ערדא סענזשארץ יע"א.

לכבוד אהו" בני חורגי הרב האברך החו"ב ובר אבתן כש"ת מו"ה אברהם אשר זעליג שטיין נ"י כעת אב"ד דק"ק אדווארהעלי והגליל יע"א.

מכתבך הניעני וכו', וע"ד קושיית הנהות רעק"א במס' נדרים דף כ"ב, עלה ברעיוני ליישב. והנה קושייתו מבואר, לפי דברי הש"ס דבקדושת דמים פקע בכדי, למה לי' לרש"י בעירובין דף ל"ו לפרש היום תהא קודש ולמחר יהא חול על מעות שיש לי בביתי, הא משכחת שפיר אף בלא מעות, כיון דפקע בכדי. ונלענ"ד שדברי רש"י מוכרחין, דהנה לכאורה קשה על דברי הש"ס, שהקשה רבא על רב נחמן מאי שנא, וא"ל לכו תיכול [וכו.], ופירש"י לכשתמדוד אומר לך טעמו, הא החילוק פשוט מאוד, והש"ס מלא בכל דבר אוקמיה אחזקה, א"כ גבי היום חול ולמחר קודש הוי עירובו עירוב, כיון שיש לכבר זה חזקת חול, וגבי היום קודש ולמחר חול אין עירובו עירוב משום חזקת קודש, ע"כ הוכרח רש"י לפרש דאיירי באופן דאמר למחר חול ע"י פדיון, ויש למעות זה חזקת חול נגד חזקת קודש והוי חזקה נגד חזקה ושפיר בעי מאי שנא.

אך לפ"ז יש להבין תירוצו של רב נחמן דאמר מספיקא לא פקעא ליה קדושתיה, הא יש נגד חזקת קודש חזקת חול של מעות, ואומר אני לענ"ד, דזה תלי בשיטות אי אזלינן בחזקה בתר הנגדר או לא, עיין בטו"ז ס' א' סק"ו ובפמ"ג שם, ובספרו גינת וורדים כלל ס"ב, ובשערי תורה ח"ב כלל י', שהאריכו בזה מאוד, וכתבו שהוא מחלוקת הראשונים, עיי"ש. והנה חזקת מעות זה הוא חזקה הנגדר, דהא לא אתיילר הספק אלא בכבר, ולזה נגדר הספק גם למעות, ומפני זה לא מיגרע מידי חזקת מעות וחזקת קודש, ושפיר מהני חזקת קודש דכבר זה, וזהו טעמו של רב נחמן דאמר מספיקא לא פקעא קדושתיה, ולפי"ז יש ראי' גרולה משם דלא אזלינן גבי חזקה בתר חזקה הנגדר, עי' בטו"ז שם שם"ל כן עיי"ש. אך כיון דסברא זו אינו פשוט, דהא כמה פוסקים חולקים ע"ז, כמו שהאריך בשע"ת שם, וע"כ לא אמר לו סברא זו אלא לכו תיכול, ורמז לו שסברא זו אינו פשוט.

(1) נולד בשנת תק"צ לפ"ק בערך בעיר שאמשאן לאביו מוה"ר יעקב קאהן. בשנת תר"ב לפ"ק נתמנה לדומ"ץ בק"ק אוהעל, ואח"כ בשנת תרל"ז נתקבל לאבד"ק סענזשארץ, וסוף ימיו תקע אהלו בעיר ווארשאהעל. נרפס ממנו ספר בינת יששכר (תשובות וחידושים), וספר רגול מרבבה תנינא עם הנהגותיו. נפטר ביום ג' לחודש אייר שנת תרפ"ג לפ"ק, ומנ"כ בעיר סענזשארץ. העתק מב' תשובות הללו הניעו אלינו מאת נכדו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה שמואל מנחם קאהן נ"י. זכרה לו אלקי לטובה.

ודברי רש"י נכונים, דבאמת דמים פקעי קדושתיהו בכדי, אלא שם א"א לפדש
אלא בפדיון, דאל"כ מאי בעי מאי שנא, ועל מה בעי מיניה כורא דמלחא, ודו"ק.
מנאי אביך רבך הנאמן הדו"ש עכב"ב יחי,

יששכר בער בר"י קאהן
אב"ר רפה והגלילות

ב"ה. יום ה' לס' בא שנת תר"ס לפ"ק פק"ק עררא סענושאריץ יע"א.

שוכ"ט לכבוד אהו' תלמידי היקר הרבני החו"ב וכו' מו"ה חיים יודא
שו"ב נ"י.

מכתבך הגיעני וכו', והנה ראיתי מ"ש שמוכח מש"ס דהמציצה אינו מגוף
המילה, וכ"נ לכאורה, אבל לדינא אין שום נפ"מ מדי, דכבר כתב בחת"ס דהעירו
כמה רופאים דיש סכנה לולד אם אינו מוצץ בפה, וחמירא סכנתא מאיסורא, ועוד,
אפילו אם כל הרופאים היו אומרים שאינו כן, הלא דברי חז"ל נאמנים עלינו
ביותר.

וראיתי בספר ברית אבות הנדמ"ח על הל' מילה [ס' י"א אות י"ט], שכתב
לדקדק על לשון הגמ' (שבת קל"ג ע"ב) דאמר רב פפא האי אומנא דלא מייץ
וכו', דלמה נקיש אומנא, דבכל הש"ס פירש"י דאומנא הוא מקיז דם, וא"כ הו"ל
לר"פ לומר מוהל, וכתב דכבר העיד בזה המהרש"ל, וכתב וז"ל, בארצות בבל
שהי' קהלות מפוזרות מתחלה ונתרחקו מא"י ושכחו כל מנהגי ארץ מולדתם, ולכן
נמצא לפעמים בבבל שנקרא המוהל אומנא, כי הי' רופא העיד ג"כ מוהל ולא אחר,
ועיין ע"ז דף כ"ז כל עיר שאין בו רופא ישראל וכו', ופירש"י שיועד למול, מוכח
מכ"ז שבזמניהם היו הרופאים מוהלים, וכיון שכן, אפשר לומר דזאת הי' כוונת
רב פפא במה שאמר האי אומנא וכו', כלומר אומן שהוא בקי ברפואות, אם אומר
שאינו סכנה אף אם לא מייץ מעברינו, כי זה פשיטא דבלא מציצה בפה הוי סכנה,
עיי"ש.

ואני מוסיף על דבריו, דהאי מעברינו ליה לא קאי על מילה לבר, דא"כ הו"ל
לא ימול עוד באופן זה דלא מייץ, אלא מכאן והלאה יקבל עליו דברי חבירות
שימצוץ כמו במבח וכדומה. הלכך נלע"ד דהאי מעברינו קאי על כל אומנותו,
שהוא רופא, מעברינו ליה, שלא יהיה מכאן והלאה לא רופא ולא מוהל, דכיון
דדעתו הוא היפך חז"ל על כן אין לסמוך כלל עליו בשום דבר התלוי ברפואות,
כי מי שדעתו היפך חז"ל אין לסמוך עליו כלל, ואף אם מקבל עליו מהיום והלאה
למצוץ, אבל מי יורע מה יעשה עוד ברפואות שאר חלאים, ואתי שפיר דמעברינו
אותו ג"כ מהיות רופא וכנ"ל.

והנה אף שאינו מפורש בש"ס דילן דהמציצה צריכה להיות דוקא בפה,

מפורש הוא מצד חקירה ומצד הקבלה ומצד מנהגי ישראל. מצד חקירה, בסידור תפלה [הובא בברית אבות שם] וז"ל, עפמ"ש המורה טעם המילה הוא למעט המשגל, ולכך צריך למצוץ בפה, דבאופן זה דוקא ממעט המשגל, עיי"ש. ועל פי הקבלה, עי' בספר חסד לאברהם וז"ל, והנה חטא אדה"ר הי' בשליחות ידים, כי בידים לקח ובפה אכל, גם זאת המציצה בידים נימולים ובפה מוצצין לתקן חטא זה, עכ"ל. ועיין במג"א סי' כ"ה דבמקום שבעלי הקבלה מחמירים יש להחמיר ג"כ, וכל רבר שלא הוזכר בגמ' ופוסקים, אע"פ שנוזכר בקבלה, אין אנו יכולין לכוף לנהוג כן, עיי"ש. הנה ראא אם לא היה המנהג כרעת המקובלים יש לנהוג כן אבל אין כופין לנהוג, אבל אם היה המנהג כרעת המקובלים בודאי כופין עליו, והוא פשוט שהוא מנהג מימי עולם. ועיין בטו"ז סי' תקפ"ד שכתב בשם הגר"פ שלא רחץ פיו מדם המציצה, וכן נמצא בהקדמונים, שהיה כן המנהג.

ומירי עברי במכתבך נפל ברעיוני להביא רא' מרברי הש"ס דהמציצה צריך להיות בפה, דהנה הבאת קושיית הישועת יעקב דלמאי דס"ל פצע מת חייב משום מפרק, לא שייך לומר דנימול ממנ"פ, ועיין בשו"ת כת"ס חיו"ד סי' קט"ו מ"ש בזה. ולעד"נ בפשיטות דלק"מ, רהרי אמרינן במסכת כתובות דף ס' גונח ויונק הוא מפרק ובמקום צער לא נזרו רבנן, ופירש"י ראין דרך בג"א לינק אלא לחלוב ביד, וא"כ מפרק גבי מציצה הוי כלאחר יד, ועל כן לא קשה מירי מציצה, דגבי איסור דרבנן לא חיישינן דילמא נפל הוא, דאזלינן בתר רוב ולרות דאינם נפלים, כמ"ש התוס' בנדה, וזה רא' שהמציצה צריך להיות בפה, ור"ק.

ולדעתי אם יהיה ח"ו הנזירה דמלכות על המציצה, יהיה בכלל דיהרג ואל יעבור, דלא גרע מערקתא דמסאני, עיין בחידושי ר"ן סנהדרין ע"ד, שכתב בשם הרמב"ם דלא מהני סברת רבא דלהנאת עצמן, אלא לענין פרהסיא, אבל לא גבי גזירת המלכות, דלא כרש"י, עיי"ש.

מנאי רבך הנאמן הרוש"ת.

יששכר בער בר"י קאהן

אב"ר דפה והגליל יע"א

בענין הרגיל בזיתים משכח לימודו

מהרב הגאון מוה"ר בצלאל שטערן אבד"ק וויען ז"ל⁽¹⁾

ב"ה. ב' לס' תשאתח"ש לפ"ק.

אל מע"כ ידיד'נ הרב הגדול מופלג בתורה ויראה טהורה כש"ת מוה' אהרן ארי' נר"ו כ"ץ בעיר הבירה בוקארעשט תצ"ו⁽²⁾.

אחדשה"טוש"ת באה"ר וירידות נאמנה.

ועל דבר אשר חקר בענין אכילת זיתים כבושים ומלוחים שנהגו במדינת רומני' הישנה לפני כל סעודה כדי לפתוח המעים. והעיר מעכ"ת נ"י מדברי הש"ס הוריות י"ג: דהרגיל בזיתים משכח לימודו, ורגיל היינו ב' פעמים, וא"כ לא יהא רשאים לאכול ב' פעמים.

אם אמנם שכן מבואר בירושלמי מובא בר"ן נדרים מ"ו. ד"ה אי אמרת, ובש"ך יו"ד סי' רכ"ו סק"א. לענין שותפים שכופין את הרגיל לנדר למוכר, דרגיל היינו ב' פעמים, ועיין פתחי תשובה אה"ע סי' קט"ו סק"י לענין אשה טוה בשוק ורגילה להראות זרעותי' לבני אדם שתצא בלא כתובה, דבשתי פעמים קרוי' רגילה, ע"ש. ועיין פ"ת חו"מ סי' קנ"ו סק"ז בשם תשו' חות יאיר שכן נראה לו גם לענין עירובי תבשילין, מ"מ מבואר שם בשם תשו' חו"י הנ"ל דלענין מערופיא דמבואר ברמ"א שם סעיף ה' בסופו, דישאל העושה מלאכה אצל עכו"ם ורגיל בכך אסור לישראל אחר ליכנס שם ולהויל המלאכה, רגיל הנאמר כאן היינו כשעיקר יניקתו ומחיתו תדיר ממנו, ע"ש. וכנלענ"ד פשוט הא דמבואר באו"ח סי' קכ"ב סעיף ג' הרגיל לומר ד' רברים אלו זוכה ומקבל פני שכינה, עשה למען שמך עשה למען ימינך עשה למען תורתך עשה למען קדושתך, עכ"ל, ע"כ אין ר"ל דהאומרו ב' פעמים יהא זוכה לקבל פני שכינה אעפ"י שמחסרו בכל פעם, אלא ודאי ר"ל דמי שרגיל לאומרו בכל תפלה ותפלה יזכה לקבל פני שכינה, ונקט לשון רגיל להורות שאף אם פעם בפעם לא אמרו מאיזה סיבה, עכ"ז כיון שרגיל לאומרו

(1) נולד י"ב תשרי שנת תרע"א לפ"ק לאביו הג"ר אברהם שטערן הי"ד דומ"ץ דק"ק ניהיויעל בעמח"ס גפי אש, ומליצי אש. למד בישיבות דק"ק גאלאנאטא, טירנוי, ופרעשבורג. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הג"ר צבי קונסטליכער אבד"ק הערמענשטאט ז"ל. שימש ברבנות בק"ק הערמענשטאט, בק"ק פאפא, בק"ק מעלבראן, בק"ק וויען, ובסוף ימיו נתיישב בירושלים עיה"ק. נרפס ממנו שו"ת בצל החכמה ו' חלקים, וספר אהלך באמתך (ריני הולכי ררכים). נפטר בברוקלין ביום כ"א מרחשון שנת תשמ"ט לפ"ק, והובל לקבורה בירושלים עיה"ק.

(2) נולד י"א מנחם אב שנת תרע"ד לפ"ק לאביו הרה"ח מוה' מרדכי אברהם כ"ץ ז"ל מסאטמאר. בנערותו למד אצל דורו הג"ד אשר אנשיל כ"ץ אבד"ק סערדאהעל הי"ד, ואצל הג"ד מרדכי בריסק אבד"ק טאשנאר הי"ד, והרבה שנים למד אצל הגה"ק מוה"ר יואל טייטלבוים אבד"ק סאטמאר זצ"ל, והי' אצלו תלמיד חביב. כשהגיע לפרקו נשא בתו של הגה"צ מוה"ר אלעזר טווערסקי מפאלטיטשען זצ"ל. שימש ברבנות בקהל חברה לומדי ש"ס בבוקארעסט, ואח"כ בקהל בית אהרן בפלעטבוש. נרפס ממנו חידו"ת בכמה קובצים, ובקובצנו כרם שלמה. נפטר כ"ו תשרי שנת תשמ"ט לפ"ק ומנ"כ בניו דזשערסי. תשובה זו הגיעה אלינו מאת בנו הרב יונתן בנימין כ"ץ שליט"א רב דקהל בית אלעזר בפלעטבוש. ישא ברכה מאת ד'.

תמיד יזכה לקבל פני שכניה. וכן הא דמבואר באה"ע סי' כ"ה סעיף ב' בהג"ה ויש מקילין ואומרים דמותר שלא כדרכה אפי' אם מוציא זרע אם עושה באקראי ואינו רגיל בכך, עכ"ל, הך רגיל ע"כ אין ר"ל ב' פעמים, שהרי קאמר דבאקראי מותר, ולא קאמר דבפעם א' מותר. וביותר מבואר כן בתוס' מובא בב"י שם שכ' דלא הוי כמעשה ער ואונן אלא כשמתכוון להשחית זרע ורגיל לעשות כן תמיד, אבל באקראי בעלמא כו' שרי, עכ"ל. ורגיל לעשות כן, "תמיד" משמע הרבה פעמים כמו באור"ח סי' שס"ו סעיף ג' לענין עירובי חצירות שאם רגילים ליתנו תמיד בבית ידוע אין לשנותו ולתנו לבית אחר, דרגילים ליתנו תמיד, היינו פעמים הרבה, וכלשון המשנה בגיטין נ"ט. מערבין בבית, "ישן" מפני דרכי שלו'.

ואפשר לומר רלשון "רגיל" האמור בש"ס ר"ל ב' פעמים, משא"כ בלשון הפוסקים כהך דחו"מ סי' קנ"ו, או"ח סי' קכ"ב, ואה"ע סי' כ"ה הנ"ל, רמצינו גם בש"ס לשון רגיל ואין ר"ל ב' פעמים, והוא דאיתא בשבת כ"ג: הרגיל בנר (פרש"י, נר מצוה רשבת וחנוכה) הויין לי' בנים ת"ח, ע"כ. והרבר פשוט שאם אינו מדליק רק ב' פעמים כל ימי חייו וביתר השבתות יבטלו, לא יזכה בשביל כך לבנים ת"ח, וז"ב. ורגיל האמור לענין שליח ציבור בתענית ט"ב ושו"ע או"ח סי' נ"ג סעיף ד', ר"ל שיהא רגיל כ"כ שיהיו הפסוקים שגורים בפיו, הרי שבכל מקום מתפרש תיבת "רגיל" כפי ענינו. ומעתה עלינו לבאר איך ה"י כונת חז"ל באמרם הרגיל בזיתים שמשכח לימורו.

ונלענ"ד דגם אם נאמר דהרגיל בזיתים ר"ל ב' פ, מ"מ היינו דוקא כשאוכלם זאח"ו בשתי סעודות או בשני ימים, אבל אם אכל זיתים היום. ובסעודות שלמחר לא אכל, ושוב אכל למחר, נלענ"ד דלא מקרי רגיל, דצריכות שתי האכילות להיות סמוכות ול"ו, דאזו אם אכל זיתים כהיותו בן עשרים שנה ושוב אחר חמשים שנה כהיותו בן שבעים אכל פעם שני', נאמר שהוא בכלל רגיל בזיתים שמשכח לימורו, אתמהא, אלא פשיטא שצריכות ב' האכילות להיות סמוכות ול"ו, ומסתבר דכל שהפסיק ביניהם יום א' וסעודה א', לא מקרי רגיל. ואף אם נאמר דהפסק סעודה אחת לא חשובה, מ"מ בהפסקת שתי סעודות ודאי חשובה הפסקה, שהרי ע"ד שלא התרגל בזיתים ע"י ב' אכילות התרגל ביניהן שלא לאכול ע"י ב' הפסקות. ואף שהדבר מוכרח מסברא והוא מושכל ראשון, אמרתי ליתר שאת להביא לזה רא' נכונה מהא דאיתא בכרכות ל"ח: ארחב"א אני ראיתי את ר' יוחנן שאכל זית מליח כו', ועיי"ש ברא"ש הל' ט"ז שכ' ובירושלמי מיייתא עובדא אחרייתא, ר' יוחנן נסב זית ובירך לפניו ולאחדיו כו', וכדבריו כתבוגם התוס' בסוכה כ"ו: ד"ה ולא בירך כו' אבל שמא שני מעשים היו כו', עכ"ל. ואם כדבריהם דהך דירושלמי עובדא אחרייתא הוי ושני מעשים היו, נמצא אכל ר' יוחנן זיתים ב' פ, ואי נימא דהרגיל בזיתים היינו ב' פ משכח לימורו, איך אכל ד' יוחנן ב' פ זיתים, ובפרט שד"י הוא מרא דההוא מימרא בהודיות י"ג: דזית משכח לימורו של ע' שנה, אלא ודאי דהא דאמר ר' יוחנן לימורו, היינו ברגיל לאכול תמיד, ור' יוחנן לא הוי רגיל בכך, או אם נאמר דגם בשתי פעמים חשוב רגיל, צ"ל דהיינו דוקא כשכ' האכילות סמוכות ול"ו וכמש"כ, ור' יוחנן אכלן בהפסק זמן ביניהם.

ובעמדי בזה אמרתי להעיר גם בהא דמבואר באה"ע סי' קט"ו הנ"ל באשה טוה בשוק ורגילה להראות זרעוטי' לבני ארס שתצא בלא כתובה, דמבואר בפ"ת שם דבשתי פעמים מקרי רגילה, אם כן הרין גם אם שתי פעמים אלו היו מופלגים זה מזה

וביניהם טוה בשוק ולא גילתה זרעותי לבנ"א, או דוקא שעשתה כן ב' פעמים זאח"ז בלא הפסק או בהפסק קצת דוקא, ולא אאריך כעת בזה שאכ"מ.

נחזור לעניינינו ואמינא להעיר דמשמע מכמה משניות במס' שביעית תרומות מעשרות ועוד, שרגילים היו לאכול זיתים, וגם מלחו וכבשו זיתים לשם כך, וכן משמע בכמה מקומות בש"ס, ויותר מזה עיין ברכות מ"א. היו לפנין צננו זית כו', וקאמר בגמ' דפליגי דר"י סבר מין ז' עדיף, ורבנן סברי חביב עדיף, ואי זית משחכח לימודו, ודאי רבמלי ל"י חשבותא, ועיין ח"י אגדות למהרש"א הוריות שם.

ובהשקפה ראשונה עלה ברעתי לומר דדוקא באוכל זיתים כמו שהוא, הוא דמשכחי לימודו, לא כן אם מלחן או כבשן לפני אכילתו, וע"כ שפיר היו רגילין באכילת זיתים מלוחין וכבושין, אבל זה אינו, דשם בהוריות קאמר בהך ברייתא גופא, וחמשה דברים משיבין את הלימוד כו' האוכל ביצה מגולגלת בלא מלח כו', ומדלא קאמר הכי גם גבי זיתים שמשכחין לימודו כשאכלן בלא מלח דוקא, מוכח דלא שנא. ואף דזיתים עם מלח וזיתים מלוחין ב' מילי נינהו, דזיתים עם מלח היינו שמלחן בשעת אכילתו, ובזה י"ל דהא"נ אינו מועיל, משא"כ זיתים מלוחין, ר"ל שמלחן לפני זמן רב עד שעשה המלח פעולה בגוף הזיתים שנשתנה טעמן על ידו, וכבר הארכתי בזה בתשובה א' בענין המבואר בע"ז לח. ונפסק ביו"ד סי' ק"ג סעיף י"ב דדגים קטנים מלוחים אין בהם משום ביטול עכו"ם, ע"ש, דזה דוקא אם מונחים זמן רב במלחן שאז ע"י פעולת המלח בבשר דגים קטנים שהן רכין הוכשרו לאכילה בלא ביטול, ע"כ אם בשלו עכו"ם אח"כ אינו נאסר, דכבר הי' ראוי לאכילה ע"י פעולת המלח, אבל אם מלחן עתה ושוב בשלן העכו"ם נאסרו, והבאתי לזה ראיות ברורות, וישבתי עי"ז דברי המג"א סי' ר"ג סק"ד מהשגת היר אפרים שם, עכ"פ מדלא קאמר והרגיל בזיתים שאינם מלוחין או כבושין, מוכח דאף זיתים מלוחים וכבושים משכחין לימודו.

אמנם כשנדרק בלשון הברייתא דקאמר והרגיל, "בזיתים", ולא והרגיל, "בזית", בלשון יחיד כדנקט להו לכולהו אחרינא, מוכח דדוקא הרגיל לאכול בכל פעם זיתים הרבה, ועכ"פ מיעוט זיתים שנים, או הוא משכח לימודו, אבל כשאינו רגיל בכל פעם רק בזית אחד, לא ישכח לימודו, ובאמת בברכות ל"ח: מוכח בהדיא דר"י לא אכל רק זית אחד, וכמו כן בעובדא דירושלמי מובא בדא"ש שם, וכן בברכות מ"א. נקט היו לפניו צננו זית לשון יחיד, וע"כ שפיר קאמר ר"י דמין ז' עדיף, דכיון דזית א' לא משכח לימודו, לא בטלה חשיבותו, ושפיר היו רגילים באכילת זית על דרך זה.

ועיין גם בבאה"ט או"ח סי' ק"ע סק"ב שכ' ח"ל, ובענין דברים המשכחין כגון זיתים וכיוצא בהם, אין זה אלא בע"ה, אבל האוכלם בכונה כנודע מוסיפין לו זכירה, עכ"ל. וגם בזה א"ש מה שאכל ר"י זית, וכן סוגיא דברכות מ"א. דס"ל לר"י דזית עדיף משום רהו"ל מין שבעה, ושפיר היו נוהגין באכילת זיתים, ודו"ק. — ועיין עוד ברבינו בחיי פרשת וישלח סוף ד"ה ותצא, מענין זה, ובטעם שהזית משכח הלימוד, ע"ש. ואסתגר בד"ש וברכת כט"ס לו ולכל הנלוים אליו לברכה עמו"ש, ידירו המצפה

לישועת ה' כהרף עין,

הק' בצלאל שטערן

פ"ש וברכת כט"ס לכבו' חותנו הגה"צ שליט"א. אשתדל אי"ה בלנ"ר לעשות דבר לטובתו כפי האפשרות.

בסוגיא דמורה במקצת הטענה, ועדות עד אחר

אלחנן היילפרין

רב ור"מ בלונדון

וחבר הרבנות והתאחדות קהלות החרדים

(א) במס' ב"מ דף ג' ע"א. אמר רבה מפני מה אמרה תורה מורה במקצת הטענה ישבע וכו'. ובתוס' פירשו שהקושיא היא, שיהי' נאמן במגו ראוי בעי כופר הכל. ולכאורה לפי מ"ש בספר ברית אברהם (מובא בשו"ת מהר"ש חלק ח' סי' דל"ג), דשבועה חשוב בירור גמור, א"כ יש לומר דמינו כיון שאין מועיל להוציא ממון ע"כ לא חשיב בירור גמור, לכך צריך לברר על ידי שבועה, כדקיי"ל ברוב, דהיכי דאיכא לברורי מבררינן. אבל באמת כתב בגינת וורדים (כלל ס"א), שהחוב לברר ברוב הוא רק מדרבנן, ולכך הוצרך לתרץ בגמ' דלא חשיב מינו, משום דאין אדם מעיז פגיו בבעל חוב. לפי"ז ימצא דגם בבנו שלא שייך אין אדם מעיז פנים, וא"כ הוי מינו, באמת מן התורה יהי' פטור, ורק מדרבנן צריך לישבע משום דהיכא דאיכא לברורי מבררינן.

אמנם זו מחלוקת רבה ורב יוסף בגמ' בבא בתרא דף ל"ג, בההוא שהורה ששטרו מזויף, אבל הוי' לו שטר אמת שנאכר לו, שרבה האמינו במינו, ורב יוסף לא האמינו, ובתוס' שם יוצא מדבריהם דרבה ס"ל דמינו מועיל גם להוציא ממון, א"כ ס"ל דמינו הוי' בירור, ולשיטתו ימצא דבבנו פטור אף מדרבנן, אבל לרב יוסף דלא אמרינן מינו, ובלהוציא קיי"ל כרב יוסף, עיי"ש בגמ', שפיר ימצא דבבנו אף שיש לו מינו, יש חוב שבועה מדרבנן, ובמקום שאינו יכול לישבע, לא נימא מחויב שבועה ואינו יכול לישבע משלם, רבדרבנן לא אמרינן כן, כדאיתא בתוס' להלן דף ה'. ולפענ"ד זהו דיוקן של רבה מפני מה אמרה תורה, הרי כל חוב בירור הוא דק מדרבנן.

ועוד נלפענ"ד, לפי ההנחה שכתבו התוס' ביבמות דף ו' ע"א, דכיבוד אב ואם אינו דוחה מ"ע, גם כשיש בזה גוף מצוה, ולא דק הכשר מצוה, משום דבכל ענין פסקה התורה שלא ישמע לאב ואם במקום מצוה, והיינו משום דברוב עניני כיבוד רגיל הרבה להיות על ידי הכשר מצוה, קאמרה רחמנא דלא דחי בכל ענין. ועי' בים של שלמה סוף"ק דבבא קמא סימן מ"ז, דריני התורה הוקבע עפ"י הרוב והמצוי, דהא ארי דרס ואכל ברה"ר פטור מטעם דהוי שן ברה"ר, וכל הטעם דשן ברה"ר פטור הוי משום דאורחי' הוא, ואין הבעלים מחויבים לילך אחרי בהמותיהם לשומרן שלא יאכלו. והיעלה על הדעת שגם ארי שהוא מסוכן ומזיק, יהיו הבעלים רשאים להניחן ברה"ר בלא שמירה, אע"כ משום שחיות הטורפות אינן מצויין בעיר, והמצוי להזיק על ידי שן ורגל הוא בבהמות הבייתיות, ובזה אורחי' הוא, ורשאים להניחן ברה"ר, לא חילקה תורה ופטרה כל שן ורגל ברה"ר.

וכמו כן במורה במקצת, הלא הוא משיב אבירה כפי' רש"י, או מטעם מינו, א"כ ראוי ה' לפוטרו, והתירוץ הוא, דאין אדם מעיז פניו, א"כ ברוב פעמים שפיר חייבתו התורה, וכיון שהתורה דיברה על הרוב, שוב גם במקום שיש העזה ג"כ התורה חייבתו. (ואפשר דמרבנן פטור משום תקנת חכמים לפוטרו מטעם משיב אבירה לפרש"י, דבעצם הוי משיב אבירה, אבל לתוס' שפירשו הקושיא מטעם מינו, ולא נקרא משיב אבירה, כיון שמורה רק לאחר תביעה, שפיר אפשר שחיובו מר"ת כשאר מורה במקצת).

(ב) הנה יש לחקור, בהא דעד אחד אינו נאמן לממון, ואינו קם רק לשבועה. האם עד אחד אינו נאמן כלל בתורת עדות, ורק לשבועה חירשה התורה שיש לו נאמנות, או באמת יש עליו שם עד, רק שהתורה חירשה שאי אפשר לבי"ד לפסוק עפ"י אותה עדות. ונפקא מינה לענין שבועה שמועיל בעדותו, אם זה מטעם עדות, או להיפוך שאינו בתורת עד, רק חיוב חדש. והנה דין דעד המסייע פטור משבועה תלוי בחקירה זו, דאם התורה חירשה נאמנות, א"כ אפשר לומר שהחידוש הוא רק לחוב את שכנגד העד לישבע, אבל לא לפטור את הנתבע משבועה.

והנה הרמב"ם בהל' סוטה פ"א הי"ד כתב, האשה שקינא לה בעלה ונסתרה אחד הקינוי עמו בעדים, והרי היא עומדת לשתות, ובא עד אחד והעיר עלי' שנבעלה בפניו עם זה שקינא לה עמו, הר"ז אסורה על בעלה לעולם, ואינה שותה, ויוצאה בלא כתובה. ובהל' ט"ז כתב, ואפילו אשה עבר ושפחה ופסול לעדות בעבירה מדברי סופרים, ואפילו קרוב, נאמן לעדות סוטה להעיר עלי' שזינתה, ותאסור על בעלה לעולם, ואינה שותה, ותצא בלא כתובה, הואיל וקדם הקנוי והסתירה בעדים כשרים, והתורה האמינה עד אחד בטומאה, הרי כולם כשרים לעדות טומאה, ובהל' ט"ז כתב, בא עד אחד כשר ואמר נטמאת, הר"ז אינה שותה כמו שביארנו, בא ע"א והכחישו ואמר לא נטמאת, אין שומעין לו, שע"א בטומאת סוטה כשנים, ואין דבריו של אחד רוחים דברי הראשון שהוא כשנים. מוכח מכאן דאף במקום שמועיל נאמנות, ומשום הכי אזלינן בתר רוב דיעות, אבל במקום דמועיל עד אחד, הרי הוא בתורת עדות והרי הוא כשנים, ואי אפשר להכחישו.

ודונמא לרברי אמרתי, ממ"ש המפרשים (מובא הרבה פעמים בשו"ת מהר"ש לקני מו"ד הגוצ"ל מראדומישלא) בביאור סברת חזי לאיצטרופי בחצי שיעור, דמרחינין שעל שיעור שלם יש מיתה ומלקות, ע"כ דעל חצי שיעור יש ג"כ איסור, דאי הוי היתר, איך ישתנה מהותו על ידי הצירוף, הא כל ח"ש הוי היתר. כמו כן בנדרונינו, על כרחנו, דעל עד אחד יש ג"כ שם עדות, ולא רק נאמנות בעלמא. וכן משמע מלשון מהר"ם מרוטנבורג ז"ל לענין עד המסייע לפטור משבועה, כיון שהתורה לא מיעמטו לענין שבועה, לכן נאמן. וכן נראה מלשון הרמב"ם הל' טוען ונטען פ"א ה"א, מפי השמועה למדו שכל מקום ששנים מחייבים אותו ממון אחד מחייבו שבועה, וכן למדו מפי השמועה שע"א לכל עון ולכל חטאת הוא דאינו קם, אבל קם הוא לשבועה.

(ג) בשו"ת נודע ביהודה מהדו"ת סימן ע"ו, בפלוגתא דר' יוסי ורבי אם גם

בדיני ממונות נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטילה, כתב בטעמא דר' יוסי להכשיר, שהרי גם בעדות שנים אין עדותן בטילה לגמרי, שהרי קם הוא לשבועה. אבל לפי' בעינן להסביר טעמא דרבי. והנודע ביהודה מתחילה רצה לומר שרבי ס"ל שההיקש שכשם שבשנים עדותן בטילה הוא הדין בשלשה, ולעולם לשבועה נשאר כשר ומחייב. אבל זה צ"ע, שבחושן משפט סימן ל"ו סעיף ב' פוסל אפילו לשבועה, לכן העלה הנובי" עפ"י יסוד לשון הרמב"ם ז"ל הנ"ל, בריש פ"א מהל' טוען ונטען שכפל לשונו, להשמיענו שבכה"ג כיון שאין השנים מחייבים שבועה, אין אחד מחייבו שבועה. ונלפע"ד בטעם הדבר, שעל ידי הצטרפו לפסול נקרא עד פסול, ולגבי שבועה בעינן עד, ולא סתם נאמנות, פי' אף כי נאמנותו לא הוכחשה, אבל שם עדותו נפגם, ולכן אינו מחייב שבועה. או אפשר לומר באופן אחר, אם נאמר דלענין שבועה גילתה התורה דסני נאמנות בעלמא, אז ההיקש של שלשה לשנים עולה יפה, שהרי בשנים באם נמצא א' מהם קרוב או פסול עדותן בטילה לגמרי, שהרי על עד אחד אין שם עדות, משא"כ אם נאמר דשם עדות עליו, א"כ אם מועיל לשבועה, הרי לא בטלה עדותו מכל וכל, ובוה נחלקו ר"י ורבי.

ועי' בריטב"א מכות (דף ו' ע"א), שכתב מפורש דבקרב או פסול אין הנשאר מחייב שבועה, וכשתדייק בדברי הנובי" הנ"ל תמצא כביאור דברינו, דזה נלמד מההלכה שכל שאין שנים מחייבים ממון אין אחד מחייב שבועה, וכיון שבשלשה אם נמצא א' מהם קרוב או פסול אין השנים הנשארים מחייבים ממון, והכוונה, שעל ידי צירופם לפסול, נקרא עליהם שם פסול, כן בשנים אם נמצא א' מהם קרוב או פסול, אין הנשאר מחייב שבועה, כיון שיש עליו שם עד פסול, ולשבועה צריך עד כשר, והבן.

עוד למדים מדברי הרמב"ם הנ"ל, בהא דקיי"ל דאין משביעים על טענת ספק, (ובכלל שאין משביעים אלא בתביעת ממון, מביא בתור"ת מקור מתשובת הרמב"ם סי' ע"ה, מדכתיב ולקח בעליו ולא ישלם, מלמד שאין משביעים אלא בתביעת ממון), אבל על ידי עד אחד משביעים.

וכן לענין עד המסייע אם פוטר, ג"כ תלוי בחקירה הנ"ל לכאורה, אם שם עד עליו לשבועה, אז אין לחלק בין לפטור או לחייב, משא"כ אם מטעם נאמנות, יש עדיין לרון אם מאמינים לפטור משבועה, והנה הרא"ש בריונו לענין עד המסייע, עושה קל וחומר, אם עד אחד מועיל נגד המוחזק לחייבו שבועה, ואם אינו נשבע משלם. ק"ו דמועיל עד אחד בעד המוחזק לפוטרו משבועה, ולא יצטרך לשלם. והעידו ע"י, דהלא עד אחד אינו מחייב רק בירוד, דהיינו שנתבע יכרד טענתו, א"כ אין ראי' שהער יכול לפטור את הנתבע מחיוב בירוד, ויש שהסבירו דבריו, מכח מחיוב שבועה ואינו יכול לישבע משלם, הרי שיש לעד אחד נאמנות גם לגרום לשלם, א"כ א"ש הקל וחומר.

ד' עי' בשו"ת רעק"א הנדפס בספר כתב וחותם ח"ב סימן ג', שחקר בשיטת הפוסקים דעד אחד פוטר משבועה, אם הטעם דע"א חשיב בירוד כמו השבועה, או דהוי פחות משבועה, ואעפ"כ אמרינן כמו דמחייב שבועה אף שאינו בירוד, ה"ה

דפוטר מן השבועה. ובקצוה"ח סימן פ"ז סק"ט מבואר, דעד המסייע חשיב כמו שבועה, אבל לא שמפקיע חובת השבועה, ונפקא מינה לענין גלגול שבועה, דקיי"ל שמגלגלים אף כשאינו נשבע בפועל, כגון בנתחייב שבועה ושילם, אעפ"כ יש דין גלגול שבועה. עוד נפקא מינה לענין שבועת השומרים, דהתם עיקר השבועה להפסיק דעת בעה"ב. א"כ אפשר לומר שלא יועיל עד המסייע, שאין דעת בעה"ב מתפיים בבירור גרוע מעדות ע"א, אבל אם הוי כמו שבועה, אזי מועיל. ועי' בשו"ת תרומת הדשן סימן ל"ד, אם עד המסייע פוטר משבועת השומרים, ועוד נפקא מינה, לגבי שבועת הנשבעין ונוטלין, דאם גרוע משבועה לא מהני, עי' רמ"א חו"מ סימן פ"ז סעיף ו'. עוד נפקא מינה, עפ"י מה שנחלקו השער המשפט סי' צ"ד, והקצות החשן סימן פ"ז סק"י, אם עד המסייע פוטר משבועת הגלגול, דאם ע"א גרע משבועה, ואעפ"כ פטור משום דנתחזקה טענת הנתבע, אבל בגלגול לא שייך זה, דשם השבועה אינה תלויה כלל במצב טענת הנתבע במשא ומתן זה, שהרי שבועה מגולגלת עליו מטענה אחרת. — וע"ע בשו"ת מהר"ש חלק א' סימן פ"א, לענין אם עד המסייע פוטר מקבלת חרם שנותנין להנתבע בטענת ספק של התובע, ומסקנתו שהנתבע יכול לומר קי"ל כמאן דפוטר, עיי"ש. ועי' שם בחלק ד' סימן כ"ה וכ"ז, ע"ד השו"ת ברית אברהם הנ"ל, לענין שבועה על ידי רוב, ועוד שם בסי' נ"ט, ובחלק ו' סוס"י ס"א.

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ירדינו

האברך היקר ר' אלי' פערל נ"י

בהלקח מאתו אביו ע"ה

האברך היקר ר' ליבוש אקערמאן נ"י

בהלקח מאתו אמו ע"ה

האברך היקר ר' יצחק בערגמאן נ"י מטאראנטא

בהלקח מאתו אביו

הרב שאול בערגמאן ז"ל מטאראנטא

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

ולא ישמע עוד שוד ושבר בגבולנו, אמן.

המערכת

בסוגיא דצנועין, ובגדרי יאוש

חיים בן ציון פאלגער

מגיד שיעור בישיבת בני ציון דכאכוב

ברוקלין, ניו יארק

במס' בבא קמא ס"ט ע"ב, אמר רבא אי לאו דא"ר יוחנן צנועין ור' דוסא אמרו דבר אחד הו"א מאן תנא צנועין ר' מאיר היא. וכתב רש"י (ר"ה הכא) וז"ל, אבל השתא דאר"י צנועין ור' דוסא אמרו דבר אחד ש"מ מעמיהו משום דלא בעי ברשותו ואפילו במילי דעלמא, דכל כמה דלא אייאוש יכול להפקיר ולהקדיש ולחלל עכ"ל. משמע מדברי רש"י דלאחר יאוש שוב אין יכולין להפקיר אפילו אליבא דצנועין, ויש לעיין בזה, שהרי ר' יוחנן דאמר דצנועין ור' דוסא אמרו דבר אחד, ס"ל לעיל דף ס"ח ע"ב דיאוש לא קני, וא"כ מה לי קודם יאוש או אחר יאוש, כיון דיאוש לא מהני, והול"ל דאליבא דצנועין יכולין הבעלים להפקיר אפילו לאחר יאוש, וצ"ע.

ואולי יש לבאר דברי רש"י בהקדם ביאור גדרי יאוש, ובפרט למ"ד יאוש כדי לא קני ואעפ"כ ס"ל דלוקח מן הגנב קונה ביאוש ושינוי רשות, יש להבין מהו פעולת היאוש לדירי, דהנה כתב הרמב"ן במלחמות בפרק הגזול ומאכיל (מ"א ע"א מדפי הרי"ף), דהא דמהני יאוש ושינוי רשות הוא משום דלאחר יאוש אתי לירא דלוקח בהיתרא, וכתב בקצוה"ח (סי' שנ"ג סק"א) דהיינו דהלוקח בעצמו קונה אותה ע"י משיכה מצד עצמו ולא מפאת הקנאת הגזול, ומהני קנין דלוקח כיון דלדירי בהיתרא אתי, וכתב בקצוה"ח שם דיוצא לפי"ז דלא שייך שהקדש יקנה ביאוש ושינוי רשות, כיון דהקדש אינו חל אלא ע"י מקדיש, והרי אינו שלו, וע"כ לא מהני אמירת הגזול לגבוה, ומשונה אמרו בגמרא בטעמא דהקדש קונה מגזול משום יאוש ושינוי השם, דאפילו גזול נמי קונה בהצטרפות יאוש ושינוי השם, והקדישן וקנייתן באין כאחד, ע"ש.

והקשה ע"ז בספר קובץ שיעורים לב"ק (אות ט"ו), דבתוס' (ס"ו ע"ב ד"ה ש"מ) ובמלחמות (שם מ"א ע"ב) מבואר דמהני הקדישו משום יאוש ושינוי רשות, וכתב שם בקובץ שיעורים (אות ט"ז וי"ח) לבאר את דברי הרמב"ן באופן אחר, ותו"ד בתוספת דברים קצת הוא, דכל גזול ע"י מעשה גזילה שלו עושה קנין, וקונה עי"ז את הגזילה, אלא שהתורה מחייב אותו להשיב את הגזילה, ואותו חיוב והשיב דרבע עלי', מפקיע קנינו ומונע בעדו מלהחזיקה לעצמו בתורת בעל החפץ, והנה אע"פ שא"א לו להיות בעלים על הגזילה כל זמן שיש עליו חיוב והשיב, אין המכוון בזה שאין לו בה כעת שום זכות וקנין, אלא יש לו עכשיו קנין בהחפץ על הזמן שלאחר הפקעת חיוב והשיב (כגון ע"י שינוי מעשה ושינוי דשות שדרשו חז"ל (ס"ו ע"א) כעין שגזל יחזיר), וזכות וקנין זה נותן לו כח מספיק שיכול למכור ולהקדיש את החפץ, והלוקח מוכן לשלם בעדו על הצד שירוויח שתהי' כולה שלו

ע"י הפקעת חיוב והשיב. (ורגמא לזה מצינן בפ"ק דמכות (ג' ע"א) באיש שייחד שדה לכתובתה של אשתו, ואיתא התם שכיון שאפשר שתהי' כל השדה שלה אם ימות הבעל או יגרשה, א"כ יש לה זכות ממון תיכף ומיד בשדה זו, שתוכל למכור עכשיו ללוקח, וע"י לקיחת הזכות אפשר לו להרוויח אח"כ שכל השדה תהא שלו. וה"נ יש לגזול זכות שאפשר לו למכור, ויש לו הזכות משום שהחפץ יכול להיות כולו שלו לאחר שיופקע חיוב והשיב). וע"כ כיון שיש לגזול קנין בגוף הגזילה, ובא למוכרה, לא מספיק שהלוקח יעשה קנין מצד עצמו בלא הקנאת הגזול, אלא אף צריך לרעת הגזול והקנאתו.

וכתב שם, דאעפ"כ לא שייך שהגזול ימכור זכות וקנין שיש לו בחפץ, אלא אחר שנתייאש הנגזל הימנה, דכל זמן שלא נתייאש הרי כל החפץ עדיין דנגזל, ואף שבאותה שעה ג"כ יש לגזול קנין על הזמן שלאח"כ כנ"ל, מ"מ אין יכול למוכרה, כיון שכל בעלות החפץ הוא של הנגזל וע"כ מתעכב חלות המכירה, אבל לאחר יאוש רשוב ליכא עיכובא מצד הנגזל, אז מהני הקנאתו של הגזול ללוקח דהו"ל שינוי רשות אצל לוקח דבהיתרא אתא לירי', ואין על הלוקח חיוב והשיב וע"כ כולה שלו, ומטעם זה נמי הקרישו של הגזול הקדש ומועיל הקנאת הגזול להקדש כיון דבא להקדש בהיתרא, וז"ש הרמב"ן ותוס' דהקדש קני' ביאוש ושינוי רשות, עכתו"ד.

והנה מ"ש בפשיטות דלאחר יאוש לא הויא עיכוב מצד הנגזל, צ"ע לכאורה, שהרי נורע מ"ש בנתיבות המשפט (סי' רס"ב סק"ג) וכ"כ בקצוה"ח (סי' ת"ה ססק"ב) בהחילוק שבין הפקר ויאוש, דהפקר הוא חלות שמפקיע החפץ מיד מרשותו ע"י ההפקר, משא"כ ביאוש שאינו יוצא מרשות הבעלים ע"י היאוש, אלא היאוש היא כהיתר לקיחה שמתיר לכל העולם ליקח חפץ שלו, וכל זמן שעדיין לא זכה אף א' בהחפץ הרי החפץ שלו, ע"ש. וא"כ צ"ע, כיון דע"י היאוש לא נפקע מבעלותו של הנגזל עד שיוכח בה אדם אחר בהיתרא, א"כ אף לאחר יאוש איך אפשר לגזול למכור הגזילה כיון דכל בעלות החפץ עדיין דנגזל. וזוה פשוט דהגזול עצמו א"א לזכות בהגזילה לאחר יאוש ע"י היתר לקיחה ריאוש, דכיון דבאיסורא אתא לירי' וחלה עליו חיוב והשיב, אין בכח יאוש להפקיע מצות השבה שכבר חלה עליו, שבזה שהתורה הטילה חיוב השבה על הגזול מנעה את הגזול מלזכות בהיתר לקיחה ריאוש, (ע"י בספר ברכת שמואל סי' ל"ה סק"א)).

ויש לבאר בהקדם מ"ש בספר קהלות יעקב (סי' ל"ד), וכבר האריך בזה בחידושי הרי"ם (ב"ק ס"ו ע"א ד"ה שינוי) ע"ש, דבכל חפץ יש לבעלים ב' דברים, קנין גוף החפץ, וקנין שיווי החפץ בתורת דמים, וכתב בקהלות יעקב לפי"ז, דהנה בשעת הגזילה יצא החפץ מרשות הנגזל (ע"י בעה"מ ומלחמות ר"פ שור שנגח דו"ה בזה), ונשאר אצלו בעלות החפץ, הן הבעלות על גוף החפץ והן שיווי החפץ בתורת דמים, אבל לאחר יאוש, מחדש, דהוקלש כח הנגזל ונידון אצלו כדבר שאין בו תורת ממון שוה פרוטה, דאע"פ שעדיין יש לו הקנין בגוף החפץ, מ"מ

דין ממון לא הויה גבי, שהיאוש פעל שחפץ זה לגבי לא שוה כלום כיון שנתייאש הימנה. ומביא מהא דריש פרק הגזול ומאכיל (ק"א ע"ב). דאיתא התם גזל ולא נתייאשו הבעלים ובא אחר ואכלו רצה מזה גובה רצה מזה גובה מ"ט כל כמה דלא נתייאשו הבעלים ברשותי דמארי קאי. הא אכלו לאחר יאוש פטורים אע"ג שלא קנאו הגזל, וכתבו שם בתוס' (ד"ה גזל), דמסברא מחלק בין לפני יאוש בין לאחר יאוש, דלא הוי כ"כ ברשות מארי אחד יאוש כלפני יאוש, ע"ש. ומבואר מזה דהאי „ברשותיה דמאריה" דהתם, אין הפי' כפשוטו, שהרי תיכף משעת הגזילה כבר יצא מרשותו, ועכצ"ל שמה שיש לו תורת ממון על החפץ מיקרי ג"כ „ברשותו", שע"י שיש לו תורת ממון בהחפץ יכול ליהנות מאותו שיווי, וע"כ לאחר יאוש שהוקלש כחו ואין לו תורת ממון, שוב לא הוי ברשותי דמארי, ע"ש.

ועד"ז יש להבין מ"ש בקובץ שיעורים לחלק בין קודם יאוש לאחר יאוש, דקודם יאוש אע"ג שיש לגזול זכות בחפץ וזכות זה נותן לו האפשרות למכור החפץ, אעפ"כ א"י למכור משום שהנגזל מעכב ע"י שיש לו בעלות על החפץ, אבל לאחר יאוש שהוקלש כח הבעלים שוב לא מתעכב חלות המכירה כיון דאין לנגזל בה תורת ממון, ע"כ ביכולת הגזול למכור ע"י זכות קנין שיש לו אל הלוקח. היוצא לנו מזה, דאף למ"ד יאוש כדי לא קני ולא נפקע חיוב והשיב מהגזול ע"י היאוש, אעפ"כ פועל היאוש לענין שהוקלש כח הבעלים ואין לו בהחפץ תורת ממון, ונשאר לו רק הבעלות על גוף החפץ כל זמן שלא זכה בה אחר בהיתרא, ושעל כן שוב לא מתעכב מכירת הגזול ללוקח לאחר יאוש, והלוקח זוכה בהיתרא בכל החפץ.

והנה ר' יוחנן וצנועין פליגי בגזל ולא נתייאשו הבעלים אם הנגזל יכול להקדיש מאחד דאינו ברשותו, דר' יוחנן ס"ל דכיון דהוא לאו ברשותו אין יכול להקדיש, וצנועין ס"ל דאינו ברשותו לא הויה חסרון. אבל זה פשוט דאף להצנועין בעינן שיהי' החפץ שלו (שבעלות החפץ הוא של הנגזל), ואז אינו מעכב מה שאינו ברשותו.

אבל הרי נתבאר, דלענין בעלות האדם על החפץ יש שני דברים, קנין גוף החפץ, וקנין שיווי החפץ בתורת דמים. ולפי"ז יש לומר דאף בזה מודו צנועין דבעינן שיהיה לנגזל בעלות על החפץ לענין שני הדברים הנזכרים, הן הבעלות בגוף החפץ, והן הבעלות על שיווי החפץ, שהרי לא אמרו אלא דלא מעכב מה שאינו ברשותו, אבל בלא"ה לא פליגי אדר' יוחנן.

ולפי"ז מבוארין היטב דברי רש"י, שכתב אליבא דצנועין „דכל כמה דלא אייאוש יכול להפקיר ולהקדיש ולחלל", דמשמע דלאחר יאוש אף להצנועין אין יכול להפקיר ולהקדיש ולחלל. ולבאורה, כיון דס"ל דיאוש כדי לא קנה, מה לי קודם יאוש מה לי אחר יאוש, והול"ל דלצנועין יכולין להפקיר בכל ענין, ולהנ"ל א"ש, דדוקא קודם יאוש שיש לנגזל כל תורת בעלות על החפץ, הן הבעלות על גוף החפץ, והן הבעלות בשיווי החפץ, אז ס"ל לצנועין דיכולין להפקיר וכו', משא"כ

עולת שבת בשבתו

לך

(1) הועתק מכת"ק בגליון החומש שלו המונח באוצר הספרים של הביד"צ דקהל אשכנזים בלונדון.

למעלה מכיפת הרקיע. וי"ל הענין בזה, דהנה אברהם אבינו אסטרולוגוס גדול הי' כמו שאמרו רז"ל, והי' מכיר הכוכבים הנראים על הארץ שהם אינם רק אלף וכ"ב, כי מחמת ריחוק השמים מעל הארץ אי אפשר לראות אותם הכוכבים היותר קטנים אשר מספרם הוא כמעט עד אין קץ, לכן הגביהו הקב"ה למעלה מכיפת הרקיע, ובהיותו קרוב לכוכבים ראה אותם הכוכבים שכתחלה לא הי' מכירם, ואז ראה בבירור שאי אפשר לספור את הכוכבים.
(הגאון מוה"ר משה זכות ממנשובה זצ"ל)⁽²⁾

וירא

וירא אליו ר' באלוני ממרא והוא יושב פתח האהל. י"ל בזה, דהנה אמרו חכמנו"ל במס' ברכות (ו' ע"א) אפילו אחד יושב ועוסק בתורה שכינה עמו. והביאור בזה הוא, כמו שכ' בספר יד יוסף (פ' תרומה), דדבר ידוע ומפורסם הוא, כי שני דברים הפכיים מקצה אל הקצה אי אפשר להתחבר כאחד אלא על ידי אמצעי, ולכן כשהשכינה שהיא מקור הרוחניים ועילת כל העולות, באה לדור ולשכון עם התחתונים, אי אפשר זולת על ידי אמצעי, דהיינו ע"י התורה הקרושה, שהיא רוחני מצד אחד, דהיינו מצד סודותי, וגם יש בה צד גופני, דהיינו חלק המעשה, נמצא רמז הרוחני רומה התורה לשכינה, ומצד הגופני שבה רומה לאנשים, ועל ידי האמצעי, דהיינו התוה"ק, זוכים בני ישראל שיתקשר השכינה עמהם וידור אצלם, עכת"ר יעו"ש.

וזה"ל, וירא אליו ר' באלוני ממרא, שגילה הקב"ה שכינתו אל אברהם אבינו, ונעשה מרכבה לשכינה, ומפרש הכתוב איך זכה לזה, הלא אברהם אבינו הוא בשר ודם, ואיך יתחבר צד רוחני עם ענין גשמי, לזה אמר, והוא יושב פתח האהל, שאברהם אבינו הי' זקן ויושב בישיבה, עדה"כ ויעקב איש תם יוש"ב אוהלי"ם, והתוה"ק הוי הדבר האמצעי הגורמת להשראת השכינה בתחתונים.
(כ"ק מרן ארומ"ר שליט"א)

חיי שרה

ואברהם זקן בא בימים וד' ברך את אברהם ככל. ובמדרש, שלא חסר קילורין שלו כלום (פי' שלא נחסר מאוצרותיו). ואינו מובן, כי איזה סברא הי' שיהי' נחסר מאוצרותיו. ונראה כי צרקה היא מקור הברכה, ומי שמונע את עצמו מזה אמרו חז"ל בכתובות (ס"ו ע"ב) מלח ממון חסר. והנה מי שנותן צרקה מצד רחמנות ורכות לבו שנכמרו רחמיו על העני, יתכן שלעת זקנותו לא יפזר כל כך כמו בילדותו, כי ענין רחמנות היא יותר בילדות, רהוקן אינו רחמן בטבע, ומש"ה אין ממנין זקן בסנהדרין כראיתא בסנהדרין (דף ל"ו) וברש"י שם. ואפשר הטעם כי

(2) הובא בשמו בספר אמונת חכמים (להגאון מוה"ר אביעד שר שלום באזילה) בפרק

רחמנות היא ענין התלוי בחמימות, כמ"ש העקירה שאנו רואין בטבע ששום בעל חי אינו אוכל בעל חי חבירו, אבל רג אוכל רג, כמ"ש חז"ל (ע"ז ד' ע"א) עה"כ ותעשה ארם כרגי הים, רג גרול בולע קמן ממנו, והיא מחמת שהרגים גרלים בקרירות במים ואין בהם רחמנות יעו"ש, ומעין זה ג"כ בזקן מאפס החמימות מסתלק הרחמנות, וזהו הענין, ואברהם זקן בא בימים, ועפ"י הטבע ה"י צריך להיות ממעט בצדקה אם ה"י הצדקה שלו מצד רחמנות, וממילא היו נחסרים אוצרותיו כי מלח ממון חסר, אבל באמת אברהם עשה צדקה בעבור שזה רצון השי"ת ולהרבות בח החסר בעולם, ע"כ גם לעת זקנותו לא המעיט, וממילא לא נחסרו אוצרותיו, וזשה"כ ור' ברך את אברהם בכל, שלא חסר קילודין שלו כלום.

(הגאון מוה"ר מאיר אריק אבר"ק טארנא זצ"ל³)

תולדות

ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליר את יצחק, והיה יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה בת בתואל האדמי מפרן ארם אחות לבן האדמי לו לאשה, ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו כי עקרה היא, ויעתר לו ה', ותהר רבקה אשתו, ויתרצצו הבנים בקרבה ותאמר אם כן למה זה אנכי, ותלך לררוש את ה', ונלפע"ד לתרץ כל הקושיות, דלמה מפרש הפסוק יחוס רבקה, כקושיית רש"י, וגם למה כתיב ויעתר לו, וגם מה זה שאמרה רבקה למה זה אנכי, וגם למה לא ררשה מבעלה הנביא יצחק, וגם למה לא גילתה רבקה מימי' ליצחק מרשעת בנה עשו, וחלילה שהצדיק יצחק יאהב עשו אם יודע ברשעתו, והוא, דהפסוק רוצה לתרץ לנו הקושיא הגדולה ועצומה, איך יצא הטמא הגדול כעשו, מכרם הקרושה כרבקה, ועל זה מתרץ, שרבקה היתה בת בתואל אחות לבן מפרן ארם, שאנשי' רשעים, ועל כן ה"י צריך לזכך הפסולת הזו, וכמשל הזהב המזוקק שבעתים שהפסולת נפרד לחוץ, והזהב נשאר מזוקק בלתי פסולת, כך יעקב אבינו המובחר שבאבות שה"י כאדם הראשון כידוע, וע"כ ה"י הפסולת שבא לרבקה מצד יחוסה, בא אל עשו, ויצחק בן אברהם, מצד זה בא הקרושה שהוא יעקב, ובאמת אלו ה"י רק בן אחר, ה"י מעורב הקרושה והטומאה, אבל רצון הקב"ה ה"י שיוולר הצדיק יעקב, ע"כ ה"י הפסולת מיחוס רבקה בא אל עשו.

ומתורץ בזה, ויעתר לו ה', לו ולא לה, רתפילתו נשמעת וניתן לו בן קרוש כיעקב, אבל לא לה, לחלקה ניתן עשו, ועל זה בוודאי לא התפללה, ומתורץ נמי שאמרה למה זה אנכי, כיון שהרגישה בעברה על בית המדרש שצדיק רץ ומפרסם, ובעברה על בית ע"ז, שרשע מפרסם לצאת, וא"כ ירעה שיש בבטנה צדיק ורשע, והבינה שהצדיק חלקו של יצחק והרשע לחלקה בשביל פסולת משפחתה, לכן אמרה, למה זה אנכי התפללתי, בשלמא יצחק התפלל, שניתן לו הצדיק, אבל אני למה התפללתי, ובזה מתורץ למה לא ררשה ליצחק, שיראה לגלות לו

(3) הובא בשמו בקובץ הבאר כרך א' חלק א' עמוד כ"ח.

שרשע בבטנה, שבווראי יאמר שמשפחתה הגורם לרשע, וממעם זה לא גילתה לו מרשעתו כל ימי מחמת בושה.
(הגאון מוה"ר רניאל פרוסמיץ ראב"ד ק"ק פרעשבורג זצ"ל)

תמיהות וישובים

הערה בספר ים של שלמה, ובספר בית אלקים

בספר ים של שלמה על מס' בבא קמא ברף ל"ח ע"א (פרק ר' סי' ט') כתב, ראסור לשנות דבר הלכה בשינוי ממה שהוא באמת, ואפילו במקום פקוח נפש חייב למסור עצמו למיתה על זה, ולא לשנות דין תורה, ואפילו אם אינו נוגע להלכה, והוכיח זאת ממה שאמרו שם בגמרא, שלא רצו לשנות הדין לגוים, עיי"ש. ויש להעיר על זה מהא דמבואר במס' בבא מציעא דף ק"ט ע"א, דרב יוסף אמר לבניו של השתלא, שההלכה היא שיוכל לסלק, ועל זה קאמר בגמרא, ולא מילתא הוא, ראותה הלכה אינה אמת, ורב יוסף אמר כן רק להפחידם, (כמ"ש בתוס' שם בע"ב ד"ה ולא מילתא), ולכאורה קשה, האיך אמר רב יוסף הלכה שירע שאינו אמת, (ועיי"ש בהגהות הרש"ש שכתב דלכן הזכיר הלכה זאת בשם כמה אמוראים, כדי שלא יוכלו להכחישו).

וכמו כן צ"ע מהא דמבואר בסוכה דף ל"ד ע"ב בתוס' ד"ה ולדרוש לה, שיוכל שמואל להפחידם בהלכה שאינה אמת. אמנם שם במס' סוכה, לא אמר שכן היא ההלכה, רק הפחידם שאם לא ימכרו בזול, ידרוש כן. אבל מהך דרב יוסף בבבא מציעא, צ"ע.

בספר בית אלקים להמב"ט (הובא בספר גליוני הש"ס במס' ברכות מ"ח ע"ב) כתב, דמשה תיקן ברכת הזן בנוסחא שלנו כולה, מלבד תיבת „כאמור“, ואח"כ בא דוד המלך ע"ה וקבע את המאמרים, נותן לחם לכל בשר וכו', פותח את ידיך וכו', שבברכת הזן, ועשה מהם פסוקים בתהלים, ואחר שהוקבעו בתהלים, הוסיפו תיבת „כאמור“, עיי"ש. – ויש להעיר ממס' גימין ס"ח ע"א בתוס' ד"ה וכתוב, שרגילין היו לומר וכתוב על שם העתיד, אע"פ שהפסוק עריין לא נכתב, כדמשמע שם בגמרא, דתיבת וכתוב הוא חלק ממה שאמרו יואב ואשמדי, וצ"ע.

אברהם משה שאי

מגיד שיעור בישיבת בית בנימין

סטעמפארד יע"א

(4) הועתק מכת"ק המונח בגנזי ידירנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מוה"ר אברהם אהרן לעזער נ"י. ינשאוהו השי"ת על נפי מרומי הצלחות.

תעודות ופמיכות

קנ.

בע"ה ב"ה.

יוסף שם בה' במחוננו, בן משכיל מסיר מאבותיו עצבוננו, יקר ונכבד בעיני אדם מצא חנו, כבוד רבי יעקב בדיוקנו, נרו יאיר כי יופיע ה' הדר גאוננו, ה"ה הנעלה הקצין המפואר בכל ענינו, כמר יוסף בן איש יקר ומעולה כ"ה יעקל ראזענבוים מנכבדי קהלה צביונו, חתן הקצין המושלם חכם להיטב ולהשכיל תמים ברעיונו, המנוח כ"ה משה לעווונפעלד זכרונו לברכה אשר בעדן עליון מלוננו, ול"ו ידע את יוסף כי מגעוריו הלך בדרך ישר ולא נמצא עולה בכל קנינו, והטיבו אשר דברו חכמינו ז"ל נוצר תאנה יאכל פרוו בעתו ובזמנו, ואשר אמר עם המשורר חבר אני לכל אשר יראוך הדרת שושנו, לקרוא לכל דבר שבקדושה בשם החבר רבי יוסף בן החבר רבי יעקב, והשומע לקולי אשר למען כבוד חבריות ושלוש שם ציונו, יתברך בכל הטוב ויתרבה אשרו והונו, לא יהי' פרץ וצוחה בביתו, ויסר מעליו כל יגונו, יראו עיניו מבשר וציון על מכוננו, ומצב הנהגת הקהלה שיתן לזה הגביר ראש הכנס' רצונו, עומד בתיקונו.

פה ליבאריץ יום ה' טו"ב כסלו לסדר וישל"ח ברכ"ה (תקפ"א) לפ"ק.

הק' יוסף במהר"י וצללה"ה לערנר מטרישט

רב ואב"ד דגלילות זאאץ ועללנבויען יע"א

קנא.

מדרכות הראשונות נאמרות מפי משה ה"ה הנאון המפורסם מה"ו משה ספ"ד אבר"ק פ"ב נר"ו⁽¹⁾, כל משכיל יראה איך כי הגבי' את תלמידו בכבוד ומספר בשבח, ה"ה הבח' המופלג בתורה ויראה הר"ר משה⁽²⁾ בהישיש זקן ושב ידירי הרב המאוה"ג המפורסם מה"ו יצחק ג"ה אבר"ק פאקש נר"ו, כי כל מגמתו

(1) נולד בעיר טרישט בשנת תק"כ בערך לאביו מוה"ר יצחק ל"ש. בנעוריו למד אצל הג"ר גרשון המבורגר דומ"ץ דק"ק טרישט וצ"ל. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הנאון מוה"ר בנימין וואלף דייכלש אבר"ק שאפי וצ"ל. בשנת תקנ"ד בערך נתקבל לאבר"ק ליכטנשטאט, ובשנת תקנ"ח לפ"ק נתקבל לאב"ד בגליל עלנבויען. גרפס ממנו ספר מרפא לנפש על ארחות חיים מהרא"ש, וספר עונג נפש הנדפס יחד עם ספר דבריו התענוגים לחתנו וצ"ל. נפטר בעיר בודאפעטש ביום י"א לחודש שבט שנת תקצ"ו לפ"ק, ושם מנ"כ. — תעודה זו הניעה לירינו מאת ירידנו הרבני הגביר הנכבד מוה"ר נתן כהנא נ"י. טוב עין הוא יבורך.

(2) הוא הנאון בעל חתם סופר וצ"ל.

(3) הוא הנאון מוה"ר משה פאקש מק"ק יינק וצ"ל. כתבנו אורותיו בכר"ש קונטרס ק"ט עמוד כ"ב.

לתורה ולעבודה, ויואל משה לשבת בישיבת רבו זה שלש שנים גדל והצליח וגם עשה פרי למעלה. גם התו' הרבני המופלג מהו' דניאל פרוסטיץ נ"י העיד עליו ממדותיו היקרים והנעימים, גם בצל קודתי בא, והנה מלבד כי הכרת פניו ענתה בו ומעליהם תקראנה צרקתו ויראתו, גם השתעשעתי עמו באהבת התורה, ומצאתיו קנקן חרש מלא ישן, מפולפל בתורה, משה ידבר דברי חכמים ישמעון כנחת נחת ינחתו במ כל שומעם הרור אתם ראו נוצר פדה משרש אמת נטע נעמן פרי קורש הלולים.

לכן אמרתי גם אנכי לא אמנעוהו מכבוד, אסמכהו גם אני בסמיכת חכמים לתתו לשם ולתהלה בסוד ישרים וערה, זה שמו אשר יקרא לו לתורה ולכל דבר שבקדושה, בשם החבר ר' משה כו', וכל יראי ה' וחושבי שמו הנותנים כבוד לתורה ולומדי, לא ישנו את פקודי הרבנים אשר יחזרו להגדיל התורה ולהאדירה ולתת שכר לעומלים בה. ולמען יעמדו דברי לימים רבים, כתבתים על הספר וחתמתי את שמי, פעסט ב' ר"ח א"ש תקע"ה לפ"ק.

ישראל סג"ל וואהרמאן החופק"ק הנ"ל

(4) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ו' עמוד ט"ו.

(5) ה"י תלמיד הנאון בעל נודע ביהודה זצ"ל, והנאון מהר"ם ברבי אבד"ק פר"ב זצ"ל, והנאון מוה"ר זרח איירליץ זצ"ל. נסמך להוראה מאת הנאון בעל בית שמואל אחרון אבד"ק פשעווארסק ופוזנא זצ"ל. ראשית נשיאותו היתה כאבד"ק קערעסטיר, ובשנת תקנ"ט לפ"ק נתקבל לאבד"ק פעסט. נדפסו ממנו שתי תשובות בשו"ת בית אפרים מהר"ת חאה"צ סי' כ"ד, וכ"ז. גם נדפסו תשובות אליו בשו"ת נודע ביהודה, בשו"ת עטרת חכמים, ובשו"ת חתם סופר. נלב"ע בשנת תקפ"ו לפ"ק. — תעודה זו הגיעה אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה יצחק בן ציון הכהן וואלף נ"י מירושלים יה"ק. ברך ד' חילו ופועל ידיו תרצה.

ציונים והערות

(ליקוטי הערות ומראה מקומות שנתקבלו במערכת
על דברים שנדפסו בקובצי כרם שלמה שנה י"ד ושנה ט"ו)

(א) קובץ קל"א עמוד כ"ד מתחת לקו. — יש לציין שכן כתב גם בשו"ת חת"ס חיו"ד סי' רכ"ז ד"ה אך.

(ב) קובץ קל"ב עמוד י' אות ט', קושיית הגאון רעק"א במס' שבת צ"ט ע"ב. — כן הקשה גם בספר חזון איש על או"ח סי' ס"ב אות כ"ד.

(ג) קובץ קל"ד עמוד כ"ז, במכתב של הרה"ק מוה"ר אברהם המגיד מטריסק זצ"ל, חסר שורה. — וכן צ"ל: ע"ב החתן היקר וכו' כמר אברהם דוב נ"ו בן כבוד הרב המופלג וכו' מו"ה מנחם נחום נ"י.

(ד) קובץ קל"ז עמוד מ"ט בהערה על דברי הקרני ראם. — כבר עמד עליו בספר כלי חמדה בהקדמה לספר במדבר (בר"ה אמנם), ועיי"ש מה שנדחק לתקן.

(ה) קובץ קמ"מ עמוד כ"ה (ד"ה ולכאורה), כמה שכתב הגר"פ בומבאך זצ"ל אבר"ק אושפיצין, דהגמ' בריש פ"ב דביצה איירי שאין לו תבשיל מוכן לעידוב, ולכן אסור לבשל כרי לערב. — כבר קדמו בזה בספר בית מאיר על הש"ס במס' ביצה ט"ו ע"ב ד"ה ושלחו, עיי"ש.

(ו) שם עמוד ל"ט במדור עולת שבת בשבתו, בדברי כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א ליום הכיפורים. — כבר קדמו בזה בספר עוללות אפרים מאמר תכ"ה, יעו"ש.

(ז) קובץ קמ"א עמוד ט', בדברי הגאון מוה"ר צבי הירש אבר"ק ברלין זצ"ל. — בספר אסיפת זקנים על הל' רבית (חלק ב') שנדפ"ח, בסוף הספר נדפסו הנהגות מהגאון הנ"ל על הנקודת הכסף, ושם כתב בקיצור אותן הדברים שנדפסו בכר"ש, ושם כתוב לאמר: ובמ"א הארכת. וכנראה שהכוונה על מה שנדפס מכת"ק בכר"ש. (ואגב, יש ט"ס בהנרפס בעמוד י' שורה ה', וצ"ל: תן לצדקה או לנכרי).

(ח) קובץ קמ"ג עמוד נ', בדברי הגאון מוה"ר יעקב מעמרין זצ"ל על פרשת ויגש. — עיין בספר נחל קדומים להגאון חיד"א זצ"ל סוף פרשת ויגש.

(ט) קובץ קמ"ד עמוד מ"ג, בשם הנה"ק משפ"ט וקא זצ"ל, עה"פ ומטה האלקים בירי. — כן הוא בספר זרע קודש פרשת תצא (ד"ה כי) בשם הנה"ק ר"ר אלימלך מליזענסק ז"ע.

(י) קובץ קמ"ה עמוד ט"ז, על מס' ברכות ל"ט ע"ב (ד"ה ובלא"ה). — כן הוא גם בספר ברכת אברהם להנה"ק ר' אברהם אלחנן אבר"ק פלאנטש זצ"ל בחידושי מס' ברכות.

(יא) קובץ קמ"ה עמוד נ"א, על פרשת פקודי עה"פ כל הזהב העשוי למלאכה. — כן הוא בספר חומת אנך להגאון חיד"א זצ"ל בפרשת פקודי בשם הגאון ר' ויראל צרפתי ז"ל.

(יב) שם בעמוד נ"ה, תמי' על ספח"ק אוהב ישראל מדברי המדרש. — עיין גם בתוס' חולין מ"ב ע"א, בסוף ד"ה זאת החי'.

(יג) שם עמוד נ"ז, הערה על ספח"ק באר משה. — עיין בספח"ק עבודת ישראל פרשת שמיני ד"ה כי אני ד' וגו'.

(יד) קובץ קמ"ז עמוד י"ט, בשם הג"ר זעליגמאן רויזמאן אבר"ק וועטש. — מצאנו בב' מקומות כי חותם שמו, הק' זעליגמאן דעליטש.

(טו) קובץ קמ"ז עמוד י"ז ג' שורות מלמטה. — צ"ל נפטר בשנת תקצ"ו.

(טז) קובץ קמ"ט עמוד מ"ה בהערה מתחת לקו, חיפשנו מקור על הא דמובא שם, דאם עושה אדם מצוה, ואחרים למדין ממנו לעשות כן, יש לו שכר על זה אף בעוה"ז. —

כריש מס' פאה בפיהמ"ש להרמב"ם כתב וז"ל: כשינהג מנהג הזה וינהגו אחרים כמנהגו, יקבל כמו כן שכר מהענין ההיא וכו' וימצא טובה בעוה"ז בעבור זה. עכ"ל.
 (ז) קובץ ק"ג עמוד כ"ו אות קי"ד, בשם הגה"ק מוה"ר שלום הלוי מקאמינקא וצ"ל
 עה"פ פתחו לי שערי צדק וגו'. — קרוב לזה כתוב בספה"ק נועם אלימלך, כחלק ליקומי
 שושנה (בתחלתו) עה"פ פתחו לי שערי צדק.

פרטי-כל ממכירת ביהכ"נ בק"ק סעליש⁽¹⁾

בעזה"ת.

פרטי-כל

מישיבת אלופי וטובי העיר במעמד אנשי העיר, ועל ראשם רבנו
 הגאון אב"ד נ"י, שהייתה ביום ו' עש"ק לסדר אתם נצבים היום כלכם
 לפני ה"א כ"ב אלול תרס"ה פק"ק סוליש יצ"ו.

סדר היום

חלול בית הכנסת הישן ותנאי התקדשות החדש

מו"ה ר' אברהם מנחם גוטשמאן רה"ק נ"י פתח את האסיפה באמרו:
 הנה הגיעה ב"ה העת לטובה אשר עלינו לעשות פעלים להעתיק עצמנו מביהכ"נ
 הישן אל הבית החדש שנבנה כעת לצורך ביהכ"נ, וכאשר שמענו מרבנו הגאון
 נ"י בתוך רדשתו אשר רדוש דרש היום, נוכל לחלל את הביהכ"נ הישן ע"י החדש
 אשר בנינו, לזאת בשם הקהל הקודש הנאספים פה, אשחד פני מורנו הגאון נ"י,
 יאבה נא להורותינו עפ"י התורה והמצוה מה עלינו לעשות בדבר חילול ביהכ"נ
 הישן והתקדשות החדש.

הרב הגאון אב"ד נ"י ענה ואמר:

עפ"י התורה המבוארה בשו"ע או"ח הל' ביהכ"נ ובספרי שו"ת לגדולי
 אחרונים ז"ל, הרשות נתונה לטובי העיר במעמד אנשי העיר לחלל את הביהכ"נ
 נישן עם כל כליו ע"י החדש שנבנה כעת, באופן שהחדש יתפוס קדושת ביהכ"נ,
 והראשון עם כליו יצאו לחולין גמורים, וכאשר שמענו ונרעם מפי אנשים נאמנים
 בעת בנו הביהכ"נ הישן, תנאי הותנה בדבר שיוכלו לשנות ולתקן בו ובכליו בעת

(1) פרטי-כל הלז נמצא באמתחת הרכ הגאון מוה"ר יוסף נחמ"י קארניטצער ז"ל
 אבד"ק סעליש ואח"כ אבד"ק קראקא, (כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ח' עמוד
 כ"א), והגיע אלינו מעובדו בנו המנוח הרכני המופלג הנכבד מו"ה שמעון קארניטצער
 ע"ה. תהא נשמתו צרורה בצרור החיים.

הצורך, ע"כ גם אנחנו בעוד לא הקדשנו את ביהכ"נ החדש וכליו, נוכל להתנות עליהם, שבאם לימים יוצרו תתראה הנחיצות לתקן ולשנות בהם דבר מה, אם לחסר מהם או להוסיף עליהם, אם להאריכם אל להרחיבם, תהי' הרשות נתונה לטובי העיר עפ"י חבר עיר לעשות ככל אשר ימצאו לנכון ולטובת בני הקהלה הי"ו, ובלבד שלא יתנגד לדיני תורתנו הקדושה או למנהגי ישראל הכשרים.

מוה"ר אברהם מנחם גוטשמאן נ"י רה"ק:

אחרי הרבדים אשר שמענו כעת מפי רבנו הגאון נ"י ארשה לי להציע לפניכם: תאבו נא להסכים ולהתנות על הביהכ"נ החדש ועל כל כליו, שבעת הצורך יהי' רשאים טובי העיר עפ"י חבר עיר לתקן ולשנות בהם עפ"י התורה ומנהגי ישראל ככל אשר ימצאו מהנכון לטובת בני הקהלה, והביהכ"נ הישן עם כל כליו יחוללו ע"י הביהכ"נ החדש. ויענו כל הנאספים יחדיו: כלנו מסכימים.

מוה"ר אברהם מנחם גוטשמאן נ"י רה"ק:

כפי אשר אראה, נתקבלה הצעתי, והגני מביע בתור החלטת האסיפה: כי ביהכ"נ הישן עם כל כליו מחוללים ע"י הביהכ"נ החדש, והוא נכנס תחת הישן לקרשת ביהכ"נ בתנאי שייהי' מותר בעת הצורך לתקן ולשנות בו ובכליו ככל אשר ימצאו לנכון ולטובה, בני הקהלה טובי העיר עפ"י חבר עיר, רק שיעשו הכל עפ"י התורה והמצוה והמקובל לנו עפ"י מנהגי ישראל הכשרים.

ואחרי אשר אבקש את הרב מו"ה יוסף נחמ" קארניטצער נ"י לכתוב לזכרון בספר כל אשר נדבר והוחלק בזה, ואת טובי העיר הגבירים מו"ה אברהם קליין נ"י ומו"ה ליב צייזלער נ"י לאשר ולקיים את כתב הזכרון בחתימם ידם, הנני חותם בדברי רבנו הגאון נ"י, ברוך אתה בצאתך ובדרך אתה בבואך, יהי צאתנו מהבית הזה לשלום, ובואנו אל הבית הכנסת החדש לשלום, בקול תורה והמון חוגג לטובה ולברכה לכבוד ה' ולתפארת קהלתנו הי"ו. — ובזה תמה נשלמה הישיבה.

מכתבים אל המערכת

בס"ד.

אציע בזה מה שנפל בחלקי מאת ר' ביאורים על שני מאמרי חז"ל.

(א) במס' מגילה דף כ"ח ע"א, שאל ר' עקיבא את ר' נחוניא הגדול כמה הארכת ימים, אתו גוויז (עכדים משרתים) וקא מחו ליה, סליק יתיב ארישא דריקלא א"ל רבי אם נאמר כבש למה נאמר אחד, אמר להן צורבא מדרבנן הוא שבקוהו, א"ל אחד מיוחד שבקדרו. מאמר זה אומר דרשוני וחי', כי למה שאל ר"ע דייקא שאלה זו. ועוד כמה דקדוקים שיבוארו מתוך דברינו בעזרי"ת.

ואפ"ל בהקדם דברי הריטב"א במס' שבועות דף ט"ז ע"א דדרשו מן הכתוב ואעמידה שני תודות גדולות, גדולה שבתורה (דהיינו מלחם חמץ שבתורה), דליכא למימר גדולות במינן (דהיינו ממין גדול של בקר). דמי איכא חשיבותא קמי שמיא והתנן אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים. והקשה הריטב"א, ואיכא למידק וכי ליכא חשיבותא, הא דרשין הכבש המיוחד שבקדרו, וכתוב נמי מבחר נדרים תבאו וכו', ותיריך הריטב"א (בשם הרמב"ן) דבאמת במקום צוואה אמר קרא הכי דמצוה לעשות מן המובחר שיהא הקרבן חשוב בעיניו, וכדאמרינן התנאה לפניו במצוות וכו', אבל אין הכתוב משתבח ומתפאר בקרבן של פסח יותר משאר שוורים כדי שיכתוב בהם גדולות, שהרי שנינו אחד המרבה ואחד הממעיט וכו'. (כעין סברת הרמב"ן ז"ל בפ' תצא על מצות שילוח קן צפור, שכתב בא"ד, שאין התועלת במצות להקב"ה בעצמו יתעלה, אבל התועלת באדם עצמו למנוע נזק או אמונה רעה או מדה מגונה, עיי"ש בפ' תצא כ"ב ו', ברברייו הק' באריכות).

והנה בנדרים ס"ב ע"א אמרינן שרי ליה לצורבא מרבנן למימר צורבא מרבנן אנא (באתרא דלא ידעי ליה), ועיין בתענית דף ד' ע"א שפירש"י שצורבא מרבנן קרוי בחור חריף אבל תלמיד חכם זקן לא קרי צורבא, — ונראה בדיוק לשון הגמ' בנדרים דמה שהתירו להתלמיד חכם לומר, הוא רק ההכרח, ולא יגמור על עצמו את ההלל, ולכן נקטו בדוקא הלשון, "למימר צורבא מרבנן אנא", ולא יותר מזה.

ועפ"י יתבאר עובדא דר' עקיבא לנכון. דר' עקיבא נהג צניעות יתירה בעצמו ולא רצה לאודועי נפשיה, ולכן משתעי בלישנא דחכמתא כדי שיבין ר' נחוניא דצורבא מרבנן הוא, ונקט דוקא פסוק זה של הכבש האחד, כי ידע את הדרשה דהיינו המיוחד שבקדרו, ורצה לרמוז בזה, כי אע"פ שלמראית העין הוא מדבר בשבח עצמו לגלות כי צורבא מרבנן הוא, מ"מ הוא בכחינה זו שכתב בריטב"א, שאע"פ שרצונו ית"ש הוא שיהדר האדם במצוות, מ"מ כלפי שמיא גליא דאחר כוונת הלב הן הן הדברים ובאמת אין הכתוב משתבח ומתפאר בשור של פסח, והכי נמי אע"פ שמחמת ההכרח הוא מעורר שיכבדוהו כצורבא מרבנן, מ"מ בעצם אינו מתפאר בזה. ואמנם הרגיש ר' נחוניא בכוונתו, ואמר צורבא מרבנן הוא — נקט דייקא תואר זה שאינו תואר לפי ערך גדלות ר' עקיבא, אלא שרצה להרגיש שתפס את המכוון שר' עקיבא בא בזה לאודועי נפשיה דצורבא מרבנן הוא, שלענין זה נקטו חז"ל דייקא תואר זה כנ"ל.

ובדרך זה שכתב הריטב"א, אפשר להבין גם המשנה רשלהי כריתות, כבשים קודמין לעזים בכל מקום יכול מפני שהן מובחרים מהם ת"ל ואם כבש וגו' מלמד ששניהם שקולין תורין קודמין לבני יונה וכו' האב קודם לאם וכו'. ואפשר דבאמת לא על חנם נקט קרא בכל מקום את הכבשים והתורים קודם, אלא דבעצם הם מובחרים מחביריהם, אלא שגילתה תורה במקום אחר לומר לך ששקולים הם, היינו דכלפי שמיא תלוי בכוונת הלב ולא לפי הנראה לעיני בשר, כי לא באלה חפץ ה', כי אם בזאת יתהלל המתהלל בכוונתו הזכה

והכרה לשם שמים. (ועיין בפסחים נ"ז ע"א מלכא ומלכתא הוי יתבי מלכא אמר גריא יאי, ופי' רש"י ז"ל. גרי טוב למאכל יותר מן הכבש, ומלכתא אמרה אימרא יאי).

(ב) בש"ס מכות י"ז ע"א, דרש רבי שמעון הקרא לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך ויתירשך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך וכל נרריך אשר תדור ונדבותיך ותרומת ירך, מסיפא לרישא, ותרומת ירך אלו בכורים וכו', ונדבותיך זו תורה ושלמים וכו'. אמר רבי שמעון מה בא זה ללמדנו וכו', אמר רבא דילידת אימי' כדבי שמעון תליד ואי לא לא תליד, ואע"ג דאית להו פירכא וכו', אלא מאי דילדה אימי' כרבי שמעון [כיון דאית להו פירכא], דלמאי דסבירא לי' לדירי' מסרם לי' לקרא ודרש לי' [פי', שדברים הנדמים לדעתו להחמיר וא"א לדרשו מהכתוב לפי הסדר, מסרם כל הכתוב כדי לחדש דינים הללון, ולכאורה יל"ד איזה דבר גדול מצא רבא בזה, ובפרט שהרי לבסוף איפוך ילפוטא דר"ש. וי"ל בזה, עפ"מ האו"ח הק' בפ' נשא, עה"פ ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן וז"ל, רז"ל אמרו כלת כתיב, ורואני כי בס"ת כתובה בוא"ו, ואני אומר כי דברי תורה כאלו וכיוצא כאלו, אינם נמסרים לכל מרים יד בתופשי התורה, כי יסובב הדבר הכפירה והזלזול בכבוד מורי', ויש לך לדעת כי סדר תורתנו הקדושה ותיבותי' ואותיותי' ספורות מזוקקות חצובות ממחצב קדוש וגורא נפלאים המה למכיר בהם, ויתר פליאות נעלמים מעין כל וכו', והנה מביני מערכות האותיות המה ישכילו משבצותם והם אומרים כי כל"ת כתיב, והוא"ו היא מושאלת שם בהשאלה, והמשכיל יבין כי היא סודו של משה וכו' ודרשה זו אין אדם דורשה מדעתו אם לא תקדים ההכרה בדברים על בוריינ ואמיתותם מפי מקבלי תורה וסודותי' ורמזי', עכלה"ק. ובאמת כן מבואר בזה"ק בכמה מקומות, עיין בפ' לך פ"ג: ד"ה וילך למסעי, למסע כתיב. ובהנהות דרך אמת כתב וז"ל, תימה כי אין כתוב כך, ובוזה"ק פ' בלק ר"ג: ומגבעות אמר מתיבתא מלא וא"ו כתוב, ובמתיבתא עלאה חסר וא"ו, וכן אל תירא אותו, וכן עד דרוש אחיך אותו, וכן כלת, וכן ויהי ריב, עכ"ל. ועיין בהנהות מורינו רבי חיים ויטאל ז"ל בפ' תצוה דף ק"פ: בזה"ק כתוב את שועתם ישמע, באשרי הוא בלא וא"ו, ובתהלים שלנו כתיב בוא"ו, דבתורה שבשמים כתיב חסר. וציין לזוהר פ' פנחס רנ"ד ע"א ברעיא מהימנא, ממש כדברי האו"ח הנ"ל, וז"ל, ביום כלת משה, כלת דרשינן ב"י וכו' לא מעצמן, דאינון לית לון רשו לאוספא ולא למנרע אות מני' או לאחלפא את דא באת אחרא וכו' [משל] לאומן דחתך מאני לבושינ דמלכותא, ועבד מנהון חתיכין סניאין, אינון דירעין אתרין דחסרין אלין חתיכות, או אלין דמשתאדין, אינון מתקנין אינון לבושינ, ושון אינון חתיכות דאתוספן באתר דמעוטינ, וחתיכות דאינון מעטינ, מוסיפין עלייהו, והאי איהו על פי התורה אשר יורוך, עכ"ל. — היוצא לנו מזה, דלצדיקים קרושים יודעי רזי התורה יש להם פתח מיוחד לדרוש מקראות אף במקום הנראה לעין כל שלא כתוב כן, כי סודם עמוק והם יודעים פי' התורה הסתום והמוסתר מעין האדם.

וזהו שאמר רבא, כיון שאנו רואים דרבי שמעון סרס הקרא ודורשו, שלכאורה ע"פ הנראה הקרא כסדרו, לא משמע כן, ע"כ משום דר"ש הוא הרואה ומבין בסודות התורה והוא השליט לדעת איך ללמוד סדר המקראות עפ"י הסודות הקדושים, ויודע שהכתוב מוכרח להיות בסדר הזה ולא חש לפירכא, על כן אמר, דילידת אימי' תליד כוותי'. ומה מאוד יש לתרץ בזה דברי הגמ' במנחות ע"ד ע"א, בתורה כתיב כמנחת כהן כליל תהי' לא תאכל, רבי שמעון סבר מנחת כהן של כהנים נקמצת והקומץ קרב בפני עצמו והשירים קריבין בפני עצמן, ר"א בר"ש אומר, קומץ קרב בעצמו והשירים מתפורזין על בית הדשן וכו', אמר אביי הכי קאמר כל מנחת כהן לא תאכל חובתו, כליל תהי' נדבתו, א"ל רבא, סכינא חריפא מפסקא קאי, ופירש"י, וכי יכול אדם להפסיק המקרא להטיל סופו לתחלתו בענין זה. והדר תני, כליל תהי' שזה טעמו של ר"א בר"ש, ואביי לא השיב ע"ז

כלום, משמע שאביו לא חש לקושי רבא, דמפסקין קראי בסכינא חריפא. (וכן בערכין כ"ז ע"א. מקשה אביו על רבה, סכינא חריפא מפסקא קראי). ולפי הנ"ל נכון מאוד, דהנמי שם במנחות קאי אליבא דרבי שמעון ורבי אלעזר בנו, ומבואר בסוכה מ"ה ע"ב, דאם יש ב' צדיקים בעולם, אז ר"ש ובנו הם השני צדיקים. וא"כ עליהם נאמר המשל המבואר בזה"ק הנ"ל. שדומין לאומן דחתך מאני לבושין וכו', וא"כ אין זה מפסקא קראי, כי לפי דעתם כך הוא הסדר, ודו"ק כי נכון הוא.

יעקב מנחם בן לאאמור יוסף שמחה הי"ד לאנגער
ברוקלין, ניו יארק

בסיעתא דשמיא, קרתא דשופריא, כ"ט בתמוז, כל"ז חמ"ה כר"ם שלמה"ה לפ"ק.
למערכת כרם שלמה, שלום רב.
באתי בכרמים ואכלתי כנפשי שבעי. אך הצטערתי על ההנהגה הלוקיה. אציין לדוגמא כמה שבויים.

(א) בקונטרס קמ"ד סוף עמוד כ"א, והוא יתום ואביו ואמו אומללה. — ודאי צ"ל: והוא יתום מאביו, ואמו אומללה.

(ב) בעמוד מ"ג שורה ה', ישיר בני ישראל. — צ"ל ישיר ישראל [אז] ישירו בני ישראל].

(ג) בקונטרס קמ"ה עמוד נ"ד, בסנהדרין פ"ח ע"ב. — לשוא יחפש המעיין את הרברים במסכת סנהדרין פ"ח ע"ב. וצ"ל מ"ב, היינו: פרק ח', משנה ב'.

וכדי שלא להניח את הניד חלק, אעיר על תמיהתו של התלמיד אשר זעליג הכהן קרומאן, בקונטרס קמ"ה (סוף עמוד ס"ד), על המגיד רצ"ה מווידיסלאוו, אשר לא ידע דבר פשוט כזה, שתפלת ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי עונג, „אומרים בכל תפילות שבת, ולא דוקא בתפילת מוסף". — ולחומר הקושיא נדחק העורך ליישב, שכונת המגיד לסיום זכר למעשה בראשית, שאינו נאמר „אלא במוסף". ואולם האמת הפשוטה והברורה היא, כי המגיד התפלל בנוסח אשכנז, ואין בני אשכנז נוהגים לומר את הנוסח המלא, אלא בתפלת מוסף בלבד, ובתפלת שחרית פותחים: עם מקדשי שביעי. [אגב, לא רק התלמיד בכתבו „בכל תפילות השבת" — שכן אין תפלה זו במנחה כלל].

ואחתום בברכת יגדיל תורה ויאריר,

שמואל הקטן אשכנזי

בתי ההונגרים

ירושלים עיה"ק

בעזה"ש"ת.

כבוד מערכת כרם שלמה.

(א) בקובץ קמ"א עמוד כ"ד נדפס מכתב מהנה"ק המהר"ם שיק זי"ע. הוא ל"ו נדפס"ה כבר בשו"ת מהר"ם שיק זי"ד (סי' של"א) בשינוי לשון קצת עיי"ש. — ובדבר האסיפה בברוינשווייץ, עיין מ"ש בזה הנה"ק ר"ש קלוגער בשו"ת ובחרת בחיים (סי' כ"ט), ועיין בשו"ת ריב"א (סי' א').

(ב) בקובץ קמ"ז עמוד נ"ו הקשה השואל בדברי רבינו הבני יששכר לשבת הגדול, לפי טעמו הראשון שם, וראיתי בקובץ שאחר זה, שנדחקו ליישב דבריו. ולפי דעתי יובן בפשיטות, דאח"נ שאמר להם דיני פסח בראש חודש, אבל מה שאמר להם משה משכו וקחו לכם וגו', היינו שיקחו מבעשור לחודש, ועיין באבן עזרא שם שכתב כך להדיא, וא"כ לא חל עריין דינם עד בעשור לחודש, ומה לי באמידתו של משה, אם לא חל עריין, וזה פשוט.

(ג) בקובץ קמ"ז עמוד נ"ו כתב חכ"א לתרץ מה שהקשה הרב דר"ח סופר היאך מותר להתבטא בלשון אחרי הודיע אלקים וכדו', וכתב דכשאחד מחדש חרות' הם דברי אלקים חיים, בבחינת שכינה מדברת מתוך גרונו וכו'. לדעתי קשה לומר כך בדרך כלל, דלאו כל אדם זוכה לזה, להיות בבחינת שכינה מדברת מתוך גרונו, והלואי שנכוין אל האמת.

(ד) ומ"ש שם באות ב', להקשות דבכמה מקומות מצינו דאיש הוא המדריגה הגדולה שבר' שמות איש אדם אנוש נבר, ובמקו"א מצינו דאדם הוא היותר גבוהה, מלשון אדמה לעליון. הנה ברוב מקומות בתנ"ך ובחז"ל מצינו שתואר איש הוא כינוי למדריגה היותר גדולה ומעולה מאדם, לדוגמא דאח"נ במדבר (י"ב, י"ג), משלי (כ"ט, ג'), ירמיה' (ל"ז, י"ז), ועוד. ועל השתמשות כינוי אדם למדריגה שפילה, דאח"נ ישעיה' (כ"ב, י"ד), ירמיה' (ז', כ'), יחזקאל (כ"ה, י"ג), צפניה' (א', ג'), ועוד כמה מקומות. ועיין איו"ב (י"א, י"ב) החילוק שבין איש לאדם, ועיין ישעיה' (ה' ט"ו), וברש"י שם, (ומה שציין בבאר מים חיים ישעיה' ב', הוא טעות), ועיין שמואל א' (כ"ז, ט"ו), וכן במשלי (ח', ד'), וגם מצינו הרבה בלשון חז"ל דתואר ושם איש כינוי לאיש המעולה, וכמו שאמרו ביומא (ל"ט) איש' כהן גדול, ובמדרות (פ"א מ"ב) איש' הר הבית, וכן באבות (פ"ה מ"ג) איש' סוכו, ופי' התויר"ס ארון למקום הזה עיי"ש, ועוד הרבה כזה, ועיין מ"ש הרד"ק בספר השרשים. ולעומת זה מצינו בזה"ק פר' תזריע (דף מ"ח), וכן ויקרא (דף ה'), שמעיה' (דף ל"ה), דתואר אדם הוא היותר מעולה, ועיין במדרש דבה ויקרא (פ"ב), ותנחומא (שם), והוא לכאורה כסתירה.

וראיתי דשם אדם כולל באמת שני מינים שונים, וכשם שאדם מורכב משני חלקים חלק הגופני וחלק הרוחני, כך שמו אשר נקרא בו, מורה על כ' הפכים, אדם נגזר ממלת אדמה, אדם מאדמה כי חלק הגופני נוצר מאדמה, וחלק הזה גרוע ושפל מחלק הרוחני, אבל שם אדם מורה ג"כ על חלק הרוחני, ואז יהי' שם אדם נגזר מאַדְמָה לעליון, וזאת הוא באמת מדריגה גדולה אשר לאו כל אדם זוכה לזה, והשני להפך אַדְמָה לאַדְמָה.

ולפי"ז נכון היטב כל הסתירות, דבאמת מצד שורש ודקדוק הלשון הינו תיבת איש מורה על מדריגה מעולה, רק אדם מורה על שניהם, וע"כ אם זוכה להפך מאדמה לאדמה, וזאת היא מדריגת היותר גבוהה, וכמו שמצינו בתנ"ך וכתומה, רק בסדר עבודת האדם הוא יותר חשוב לפני השי"ת מי שהיפך מאדמה לאדמה, וכמו שכתב בזה"ק, ולפי"ז מתיישב הכל על נכון, ויש להאריך בזה ואכ"מ. (וע"ע בשו"ת יד יצחק ח"ב סי' קכ"ב).

(ה) ומ"ש שם באות ג', להקשות על מש"כ בשו"ת מחזה אברהם ח"א (סי' מא), מש"ס שבת (דף ב' ע"א) ותוס' שם, דכהוצאה אין חייבין אלא על מלאכה שכינצא בה היתה במשכן, דאח"נ הוצאה ילפינן לי' מקראי, עיין שבת (דף צ"ו ע"ב), ועירובין (דף י"ז ע"ב). עכ"ק. לענ"ד לא קשה מירי, דלא דמי איסור הוצאה למלאכת הבערה, דאיסור הוצאה לא כתוב להדיא, רק ילפינן לי' מקראי, וא"כ אם באת מכח ילפותא, ליכא למילף רק כמה שהוא רומה למלאכת המשכן, משא"כ הבערה שכתוב להדיא בקרא, ליכא למימר שצריך להיות רומה למלאכת המשכן, דהרי התורה אפקי' מלאכה זו משאר מלאכות, לומר דזו אסור אף כמה שאינה רומה למלאכת המשכן, וכן דקדק שם בלשוננו וז"ל, כיון דכתיב להדיא בתורה לא תבערו אש, לא בעינן למילף לי' ממשכן, וכל האשות בכלל כיון דמקרי אש, ע"כ. הרי תראה דרעתו כיון דכתיב להדיא בתורה, שוב לא צריכין למילף לי' ממשכן, ואמרינן רכל

האשות אסור, משא"כ באיסור הוצאה רלא כתיב להריא, רק ילפינן ל' מקראי, וע"כ לא נוכל לאסור מכח זה, רק במה שרומה למלאכת המשכן, וז"ב.
החותם ביקרא ראורייתא.

יוסף מאיער
ברוקלין, ניו יארק

בס"ד.

החיים והשלום אל כבוד העורכים החשובים שיחיו.

רצוף פה איזה הערות על ענבי הכרם ועור, ואקוה שתקבעו לו מקום בכרמכם הפוריה.

(א) בקובץ קמ"ז (דף נ"ח) הביא תמיהת חכ"א (בקובץ קמ"ד דף מ"ה) על הרשב"ם שכתב רתיבת מן בלשון מצרי הוא מה, והעיר מויקרא רבה (ל"ו, ה') שלא שינו שמם ולשונם, ואיך דיברו בלשון מצרי, וכתב ליישב ראולי י"ל רתיבה אחת לא נקרא שינוי הלשון וכו', ע"כ. הנה לא הביא סיום לשונו של הרשב"ם שכתב, ובאותו לשון היו רגילין, אשר ע"ז היה תמיהת הכותב שם, ועם תירוצו עריין לא בא לכלל ישוב. — ואפשר לומר בזה, דיש לעיין מהו כוונת המדרש שלא שינו לשונם, על איזה לשון קאי, הנה בפשטות קאי על הלשון שקיבלו בני ישמעאל מהאבות ואברהם אבינו בראש, ומה היה לשונו של אברהם אבינו, ע"י בספר ויואל משה מאמר לשון הקודש סי' ט"ז, שהביא פלוגתת הקרמונים בזה, דעת הכוזרי דאברהם אבינו דיבר בשתי לשונות, העברית לשון מיוחדת לשון הקודש, והארמית לשון חול, ודעת המהר"ש יפה כיפ"ת על המדרש בפסוק ויגד לאברהם העברי, ורבנן אמרי שהוא מעבר הנהר ומשינו בלשון עברי, וכתב שם היפ"ת דלשון עברי לאו היינו לה"ק אלא לשון של בני עבר הנהר. ומעתה לפי דעת הכוזרי י"ל דבני ישראל במצרים היה להם ב' לשונות, לשון הקודש לעניני קדושה, ולשון מצרי לעניני חול, וכונת שלא שינו את לשונם קאי על חלק הלשון קודש.

עוד יש להעיר דמתיבה אחת של מצרי שמצינו בתורה ל"ק כלל, לפי מה שהבאתי בקובץ קמ"ג (במדבר תמיהות וישובים) דעת המפרשים, דלשונות הנוים שמצינו בתורה הוא לשון הקודש, רק שנשארו בפי הנוים כמה תיבות מזמן הפלגה, עיי"ש. ומדי דברי בענין זה, ראוי לציין כי מדברי הקדושת לוי בפר' דברים באר"ה בעבר הירדן, נראה שאינו סובר כדעת המפרשים הנז', יעוי"ש.

(ב) בקובץ קמ"ג (דף כ"ז) העיר על דברי הרמב"ן ז"ל בפר' שופטים בפסוק לבלתי רום לבכו, ונראה ליישב דהנה במס' יומא (דף ל"ח ע"ב) איתא, מנא הא מילתא דאמור רבנן שם רשעים ירקב, א"ל דהא כתיב ושם רשעים ירקב, מדאורייתא מנא לן, דכתיב ויאהל עד סדום וכתיב ואנשי סדום רעים וחמאים לה' מאור, וכן הובא ברש"י עה"ת בפר' לך (י"ג, י"ג) וז"ל, ורבותינו למדו מכאן שם רשעים ירקב, והנחלת יעקב על רש"י כתב בזה"ל, והוא פ"ג דיומא, ומפרש התם בנמרא דאע"ג דכתיב בהריא בספר משלי ושם רשעים ירקב, מ"מ מ' איכא דכתיבי בכתובים דלא רמיזא באורייתא, וע"ז אמרו דבכאן הוא נרמז, הרי נתבאר לן כונת הנמרא, ויוצא לנו דכל הכתוב בכתובים דמזו הוא בתורה, ויתכן דה"ה דבר הכתוב בנביאים, ומעתה י"ל דהרמב"ן קאי על דברי רבא, שלמד אזהרה לגסי הרוח מפסוק בנביאים, ע"ז קאמר דהוא מרומז בתורה.

(ג) הנאון חיד"א ז"ל ברבש לפי (מערכת מ' אות כ"ט) הביא דברי הרמ"ע ז"ל שכתב דשניות ומוקצה ושובות לא נודע לנו מי אביהן, ע"כ. והעיר ע"ז, דבשבת דף קכ"ב ע"ב

מוכח מהש"ס ומפירש"י ז"ל רבימי נחמי' בן חכלי' גזרו על טלטול הכלים בשבת וכו', ע"כ. הנה האסור בהנאה ואינו ראוי בשבת, היה אסור לטלטלו אף קודם ימי נחמי' בן חכלי', כמו שמצינו בנמרא שבת דף ל' ע"ב גבי פטירת דוד המלך ע"ה, ואביך הנה עליו ככר או תינוק וטלטלו. ועי' בשו"ע הרב סי' ש"ח ס"ק י"ז וז"ל, אבל דבר שאינו ראוי בשבת היה אסור לטלטל אף בימי דוד ושלמה או קודם לכן, ע"כ. ולפי"ז אפשר לומר רכונת הרמ"ע הוא על מוקצה שאינו ראוי בשבת, שזה היה אסור אף קודם ימי נחמי' בן חכלי', אך לא נודע לנו מי אביהן.

ואסיים בברכת הצלחה ויאשר כחכם, ותורה רבה בזה ובכ"א.

אלי' שפיטצער
ברוקלין, ניו יארק

ב"ה.

א"כ המערכת היקרה והחשובה כרם שלמה רחסידי באבוב, ה' עליכם יחי'. שלום רב וברכה מרובה ממרומי הגליל העליון. אשמח אם תועילו להכניס מהערוותי בחוברתכם.

א) בקובץ קל"ז במדור מכתבים אל המערכת עמוד מ"ה אות ד', הקשה על דברי הספר תורה לשמה שכתב דבעה"ב שנתן לאורחו מצה גזולה ולא ידע האורח שהיא גזולה, יצא ידי חובתו, רמזוה הב"ע שייכא בבעה"ב עצמו, שהוא גזולה, אבל האורח דלא גזל ולא ידע, יצא ידי חובתו. והקשה, רהא עכ"פ צריך להיות פסול משום דלא הוי מצתכם, ומה לי אם ידע או לא ידע.

הנה משיטת הרא"ש במס' פסחים משמע דסובר רמזה גזולה פסולה משום דררשינן מתיבת לכה למעט את הגזול, ובסוף דבריו משמע דסבירא לי' דפסולה משום מצהב"ע. ונתקשיתי בזה זה זמן רב, עד שראיתי בספר קובץ שיעורים להגר"א וואסרמאן הי"ד שהעיר בזה, ותידין באות ק"ע שם, דממצתכם לא ילפינן אלא למיעוטי נכרים וגבוה, ולא הגזול, וכמו בחלה דגם הגזול חייב בחלה, יעו"ש. וא"כ מוכן היטב, דאי מטעמא רמזוה הב"ע לא מעכבא, שהרי לא ידע, ומתיבת מצתכם לא ממעטינן רק של גבוה ושל נכרים, וא"כ שפיר כתב בספר תורה לשמה דהאורח יצא ידי חובתו.

ובעיקר מש"כ בספר תורה לשמה, יש לבאר דבריו, דהתוס' בסוכה (ל' ע"א) כתבו לחלק, דאם מחמת הגזל נעשית המצוה אז פסלינן מטעם מצוה הבאה בעבירה, משא"כ אם עבירה אחרת נעשה בה, אשר אין קיום המצוה תלוי במעשה העבירה, אז לא אמרינן דפסול משום מצהב"ע, יעו"ש. וא"כ בנ"ד דהאורח לא גזלה, ואף לא ידע שהיא גזולה, א"כ נחשב לדרי' כאלו עבירה אחרת נעשה בה, ושפיר יוצא. ושור' דהב"י בס' תרמ"ט מביא בשם הארחות חיים, דמצוה הב"ע אינה אלא להגביל עצמן אבל לא לאחרים, ובס' קרבן נתנאל על הרא"ש כתב ער"ז ליישב דברי הרא"ש, ולכן בעינן תרי טעמי לפסולא. אולם לדבריו, אין ליישב דברי הס' תורה לשמה, דעדיין יוקשה על דבריו כמו שהקשה המעיר, אולם להסבר של ס' קובץ שיעורים הנ"ל, שפיר מיושב לנכון שיטת הס' תורה לשמה, ודו"ק.

ב) בקובץ קל"ט במדור פלפול והלכה, מחתנא רבי נשיאה שליט"א, הקשה בסוף דבריו בהך דאוכל תרומת חמץ בפסח בשוגג רמזשל קרן וחומש, דלמ"ד לפי מדה משלם, למה לא נאמר שישלם לו מפירות זולים, דמרניא בלא"ה אין צריך לשלם לפי ממון שאכל, שהרי אין להחמץ שום שוויות, ע"ש. — עיין בספר ים התלמוד לב"ק דף צ"ח, שמביא

הוכחות דמכיון דלר"ש לאחר הפסח מותר, על כן קרוי לענין זה בר דמים, וכתב דה"ה לאוכל תרומת חמץ, עיי"ש, ובמפרשי הים שם.

(ג) בקובץ קמ"א במדור מכתבים אל המערכת עמוד ס"א אות ב', העיר בן ירדני הגה"ח ר' חיים נחום ליכטנשטיין שליט"א ראש כולל האברכים דפה, בהא רלא מוזכר בב"ק דף כ"א תיבות הריני כפרת משכבו, אף שהי' ממש לאחר פטירת אביו שם. — הנה בתשו' חוות יאיר סימן ע"א כתב ע"ד הגמ' בקידושין דף ל"א, רכל י"ב חודש צריכין לומר הריני כפרת משכבו, עתה נוהגין לכתוב כן אחר מיתת אביו תוך שנה, אף כי בזכירה בפה לא נהגו, ועפ"י הדין נהפך הוא, עכ"ל. ולהג"ל יש ראי' לדבריו מהך דב"ק דף כ"א, שכבר בזמן הגמרא היו אמוראים שלא אמרו זאת. (אמנם באמת, עצם הראי' אינה מוכרחת, רי"ל דבאמת אמר כן, רק בגמרא לא הביאו זה הלשון, רק עיקר דבריו מה שאמר בדין זה, וילע"ע).

אסיים בברכה שתזכו להרבות פעלים לתוה"ק ע"י חוברתכם הנכבדה והחשובה,

חנוך גר מרקסון

קרית חסידים, חצור הגלילית

בס"ד.

כבוד מערכת כרם שלמה.

ברצוני להעיר איזה הערות קצרות בקובצי „כרם שלמה“.

(א) בקובץ קמ"א עמוד י"ט, כתב בענין חיוב עונג ושמחה בשבת, (ובקובץ קמ"ט עמוד כ') (אות ד') כתב ג"כ בזה, ועי' מה שמצוין שם מתחת לקו). ובקובץ ככ"ה עמוד מ"ח (אות ח') הביא את דברי הגליוני הש"ס במס' מו"ק בזה. — עי' גם בגליוני הש"ס במס' שבת דף ס"ב ע"ב (ד"ה אכל), ובס' של תורה שם, בשו"ת מהרש"ם ח"ט סי' ז', בס' חמדת ישראל בקונטרס דרך החיים סי' י"ח (אות א'), בפרדס יוסף פר' כי תשא (ל"א, ט"ז), בס' נועם מגדים (להפמ"ג) בהנהגות בית לוי אות מ"ו, ובהסכמת הגד"ד חיים גילערנשטער אבר"ק קיטוב ד"ל לס' הנ"ל (אות כ') הביא מש"כ בספרו עונג חיים לשבת בלשון לימודים (אות כ', ואות ס"ט), בילקוט הגרשוני על או"ח סי' תמ"ז (אות א'), ובשו"ת אבני ציון ח"א סי' ל' (אות י"ד), עיי"ש אריכות דברים בזה.

(ב) בקובץ קמ"ד עמוד כ"ח (אות ג'), השיב הגאון בעל מנחת יצחק ז"ל, בענין מי שדרכו להדליק בשבת נרות גדולות, אם מותר לשנות לנרות קטנות, ובתוך הדברים מובא שבשו"ת מהרש"ג פסק להיתר בנידון להיפוך מזה, ועפ"ז פסק המנחת יצחק לענינו לאיסור, עיי"ש. — יש לציין שבספר האשל (להגד"ר שבתי ליפשיץ דומ"ץ דק"ק אורשיווא ז"ל) ערך נרות של שבת, נשאל ג"כ בשאלה המובא בשו"ת מהרש"ג הנ"ל, ועי' בנר"ז בשו"ת בנין צבי ח"ב סי' פ"ר, ובשו"ת נחלת יואל זאב ח"א סי' ט"ז.

(ג) בקובץ קמ"ו עמוד נ"ח (אות ר'), ובקובץ קכ"ז עמוד מ"ז (אות ה'), ובקובץ קמ"ט עמוד מ"ה (אות כ'), נכתב אודות איזה מצוות שקולות כנגד כל התרי"ג מצות. — עי' בשו"ת מנחם משיב (להגרמ"מ קירשבוים ז"ל) חלק א' סי' ל"א, בהנהגותיו לספר של תורה (אות י"ח), שהעיר עוד בענין זה, והוסיף להביא מבעל הטורים בפר' בהר (כ"ה, ל"ז), שכתב דרבית עולה תרי"ב, ששקול כנגד תרי"ב מצות.

(ד) בקובץ קמ"ט עמוד מ"ב, תמהתי על הגד"י ענגיל, מרבריי הכרסנורא והפני משה, — כעת ראיתי שכרבריהם, כן כתב גם בס' יד רמ"ה בסנהדרין שם.

(ה) בקובץ ככ"ה עמוד מ"ו, תמה אאמור"ר שליט"א, ע"ד השושנים לדוד, דהפסוק

שהביא לענין בית המקדש, לא איירי אלא לענין בנין חומת ירושלים. — הנה בקובץ קמ"ז עמוד ס"ג (אות ה'), מובא שכבר הקשה כן בשו"ת אהל יהושע ח"א סי' ג"ב. ויש לציין שכן העירו בשו"ת בית שערים חאור"ח סי' ל"ה, ובשו"ת צור יעקב סי' פ"ג, ובס' ברכת אהרן עמ"ס ברכות מאמר ג' (אות א'). וכן ראיתי שהעיר בזה, השואל בשו"ת רברי יעקב (להגר"י שור ז"ל) סי' ל"ג, על מש"כ הגר"י שור בסימן הקודם (סי' ל"ב) כדברי השושנים לדור, והגר"י שור השיב לו שם, מדברי התוס' במס' בבא מציעא דף פ"ג ע"ב (ד"ה פועל), שג"כ כתבו כן. (וכבר מצויין דברי התוס' הללו בקובץ קל"א עמוד ס"ב (אות ח').

(ו) בקובץ ק"ל עמוד מ"ו, תמה אחי הגדול האברך המופלג ר' נפתלי ראובן ניי"ו, ע"ד הבית האוצר כלל א' (אות ב'), שכתב דכל היכא דלא ניהא להו לקרובים עם מי שמשא האב את בתו, אין לו כח להשיאה לפלוני נגר רצונם. והעיר ע"ז אחי ג"ו, ממס' קידושין דף מ"ה ע"ב, דמשמע משם דאפילו אם אשתו לא הסכים עמו, מה שעשה הבעל עשה, ודלא כדברי הבית האוצר, שכתב דקרובים יכולין למחות, וסיים דיש לחלק בין הענינים. — לענין החילוק, דמש"כ הגר"י ענגיל דיכולין למחות, היינו דוקא בקרובים, משא"כ באשתו, דאשתו כגופא, וא"כ כל מה שהוא רצונו הוי בע"כ ג"כ רצונה. ויותר מכן, דעי' בנימוקי יוסף במס' מנהדרין בסוף פ"ק (ד"ה לרצונו) שכתב, ראין עדות הבעל על אשתו נקרא בשם עדות פסולה, כמו עדות על הקרובים, דאין כאן תורת עדות כלל, כשם שאינו נקרא עד פסול כשמעיד על עצמו, והיינו מטעם דאשתו כגופא, (וכ"כ הרא"ש בפ"ק דמכות סי' י"ג י"ד), הרי דלענין קורבה כגוף אחד נינהו, ודו"ק.

(ז) בקובץ קל"א עמוד כ"ו, הביא הגאון רצ"ה מאגליד זצ"ל קושיא ע"ד הגמ' במס' ע"ז דף ל"ב ע"ב, בשם רבו (החת"ס), ומצויין מתחת לקו, דבחידישי חתם סופר עמ"ס ע"ז שם כתב, שכן הקשה לו הגאון מוה"ר שלמה קלוגר ראב"ד ברדא. — כן הקשה הגרש"ק בספרו עבודת עבודה עמ"ס ע"ז שם (ד"ה הכשר הנכנס), ועיי"ש מה שתייך בזה.

(ח) שם עמוד כ"ט, העיר הגאון הנ"ל, דכשם שגזרו חז"ל אצל שופר לולב ומגילה שלא לקיימן בשבת, משום חשש דשמא יעבירו ד' אמות ברה"ר, אמאי לא גימא כן ג"כ אצל פסח, ולחשוש בפסח שחל להיות בשבת, שילך אצל בקי ללמוד הברכות והשיעורין, ומצה ומרור בידו, עיי"ש. — כן העיר בשו"ת שואל ומשיב מהרורא ד' ח"א סי' ה', והשיג עליו בילקוט הגרשוני (על אותיות) ערך שמא יעבירו, דנעלם ממנו שכבר העיר כן בפני יהושע בסוף מס' סוכה (ד"ה פיסקא), וכן הקשה בס' טל תורה במס' סוכה דף מ"ב ע"ב, ובס' העמק שאלה (פר' ויקהל) הובא בשדה חמד ח"ז מערכת חמץ ומצה סי' י"ד (אות ו'), ועייין עוד בשו"ת נגזי יוסף סי' ע"ז.

וראיתי תירוץ נחמד על הערה זו, בהקדמה לספר חמדת ישראל (חלק ראשון), דהנה כבר תמחו הראשונים על הא דעקרו חז"ל דיני תורה מצד גזירה דשמא יעבירו, דאיך עקרו חכמים ד"ת לגמרי משום גזירה, אלא די"ל, דבאמת לא עקרו המצוה לגמרי, כיון דיש למצוה גם חלק הלימוד, וחז"ל לא עקרו אלא חלק העשיי, אבל חלק הלימוד השאירו, א"כ לא עקרו מצוה זו לגמרי, כיון דיכול לקיים המצוה בחלק הלימוד, ומעתה י"ל דהיינו דוקא כלולב שופר ומגילה דאינו נוהג בנשים, וא"כ אפילו אי עקרו מצוה זו, לא נעקרה לגמרי, דעריין נשאר חלק הלימוד שבה, משא"כ מצות אכילת מצה דגם נשים חייבות בו, ובהם לא שייך חלק הלימוד, א"כ אם נבוא לגזור שמא יעבירו תהי' המצוה נעקרת לגמרי מנשים, וזה לא רצו חכמים, עיי"ש.

(ט) בקובץ קל"ב עמוד מ' (אות ב'), יצא לחפש מקור שסגולה נגר כעס, לקרות קר"ש. — יש להעיר דמש"כ הנה"ק מליאונע זצ"ל בספרו ליקוטי אמרים — תניא (באגרת הקודש פרק כ"ה בתחילתו) וז"ל, כל הכועס כאילו עובר עכו"ם וכו', והטעם מובן ליודעי בינה, לפי שבעת כעסו נסתלקה ממנו האמונה, כי אלו היה מאמין שמאת ד' היתה זאת לו,

לא היה בכעס כלל, עכלה"ק. ולפי"ז יובן היטב כוונת הסגולה לקרות קריאת שמע דייקא. (וכבר העיר בכעין זה בקובץ קל"ח עמוד ס', אך לא הראה מקור לדבריו).

(י) בקובץ קל"ח עמוד כ"א, הביא הג"ר פנחס שטיין זצ"ל, מה שהקשה הגאון מהר"ם שיק על ס' מצות השם מצוה תל"ט, דקרבנות חובה נותנת בזכרים ובנקבות. והא הוי מ"ע שהז"ג, וא"כ אמאי יהי נשים חייבין בו, ועיי"ש בקובץ הנ"ל מה שתירץ בזה. — הנה בספר מעין החכמה על תרי"ג מצות בפר' ואתחנן מ"ע קפ"ג קפ"ד הערה 33 (ד"ה ואמרתי לפרש), כתב לחרש רבקרשים נשים חייבות אף במ"ע שהז"ג, דהא כל הטעם דפטורות ממצות עשה שהז"ג ילפינן במס' קידושין רף ל"ה ע"א, מראיתקש כל התורה לתפילין, ותפילין איתקיש לת"ת (ונשים פטורות מת"ת), והנה בקרשים קי"ל במס' זבחים דף מ"ט ע"ב, דאין למדין למד מן הלמד, היינו שרבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בהיקש, ע"כ בקרשים נשים חייבין אף במ"ע שהז"ג, (ועי' בשו"ת חזון נחום סי' מ"ח אות י"ב), וא"כ א"ש מה דנשים חייבות בקרבנות חובה, ודר"ק.

(יא) בקובץ קמ"ג עמוד ל"ג, בחי' הגאון ד' יעקב שור ז"ל עמ"ס תענית דף ה' ע"א, האריך בדברי הראשונים, ובעיקר בדברי הרבינו בחיי בפר' בא (י"ב, ב'), שכתבו דמה"ת קביעת החרשים אינו אלא עפ"י החשבון, ולא עפ"י ראית הלבנה, אלא שמצוה לב"ד שבארץ ישראל לקרש ג"כ עפ"י הראי'. — עי' מה שהביא בזה הגר"י שור בעצמו בספרו בעי חיי על הרבינו בחיי שם, ועי' בס' יד רוד כללים (מנחת עני) ח"ב ערך בקיאיין בקביעא דירחא, ובהגהות שם, בס' מנחת סולת מצוה ד' (אות א'), ובס' נר למאה לחג השבועות סי' ד', ונע"ע בס' מגדים חרשים עמ"ס שבת דף פ"ח ע"ב (ר"ה חזרו ישראל, והלאה), מש"כ בדברי הרבינו בחיי.

(יב) בקובץ קמ"ח עמוד מ', תמה ע"ד המהר"ץ חיות במס' בבא מציעא דף כ"ה ע"א. — כבר העיר כן בספר זכר יהוסף על הש"ס במס' ברכות בהשמטות לרף ג"ב ע"ב, ובשו"ת זכר יהוסף ח"ב בקונטרס תהלוכת האגרות פרק ט' ד"ה והנה מצאתי.

(יג) בקובץ קנ"ג עמוד כ"ו (אות ב'), תירץ חכ"א קושיית הארי' רבי עילאי, עס דברי הגמ' במס' זבחים דף נ"ו ע"א, דמסוגיית הגמ' דשם יוצא, ריש מקום א' בבית המקדש ששם ישנו הן דין ביהמ"ק והן דין חול, והיינו, הלשכות הבנויות בחול ופתוחות לקודש, שתוכן קדוש לאכילת קדשי קדשים, אבל אין שוחטין שם קדשים, ואין חייבין שם על ביאת מקדש בטומאה, וכתב שכדבריו איתא בהגהות מצפה איתן במס' יבמות דף ל"ב ע"ב. — עיין בספר קרן אורה שם בזבחים דף נ"ו שהעלה כן, ועיין בספר אתון דאורייתא בכלל א', שהמציא ג"כ דבר זה, והאריך בה מאוד, ובתוך הדברים כתב לתרץ בזה קושיית הארי' רבי עילאי הנ"ל. ועיין עוד בזה בשו"ת תורת מרדכי בקנטרס חובת הקודש סי' ו'. ואגב דאירינן בענין זה, אכתוב מה שיש ליישב עפ"י דברי האחרונים הנ"ל. רבמס' זבחים דף ק"כ ע"א איתא, עולת כמת יחיד שהכניסה לפניו והוציאה לחוץ מהו, מי אמרינן כיון דעילא קלטה לה מחיצתה, או דילמא כיון דהרר דהרר, ופירש"י, שהכניסה לפניו אחר ששחטה בחוץ וחזר והוציאה מהו, מי נהוג בה דין קדשי כמה גדולה ליטעון בתרומת חזה ושוק וצריך להחזירה לפניו, או לא, עכ"ר. והקשו האחרונים, רכיון דאזלינן לעיל ברף קר"ט ע"ב כר' אלעזר, דקלטה לה מחיצות, ונהוג בה דין קדשי כמה גדולה, וצריך להחזירה לפניו, א"כ מה תועיל החזרה לפניו, הרי כבר נפסלה ביוצא, אחרי שקלטה מחיצות, דקרשי כמה גדולה בוראי נפסלין ביוצא, כראיתא בתוספתא זבחים פרק י"ג סימן ז', אלו דברים שבין כמה גדולה לבמה קטנה וכו', חוץ למקומו בבמה גדולה, אין חוץ למקומו בבמה קטנה, וא"כ מה זה שכ' רש"י מהו להחזירה לפניו. (עיין בס' קרן אורה, ובס' עולת שלמה בזבחים שם, ובשו"ת דבר אברהם ח"ג סי' ז' (אות ב'), ועיי"ש שתירצו דברי רש"י, ומצאו ציורים איך מתקומי דברי רש"י).

ולפי מש"כ האחרונים הנ"ל, אולי י"ל דמש"כ רש"י שהוציאה, איירי שהוציאה לאותן לשכות הבניות בחול, דשם יוצא קאי עליהן, דאין בהן קדושת העזרה, דהא אסור לשחוט קדשים באותן לשכות, ולענין ליכנס למקדש בטומאה אין חייבין שם, (ועי' באתון דאורייתא שם (ד"ה והנה אשוב), שרצה לחדש דבלשכות הנ"ל יש חיוב מחמת שחיטה בחוץ, אם שוחט שם קדשים, אע"ג דחשיבי פנים לגבי אכילת קדשים, עיי"ש), אבל עכ"ז לא נפסלו ביוצא, דהלשכות הן פתוחות לקודש, ומותר לאכול שם קדשים, ובמקום שיש היתר אכילה לקדשים, ליכא פסול יוצא, כן י"ל ליישב דברי רש"י, ודו"ק. החותם בכל חותמי ברכות,

ישעי' ציטראנענכויס

תלמיד במתיבתא עין חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם מאיר פאללמאן נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' אהרן נפתלי פאללמאן נ"י להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' אפרים זלמן שטיינזארצעל נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' אפרים לאנדא נ"י להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' אשר ישעי' שפירא נ"י מלונרון להולדת הבן
להרב בן ציון שלום אליעזר פרישוואסער שליט"א מלונרון נכד כ"ק מרן ארמו"ר
וצוק"ל הי"ר להולדת הנכד

להאברך היקר ר' בן ציון אלימלך וואקסמאן נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' בן ציון שמואל פישגרונד נ"י מבני ברק להולדת הבן
להאברך היקר ר' בן ציון יהודה ליב טווערסקי נ"י נכד כ"ק מרן ארמו"ר וצוק"ל
הי"ד להולדת הבן

להאברך היקר ר' בן ציון משה הלברשטאם נ"י נכד כ"ק מרן ארמו"ר וצוק"ל
הי"ד להולדת הבן

להאברך היקר בנש"ק ר' ברוך הלברשטאם נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' דוד ווייזער נ"י מטאראנטא להולדת הבן
להאברך היקר ר' דוד סאמסון נ"י מבני ברק להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים יונה באמואלשפינער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יהושע ברוך גיפס נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יואל ראזענפעלד נ"י להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' יחזקאל שרגא מאיר רובין נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יעקב אליעזר הלוי מאסבערג נ"י מלונרון להולדת הבת
להאברך היקר ר' יעקב יהודה רעכניצער נ"י מקרית באבוב להולדת הבן

להאברך היקר ר' יעקב יוסף פליישער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יעקב משה ווימער נ"י מטאראנסא להולדת הבן
 להאברך היקר בנש"ק ר' ישכר בעריש רובין נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' ישראל הלוי מינקאף נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מנחם מרגליות נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מרדכי גוטמאן נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' נפתלי צבי שלמה טווערסקי נ"י נכד כ"ק מרן ארמור'ר זצוק"ל
 הי"ד להולדת הבן
 להאברך היקר בנש"ק ר' צבי מנחם מענדיל זאלמאנאוויץ נ"י מירושלים עיה"ק
 להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שלום עליאם נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שלמה אלטר צעהנווירטה נ"י להולדת הבן
 יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ם מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.
 המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם משה מאשקאוויטש נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אברהם ירמיי' בראנגער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אברהם חיים קעססלער נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אלי' (ב"ר שלום) באכנער נ"י להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה אשר ראובן פרנס נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הנכדה
 להאברך היקר ר' בצלאל הלוי שטיינבערג נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' נתן דוד ליפשיץ נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' דוד יעקב רובין נ"י להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה חנוך גליק נ"י מרחובות להולדת הנכדה
 להאברך היקר ר' יהודה גענגער נ"י להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה יהושע יחזקאל אייזענבערג נ"י להולדת הבת
 להרב יהושע צבי יונגרייז שליט"א אבד"ק טאלמזשאווא להולדת הנכדה
 להנה"ח מו"ה יעקב פיהרער נ"י להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה יעקב שלום העניג נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ירמיי' שמואל מרדכי בראכפעלד נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ישראל שלמה בלומענפעלד נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה סטעמפיל נ"י מירושלים עיה"ק נכד כ"ק מרן ארמור'ר
 זצוק"ל הי"ד להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה בועז גערשאן נ"י ממאנסי להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה משה יהודה ליב רייך נ"י להולדת הנכדה
 להאברך היקר ר' מתת' שעכטער נ"י להולדת הבת

להנה"ח מו"ה נחמן דייטש נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הנכרה
להאברך היקר ר' צבי הירשל היימפעלד נ"י להולדת הבת
להנה"ח מו"ה שלום איסר כירנבוים נ"י להולדת הנכרה
להאברך היקר ר' שמואל עקיבא סאלאמאן נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' שמעון ליכט נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' שמשון אברהם פרייער נ"י להולדת הבת
יזכו לגדלן לבע"ת ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג. אכ"ר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח בנש"ק מו"ה אלטר אליעזר הורוויץ נ"י ולזקנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר
מאיר ישראל איסר הכהן פריעדמאן שליט"א הרב מקדעניץ לאירוס
בתורנכרתו תחי'

להנה"ח מו"ה אשר ישעי' שארף נ"י לאירוס נכרתו תחי'
להרב ברוך חנה גרינפעלד נ"י משגיח בכלל זכרון חיים רבאבוב לאירוס בני
הב' החתן הנעלה כמר בן ציון נ"י תלמיד ישיבתנו
להרב חיים יעקב מאיר רובין שליט"א אבד"ק ציעשינוב ולחותנו הרב צבי הירש
הורוויץ שליט"א רב רקהל סטדיוזוב לאירוס בתורנכרתו הב' החתן הנעלה
כמר שלמה נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה חיים יחזקאל הלוי ראדזינסקי נ"י מלונדון ולחותנו הנה"ח מו"ה
אברהם אביש זאב הירש נ"י מירושלים עיה"ק לאירוס בתורנכרתו תחי'
להנה"ח מו"ה חיים ברוך גאלדבערג נ"י ממאנטריאל ולאביו הנה"ח מו"ה שלמה
נ"י לאירוס בתורנכרתו תחי'

להנה"ח מו"ה חיים שמואל ציונער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה יעקב נ"י לאירוס
בתורנכרתו תחי'

להנה"ח מו"ה חיים שמעון מיללער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה צבי שלום נ"י לאירוס
בתורנכרתו הב' החתן הנעלה כמר לוי יצחק נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה יצחק געללער נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה יהודה אייזען נ"י לאירוס
בתורנכרתו הב' החתן הנעלה כמר מרדכי משולם זושא נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה יצחק הכהן קוואדראט נ"י לאירוס בני הב' החתן הנעלה כמר בן
ציון הכהן נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה ישראל ליכט נ"י לאירוס בני הב' החתן הנעלה כמר בן ציון נ"י
תלמיד ישיבתנו

להרב ישראל שמואל הלוי הורוויץ נ"י מנהל רשיבת באבוב בני ציון בלונדון
לאירוס בתו תחי'

להנה"ח מו"ה ישראל יוסף זיידמאן נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה יחזקאל נ"י ולחותנו
הנה"ח מו"ה יעקב חיים ריינהאלד נ"י לאירוס בתורנכרתו הב' החתן הנעלה
כמר דוד צבי נ"י תלמיד ישיבתנו

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

מנוחה ב"ה = 10 דאלקער לשנה

מנוחה ב"ה = 20 דאלקער לשנה

מנוחה ב"ה = 100 דאלקער לשנה

מנוחה ב"ה = 20 דאלקער לשנה

מנוחה ב"ה = בדואר חנו 25 דאלקער לשנה

מנוחה ב"ה = בדואר חנו 35 דאלקער לשנה

PRINTED BY GROSS BACK PRINTING (201) 565-4606

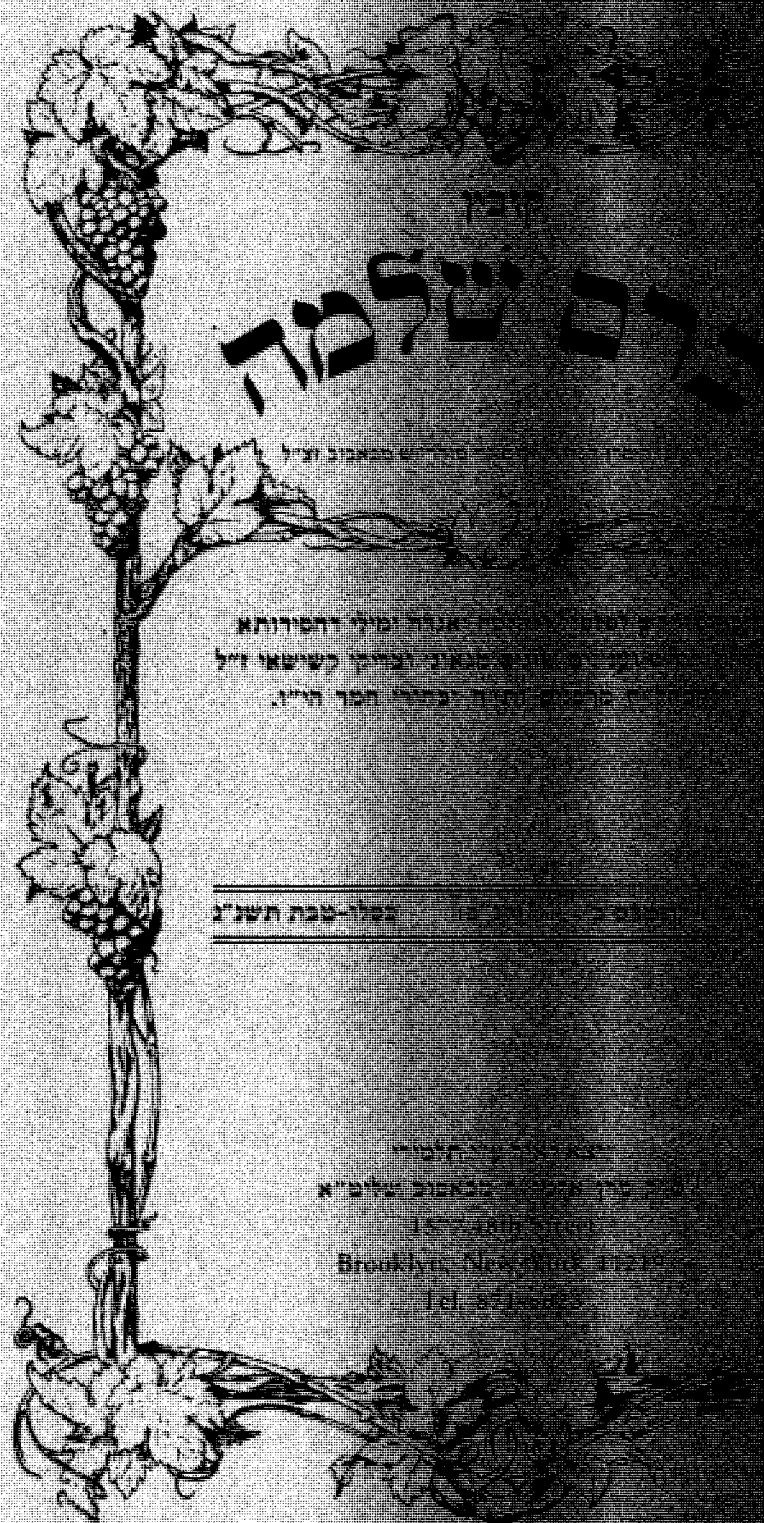
From:

KEREM SHLOMO
Mesivta Eitz Chaim D'Bobov
1577 48th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

Forwarding & Return Postage Guaranteed
ADDRESS CORRECTION REQUESTED

00516

בית שלמה

בית שלמה - חנות ספרים וציוד חינוכי

בית שלמה - חנות ספרים וציוד חינוכי
מספקת ספרים וציוד חינוכי
לילדים ולבוגרים.

בית שלמה - חנות ספרים וציוד חינוכי

בית שלמה - חנות ספרים וציוד חינוכי
15 Avenue C
Brooklyn, New York 11217
Tel. 871-6825

תוכן

ה' כ"ק מרן ארומרד שליס"א

הנהגות ופיקודים

- ה' הנהגות בעל נחלת שבועה וצ"ל
- ו' הנהגות בענין פונדקאות אבר"ק מרדכי וצ"ל
- ז' הנהגות בענין חזקת אבר"ק אהרן וצ"ל
- ח' הנהגות בענין חזקת אבר"ק יצחק וצ"ל
- ט' הנהגות בענין חזקת אבר"ק יצחק וצ"ל
- י' הנהגות בענין חזקת אבר"ק יצחק וצ"ל
- יא' הנהגות בענין חזקת אבר"ק יצחק וצ"ל
- יב' הנהגות בענין חזקת אבר"ק יצחק וצ"ל
- יג' הנהגות בענין חזקת אבר"ק יצחק וצ"ל
- יד' הנהגות בענין חזקת אבר"ק יצחק וצ"ל
- טו' הנהגות בענין חזקת אבר"ק יצחק וצ"ל
- טז' הנהגות בענין חזקת אבר"ק יצחק וצ"ל
- יז' הנהגות בענין חזקת אבר"ק יצחק וצ"ל
- יח' הנהגות בענין חזקת אבר"ק יצחק וצ"ל
- יט' הנהגות בענין חזקת אבר"ק יצחק וצ"ל
- כ' הנהגות בענין חזקת אבר"ק יצחק וצ"ל

הנהגות מרדכי

- כ' הנהגות בענין חזקת אבר"ק יצחק וצ"ל
- כא' הנהגות בענין חזקת אבר"ק יצחק וצ"ל

הנהגות מרדכי

- כב' הנהגות בענין חזקת אבר"ק יצחק וצ"ל
- כג' הנהגות בענין חזקת אבר"ק יצחק וצ"ל

הנהגות מרדכי

- כד' הנהגות בענין חזקת אבר"ק יצחק וצ"ל
- כה' הנהגות בענין חזקת אבר"ק יצחק וצ"ל

הנהגות מרדכי

- כז' הנהגות בענין חזקת אבר"ק יצחק וצ"ל

הנהגות מרדכי

- כח' הנהגות בענין חזקת אבר"ק יצחק וצ"ל

הנהגות מרדכי

- כט' הנהגות בענין חזקת אבר"ק יצחק וצ"ל
- ל' הנהגות בענין חזקת אבר"ק יצחק וצ"ל
- לא' הנהגות בענין חזקת אבר"ק יצחק וצ"ל
- לב' הנהגות בענין חזקת אבר"ק יצחק וצ"ל
- לד' הנהגות בענין חזקת אבר"ק יצחק וצ"ל
- לה' הנהגות בענין חזקת אבר"ק יצחק וצ"ל
- לו' הנהגות בענין חזקת אבר"ק יצחק וצ"ל
- לז' הנהגות בענין חזקת אבר"ק יצחק וצ"ל
- לח' הנהגות בענין חזקת אבר"ק יצחק וצ"ל
- לט' הנהגות בענין חזקת אבר"ק יצחק וצ"ל
- מ' הנהגות בענין חזקת אבר"ק יצחק וצ"ל

הנהגות מרדכי

Copyrighted material
By Cong. Sec. 106

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

אבי מורי

הנה"ח הנכבד מו"ה חיים יהודה במו"ה שלום לערנעד ע"ה

נפטר בשם טוב:

ביום כ"ג לחודש טבת שנת תשל"ג לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,

אשר לערנעד

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש לעילוי נשמות

אבי מורי הנה"ח הנכבד

מו"ה שלמה יוסף במו"ה אהרן אלי' קינרייך ע"ה
נפטר ביום ט' לחודש סיון שנת תשל"ג לפ"ק

אמי מורתי

מרת פעסיל בת מו"ה יוסף הלוי קרעמערמאן ע"ה
נפטרה ביום א' לחודש טבת שנת תשמ"א לפ"ק
ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנם,

אהרן אלי' קינרייך

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמות

אבי מורי

הרה"ג החסיד המפורסם משרידי דור הישן
מוה"ר דוד צבי במו"ה אשר ישעי' הכהן ז"ל
נפטר בשם טוב
ביום י"ט לחודש טבת שנת תשל"ו לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,

ישראל יעקב הכהן קאהן

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת וישב

איתא במדרש עה"פ נסעו מזה כי שמעתי אומרים נלכה דותינה, נסעו מרת של תורה אשר כתוב בו מזה ומזה הם כתובים (שמות ל"ב), כי שמעתי אומרים נלכה דותינה, נלכה אחר דת של תורה. והקשה בספר בית שמואל אחרון (בריש פרשת בחקותי) דלכאורה שתי דרשות הללו סותרין זה את זה, דהמדרש מתחיל שנסעו מרת של תורה, ומסיים שהלכו אחר דת של תורה. וכדי לבוא אל הביאור נקדים דברי אא"י הגאון בעל ברוך טעם זצ"ל בספרו מרגניתא דר"ב בפרשתנו, עה"פ ויראו אחיו כי אותו אהב אביהם מכל אחיו וישנאו אותו וגו' ויוסיפו עוד שנזא אותו על חלומותיו ועל דבריו. וכתב להסביר הענין עפ"י מש"כ הגאון ד"ר יונתן אייבשיץ זצ"ל בתומים בה' דיינים (ס' ז' סק"ט) על הא דאיתא במס' פסחים (ק"ג ע"א) אמר רבי שמואל בר רב יצחק אמר רב, הוואה דבר ערוה בחבירו מותר לשנאתו שנאמר כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו וגו', ומי שריא למסנ'י, והכתיב לא תשנא את אחיך בלבבך וכו' אלא כי האי גוונא רחויא ב' איהו דבר ערוה, רב נחמן בר יצחק אמר מצוה לשנאתו שנאמר יראת ד' שנאת רע. והעלה שם התומים, דאע"ג דאסור לשנא את ישראל משום דבר הנוגע לעצמו, מ"מ אם רואה בו דבר עבירה ושנא אותו מחמת העבירה, הותרה לו הרצועה, ומותר לשנא אותו אף בדבר הנוגע לעצמו, עיי"ש. אמנם הקשה הגאון בעל ברוך טעם זצ"ל אעיקרא דרינא דמותר לשנא בעלי עבירה, דהרי אמרו חכמז"ל (ברכות י"ט ע"א) אם ראית ת"ח שעבר עבירה בלילה אל תהרהר אחריו ביום שמא עשה תשובה, שמא ס"ר, אלא ודאי עשה תשובה. א"כ איך מותר לשנא אותו. אך י"ל דמייירי שראה את אחר מספר לשון הרע, דאז מצוה לשנאותו כיון שאין לו תקנה בתשובה, כדאיתא במס' ערכין (מ"ו ע"ב) דילפינן לה ממה שאמר דוד המלך ע"ה יכרת ד' כל שפתי חלקות לשון מרברת גדולות (תהלים י"ב). והנה בגמרא שם מחלק, דהיינו דוקא היכא דאהני מעשיו, אז דוקא אין לו תקנה. וזהו כוונת הכתוב, ויראו אחיו כי אותו אהב אביהם מכל אחיו, מזה ראו דאהני מעשיו בהוצאת הדיבה עליהם, לזאת וישנאו אותו ולא יכלו דברו לשלום, שהיו מחזיקים למצוה לשנא אותו, יען דאו דאהני מעשיו, ולכן אח"כ כשסיפר חלומותיו הוסיפו עוד שנא אותו על חלומותיו ועל דבריו, ואע"ג שלא הי' אלא דבר הנוגע לכבוד עצמם כמו שאמרו לו המלך תמלוך עלינו אם משול תמשול בנו, והרי קי"ל דאסור לשנא אדם מישראל עבור דבר הרשות הנוגע לעצמו, מ"מ סברו דהכא הותר להם השנאה עליו אף על חלומותיו, כיון שכבר הותר להם שישנאו אותו מחמת שהוא בעל עבירה שסיפר לשון הרע עליהם, כדברי התומים הנ"ל.

אולם מסיים שם הגאון בעל ברוך טעם זצ"ל, דמוכח מדברי התוס' (פסחים ק"ג ע"ב) דחייב ארם למיכף יצרו שלא יבא לידי שנאה גמורה אף לבעל עבירה לפי שמגביר השנאה, עדה"כ כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם (משלי כ'), ומתוך שהוא שונא גם חבירו שונא אותו, ובאים מתוך כך לידי שנאה גמורה, ועל זה שייד לכוף את יצרו. והוכיחו זאת מהגמ' (ב"מ ל"ב ע"ב) אוהב לפרוק ושונא למעון מצוה בשונא תחלה, ואע"ג רלעולם מצות פריקה עדיף משום צער בעלי חיים, מ"מ מצוה למעון בשונא כדי לכוף את יצרו, אלמא ראע"ג דמצוה לשונא את בעל עבירה מן הדין, מ"מ ראוי לו לכבוש את יצרו ויעשה לפנים משורת הדין לכלתי ישנא אותו, לפי שמגביר השנאה, עכ"ד.

וקרוב לענין זה הביא הגאון בעל חתם סופר זצ"ל בספרו עה"ת בפרשת משפטים (עה"פ כי תראה חמור שונאך) בשם הגאון מוה"ר יעקב ווידרמיו זצ"ל ליישב מה דאמר ר' יוחנן בפ"ק דיומא (ט' ע"ב) רבית שני חרב מפני שנאת חנם, ובמס' ב"מ (ל' ע"ב) אמר ר' יוחנן בעצמו, שלא חרבה אלא מפני שהעמידו דיניהם על דין תורה. ואמר הגאון הנ"ל, שיבוא ד' יוחנן השלישי ויכריע, דאמר ר' יוחנן במס' גיטין (נ"ה ע"ב) אקמצי ובר קמצא חרב ירושלים, כי מחמת שנאתו אל בר קמצא גירשו מליקח חבל בסעודתו, ואמר בר קמצא הואיל והווי יתבי רבנן ולא מחו בי', שמע מינה דניחא להו, איזיל איכול בהו קורצא בי מלכא. ולכאורה צריכין להבין מדוע באמת שתקו רבנן ולא מחו בי', אמנם י"ל שהם דנו את בעלי הסעודה לכף זכות, דלולא שראה בו דבר ערוה לא הי' שונאהו בחנם, ומסתמא ראה בו דבר עבירה דמצוה לשנאותו, כגמרא דמס' פסחים הנ"ל, ולכן לא מיחו בו. אמנם לכאורה לא צדקו בזה, שהרי מבואר בתוס' שם בפסחים, דיש למיחוש שמא יבא לידי שנאה גמורה, א"כ שפיר הי' להם לרבנן למחות בו, ורבנן בירושלים דלא מיחו בו, מפני שהעמידו דבריהם על דין תורה, כי עפ"י התורה מצוה לשנאתו, ודברי התוס' המה לפנים משורת הדין. נמצא דב' מימרות של ר' יוחנן עולות בקנה אחד, דבאמת עיקר סיבת חורבן ירושלים היתה מפני שנאת חנם, רק דלכאורה הותר מן הדין שנאה זו, שהיתה בשביל דבר עבירה שראה איש בחבירו, אלא שנענשו בשביל שהעמידו דבריהם על דין תורה ולא הלכו לפנים משורת הדין למנוע את עצמם משנאה זו וכנ"ל, עכ"ד.

ובזה יש להבין מה שכתבו הקדמונים דחורבן ביהמ"ק היתה בשביל עון מכירת יוסף, שנאמר (עמוס ב') כה אמר ד' על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו על מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעלים, ופסוק זה קאי על מכירת יוסף (כמבואר בפרקי דר"א פרק ל"ח יעו"ש), ולכאורה מה מדה כנגד מדה היא זו. ולהנ"ל אתי שפיר, דלפי דברי הגאון בעל ברוך טעם זצ"ל, עיקר חטא השבטים הי' מה שלא רצו להתנהג לפנים משורת הדין נגד יוסף, רק העמידו דבריהם על דין תורה לשנא אותו בחושבם שהוא בעל עבירה, וסיבה זו גרמה כי חרבה עירנו ושמם בית מקדשנו.

ומעתה יבוא על נכון כוונת דברי המדרש, נסעו מזה, נסעו מדת של תורה אשר כתוב בו מזה ומזה הם כתובים. דהנה כתבו המפרשים לבאר הענין

שהלוחות היו כתובים משני עבריהם מזה ומזה הם כתובים, דנודע דמצות התורה נחלקים לשני סוגים, דהיינו מצות של בין אדם למקום, ומצות של בין אדם לחבירו, וישנם בני אדם אשר בנוגע למצות של בין אדם למקום מחמירים על עצמם ופורשים את עצמם מצ"ט שערי היתר לבל יכשלו ח"ו בשער אחד של איסור, אבל בהניע אליהם מצות שבין אדם לחבירו, מורים היתר לעצמם ואין חוששים על כבודם וצערם וממונם של זולתם. וכן להיפוך, ישנם אנשים שגזרים מאוד לבלתי נגוע במה שאינו שלהם, וגם כבוד אחרים חשוב בעיניהם ככבוד עצמם, ומאידך ניסא מזלולים בשמירת שבת ומאכלות אסורות וכיוצ"ב. והנה הצד השווה שבהם, כי תועים המה בתוהו לא דרך, כי הן המצות של בין אדם למקום, והן המצות שבין אדם לחבירו, כולם מרועה אחד ניתנו, ואי אפשר לבחור רק מחצית. וכדי להורות הקשר האמיץ והחזק בין שני חלקים הללו של התורה, עשה הקב"ה הלוחות מז"ה ומז"ה כתובים, מצד אחד כתובים המצות של בין אדם למקום, ומצד השני כתובים המצות של בין אדם לחבירו, ומאחר שהם כתובים משני עבריהם, נמצא דבאותו לוח שבעבר זה כתובים המצות שבין אדם למקום, כתובים מצד השני המצות שבין אדם לחבירו, להורות שאי אפשר להפריד בין הדברים, רק קשורים ומאוגדים המה שני חלקי התורה, ותורה אחת ומשפט אחד יהי לכם.

וזהו כוונת המדרש, נסעו מז"ה, נסעו מדת של תורה דכתיב בה מזה ומזה הם כתובים, ר"ל שהסיעו עצמם מחלק התורה של בין אדם לחבירו הנרמז בתיבת ז"ה כנ"ל, כי ה' להם לנהוג עם יוסף לפני משורת הדין, ולזה סיים המדרש, כי שמעתי אומרים נלכה דותינה, נלכה אחר דת של תורה, כלומר שבאו לידי כך, ע"י שהעמידו דבריהם על דין תורה, ועל פי דין תורה ה' באמת לדעתם מותר לשנאותו, אבל בשנאה זו נסעו מז"ה, ופגמו במצות שבין אדם לחבירו, כי ה' ראוי להם לילך לפני משורת הדין.

מנישים אנו בזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה

לעטרת תפארת ראשנו

כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

לרגלי הולדת הבן אצל חתנו

הרב מו"ה בן ציון כלום שליט"א

דומו"ץ דקהל חסידי באבוב בלונדון

ונביע בזה ברכתנו מעומק לבבנו שיזכו לראות ממנו ומכל יוצ"ח

רב נחת ועונג לאורך ימים ושנים טובות, אכ"ר.

כעתירת וברכת,

המערכת

הערות ורמזים בענינים שונים

מהגאון מוה"ר שמואל הלוי אבד"ק באמבערג זצ"ל⁽¹⁾
בעל נחלת שבעה

(א) בספר ילקוט חרש ערך בית המקדש אות נ"ז הובא בשם רעיא מהימנא, העולה שחישתה בצפון להציל מיצר הרע שנקרא צפוני, עכ"ל. ועוד נ"ל מעם מצורף לזה משום שהוא מכפר על הרהור הלב והוא עבירה הצפון בלבו של אדם, ומה שגם חטאת שהיא באה על חטא המעשה, שחישתה בצפון, היינו כדי שלא לבייש החוטא שחטא במעשה או בהרהור, כמ"ש רבינו בחיי פ' צו.

(ב) בספר ילקוט חרש ערך גמילות חסדים אות ג' הביא בשם ספר חסידים סימן תנ"ב וז"ל, כשיש דבר בר מינן יחפשו אחר המתים שמא יש מהם שבלע הבגד (ושמא צ"ל שבלה בה, ר"ל שקברוהו בבגדים בלויים והוא לו בזיון). עכ"ל. ואין צורך להגיה, כי כן האמת שיש מתים שבולעים כפיהם מלבוש הפשוט העליון שקורין באלטור, ושמעתי שהם אותן הנשים האוכלת הילדים, וגראין הדברים, כי כן כתוב בצואת מהרי"ח שאותן הנשים האוכלת הילדים בחייהן כמו כן אוכלת לאחר מותן, ויש לסתום פיהם בעפר, ע"כ. ואפשר שהוא מטעם כשסותמין פיהם בעפר שוב לא יוכלו לבלוע הבגד. וראי' ממ"ש בספר חסידים סי' תש"ל וז"ל, אבל אם מגפה בעיר יחפרו ויגלו העפר לראות בשל מי הרעה במת או בקובריו עכ"ל, וק"ל. ועיין מעשה רב בספר לב ארי' בסוף פ' משפטים מה שהביא בשם ספר שפתי כהן, מעשה שהי' בימיו באשה אחת רשעה שהפליגה לחיות קרוב למאה שנה ובעת מיתתה הושלכה באמצע הבית ופיה פתוח ולשונה תלה לחוץ ועיני' פתוחות ורגלי' עקשיות וקברוה, ולאחר שנקברה היתה באה בכל לילה ולילה בעיר בהקיץ לחולים בדמיון שלהם וקראה להם בשמם ומכה אותם, ומי שהי' משיב לה, מת תוך ז' ימים, ועד מ' יום מתו יותר מב' מאות נפשות, וכולם פרס מיתתם מעידים על קריאתה, עד שפתחוהו קברה, ומצאו מגבעות שלה בלועה בתוך פיה, ולא הי' ניכר ממנה רק השיבולים בלבד, ודם הי' נובע מפיה ומעיניה, ולקחוהו ושרפוהו, עכ"ל.

(1) נולד בשנת שפ"ה בערך לאביו מוה"ר דוד הלוי. למד אצל הגאון בעל טורי זהב זצ"ל ואצל הגאון בעל ווי העמודים זצ"ל. שימש כאב"ד בק"ק באמבערג ובק"ק שטיינג. נדפס ממנו ספר נחלת שבעה על עניני נישין וקידושין ושטרות. נפטר בשנת ת"מ בערך. — הערות הללו הועתקו מגליון ספר ילקוט חרש שלו (אמ"ד תי"ט), ובראש הספר כתב: מה' הוא שאל, לי הצעיר שמואל, בלא"א דוד סג"ל. אפריון נמסר לירידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה יצחק בן ציון הכהן וואלף ג"י מירושלים עיה"ק שמסר לנו ספר הנ"ל כדי להרפס ההערות בקובצנו. ישא ברכה מאת ר'.

ג) קשיא, שהרי כתיב (יהושע י') ולא הי' כיום ההוא לפניו ואחריו לשמוע הי' בקול איש, וא"כ איך עמדה חמה למשה ולנדימו. ונ"ל דגבי נקדימון על ידי תפלה ובקשה עמדה לו חמה, אבל לא הי' בירו להעמידה, ואפשר דגם גבי משה הכי הוי, משא"כ ביהושע שגזר אומר, שמש בגבעון דום, בלתי תפלה שיתפלל לה' שיעמידה, וזה לא הי' לפניו ולאחריו, כמו שסיים הפסוק, לשמוע הי' בקול איש, נ"ל.

ד) בספר ילקוט חרש בסוף הספר בליקוטים אות כ"ז הביא בשם זוהר חרש, הבהמה נעשית מחומר עב ולא ניתן לה רשות להסתכל לשמים לכן אינה יכולה לדבר, כי הסתכלות לשמים מועיל לדבר, וכן מצינו בנבוכדנאצר כשנשדד והי' הי' לא הי' לו סיוע עד דאיסתכל ברקיע, הדא הוא דכתיב אנא נבוכדנאצר עיני לשמאי נטלית ומנדעי ישיב עלי, דעד דלא אסתכל ברקיע לא הוה לי' מנדעי, ואלו היו הבהמות מסתכלין ברקיע היו מדברים, עכ"ל. ורמזו לדבר, האזינ' השמו"ם וארברה, וק"ל. וכתב בכוונת האר"י, שיש לאדם להיות בחדר שיש שם חלונות, כי ההסתכלות לשמים מביא השנה גרולה, גם מביאו לירי יראה. ונ"ל שזה שכתב בדניאל (ו', י"א) וכוין פתיחו לי' בעליתו נגד ירושלם, ירא"ה של"ם, וק"ל.

ה) שר של שכחה הוא פוט"ה גימטריא מאה, כי אינו רומה מי ששונה פרקו מאה למי ששונה פרקו מאה ואחד. וזה שאיתא בתיקוני שבת בתחנה של מוצאי שבת, משביע אני עליך פוט"ה שר של שכחה וכו'. ומעות בכל תקוני שבת שנכתב, פותח וכו' או פותח.

ו) בספר ילקוט חרש ערך שמים הביא בשם ספר מגלה עמוקות, הלל הי' ניצוץ משה לכן הי' הי' ק"ך שנים כמו משה, ולכן הי' לו פ' תלמידים כמו שהי' משה בעמדו לפני פרעה, ע"כ. — ושניהם רמזים בשם של ע"ב היוצא מיוסע ויבא ויט, השם החמשה והששי, מה"ש לל"ה, אותיות משה הלל.

בדין היזק ראוי

מהגאון מוה"ר גבריאל פונטרימולי אבד"ק טורין זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה.

ראובן ושמעון שותפים בחצר א' מחוייבת בכותל א' בנתיים, ויש לראובן בצד א' רפת בקר וארוות סוסים ולולי תרנגולים, באופן שמשם מגיע לשמעון היזק דראוי דקוטרא ובית הכסא, ושמעון להציל את עצמו מכל אלה, רוצה להגביה את הכותל ההיא עד מקום שלא יוכל להגיע אליו א' מהנזקים הנ"ל, וראובן מתנצל עצמו באמרו שיש מנהג בעיר שלא להגביה כותל כזה, ועל כן אינו רוצה שאותו הכותל יתגבה יותר ממה שהוא. יורנו מורנו עם מי נוטה, ושכרו כפול מן השמים, אכ"ר.

תשובה. הנה מהרר"י קארו בטור ח"מ ב"י סי' קנ"ד הביא תשובת הריב"ש על א' מהשותפים שרצה להגביה הכותל המשותף להוצאתו יותר על ד' אמות, אם יכול חבירו לעכב עליו ולומר קא מאפלת עלי בחצרי, והשיב, פשוט הוא שאינו יכול לעכב עליו וכו' ע"ש, ופסק כן בש"ע סי' קנ"ד סעיף כ"ז ע"ש, אך בסי' קנ"ז סעיף ט' הביא מחלוקת פוסקים אם חבירו יכול לעכב עליו אם לא ע"ש, ואפילו למ"ד שחבירו מעכב עליו היינו רווקא לבנות על כל עובי הכותל, דמסתמא הוא משותף בין שניהם, אבל אם רצה לבנות על חלקו בלבד יכול לבנות מה שירצה, כמ"ש בעל המפה ע"ש. ונראה שהכל כפי טענת המעכב, שאם טוען שבבנינו מאפיל עליו, אין בדבריו כלום ואליבא דכ"ע יכול לבנות, אך אם טוען שאינו רוצה שיתמעט האויר שלו כי הוא רוצה להשתמש באויר שלו, או שטוען שאין הכותל מתקיים כ"כ כנמוך, או נחלקו הפוסקים אם יכול לבנות אם לא, דאיכא מ"ד דאינו יכול לבנות ע"ג כל הכותל ומשלם לחבירו מה שנפחת הכותל כמבואר שם בטור ובש"ע.

אמנם הדבר ברור שכל זה אינו אלא כשרוצה לבנות להנאתו ולטובתו שלא מחמת נזק המגיע לו משותפו, אמנם בנד"ר ששמעון רוצה להגביה, הוא להגין מחמת הריח רע המגיע לו מרפת בקר ולולי תרנגולים שיש לראובן בחלק החצר, הדבר ברור שאינו יכול לעכב עליו מלבנות ולהגביה כל מה שיצטרך לבל יגיע אליו הריח הנ"ל, ואדרבה מחוייב ראובן לסלק ההיזק מעליו, מראמרין בפרק לא יחפור (כ"ג ע"א) בעובדא דרב יוסף דאמר אפיקו לי קורקור מהכא ואותבי אביי וא"ל רב יוסף לירידי כיון ראנינא דעתאי כקוטרא ובית הכסא דמי. ועל פי מימרא זו פסק בש"ע סי' קנ"ה סעיף ל"ט שמי שהחזיק לעשות

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס נ"א עמוד מ"ה. תשובה זו הניעה אלינו מאוצרו הטוב של ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. טוב עין הוא יבורך.

מלאכת דם או נבלות וכיוצא בהן במקומו ויכנסו העורבים וכיוצא בהם בגלל הדם ויאכלו והרי הם מצירים את חבירו בקולם וצפצופם או בדם שברגליהם שהם יושבים על האילנות ומכלים פירותיהם, אם ה' קפרן או חולה שצפצוף הזה מזיקן או הפירות נפסדים לו בדם, חייב לבטל אותה מלאכה או ירחיק עד שלא יבא לו נזק מחמתן, שהיזק זה רומה לריח בית הכסא וכיוצא בו שאין לו חזקה, וסיים בעל המפה וז"ל, וה"ה כל נזק גרול שאין אדם יכול לסובלו, עכ"ל. ואפילו בבית הכסא שיש לו חזקת גוף הקרקע כגון בית הכסא בגופא דארעא דחבר'י, א"נ דעביד בית הכסא ברשותא דנפשי' ועוקא דילי' אזיל לארעא דחבר'י, כיון דבארעא החזיק אין לזה חזקה, ואפ"ה כתב טור ח"מ סי' קנ"ז וז"ל, ומ"מ אית לי' לכסויי לההוא בית הכסא כי היכי דליסתליק מיני' ריחא, ואע"ג דאחזיק בהכי בלא כיסוי, הא אמרינן אין חזקה לנזיקין עכ"ל, א"כ בנר"ד מחוייב ראובן לסלק הנזק, כ"ש וק"ו ששמעון רוצה לעשות החוצאה משלו להגביה הכותל, שראובן אינו יכול לעכב על ידו, ושפיר מצי שמעון להגביה בכדי שלא יגיע לו נזק הריח רע. וכל זה נראה נכון וברור אליבא דכ"ע, והראיתי כל זה אל האלופ כמוהר"ר אש"ל גר"ו וענה אחריהם יישר.

הצעיר גבריאל פונטרימולי

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ירדינו

הרב משה צבי זאבערמאן נ"י

בהלקח מאתו אמו הרבנית מיארינאו ע"ה

* * *

האחים היקרים מו"ה גבריאל פינחס נ"י ומו"ה שאול נ"י

למשפחת אייזין

בהלקח מאתם אביהם

הנה"ח מו"ה יוסף אייזין ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

ולא ישמע עור שוד ושבר באהליהם, אמן.

המערכת

בענין תקנות הקהל אודות מסים

מהגאון מוה"ר יחזקאל קאצנעלינבוין אבד"ק אה"ו זצ"ל⁽¹⁾

שיל"ת. יום ו' עש"ק י"א לחדש תמוז תצ"ב לפ"ק.
בהיות שהרב המופלג חכם הכולל פ"ה עה"י מהר"ר משה חגיז⁽²⁾ הן הראני את אש הגדול אשר בסלע המחלוקת שלהבת עולה מעליהם בבית אל, סולם מוצב ארצה מלאכי אלקים אלו החכמים עולים ויורדים בו, יש דורשין לזכות חכמים וקצינים פרנסים ומנהיגים רבית אל, וקצתם דורשים לחובה כדוב ציון שביניהם, רהיינו קצת יחידים מעררין נגד תיקון הקהל טובי העיר וחכמיו ולומדיהם, כפי שחרט בחרט אנוש בדרפוס כיוון באות ט', מי שיש לו נכסים במדינה אחרת, ע"ש. והגאונים מרברנא ראומתי רישא דמתא החזיקו יד המעמד וטובי העיר, ומלכים מרנים זה עם זה, כי ביד המערערים ומנקפין כתבים מגאוני ארץ לאמר שאין כח ביד המעמד לתקן, ועל חכמי העיר אמרו שהם נוגעין מחמת קורבא לבני מתא. ומן הראוי לקבל עלי שתיקה, מי אנכי להכניס ראשי בין ההרים הרמים תבור וכרמל, ומה אני ביצת כינים גגד גלגלי עליונים, בקא כד יומא גגד הנשרים וכנפי רעננים, בפרט כי לא נקראתי ולא הזמנתי מפי שום א' מן הצדדים, כי ברמזו באגרת בקורת של הרב מהר"מ חגיז ביקשו לעיין עמי בדבר הזה, ויושב שחק יודע ועד כי אינני יודע את החכמים מכל כת וכת מי המה, אדמם אכנס ולא ירענם, אמנם אע"ג דלא חזיתא לאריות, אמנם קריינא אנא בתשובתם שהראו חריפות ובקיאות, מראים פנים לכל צד, ומוטל עלי להיות נחבא בין הכלים. אך אחר שראיתי שהגאונים הרבנים קצת מהם נתנו חרב ביד היחידים לירד פלאים ולילך בפלילים, והוא פלא הפלא ופלא כי ח"ו מהם ילמדו שאר יהודים לאמר, אם בארזים נפלה שלהבת בהסכמת ועצת השרים, גם המה ילמדו לעשות כאלה, ולזאת אחזתני רעדה ופלצות ארכוכותי דא לרא נקשן, ורמוע תרמע האישון, כנהר פישון. גלל כן אמרתי לא עת לחשות היום, וארים קולי כשופר לרון בקרקע כל שהו עם כבוד הגאונים האלה, וידענא כי דברי יהיו בעיניכם לאין ולא יחשב, אעפ"כ אמרתי אחות דעתי הקלושה והשפלה, והבחר יבחר.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס פ"ט עמוד י"ט. — תשובה זו, והתשובות ומכתבים הבאים להלן בענין זה, סובבים והולכים על ריב שנתהווה בעיר מנטובה בשנת תצ"ב לפ"ק בין מנהיגי הקהל ואיזה יחידים, בענין המסים שהנהיגו שם על פי סדר ההערכה. יתר הפרטים ימצא הקורא בשו"ת שאילת יעב"ץ חלק א' סי' ע"ח בארוכה יע"ש. ועיין עוד בכר"ש קונטרס קמ"ה עמוד ח', כי שם הוזכרו שאר מקומות שנדרפסו תשובות ומכתבים בנד"ז. — תשובה זו הגיעה אלינו מגנני ידירנו הרבני החסיד הנגיד המהולל והמרום מו"ה שאול הוטטערער ג"י מאנטווערפן, זכרה לו אלקי לטובה.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס מ"ג עמוד י"ט.

התקנה הנעשה בח' כסליו התפ"ט ער מדצוי' תצ"ב, שאלו הנכסים יתנו ב' חלקים וכו', והתקנה נעשה ברוב מנין וטובי העיר וחכמי' ולומדי', וד' יחידין מערערין. הדין נובע מנהר כבר אשר עמד עליו יחזקאל בנב' דב"ב דף ח', רשאין בני העיר וכו' להסיע על קצתם (רש"י, לקנוס שלא מדין תורה), שם, הנהו תרי טבחי דעברי עניינא בהרי הרדי, כל מאן דעביד ביומא רחברי' נקרעו למשכי', אול חד וכו' קרעו למשכי', אתו לקמי' דרבא חייבינהו לשלומי, איתיבי' רב יימר, להסיע על קצתם וכו', א"ר פפא ה"מ היכא דליכא אדם חשוב, אבל איכא אדם חשוב לא כל כמינהו דמתנו, עכ"ל. ודבר הזה נפל בדברבי, הרא"ש והטור והמרדכי מפרשים אפי' כל בני העיר לא כל כמינהו, עכ"ל. אך הרמב"ם לא הזכיר הא דאדם חשוב רק אצל בעלי אומנות, והעירו הריב"ש סי' שצ"ט ומהר"ם אלשאקר סי' מ"ט דרעת הרמב"ם בבני העיר א"צ אדם חשוב, וכן כתבו הרמב"ן והריב"ש ומהר"ם אלשאקר הביאו תוספת. ולענ"ד אין ראי' משם, די"ל דאיידי בהסכים אדם חשוב כמו דיליף הרא"ש הברייתא דרשאין או דאין אדם חשוב, ודו"ק.

ואני הקטן תמ"ה תמ"ה אקרא בקול גדול על בעל המפה סי' רל"א דכיל דעת הרא"ש ברעת המשכיר שהוא דעת הרמב"ם, והמה שני דעות, והי' לו לכתוב וי"א, ודו"ק. ולשפלת דעתי נראה טעם פלוגתתן תליא בגירסת הש"ס, דבש"ס דילן גירסא ב' טבחים וכו' נקרעו למשכי' אול חד וכו' וקרעו למשכי', משמע שהתנו שיקרע מאן דהו' אפי' אנשים אחרים, וכן הי' וקרעו אחרים, וז"ש, וחייבינהו רבא, ואלו קרע השני הי' לומר וחייבי', בזה ודאי לא מהני בלי הסכמת אדם חשוב, כי זה רק קנס, ואם הי' מתנין שהקנס שייך לצד המקיים, אז א"צ אדם חשוב, כי כל תנאי שבממון קיים. לפ"ז באנשי העיר שעושין הקנס יהי' שלהם, א"צ אדם חשוב, כי זה גלגל החוזר בעולם, היום פוגע וגוגע בזה ולמחר באחר, וזה דעת הרמב"ם וכת דילי'. אך הרא"ש גורס קרע למשכי', וכן קרעה וחייבי' רבא, ואעפ"כ אמר ר' פפא אם לא הסכים אדם חשוב אין תנאם תנאי, ה"נ כל בני העיר, ודו"ק.

ולולא מסוה הבושה על פני להרים ראשי נגד הרא"ש, הייתי אומר טעם אדם חשוב דהאי סוגיא רהתנו, הוי אסמכתא דלא קני כי אם בב"ד חשוב או מומחה, ולולא זה איני יודע טעם למה בעי הסכמת אדם חשוב, אף דהרשב"א והר"ן נתנו טעם לשבח דיוצא מתנאם היוזק לקוני בשר וכולהו תנויי' בניזקין דעלמא, ושואת דירדה לא ידענא, אם כן הדבר, למה א"ר פפא דעם אדם חשוב מהני תנאם, וכן אם אין אדם חשוב בעיר תנאם תנאי, ובאיזה כח באים לגזול הרבים, ואני תולה הסרחון בעכירת דעתי כי לא בינת אדם לי, ובמפה העתיק פירושם לדין אמת ודעתם רחבה מני ים, ולולא פירושם הייתי מפרש אף בלי

הפסד לאחרונים לא מהני תנאם בלי אדם חשוב מטעם אסמכתא, ובאין אדם חשוב העמידו דבריהם שיהנה תנאם אף רבאסמכתא לא מהני לעולם בלי אדם חשוב, בתנאים הנ"ל נחתו חר דרגא.

ומצינו להסמ"ע נוטה אחר דעת הרמב"ם והרמב"ן במעמד העיר אין צריך אדם חשוב, והש"ך נוטה אחר דעת הרא"ש. אך לפי מ"ש למעלה דננע בדין אסמכתא, מצינו להב"ח סי' י"ב פשרה הנעשה לפני טובי העיר א"צ קנין וידם יותר מבית דין חשוב דלא מהני פשרה בלי קנין, ובתשו' הרא"ה סי' חיים סי' מ"ט אם נעשה בפני טובי העיר אפי' באתן לך הוי כקנו מידו ואין יכול לחזור, וכ"כ הבית שמואל באבן העזר גבי קשורי תנאים כל הני גדולים מחזיקין ידי טובי העיר יותר מבית דין חשוב, ומכ"ש אם הסכימו טובי העיר באסיפה כתיקון, ובפרט כי התיקון נלגל חוזר במשך הימים עולין ויורדין בסוד מתקלא מאוני צדק, ע"כ בודאי רשות ביד טובי העיר עם רוב מנין להכריע המיעוט אשר המה לפי העת נוגעין מחמת ממון החביב עליהם, ומקרא מלא דיבר הכתוב, ואשר לא יבוא לשלשת הימים כעצת השרים וזקנים יחרם כל רכושו, וילפינן מיני' באלו מגלחין דמפקרינן נכסי, ע"ש.

כל זה דברתי שפת יתר, אם לא הי' הסכמת החכמים מרי דאתרא. אך כנ"ד הי' הסכמות הרבנים כמתא, ממ"נ תוקף לתיקון, אם נאמר דהרבנים אינם נוגעין, א"כ הי' בהסכמת אדם חשוב, ואם נאמר דהם נוגעין מחמת ממון או קרובי, א"כ אין אדם חשוב בעיר, ואז אף לדעת הרא"ש מהני תנאם כמ"ש רב פפא הני מילי שאין אדם חשוב וכו', וע"כ כוונתו אדם חשוב באותו עיר, דאם נאמר אדם חשוב בעולם, איך אמר היכא דליכא אדם חשוב וכו' וכי תנאי שקלת מעלמא, וכי אין אדם חשוב בעולם ח"ו וק"ל. גם הרמב"ן מעתיק, בד"א באין אדם חשוב במדינה, והטור כתב מפורש שאין גדול בעיר אבל אם יש חכם בעיר וכו'. נמצא כולם ברוקא חדא תפו, דתליא ביש אדם חשוב בעיר. לפ"ז כנ"ד ממ"נ אין לפקפק על התקנה, ותו לא מירי.

והביטו עיני במכתב קדש של חד מן גאונים העומד לימין היחידים, מסתייע מן הרשב"א הועתק בב"י סי' י"ג, ושותא דמר לא ידענא, אין ענין לכאן כפי קוצר הבנתו. עוד בדברי קדשו נאמר לקרות, שנית שוענין הקהל לעשות דין לעצמם ממ"ש רמ"א סי' ד' בשם תשו' הרא"ש כלל ו' סי' כ"ה, וחילק הוא בשכל הקדש, דלא אמר הרא"ש כ"א לענין שיכולין הקהל להעיד, אבל בספיקא דדינא ליכא מאן רפליג שאין כח לעשות דין לעצמם, עכ"ל. האמת כי כדבריו יש בקצת שו"ת, אבל לא להלכה, ועיין בש"ך מסיק לענין עבד דינא לנפשי, דוקא למי שהוא מבני העיר, ולענין שיהיו נקראין מוחזקין אף למי שאינו מן העיר, וכ"כ בתשו' מהריק"ו שורש א' ושורש ב', ע"ש, וכן האמת למעיין בכל הפוסקים וסוגיא. לפ"ז אם הרא"ש כוונתו רק לענין ערות, וזה אף למי שאינו מבני עיר, ורו"ק, ובת"ה ובסמ"ע רהקהל יכולין לומר קים לי במקום שיש פלוגתא בענייני

מסים, לפ"ז אף אם המצא תמצא דעות דס"ל דלא עביר קהל דינא לנפשי', הקהל יכולין לומר קים לן כאלו הדעות דרשאין לעביר דינא לנפשי', ודו"ק.

עוד ראו עיני בתשובה מן ברק השנון זקוקין דנורא הראה בקיאות הרבה ובקי בחריפות חד מן נאונים אשר לימין היחידים שמואל בקוראי שמו' ה' עמו, מראה פנים לכל צד בחרב פיפיות, ומי אנכי פרעוש א' נגד פרש ורכב ברזל בברזל יחד נגד הארי' הגדול, אמנם לפעמים גולירין מנצחין. וז"ל, מ"ש בב"מ איזהו נשך מוריקיהו דהני בטפס דמלכא יתבא, וכן בלא יחפור, קדירא דבי שותפי לא חמימי וכו', מיירי באין זמן ושעות לירד לדון, אבל ביש זמן, ישפטו מתחילה לפני ב"ד וא"צ היחיד ליתן משכון. אמת כדבריו כן הוא בנימוקי מהר"ם מרוטנבורק בשם י"א, ולקמן נדבר מזה, וכ"כ בת"ה בשם כמה גדולים.

אך במהר"ם מרוטנבורק כתב שהיחיד צריך ליתן משכון דוקא בבא להוציא עצמו מן כלל הקהל ולהשתנות בדבר או לפטור עצמו, אבל בדבר שאמר כך דין הקהל וכך נהגו עד הנה, והם אומרים היפך, ואין יודעין הדבר, מאי אולמי' דהני להיות מוחזקין, דבר זה צריך להתברר ע"פ ב"ד, ואם התובעין מדובין לא הורע כחם בכך, כיון דגם הם באים מכח קהל כה"ג אין שייך דין השבת משכון, וי"א שאם נתבע רוצה לירד לב"ד קודם זמן פרעון וכו' אין להעביטו, עכ"ל. הנה עיינינו רואים לדעת הראשונים איירי שהי' סכסוך בין הקהל בפירוש והנהגות התקנה, וז"ש כיון שגם הם באים מכח הקהל דייקא, אבל בנ"ד ודאי טובי העיר עם המבוררים ואסיפת קודש מוחזקין, וצדיכין היחידים להשליש. ונגד דעת י"א שכתב מהר"ם ודאי יכולין לומר קים לי. והנה לכאורה בלשון הגמ' לא משמע כדעת י"א הנ"ל, דקאמר קדירא וכו', פירש"י, זה סומך על זה וזה סומך על זה, וכן לענין לציית דינא נאמר כן, וראי' דמתחלה אוקי להאי תירוצא דרב כהנא קדירא דבי שותפי, אבבא דקוצץ ואין נותן דמים, אך דמקשה דהקושיא מתחילה ליתא, דשאני הויקא דיחיד לדרכים, עד דמשני דרב כהנא אמר על סיפא. ושם בתוס', קשה מאי שייך קדירה, והלא קוצץ תחילה קודם שיתן דמים, ואור"י משום דקדירה וכו' לא רצו לתקן שיתנו דמים אף דקוצץ תחילה פעמים לא ישמע וכו' וכל א' יתירשל ולא יקוץ. לפ"ז בנ"ד נמי הכי, כל אחד יתירשל לעמוד למשפט וזילותא דבי דינא, וביני וביני יגיע הזמן, וגם פן ח"ו מי יודע מה יולד יום, ופן יהי' ח"ו אח"ז ממון שאין ממי לתבוע, ולכך נקראו זווים.

גם ראיתי במראת יחזקאל מראת חסר כתיב בדברי שמואל הרואה בדברי הריב"ש סי' תע"ר דמיייתי דברי הרשב"א על הקהל שרצו לעשות תקנה שכל הדרים בעיר יפרעו מס מנכסים שיש להם בשאר מקומות והיו עושין כן לחייב יחיד אחד, והשיב הרשב"א, תשובה, שאמרת שיש לקהל לעשות דינא לנפשי' בדבר זה, נ"ל זה אינו אלא גזל, עכ"ל. ולכאורה ממש נידון דידן. אמנם שפלתי לסיפא, ששם שאלו אותו הקהל שרצו לעשות תקנה, וז"ש, שרצו דייקא, ולא עשו שלא מדעתו, ופסק להם שלא יתקנו כי זה גזל, ומה שמסיק שם, אבל אם

א' בעיר שלא רצה באותו תנאי אינו בכלל תנאם שלא כל הימנו של קהל לנול ולקחת לעצמם, עכ"ל. בלי ספק רעובדא הנ"ל הי' במקומו של הרשב"א, וז"ש, שרצו, ומאחר שיש גדול העיר, לא מהני תנאם, כי ס"ל כהרא"ש, אמנם עדיפא מן הרא"ש, דלהרא"ש אף הסכמת כל הקהל לא מהני, והרשב"א ס"ל אם כולם מסכימים מהני, אף דיש אדם חשוב והוא לא הסכים לתקנה, וק"ל.

וראי' לדברי, דהרשב"א בחידושו פרק השותפין גבי ב' טבחי, כתב היכא דאיכא אדם חשוב לא כל המינו', נראה דלמא איכא פסידא ללקוחות הלכך לא מהני תנאה עד דשקלי רשות מאדם חשוב, ואע"ג דהשתא ליכא פסידא, משמע בליכא אדם חשוב, א"נ ליכא למיחש לפסידא וכו', מרמז דלדברינו הנ"ל. ועוד מסיק הרשב"א, דוקא דמתני כל טבחי מתא, א"נ כל אומנים דהאי אומנות, דהוי לגרמיהו אבל תרי או תלתא לא, דבמאי קנו, עכ"ל, מרמז לדברי הנ"ל.

ואנכי הפעוט איני מבין דבריו, הא עובדא דרבא, ב' טבחי הוו, ואמר ר"פ אם לא הי' אדם חשוב דשפיר מהני תנאם, ודוחק לומר דלא הי' בכל העיר כי אם ב' טבחי, א"כ מניינא למה לי, לימא טבחי סתם, וק"ל. ועובדא דהריב"ש פשיטא אינו שייך לנ"ד, דשם לא הסכימו כל טובי העיר ומבוררים הראשונים החזיקו יד החזן והאחרונים לשמן לו, והחכם ר' שם טוב, אדם חשוב שבעיר, הי' נ"כ בשם טוב לפיכך החזן, ובזה מתורץ דהא הריב"ש ס"ל דכל בני העיר יכולין לתקן בלי אדם חשוב כמ"ש בס' שצ"ט, וצ"ל בנדרון החזן שאנו כמ"ש למעלה דהא איתפלג נדרא ומחיצה פלוגתא בין המבוררים, מלבד כל אלה, בעובדא דחזן לא שייך גלגל החוזר בעולם, וכן עובדא דהרשב"א אולי הי' באותו ענין, משא"כ תקנות בית אל גלגל החוזר בעולם, ודו"ק.

ואבקש ממו, כמטחתי קשת מן הנאון שמביא דברי הריב"ש סי' תע"ז, והעלם דבר דברי הריב"ש סי' תע"ז בזה"ל, אלא שהדיינים שבארצינו שהם דנים מכח הסכמות הקהל יכולין לדרון אף בעניינים וא"צ סילק, שהרי קבלום עליהם הקהל והוי כנאמן עלי אבא, עכ"ל. ואנכי הקטן בכל המקומות אשר עברנו בתוכן כן המנהג, ומשפט א' לכולנו פולין ואשכנז, ומסתמא ג"כ בבית אל ואנפי', ודינא קאמרינן, דאל"כ איך יקבלו חכם, וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואל, בפרט בקהל רב קיבוץ המאושר, כי אם יקבלו לחכם בן בנ' בנ' או בן הא הא, והמקרא צוה, מקרב אחיך תשים וגו'.

עוד ראיתי עגלת בקר ביד שמואל הדואה, במאמר קרישין דילי', מביא דברי תשובת מהריק"ו שורש קס"ח ומתשו' נ' לב ותשו' הר"א מורחי ומשפטי שמואל סי' קמ"ה, לענ"ד כולם אין דומין לנ"ד, כי שם לא הי' ברוב מנין וטובי העיר וחכם העיר, וקצתם מדברים בשני קהלות שקהלה א' רצה למשול בשני' בחוץ, בזה ודאי אין כחם יפה, משא"כ נ"ד בני מתא חדא, ועיין במשפטי שמואל שם דף מ"א ע"א בזה"ל, הא רכל הני תשובות ופוסקים וכו' אפי' בית דין דרב אמי ורב אשי לא אלימי לאפקועי ממונא כי האי וכו' לנדרות ולהחרים אם לא בהסכמת הכל רוב מנין ומעמד אנשי העיר וטובי העיר, עכ"ל. הרי הורה בעצמו דברוב מנין וטובי העיר במעמד אנשי העיר, לית דין ולית דיינא, וכל

הני בנ"ר. ומ"ש ברף נ' המתחלת ולשאלה הששית וכו', שם כתב, אם הרבנים כולם יסכימו דהרין עמהם והקהל יתנו כתף סודרת לבלתי שומע לקול תורים, ודאי חרמם כחרמו של ים, משא"כ בנ"ד אף הגאונים צד היחידים לא החליטו הרין, ובגוף הרין, אף שאין לדיין לפסוק בלתי שמוע טענות מפי הצדדים, וגם לא נמנית לדיין בדבר, אמנם ידוע מ"ש במפה סי' קס"ג, מי שיש לו פקדון וכו' חייב ליתן מס אע"פ שנותן ג"כ במקום הפקדון, שהשלטון אין חושש אם הרוויח וכו' אפי' הוא חוץ למדינה אפי' לא בא לידו לעולם, ויש חולקין, ודעה הראשונה העתיק הסמ"ע בשם ת"ה, ופסק לנהוג כסבדא ראשונה, והוא ממש כדעת הקהל, ועכ"פ הקהל יכולין לומר קים לי, וגם ידוע לנו במקום שכתב המפה ויש חולקין העיקר כסבדא ראשונה, כמ"ש הש"ך והסמ"ע דחילוק בין ויש אומרים לויש חולקין, ע"ש.

עוד ראיתי שהגאון מיייתי ראי' מדברי הגאון מהר"ר יהודה בריאל וכו', עיינתי בקונטרס הלז, ותמהני פה קדוש יאמר זה, דהתם הי' השאלה שגזרו על אורחים, ונגרם אין הקהל מוחזקין לעביר דינא לנפשם, משא"כ על בני מתא, ופעם א' הי' לנו פתחון פה עם הגאון עמיתי מהר"ש איליאן, כתבתי לו שבהיותי משרת במדינת פולין, נשאל שאלה דנא לפני בגליל שלי שרצו לעשות על אורחי' גבילא אשר שם יכונה בשם קרופק", ופסקתי ע"פ תשו' מהרש"ק ותשו' מהריק"ו שיש רשות בידם. אמנם הי' קשה לי מה שהקשה הגאון מהר"ש איליאן, שגם גוים סוחרים, אמנם לאירך גיסא כי היהודים הדרים עכ"פ מפסירין ג"כ קצת, ופסקתי שאורחים יתנו חצי', ובקהלה אחרת שידעתי כטוב היריד, כי יותר היזק להדרים, פסקתי שיתנו אורחים שלשה חלקים, כי בדינים אלו הכלל לפי העת והזמן, ובויתר לפי ראות שנותן השלטון או המלך עין. ולבי אומר לו, בדברים האלה אין שום ב"ד יכול לשפוט, כי אם השוכן בתוכם שיודע עד מה וענין השלטון וכל המשא ומתן של העיר, ואם באנו להאריך באשר התקנות נעשו בחרם חמור, כזה כבר הארכתי בתשובתי ספר כנסת יחזקאל שחברתי ת"ל אשר בקרוב נרפסו, ע"ש. ומה שלפנים התרצו הטובי עיר לשפוט לפני גאון א' מחוץ לעיר, אין סתירה, דלמא באותו פעם התרצו והיום חוזרים מדעתם, לא כל העיתים שוות.

ואיל של יצחק המנגח בקרניו קרני הוד ימה וצפונה מר יצחק גאון, ראיתי כולו מסיטרא דרינא קשיא נגד הקק"י, ואחריו חד מן הגאונים שלמה שמו, כתב כיון רמנהג הי' בבית אל בענייני מסים לשפוט לפני דיינים אחרים מקהלות אחרים, מנהג עוקר הלכה, ולא כן דעתי, כי בממון אין הולכין אחר המנהג, גם אין המנהג קבוע, והלא ראינו בפעם א' בחרו כטוב בגאון א', וזלת זה לא ראינו, וגם בתקנת של כסלו תפ"ט בחרו בד' גאונים אשר המה גם היום ידם עם הקק"י.

אחר הוריעני ה' כל אלה, לענ"ד היחידים מחוייבים ליתן משכנות טובים עד כדי גבייתם, והמשפט יהי' בזבל"א או זבל"ב, והחכם שבקעיר יהי' המכריע, כי מי יחוש חוץ ממנו, והוא יודע במילי דמתא מפי מן כל הרבנים, ואף שכבר

חתם על התקנות וכתב בתשובה ארוכה שהדין עם הקהל, בשביל זה לא נדחה משפט צדק, כמפורש בהרבה תשובות ופוסקים, ובודאי כל צד יקחו בוררים מופלגים שיבררו ויילבנו הרין על תילה, והגאון החכם הנתקבל לקק"י בודאי ירדוף צדק צדק, וח"ו לפגוע בכבודו.

כל זה כתבתי רק דרך משא ומתן ופלפלת בעלמא, אבל איני אומר קבלי דעתי ח"ו, כי ירענא מיעוט ערכי ערך פלגא עלי, וכל הגאונים העומדים לימין היחידים יעמדו עלי כתרנגולים דבני בוקא, ואיך אפתח פי נגד כל הני אריות, אך לש"ש כוונתי, אולי מכח זה יחו"ק א"ל במעון שלום, כי יאמרו יחידים דידן נצח, וגם הטובי עיר וחכמים יהיו להם לחרי אף, שיגברו יחידים ידם עליהם, ע"כ אמרתי . . . ירבה שלום, וה' ישפות שלום, אמנם אחיי ורעיי, עם ה' אלה, הן רוזני קצינים פרנסים ומנהיגים, הן היחידים, הלא כולכם אנשים אנשי מופת המה חכמי תורה עיני העדה, פטרו מים ועשו פשרה בינם לבין עצמם כל א' יאמר מוטב להיות ממנוצחים ולא ממנצחים, בפרט כי לפנים ה' ששים למאה, ועתה ב' שלישים, ובדבר זה הפשר מאד קרוב, רק אם יסורו מאתכם אהבת הנצחון, וכבוד הגאונים הרבנים דקק"י, עליהם מוטל לאחוז במדת אהרן ולתווך השלום ולא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא שלום, תיתי לי כי זה יותר מארבעים שנה אני עבד לעם ועמרת עבדים עלי ראשי כל ימי בעסקי ממון וכדומה לא העמדת על דין תורה, ועל דומה לזה נאמר, לא חרבה ירושלים וכו', כי אי אפשר להעמיד הרבר על בורי' כמ"ש למעלה לא כל העתים שוין, עיתים לטובה ועיתים וכו', וא"ל השלום יתן בלבבכם שלום, ויזכו למבשר שלום משמיע ישועה, אמן אמן.

כ"ד השפל אנכי עפר ואפר, וכמי שלא טעם טעם קופר, נמשל לבן כפר, הק' יחזקאל לבית קצינאליפזגן חבק"ק אה"ו יע"א ואנפ'.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועזו להדפיס שום חידו"ת או אנרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

בענין הנ"ל

מהגאון מוה"ר יצחק אבד"ק יאנוב זצ"ל¹

בעזרת השם יתברך ויעלה.

אין די באר צעקת היחידים שבק"ק מנשובה, נגד בני הקהלה, שעמדו ארבעה עיוו"ת המזיקין בנרמא וגרמי, בנידון התקנות הקדמונים שלהן בענייני המסים, על פי ההערכה וחק שלהן הנרשם בפנקס שלהן בזה"ל, כל מי שיש לו שום תביעות ומענות מהיחידים נגד הק"ק, יפרע חלקו הנסדר בעול, ואח"כ יערער כו'. ועוד חקקו הוועד הכללי, שהנכנסים הנמצאים מחוץ למדינה יפרעו משלם ההוצאות המצטרפים להשגת הקיום כו', והעלו חרם חמור ע"ז כחומר חרם הכל כו'. ועכשיו נתעורר שקמו ארבעה אנשים מפורעים המס, נגד הקהל, בטענה שאין כח להקהל לנזור שהחויץ יפרע בעול בסך שהוסדר מקדם, ושירדו עמהם לדין בפני דייני ישראל שבעיר אחרת, שהדיינים בעירם המה כנוגעים, ואומרים שכתוב כן בסדר המערכות הקדומים, שכל מי שיש לו תביעה מהק"ק יפרע ואח"כ יערערו, א"כ יוכל לערער כמ"ש בשו"ת, עיר חברון טבריא² ופלוני אלמוני, וכנגדם הצבור השיבו שכבר קיימו וקיבלו עליהם בחרם חמור כאשר נסדר מקדמונים, ושמעולם לא עלו על דעתם שהיחידים יערערו נגד הק"ק יצ"ו, הסדרים הכללים הקדומים אשר נעשו ע"פ רוב בנין ומנין, אלא על הוצאת המרחות ושכירותו שהוציא בעדם, בזה שיפרע ואח"כ כו', ושיציגו לפני אנשים דיינים שבעיר, כאשר עשו מקדם ואז.

ואחר הרעש אשר כתבים מכתבים שונים מגאוני ארץ, שדבריהם כראי מוצק חמיתי ובארת, הן מדייני מ"צ דשם, והן מגאוני הדור שבמדינתנו, כל אחד מראה פנים שוחקת, להחזיק יד הקהל ע"פ ספרים סברות ישרות מתשובת הגאונים חפשו, ובאמתחת הפוסקים ראשונים ואחרונים, שכמעט לא הניחו דבר קטן ודבר גדול להתגדר, ונתגלגל הדבר גלגול החוזר, עיני ראו ולא זר, תשובת השאלה להוציא לאור, המשפט כגבור חלצו אזור, מוכתר בכתר זר, אינו צריך לבלוז, ה"ה מופת הדור, פרי עץ הדר, בקרש נאדר, חכם הכולל נ"י כבוד ק"ש מוה"ר משה חאגיז נר"ו, הערבים וחכמים עלי דבריו כתורת משה, ומי לנו

(1) הוא בנו של הרבני מוה"ר דוד ז"ל. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הרבני מוה"ר שמרי' מאוזרוב. ראשית נשיאותו היתה כאבד"ק יאנוב, ובשנת תצ"ה לפ"ק נתקבל לאבד"ק גאייא במדינת מעהרין. נרפס ממנו ספר פני יצחק זוטא על הש"ס. נפטר לבית עולמו בשנת תק"ז לפ"ק. — תשובה זו, וב' תשובות הבאות אח"ו, קבלנו מאת ידידנו הרבני הנגיד הנכבד מוה"ה נתן כהנא נ"י. יתברך ממעון הברכות, בשפע ברכות והצלחות.

(2) בכר"ש קונטרס קמ"ה עמוד ח', בתשובתו של הגאון מוה"ר משה חאגיז זצ"ל בנר"ו, כתב, שהציעו השאלה בשם עיר חברון, כדי שלא יהיו להמורי הוראות שום נטוי' לאיזה צד, יעו"ש.

גדול ממשה, לכל דרכיו משכיל בשכל הקרש, וה' עמו, הלכה כמותו ירבה בישראל, ולמען האמת והשלום אוהבו יציבא מלתא דנא הבט וחקר באספקלריא המאירה פני משה בפני חמה, ומעולם לא ראתה חמה פנימה, ועשה שלום, מלא בחכמה וכל רז לא אנס ממנו לא חרל, ומרבה טעמים כרגלים לגדל, ונחרשתי אנכי הרל, לאשר נשאלתי לחוות דעתי הקלושה חלילה מחרול, להחזיק ידי משה והגאונים שקדמוני הבאים בגורא רבה בשמתות ובאבני בליסטראות נגד המתלוננים היחידים שקמו בפרץ נגד הקהל ותקנתם משנים הקדמונים בחרם חמור, וכדי לסתום פיהם אשר שוא ידברו, ארבעה אנשים תמיהים ושואלי"ם מבחוץ לרון בנכסים שחוץ לעיר, בפני דיינים אחרים שלא בפני דייגי מ"צ שכעירן, כבר נרחח רבדיהם, והוא ערוך, בפי כל ברוד, בשולחן ערוך, חושן משפט סי' כ"ב, רבקבלו עליהם קרוב ופסול כשר לרון יע"ש.

ובעיקר התביעה שלהן רשגירת לישנא בהתקנות שלהן משמע ררשות בירן לדרת עם הקהל לרין, הן אמת שעמוס התלאות אנכי מהשרדות אשר אפפוני, ואין ביד מחמר עיני לעמוק הרבר על בוריו, ע"פ שיטת התלמודא ופוסקים כדרכינו בס"ד, אך למעט באתי ללבן הרבר כיצח"ק סומקא ואתי חיורא, מחוורתא רשמעתא אליבא דהלכתא, שהרין עם הקהל רדיינינן כשיגרת לישנא דמשתמע בתרי אפי טובת המוחזקים, והקהל מוחזקים ועומדים בתקנתן מכמה מאות שנים, כאשר ניכר מכותלי כתבים שלהן, ובוז יד המערער על התחתונה, ואפשר לפטומי מילי כתבו הך לישנא שיפרעו ואח"כ ידונו כו', ואת"ל כמשמען, אין ספק שכוונתם ה' שירונו בפני בר"צ שכעירם, ראזלינן בזה אחר כוונת התקנה, ולא בתר הלשון, כי היכא רבנדרים אולינן בתר כוונת הנודר, ולא אחר משמעות הלשון, כרתנן פרק הנודר מן הירק רף ג"ה, ובהרמב"ם פרק ח' מהל' נדרים (הועתק הרב"י בש"ע י"ד ריש סי' רי"ח) וז"ל, כל הנודר רואין הרבדים שבגללן נדר כו', והולכין אחר הענין ולא אחר משמעות הרבור וכו' עכ"ל, והכי נמי בהסכמות ותקנות אולינן בתר כוונת המתקנים, עיין בתשו' צמח צרק סי' מ"ד, ובגדון דירן אמרינן שכוונתם ה' לרון בכר"צ שכעירם, ואין לפקפק בזה, שכן קבלו עליהם ועל זרעם בחרם חמור ע"פ הסכמות ז' טובי העיר רוב מגין ורוב בנין, שכל מה שנעשה על פיהם כה יהי' וכה יקום לאשר ולקיים בכל תוקף ועזו שקיימו מנהגם עד כה, וכל התקנות שנעשו על פיהם אח"כ, אינו אלא לחזק ולאמץ התקנות שמקדם, כמבואר היטב בכתבים שלהם, אבל לא לגרוע ולסתור תקנות הקודמין, רק לחדש חרם חמור דמקדם, וסתמן כפידושן רמי, ורומה למ"ש בש"ע א"ח סי' ג"ג וז"ל, קהל שנהגו למנות אנשים על צרכי צבור, ובהגיע הזמן יצאו אלו ויכנסו אחרים תחתיהן אפילו לא קבעו להם זמן סתמן כפידושן מאחר שנהגו כך, עכ"ל.

והמערערים קרובים אל החילו"ל השם שחרקו שן ושרקו לאמר, הזאת העיר הנאמר עלי' כלילת יופי, ורגנו וחמרו חשקו ותאבו לחרחר ריב, ומאנו

לשמע הורים ומורים שבעירם, ולא חשו לקמחי שנלכדו במצורת ח"ח וגזירת עיר"ן פתגמין ומאמר קרישן בתקנות טובי העיר הקודמים, ואזהרה לחלק וללה"ב יוצאים, ואם לפי דעת המופסדת יש מקום לעורר על התקנות, משמע מוציא מיד משמע ומשמע ממילא ה' להם להנחם ולבטל רצונם מפני רצון אחרים.

בשגם שכבוד המאורות הגדולים עמדו על דבריהם וטענתם ודחו בשתי ידיים המוכיחות ומיחזי כאפקורתא לפרוש מן הצבור ולהוציא עצמן מן הכלל, ואין בכלל אלא מה שבפרט שאין הדעת סובלת לערער על תקנות הקדמונים, ואם פרשו מכלל ופרט ה' לרונם בריבוי ומיעו"ט דאזלינן בתר רובא רוב הקהל, ולהחזיק תקנתם כמקדם בחרם חמור, ואימתי יכולין לערער בזמן שתקנתם לאסור כנון להלות בריבית וכיוצא בזה כמ"ש הרא"ש בתשובה כלל ק"ח (הועתק בש"ך ב"ר סי' רכ"ח ס"ק צ"ה), אבל בנ"ד שמגמתם ה' לש"ש לית דין צריך פנים שהמתלוננים נלכדו בח"ח, ושכן מבואר בסי' ד סי' רל"א וז"ל, נשבע שלא לכנוס בתקנת הקהל הוה שבועת שוא וע"כ חל עליו תקנת הקהל יע"ש סעיף ל"ג, וכ"ש בנ"ד דבפירוש הותנה שיתנהגו להעובר על תקנתם דן חרם, ואם אינו נוהג כמותם נכשל בח"ח, ואף [אם] מקצת הקהל מוחים בהסכמה, כיון שהן מיעוט אין מועיל המחאתן, ע"ש סעיף ל"ד.

ובענין זה נראה לענ"ד ליישב מה שהרניש במ"ז שם ס"ק מ"ב וז"ל, הנשבע שלא לכנוס בתקנת הקהל צריך לשאול על שבועתו, משמע רשבועה חלה עליו, ודומה למ"ש הריב"ש באחד שנשבע שלא להיות מהנאמנים המבוררים מהקהל בענייני מסים, והמרדכי כתב בפרק שבועת שתים, אותן ששמעו שהצבור ממשמשין לגזור גזירתם ונשבע שלא לקיים וכו', משמע מדבריו שלא חלה שבועה כלל, יע"ש עכ"ל. ולאומדן דעתי נראה דשאני התם דמצי למימר לא איפשי בתקנתם, משום ראפשר להתקיים תקנתם על ידי אחרים שיכולים לברר איש אחר בחרקאי לשומת המס מחשש איבה, ולא מיחזי כאפקורתא, שמ"מ לא תבטל תקנתם בזה שסירב ומיאן להיות א' מהנאמנים, אבל הכא דייק הנשבע שלא לקיים תקנתם א"כ נתבטל לגמרי גזירת הקהל, לפיכך השבועה חלה עליו, והוא נכון. והוא הדין בנ"ד, ע"כ חל עליהם תקנת הקהל כחרם חמור, וחולין הוא להצדיק דברי המערערים, והמחזיקים טענותם, מרבים מחלוקת, ואדרבה ראוי לדרותן בשומים ועקרבים ובסילוא רלא מבקעת דמאי, ואף שיש מקום לפקפק ממ"ש הב"ח בטור ח"מ סי' י"ד, מ"מ הכל לפי הזמן והענין.

ובשגם בנ"ד שהסכימו כולם משנים קדמוניות בתקנתם ע"פ רוב בנין ומנין (רוב מנין, היינו ממון, ורוב בנין, היינו רוב בעלי בתים), אין מקום לפסול הדיינים שבעירם, וכמ"ש הסמ"ע בסי' קס"ג, והרא"ש כלל ז' סי' ג', הלכך אין לפקפק בזה, וכענין שכתוב נ"כ בתשובת צמח צדק סי' א' על חמשה אנשים שלא הסכימו בקבלת השמש וכל בני הקהלה הסכימו, נתבטל דבריהם נגד כל הקהל, וכ"ש בנ"ד שההסכמה ה' במעמר כולן ואח"כ נתעוררו ר' אנשים לעורר

אתקנות הקדומים, לית דין צריך בשש שאין מקום לתלונתם לחול. ואף למ"ש בתשובת צמח צדק סי' ב' וז"ל, קהל שרוצים לחדש מנהג לפי דעתם לאו שפיר עברי עכ"ל, שפיל לסיפא בהג"ה רכתב וז"ל, דוקא קהל אבל מ"מ הרוב פורעי המס יכולים לשנות כמבואר בתשו' ד"ש כהן צ"ה וק"ט כו' יע"ש, וכ"ש בנ"ד דבהסכמת כולם הי' תקנתם כמ"ל.

כללא דמלתא, שאין לחדש דבר מעתה, והמיעוט נגררים אחר רובא, דמדאורייתא חד בתרי בשל, וגתבטל המיעוט ברובא, ק"ו תקנתם שהי' בחרם חמור ראוי לכוף כאגמון ראשם לקיים מילי דרבנן דייני מורי צדק שבעירם, כי שעת חר"ם לאשר תקנתם, ואם חוכך לומר ריש להם קצת סעד לדבריהם מתשובת באר עשק, גלל זה התעשקו, ויש לסתור דבריו, ואם אביע לחפור באר אחרת, ויריבו גם עלי', גלל כן בשתוקא בתרין, ומלבד זה, יש .. רבו כמו רבו לסתור דבריהם וראוי להשגיח בב"ק אחרי דבים להטות, והפוצה פה נגר התקנות המה מן המורדים, ומשתקין אותו כאומר מורים מורים, ובמצורת ח"ח נלכדים, ולתת דין וחשבון מעותדים, ובכלל קשר בוגדים, נגר פני הרור טפסידים ונגידים, ויררכו לשון קשתם מול תקנת החמורים, משהם ופטרם מכל כבוד אגורים. והשומע קול הורים הגאונים, יכופר עונם, ועליהם יערה רוח טהרה, מאת הבורא, שלפניו חשכה כאורה, וגרולה אהבה המגלגל"ת השורה, שורת הרין להלוך אחר דייני מ"צ שבעירם עד עידן שכל בנין למורי ה' ורב שלו'. הכ"ר המטולטל וכותב בקנה רצון למען האמת והשלום, יום א' ששה ימים לחודש כסליו תצנימ"ל, הצעיר באלפי,

הק' יצחק בהמנוח מהור"ר דוד ז"ל אב"ד ור"מ דק' יאנוב
ב"ה [=בעל המחבר] פני יצחק זוטא

עוד בענין הנ"ל

מהגאון מוה"ר מרדכי לייפניק אבד"ק טעמעשוואר זצ"ל

בביאתי לכאן כרכא רכולה ב', עיר מלאה חכמים וסופרים, ק"ק אלטונא וק"ק האמבורג יצ"ו, קריתי ושניתי כל הטענות מה שמענו היחידים בק"ק מנטובא נגר הקהל ק"ק מנטובא יצ"ו, ומה שפסקו ליזכותם של המעריכים ק"ק מנטובא יצ"ו, הלא המה רבני גאוני ק"ק מנטובא יצ"ו, ומה שהחזיקו בידם גאוני ארץ מעל"ה נשיא"ם מקצה ארץ עד קצה ארץ, אין דוגמתם בחדיפות ובקיאות בכל חררי תורה, ה"ה מהגאון מוהר"ר חיים אלפאנדרי מק"ק קונשטאנטינא, וגם מאמ"ו שר המסכ"ם הגאון הגדול המפורסם כמוהר"ר דוד אופנהיים נר"ו אב"ד ור"מ בק"ק פראג, וגם מאמ"ו הגאון הגדול המפורסם החסיד כמוהר"ר יעקב כ"ץ

נר"ו אב"ד ור"מ בק"ק פרנקפורט דמיין, וגם מהגאון הגדול המפורסם כמוהר"ר יחזקאל נר"ו אב"ד ור"מ דכאן, וגם מהמאור הגדול הרב המובהק החכם השלם וכולל כמוהר"ר משה חאגיז נר"ו, וגם מהרב הגדול כמוהר"ר יעקב נר"ו בן הגאון הגדול המפורסם כמוהר"ר צבי זצ"ל, נכד הגאון המחבר שער אפרים, ושאר רבנים דייני הדור, וכל הגאונים ורבנים הנ"ל ירדו לעומקא של הלכה, שהדין דין אמת והכל מתוקן לתעוד"ה עם הערה ק"ק מנטובא יצ"ו, אשר אין מן הצורך להאריך לכתוב יותר ראיות ראיה מהימנא, כי די בזה באלו הראיות ברורות כראי מוצקים שהביאו הגאונים ורבנים הנ"ל, שהדין עם הקהל ק"ק מנטובא יצ"ו.

ויש להגדיל התימה על אותן עורכי דיינים שנתנו יד לר' יחידים, כדי לחלוק עם מנהיגי קהלתם ק"ק מנטובא יצ"ו. והנה ע"ד שמאל דוחה וכו', יש לקרב לב יחידים הנ"ל, שלא יהיו סומכין על משענת קנה רצוף עץ ח"ו ילקו וכו', זכו"ר זכו"ר לחרמ"א לא תקרב, רק יתחרטו מעיקרן, ויכניעו עצמן לקהל ולחכמים הגאונים הנ"ל, ובזה ימצאו שכל טוב בעיני אלקים ואדם. כה רברי על הדין ושליו, הכותב ביד כהה כזקן ועיניו לפי כבודו. היום יום ו' עש"ק כ"ו חשוון תצ"ג לפ"ק. נאם המר ונאנח.

הק' מרדכי לייפניק דיין דק"ק אונגרש ברודא יצ"ו
ואיתן מושבי היה ברבנות בק"ק טעמעשוואר יצ"ו

עוד בענין הנ"ל

מהגאון מוה"ר אורי פייבלמאן דומו"ץ דק"ק אלטונא זצ"ל⁽³⁾

מי אנכי ומה בית אבי להכנים ראשי בין הרים גדולים חקרי לב וקנינים וישישים, ואנכי צעיר וחדל אישים, ואירא מחוות דעי אותם, ומה גם אנכי מעמוסי עול בית המדרש הגדול של יורשי המנוח המפורסם מוהר"ר בער כהן, וכי קאי ר' בהאי מסכתא וכו'. ואף גם זאת כי כבר גאוני ארץ ורבני ק"ק מאנטובא האריכו למעניתם בראיות ברורות כוזהר הרקיע מוזהרות, ודבריהם אין צריכים חיזוק, כי כל דבריהם כנחלי בוק, והן הם המרחיקים את הנזק נזקי רבים, ומה מהראוי להיות נחבא אל הכלים, אך באשר נקרא נקראתי לתת

(3) הוא בנו של הרבני מו"ה רוד עלב. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הרבני מוה"ר ראובן ווארבורג מאלטונא. ה' יושב בביהמ"ד בק"ק אלטונא, וגם שימש כדיין בק"ק אלטונא. נפטר ביום י"ט לחורש תמוז שנת תצ"ח לפ"ק, ומנ"כ בעיר אלטונא.

ידי ואצבעי עם דברי האמת שכתבו והסכימו בו שאר גאוני ארץ, ורבני ק"ק מאנטובא ה", בכן לעצור במילין מי יכול לישב בין המשפטים, לשמוע שריקות עדרים לפלגות יהודא ואפרים, לא אטמין ידי בצלחת, מלקבוע אחת אל אחת. ובקראי טענותו ופסק דין של היחידים וגם קריתי שנים ושלוש דלתות בכתב יושר דברי אמת של גאוני ארץ ורבני דק"ק מאנטובא, ראיתי מתוכן, הרין עם הקהילה הקרושה, וצדקו הרכבים דקהלתם מאנטובא בכל דבר משפט, כי כן כתב מהרי"ו, במקום שנותנים ההערכה על פי שמאים, אינו יכול לומר שטעו השמאים, שאין לו כל כך כמו ששמאווה השמאים, וכן הקהל אינם יכולים לומר כן, דתחלת התקנה ודאי כך הי', שיעריכו לפי דעתם, וכן יקום אף אם יטעו להרבות לאחר ולמעט לאחר, עכ"ל בקיצור. והא ראי', אף שנפסק לכ"ע קרקעות שהן במקומות אחרים פטורים מלתת מס, והא העריכו מכמה שנים אף הקרקעות שבמקומות אחרים, לפי המנהג שביניהם, ובכל ענייני מסים הולכים אחר המנהג הקבוע בעיר שלשה פעמים, אף על פי שהוא מנהג גרוע, שאין מדקדקין בענייני מסים. ובאמת כך הוא המנהג בכל מדינת פולניא, שהמעריכים שמה נקראים שמאים, והם נתמנו ונתבררו השמאים מן הקהל, אזי דיניהם כדון דייני מומחי וסמיכי בארץ ישראל. ואין שום ב"ד, הן דייני אותו העיר, הן דייני חוץ, מוזקקים ליחידים הצועקים שנעשה להם עול, כי כי דינא בתר כי דינא לא דייקי, וחרם שהחרימו הוא כחרם יהושע בן נון. ומה לי להאריך יותר ללא צורך, כי מה אדע אשר לא תדעו, ושלוש על דייני ישראל.

כ"ד אורי פייבלמן בן מוהר"ר דוד זצלה"ה
דיינא דק"ק אלטונא

פני' רחופה

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי בלי שום שהות.

גליון ספר הפלאה על מסכת כתובות

מהגאון מוה"ר עקיבא איגר אבד"ק פוזנא זצ"ל¹⁾

דף ב' ע"ב ד"ה מת הוא דאינו גט. משמע מרבריהם דלמסקנא אין צריך לשנויא קמא, וקשה דהוי לי' למימר אלא.

נ.ב. ע' במהרש"א, ולרבריו בפשוטו ניהא, רגם למסקנא צריכים לשנויא קמא, כיון דבמעכשיו אם לא באתי, באמת הוי גט, א"כ תקשי דדינא דרישא דאם לא באתי וכו' הוא מיותר, דהא אין גט לאחר מיתה, כבר נשמע מרישא, דאם מתי, ונידוק מיני' דאשמעינן הדיוק, הא חלה הרי זה גט. ולזה ההכרח לקיים שינויא קמא, דאשמעינן לאפוקי מרבתינו.

דף ה' ע"ב ד"ה בא"ד דאיכא למימר. ולפ"ז יש לומר איפכא, דביאה שני' חמורה טפי, דאף אי נימא דביאה ראשונה מקלקל הוא משום דבתולה חשיבי טפי, אבל בביאה שני' דכבר נפגמה, לא הוי תו מקלקל, ואסור משום פתח פתח. נ.ב. והא דביאה א' מותר משום מקלקל, אף דמיד שעשה תחלת ביאה ונפגמה ממילא בגמר ביאה לא הוי מקלקל וליתסר משום פתח, דמ"מ כיון דהכל חר ביאה היא, והתחלה משום סופו, מקרי מקלקל. ודומה למה דאמרינן פ"ק דחולין (ח' ע"א) סכין של ע"ז מותר לשחוט בו דהוי מקלקל, אף דמיד שעשה תחלת שחיטה אם יפסוק יהי' נקובת הושט וא"כ הנמר שחיטה הוי [מתקן]....

דף ט' ע"ב ד"ה אופן הג'. נלע"ד פי' דברי התוס'. נ.ב. גם אנוכי כוונתי ת"ל לזה, ומצאתי אח"כ באורים ותומים בקונטרס תקפו כהן אות ק"כ.

שם ד"ה בא"ד אלמא. ולענ"ד וקשה נראה וכו'. נ.ב. וכ"כ הפ"י בעצמו בכוונת תוס'.

(1) הערות הללו הועתקו מעצם כתי"ק בגליון ספר הפלאה עמ"ס כתובות (אויבאך תקמ"ז). הגאון רעק"א זצ"ל כתב בסוף הספר וז"ל: קניתי מהוני, להגות בו בגרוני, הק' עקיבא במהר"ם גינז זצ"ל מא"ש החזנה תחת משא דפ"ק פ"ל [=פרידלאנד]. ראוי לציין, כי ספר הפלאה נדפס בחיי המחבר בשנת תקמ"ז, ונפטר בשנת תקס"ה, והגאון רעק"א הי' ברשותו ספר הפלאה הנ"ל בערך חמשים שנה, ומהאי טעמא בקצת הערות מזכיר את המחבר בברכת החיים נ"י, ובקצתם מזכירו בברכת המתים זצ"ל. – ספר הפלאה הנ"ל, מונה עתה בגנוז האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה מרדכי יהודה גאלדענבערג נ"י מלונדון, והגיע אלינו בהשתרלות ידידנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה מנחם מענדל סג"ל לגדא נ"י מלונדון. הוד והדר פעלם וצדקתם עומרת לעד. בקובץ הנוכחי הרפסנו ההערות שנכתבו על הגליון של ספר הפלאה על מס' כתובות, וברצ"ה בקובץ הבא נדפס ההערות שנכתבו על גליון הקונטרס אחרון של ספר הפלאה, על הל' כתובות.

שם. ואף לפמ"ש רס"ל נ"ב דבמינו וס"ס מהני אפילו בבדי וברי וכו'.
נ.ב. לזה כוון ג"כ באורים ותומים שם.

דף ט' ע"ב ד"ה עוד נלע"ד. עוד נ"ב נלע"ד דקשה מנ"ל לתוס' להוכיח דמוציאין ממון בס"ס.

נ.ב. י"ל דמתני' סתמא קתני אף שעדיין היא קטנה וליכא ספק דצון, אך זה אינו, דא"כ עדיין תיקשי לתירוצם של תוס' דבאומרת מוכת עץ אני אינה נאמנת מכח ס"ס כיון דאיכא ס"ס בהיפוך, תיקשי ג"כ בעדיין קטנה מאי איכא למימר, אע"כ דמיירי דוקא בגדולה, ועיין.

דף ט"ו ע"א ד"ה ומה שהביא. ולכאורה ה' נראה דע"כ מיירי בהכי שהיו שני חתיכות שוות, דאם נ"ב א' גדול וא' קטן לא מיקרי איקבע איסורא כיון דקי"ל דאיסורא ברובא בטיל.
נ.ב. ע' בשו"ת רשב"א סי' רע"ב ורע"ג.

דף כ"ב ע"א ד"ה שם בגמרא. יש לדקדק דאפילו בלא הך סברא שווי' אנפשי' וכו', תיפוק לי' נ"ב כיון דנאמנת לומר אשת איש אני הואיל דבירה לקדשה את עצמה, הוי לי' כעד אחד שאמר נתנסך יינך או טבח שאמר על בהמה שהיא טריפה דאינו נאמן שוב לחזור מדבריו ולומר שקר אמרתי וכו', א"כ ה"נ כיון שאמרה אשת איש אני הרי היא כעד אחד שנאמן באיסורין האיך יכולה לחזור בה.

נ.ב. לא ידעתי היאך מפשט פשיטא לי' להגאון המחבר נ"י דבר זה, הא בתוספת ישינים מבואר דהא דצריך קרא דהאב נאמן, דלא מקרי כ"כ בידו לקדשה דשמא לא ימצא אדם שיקדשנה, או כמ"ש הגאון המחבר נ"י לעיל [בר"ה תוס' ישינים] כי [מיירי] באומר א"י למי (נתקדשתי) [קדשתי] ואוסרה לכל העולם דזה לא הוי בידו, וא"כ אף שחידשה התורה להאמין להאב היכי דבירו לקדשה, מ"מ לא ילפינן מיני' נאמנות דירה, די"ל דלדידה לא הימנא, והרי להדיא אמרינן בקידושין דף ס"ג ע"ב ומודינא היכי דאמרה נתקדשתי דאין סוקלין על ידי' וכו' לאב הימנא רחמנא לדירה לא הימנא, ופירש"י שם, ולענין איסורא איכא טעמא אחרינא דשו"י אנפשי' חד"א עיי"ש, הרי מבואר להדיא דלדידה לא הימנא, היפוך מדברי הגאון המחבר נ"י.⁽²⁾

דף כ"ט ע"א ד"ה בא"ד ולמאי דאמר. לכאורה קשה למה הוצרך הירושלמי לשנוי' כשבא עלי' עד שלא מת וכו' כיון דאית' נ"ב כר"ע דמתני' בפשיטות.
נ.ב. באמת סיים בירושלמי, ברם כרע"ק ויש לה קנס וקנסא לעצמה, ופי' הרא"ה דקאמר ברם כרע"ק אתי' כפשטא.

(2) בשו"ת רעק"א חלק א' סי' פ"ה ד"ה אולם, ובחלק ד' (ירושלים תש"ז) סי' כ"ג, הביא (בשינוי לשון) מה שרשם כאן על גליון ספר הפלאה, וע"ע בתשובה של הנרעק"א זצ"ל שנדפסה בכר"ש שנה ד' קונטרס י' עמוד כ'.

שם באותו דיבור, להלן. משא"כ כרישא בנערה שנתארסה ונתגרשה, רכתב הרמב"ם בפ"ב מהל' נערה, רקנסא לעצמה ובושת ופגם לאבי', נמצא רכשורה מחייב עצמו בבושת ופגם ופטור מקנס, אפילו באו עדים אח"כ, שפיר קאמר הירושלמי דהוי ל' דבר שלא בא לעולם ואינו יכול למחול.

נ.ב. איני יודע כוונת הגאון נ"י, דהא עיקרן דברי הירושלמי הם על מתני' דיתומה שנתארסת ונתגרשה, ומוקי הירושלמי שם למתני' ביתומה דמפתה פטור, וע"ז הקשה בירושלמי שם ולית אדם מוחל דבר שאינו ברשותו, הרי דאף ביתומה דמהני מחילתה לבושת ופגם, ס"ל להירושלמי דהקנס מיקרי דשלבל'.

דף כ"ט ע"ב ד"ה בא"ד שם ור"ת פירש. צ"ל דכיון דהיתה דאוי' בשעת ביאה כבר נתחייב קנס, ולפ"ז מאי מועיל ר"ה דאסורה היא משום בעילת עצמו, הא כתבו התוס' ביבמות דף נ"ט ד"ה אלא לאו וכו', דקנס מחייב מיר בהעראה ע"ש, א"כ מה בכך דהוי בעילת עצמו, מ"מ כבר נתחייב משעת העראה דהיתה דאוי' לו ה"ל מאיר דס"ל בעולה שלא כדרכה כשרה לכהן גדול, ה"ה בהעראה כשרה.

נ.ב. בפשוטו י"ל, דשינויא דהש"ס קאי להלכתא דקיי"ל העראה זו הכנסת עטרה, והו"ל בעולה.

נ.ב. ביותר תיקשי למה דמשמע בתוס' יבמות שם דאף לרבנן דר"מ בהעראה דנשיקה מותרת לכהן, ע' במהרש"א שם. ועיין בשיטה מקובצת שכ' בשם הרשב"א באמת דאיכא בנייתו בעולה לכה"ג היינו שהערה בה אחר, עיי"ש וע' במ"ל.

דף ל' ע"ב ד"ה רב אשי. וי"ל דמזה נפקא ל' ה"ל לרבא באמת דמיתה לזה ותשלומין לזה חייב.

נ.ב. איני יודע התחלה לדברים אלו, דהא רבא בעצמו ס"ל ברורף ששיביר כלים פטור, והיינו משום דבעל הכלי ג"כ הו' רשאי להורגו, וכמ"ש תוס', וא"כ גם בההיא דאסון כן, וע"כ דמיירי ביכול להצילו בא' מאבריו, וממילא ליכא הוכחה דמיתה לזה וממון לזה חייב.

דף ל"ב ע"א ד"ה בגמרא ואי ממונא. משמע דהש"ס מספקא ל' בהא, ולכאורה נ"מ טובא לדינא, דאי ממונא לחומרא בחובל א"כ אפילו היכא דחייב מלקות מצד אחר כגון החובל ב"ט וביו"כ נמי משלם ואינו לוקה משום חומר התשלומין בחובל שחייב בד' דברים, ואי ממונא לקולא משום גריעותא לאו רחובל דהותר מכללו, א"כ במקום ה"ל לאו אחר לוקה ואינו משלם, דמנ"ל להקל בלאו אחר. נ.ב. ולענ"ד דמוכח כן למ"ש התוס' ישינים, רבושת ופגם בכלל חובל הוא, א"כ איך משני ד"י כאן באתרי בי' וכו', מ"מ תיקשי במתני' דמכות נימא דמשלם ממונא רבושת ופגם ולא לקי, אע"כ דר"י ס"ל ממונא לקולא ובחובל היקל דחמנא משום דהלאו הותר מכללו, משא"כ הכא דהוא לאו דעדיות, ולשיטת הרמב"ם והש"ע באמת מוכרחים לומר רבושת ופגם לאו בכלל חובל, ודוחק לומר דר"י מוקי ג"כ בשומה, כנלע"ד.

דף מ"ד ע"א ד"ה שם בגמרא ומורה ר"נ. בכתובה הא קי"ל לקמן דף פ"ו
אמר אמימר משמי' דר"ח האי מאן דאית עלי' כתובה ובעל חוב וכו', לבע"ח
יהבינן לי', וכתבו התוס' והפוסקים דה"ה בלוה ולוה וקנה בע"ח קודם לכתובה
ולא מהני תפיסה, א"כ ה"נ יכולים הלוקחות הראשונים לימור הנחנח.

נ.ב. לא זכיתי לעמוד על עומק כוונת הגאון זצ"ל, דמה בכך דבכתובה
לגבי בע"ח לא מהני תפיסתה, משום דמדינא לבע"ח יהבינן, אבל מ"מ בב' נשים
שתובעות כתובה ושניהם שוים בזמן או שנשא ונשא וקנה דמדינא חולקים, אם
קדמה א' ותפסה מהני, וא"כ ה"נ תפיסתה לתוספת מהני נגד מנה ומאתיים.

דף נ"א ע"ב ד"ה שם בגמרא ופליגא דרבא. ונראה דבזה איכא טעמא נמי
לשיטת הפוסקים הנ"ל, דהיכא דנתייחדה מדצונו אפי' נאנסה אסורה, דכיון
דנתייחדה מדצונו אברה חזקת כשרות שלה ולא תליא באונס יצדה.

נ.ב. עדיין אינו מיושב, דהא הפוסקים ההם סבדי דאפי' ליכא עדים
דנתייחדה והיא אומרת נתייחדה ונאנסתי דאינה נאמנת, ובזה יקשה דאמאי
לא מהימנא במנו דלא נתרצית בעצמותה רק ע"י יצר דאלבשה, דהא ליכא אנן
סהדי שיהי' בגדר הרוב דמתרצים בעצמותם, דהרי מתירין מספק ע"י חזקת
היתר, הרי דהוא דק בגדר הספק, וא"כ תיהמן במנו, ולהפ"י ניהא, די"ל דרובם
מתרצים בסוף כרס"ל לאביי, אלא דרבא ס"ל דהך דיצוי הוי אונס משום דיצר
אלבשה, והיינו דוקא באינה גורמת תחלה לזה, אבל בנתייחדה אין שם אונס
עלי' בזה אא"כ דבאמת לא נתרצתה גם בסוף, וע"ז לא מיהמן במנו נגד הרוב,
ודו"ק.

דף נ"ט ע"ב ד"ה בגמרא אלא אמר ר"א. אך באמת תמי' לי ע"ז, דהא
בנדרים דף מ"ז בעי' שם באוסר בקונם אם אסור בחלופיהן מטעם דה"ל דשלב"ל,
ורבא גופא איירי בי' התם, ולפ"ז דלמסקנא דקונמין כה"ג חלין על דשלב"ל,
א"כ כל הסוגיא שם דלא כהלכתא, וקשה על רבא עצמו דס"ל הכא קדושת הגוף
מפקיע מידי שעבוד.

נ.ב. וכן הקשה הש"ך בנקה"כ סי' דל"ד.

דף נ"ט ע"ב ד"ה בא"ד זי"ל דכח שיש לשובר. ותו קשיא לי, להפוסקים דס"ל
דחל על דשלב"ל אגב דבר שבא לעולם, דא"כ הא דבעי בגדרים דף מ"ז באוסר
על חבירו בקונם אם אסור בחילופיהן מטעם דה"ל דשלב"ל, תיפוק לי' דחל אגב
גוף ההקדש, וי"ל דכיון דכשבוהו החילופין כבר ליתא גוף הדבר שאסור, לא
שייך למיחל אגב, וצ"ע וק"ל.

נ.ב. ולדידי קשה טובא מסוגיא דב"ב דף קנ"ז בשעבוד דאקני ושבת, הלא
מדינא מהני אגב דמשעבד גוף הקרקע שיש לו, ובאמת לא מצינו מפורש שיטת
הפוסקים דיסברו דקנה דשלב"ל אגב דשלב"ל, דבסי' ר"ג המחלוקת רק במקנה

מעות ומטלטלין בחליפין, ובסי' ר"ט בהג"ה סעיף ד' מי שמקנה לחבירו דבר שלכ"ל עם דשכ"ל י"א דרומה לקני את וחמור שנתבאר בסי' ד"י, ושם בסי' ר"י פסק בקני את וחמור דקנה מחצה, וא"כ י"ל דאף להפוסקים דס"ל דבמעות ומטלטלין בחליפין קנה הכל, היינו במעות דבר הקנאה, אבל בדבר שלא בא לעולם לא שייך כלל להתפס בקנין, ולא מהני אנב חבירו, וחילוק זה כ' הסמ"ע סי' ר"ג סק"מ בתירוצו ב', יעיי"ש.

דף פ' ע"א ד"ה אכלה ערלה. וכן פסק הרמב"ם ז"ל דהזורע בשביעית לא קידש ואף העצים מותרין.

נ.ב. לא מצאתי כן מפורש, ואדרבא, הר"ש פ"ז דכלאים מ"ה כ' אהיהו דהזורע כרמו בשביעית, דדוקא ענבים לא נאסרו, אבל הגפנים הוסיפו מאתיים אסורות, שאין המזמרות הפקדו³.

דף פ' ע"ב ד"ה ההוא בקרא. כתב הרא"ש דההוא בקרא לא ה"ל כע"א לפי שבעל דבר הוא, ופשטות כוונתו דא"צ שבועה נגד הבקרא. וצריך להבין דלמה הבקרא נוגע הוא בעדותו, הא אם יודה לו שתפס מחיים כדין תפס ולא יתחייב הבקרא לשלם.

נ.ב. א"י כוונת הגאון זצ"ל בזה, דהא דברי הרא"ש כפשטן, דנהי דלא הוי נוגע, הא מ"מ הבע"ר לענין משפט זה דאם הבע"ח יזכה צריך הבקרא לשלם עפ"י הודאתו שתפסי' לאחר מיתה, וכיון דהוא בעצמו הבעל דין, והוא התובע להבע"ח, אין שם עד עליו, דהוי מעיד לעצמו, ופשוט.

דף פ"ה ע"א ד"ה מה שהקשה. ותו דקשה לפי דעת הפוסקים בח"מ סי' נ"ח בשם המרדכי דאינו יכול לומר סטראי אלא כשמכחיש השליח שנתן לו לשם הלואה אחרת, א"כ מעיו עתה ג"כ נגד השליח, ומה פשע, הא ה"י יכול למעון להר"מ וה"ל א"י אם פרעתי.

נ.ב. לק"מ דהא מעמא דהנך פוסקים דאם אומר שפרע לו סתם לא מהני סטראי כיון דהשליח צריך לשלם הוי כתופס ממון השליח, וא"כ אם נדון דהשליח לא הוי פושע ול"צ לשלם, ממילא יהא בידו למעון סתם סטראי בלא זה שיצטרך להעזיז ולהכחיש ולומר שנתן לו במפורש על חוב אחר, ופשוט.

(3) הגרעק"א בתוספותיו על משניות מס' כלאים פרק ז' משנה ה', העיר בזה, יעו"ש.

בסוגיא דרכוב ומנהיג

מהגאון מוה"ר דניאל פרוסטיץ ראב"ד ק פרעשבורג זצ"ל¹⁾

במס' בבא מציעא דף ח' ע"ב, בתוס' ד"ה או דילמא מנהיג עדיף, באמצע הדיבור, אע"פ דכמו שהם שניהם תפוסים לא קנו וכו'. לכאורה דבריהם תמוהים, מה בכך, אי הם לא מקרי מוחזקים, אעפ"כ אין הג' יכול לתפוס, דהא כל אחד אומר כולה שלי, ואנן לא ידעינן מי הוא שטענתו אמת, ואי אפשר ליתן לאחר, שאין לו שום טענה ותביעה בדבר, וכבר הרגיש בזה המהר"ם שיף בר"ה ואציגה לפניך החילוק, במה שכתב, וראיית התוס' מלעיל אינה דאי, עיי"ש. ולכאורה ה' נראה ליישב, דתוס' לטעמייהו אזיל, דהקשו לעיל בתחילת פירקן (דף ב' ע"א) בר"ה יחלוק, אמאי לא אמדינן כל ראלים גבר (כמו שאמרו במס' בבא בתרא דף ל"ד ע"ב), ותירצו, כיון דתווייהו מוחזקים, ואנן סהדי מאי דתפוס האי ירד' וכו', א"כ הרבד רומה לגזילה, עיי"ש בתוס' בבבא בתרא דף ל"ד מפורש טפי. ולפי"ז אתי שפיר דברי התוס' כאן, דאם הם לא מקרי מוחזקים, לא נאמר בו יחלוק, אלא כל ראלים גבר. אך בתר עיוני בתוס' שם, עדיין הקושיא במקומה עומדת, דכל זה למ"ד אי תפוס מפקינן, אבל למ"ד אי תפוס לא מפקינן, והכי הילכתא שם, א"כ אע"פ שלא מקרי מוחזקים, אי אפשר לב"ד לפסוק כל ראלים גבר, כיון שהם תפוסים, וצ"ע.

* * *

עין קושית מהרש"א כאן, דאם גם האחד אינו תפוס, לא קנה זה, משום דראש א' מונח על גבי קרקע וכו', ועי"ל דאיירי הכא בטלית קצר. וגם המהר"ם שיף הלך אחריו. ותמוה נשגבה על הני תרי אשלי רברבי כמוהם, דאם כן, בקל יכול להשיב, דמשנים אוחזין אינו מוכח, דאם גם הגבהת כל אחד אין חשוב הגבהה לגבי חבירו, עכ"פ לא יגרע כאם לא הגביה כלום, ואי גם הוא לא הגביה, הטלית מוגבה מהגבהת חבירו, שהטלית קצר, ובשלמא על פי' תוס' לקמן בר"ה הואיל ויכול לנתקו, לא קשה מידי, דניחא לי' להש"ס לאוקמי מתניתין בכל ענין, כמו שמקשה הגמ' לקמן על ר' אבהו, לפי' רש"י שם, אבל לפי פרושם ממתני' דשנים אוחזין, איכא ראי' גמורה, וכל התשובה דלמא מתניתין איירי בטלית קצר, א"כ בקל יכול להשיב, בשלמא לפום מסקנא, דהוכיח מב' מודים או שהיו להן עדים וכו', מוכח שפיר, מכח בבא יתירה, אבל על התשובה קשה, שהי' לו להש"ס להשיב בקל, וצ"ע.

* * *

1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ו' עמוד ט"ו. — הערות הללו הועתקו מכת"ק המונח באוצרו הטוב של ירידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. יצו ר' אתו את הברכה.

סוף הדיבור, ומסיפא אין להוכיח וכו'. קשה לי על הגמ' גופא, בשלמא דברי התוס' צורקים, דלמא בזמן שהיו ב' מודים איירי, ששניהם שוים בהנהגה, או בקנין אחר, ואין להקשות א"כ מאי קמ"ל, דעיקר הבבא אתא לאשמעון המגביה מציאה לחבירו לא קני חבירו, רק הלשון משמע דאכולה בבא קאי, אבל על הש"ס גופי' קשיא, מנ"ל להוכיח המגביה מציאה לחבירו קנה חבירו, דלמא מרישא דמתניתין דאחד רוכב ואחד מנהיג שמעינן דרוכב ומנהיג ברגליו לא מבטל חזקת המנהיג, כמו שפי' תוס' בד"ה מהו דתימא, אבל עדיין לא שמעינן הקנין, אם תרווייהו בהרדי כאחד עשו הקנינא, איכא למימר דקנין דרוכב ומנהיג ברגליו, עדיף ממנהיג, וקמ"ל מתני' בזמן שהיו ב' מודים שעשו הקנינים כאחד שקנו שניהם, והקנין דרוכב ומנהיג ברגליו לא עדיף ממנהיג. ואח"ז שמעתי קושיא זו מאדמ"ו הגאון ר"מ ברבי נ"י, וצ"ע.

ברין ברכה מעין שבע, וברני אכלות

מהגאון מוה"ר צבי מאגליר אבד"ק סאנגרוהט זצ"ל⁽¹⁾

בעה"י.

שפעת שלומים, לגבר תמים, ה"ה י"ג הרבני המופלא הרבין המצויין
מו"ה איצק נ"י בק"ק גיסונג.

ע"ד שאלתו בענין ברכה מעין שבע, כשעושין מנין בבית איזה שבועות, כל ימי חליו של בעה"ב, ומביאים או מעמידים שם ספר תורה. כל כי האי גונא בוודאי ספק ברכה להקל, וכבר הפליגו האחרונים על הט"ז להשיגו, בעל באר היטב ואשל אברהם, ובעל פרי מגדים בא"ח סי' רס"ח תמה על המג"א ורדב"ז וט"ז, וכבר החליט הפרי מגדים בפתיחתו הכוללת חלק ד' אות י"ב, שאפילו רבו המחמירין לברך, הולכין אחר המיעוט שלא לברך, כ"ש בזה כי רבו החולקין על הט"ז, וגם האליהו רבה חולק⁽²⁾.

ובר מן כל דין, נלענ"ד דאין לדמות נדון זה לנדון הט"ז, דלהכי כתב ודייק שקובעין מקום להתפלל כמו בירידים, דהיינו שקובעין בית שיהי' בית הכנסת בכל יוריד ויריד, ולכן אף שבין יוריד ליריד סגור, עכ"פ שם בית הכנסת עליו לאנשי היריד, ודומה עכ"פ לתחלת תקנת חז"ל (שבת כ"ד:) שתקנו ברכה

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קט"ו עמוד ט"ו. — ב' תשובות הללו הועתקו מכת"ק המונח בנגזי יידינו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוטסערער נ"י מאנטווערפן. יעלהו השי"ת על במתי ההצלחות.

(2) עיין בענין זה בארוכה בכר"ש קונטרס ק"ו עמוד ל"ט-מ"ה.

זו בבית הכנסת, ודומה לכפר שיש להם בית הכנסת ואין מתאספין רק פעם בחודש, אבל בנרון רמעלתו שהעיקר הוא בית דירה, ואין שם בית הכנסת עליו כלל, לא דמיא כלל לתחלת תקנת חז"ל, והמעין היטב בכל דברי הט"ו, יראה שכוונתו הכין הוא, ובלא"ה אין מקום לברכה זו בזמנינו, והבו דלא לוסוף עלה, וכעין זה כתב המ"א בענין קידוש בבית הכנסת על היין בסי' תפ"ד סק"ד. רברי אוהבו,

הק' צבי הרש מאגליר

* * *

שאלה. אם מותר לאבל תוך י"ב חודש על אביו, וכן תוך שלושים, לילך לבקר את הילד הנולד, בליל שבת קודש בתוך הבאים שם, הנקרא "זכר". נלענ"ד רמותרין, ולמדתי מדברי המ"א סי' תקנ"א ס"ק י' שכתב דבכתיבת התנאים אפי' בשבוע שחל ט' באב, אף שאסור לעשות ריקורין, מותר לעשות מיני מרקחת, דהא גם סעודת ברית מילה לאו שמחה היא, ואולם עכ"פ סעודה מקרי, אבל כאן רק מיני מרקחת אפילו סעודה לא מקרי, עכת"ד. והנה הגם מה שכתב דליכא שמחה כ"ש מסעודת ברית מילה, לא זכיתי להבין, דהא משמע מדברי תוס' מ"ק דף ח' ע"ב דהויא שמחה, מרכתבו דמשו"ה מותר לעשות ברית מילה בי"ט משום דזמנו קבוע, מוכח דס"ל דה"ל שמחה, דאל"כ בלא"ה ליכא עירוב שמחה בשמחה, אמנם י"ל דתוס' כתבו כן לרב דלילא איסור נישואין מושמחת בחנך, ולא באשתך, וכתב המ"א סי' תקמ"ו דס"ל לתוס' דהכי קאמר, שיהי' שמחתך וסעודתך בחניך ולא בשביל אשתך. והנה הדיוקא ומיעוט דולא באשתך, לא כתיב בהדיא, וא"כ ה"נ הי' לנו לאסור לעשות סעודת ברית מילה, שלא תהי' הסעודה בשביל רבר זולת מחמת י"ט, ועל זה הוצרכו לתירוצם, הואיל וזמנו קבוע, וע"ש היטב בסוף דבריהם, ודו"ק.

עכ"פ נשמענה מדברי המ"א דסעודת ברית מילה לא הויא שמחה, (ועי' פ"ק דכתובות דף ז' ע"א וצע"ק), כ"ש דשבוע הבן הזה לא מקרי שמחה, וא"כ נהי דאבל אסור ליכנס לסעודת ברית מילה, דעכ"פ סעודה הויא, דאפילו לסעודת מריעות אסור ליכנס, אבל לשבוע הבן הנקרא זכר, דליכא סעודה, רק מיני מרקחת, כמו בכתיבת התנאים, ואין כאן סעודה ולא שמחה, לכן הוריתי להיתר, ועי' בט"ו בי"ד סוף סי' דס"ה.

וכן נלענ"ד רמותר לאבל ליכנס לכתיבת תנאים, כשאין שם ריקורין ומחולות, דהא אין כאן סעודה, אע"ג דהוה שמחה קצת, מדלא מתירין רק משום שמא יקדמנו אחר, מכלל רבלא"ה הוה אסור, אלמא איכא שמחה, היינו להחתן והכלה, אבל לא לאלו הבאים לשם, ודו"ק.

בסוגיא דסימנים

מהגאון מוה"ר אברהם בנימין קלוגר מבראדי זצ"ל⁽¹⁾

בבבא מציעא דף כ"ו. איבעיא להו סימנים דאורייתא או דרבנן, מאי נפ"מ, לאהרורי גט אשה בסימנים, אי אמרת דאורייתא מהדרין. ופרש"י, לאהרורי גט אשה, שאבד מן השליח המביאו קודם שנתן לה, עכ"ר רש"י ז"ל. והנה המפורשים הקשו כאן שני קושיות עצומות, א', אמאי אמר נ"מ לאהרורי גט אשה בסימנים, וקשה אפי' אי סימנים דאורייתא לית לן לימוד אחר רק משמלה דגנבי אבידה, ובאבידה אם אנו מחזירין אין אנו מוציאין דבר מחזקתו כמ"ש התוס' בב"מ דף כ"ג ד"ה והאיכא נכרים, דבאבידה ליכא חזקה, עי"ש. א"כ קשה מנ"ל משמלה דע"י סימן יחזרו גט לאשה דאיכא חזקה דאשת איש, דלו יהא דסימנים דאורייתא, הוי רק כמו חזקה, ומהני רק באבידה דליכא חזקה, אבל לא לענין אשת איש, עי"ש במפורשים ובשו"ת נו"ב מה"ת חלק אהע"ז שהקשה ג"כ קושיא זו. עוד הקשו על רש"י שפירש נ"מ לגט אשה שאבד מן השליח וכו', וקשה הא איכא ג"כ נ"מ אם היא אומרת שממנה נפל, דאי סימנים דאורייתא נותנין לה ע"י הסימן שאמרה דוודאי ממנה נפל אחרי שנתן לה, ואי סימנים דרבנן לא מהדרין.

ונלענ"ד ליישב קושיות הללו בחדא מחתא, דאיתא בחולין דף צ"ה ע"ב, אמר רבא מריש הוי אמינא סימנא עדיפא מטיבעת עינא וכו' השתא אמינא טביעת עינא עדיפא דאי לא תימא הכי וכו' אמר רבי יצחק ברי' דר' משרשיא תרע דאילו אתי בי תרי ואמרו פלוני דהאי סימני' קטל גברא לא קטלינן ל', ואילו אמרו טביעת עינא אית לן בגווי' קטלינן ל'. ובתוס' ד"ה פלגיא, כתבו וז"ל, וא"ת הלא משיאין אשה עפ"י סימנים וכו' ואם לאחר שנישאת באו עדים קטלינן ל' וסמכינן אסימנים וכו' וי"ל בכה"ג נמי לא סמכינן אסימנים למקטלה וכו' וא"ת והא אי אתו סהרי ואמרו פלוני דהאי סימנא לוח מפלוני לא מפקינן, [כוונתם דהא ממון חמור בזה מאיסורא, דהא אין הולכין בממון אחר הרוב להוציא ממון מחזקת בעלים, ובקטלא הולכין אחר הרוב כידוע, ואם לא אמרינן דקטלינן ל' בסימנים מכ"ש דאין מוציאין ממון, וא"כ לא נחזור שטר חוב להוציא ממון], ויש לומר דלא דמי שטר שאין מוחזק בו אדם שיאמר שלי הוא מחזירין שפיר, אבל ממון שביד בעלים אין להוציא ע"י סימנים וכו', פירוש לדבריהם, כיון דבשטר הנמצא אין אדם מוחזק בו, מהדרין למי שאומר הסימן דע"י חזרת השטר אין מוציאין מהחזקה, ואף דאח"כ אחר חזרת השטר למי שאומר הסימן מוציא הוא ממון בהשטר, לא איכפת לן, דאין אנו דנין קודם חזרת השטר רק על השטר של

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונט' צ"ו עמוד י"ד. — חידו"ת הללו הגיעו אלינו מאת ירידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה יצחק בן ציון הכהן וואלף מירושלים עיה"ק. טוב עין הוא יבורך.

מי הוא, והסימן מורה שהוא של מי האומר הסימן, רק אח"כ ממילא מוציא ממון. [כה"ג כתב הר"ן בסנהדרין בסוגיא דלא יומתו אבות על בנים, עיי"ש שהקשה כעין קו' התוס' הא מצינו שחייב מיתה ע"י עדות קרובים, ותיירץ כיון דהשתא אין ממיתין קרוב על ידו אף ראח"כ נתגלגל עיי"ז, לא איכפת לן]. והשתא דאתאן להכי לתירוץ התוס', מתורץ גם קשייתם הראשונה, איך משיאין ע"פ סימנים ואם לאחר שנישאת באו עדים קטלינן לה וסמכינן אסימנים, די"ל רבאמת קטלינן לה, והא דמתרצו התוס' דלא קטלינן לה, היינו להס"ד דלא ידעו הסברא הנ"ל, תירצו דלא קטלינן לה, אבל אח"כ שהעלו הסברא הנ"ל, באמת קטלינן.

היוצא מזה דהחזרת שט"ח לא הוי כמוציא מחזקת ממון כנ"ל. לפי"ז מתורץ קשייות הנ"ל, דשפיר קאמר נ"מ לאהדורי גט אשה, כפירש"י שנאמר מן השליח קודם שנותן לה, דאז שפיר אם סימנים דאורייתא מהדרינן, דבחזרת הגט אין מוציאין דבר מחזקתו, כיון דבגט הנמצא אין אדם מוחזק בו, ואף דאח"כ אחר שיחזור הגט לשליח יתננו הגט לאשה להתגרש בו ונוציא מחזקת אשת איש, לא מיקרי מוציא מחזקה, כמו שחידשו התוס' בשטר חוב כנ"ל, דבשעת חזרה אין אנו דנין רק של מי הוא הגט, ונותנין לשליח ע"י הסימן שמברר שהוא שלו, ובשעת חזרה לא נפקע חזקת א"א, רק אח"כ כשיתנה לה וכנ"ל, ודו"ק. ולפי"ז לא אפשר לומר לאהדורי גט לאשה עצמה, זה אינו, דבאמת אפי' אי סימנים דאורייתא אין מחזירין לאשה עצמה ע"י סימנים, דאם נחזור ע"י סימנים, בהכרח נאמר שכבר קיבלה הגט מהבעל וממנה נפל ע"י שידעה הסימנים, וא"כ נוציא ע"י סימנים מחזקת אשת איש, וזה לא הורה לן התורה בשמלה דגבי אבירה להוציא מחזקה וכנ"ל, ודו"ק היטב כי נכון הוא מאד קרוב לאמת בעזה"י.

והנה מופלג אחר הקשה לי לרברי, האיק מוכיח שם הגמ' בב"מ דסימנים לאו דאורייתא מרתנא אין מעידין וכו' אע"פ שי"ל סימנים בגופו והכלים, רילמא לעולם סימנים דאורייתא, והתם דאין מעידין על הסימנים, היינו טעמא כיון דעי"ז נוציא אותה מחזקת אשת איש תיכף דנאמר דמת בעלה ומותרת להינשא, ובכחאי גוונא בוודאי סימנים לאו דאורייתא. והשכתי, דשם ליכא ג"כ חזקת אשת איש, דהנה קצת מהפוסקים הראשונים כתבו דגם בסימנים שייך חזקה דרייקא ומינסבא ומרעא לחזקת אשת איש כמו שכתבו התוס' בכתובות (דף כ"ב ע"ב) ד"ה הבא עלי' באשם תלוי קאי, וא"כ כיון דחזקה דרייקא ומינסבא איכא נגד חזקת אשת איש, שרינן שפיר ע"י הסימן, ודו"ק היטב כי דברי נאמרים בהשכל בעזר השם.

בדין הפקר בדבר שאין בעה"ב מקפיד עליו,

ובדין קידושין תופסין ביבמה

מהגאון מוה"ר ידידי' גטליב פישער זצ"ל

אבד"ק שטוהל-ווייסענבורג¹

בעזה"י.

(תשובה לחכם א')

ענוותנותו הרב כבדני בדברי תורה, וכתב לי שני קושיות חמורות על הגאון בעל קצות החושן מה שכ' בספרו אבני מילואים. הנה ספר אבני מילואים אינו תחת ידי ואין לי בכיתי בעו"ה, גם שאר ספרים אינם ברשותי כעת שהמה מסוגרים בתיבה, ואין לי מקום לנוח כעת וטרדותי רב לכן לא יכולתי לעיין היטב, ולא ראיתי דבריו רק בהעברה בעלמא.

הנה מה שהקשה על האבני מילואים [סי' כ"ח ס"ק מ"ט] שחולק על הנוב"י, דכתב דהטעם דהא דאמרינן דבר שאין בעה"ב מקפיד עליו אם קידשה בו מקודשת הוא מטעם הפקר, מתוספתא הובא בריש פסחים דף ו' ע"ב, בוודאי הדין עם כבודו הרמה דטעם הדבר בדברים שאין הבעה"ב מקפיד עליהם הוא, דהוי כהפקר, וכל מי שזוכה בו אין בו משום גזל כיון דבעה"ב אין מקפיד עליו, וכל דברים הנקנין ע"י יאוש באבירה הטעם דהוי כהפקר, וכמו דמוכח נה ד' בפ"ג רמעשרות דמצא קציצות וכו' מותרות משום גזל ופטורות מן המעשרות. וכן הברטנורה, "בדין הפקר", וכן אבירה מדעת הוי דינו כדין הפקר. וכן בגמ' דריש פרק אלו מציאות במצא פירות מפוזרין קב בד' אמות דנפיש טרחי' וכו' אפקורי מפקר להו. וכן האיבעיות דבעי הגמ' התם דמסופק הגמ' אי לא חשיבי, והיינו דלא מקפיד עלייהו בעה"ב לא מפקר להו, או כיון דלא נפיש טרחי' מקפיד עלייהו בעה"ב ולא מפקר להו, והיינו דינא דתוספתא פרק ג' דמעשר. ודינא דתוספתא כבר נרמז במשנה ראשונה דמעשרות, כל שהוא אוכל, "ונשמר", דקדק המשנה לומר נשמר, דווקא דבר שבעה"ב משמרו, משא"כ דבר שאין הבעה"ב קפיד עליו לשמרו דמותר משום גזל, א"כ ידך וידו שוים בו ולא קרינן ב' "כי אין לו חלק ונחלה עמך" פטור מן המעשר, או כמו שכ' הר"מ בפ' המשנה וברטנורה פ"א דמעשרות, "דזרעך" המיוחד לך פרט להפקר שאין לו בעלים מיוחדים, א"כ פירות דלא קפדי עלייהו בעה"ב אין להם בעלים מיוחדים ויד אחרים שווים לידו פטורין מן המעשרות. ואף שדין זה מוכח ממתניתין, בא התוספתא ללמדנו אף דמשמר שדהו מפני המקשאות ומדלאות.

1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ע"ז עמוד ט"ז. — תשובה זו הועתקה מכת"ק המונח ברשות ידידנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה שמואל בנימין סג"ל לעמפלער ג"י. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

והי' ס"ד כיון רבשרה אחת הן סופי ענבים והמקשאות, והוא משמר אותה השרה, יהי' סופי התאנים וסופי ענבים בכלל נשמר, קמ"ל התוספתא דאף בכה"ג, כיון דאין משמר בשבילן ולא קפיד עלייהו הוי בכלל דברים שאינן נשמרים, הרי מבואר ממתניתין ומתוספתא ומנמ' ומכל הראשונים כדברי הנוב"י, ודלא כאבני מילואים.

ומה שהקשה מדברי הרמב"ם דהאיך יכול לחזור מהפקירו הא עובר משום כל יחל, יפה כ' כבודו הרמה, דגבי נדר כתיב לבטא בשפתים. ומלכד זה נראה לפענ"ד, אף במתנה ראינו זוכה עד שיבא לידו ממש ויכול בעה"ב לחזור בו מדינא, מ"מ אסור לו להבעה"ב לחזור אף שלא בא ליד הזוכה, מטעם מחוסר אמנה. ומסתבר דאף במפקיד באמירה ובביטוי שפתים, אף אי אמרינן דלא כראב"ד ויהא הדין שאינו עובר על כל יחל בהפקיר וחוזר מהפקירו, מ"מ אית בי' איסורא דמחוסר אמנה. וכל זה דווקא בהפקר באמירה, אבל בדבר שהוא הפקירא דממילא כגון ימים ונהרות, וכן בדבר שאינו מקפיד עלייהו בעה"ב, שאנו מעידין מכח אומדנא דוודאי הפקירו בלבד וכל אדם מותר לזכות בו ואין בו משום גזל, וכן פירות המפוזרין קב בד' אמות, דאנו מעידין על הפקירם, בוודאי יכול לחזור מהפקירו ולהקפיד עלייהו, ואין צריך לזכות מחדש, ואין בו סרך איסור דמחוסר אמנה, דאף אם הפקיר בפירוש באמירה על תנאי והתנה שדבר זה יהי' הפקר אם יבא א' לזכות בו בתוך שלשים יום אז יהי' הפקר מעכשיו, ואם לא יבא א' לזכות בו בתוך שלשים לא יהי' הפקר ויהי' שלו כמקורם, אז בוודאי אין כאן חזרה, ודבר שאין בעה"ב מקפיד עליו, היינו שאינו מקפיד אם יבא אחר לזכות בו, אבל אם לא יבא אחר, שייך זכותו דמקורם לעצמו ואין צריך לחזרה, ואין כאן שום נדנוד איסור. ודברי הגאון בעל אבני מילואים לא זכיתי להבין ואין בידי ליישב. ואם אוכה לקנות הספר הקדוש הזה, ברעתי בל"ג לעיין בפנים, ואם יזכני ד' למצוא ישוב לדבריו אכתוב לכבוד מעלתו הרמה.

גם לפ"ז נעלם ממני מה הועיל בזה שכ' בטעם הדבר בדבר שאין בעה"ב מקפיד עליו, משום מתנה, עכ"פ איכא איסור דמחוסר אמנה אם חוזר ממתנתו. וכן מה שהקשה כבודו הרמה על הגאון בעל אבני מילואים (סי' מ' ס"ק ו') במה שנתקשה ריחשוב ט"ז⁽²⁾, הא לא משכחת כצרת צרתה. באמת דברי בעל אבני מילואים המה הפלא ופלא ואין בידי ליישב בעו"ה. ומלכד זה נראה דאפי' מצרה נופא יש ליישב קושיתו, עפ"י מה שכתבו התוס' ביבמות י' ע"א בד"ה לעולם, בסוף דבריהם בשם הירושלמי. ומלכד זה עיקר הדין שהעלה האבני מילואים דלמ"ד קידושין תופסין ביבמה, בוודאי אינה זקוקה ליבום ולחליצה,

(2) כאבני מילואים כתב לחדש שם, דבאומר לאשה הרי את מקודשת לי בפרוטה זו לאחר ל' יום, ובא שני וקידשה בתוך ל', ומת השני והניח אח, אינה זקוקה ליבום וחליצה, למ"ד קידושין תופסין ביבמה. ולפי"ז הקשה, אהא רתנן בריש מס' יבמות, חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן, מדוע לא קחשיב ט"ז, יעו"ש.

ואסיים בתפלה, ר' יראה בצרותינו וצער נפשנו על פדצת הדוד ונלות
השכינה, וישלח לנו מהרה את גואל הצדק, כאוות נפש כל ישראל וכאוות ידידו
ואוהבו מוקירו ומכבדו המשתחוה אפים ארצה מול הדרת כבודו,
הק' נאמליכ פישער

אברהם בן יצחק
היה רב ומוקדש
בבית המדרש
הגדול שבירושלים
והיה מן הדיינים
הנכבדים והחשובים
בדורו ונפטר
בשנת ה'תק"ל
ביום ח' שבט
בגיל 75 שנה
והוא נקבר
בבית הקברות
העתיק שבירושלים

בענין עונש לקטן

מהגאון מוה"ר נח ברוך פישער אבד"ק פרעשאוו זצ"ל⁽¹⁾

בעה"ת.

שוכט"ס לכבוד מר הרב הגאון הגדול צדיק יסו"ע נ"י ע"ה פ"ה
פאה"ד מאוה"ג כקש"ת מו"ה אליעזר דייטש שליט"א אב"ד דק"ק
באניהאד יע"א⁽²⁾.

קבלתי מכתבו המהור מעשה ידי סופר כבוד מר חתנו הרב הגדול החריף
הי"ו⁽³⁾, אודות התשובה בענין הת"ת דפה, ואף שהדברים הנאמרים שמה המה
כמו כל דברי הדרג"ק שליט"א, מכוונים להלכה ברורה בלי שום ספק, אמנם
יען כי ידעתי שתשובה זה תתן לאיזה רבנים גדולים נ"י מקום לערער, הן בגוף
הדבר שלומדים פראפאנעס⁽⁴⁾ בת"ת כמו שערערו כבר, אף שאני ירעתי שהוא
כאן בלתי האפשרות, ואלמלא הא לא קיימא הא, ויערערו ג"כ על דברי הדרג"ק
שליט"א שזה גופא למצוה יחשב, שהטפל נגרר בתר העיקר, ואחר כונת הלב
הן הן הרבנים.

ואף שהאמת והצדק כן הוא, עכ"ז אמרתי טוב שלא להדפיס הדברים, כי
למה לנו לגרום שיבואו ויערערו בדבר, וגם אולי ליתן בזה מקום למעות למקום
אחר, כי אף כי במקומנו אי אפשר בענין אחר, כאשר הענינים ידועים וניכרים
להדרג"ק נ"י, כי בלא זה אי אפשר לקבל ממקומנו אף ילד אחד מילדי עירנו
שילמוד תורה, אבל יוכל להיות שממנו ילמדו וכן יעשו במקומות אחרות אשר
אנשי אנשי חסידים וכיו"ב, והרב מרא דאתרא יעכב בדבר, ויחלקו בדבר נגד
הרב ויאמרו הלא עוד מצוה בדבר, כמבואר בדברי הדרג"ק נ"י, ובאמת לא
כל המקומות שוין, ועת. לרחק ועת לקרב, ומה שהוא נחוץ במקום אחד ולמצוה
יחשב, הי' הדרג"ק נ"י מרחקו בתכלית הריחוק במקום אחר, ע"כ אמרתי דעתי

(1) נולד בשנת תר"ך לפ"ק לאביו הג"ר דוד פישער אבד"ק פישטיאן זצ"ל. למד
בישיבת הגאון בעל שבט סופר אבד"ק פרעשבורג זצ"ל. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו
של הג"ר ידירי גאטליב פישער אבד"ק שטוהלוויסענבערג זצ"ל. שימש בדבנות בק"ק
מילכדארף, בק"ק בעלעניעש, בק"ק פישטיאן, ולבסוף בק"ק פרעשאוו. כמה תשובות
ממנו נדפסו בספר נאות דשא חלק ג' (מאת חתנו הג"ר שמואל דוד אונגאר אבד"ק
נייטרא הי"ד), ובשו"ת פני מבין חיו"ד סי' כ"ג יש תשובה אליו. נפטר ביום י"ד לחודש
תמוז שנת תרע"ט לפ"ק. — מכתב זה הגיע אלינו מאת ידידנו האברך היקר החשוב
והנעלה מו"ה שמואל בנימין פג"ל לעפפלער נ"י. תשואת חן חן לו.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ו' עמוד כ'.

(3) הוא הרב הגאון מוה"ר יוסף הכהן שווארץ מגרויסווארדיין הי"ד.

(4) היינו לימודי חול.

העני' כבר בבארמפעלד פה אל פה להדרג"ק שליט"א, שלא להרפס תשובה זו, כי הרבה דברים מצינו בדברי חז"ל שאין מגלין אותן. ועתה שכבר נדפסה, דעתי העני' להרפס במקומה תשובה אחרת, וחצי השפעזען אשלם אני אי"ה ממיטב כספי.

ע"ד הקושיא אשר ברק לן מר חתנו הה"ג נ"י, ע"ד מה שכתב בשערי קדושה, שעל כל עבירות אין קטן נענש, וסורר ומורה שאכל תרטימר בשר ושתה חצי לוג יין נסקל, והוא נגד הגמרא סנהדרין ס"ח, שכן סורר ומורה אינו נענש כשהוא קטן. לא מצאתי תירוץ מספיק⁶.

וכדי ליישב דבריו הקדושים ברוחק נ"ל, שאין כוונתו שבן סורר ומורה נענש בקטנותו, כי לא אמר דק וזה שאכל תרטימר בשר ושתה חצי לוג יין נסקל, אבל לא אמר שנסקל בקטנותו, וכונת השערי קדושה הוא דק לאמר שתאות התענוגים היא רעה מכל, שמביאה את האדם בבטח לידי כל עבירות שבתורה, שהרי על כל עבירות אין קטן נענש, ואף שעובר עבירות המורים על מידות מגנות, ולמלא לא אמרינן מוטב שימות זכאי בעורו אינו בר מצוות ואל ימות חייב, כי אמרינן אולי ייטיב דרכו, ובאכל תרטימר בשר ושתה חצי לוג יין, אף שג"כ אינו חייב מיתה ע"ז, ולענין מיתה באכל תרטימר בשר ושתה חצי לוג יין הוי כקטן לגבי כל העבירות, ועכ"ז אמרינן מוטב שימות זכאי ואל ימות חייב, וא"כ אם אמרינן בבן סורר ומורה כשלא עשה שום עבירה שיש בו מיתה או כרת, עכ"ז חייב מיתה משום סופו, הי' לנו לאמר גבי קטן אף שאינו בר מצוה, עכ"פ אם עשה עבירות חמורות שיש בהם מיתה, שימות זכאי ואל ימות חייב, שאם הוא רוצח בקטנותו וכיו"ב, נאמר שנהרגהו, משום שסופו יהי' רוצח בגדלותו וכיו"ב, אלא נראה שתאוות התענוגים היא היותר רעה, ולכך ירדה בזה דוקא תורה לסוף דעתו.

דברי החותם באה"ר וביראת הכבוד, כראוי למול גברא רבה כו"ב,

נח ברוך פישער

(5) בשו"ת מנחם משיב חלק ב' (הנדמ"ח בשם „ציון למנחם") סי' י"ג אות כ"ד כתב, דמש"כ בספר שערי קדושה בענין בן סורר ומורה, אין לו שייכות עם מה שכתב לפני זה בענין שאין הקטן נענש.

מכתב

מהגאון מוה"ר נחום טריביטש אבד"ק נ"ש זצ"ל⁽¹⁾

בע"ה. יום ד' ע"פ תקצ"ד לפ"ק.

אל מעלת ראשי ומנהלי עדת ישורון, כבוד ד' עליהם חופף, קרד"ט
רק"ק טרעביטש יע"א, וגבוה עליהם כבוד הרב אב"ד מרא דאתרא
נ"י.

מכתב ידכם קבלתי. וע"ד מודי בניכם הצעירים ומלמדיהם להועיל, אשר
אמרתם כי כבוד מזוקן ויקשה עליהם לעבוד דרך דחוקה אל מקום מושבי לעמוד
פה בנסיון, ולכן בקשתם את פני לתת רשיון אל הרב המאה"ג בעירכם, ולמלאות
את ידו להביאם בכור בחינתו. — הנה ברבד הזה לא אוכל מלאות שאלתכם,
כי אתם ידעתם וכולכם קראתם פתשגן הדת הנשלח אודות זה אל כל קהלות
מעהרי"ן, אשר ישים משמרת דברים האלה תחת פקודתו, ומי יבוא אחרי המלך
לשנות את דבריו אשר עשהו לחק ומשפט, ונקח. אולם זאת אעשה לכם, להעמיד
את המלמדים תחת משמרת הרב אב"ד נ"י עד שוק ברין הבע"ל, ואז אנוכי אשים
לדרך פעמי אל העיר הזאת הקרובה אליכם, ושמה יבואו אלי ובחנתים והוריתי
להם את האורח אשר ילכו בו לנהל צעירי ישורון על שדה התורה והמדע, ולזרוע
זרע אמת ויראת ד' בלבבם הדרך, למען יגדלו ויצליחו בתורת ד' ויהי' לגפן אדרת,
והי' זה שלום מנאי הרודש שלומכם ומבקש טובכם.

גם באתי להודיע לכבוד הרב מה שקבלתי אודת סמיכת חברים ע"י תלמידי
הבח' המופ' קלמן סך שלשים זה' ו"ו [=ווינער וועהרונג] זה זמן כביר, ותמה אני
שלא נסמך בזמן רב כזה.
דברי אוהבו,

הק' נחום טריביטש ח"פ ק"ק נ"ש והמדינה יע"א

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ט' עמוד י"א. — מכתב זה קבלנו מאת
ידידנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה נתן כהנא נ"י. זכרה לו אלקי לטובה.

אשר
ידידנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה נתן כהנא נ"י. זכרה לו אלקי לטובה.
נסיך בין יב פה
הרב זונקא הק' (מלטיביטש) ח"פ ק"ק נ"ש
ווינער וועהרונג

שני מכתבים מהגה"ק משינאווא זצ"ל

ב"ה. יום ב' לס' ואתה תצוה.

להרב החריף החסיד וי"א כש"ת מו"ה יעקב יצחק נ"י
אבר"ק קאנטשינא).

מוכ"ז האברך מו"ה יצחק נ"י, שם התנצלותו לפני, ע"ד דין ודברים אשר
בינו, ובין חותנו ובתו היא אשתו, והראה לפני הפס"ד ושטר שלישית בחתימת
יר מעל, ולא יוכל לבא לירי גמר, וביקש אותי לכתוב למעל' שיקיים כפי הנכתב
בשטר שלישית הנ"ל, והגם שאך למותר לכתוב בזה כי השליש מחויב לקיים
על מה שהושלש בידו, אעפ"כ מגדול הפצרתו נעניתי לבקשתו, ואודיע למעל'
שנכון לפניו להתרות עוד הפעם את ר' דוד הנ"ל, ויוכל להגיד לו גם בשמי,
שבאם לא יהי' שלום ביניהם אזי ימסור החפצים המושלשים למוכ"ז האברך, כי
השליש מחויב לעשות כמו שהושלש בידו, ובהכתב הראשון שקודם השלישות
כתב שר' דוד מחויב ליתן בטוחות, ואם עכשיו אינו רוצה לקיים, למה זה לא
יחזיר למוכ"ז מה שהושלש, ובפרט שצריך עתה לאיזה סך לפרות עצמו, ויוכל
ללוות על המשכנות, ואיך יכול לעכבו, מה יאמרו הבדיות, שגם אצל רב אי
אפשר להשליש. על כן אם אי אפשר לעשות גמר לא לקרב ולא לרחק, יחזיר
למוכ"ז מה שנתן לו, כי עפ"י דין לא הי' יכול לכופו להשליש, רק הוא ציית
אותו, ולמה זה יגרע מאשר הי' קודם שהושלש.

דברי הכותב בנחיצה,

הק' יחזקאל שרגא הלברשטאם

ב"ה יום ג' לסדר ויצא תדנ"ד לפ"ק צאנו.

שלום וכט"ס לכבוד הישיש וכו' מו"ה משה פרייליך נ"י מעכב
קעת אצל ר' מרדכי גארליצער בעיר ראדאמישל גדול.

אחרשה"ט. אבקש מכבודו הרמה, שעיקר הדבר שיעשה בשלימות כפי
יכלתו, ולא ידבר מרצי כסף, ואז יהי' תשוקת החולה וב"ב אליו, היינו שקורין
צומראהן, וכשישלח הש"י הרפואה על ידו, בודאי שכרו לא יקופח.
דברי הר"ש ומצפה לבש"ט וחפץ בהצלחתו.

הק' יחזקאל שרגא הלברשטאם

(1) הוא בנו של הרבני מו"ה חיים דוב הורוויץ. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו
של הג"ר יוסף יוסקא וועסטרייך אבר"ק קאנטשינא זצ"ל. בשנת תרכ"ד נתקבל לאבר"ק
ראדאמישל, ובשנת תרמ"ג נבחר למלאות מקום חותנו כאבר"ק קאנטשינא. נרפסו
אליו תשובות בשו"ת שואל ומשיב, בשו"ת הרי בשמים, ובשו"ת מהרש"ם, ועוד. נפטר
בשנת תר"ם בערך.

בריש פרק שנים אוחזין, ובסוגיא לתופס לבעל חוב

מהרב הגאון מוה"ר אהרן גר כ"ץ אבד"ק נימוזשע ז"ל⁽¹⁾

(א) במשנה, שנים אוחזין בשלית זה אומר אני מצאתי זה אומר אני מצאתי, וזה אומר כולה שלי וכו', ובגמ' למה לי למתני זה אומר אני מצאתי וכו' זה אומר כולה שלי, ליתני חדא וכו', אי תני אני מצאתי הוי אמינא מאי מצאתי ראיתי, אע"ג דלא אתי לידי' בראי' בעלמא קני, תני כולה שלי דבראי' לא קנה. וברש"י ז"ל בר"ה ראיתי, קודם שהגבהת אותה. ובמפורשים הקשו בזה למאור, ועי' מהרש"א שגורס ברש"י שצ"ל קודם שהגבהתי, ועי' עוד בהמפורשים דהול"ל קודם שראית, ועי' בס' מעיני החכמה כאן מה שכתב בזה, ומה שהקשה שם ב' קושיות, (א) האך שייך הכחשה בזה, רמנא ידע שחבירו לא ראה מקודם, ועוד ב' זה אומר כולה שלי זה אומר חצי שלי, האך משכחת לה, ודוחק לומר שלא ראה רק החצי ואינו קונה רק מה שראה, עי"ש עכ"ק. ולפענ"ד אין אני מבין קושיות אלו, דעל קושיא א' נלע"ד דהוא טוען שהוא רוקא ראה מקודם כיון שהוא חושב דבעת שראה הוא, ה' הראשון שראה, ומהיכי תיתי יאמין לחבירו שהוא ראה מקודם לו, ע"כ חושב ואומר אני הרואה הראשון, והרי מצינו שחוששין שיטעון שחייב לו ואינו חייב לו, כמש"כ הרמב"ם ריש פ"ט מטוען, ובש"ע חו"מ ריש סי' ע"ה, דבטוען את חברו צריך לברר הטענות, שאפשר שטוען וחושב שחייב לו, ואינו חייב לו, וא"כ ה"נ כבכל מקום אפשר טועה בחזק רמיונו שהוא ה' הממציא הראשון, והוא ראה מקודם השני, וזה סובר שהאמת אתו שוכן, וזה סובר שהאמת אתו, כבכל שארי ר"ת וטענות ומענות.

ועל קושיא הב' נ"ל דלק"מ, ובמחכקת"ה ל"ז להבין, דהרי אמדינן דמשו"ה תני כולה שלי, לאשמעינן דלאו בראי' רוצה לקנות רק בא בטענה שהגבה, וא"כ הרי היכי דתני אני מצאתי, התם הו"א שמכח שרוצה לקנות בראי', טוען, משא"כ בסיפא דקתני זה אומר כולה שלי זה אומר חצי שלי, אפילו אי רישא ראני מצאתי, מכח ראי' רוצה לקנות, הכא על כרחך מתורת הגבהה רוצה לקנות, דהרי טוען כולה שלי ולא אני מצאתי, וכולה שלי איירי ע"י הגבהה

(1) נולד בשנת תרמ"ז לפ"ק לאביו הג"ר אליהו כ"ץ אבד"ק ראסלאוויץ ז"ל. ה' תלמיד מובהק להגאון בעל ערוגת הבושם זצ"ל. כשהגיע לפרקו נשא אשה מעיר באטארטש, ונתיישב שם. בשנת תרפ"ז לפ"ק נתקבל לאבד"ק נימוזשע. נפטר ביום ח' לחודש תמוז שנת תש"א לפ"ק. — חידו"ת הללו הועתקו מפנקסו המונח אצל אחד מבני משפחתו ה"ה ירדינו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה יוסף מנחם ווייס נ"י. זכרה לו אלפי לטובה.

כרמ"ל בגמ', וא"כ שוב שפיר איירי הסיפא ע"י הגבהה, וכי משום ררישא מכח ראי', סיפא על כרחק נמי מכח ראי' מיירי, ועל כרחק זה אינו, רהא קתני כולה שלי וכו', וז"ב.

ב) ובביאור שיטת רש"י על נכון נלע"ר. רהנה במתני פי' רש"י רוקא אוזון דשניהם מוחזקין בה, ע"ש. לכאורה לפי הס"ד ראי' הי' קתני אני מצאתי' הוי אמינא בראי' בעלמא קני, א"כ אם א' ראה המציאה והלך לקחתו, ואח"כ בא אחר ותפס, מקודם שהגיע זה שמה, אולם הראשון ראה מתחילה לו, וא"כ בודאי קנה הראשון אף שהב' מוחזק בה, כיון שראי' קונה, ולפי אמתת דבריו אם מברר כן, א"כ הוא בודאי קנה בראי' מקודם, וא"כ הרי לפי"ז לאו במוחזקין בה תליא מילתא, ומה פי' רש"י, אלא ע"כ רש"י פי' למאי דקיי"ל בראי' בעלמא לא קנה, א"כ רוקא מוחזקין בה, אולם באמת אם נאמר ראי' בעלמא קני, על כרחק אז לאו רוקא בשניהם מוחזקין בה, וזה ברור. רק אחר מוחזק בה, והשני צועק וטוען אני ראיתי' קודם, והיינו מי שמוחזק בה, טוען אני ראיתי', והראי' שהגבתי, ומקודם לך ראיתי', והב' טוען לא כן הוא, אני ראיתי' מקודם לך. מקודם שהגבתי, ואתה הגבתי שלא כדיון, כי כבר קניתי בראייתי קודם לך. וזה שפי' רש"י ז"ל לפי השתא דס"ד דבראי' בעלמא קני, ומאי מצאתי' ראיתי' מקודם, ומפרש רש"י שמענותיו של הב' סובבים על מענות הראשון שהוא ראה מקודם, והא ראי' ראיתי' ומצאתי', ומדויק היטב הלשון במתני' דתני אני מצאתי' בחילוף אני ראיתי', דלפי השתא הי' צ"ל אני ראיתי', דק כלומר, אני ראיתי' הראשון, והא ראי' שתיכף הגבתי מציאה זו, והב' טוען אני ראיתי' קודם שהגבתי, רק אתה באת בדרך קצר או כיוצ"ב, והגבתי מקודם לי, אולם כבר קניתי מקודם לך בראי', כס"ד כעת, וזה ברור בדברי רש"י לענ"ד, כי טוב הוא.

* * *

במס' בבא מציעא דף י' ע"א אמרינן, ר"נ ור"ח דאמרי תרווייהו המנבי' מציאה לחברו לא קנה חברו, מאי טעמא, הוי תופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים, והתופס לבע"ח במקום שחב לאחרים לא קנה. ופירש"י ז"ל בר"ה לא קנה, דלאו כל כמיני' להיות קופץ מאליו וחב לאלו מאחר שלא עשה אותו הנושה שליח לתפוס, עכ"ל עיי"ש. משמע הא אם עשאוהו שליח לתפוס מהני תפיסתו, זהו שיטת רש"י ז"ל. אכן התוס' הקשו על רש"י מהאי דכתובות (דף פ"ד ע"ב) דאיתא שם גבי יימר בר חשו דאמר לשליחי' שילך לתפוס בעבורו מבע"ח, והלך ותפס, אמרי לי' ר"פ ור"ה את תופס לבע"ח וכו', ואמר ר' יוחנן התופס לבע"ח וכו' לא קנה, ותפסו אינהו, עיי"ש, אלמא אפי' אם עשה אותו הנושה שליח לא מהני תפיסתו משום תולבע"ח במקום שחב לאחרים, עיין בתוס' כאן בר"ה תופס ובמס' כתובות שם בר"ה את, ומשו"ה נתקו התוס' משיטת רש"י הנ"ל, ומבררו דאפי' עשאוהו שליח נמי לא קנה.

והנה כל המפורשים נטלו חלקם ביישוב שיטת רש"י הנ"ל, וכמה קולמוסין נשתברו בזה. וגם אני אענה כפי חלקי אשר חנן אותי החונן לאדם דעת ית"ש, ונקדים קושיא נכבדה אשר הקשה כ"ק אאמו"ר שליט"א במס' כתובות, דהנה התוס' הקשו דלר"י דס"ל המגבי' מציאה לחברו קנה, הא הוא סובר תולבע"ח במקום שחב לאחרים לא קנה. וכתבו בתוס', דהיכא דשייך לומר מינו דזכי לנפשי' כגון במציאה, מודה ר"י דאף דהוי תולבע"ח, מ"מ אי בעי זכי לנפשי', אמרינן דקנה, א"כ תיקשה אמאי הביאו רא"י ר"פ ור"ה בכתובות שם מר"י, יותר ה' להם להביא רא"י מר"נ ור"ח דהם סברי דתולבע"ח לא קנה אפי' היכא דשייך לומר מינו דזכי לנפשי' כהאי דמציאה, דהם סוברים המגבי' מציאה לחברו לא קנה מטעם תולבע"ח וכו', וא"כ אפי' ה' יכול שלוחו דיימר לגבות ולזכות לעצמו, דהיינו אם ה' ג"כ חייב לו הלזה של יומר, ג"כ לא ה' מהני תפיסתו אליבא דר"נ ור"ח, משא"כ אליבא דר"י, שפיר אי ה' יכול לזכות לעצמו ה' מהני תפיסתו, וא"כ יותר ה' להם להביא רא"י מר"נ ור"ח, והוא לכאורה דקדוק עצום.

אולם במה שנלפע"ד לתרץ שיטת רש"י ז"ל, וממילא רווחא שמעתתא ויהא מיושב קושיא זו, דהנה הפנ"י במס' כתובות שם הקשה, למה לא מהני התופס לבע"ח וכו', הא אנן קיי"ל שליח של אדם כמותו, ועיי"ש שמסיק דטעמא דתופס לבע"ח לא קנה משום דהוי שלד"ע, וקיי"ל אין שלד"ע, עיי"ש. והיוצא לנו מזה, דעל הך פיסקא דתולבע"ח, נאמרו ונשנו ב' טעמים, טעם א' משום דלאו כל כמיני' להיות זוכה לזה וחב לאחר ובכה"ג לא אמרה התורה זכין לאדם שלא בפניו, וטעם ב' משום דאשלד"ע. והנפ"מ בין הני תרי טעמי נ"ל לומר, דיש נפ"מ היכא דשייך לומר מינו דזכי לנפשי' וכו', אי מהני תפיסתו או לא, דהנה מרגניתא טבא מצאתי במל"מ בהל' גניבה, שמחדש דאף דקיי"ל אשלד"ע, מ"מ היכא דיכול לעשות ולקיים שליחתו בלי עבירה, שיש לפניו שני דרכים א' ע"י עבירה וא' בלי עבירה, אמרינן אף שקיים שליחתו בעבירה, יש שלד"ע כה"ג, עיי"ש בטעם לשבח. וא"כ פשיטא היכא דשייך לומר מינו דזכי לנפשי', יכול לקיים שליחתו שלא ע"י עבירה, אך אם קיים בעבירה, דהיינו שלא זכה לעצמו רק להמשלה, מהני תפיסתו, כי יכול לתפוס לעצמו ולקיים שליחתו שיחזור ויתן להמשלה, א"כ אף אם לא עשה כן, כה"ג יש שלד"ע, משא"כ לטעמא דלאו כל כמיני' לחוב, אז אין נפ"מ אי ה' לפניו דרך אחר או לא, לעולם אינו יכול לחוב לזה ולזכות לזה.

וא"כ ר"נ דס"ל אפילו היכא דשייך מינו דזכי לנפשו לא קנה, וכן ר"ח ס"ל הכי בב"מ, א"כ עכ"ח לית להו הך טעמא משום דאשלד"ע, דאילו כה"ג היכא דשייך לומר מינו ליכא למימר הך טעמא דמשו"ה לא קנה משום דאשלד"ע, הא כה"ג אמרינן לפי"ד המל"מ הנ"ל דיש שלד"ע, אלא עכ"ח לית להו לר"נ ולר"ח הך טעמא דאשלד"ע, אלא הך טעמא דלאו כל כמיני', וא"כ נפ"מ בין היכא דשייך לומר מינו וכו' או לא, כמו שכתבתי, ור"י דס"ל דהיכא דשייך מינו דזכי

לנפשי' וכו' שפיר מהני תפיסתו, הוא סובר בעכ"ח הטעם דתופס לבע"ח משום דאשד"ע, רק היכא דשייך לומר מינו וכו', שפיר יש שלד"ע כהמל"מ הנ"ל, דאילו סובר טעמא דמילתא משום דלאו כל כמיני', מאי נפ"מ בין היכא דשייך לומר מינו או לא, אלא עכ"ח דטעמא דמילתא משום דאשד"ע.

והנה עוד נ"ל לומר נפ"מ בפשיטות להני תרי טעמא, היכא דעשאוהו שליח לתפוס, אי מהני תפיסתו או לא, דלטעמא דאשד"ע לא מהני אפילו עשאוהו שליח משום דאשד"ע, ולטעם משום דלאו כל כמיני', דהיינו שלא אמרינן כה"ג שיזכה לאדם זה, כיון שחוב עשה לזה, הוא רק היכא דאם באנו מכח התורה דהיינו מכך הך דזכין לאדם וכו', שפיר אמרינן דכה"ג לא זכין לאדם שלא בפניו, משא"כ אם עשה אותו הנושה שליח, וקיי"ל שליח של אדם כמותו, שפיר הרי הוא כאילו הוא בעצמו עשה כן, ותפס, ומהני שפיר תפיסתו, וא"כ ממילא מיושב שיטת רש"י ז"ל כחומר בקודש, דרש"י ז"ל לא מחלק בין אם עשאוהו שליח או לא, רק בב"מ, ושם באמת אליבא דר"ג ור"ח קיימינן, והם סוברים הטעם דתולבע"ח לא קנה משום דלאו כל כמיני' כמו שכתבתי לעיל, וגם רש"י ז"ל כתב הך טעמא לדירדהו שם, א"כ רק לטעמא דר"ג ור"ח יש חילוק בין אם עשאוהו שליח או לא, משא"כ לר"י בכתובות דהוא סובר הטעם דתולבע"ח לא קנה משום דאשד"ע כמו שהוכחתי בטוב טעם לעיל, א"כ לטעמא דאשד"ע אין נפ"מ בין אם עשה אותו שליח או לא, דאין שלד"ע, ולא קנה. וא"כ לא קשה קושיות התוס' משם, דשם אליבא דר"י קיימינן ולר"י אין חילוק בין עשאוהו שליח או לא.

וכן מה מאוד מיושב קושית אאמו"ר שליט"א הנ"ל אמאי לא הביא ראי' מר"ג ור"ח וכו', דהא לפי הנ"ל ליכא ראי' מר"ג ור"ח היכא דעשאוהו שליח, דהם סוברים דמהני תפיסתו כמה שהוכחתי לעיל, ועכ"ח הוצרכו להביא דוקא מר"י, דלדירי' אין חילוק בין עשאוהו שליח או לא, ודו"ק כי נכון הוא מאוד בס"ד.

* * *

בס' שער המשפט בס"י ק"ה, וכן הקהילות יעקב באות חצר, הקשו לפי מה שמחולקים התוס' אליבא דר"י דהיכא דלא שייך לומר מינו וכו' קנה אף בתופס לבע"ח, א"כ האין קונה מציאה ע"י חצירו, דהא חצר מטעם שליחות איתרבאי, ובשליח גופא ברליכא מינו גבי' לא קנה, ובחצר ל"ש מינו. ונלפע"ד לומר לפי הטעם מש"כ הפנ"י בטעמא דמילתא דהך פסקא, משום דאשד"ע, א"כ בחצר דאמרינן בב"מ דף ו', ובחצר דבע"כ מותיב בה, כ"ע ס"ל דאמרינן ישלד"ע, א"כ לא צריך לומר משום מינו, דתולבע"ח כה"ג קונה, דליכא טעמא דאשד"ע. מיהו בלא"ה לא קשיא על התוס', דתוס' לשיטתו' דס"ל דחצר מטעם יד אתרבאי, עיין בבבא בתרא דף נ"ד, וברף ע"ט (בר"ה ואין) עיי"ש, אלא אפילו לרעת הרא"ש והר"ן דס"ל דמטעם שליחות איתרבאי, נמי י"ל כמש"כ לעיל, ודו"ק בס"ד.

סנסנים קצרים

מהרב הגאון מוה"ר ישראל סג"ל קערנקרויט הי"ד)
דומו"ץ דק"ק באבוב

במס' חולין דף קט"ז ע"ב, מפני מה אסרו גבינת העובדי כוכבים מפני שמעמידין אותה בעור קיבת נבלה. ומקשים הראשונים, למה לא אמר מפני שמעמידין אותה בעור קיבת כשירה, ותהי' אסורה משום בשר בחלב. ויש לתרץ, דהנה הקשו הראשונים הא סתם מעמיד הוא למעלה משישים, וא"כ תיבטל בשישים, והוכיחו מזה דמעמיד לא בטל בשישים ואפילו באלף לא בטל. אמנם באמת דבר זה במחלוקת שנוי, עיין ביו"ד בסוף סי' פ"ז, ויש מהם שסברו דמעמיד בטל, ושוב קשה אמאי אסרו גבינת עכו"ם. אך י"ל, דהנה הברכי יוסף העיר דבר חדש, דאם עכו"ם ביטל איסור בשישים אסור לישראל לקנות ממנו, משום דהוי מבטל איסור לכתחלה, עיין פמ"ג סי' צ"ט שהאריך בזה, (ועיין גם בשד"ח מערכת א' אות ש"ס), וא"כ י"ל, דמש"ה אסרו לקנות מעכו"ם גבינות אלו, דסתם מעמיד הוא למעלה משישים, וא"כ הוי מבטל איסור לכתחלה, וזה נכון.

והנה, ידוע מה שהעלה הגרעק"א בתשובותיו (סי' ר"ז), דבבשר בחלב לא שייך בכלל הק' דינא דאין מבטלין איסור לכתחלה, דהא דלא אסור בשישים, לאו מדין ביטול הוא, רק דלמעלה משישים לא הוי איסור כלל, כי רק דרך ביטול אסרה תורה. וכעין זה העלה הש"ך בסי' פ"ז לענין מעמיה, יעו"ש. ולפי"ז בעור קיבת כשרה שפיר מותר, ומיושב היטב קושית הראשונים הנ"ל, למה לא נקט בעור קיבת כשרה.

* * *

(1) הוא בנו של הרה"ג מו"ה חנינא סג"ל קערנקרויט מעיר צאנז (תלמיד מובהק של כ"ק מרן אדמו"ר מוהד"ש זצוק"ל). כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הרב הגאון מוה"ר ארי' ליבוש הערציני ז"ל דומו"ץ דק"ק באבוב (הנודע בשם ר' ליבוש דייץ). בתחלת שנת תרצ"ה לפ"ק נתמנה למלאות מקום חותנו כדומו"ץ דק"ק באבוב, וגם הרצה שם שיעורים תמידים לתלמידי ישיבת עץ דבאבוב. חידו"ת ממנו נדפס בקובץ כרם שלמה שנה א' קונט' ז' עמוד ל"ח, ובקובץ הפרדס שיצא לאור בק"ק צאנז חוברת א' סי' ט', ונזכר בשו"ת גבעת הלבונה סי' נ"ח אות ה', ובס' חידושי יעקב ח"ב סי' ח'. נהרג עקה"ש בשילהי שנת תש"ב לפ"ק. ד' ינקום דמו.

דיבור הראשון הגיע אלינו (ככתב ידו) מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שמואל הכהן ראזענגארטען נ"י, ודיבור השני והשלישי בדברי אנדה (שכתב על גליון ספר סללי אורות). הגיעו אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה ישראל אברהם הלוי וויינפעלד נ"י. ישאו ברכה מאת ר'.

במדרש עה"פ חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך (תהלים קי"ט). רב הונא בשם רב אחא אמר, חשבתי מתן שכרן של מצות והפסדן של עבירות, ואשיבה רגלי אל עדותיך, לבתי מדרשות. לדעתי י"ל בכוונת המדרש בפשיטות, עפ"י מה שהעלה המהרש"א ז"ל בכוונת הש"ס עירובין (דף י"ז), נמנו ונמדדו טוב לו לאדם שלא נברא משנברא, משום דיש שם"ה לאוין ורמ"ח מצות עשה, והוי קרוב להפסד ורחוק לשכר. אך הקשו המפורשים הא אין הקב"ה בא בסרוניא עם בריותיו, ותירצו דיש לקיים העשין גם בלימוד. וזהו כוונת המדרש, חשבתי מתן שכרן של מצות והפסדן של עבירות, וראיתי שיש שם"ה ל"ת ורמ"ח עשה, וקשה הא אין הקב"ה בא בסרוניא עם בריותיו, ואשיבה רגלי אל עדותיך לבתי מדרשות, וראיתי שקרוב לשכר ורחוק להפסד ע"י לימוד, וזה נכון בס"ד.

* * *

במדרש פליאה, שאלו את רבי מקושש מי הי', אמר להם מה עשה, אמרו לו תולש הי', אמר להם מקושש זה צלפחד. ותמוה מאוד מדוע קודם לא אמר להם, רק לאחר שהשיבו לו דתולש הי', אמר להם מקושש זה צלפחד. ולדעתי אפשר לומר הכוונה כך, דלכאורה יש לתמוה על דברי המהרש"א במס' בבא בתרא (קי"ט ע"א) שכתב דמקושש לשם שמים נתכוון, שהיתה כוונתו שידעו באיזה מיתה דנין את המחלל שבת, והו"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה, וקשה דהא קי"ל דמלאכה שאין צריכה לגופה חייב, ובפרט למ"ד דמעביר ד' אמות הי', והרי ידוע מה שהעלה הדברי חיים בפ' ויצא דבמעביר ד' אמות לכו"ע משאצל"ג חייב. אמנם י"ל לפי מה שהעלו התוס' בשבת דף ע"ג דבקוצר לכו"ע משאצל"ג פטור, א"כ י"ל דהמדרש דס"ל דמקושש לשם שמים נתכוון, ס"ל כמ"ד (שבת צ"ו ע"ב) דמקושש תולש הוי שהוא תולדה דקוצר, ובקוצר משאצל"ג פטור. ועפ"י יעלה דברי המדרש הנ"ל כמין חומר, דמעיקרא לא רצה לומר להם מי הי', דרילמא סבירא להו כמ"ד דמעביר ד' אמות או מעמר הי', ואז אסור לגלות מי הי', שהרי התורה כסהו, אבל אח"כ כשאמרו לו תולש הי', א"כ שפיר יש לומר דלשם שמים נתכוון, וא"כ שפיר מותר לומר להם מי הי', לכן אמר להם מקושש זה צלפחד, ודו"ק.

בדין קימה לפני זקן

יעקב מאיר שטערן

רב ומו"צ בכני ברק

מח"ס משנת הסופר

מהו השיעור שצריך לקום מפני זקן, וכפרט כשהוא עוסק בתורה

כתיב מפני שיבה תקום והדרת פני זקן ויראת מאלקיך אני ר' [ויקרא י"ט ל"ב]. ויש לעיין ולברר האם יש חיוב לקום מלא קומתו, או סגי בקימה מועטת. רהנה הרמב"ם [הלכות ת"ת פ"ו הל' ט"ן] כתב, ואפילו החכם שהוא ילד, עומד בפני הזקן המופלג בזקנה, ואינו חייב לעמוד מלא קומתו אלא כדי להדרו, עכ"ל. והקשה עליו הטור יו"ד סי' רמ"ד, דאינו יודע למה כתב שאינו חייב לקום מפני הזקן כרי קומתו, דהא מהך קרא ילפינן זקן וחכם, וכמו שצריך לקום מפני החכם מלא קומתו, כך צריך לקום מפני הזקן, ותירץ דאפשר שלא אמר הרמב"ם שאין צריך לעמוד לפני הזקן מלא קומתו אלא ילד חכם, שכיון שצריכים לנהוג בו ג"כ כבוד, אין לו להתבזות לקום מפני הזקן, אלא שיעשה לו הירוד, אבל כל אדם צריך לקום מפני הזקן מלא קומתו, עכ"ד. וכן הסכימו לדבריו הב"ח והט"ז ס"ק ד', ופסקו דסתם אדם צריך לעמוד מפני זקן מלא קומתו.

אבל מצאתי במאירי קידושין דף ל"ב שכתב, דזקן מופלג שאינו חכם אין חייבין לעמוד מפניו מלא קומה, אלא שמכל מקום מצוה להדרו, שנאמר מפני שיבה תקום והדרת, ואפילו יניק וחכים מצוה עליו להדר הזקן המופלג, עכ"ל. הרי מבואר דס"ל דסתם זקן אין צריך לעמוד מפניו מלא קומתו. וכנראה דלקח את דבריו מהרמב"ם, שהביא אותם מיד אח"כ, וס"ל דמש"כ הרמב"ם דאינו חייב לעמוד מלא קומתו אלא כדי להדרו, קאי אכל אדם, ולא דוקא בילד חכם, אלא כדחבין הטור מעיקרא בדבריו הרמב"ם.

וכרי ליישב דבריו מקושיית הטור, שהקשה שהרי מאותו פסוק ילפינן זקן וחכם, וא"כ כמו בחכם צריך לקום מלא קומתו, א"כ ה"ה בזקן, נראה לפענ"ד לומר, דהנה לכאורה יש לשאול מנין פשיטא ליה להטור דלחכם צריכים לעמוד מלא קומתו, דהרי בש"ס ליתא דבר זה מפורש, וצ"ל דזה פשוט ליה ממה דאמרו קידושין ל"ג ע"ב, חכם עובר עומד מלפניו ר' אמות, וכיון שעבר ר' אמות יושב ע"כ, וכיון שצריך לעמוד כרי הילוך ר' אמות [לכל הפחות, דלשיטת רש"י והרא"ש צריך לעמוד כרי הילוך שמונה אמות, והיינו גם כרי שיעבור ר' אמות השניות, עיין בש"ך רמ"ד ס"ק ז'], א"כ בודאי דזה לא שייך אלא אם הוא עומד מלא קומתו, אבל אם גופו נמצא במצב של קימה מועטת, קשה לאדם לעמוד זמן זה, וא"כ מוכח מזה דקימה היינו מלא קומתו.

אך עדיין יש לשאול, דמנין ילפינן דבר זה מן התורה, הרי לשון הכתוב הוא מפני שיבה תקום והררת פני זקן, ומשמע דבקימה בלבד סגי, ואפילו אם נאמר דהפירוש הפשוט בקימה היינו מלא קומתו, מ"מ שיעור הנ"ל שצריך לעמוד לפניו במשך ד' אמות, ולהרא"ש ולרש"י שמונה אמות כנ"ל, בודאי אינו מרומז בפסוק, וביותר יש להקשות על מה דאיתא שם בהמשך המאמר הנ"ל [ל"ג ע"ב], אב בית דין עובר עומד מלפניו מלא עיניו, וכיון שעבר ד' אמות יושב ע"כ, ונפסק להלכה ברמב"ם ובשו"ע, וקשה דאיה המקור לדבר זה מהתורה, ודוחק לומר שהוא הלכה למשה מסיני, ומי שקם מפני אב"ד מלא קומתו, רק לא דקדק לעמוד כמלא עיניו, שיעבור בזה איסור תורה, דלא מסתבר.

על כן נלענ"ר, דס"ל להמאירי דמדאורייתא סגי בקימה כל דהו, ואין צריך כל קומתו, דלשון „תקום” ניתן לפרש קימה מועטת, וא"צ עמידה ממש, דהיינו מלא קומתו, ורק מדרבנן יש בחכם מצוה לקום מלא קומתו, ולא זה בלבד אלא צריך לעמוד עד שיעבור מלפניו, ובאב"ד תיקנו חז"ל יותר, דהיינו כמלא עיניו כנ"ל. ותיקון זה ס"ל להמאירי, דהוא רק לחכם בלבד, אבל לזקן שאינו חכם, העמידוהו על דין תורה.

ועל פי ביאור זה, ניתן להבין דברי הש"ך סי' רמ"ד ס"ק י"א, שכתב דעכשיו נהגו שלא לקום אלא מפני ראש ישיבה ואב"ד, ואפשר שלא לחלק בין חכם לחכם, השוו דמותיהם, שכל שהוא תופס ישיבה או אב"ד, נקרא חכם לעמוד מפניו וצ"ע, עכ"ל. ולכאורה דבריו תמוהים, דאיך אפשר לתלות מצות עשה דאורייתא במנהג, דאף דקיי"ל דחכם שמחל על כבודו כבודו מחול [קידושין ל"ב], שאני שם דמיירי שמחל בפירוש וגילה דעתו שהוא מוחל, אבל איך אפשר לזלזל באופן כללי לכל החכמים, ולעבור על מצות עשה דאורייתא על פי מנהג בלבד. אבל אם נאמר כדברינו רלעיל, דמדאורייתא סגי בקימה כל דהו, יש ליישב המנהג, די"ל דמש"כ הש"ך דנהגו שלא לקום, ר"ל מלא קומתו שהוא רק דין רבנן, אבל קימה מועטת דהוא מן התורה צריך לקום. וכן עמא דבר, דאפילו מי שאינו אב"ד, רק הוא חכם מופלג משאר העם [עיין ש"ך ס"ק ה'], והוא ידוע בתור ת"ח גדול, דנהגו לקום לפניו עכ"פ קימה מועטת.

[אולם ליישב המנהג הנ"ל, י"ל גם באופן אחר, בהקדם דברי הסמ"ג [מ"ע י"ג], שכתב בשם רבי אליעזר ממיץ [יראים ל"ג], דאין חייב מן התורה לעמוד אלא אם כן הוא רבו, ורק מדבריו סופרים צריך לעמוד בפני כל תלמיד חכם, ע"ש. ולפי"ז אין ראייה לדברינו ממנהג הנ"ל, דקימה דאורייתא סגי בכל שהוא, דמן התורה נמי בעינו מלא קומתו, אך זה רק ברבו, ולא בסתם חכם. אולם הרמב"ם כתב ד, „מ"ע" לקום מפני כל חכם, וכ"פ השו"ע, וע"ש בביאור הגר"א]. ובספר ערוך השלחן סי' רמ"ד סעיף י', י"א, י"ב, הביא המנהג, שלפני זקן אין קמים מלא קומתו, ורק קימה מועטת, וע"ש שנדחק ליישב המנהג. ולפי דברינו מיושב המנהג, עפ"י המאירי והרמב"ם.

עוד יש להעיר ברברי המאירי [ל"ג ע"ב] שכתב, זה שביארנו שארם חייב לעמוד מפני תלמיד חכם, רוקא מי שאינו עוסק בתורה, אבל כל שהוא עוסק בתורה ועבר לפניו תלמיד חכם, אינו זקוק לעמוד, אלא א"כ הוה רבו, עכ"ל. ובסוגיא דקידושין שם ל"ג ע"ב איתא, אמר ר' אלעזר אין ת"ח רשאי לעמוד מפני רבו בשעה שהוא עוסק בתורה, לייט עלה אביי, ע"כ. וצ"ל רס"ל להמאירי, ראף לאביי רלייט עלה, וס"ל רגם בשהוא עוסק בתורה צריך לעמוד, היינו רוקא בפני רבו, ולא סתם חכם. ולשיטתו ודאי שהוא הרין לגבי זקן, [דהרי להמאירי, חכם עריף מזקן, שהרי לחכם צריך לעמוד מדרבנן מלא קומתו, משא"כ בזקן סגי בקימה מועטת, כדנתבאר לעיל].

ובשו"ע [יו"ד סי' רמ"ר סעי' י"א] סתם הרבדים, וכתב, אפילו בשעה שהוא עוסק בתורה, צריך לעמוד מפניו, עכ"ל. וזה נותן לפירוש דקאי רוקא על לעיל סעיף י', רמייירי שם ברבו. וכן ראיתי בגליון המאירי שם, שביאר כן המסדר, ע"ש. אבל הלבוש לא ס"ל כן, דכתב שם, אם „זקן” או „חכם” עובר לפניו, אפילו בשעה שהוא עוסק בתורה צריך לעמוד, שאינו מבטל בזה תורתו, עכ"ל. הרי רפשיטא ליה רגם לזקן או סתם חכם, אף שאינו רבו, צריך לעמוד אף בשעת הלימוד.

אמנם עדיין יש לעיין מה שסיים ברבריו, וכתב „שאינו מבטל בזה תורתו”, ובשלמא אם נאמר רס"ל רסני בקימה מועטת, אז שפיר מובן מש"כ שאין מבטל בזה תורתו, [ואף רלחכם לכו"ע בעינן מלא קומתו עכ"פ מדרבנן, מ"מ י"ל, דכמו רס"ל הטור והובא בריש רברינו, ראף ריש לקים לזקן מלא קומתו, מ"מ היינו רוקא בסתם ארם, אבל בילר חכם סגי בקימה מועטת, וא"כ ה"ה בזה סגי בקימה מועטת, דהרי ר' אלעזר ס"ל שם [בקידושין ל"ג ע"ב] כלום תורה עומדת מפני לומדיה, וס"ל ראין לקום כלל בשעת הלימוד אף לחכם, וא"כ אף דלא קי"ל כוותיה, מ"מ גם אביי נחית לסבדא זו, ולכן גם לרעתו סגי בקימה מועטת, ודו"ק]. אבל אם נאמר רס"ל להלבוש, דצריך בזה מלא קומתו כשבא תוך ר' אמות, עד שעובר מכנגד פניו, א"כ לכאורה נגרם עי"ז הפסק בלימוד וביטול תורה, ואין קאמר ראין בזה ביטול תורה.

ברם יש לדחות ולומר, דלעולם ס"ל להלבוש ריש לקום מלא קומתו, ומ"מ כתב ראינו מבטל בזה תורתו, וכונתו, דזמן המועט הזה לא נחשב לביטול תורה. [אך דבריו צ"ע לענ"ד ממקום אחר, דאף רתנן (פ"א מ"ג רפאה) רתלמוד תורה שקול כנגד כולם, מ"מ אם היה לפניו עשיית מצוה ות"ת, ואי אפשר לעשות אותה ע"י אחרים, קי"ל ריש לו להפסיק הלימוד ולעשות המצוה, כדאיתא במו"ק דף ט' ע"ב, ונפסק בשו"ע יו"ד סי' רמ"ו סעי' י"ח. וא"כ לכאורה קשה, מה טעם כתב „שאינו מבטל בזה תורתו”, הרי אפילו אם היה בזה ביטול תורה ממש, צריך לקום ולקיים מצוות ר', דהרי זה הוי בגדר אי אפשר לעשות ע"י אחרים, וצ"ע].

עוד יש להעיר, ראף שהטור כתב, דקי"ל כאביי רלייט עלה, מ"מ אין זה מוסכם לכו"ע, דרעת הסמ"ג מ"ע י"ג דהלכה כר' אלעזר, [וע"ש במהרש"ל מה

שכתב עליו]. וכן הביא בשו"ת חיים שאל סי' ע"א ס"ק ב', בשם חר מקמאי, ע"ש. על כן נלענ"ד לדינא, דאף להנוהגים להחמיר לקום לפני סתם זקן מלא הקומה, מ"מ באמצע הלימוד ודאי דאפשר לסמוך על כל הנ"ל, וסגי בקימה מועטת, כרי שלא יפסיק מהלימוד. וע"ע מש"כ במקנה קידושין ל"ג ע"ב ד"ה כלום תורה.

ברין סיכה כשתיה במעשר שני ובתרומה

אברהם שמשון בראדט

חבר כולל זכרון חיים רבאבוב

בעמח"ס תורת המקדש על סדר קרשים

ברוקלין, ניו יארק

במס' יבמות דף ע"ד. אמר ריש לקיש אמר רבי סמאי מנין למעשר שני שנשמא שמותר לסוכו, שנאמר ולא נתתי ממנו למת, למת הוא דלא נתתי, הא לחי רומיא דמת נתתי, איזה דבר ששזה בחיים ובמתים הוא אומר זו סיכה, ע"כ. והישועות מלכו בהל' מעשר שני פ"ג תמה על הרמב"ם שהשמיט מימרא מפורשת זו.

והנראה בזה בעזה"ש, בהקדם דברי התוס' ביומא דף ע"ז ע"א, דכתבו התוס' בשם ר"ת דאיסור סיכה ביוה"כ אינו אלא איסור דרבנן, ודאי' ממס' כריתות דף ז' ע"א, דאמרינן כהן שסך שמן של תרומה בן בתו ישראל מתעגל כהן ואינו חושש, ואי הוא דאורייתא היה אסור בכל ענין, וע"כ שאינו אלא מדרבנן, ע"כ. והכפות תמרים תמה ע"ז מש"ס כריתות דף ז' ע"א, תני רבי חנניה קמי' דרבא מנין לכהן גדול שנטל משמן המשחה שעל ראשו ונתן על בני מעיו מנין שהוא חייב שנאמר על בשר אדם לא ייסך, א"ל רב אחא ברי' דרבא לרב אשי מ"ש מהא דתניא כהן שסך בשמן של תרומה בן בתו ישראל מתעגל בו ואינו חושש, א"ל התם ומתו בו כי יחללוהו כתיב, כיון דחללי' הא איתחיל אבל גבי שמן המשחה כתיב כי נזר שמן משחת אלקיו עליו, שמן המשחה קרי' רחמנא, ראע"ג דאיתא עליו לא איתחיל, ע"כ. ואם נימא כרברי ר"ת רכל הטעם שהחילול מועיל, הוא משום דסיכה אינה אלא מדרבנן דסיכה אינה כשתי', אבל אם היה סיכה כשתי' מן התורה, לא הי' מועיל החילול שיצאו לחולין לגבי איסור תורה של סיכה, א"כ בשמן המשחה דכתיב לא ייסך והוי איסור תורה, שפיר לא איתחיל, וא"כ מה מקשה הש"ס רכיון רבן בתו מתעגל בתרומה הכי נמי יהי' מותר ליתן שמן המשחה על בני מעיו, הלא יש חילוק גדול, דבתרומה דסיכה אינה כשתיה מן התורה שפיר מועיל החילול, משא"כ בשמן המשחה דהסיכה היא איסור תורה שפיר חייב כרת אם נתן על מעיו, ולא מועיל חילול כלפי איסור תורה, וצ"ע.

ועור הקשה המנחת חינוך (מצוה דפ"ב) על ר"ת, דסותר עצמו, דבתוס' יבמות ס"ו: כתבו בשם ר"ת דהא דאמרינן בעירובין כ"ו: מערבין ישראל בתרומה דשרי בהנאה, אר"ת דהיינו דוקא הנאה שאינה של כליו אבל הנאה של כליו כגון להאכיל לבהמתו אסור, וכן להרליקה ולהסיקה תחת תבשילו, כרתנן במס' תרומות פ"א מ"י מדליקין בשמן של תרומה במבואות האפילות ע"ג כהן ברשות כהן, פ"י, שיש שם כהן שצריך לאותה אורה דנר לאחר נר למאה, אבל לא ברשות ישראל, ע"כ. הרי דתרומה אסור בהנאה של כליו לישראל מן התורה, וא"כ אפילו נימא שסיכה אינה אלא איסור דרבנן מצד הרין של סיכה כשתי', אבל עכ"פ עובר על הנאה של כליו דהוא איסור תורה, וכיון שחילול לא מועיל לגבי איסור תורה, שוב קשה היכא מותר לכן בתו ישראל להתעגל בהן, הרי עובר על איסור תורה של הנאה של כליו.

והנה הגר"ז אבד"ק בריסק ז"ל במכתבים דף ע"ח: יצא לברר שיטת הרמב"ם בדיון סיכה כשתי', ראיתא בנדה דף ל"ב ע"א דקטנה שמהא אסור לסוכה שמן של תרומה מהקרא דולא יחללו את קרשי בני ישראל לרבות את הסך כשותה או מהקרא דותבוא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו. אכן המעיין בדברי הרמב"ם בפ"ז מהל' תרומות בדיני שומאה וערלות, וכן בפ"ו בדיני איסור זרות, לא הזכיר הרמב"ם שום איסור מיוחד על סיכה מהקרא דולא יחללו, ורק בפ"י מהל' תרומות לענין דין קרן וחומש נקט הרמב"ם מפורש דסיכה כשתי' מקרא דלא יחללו, וכיון שמבואר ברמב"ם שהוא איסור תורה, למה לא כתב כן מפורש לענין איסורא. הרי מבואר ברעת הרמב"ם, דס"ל דבאמת הך דרשא דולא יחללו לא נאמרה כלל לענין האיסור של תרומה, רק לענין דין תשלומי קרן וחומש, ובזה היא דמרבין דסיכה כשתי', אבל האיסור של תרומה הרי הוא ככל איסורי תורה דאסור רק אכילה, אבל סיכה אינה כאכילה לענין זה, ואין בה לא לאו ולא מלקות, והא דמיתתי הגמ' קרא דולא יחללו לענין קטנה שמהא שאסור לסוכה שמן של תרומה, היינו דמזה נלמד דגם על סיכה איכא חלות שם זרות מרמחייבין עלה קרן וחומש, וכיון דשם זרות עלה, ממילא ריש איסור חפצא משום דין קיום מצותה שניתנה לאכילה ושתי' וסיכה בתורת תרומה ולא לזרים וערלים וטמאים, וזהו שכתב הרמב"ם בהדי רינים דחפצא של תרומה ודיני קיום מצותה, ולא נקט הלאוין של זרות ושומאה וערלות, דלענין הלאוין אין סיכה בכלל אכילה, ואיסורא יש רק משום לתא דחילול חפצא של תרומה. ועיין בכדיות דף ז. רכהן שסך בשמן של תרומה בן בתו ישראל מתעגל בו ואינו חושש, ומפרש התם היינו שעמא כיון דאיתחלי' חילול, ולפי הג"ל יש לומר דדין זה הוא רק בסיכה, דכל האיסור הוא רק משום לתא דחפצא דחילול תרומה, ולהכי לא שייך זאת לאחר שנתחלל ונתקיימה מצותה של החפצא, אבל לענין אכילה יש לומר דגם אח"כ עכ"פ כל דין תרומה בה זור האוכלה חייב, כיון דהאיסור הוא משום לתא דזר האוכלה ולא משום חילול התרומה, וכל ששם

תרומה בה יש בה איסור זרות, ולהכי כתב הרמב"ם דין זה דבן בתו ישראל מתעגל בריני תרומה שניתנה לאכילה ושתי' וסיכה, דהיינו בקיום דיני חפצא תרומה, ולא ברין איסור זרות, עכ"ר יע"ש ודפח"ח.

היוצא מזה, ררעת הרמב"ם רסיכה אינה כאכילה ממש, ואשר ע"כ אין עובר באיסורין ע"י סיכה, והא דיש איסור סיכה לישראל, הוא משום דע"י סיכה מחלל חפצא תרומה דעומד רק לכהנים ולא לישראל, אבל לא משום דיש איסור זרות אם סך בתרומה, והא דבן בתו מתעגל בהן, היינו משום דכיון דהכהן כבר סך בזה א"כ כבר נעשה מצותן בשמן זה, ושוב אם ישראל מתעגל בה עכשיו, לא מחלל חפצא תרומה, כיון רכבר נעשה מצותן ע"י הכהן, ואז שפיר מותר לישראל להתעגל.

ולפי"ז יש לפרש רברי ר"ת הנ"ל, דהא רסובר ר"ת דאם סיכה כשתי' מן התורה אז אסור לישראל להתעגל, היינו משום דכיון רביארנו דרין חילול שנעשה ע"י הכהן אינו פועל חילול רין תרומה שיתחלל מקדושתו ונעשה חולין עי"ז, אלא נשאר עלה שם תרומה, ורק עכשיו מותר לישראל לסוך בו משום דכבר נעשה מצותן וליכא עוד בזה משום חילול חפצא תרומה, אבל אם סיכה הוי כאכילה, אז יש איסור אכילה דזרות ראסור בתרומה, וכלפי דין זה לא פעל החילול, רחילול לא מועיל אלא כלפי הדין של חילול חפצא תרומה במה שעומד רק לכהנים, ואז אם כבר סך הכהן בו אז מותר לישראל, אבל לא שיתחלל עצם קדושתו, וע"כ אם יש איסור סיכה רהוי כשתי' מן התורה, אז אסור לישראל משום איסור זרות דאסור באכילת תרומה.

ולפי"ז יהי' מיושב קושית הכפ"ת הנ"ל, דיש לחדש דהא ראסור לסוך בשמן המשחה, הוא ג"כ כנ"ל משום דמחלל חפצא דשמן המשחה דעומד לסיכה של משיחת כה"ג ומלך, ולא משום דזר אסור בסיכת שמן זה, ויסוד לזה יש לומר, מהא דכתב המנחת חינוך מצוה ק"ח, דשאני דין סיכה בשמן המשחה מרין נתינת שמן המשחה, דסיכת שמן המשחה אסור גם לכהן שכבר נמשח, משא"כ דין נתינה אסור רק לזר, דבסיכה כתבה התורה על בשר אדם לא יסך, אבל בנתינה כתיב ולא יתן ממנה לזר, עכ"ר. וההסבר בזה הוא, משום דאיסור סיכה אינו משום דזר אסור בזה, אלא משום דעומד לסיכה של משיחת כה"ג, ואפילו כה"ג שנמשח אסור בזה, משום דמושח את עצמו בשמן שנצרך לכהנים אחרים, משא"כ דין נתינה שפיר הוי משום ראסורים לזר, אבל לכהן שכבר נמשח מותר, ואשר ע"כ נראה שזהו כוונת הגמ', דהגמ' מקשה דכיון דמועיל חילול בתרומה ראם כבר סך הכהן אז בן בתו ישראל מתעגל, והיינו שעכשיו שכבר סך הכהן אין עוד משום חילול חפצא תרומה, א"כ הכי נמי למה בנתן הכה"ג על ראשו ואח"כ על מעיו למה חייב, נימא שכיון שכבר נתן על ראשו כבר איתחל, ועכשיו מותר למשוך מעיו בזה, וא"כ א"א לחלק דשאני סיכה בשמן המשחה שהיא מן התורה, דהרי כלפי הדין של חילול חפצא דהשמן, בזה

אין חילוק בין תרומה לשמן המשחה, וכמו שמועיל החילול בתרומה בזה אע"פ שהוא ג"כ איסור תורה דאסור להשתמש בסיכה לזר מאחר שעומד לכהן, הכי נמי מועיל החילול בשמן המשחה, ודו"ק.

ולפי"ז יש לתרץ ג"כ קושית המנחת חינוך הנ"ל, דזה פשוט דהנאה של כילוי דאסור לזר היא ג"כ כגדר הנ"ל, דחזינן דמשום רנר לאחד נר למאה, לכן מותר לישראל ליהנות הנאה של כילוי בתרומה, ואי נימא שהוא אסור בהנאה של כילוי כאיסור אכילת תרומה לזר, א"כ מה מהגי במה שגם הכהן נהנה מהדלקה זו, הלא כיון שהזר נהנה אסור, וע"כ הא ראסור בהנאה של כילוי, הוא רק משום דעומד לאכילת כהן, וע"י שמכלה התרומה בזה נוטל התרומה מהכהן דעומד לכהן לאכילה, וע"כ אם הכהן נהנה מכילוי זה אז גם לישראל מותר ליהנות ממנה. וא"כ א"א להקשות על ר"ת איך מותר לכן בתו להתעגל, הלא נהנה בהנאה של כילוי שהוא איסור דאורייתא, רלפי הנ"ל מיושב היטב, דכיון דכבר איתחל התרומה והכהן כבר היה לו הנאה מתרומה זו, א"כ כמו שלגבי חילול חפצא דתרומה דאסור לזר, אפ"ה מועיל מה שהכהן כבר נהנה מזה, שעכשיו יהי' מותר לישראל, הכי נמי כלפי הדין של הנאת כילוי דאסור רק משום שעומד לכהן, א"כ כיון שהכהן כבר נהנה מזה כבר מותר עכשיו לישראל ליהנות מזה הנאה של כילוי, ודו"ק היטב בכל זה.

ועכשיו מובן היטב השמטת הרמב"ם הדין של היתר סיכת שמן שריפה טמאה שמבואר ביבמות בשם ריש לקיש, דיש לומר שהגמ' סובר שסיכה היא כשתי' מן התורה והוי כאכילה ממש גם לגבי האיסור, וא"כ שפיר צריכין פסוק מיוחדת להתיר סיכה בשמן מעשר שני טמא, דכיון דסיכה כשתי' הי' אסור בשמן טמא כיון דאסור באכילה, אבל הרמב"ם אויל בזה לטעמי' דסיכה לא הוי כשתי' לגבי איסור, וא"כ לא צריכין היתר לסוך בשמן של מעשר שני. והרמב"ם סובר בזה כהירושלמי מע"ש פ"ב ה"א, דמסקנת הגמ' היא דסיכה לא הוי כשתי' מן התורה לגבי איסור, וכמבואר בירושלמי שם, שוות סיכה לשתי' לאיסור ולתשלומין אבל לא לעונש וכו' והתני לא יחללו להביא הסך והשוותה א"ר יוחנן לית כאן סך וכו' מנין שהוא מחזור בעשה ר' לעזר בשם ר' סימיי לא נתתי ממנו למת איזה דבר שהוא מותר לחי ואסור למת הוי אומר זו סיכה, והגרי"ז הביא בשם ביאור הגר"א דהבעיא מניין שהוא מחזור בעשה, קאי על מה דסליק מיניה על סיכה לזר וחוי' לחומה, וצ"ע היכא יליף זה מהקרא דולא נתתי ממני למת, והלא מזה ילפינן רק דניתנה סיכה לחי, ומנין לנו מזה איסור סיכה לזר וחוי' לחומה. אלא הביאור הוא, שכיון שחזינן שהסיכה הוא ג"כ בכלל המצוה, ע"כ בסיכה לזר או חוי' לחומה קעבר על דין מצותה ואסור מר"ת, דכיון שצריכה לעשותה כמצותה אסור מן התורה בניתנה שלא כמצותה, עכ"ד.

הרי חזינן שהירושלמי סובר שאע"פ שסיכה אינה כשתי' לגבי איסור תורה, אפ"ה מחזור בעשה ועובר בעשה אם נתנה שלא כמצותה, והרמב"ם סובר בזה כהירושלמי. ועיין בספר דברי יחזקאל סימן ט"ז אות ב', שכתב לתמוה למה הירושלמי מוקי קרא דולא נתתי למת למע"ש טהור, והבבלי יבמות ע"ר. מוקי

למע"ש טמא. אמנם לפי הנ"ל אתי' כמין חומר, רהירושלמי דסובר דסיכה אינה כשתי' לגבי איסור, א"כ לא צריכין היתר לסוך מע"ש שנטמא, וע"כ מוקי הקרא למע"ש טהור, אבל הבבלי סובר דסיכה כשתי' מן התורה גם לגבי איסור, וע"כ מוקי הקרא להתיר סיכה במע"ש שנטמא, ודו"ק בכל זה.

עולת שבת בשבתו

ויצא

ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים וזה שער השמים. ובתרגום אונקלוס, לית דין אתר הדיוט, אלהין אתרא דרעוא בי' מן קרם ה', ודין תרע קביל שמיא. ויל"ר על האריכות שהאריך והוסיף התרגום לומר, לית דין אתר הדיוט, כי לפי תרגומו הול"ל, לית דין אלהין אתרא דרעוא בי' כו', ומה כיון באומרו אתר הדיוט, ועוד יל"ד על מלת קביל, דאף היא מיותרת, והל"ל ודין תרע שמיא.

אמנם יתיישב, היות ירוע שהי' ליעקב אבינו קפיצת הדרך, ונתמהרה ביאתו להר המורי' שהוא מקום המקדש. ונחלקו המפרשים באיזה אופן היתה קפיצת הדרך, יש מהם אומרים שיעקב על דרך נסי מיהר ביאתו לבוא ולהגיע להמקום, מה שלא הי' ארם אחר יכול ללכת, והיתה הקפיצה בהליכתו, ויש מהמפרשים אומרים שנעתק הר המורי' ממקומו והגיע הנה, למקום של בו יעקב אבינו, (עיין ברש"י וברמב"ן), וההפרש שביניהן, שאם יעקב הגיע במהירות להר המורי', הי' המקום אשר שכב בו, כולו קודש קרשים מקום מקדשינו, משא"כ אם הר המורי' נעתק ובא הנה, הי' קודש וחול מעורבים, ועוד הפרש אחר, היות ירוע שמקדש של מעלה מכון נגר מקדש של מטה, וא"כ אם בא יעקב מהר בקפיצה להר המורי', הי' מקום המקדש ששכב בו מכון כנגד מקדש של מעלה, ואם נעתק הר המורי' להכא, אזי לא הי' שכיבתו מכון נגר מקדש של מעלה, (ובלתי ספק המקדש שלמעלה לא נעתק, כי זה לא שמענו, ולא היה צורך לנס יתירה). והנה התרגום רצה להכריע כהמפרשים שנתמהרה ביאת יעקב בקפיצתו להר המורי', וזה שכתב התרגום, לית דין אתר הדיוט, ר"ל אין כאן קודש וחול מעורב, אלהין אתרא די רעוא בי' כו', וד"ל שהוא כולו קודש, ועל זה מוסיף התרגום בראי', ודין תרעא קביל שמיא, ר"ל, שהרי המקום הזה הוא מכון נגר מקדש של מעלה, וא"כ בהכרח נתמהרה ביאת יעקב להתם, והוי כולו קודש.

(הגאון בעל נורע ביהודה אבד"ק פראג זצ"ל)

(1) הועתק מכת"ק תלמידו הגאון מוה"ר בצלאל רנשבורג זצ"ל, בשמו. וגם בספר מלאכת הקודש לתלמידו הגאון מוה"ר אלעזר פלעקלס ראב"ק פראג זצ"ל (בפרשת ויצא). כתב ששמע דבר זה בילדותו מפי רבו.

וישלה

ואמרת לעבדך ליעקב מנחה הוא שלוחה לאדוני לעשו. ודקדקו המפרשים רה"ל מעבדך מיעקב מנחה הוא שלוחה וגו'. וי"ל דיעקב אבינו הטמין כאן תפלה ובקשה להשי"ת לעורר רחמים וחסדים על בני ישראל. וזהו שהתפלל יעקב אל ד', ואמרת, היינו אמירה רכה המורה על מדת הרחמים, זה יעלה ויגיע לעבדך ליעקב, היינו ליעקב אבינו ולבניו העובדים אותך תמיד, אבל מנחה, היינו מדת הדין, כי זמן מנחה הוא עת תגבורת הדין כנודע, (אשר מהאי טעמא תיקן יצחק אבינו תפלת מנחה שהוא ה' בחינת פחד וגבורה), היא שלוחה לאדוני לעשו, וכמאה"כ רבים מכאובים לרשע והבוטח בד' חסד יסובכנו (תהלים ל"ב).

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

וישב

ויאמר יהודה לתמר כלתו שבי אלמנה בית אביך עד יגדל שלה בני כי אמר פן ימות גם הוא כאחיו. ולפי פשוטו נראה שלא ה' דעתו להשיאה לבנו אף אחר שיגדל, כמו שמפורש הטעם כי אמר פן ימות וגו', וא"כ כמו זר יחשב שה' מבקש להטעותה שתשב עד שיגדל, ואמאי לא אמר לה מיר, שאין ברעתו להשיאה לבנו. אמנם נראה ליישב, דהנה ביבמה לא שייך חששא רקטלנית, כי שומר מצוה לא ירע דבר רע, וכן הסכימו הרא"ם בתשובה סי' כ"ב, והרלנ"ח סי' ל"ו, וכן כתב הכ"מ בשם תשובת הרמב"ם. רק ראמרין ביבמות (ס"א ע"ב) דר"מ אומר קטן וקטנה לא חולצין ולא מייבמין, והטעם בקטן, רחיש למיעוטא רשמא ימצא סרים, ורבנן פלוגי עליו וסבירא להו ראזלינן בתר רובא. ובחולין דף ט' אמרין דחמירא סכנתא מאיסורא ולא אזלינן בה בתר רובא. וא"כ שפיר קאמר יהודה שתשב עד שיגדל, כי אמר פן ימות, ומשום חשש קטלנית לא ה' רוצה לסמוך על הרוב, דלגבי סכנה ה' חושש למיעוט שמא ימצא סרים ולא מקיים מצות יבום, וממילא לא שייך שומר מצוה לא ירע דבר רע, ויש לחוש לקטלנית, אבל לאחר שיגדל ויהי בר הקמת שם, תו ליכא חששא, רשומר מצוה לא ירע דבר רע וכו"ל.

(הגאון מוה"ר נח חיים צבי ברלין אבר"ק אה"ו זצ"ל)

מקץ

ויאמר אליהם יוסף זאת עשו וחיו את האלקים אני ירא וגו' אחיכם אחד יאסר בבית משמרכם וגו' ויעשו כן. וקשה על הלשון ויעשו כן, הלא לא עשו השבטים שום עשי' אז, רק יוסף לקח מאתם את שמעון. וי"ל דקאי על מה שאמר יוסף את האלקים אני ירא, על זה נאמר ויעשו כן, רהיינו שגם הם התחילו לירא

(2) כן כתב בספרו עצי ארזים על אהע"ז סי' ט' ס"ק ב'. ועיין בשו"ת נוב"י מהר"ק חאהע"ז סי' י', שנתכוון ג"כ לדבר זה.

מאלקים, ולכך התחילו להתוודות תיכף על חטאם, וכמו שאמר הכתוב, ויאמרו איש אל אחיו אבל אשמים אנחנו.

(הנהגה מוה"ר שלום רוקח אבד"ק בעלז זצ"ל³)

ויגש

ויוזב זכאים לאלקי אביו יצחק. עיין מדרש מה שנתנו טעמים מה שלא הוזכר אברהם, או שיאמר סתם ויוזב זכאים לה', וי"ל ע"ד שראיתי בספר בשם האר"י ז"ל, שנשמת יצחק נתעברה ביוסף, ולזה אהב את יוסף כי בן זקונים הוא לו, מאשר הי' לו נשמת אביו יצחק, עכ"ל. לכן כאשר נודע ליעקב שיוסף חי, זבח זכאים לאלקי אביו יצחק דייקא, שנתעבר בנשמת בנו יוסף. (הגאון מוה"ר שמואל שמעלקא טויבש אבד"ק יאס זצ"ל⁴)

ויחי

וידגו לרוב בקרב הארץ. יש לומר הטעם שברכס שיהיו כדגים, דהנה מצינו לפעמים, כי האדם בהיותו עוד ילד קטן או נער יתנהג כשורה, אמנם כשיוגדל קצת יסור ח"ו מדרך הטוב ויתחבר עם קלי הדעת. והנה ענין זה, שנעשה בהאדם שינוי משוב לרע, שמתקלקל והולך בדרך רשעים, הוי כדמיון בהמה שנעשית טריפה, דאם האדם קודא ספרים חיצונים ועי"ז נזרקה בו מינות, הרי זה כניקב קרום של מוח, ואם מולול במאכלות אסורות ושתיית יין נסך, הרי זה כניקב הקיבה, וכן כיוצ"ב. אולם כל ענין טריפות, מצינו רק בבהמות ועופות, לא כן הדגים, אם רק נולדו בסימני טהרה, כשרים הם לאכול, ולא שייך בהם טריפה. ולכן בירך יעקב אבינו את בניו, וידגו לרוב בקרב הארץ, שיהיו דוגמת הדגים, וישארו בכשרותם תמיד אף אחר שיוגדלו והיו לאיש. (הגאון מוה"ר פנחס הכהן שטיינער אבד"ק אילאק זצ"ל⁵)

שמות

ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה. ובמדרש שנצטרע פרעה, דהמצורע חשוב כמת, ואמרו חרטומי מצרים אין לך רפואה אם לא נשחוט מקטני ישראל ק"ג בערב וק"ג בבוקר ורחץ בדמיהם שתי פעמים ביום. והנה הקשה הזוהר האין ראה זה הקב"ה שפרעה הרג כל התינוקות, ותרצו שהי' הענין שצפה הקב"ה שאותן התינוקות שהשליך ליאור

(3) הובא בשמו בספר אזור אליהו עה"ת להגאון מוה"ר אליהו הארשאבסקי אבד"ק דראהביטש זצ"ל, בפרשת ויגש.

(4) הועתק מחיבורו עה"ת (כתי"ק) המונח בעזבון הרב הגאון מוה"ר יואל אשכנזי אבד"ק יאס ז"ל.

(5) הובא בשמו בספר אבני שיש לנכדו הרב הגאון מוה"ר יוסף אלי' הכהן שטיינער דומו"ץ דק"ק סערדהעל ז"ל, בחלק שני עמוד ס"ו.

יהי' כולם רשעים, והא ראי' שאחד מהם הי' מיכה, שנתמעך בין הבנין, והצילו מלאך, ולבסוף עשה מיכה פסל.

והיינו דאיתא במשנה (אבות פ"ד), אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו, רצה לומר שלא תסתכל בק"ץ ילדים ששחט פרעה שחרית, וק"ץ ילדים ששחט פרעה ערבית, אלא במה שיש בו, מה הם ראויים להיות, שצפה הקב"ה שיהיו כולם רשעים, ועל כן דאוי שלא יחיו.

(הגאון מוה"ר יוסף דרשן דק"ק פוזנא זצ"ל⁶)

וארא

וירבר אלקים אל משה ויאמר אליו אני ד'. וצריך ביאור כפל הלשון, וגם השינוי לשון, שבתחילה נקט וירבר, ואח"כ ויאמר. ויש לפרש כך, וירבר אלקים אל משה, דיבר אתו משפט, כפירש"י, על שהקשה לדבר למה הרעותה, ויאמר אליו, זה קאי על משה רבינו ע"ה, שאמר מענה רך והתנצלות, אני ד', כלו', אני כל כוונתי לא הי' רק ד', היינו למען כבוד ד' המחולל בעיני פרעה ועבדיו, שיאמרו מבלתי יכולת ד' ח"ו, לכן אין להאשים אותי.

(הרה"ק מוה"ר חיים מאיר יחיאל ממאגלניצא זצ"ל⁷)

---

(6) הועתק מכת"ק.

(7) הובא בשמו בספר אוהב שלום לנכרו הרב הגאון מוה"ר שלום שפירא מלארז הי"ד, בפרשת שמות.

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו המחיר הוא: שלשה ועשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

תמיהות וישובים

הערה בספר שמנה לחמו, ובהגהות מהר"ץ חיות

בספר שמנה לחמו חלק שני בדרוש לבר מצוה, הביא מה דאיתא בגמרא, המבזבז אל יבזבז יותר מחומש, ונלמד מן עשר תעשר, היינו ב' מעשרות שהוא חומש. ועפ"ז כתב שם ליישב דברי הגמרא במס' תענית (ט' ע"א) אשכחי ר' יוחנן לינוקא דריש לקיש, א"ל אימא לי פסוקך, אמר לי עשר תעשר וכו'. ומפרש הכוונה על פי הגמרא הנ"ל דעשר תעשר היינו שני מעשרות שהוא חומש, ועיי"ש בספר שמנה לחמו, דכל המשך הדרוש בנוי ומיוסר על זה, דהדין של אל יבזבז יותר מחומש ילפינן מן הפסוק עשר תעשר. וצ"ע טובא, דבמס' כתובות דף נ' ע"א איתא דהלימוד הוא מהפסוק וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך.

* * *

בהגהות מהר"ץ חיות על הש"ס במס' נדה דף כ"ג ע"א, כתב דבתחילת הבריאה היתה הארץ כדורית לגמרי, ולא הי' לא הר ולא בקעה, אולם ברבות הימים, על ידי הרוחות המסתערות בלי הפסק, ועל ידי המבול מים אשר נתהוו בארץ, נסתבבו מזה הרים וגבעות, יער"ש. ויש להעיר על זה, מהא דאיתא בתרגום יונתן פ' בראשית על הפסוק, וישלחו ה' אלקים מנן עדן לעבוד את האדמה אשר לקח משם (בראשית ג', כ"ג), ובתרגום יונתן, ותרכיה ה' אלקים מגינתא עדן ואזל ויטיב „בטור" מוריה וכו'. הרי מכואר להדיא דכבר הי' שם הר(*).

חיים ישעי' שווימער

ברוקלין, ניו יארק

הערה בספח"ק מאור ושמש

בספח"ק מאור ושמש בפרשת וישלח עה"פ ויאבק איש עמו, כתב וז"ל, יש להבין שיעקב אמר לא אשלחך כי אם ברכתני, והמלאך שאלו מה שמך, ולא מצינו שברכו וכו', עכ"ל. – וצריך עיון להבין דבריו הק', דהלא מקרא מפורש הוא (בראשית ל"ב, ל') וישאל יעקב ויאמר הגידה נא שמך ויאמר למה זה תשאל לשמי ויברך אותו שם. ומצוה ליישב.

צבי דוב שווארץ

תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב

ברוקלין, ניו יארק

(*) במדרש רבה ריש פ' בא איתא, שאל אבנימוס הגרדי את רז"ל, הארץ היאך נבראת תחלה וכו' א"ל נמל הקב"ה עפר מתחת כסא הכבוד וזרק על המים ונעשה ארץ, וצורות קמנים שהיו בעפר נעשו הרים וגבעות, ע"כ.

חדשים גם ישנים

(לקט הלכות וענינים שונים)

ק"ז) כ"ק מרן הגה"ק מצאנו זי"ע כותב בספרו דברי חיים על שמות גיטין (דף כ"ז ע"ג, אות א') בזה"ל: גרסינן בפרק אלו טריפות דף ס"ה בת היענה דפסק ספרא כו'. בסוגיא זו רבו מאוד פלפולי גדולי האחרונים, ממהר"י עד דורנו זה, ומזה נוכל לידע מעט מגדלות ויקרות כבוד תודתינו הקדושה, כי על סוגיא קטנה כזו שאין ממנה בש"ס רק כשנים ושלשה שורות, רבו הפירושים בפלפול עמוק וחריצות, עד שאם יחובר כל דבריהם יחד, יהי' כרך גדול, ומה עוד בסוגיות החמורות, עכ"ל.

ק"ח) הגאון מוה"ר יעקב אבד"ק ליסא זצ"ל כותב בספרו אמת ליעקב על אגרות הש"ס (ברכות דף ו' ע"ב) בזה"ל: כל שמומין מקום לתפלה ומתפלל שם, נתקדש אותו מקום כמו בית הכנסת, וכיון שנתקדש, שורה קדושה במקום ההוא, עכ"ל.

ק"ט) הגאון בעל פרי מגדים זצ"ל כותב בספרו נוטריקון (דף י"ד ע"ד) בזה"ל: עט סופר סייעתא רבתא לכח הזוכר, וככהוא דכתובות דף ק' ע"ב, כותב אדם עדותו על השטר וכשעייין בו זוכר אח"כ, עכ"ל.

קכ) הגאון מוה"ד יוסף שאול הלוי נאטהנזאהן אבד"ק לבוב זצ"ל כותב בספרו יד שאול על הל' ספר תורה סי' רע"ז בזה"ל: שמעתי שהגאון בעל אורים ותומים ה' מניח תמיד פתוח הספרים בבית ישיבתו, וכשהגיע עת האוכל והלך לו, ה' פורס מפה עליהם, וכן נכון לעשות, עכ"ל.

קכא) הגאון הב"ח זצ"ל בספרו משיב נפש על מגילת דות (בדף ל"ד טור ב') כותב בזה"ל: מכאן תשובה לבני הגלות בדורותינו, דמרנלא בפומייהו הם ונשיהם וטפם, על כל מאורע שאירע, באומרים בכל יום ויום וקוראין זה אל זה, פלוני כמה הוא מזלו טוב או רע וכיוצא, והוא עון פלילי, עכ"ל.

קכב) הרב הגאון מוה"ר משה ישראל פעלדמאן אבד"ק דראגמירעשט הי"ד בהגהותיו לספר הגהות מהרש"ם על הש"ס במס' מגילה (דף י"ד ע"א) כותב בזה"ל: שמעתי מהגאון המחבר ז"ל כי פעם א' בא לפניו משפט צדיק א', ואמר לו הצדיק, כי עוד טרם שיטעון, הוא מקבל עליו הפסק דין, בכדי שלא יהי' ח"ו רשע אפילו שעה אחת לפני המקום בעת שיטעון, כי מעתה כבר קיבל עליו את הדין, עכ"ל.

תעודות וסמיכות

קנב.

בעה"י.

כתב יושר, לאיש אמת תלמיד ישר ומאושר, ה"ה הבח' המופלג בהפלגת התורה וביראת ד' מורג חרוץ מלא ברכת ד' מעוטת במדות טובות מושלם במעלות כ"ש ה' שלמה טייך נ"י עמד ושימש לפנינו בשיבה, וגדול שמושו אשר כבר שימש לפני ת"ח קודם נטעו אהלו בתוככנו, והוסיף כפלים לתושי' בהתמדה רבה ונפלאה, לא מש מאהל תורה, שקד על דלתי בהמ"ד, שם לילות כימים, והוא כלי מחזיק ברכה, מלא וגדוש בשיטות ש"ס ופוסקים ודון דינים, שגורים על פיו ושנונים, פיו ידבר חכמות ולבו יהגה תכונות, להקשות ולפרק לבנות ולסתור, יראתו נפלאה קודמת לחכמתו, יראת ד' אוצרו והיא תהלתו, ברוך יאמר לעומתו, טוב אחריתו מראשיתו, יספרו כל מכיריו תהלתו. והנה עתה הולך ושב אל מקומו, אמרתי נגד זקני ת"ח לכבד אותו, ולגדולה מזה ראינו לעטרו ולכבדו בכבוד חכמים ברשות מרא דאתרא, לקרוא אותו לכל דבר שבקדושה, בשם מורנו הרב ר' שלמה זה שמו וזה זכרו, ויזכרהו ד' לטובה ויעלהו וישלח עזרו מקודש.

הכ"ד הכותב לכבוד התורה בחפזון רב כ"ו ניסן י"א למב"י תרמ"ו לפ"ק

פ"ב יע"א.

הק' אברהם שמואל בנימין בהג' מהרמ"ס זצ"ל

קנב.

בעזה"י.

אני פה הרחצה וועסלויא, עוסק ברפואות, אתא לפני הרבני האברך, רך בשנים ואב בחכמת התורה, צנא מלא ספרא, חריף ובקי, משנתו נקי, כש"ת מו"ה דוד לייב זאלצר נ"י⁽¹⁾ חתן ידי"ג הרב המאוה"ג מו"ה דוד כ"ץ ראבד"ק מט"ר נ"י, תלמיד מובהק לאחי הגאון האמיתי המנוח מו"ה אש"ב זצלה"ה אבד"ק פ"ב, וביקש ממני לתהות על קנקנו לעשות לו סמוכין והתרת הוראה

(1) הוא הגאון בעל כתב סופר זצ"ל. כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' י' עמוד כ"ב. — כתב מורנו הלוי העתקנו מכת"י מעתיק (כת"י ירושלים, מספר 2717/34).

(2) נולד ביום כ"ו אדר שני שנת תר"ח לפ"ק לאביו הרבני מו"ה שלמה זאלצר שו"ב בק"ק באטארקעס ע"ה. הי' תלמיד מובהק להגאון בעל כתב סופר אבד"ק פרעשבורג זצ"ל. כשהניע לפרקו נשא אשה בתו של הגאון מוה"ר דוד כ"ץ ראבד"ק מאטערסדראף זצ"ל. ראשית נשיאותו היתה כאבד"ק טעוויל, ואח"כ נתמנה לאבד"ק באטארקעס, ולבסוף עלה על כסא הרבנות דק"ק הומנא. כשהוציא לאור ספר מנחת כהן מאת חותנו זצ"ל, הוסיף בו הגהות שירי מנחה, וקונטרס מנחת בכורים על סוגיות הש"ס. נלב"ע ביום כ"ט לחודש אדר שני שנת תרע"ט לפ"ק, ומנ"כ בעיר הומנא.

כנהוג, ואני, מלבד שאין המקום והזמן גורם, היא משנה שאינה צריכה, כי כבר סמך אחי הגאון זצלה"ה את ידיו עליו כאשר אתו בכתובים, והפליג מאוד בשבחו בפניו, ויותר ממה שכתב שמעתי מפיו הקדוש בהפלגת תלמיד זה, והי' משתבח בו לפני כי הוא זה מעשי ידיו להתפאר, ואקוה, ממנו יפוצו מעינות התורה ונחלים ישופו, יורה יורה וירדן, כאחד מגדולי ישראל, והנה מאז עד היום הוסיף עוד חכמה והגדיל תושי' בשמוש להלכה ולמעשה זה שבתי בק"ק מט"ר, והוא מפורסם ונודע לשבח בפי הבריות, אשרי לעם ד' שככה לו, כמותו ירבו מזרי הוראות בישראל, זאת אשר מצאתי ראיתי בשעשועי מעט, וידעתי גם ידעתי, כי עדיין לא למקצת שבחו הגעתי, ירום ד' קרנו על גפי מרומי קרת, ויתכשם העולם ממנו ומתורתו.

הכ"ר פה וועסלוי יע"א יום ד' לסדר יוסף ד' עליכם ככם אלף פעמים תרלבי"ת לפ"ק.

הק' שמעון בהמהרמ"ס זצוקלה"ה)
חונפק"ק קראקו והגליל

קנר.

בעה"ת.

הרמותי בחור מעם ה', ה"ה תלמידי חביבי הרבני המופלג בהפלגת חכמים ונבונים מורג חרוץ ברק השנון וותיק, מלא עתיק, בעל פיפיות, מהו' אברהם ארי' קורצווייל שי' אשר מנעוריו נתגדל פה עירנו מקום מולדתו מלאה חכמים וסופרים על התורה ועבודה, ולמד ושימש בבית מדרשו הגדול, ויצק מים על ידינו, וגדול שימוש ולימודו, ואסף בחפניו במדה גדושה מלא חפנים מסוגיות הש"ס ראשונים ואחרונים, והלכות גדולות שנה כאן, וגם לבו הרבה חכמה ראה מפסקי דינים אשר עלי שלחן ערוך ערוכים, ומיום שהלך משיבתנו לא מש מאהל התורה, ועלה ונתעלה מעלה בקודש, להוסיף כח ועצמה בתורה צפונה את חרשים וגם ישנים, ובידו להכריע בין השיטות בדעת תורה ודעת נוטה להלכה. ע"כ דין סמוכי לנו ליתן לו רשות והורמגא להורות ולדין בדיני איסור והיתר, ובעין יפה אני סומך את ידי עליו, יורה וירדן, ומובטחני ביראתו שלא יהי' גם לבו בהוראה, ויקיים מה ששנו חכמים במשנה, הווי מתונים בדין, ולא יצא ח"ו מכלול מתחת ידו, וה' ירים קרנו וראשו, ואחריתו ישגא וינון.

הכ"ר המדבר לכבוד התורה ולומדיה, פה פרעסבורג, יום ג' לסדר תבוא תרנ"ד לפ"ק.

הק' שמחה בונם בהג' מהראשב"ס זצ"ל)

(3) הוא הגאון בעל מכתב סופר זצ"ל. כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' י' עמוד י"ח.

(4) הוא הגאון בעל שבט סופר זצ"ל. כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ס"ט עמוד כ'.

קנה.

בעה"ת.

וענתה השירה הזאת לתלמידי האהוב ה"ה הבחור המופלא ומופלג בתורה ויראה זית רענן יפ"ת ענף עץ אבות כש"ת מו"ה אליעזר שווייגער נ"י מילרי רק"ק טאפאלטשאן יע"א. אליעזר דלה ומשקה מתורת רבו ושמש לפנינו בבית מדרשנו הגדולה לאלקים בתוך שארי בחורי חמר הי"ו שש שנים רצופות, וכולם היו שוים לטובה ולברכה, שמצא במשנתו במרה גדושה בגמרא וסברא והרבה סוגיות הש"ס ופוסקים שלמד פה, והלך בדרך הישר והטוב בעיני אלקים ואדם, ולעת עתה שהולך מכאן, אמרתי אחלק לו כבוד, וישתבח בכל מקום שהוא לקרוא אותו לכל דבר שבקדושה בשם מורינו ר' אליעזר, ונוצר תאנה יאכל פרי' ויעלה מעלה מעלה במסילה העולה בית א"ל, ובכל אשר יפנה יצליח.

כאו"נ רבו הכותב לכבוד התורה ולומדי', פה פרעסבורג ה' ויחי ששו"ן לפ"ק.

הק' שמחה בונם בהג' מהראשב"ס וצ"ל

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אהרן קינרייך נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
להאברך היקר ר' אליהו יונתן האפסמאן נ"י מטאראנטא להולדת הבן
להאברך היקר ר' אלימלך הלוי בלומענבערג נ"י מלונדון להולדת הבן
להנה"ח מו"ה אליעזר מנחם הכהן דארמאן נ"י להולדת הנכד
להאברך היקר ר' אלכסנדר זיסקינד קורץ נ"י מלונדון להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' אלעזר בראדי נ"י להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' אלעזר מנחם שפירא נ"י מבני ברק להולדת הבן
להאברך היקר ר' אשר יאקאבאוויטש נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' כרוך הלברשטאם נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' בן ציון גאלדמאן נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' גרשון דוד הלוי לעווין נ"י ממאנסי להולדת הבן
להאברך היקר ר' דניאל דימשיץ נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים שכנא לאנדא נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים אברהם הכהן קוואדראט נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים עזריאל רייפער נ"י להולדת הבן
להרב חיים אלי' שטערנבוך נ"י מגיד שיעור בישיבת אבני נזר בירושלים
עיה"ק להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים יצחק משה רעטעק נ"י להולדת הבן

להנה"ח מו"ה יוחנן קינרייך נ"י מבני ברק להולדת הנכד
 להאברך היקר ר' יוסף יעקב געללער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יוסף דוד העניג נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יוסף משה וויינרייך נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יוסף דוד הלוי לאנדא נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יצחק כץ נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יצחק משה קליין נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מרדכי ראזענבערג נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' משה אלי' בלויא נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' משה בריקמאן נ"י מבני ברק להולדת הבן
 להאברך היקר ר' משה מנחם פריעדמאן נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה משה שמואל פאסטען נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' נתן ארי' ליבוש אקערמאן נ"י להולדת הבן
 להרב נפתלי ראובן קארנרייך שליט"א רב דקהל מקור ברוך רחסידי סערעט
 בבני ברק להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שלום חיים הארן נ"י מבני ברק להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה שלמה עקשטיין נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שמחה הלוי האממער נ"י להולדת הבן
 יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.
 המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם גליק נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אהרן שלמה האפנער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ברוך מרדכי קליין נ"י מטאראנטא להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יהושע גדלי' גליק נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יוסף שלמה גינזבורג נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יעקב דוב ראב נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יעקב גוטוויין נ"י מבני ברק להולדת הנכרה
 להאברך היקר ר' יצחק זלמן גיפס נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ישראל פרוכטהענדלער נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ישראל נפתלי פערער נ"י מלונדון להולדת הבת
 להאברך היקר ר' מנחם מענדל בראכפעלד נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' מנחם מענדל ריינער נ"י להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה משה שאול אמענט נ"י מבני ברק להולדת הנכרה
 להאברך היקר ר' נפתלי צבי בערינשטיין נ"י מבני ברק להולדת הבת

להאברך היקר ר' רפאל מרדכי שטערנבוך נ"י מבני ברק להולדת הבת
להאברך היקר ר' שמעון אליעזר קלעצקין נ"י מבני ברק להולדת הבת
יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשכוע מהן רב נחת ועונג. אכ"ר.
המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם יוסף וויינגארטען נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה יחיאל נ"י
לאירוסו בנו-נכדו הב' החתן הנעלה כמד דוד נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה אהרן דוב קלאריסטנפעלד נ"י לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה
כמד צבי ארי' זאב נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה אהרן הלוי אלכונים נ"י לאירוסו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה אליהו יהודה שפיעלמאן נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה חיים נ"י
לאירוסו בנו-נכדו הב' החתן הנעלה כמד יוסף ירמ' נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה אפרים אביגדור הלוי כארנשטיין נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה משה
נ"י מקרית באבוב לאירוסו בתו-נכדתו תחי'

להנה"ח בנש"ק מו"ה ארי' ליבוש ישראל בן ציון רובין נ"י ולחותנו הרב
מוה"ר שמואל טייטלבוים שליט"א רב דקהל ישועת חיים בפלעטבוש
לאירוסו בתו-נכדתו תחי'

להנה"ח מו"ה זכרי' שענדארף נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה יהושע הענענבערג
נ"י לאירוסו בנו-נכדו הב' החתן הנעלה כמד שמואל נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה חיים זיענער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה יעקב צבי נ"י לאירוסו
בנו-נכדו הב' החתן הנעלה כמד אברהם ישעי' נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח בנש"ק מו"ה חיים אלישע טייטלבוים נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה טובי'
נ"י לאירוסו בתו-נכדתו תחי'

להנה"ח מו"ה יהושע ליפשיץ נ"י מלונדון לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמד
שמחה נ"י

להנה"ח מו"ה יצחק שטעננעל נ"י לאירוסו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יצחק יחיאל כראון נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה שבתי ישעי' הלוי
שטורם נ"י לאירוסו בתו-נכדתו תחי'

להנה"ח מו"ה יששכר דוב שטעמער נ"י מירושלים עיה"ק לאירוסו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה ישראל זאב פישמאן נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה משה יקותיאל
עליאס נ"י לאירוסו בתו-נכדתו תחי'

להנה"ח מו"ה מאיר חיים גרינבוים נ"י לאירוסו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה ניסן גינזבורג נ"י לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמד שמואל
בנימין ארי' נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה פרץ שטראהלי נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה ישראל נ"י לאירוסיו נכדו
 הב' החתן הנעלה כמר יהודה בנימין נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה צבי אייזיק הלוי מאסכערג נ"י לאירוסיו בנו הב' החתן הנעלה
 כמר רפאל ארי' נ"י תלמיד ישיבתנו
 להרב מו"ה שלמה בן ציון הערבסט שליט"א רב דקהל פרעמישלאן ולאביו
 הנה"ח מו"ה עוזיאל נ"י מלונדון לאירוסיו בנורנברג הב' החתן הנעלה כמר
 שלום יעקב שמואל נ"י תלמיד ישיבתנו
 להרב שלמה יחיאל גיפס נ"י מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון ולחותנו
 הנה"ח מו"ה יעקב חיים ריינהאלד נ"י לאירוסיו בתורנכדתו תחי'
 להב' החתן הנעלה כמר אהרן יודא שטיינבערג נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו
 להב' החתן הנעלה כמר מרדכי אלי' מאנדל נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו
 בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
 למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אשר חיים הכהן זוייס נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה ארי' ליבוש גרינבערג נ"י לנישואי נכדתו תחי'
 להנה"ח מו"ה חיים יהושע בניקיר נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה חיים יקותיאל דייכבערג נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה יהושע העשיל פערלמאן נ"י מירושלים עיה"ק לנישואי נכדו נ"י
 להנה"ח מו"ה יוסף קלונמים קארנוואסער נ"י מלאס אנזשעלעס לנישואי בתו
 תחי'
 להנה"ח מו"ה יעקב פיהרער נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה יעקב נפתלי שווימער נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה יצחק שלום לעזער נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה יצחק אליעזר פריינדליך נ"י מבני ברק לנישואי בתו תחי'
 להרב ישראל שמואל הלוי הורוויץ נ"י מנהל דישיבת בני ציון דבאבוב בלונדון
 לנישואי בתו תחי'
 להרב משה קעסלער נ"י יו"ר דישיבת באבוב בני ציון לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה משה פתחי' פישמאן נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה צבי ארי' בייגעל נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה שלום יוסף שווארץ נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה שלמה עקשטיין נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה שמואל שמעלקא יעקב אלעזר קופסערמאן נ"י לנישואי בתו
 תחי'

האבדן היקר ר' אברהם דוב הלוי בארנשטיין נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואין
 האבדן היקר ר' אורי בלום נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואין
 האבדן היקר ר' אלמר חיים אלוישע אייזיק נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואין
 האבדן היקר ר' דוד אשר מאנהלבוים נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואין
 האבדן היקר ר' יהודה פייג נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואין
 האבדן היקר ר' יהושע וואלרסאן נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואין
 האבדן היקר ר' יהושע אליעזר ליסמאן לינדנער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואין
 האבדן היקר ר' יוסף אייזנבערג נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואין
 האבדן היקר ר' יוסף שמחה יהושע טויבער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואין
 האבדן היקר ר' יחזקאל וויאנץ נ"י מטאראבא תלמיד ישיבתנו לנישואין
 האבדן היקר בנוש"ק ר' יעקב יצחק ארי' ליב גאלרשטיין נ"י תלמיד ישיבתנו
 לנישואין

האבדן היקר ר' יעקב קאפל שפיראלי נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואין
 האבדן היקר ר' יצחק הערפס נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואין
 האבדן היקר ר' יקותיאל יהודה רובינשטיין נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואין
 האבדן היקר ר' מנחם מענדל ציטראנענבוים נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואין
 האבדן היקר ר' מנחם מאיר וויסער נ"י מבני ברק תלמיד ישיבת קדושת
 ציון בקרית מאבוב לנישואין

האבדן היקר ר' צבי חבון קעניגסבערג נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואין
 האבדן היקר ר' צבי ליעבער נ"י מלידזין תלמיד ישיבתנו לנישואין
 האבדן היקר ר' קלינאים קלמן הלוי מאשקאוויטש נ"י תלמיד ישיבתנו
 לנישואין

האבדן היקר ר' שלמה קנאבלאך נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואין
 יעורר הושי"ת שיובו לבנות בית האם בישראל על דרך ישראל סבא
 מתוך אישה ועושר מול והרחבת

המערב

Typeset by
 Simcha Graphic Associates
 4311 15th Avenue — Brooklyn, N.Y. 11219
 Tel. (718) 854-4833

הנהגת מוסד לנפיק "כרם שלמה"

PRINTED BY GROSS SALES PRINTING AND MAILING SERVICE, NEW YORK, N.Y.

From:

KEREM SHLOMO

Mesivta Eitz Chaim D'Boboy

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Address Correction Requested

Forwarding & Return Postage Guaranteed

קובץ

נרם שלמה

ע"ש ב"ק סדר הנדסה ופיקוח מודיעין מכתבב"ש

קובץ מוקדש לפלמ"ח ולחיל האוויר ואגדת ופילי החסודות
ואגדות קודש וענינים שונים מנאנו וצדיקי קדושי ז"ל
ולחיל"ה מכתבב"ש וה"ח ומחורי חסד ח"ו.

שבת תשנ"ג

קנ"ג

שנה ט"ו קונטרס ב'

דבא יצחקי ק"ו תלמיד
ב"ק מדרש ופיקוח מכתבב"ש שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 371-6623

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות

חותני

הרב הנאון ר' בנימין יוסף ב"ר אפרים וועבער ז"ל
נפטר ביום י"ד לחודש שבט שנת תשמ"ז לפ"ק

חותנתי

האשה החשובה מרת שיינדיל בת ר' יששכר וועבער ע"ה
נפטרה ביום כ' לחודש שבט שנת תשמ"ז לפ"ק

יהא זכרם ברוך

ותהיינה נשמותיהם צרורות בצרור החיים

הונצח על ידי חתנם,

אברהם אהרן לעזער

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת תרומה

ונתת אל הארון את העדות אשר אתן אליך ועשית כפורת זהב שהור וגו' ונתת את הכפורת על הארון מלמעלה ואל הארון תתן את העדות אשר אתן אליך ונועדתי לך שם. וכתב רש"י, לא ידעתי למה נכפל, ובאוה"ח הק' כתב, דהפסוק השני בא ללמדנו שלא יניח העדות בארון עד שיהא הארון שלם בכפורת, ולזה אמר, ונתת את הכפורת על הארון ואח"כ ואל הארון תתן את העדות, עכ"ד. אמנם עדיין תיקשי, דא"כ הפסוק הראשון שנאמר בסדר מהופך, הוא מיותר וללא תועלת, דהול"ל הפסוק השני בלבד, כי בו נאמר הכל על הסדר. אמנם יתכן הכוונה בפסוקים הללו, בהקדם הירוע מפי ספרים וסופרים שבעל עבירה אסור לעסוק בתורה, ואם לומד תורה פיגול הוא לא ירצה, כמו שאמר דוד המלך (תהלים נ') ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי ותשא בריתי עלי פיך. ועוד יותר מבואר בספרים הקרושים, דהתורה והמצות שהאדם מקיים בעודו מלוכלך בעוונות ופשעים, חוטפים אותם החיצונים, ומוסיפים כח בהקליפות רח"ל, ואסמכוהו אקרא, נירו לכם ניר ואל תזרעו אל הקוצים (ידמי' ד'), שכל זמן שהקוצים בתוך השרה אין מועלת זריעתה כלום, כמבואר בתוס' פסחים (ק"ז ע"ב). וזה לשון הבאר היטב בהל' תענית (ס' תקע"א סק"א), ורע שכל המעשים שאדם עושה ותורה שלומד בעודו רשע בעו"ה מוסיף כח בקליפות, עד שחוזר בתשובה מוציא מהקליפה, עכ"ל.

אולם באמת ענין זה צריך ביאור, דהלא ירוע מפי חכמנו"ל בכמה מקומות דבעל עבירה הרוצה לשוב בתשובה, העצה הראשונה עבורו היא לעסוק בתורה, וכזה דמבואר במדרש (בפתיחתא דאיכה רבתי) דהמאור שבה מחזירו למוטב, הרי דקאי על מי שכבר סר מן הדרך, ואז מועיל המאור שבתורה להחזירו למוטב, ומדוע לא ניחוש שהתורה שלומד אז, כשעדיין לא הטיב דרכו, תפול בעומקא דתהומא רבה, ועוד תוסיף תת כח להספ"א ח"ו. והנה כבר עמד בזה הנה"ק מוהר"ר צבי אלימלך מרינוב זי"ע בהקדמת ספרו אנרא דכלה, וכתב שכך היא דרכה של תשובה, מדאורייתא בביטול בעלמא סגי, עד אשר יאיר אליו השי"ת ברחמים על ידי עסק התורה, והתורה תלמדהו דעת ותבונה לתקן מדותיו. וכתב לרמז ענין זה בהפסוק מי פתי יסור הנה (משלי ט'), רתיבת מ"י רומז על עולם התשובה כנודע, וזהו שאמר הכתוב, כשפתי רוצה לשוב בתשובה, אזי יסור הנה לעסוק בתורה, והתורה תלמדהו דעת, וכמים הפנים לפנים, תכסוף ותשתוקק הנפש המשכלת לינק מזיו מאמדיה, וכפי שורש נשמתו, כן תתגלה לו מסתריה תרופות ומזור לנפשו, עכתה"ק יעו"ש. וכן מבואר בספה"ק דברי יחזקאל לדו"ז הנה"ק משינאוואו זי"ע בפרשת ויחי, דזה הי' הוויכוח בין יעקב אבינו עם יוסף הצדיק, כשבא לברך את בניו, דיוסף הצדיק הי' סובר דמי

שרוצה לעשות תשובה, צריך לתקן בתחילה מה שחטא, ואח"כ יתחיל לקיים מצות ומעש"ם, ועל זה השיב לו יעקב אבינו, ידעתי בני ידעתי, כל' יודע אני היטב שזאת המדריגה היא טוב מאוד, אולם אחיו הקטן יגדל ממנו, דהיינו אפרים, שהוא מלשון פרה ורבה, שהבעל תשובה צריך להרבות בתורה ובמצות מהיום והלאה, ולא להמתין עד שיתקן את כל מה שעיוות, עיי"ש בדב"ה ק.

נמצא דסדרן של דברים כך הוא, דהחוטא הרוצה לחזור בתשובה, לא ימתין עד שיתקן בשלימות כל מה שפגם, על ידי שיעסוק בתשובת המשקל בתעניתים וסיגופים, כי בעוה"ר הדורות הולכים ונחלשים ולא כל מוחא סביל דא, רק סגי בהרהור תשובה לחוד, דהיינו בחרטה על העבר וקבלה על העתיד, שיקבל החוטא על עצמו שלא ישוב לכסלה עוד, ומהיום והלאה ילך בדרך הישר והטוב, וכהוא דאמרינן בפ"ב דמס' קידושין (מ"ט ע"ב) האומר לאשה התקדשי לי על מנת שאני צדיק, אפילו הוא רשע גמור, הרי זו מקודשת, שמא היראה בתשובה ברעתו, הרי מבואר, דבהרהור תשובה בעלמא, אם הוא בלב שלם, כבר נחשב האדם לצדיק, ולפי זה, אדם החוטא ומהרהר בתשובה, בלי לעשות תשובת המשקל, שוב לא יהי' כזורע אל הקוצים, כי כבר נחשב כצדיק על ידי שהיראה בתשובה בלב, ואז תיכף ומיד יתאזר ויתאמץ לעסוק בתורה בהתמדה רבה, וישים כל מעייניו בים התלמוד, כדי שהתורה"ק תשפיע עליו השפעות קדושות ואור גדול, ועי"ז ישכיל ויבין את גודל הפגם שגרם בעוונותיו, וכמבואר בזה"ק פ' ויקרא עה"פ או הודע אליו חטאתו אשר חטא, מאן רקאים בלילה למלעי באורייתא, אורייתא קא מורעא לי' חובי' כאמא דאודעא לברא במלה רכיך ותב בתיובתא קמי' מארי' ע"כ, נמצא שע"י לימוד התורה יזכה לעשות תשובה אמיתית במדריגה יותר גבוהה, לתקן את כל מה שפגם, ער שיוזכר היטב גופו ונשמתו מן החיצונים, ואח"כ כשיגיע לאותה מדריגה עליונה, אז כשימשיך לעסוק בתורה, יבא להשיג השגות גדולות אף בפנימיות התורה"ק, ויהי' ראוי שתשרה שכינה עליו.

ובזה יש לפרש כוונת הפסוק, מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל (במדבר כ"ד), ודקדקו המפרשים על כפל הלשון, וגם מדוע ברישא נקרא בשם יעקב, ובסיפא דקרא נקרא בשם ישראל. אך להאמור נוחא, דיתכן לומר דהפסוק מיירי במי שהלך בדרך עקלקלות ורוצה לחזור למוטב, ושואל הכתוב, מה טוב"ו, פי' מהו הדרך הישרה שיבחר לו האדם לחזור למוטב"ב, ובא הכתוב כמשיב, אהליך יעקב, דתיבת אוהל רומז על המאור שבתורה, ערה"כ בהלו נרו עלי ראשי (איוב כ"ט), וזהו אהליך יעקב, שיעסוק בתורה, והמאור שבה יחזירנה למוטב. ועפי"ז מובן היטב מדוע קראו הכתוב בשם יעקב, כי אדם החוזר בתשובה, בתחלה הוא עדיין במדריגה פחותה המכונה יעקב, אבל ברבות הימים כשממשיך לשקוד על דלתי התורה, וזוכה לחדש חידושים ולגלות מסתרי התורה ומצפוני, משכנותיך ישראל, אז ראוי להיות נקרא בשם ישראל, המורה על מדריגה גבוהה, וזוכה להיות משכן להשכינה.

ומעתה יתפרש היטב מקראי קודש הנ"ל, רבפסוק ראשון מקדים ונתת אל הארון את העדות, ואח"כ אמר ועשית כפודת זהב סהור, דהנה מבואר בספרים, דהארון רומז על בני ישראל אשר בלבבם מונח העדות שהוא התורה, והכפודת מורה על התשובה והחרטה המכפרת עון, ועפי"ז י"ל דהכתוב הראשון בא להורות הדרגה לרופקי בתשובה, במה יזכה נער את ארחו לפני ד' הרוצה בתשובה, בתחילה ונתת אל הארון את העדות, כי ראשית תקנתו היא לתת את התורה בתוך לבו, והמאור שבה תחזירחו למוטב, עד שיזכה ועשית כפודת זהב סהור, שיעשה תשובה שלימה ואמיתית לכפר על כל עוונותיו להיות בבחי' זהב סהור עדה"כ לב סהור ברא לי אלקים ורוח נכון חרש בקרכי (תהלים נ"א). כי על ידי לימוד התורה יזכה להתבונן במעשיו ולחשוב בדרכיו עד שיתקן מרותיו ותאוותיו הרעים לגמרי, ויזככם בתכלית הזיכוך בלי שום סיג ופגם כלל. ובפסוק השני, מקדים הכתוב תחלה ונתת את הכפודת על הארון, ואח"כ ואל הארון תתן את העדות, להורות כי אחרי שיזכה לעשות תשובה שלימה כראוי, אז יוכל לעסוק בתורה במדריגה עליונה לחדש חידושים ולהשיג השגות גדולות במסתריה, ויעלה תורתו לרצון לפני ד', ואז ונועדתי לך שם, שיזכה עי"ז להשראת השכינה, כאמור.

סיום על מס' קידושין

מהגאון מוה"ר ישמעאל הכהן אבד"ק מודינא זצ"ל)
בעל זרע אמת

ב"ה.

זהו הקשר שאמרתי בסיום מסכת קידושין שלהי שבט התקפ"ז,
אשר כבר כתוב אצלי בקונטרס מילד קטני, כחלק החידושים
סי' מ"ז, ועכשיו חזרתי לכתבו כשביל דבר שנתחדש בו.

תנן בסוף קידושין, ר' נהוראי אומר מניח אני כל אומניות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה שארם אוכל משכרה בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא, ושאר אומניות אינם כן כשארם בא לירי חולי וכו' אבל התורה אינה כן אלא משמרתו מכל רע בנערותו ונותנת לו אחרית ותקוה בזקנותו, בנערותו מהו אומר, וקיי ה' יחליפו כח, בזקנותו מהו אומר, עוד ינובון בשיבה, וכן הוא אומר באברהם אבינו, ואברהם זקן בא בימים וה' בירך את אברהם בכל, מצינו שעשה אברהם אבינו כל התורה כולה ער שלא ניתנה שנא' עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתי מצותי חוקותי ותורותי, ע"כ.

(1) כתבנו אורותיו בכר"ש קונטרס נ"ט עמוד כ"א. — ררוש הלז הועתק מעצם כתי"ק המונח בנגזי ירידנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה נתן כהנא נ"י. יתברך ממעון הברכות בכל טוב סלה.

וצ"ב במשנה זו, חדא במה שאמרו וכן הוא אומר באברהם אבינו וכו', מאי ואומר, ראמאי לא מני לי' בראי' ראשונה, ועוד מאי קמדייק לומר וכן הוא אומר באברהם אבינו וכו', דמהיכא תיתי דאברהם אבינו יהי' גרוע משאר צדיקים, ועוד מה ענין לכאן מה שאמר אח"כ, מצינו שעשה אברהם אבינו כל התורה וכו', דהלא כאן איירינן באומנות הלימוד דנותנת לו תקוה טובה בזקנותו, ויליף לה ממה שנאמר ואברהם זקן, דהיינו זה קנה חכמה (כמ"ש במ"ד), ועל זה אמר בא בימים, דהיינו מה שאמר הכתוב אורך ימים בימינה, ועוד וה' בירך את אברהם בכל, דהיינו ובשמאלה עושר וכבוד, וא"כ מה ענין להזכיר כאן שעשה כל התורה כולה, דהוה חוץ לזמנו וחוץ למקומו, ועוד מה הלשון אומר עד שלא ניתנה, פשיטא, דמי לא ידע בכל אלה דלא ניתנה התורה בימי אברהם, וא"כ הי' די שיאמר מצינו שעשה אברהם אבינו כל התורה שנא' עקב וכו'.

ונלע"ד דהסגנון יהי' כך, דהתנא במה שאמר וכן הוא אומר באברהם אבינו ואברהם זקן וכו', כיוון לאשמועינן חידושא, דאפילו לאברהם הועיל זכות התורה אעפ"י שהי' סברא לומר שלא יועיל, אכן הרגיש דקשה דפשיטא דהי"ל להועיל דמאי שנא אברהם מאחר, ועל זה בא כמתרץ, במה שאמר מצינו שקיים אברהם אבינו כל התורה עד שלא ניתנה וכו', וליישב מה שאמר וכה"א באברהם אבינו ואברהם זקן וכו', י"ל דקמ"ל רבותא עפ"י מה שאמרו ו"ל גדול המצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה, והנה אברהם לא הי' מצווה ועושה, כמו שנוכח לקמן, אלא מעצמו למד תורה, וא"כ סד"א דלגבי דירי' לא תועיל זכות התורה לתת לו אחרית ותקוה בזקנותו, כיון שלא הי' מצווה ועושה בלימוד התורה, על כן אמר, וכן הוא אומר בא"א ואברהם זקן וכו', כלו' דאפי' לירי' שלא הי' מצווה, הועיל זכות התורה. האמנם זה תלוי במחלוקת ישנה אשר עלי' העמיק הרחבי הרב פרשת דרכים בדרך האתרים, אם האבות יצאו מכלל בני נח או לא, דאי אמרינן דיצאו מכלל בני נח, א"כ פשיטא שהי' לו שכר כמצווה ועושה כיון דהי' חייב לקיימה, מידי דהוה ישראל דעלמא, על כן בא התנא להוכיח עם מה שאמר מצינו שקיים אברהם אבינו וכו' שנא' עקב וכו', דמזה מוכח כמ"ד דלא יצא אברהם מכלל בני נח, אלא מעצמו קיים התורה שלא הי' מצווה ועושה.

ובתחילה אקדים מאן מוכח אם יצאו מכלל בני נח או לא, דאם נוכיח דאברהם לברו קיים כל התורה ולא שאר האבות, א"כ צ"ל דלא יצאו מכלל בני נח, אלא קיימה אברהם לברו כמי שאינו מצווה. והנה הקשה הרמב"ן בפ' תולדות על פסוק עקב אשר שמע וכו', יש לשאול א"כ איך הקים יעקב מצבה ונשא ב' אחיות ועמרם איך נשא דורתו וכו' ע"ש, ונאמרו על זה הרבה תירוצים, עיין במהרש"א ח"א בריש פ"ג דיומא מה שכתב על זה לתרץ כל הקושיות אלו, אכן מדברי ס' יוחסין שהביא שם הרב בסוף דבריו, נראה דס"ל דאברהם לברו קיים כל התורה, להיותו יסוד העולם, כמו שדרשו על פסוק אלה תולדות השמים והארץ בהבראם, באברהם, וכ"כ בהריא הרב כבוד הבית שם, דאברהם לברו קיים כל התורה מטעם זה עש"ב, וכן מסיק ג"כ היפה תואר בב"ר פרשה

ס"ד עש"ב, דכתב דהרשהו הקב"ה בקיומה לו לבדו, עיין דבריו. והנה כל מבין יראה דזה התירוץ שכתבו המפרשים הללו ליישב קושית הרמב"ן הנ"ל, אין לו מקום אלא באת"ל דאברהם לא יצא מכלל בני נח מכל וכל, דלמ"ד דהי' לו דין ישראל ממש אפילו להקל, והי' גר גמור, ודאי אין מקום לתירוץ זה, דאטו בדירהו תליא מילתא, הלא ברא כרעא דאבות, ובן ירך אביו הוא, דודאי בנו של גר אי אפשר לו לאישתמוטי' ולחזור לגיותו. ותדע, רהא כח קבלת התורה שקבלו עליהם ישראל בסיני, מתפשטת עד סוף כל הדורות, מהאי טעמא דהבנים ירך האב, כמו שכתב הרב עוללות אפרים בדף י"ט, נמצא דאם נוכיח כמ"ד דאברהם לבד קיים כל התורה, נצטריך ע"כ לומר כמ"ד דאברהם אבינו לא יצא מכלל בני נח לגמרי, ולא הי' מצווה ועושה, וממילא איכא רבותא באברהם, דאפילו לדידי' דלא הי' מצווה בלימוד, עכ"ז נתנה לו התורה אחרית ותקוה בזקנותו.

והנה נלע"ד כהוכחה ברורה מקרא דעקב אשר שמע אברהם בקולי וכו' גופי', דאברהם לבדו קיים התורה ולא שאר האבות, וזה, דמהר"ם אלשיך הקשה על פסוק זה, דלעיל מיני' כתיב, גור בארץ הזאת ואהי' עמך וכו', ותקשה הוא ו"ל, למה תלה הקב"ה הבטחתו ליצחק בזכותו של אברהם, דלמה יגרע זכותו של יצחק שהוצרך לזכות אברהם, ולמה לא אמר עקב אשר שמעת בקולי וכו', ע"ש. אכן אי אמרינן כדעת המפרשים הנ"ל דאברהם לבדו קיים כל התורה, פרחא קושית הר"מ אלשיך הנ"ל, וקושיא מעיקרא ליתא, דבאמת לא הוי מצי למימר עקב ששמעת וכו', לפי שאברהם לבדו קיים כל התורה, משא"כ שאר האבות.

ומעתה הן הן דברי המשנה הנ"ל, דמתחילה אמר וכן הוא אומר בא"א ואברהם זקן וכו', כלו' אע"פ שלא הי' מצווה בלימוד, ואע"ג דקי"ל גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה, עכ"ז הועיל לו שכר הלימוד לתת לו תקוה טובה בזקנותו, וא"ת מנ"ל דאברהם לא הי' מצווה ועושה, על זה אמר, מצינו שקיים אברהם אבינו כל התורה עד שלא ניתנה, כלו' דבאמת לא נצטווה אלא מעצמו עשה שנא' עקב אשר שמע אברהם בקולי וכו', ותקשה לך, דהול"ל עקב אשר שמעת בקולי, וכקושית הר"מ אלשיך הנ"ל, אלא ע"כ לומר כמ"ד דשום אחר מהאבות לא קיים התורה אלא אברהם להיותו יסוד הבריאה וכנ"ל, וא"כ ממילא ודאי צ"ל דלא הי' אברהם גר ממש ומצווה ועושה, דאי לא תימא הכי, היכי הוי מצי שאר האבות לאישתמוטי מקיום התורה, הלא הבן הוא ירך האב עד סוף כל הדורות וכנ"ל, הרי דאע"ג דלא הי' מצווה, הועיל לו זכות התורה, ושפיר מיתא המשנה דאי' מיני', דלא זו דמועיל זכות התורה לאחר שקבלו את התורה שהיו בגדר מצווים, אלא מועיל אפי' למי שאינו מצווים ועושים. זהו מה שנלע"ד בפ' משנה זו בע"ה, והדברים ברורים למבין.

ובזה נבוא לחבר את האוהל להיות אחד, נעוץ סוף המסכתא בתחילתה, וטרם כל אמינא דהפלוגתא הנ"ל אם האבות כולם קיימו כל התורה כמצווים

ועושים, או אם דוקא אברהם קיימה כמי שאינו מצווה ועושה כנ"ל, תלייא לע"ד בפלוגתא, דאיתא בסנהדרין דף נ"ח על פסוק תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב, דאיכא מ"ד דמורשה ר"ל ירושה, דהתורה ירושה היא לקהילת יעקב, ואיכא מ"ד דמורשה ר"ל מאורסה, דהתורה היא מאורסה לקהילת יעקב ע"ש, דאי אמרינן דהתורה היא ירושה לישראל מכח האבות אברהם יצחק ויעקב, א"כ צ"ל דכולם קיימו התורה, ומאז ומני קדם היא ירושה לנו מכחם שאנו זרעם דהבן ירך האב עד סוף כל הדורות וכן"ל, אבל אי אמרינן כמ"ד דר"ל מאורסה, א"כ דוקא לקהלת יעקב היא מאורסה, דהם קבלוה בסיני, אבל קודם לכן לא קבלוה, דהאבות לא יצאו מכלל בני נח. וא"כ נמצא דמכח המשנה דסוף קידושין הנ"ל, דמינה הוכחנו דאברהם לבדו מעצמו קיים כל התורה כמי שאינו מצווה ועושה, ולא כן שאר האבות, א"כ צ"ל כמ"ד דמורשה ר"ל מאורסה, ולא כמ"ד ירושה היא לנו מאבותינו.

אלא דלפ"ז קשה אהא דאמור רבנן בפרק ט' דשבת על פסוק ויתיצבו בתחתית ההר למלמד שכפה עליהם ההר כגיגית וכו' ע"ש, ולכאורה קשה מה מקום לקבלה זו, כיון שהיתה באונס, דהלא אונס רחמנא פטרי', ובשלמא למ"ד מורשה ירושה, דהתורה היא ירושה מאבותינו, ניהא, דברין הקב"ה כפה אותנו בהיות דהבנים הם ירך אביהם עד סוף כל הדורות וכמש"ל, אבל לפום משנתנו דצריך לומר דס"ל כמ"ד מורשה מאורסה, מה מקום לקבלה זו. וכן מצאתי להרב כבוד הבית בפ"ט דשבת, אהא דדרש ההוא גלילאה וכו', שכתב וז"ל לענייננו, ובזה מוכן מ"ש אח"כ על פסוק ויתיצבו בתחתית ההר, כי לפי מה דדרש שכפה עליהם את ההר כגיגית משום שכבר מקדושה משולשת מהאבות הי' עלינו מוטל קבלת התורה, כי מורשה היתה לנו מאבותינו, ולפ"ז פי' מורשה ר"ל ירושה, אבל למ"ד מורשה מאורסה, היינו לפי שסובר דבמתן תורה דוקא פסקה הזוהמא ע"י קדושת מעשינו, קדושה בפני עצמה בקבלת התורה ואינה ירושה לנו מאבותינו עכ"ל, והיינו ע"ד מש"ל. ועפ"ז פי' הרב ז"ל מה שאמרנו במדרש ויקרא אליו מן ההר לאמר, אין הרים אלא אבות וכו', ע"ש. וכיוצא בזה כתב הרב אלגאזי בפרשת וזאת הברכה עפ"י מ"ש בפסחים (נ' ע"ב) דבני בישן וכו' כבר קבלו עליהם אבותיכם דכתיב שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אבך וכו' ע"ש, וא"כ קשה למ"ד מורשה מאורסה, מה מקום לקבלה זו, כיון דאנוסים היו. ולתרץ קושיא זו מצאתי להרב אלגאזי בספר רצוף אהבה בפ"ט דשבת, דכתב לבטל טענת אונס, על פי מה שאמרו בפרק חזקת הבתים, תלוהו וזבין זביני זבינא, והכי נמי דכפה הקב"ה אותנו לקנות התורה, כמו שאמר הכתוב, כי לקח טוב נתתי לכם, הוי שפיר קנין אפילו בעל כרחנו, ע"ש. נמצא לפ"ז דלמ"ד מורשה מאורסה, דהתורה מאורסת לנו, הו"ל ישראל לגבי התורה כמי שכפאווהו לקדש אשה דהויא מקודשת, והכי נמי הויא קבלתם קבלה.

אכן הא מילתא תליא באשלי רברבי, דהרמב"ם בפ"ד מהל' אישות דין א' כתב, דאיש שאנסוהו לקדש אשה מקודשת, וכתב על זה הראב"ד, והוא שיאמר

רוצה אני, כל' רהו"ל כתלוהו וזבין, ולפ"ז יש מקום שפיר לתירוץ הרב אלנאזי הנ"ל, אבל לדעת העיסור אינה מקודשת, דכתב באות מודעא, (הביא רבריו הרב"י בח"מ סי' ר"ה, והרב עצמות יוסף בריש קידושין), דהא דאמרינן תלוהו וזבין זביני וזינא, היינו דוקא בכפאוהו למכור, אבל בכפאוהו לקנות לא הוי קנין, וכן אם כפאוהו לקדש אשה לא הוי קידושין כלל ע"ש, וא"כ לדעת בעל העיסור אין מקום כלל לתירוץ הרב אלנאזי, דהלא ענין התורה שהיא מאורסה לישראל באונס ובכפי' מהקב"ה, הויא ממש כמי שכפאוהו לקדש אשה דאינה מקודשת כלל לדעתו, דדוקא תלוהו וזבין אמרינן, תלוהו וקנה לא אמרינן.

ומעתה נאמר, דממאי רתנן בריש קידושין האשה נקנית, יהי לנו הוכחה ברורה כדעת הרמב"ם דאיש שאנסוהו לקדש אשה מקודשת, וממילא קם לי' תירוץ הרב אלנאזי הנ"ל, ומתרצא הקושיא הנ"ל על משנתנו דסוף קידושין. וזה בהקדים מאי דפריך הש"ס בריש קידושין, ונתני הכא האיש קונה כמו דתני בפרק ב' האיש מקדש, ומשני בתירוץ בתרא, איבעית אימא אי תני האיש קונה הוי אמינא אפילו בעל כרחא, תנא האשה נקנית מדעתה אין בעל כרחא לא, ע"כ. ולכאורה צ"ע בתירוץ זה, דמהיכא תיתי ס"ד בעולם דתהיין בנות ישראל הפקר להתקדש בעל כרחם, דאטו יהי' עלמא דהפקירא, וכל החפץ ימלא ירו, אתמהא. — אכן האמת הוא לע"ד, דהדברים מגיעים למאי דגרסינן בפרק חזקת הבתים דף מ"ח אהא דתלוהו וזבין, אמר אמימר תלוהו וקידש, (פי' ארם שמכריח אשה לקבל קידושין), קידושיו קידושין, מר בר רב אשי אמר אין קידושיו קידושין, הוא עשה שלא כהוגן אפקעוהו רבנן לקידושין מיני' ע"ש, וכבר פסקו הפוסקים כמר בר רב אשי, וכמ"ש הרמב"ם הנ"ל, וא"כ הן הן רבריו הש"ס בריש קידושין הנ"ל, אי הוה תני האיש קונה הוי אמינא אפילו בעל כרחא, כל' כדעת אמימר דאם תלוה וקדשה ליהו קידושין כדן תלוהו וזבין דעלמא, קמ"ל האשה נקנית, דמדעתה אין בעל כרחא לא, וכדעת מר בר רב אשי, וזה ברור.

אלא דלפי בידור זה אכתי תיקשי לבעל העיסור דס"ל דאם כפאוהו לקדש אשה דלא הוי קידושין, דליתני האיש קונה לאשמועינן דמדעתו אין בעל כרחו לא, דאם תלוהו וקידש אין קידושיו קידושין, ומאי חזית לאשמועינן דין זה באשה מפי מבאיש, ובפרט דמשני בריבורי' מאותה שאמרו האיש מקדש, אלא צ"ל דהדין דין אמת כדעת הרמב"ם, דדוקא אשה אינה מתקדשת בעל כרחא, אבל האיש מקדש בעל כרחו כדן תלוהו וזבין דעלמא, באופן דמדקתני האשה נקנית ולא האיש קונה, עכצ"ל כדעת הרמב"ם דאיש שקידש בעל כרחו קידושיו קידושין, וממילא תירוץ הרב אלנאזי דתירץ דאע"ג דהקב"ה כפה אותנו לקבלת התורה הויא קבלה, משום דהוי קנין אפי' בעל כרחו, נצב כמו נר, ומתרצא שפיר הקושיא שהק' למשנה דסוף קידושין הנ"ל, וקל למבין.

ממני ומאתי יצאו הדברים,

הקטן ישמעאל כהן ס"ט

גליון

ספר הפלאה - קונטרס אחרון על הל' כתובות

מהגאון מוה"ר עקיבא איגר אבר"ק פוזנא זצ"ל⁽¹⁾

הל' כתובות סי' ע"ד אות ה'. ולכאורה ה' נראה דלא מהני הנדר אלא לבית אותו אבל, שכבר נעשה אבל בשעת הנדר, אבל למי שנעשה אבל אח"כ, ה"ל כמו אמר קונם לאחר שימות פלוני, דקונמות אינו חל על דבר שלא בא לעולם, כדאמר בכתובות דף נ"ט דאין קונם חל על דשלב"ל.

ג.ב.מכחכ"ה מה שייאט' דרבר שלא בא לעולם הכא, דהוי רק כתולה שבועתו דרבר שלב"ל, וכאלו אמר שלא אלך לבית פלוני לאחר שימות לו מת, דפשיטא דחל הנדר דהא גם עתה יכול לאסור עליו ליכנס לביתו, וה"נ באומר סתם שלא אלך לבית אבל, אף שלא יחד בית פלוני, מ"מ הוי כאוסר על עצמו בקונם כל בית ובית לאחר שימות בו מת, והוא ברור ופשוט. גם הא מבואר שם בכתובות, דאדם אוסר על עצמו דשלב"ל, ועיין.

סי' צ"א אות ח'. ה"ה נמי בכתב לבע"ח דאקני, ואח"כ מכר מה שיירש מאביו בענין המועיל, כגון בשדה זו לר"ת, או מה שאירש מאבא היום כדאי' בח"מ סי' ר"א, דבא הקנין ושעבוד ביחד, אינו יכול לטרוף ולא שייך בזה חלוקה כמו בשני בע"ח.

ג.ב. וכן הוא להדיא לדינא בשו"ת הרא"ש כלל ל"ח ס"ה בסופו.

סי' צ"ז אות א' ד"ה עוד. כתב הב"ש דנראה לו להכריע דהבעל יכול להשביעה אפי' בלא גלגול כשתובעת, כמשמעות הרא"ש והטור וכן הוא דעת הר"ף והרמב"ם, אבל היורשים אין יכולים להשביעה אלא ע"י גלגול, דהא להר"ף אין יכולים להשביעה כלל וכו'. ודבריו אינם מובנים, דהא כתב הרמב"ם ובש"ע ח"מ סי' צ"ג דאם נתגרשה האשה [אינו יכול] להשביעה דהוי כחלקו, וע"כ הא רלר"ש יכול להשביעה כשתבעה, היינו משום דלדידו לא ה' יכול להשביעה כשהיא תחתיו, לא שייך לומר דדמי לחלקו, כמ"ש הח"מ והב"ש בעצמו בס' צ"ח. ותו תמוה, מ"ש גבי יורשים דאינם יכולים להשביעה לדעת הר"ף, כיון שהוא בעצמו כתב לקמן הטעם של הר"ף משום שלא השביעה הבעל אותה בחייו, א"כ כ"ש בגרושה מדעתו ולא השביעה דהוי כחלקו מדעתם.

(1) בקובץ שלפני זה (קונטרס קנ"ב עמוד כ"ה"כ"ט), הרפסנו מה שכתב הגאון מוה"ר עקיבא איגר זצ"ל בגליון ספר הפלאה על מס' כתובות, ובקובץ הנוכחי הגנו ממשיכים להרפס מה שרשם הגאון הנ"ל בגליון הקונטרס אחרון של ספר הפלאה, על הל' כתובות. — אפריון נמטי' להאריך היקר החשוב והנעלה מו"ה מרדכי יהודה גאלדענבערג נ"י מלונדון, אשר ספר הפלאה הנ"ל מונח באוצר הספרים שלו, והניע אלינו בהשתדלות ידידנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה מנחם מענדל סג"ל לנרא נ"י מלונדון. ישאו ברכה מאת ר'.

נ.ב. ובאמת בזה הי' מקום לומר כיון דלדידן דיש מחלוקת הפוסקים ולא הי' יכול להשביעה. מספיקא בלא תובעת, ממילא בתובעת יש להסתייע דעת הרי"ף דלדידן לא דמי לחלקו, אך לפ"ז גם באלמנה שייך זה, והוא בכלל קושיא שניי' של המחבר.

ס' ק' אות ב'. הרא"ש כתב דבזה"ז הוי מטלטלין כקרקע מדינא כגמלא דערבי', וכתב הש"ך בח"מ ס' ק"ז סק"ב וז"ל, אע"ג דהתוס' בפ' מציאת האשה כתבו דא"א לומר דהוי כגמליא דערבי' דא"כ לטרפוה מלקוחות, לק"מ דמ"מ אינו יכול לגבות מלקוחות כיון דלית להו קלא, עכ"ל. וכבר כתבתי בחידושי שם דוראי אף התוס' לא קשיא להו דלטרפוה מלקוחות דלא עדיף משורו אפותיקי ומכרה דאינה גובה.

נ.ב. ולפ"ז הי' עכ"פ לגבות ממטלטלין שנתן, למ"ש תוס' כתובות פ"ד דדוקא עשה שורו אפותיקי ומכרו אין בע"ח גובה ממנו, אבל נתן גובה ממנו, ולענין זה מתנה אינו כמכר, עיי"ש.

ס' ק"ג אות ה'. הא דאמרינן בשבועות דף מ"ח גבי אין אדם מוריש שבועה לבניו, ומקשה שם ממתני' דשנים ויורשים קודמים, ומתני' דיורשים מזכירים כתובתה, ומאי קושיא, הא קי"ל בח"מ ס' ע"ב סעיף י"ז דבמשכון בידה לא אמרינן אין אדם מוריש שבועה לבניו, א"כ דילמא כתובה שאני דהוי כמשכון. נ.ב. עי' בב"י חוה"מ ס' ק"א מחודש ה' בשם תשו' הרשב"א שכ' על ההיא דינא דבמשכון לא אמרינן אין אדם מוריש שבועה, דהא דלא דמי לס' אילן קדש ולא הוי מוחזק דשאני התם דלמיקץ קיימא, אבל כאן אלו רצה הי' טוען שלי הוא, עיי"ש. וא"כ הכא אף דהוי כמשכון, מ"מ עכ"פ למיהדר קאי ודמי לאילן קדש.

ס' ק"ח אות ג'. אם יש בע"ח מוקדם לכתובה, ובכה"ג שמת לוה בחיי מלוה, וע"כ צריכים האחים הפשוטים לרחות את הבע"ח בטענת שהם באים בכח ירושת אביהם, א"כ ממילא הבכור נוטל פי שנים. וצ"ע אם יכולים לומר לגבי בע"ח שבאים מטעם ירושה ולגבי בכור שבאים מטעם כתובה וכו'.

נ.ב. ומ"מ י"ל דנ"מ באם אביהם הי' חייב לבכור ואחר מיתת אביהם מת הבכור ואין בני הבכור יכולים לגבות החוב, דהוי מת לוה בחיי מלוה, ואך לוקחים במקום אביהם חלק בכורה, ואם יבואו הפשוטים בטענה לירש החוב מאמם, ממילא יגבו החוב שלהם, דבזה ודאי שייך הממנ"פ דבני הבכור נוטלים בדרך ממנ"פ, אי משום חלק בכורה, אי משום גביית החוב.

ס' קי"ח אות ח'. הנושא אשה שפסקה מלדת ונשבע שלא ישא אשה אחרת עלי' שלא מרצונה אין יכולים להתיר לו שבועתו שלא מרעתה. ע"ש הטעם דדמי לנודר ממצה כל השנה דחל בכולל, הכי נמי חל בכולל שהשבועה חלה על נשים שאין בהן פרו ורבו דהיינו עקרה וזקנה וכו'. והנה אין להקשות דלמה

ג.ב. ולענ"ד נראה לחלק דהיכא ראיין הכולל (א"א) [אפשר] אא"כ שעובר
ונחלה על הנדר, זה לא מקרי כולל, ומש"ה לא מקרי כולל בליל פסח משום
כזית הב', רחא אין השבועה חל אא"כ אכל כזית א' ועבר על הנדר²), ומש"ה
נמי הוצרך הרא"ש לכולל דעקרה וזקינה, אבל [לא] כולל ראסור באשה השניי',
כיון דכל כמה דלא עבר על הנדר ונשא הראשונה אין הכולל בעולם, משא"כ
בנדר בליל פסח שלא אוכל מצה סתם, דכזה אף אם יקיים הנדר, מ"מ יש חלות
הנדר שלא יאכל מצה אחר ליל פסח, כזה אף דעכשיו עדיין אין זמן להכולל,
מ"מ הוי כולל.

[illegible]

בענין מוכס, ובענין קלבד"מ

מהגאון מוה"ר יוסף שאול הלוי נאטהנזאהן אבד"ק לבוב זצ"ל⁽¹⁾

שלום וכ"ט אל כבוד הרבני החרף ושנון מ' משה ליב טאנים נ"י.

מכתבו הניעני מנילה עפה, ואני יושב קרית חוצות, ומוטרד מאוד ומחוסר ספרים, עכ"ז למען כבוד למורך אמרתי להשיב.

הנה קבלתי דבריך, וכל דבריך אמתיים, כי זה לא מיקרי מוכס שאין לו קצבה, כמ"ש הגהות אשר"י בב"ב, והרבה תשובות מלאים מזה. איברא שמדברי רש"י בב"ק דף קי"ג ע"א שכתב במוכס העומד מאליו, אף שיש לו קצבה, משמע דמה שאמרו במוכס שאין לו קצבה, אף שהוא מוכס המלך, ואפ"ה באין לו קצבה אסור, וכן הוא בטור וש"ע שם"ט, וא"כ הוא היפך דברי הגהות אשר"י, ועיינתי בהגהות אשר"י ב"ב, והוא בר"ה ושם, כתב הטעם לפי שהוא לוקח בעד המלחמה לצורך אכסניא, וכן לשאר צרכים גדולים, והרי בב"ק שם פריך דדינא דמלכותא דינא, וע"ז משני במוכס שאין לו קצבה, והרי המלך ווראי לקח לצרכי המלחמה.

אמנם נראה דמה שהשר לקח ווראי מותר, אכן מה שהמוכס שוכר מאת השר או מהמלך, והוא לקח יותר כפי אשר חפץ, זה ווראי מיקרי מוכס שאין לו קצבה. אמנם נראה כיון דהאדון משכיר לאיש ולקח כפי אשר השוה עצמו עם הלוקח, ולוקח לוקח בעבור המעות שנתן, ועמלו וטרחו הוא לוקח שמרויח פרנסתו, זה לא מיקרי מוכס שאין לו קצבה, ודוקא למעביר הדרך ביותר, אבל כפי שהמנהג בכל מקום לקחת בעבור המזיגה, ואם ה' שוכר נכרי מהאדון גם הוא ה' לוקח כן, ואולי עוד יותר, זה לא נקרא מוכס שאין לו קצבה, ומה שרוצים להיות חפשי לגמרי, זה מיקרי חמס וגזל, והרי אדון הארץ הוא משכיר לזה, ולוקח עבורו מעות, ואם יהיו חפשים לא ישכור שום אדם מהאדון, ויהיו משכיר לנכרי או בעצמו ישכור איש אחר שיקח עבורו המכס, ואם יעשו תחבולות נגדו, מי יודע עד היכן יגיעו הדברים, והרי זה חסדם אשר יעשו אתנו להשכיר ליהודים, והיהודים יושבים לבטח, על כן זה לא נקרא מוכס שאין לו קצבה, וז"ב.

גם מה שכתב מכח הפשרה שעשה הרב מסטרעמיץ ז"ל, יפה כתב, שאם לא עשה פשר קרוב לר"ת, זה נקרא פשרה בטעות, כמ"ש הש"ך סי' ס"ו בשם בה"ג, ואם יש בידו הגהות שנדרסו פה לבוב, ימצא הרבה בזה, וע"כ לענ"ד יפה כתב בזה מעלתו לפי מה שהציע לפני הדברים וכפי הגביית עדות אשר ראיתי. ובכ"ז לדעתי יתרה בהם ר' ישראל שיעמדו לר"ת או לפשרה, ואם בכ"ז יעמדו

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ה' עמוד ט'. — העתק מתשובה זו קבלנו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפואר מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן. טוב עין הוא יבורך.

במקומם, יוכל לעשות כל מצדקי שיוכל לעשות, וחלילה בעת הזאת לעמוד נגד שרי המדינה אשר אנחנו חוסים בצילם, ועי"ז יצמח חלילה וחלילה, ור"ל.

וברבר חירושי תורה, ראיתי ושמה לבי, ולמען הראות כי ראיתי רבריך, אמרתי לרשום, מה שהבאת רברי התוס' בסנהדרין (רף ע"ב ע"א) גבי רבא דאיננבא ל' ריכרי, והקשה לתוס' דהא חייבים לצאת ידי שמים, ועי"ז הקשית הא ננבים אסור לקבל מהן כמבואר בב"ק, ואף דהיכא דהוא בעין מותר לקבל מהן, מ"מ למ"ש המשנה למלך פ"ד מה' מלוה ולוה, ראם קנה הגזלן בשינוי הוה כאין גזילה קיימת, וכיון דברמים קניניהו הוי כאין גזילה קיימת.

הנה דברריך המה חריפים, אבל ממקומו אבא אליך בהדיא דאינו כן, דהדי אמרו מסתברא מלתא דרב כשיביר, אבל איתא בעינא לא, וכן מסיק רבא, אלמא דאינו נקרא שינוי, וכל שהוא בעינא לא קני, ולכאורה היא סתירה לרברי המשנה למלך. אמנם נראה לפמ"ש ש"ב הגאון בנתיבות המשפט סי' שנ"א דכל שאינו חייב הרמים ממילא לא מועיל השינוי כלל ולא קני גוף הדבר, יע"ש לענין קלב"מ, ודפ"ח. ולפ"ז כיון דברמים קניניהו, שוב לא מועיל השינוי, וכל שהוא בעינא לא נקנה לו הגזילה, וזה שאמר רבא, כי אוקמינא ברשותו לענין אונסין, אבל לענין מקניא ברשותו דמרא קיימא, מידי דהוה (אגזלן) [אשואל], ואינו מוכן הטעם, ולמ"ש הנתיבות כל שאין קונה שוב הוי כמו שואל או גזלן ודו"ק, וכבר אני כתבתי הרבה בזה⁽²⁾.

וכעת אכתוב חדשות, הנה הרשב"א חלק ה' דפוס ליווארנו (סי' י"ח) הקשה, האידך שייך גבי הבא במחתרת קלב"מ, הא לא שייך כרי דשעתו, דהב"ד לא מחייבי כלל, ולא שייך הטעם דקלב"מ, דדוקא הב"ד לא מצי לחייבי, וכאן אין הב"ד מחייבי, ולא דמי לחייבי מיתות שוגגין, דעכ"פ במזיד הוא חייב מיתה בב"ד, וכאן אין הב"ד מחייבי כלל, ומ"ש תירוצו בזה אכ"מ.

אמנם לענ"ד נראה, דכל הטעם דקלב"מ, דהתורה לא רצתה לנקום נקום, דק למען ישמעו וייראו, א"כ סגי בעונש אחד החמור ולא יזידון עוד. ולפי"ז אם האדם מותר לעשות דינא לנפשי' במקום פסידא, ואם יהרגום אין עליו חטא, בוודאי לא יזיר לעשות כן, ושפיר שייך קלב"מ, וז"ב כשמש. ולפ"ז מיושב קושית האחרונים, דעכ"פ תפיסה מהני, דזה אינו, דכאן האיש העושה דין לעצמו הוא במקום הב"ד, ואף תפיסה לא מהני, דכל הטעם דתפיסה מהני בקלב"מ, דהב"ד אין מחייבין אותו כלל, אבל כאן האדם עשה החמור, וא"כ שוב שייך קלב"מ, ולא מהני תפיסה, ודו"ק.

ומ"ש בהא דאמרו בשבועות (ל"ז ע"א) הזיר בשבועות הפקדון והתרו בו, והקשית, הא קלב"מ לא פטור מקרבן, כמ"ש התוס' פסחים דף כ"ט (ר"ה רבי נחוניא), ועי"ז כתבת כיון דעברינן החומרא רלקו, פטור מקרבן, יעיין בחדושי הריטב"א בשבועות, וכתב שם דקרבן דהוא לגבוה לא שייך למיפטר' משום

(2) עיין בספרו שו"ת שואל ומשיב מהרורא ד' חלק ג' סי' כ"ד (דף כ"ו טור ב').

קלב"מ, וזה רבות בשנים שפרשתי דבריו עפ"י מה שכתב הצ"ח בפסחים, ובחרשי מחנה לוי בשבועות שם לא הבין כוונתו, והקשה עליו יע"ש, והארכתי בזה ואכ"מ. זה אשר ראיתי בחפזי להשיב לך.
דברי הכותב בנחיצה, הרו"ש באהבה,
הצעיר יוסף שאול הלוי נאטהנזאהן אב"ד דק' לבוב והגליל

מכתב

מהגאון מזה"ר וואלף המבורג מפיורדא זצ"ל¹

ב"ה. יום ו' עש"ק מ"ה למב"י תק"ץ.

שוב"ט להרב טוב המופלא ומופלג בתורה כבוד שמו כשמן תורק
כמוהר"ר פנחס נר"ו.

חמרתו לנכון קבלתי ומרחתי עם סיעת מרחמוהי, אבל השתיקה הי' יפה מדבורי, כי נודע ונגלה בהיתתהו² מאנשי העיר הנדחת ברצונם עקרו שור התורה ויסודותי' להתמנות עליהן איש נכרי אותו התועב הירוע בעו"ה, ההוא אינו רוצה לבוא כאשר נודע ממעשיו בכל ספרי העמים וקוראי הדורות, אך הן המה כתבו אליו שיבוא, והן המה בעוכרינו, ואוי לאותו הדור שכך עלתה בימיו, וכל השומע יצחק להם לאותו הראשים פ"י ותצלנה שתי אזניו מאותו מעשה הרשע, או לאזנים שכך שומעות, קהלה מפוארה מעולם אנשי השם, וכאו בה אותן פריצים וחללו השם והתורה, וכבר אמרתי וכתבתי שאי אפשר לרמות מעשה בליעל מאנשי מקומינו, שהיא עיר הנדחת, לשאר רשעי ארץ, כי שבע תועבות בלבם, וכולם כרובם מאנשי העם היושבים בראש, חנף ומדע ודובר נבלה, ודי בזה לנכון כמותו.
ידידו,

הק' אברהם וואלף בהר"ר ליפמן המ"ב זצלה"ה

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ק"כ עמוד כ"ה.

(2) בושתם.

מכתב

מהגאון מוה"ר נטע שייאר אבר"ק פילא זצ"ל⁽¹⁾

בעזה"י. י"ד אלול ע"ת פדיו"ם (תר"י) לפ"ק פילא יע"א.

לחיים טובים ולשלו' בתוך ספרי צדיקים ופקד ידיר ר' וידיד נפשי
הרב המאור הגדול המפורסם צדיק בכל דרכיו מו"ה ברוך נ"י, גם
ברוך יהי' הוא וביתו עד עולם, ה"ה הנאבר"ק גאלב יע"א⁽²⁾.

לא אפונה כי נשמע לאזני מעכ"ת את כל התלאות אשר עלי עברו בעיר
הזאת מעת קשר בוגדים נתקשרו בה ויהיו לעדה רעה הנקראה „רעפארם
געמיינדע“, ובעו"ה כן ירכו ויפרצו יום יום, עד כי עתה לא אוכל לקום עוד
בקרבם, ואני הנבר שמועה שמעתי שידירנו הרב המאה"ג מוהר"ר משה ליפשיץ
נ"י נתקבל לאבר"ק . . . יע"א, לזאת אחלה פניו כי רבר ידבר על לב עדת ק"ק
דאברין שיקחוני לאב"ר ומורה בקרבם. ידעתי כי ידיר נאמן לי כמוהו, אשר
ידבר עמהם בלב תמים כרצון ה' ויראו, יכנסו דבריו הקדושים בלב העדה
הקדושה ויעשו פרי ויצליחו, וברצות ה' ררכו, יודיעני בקרוב, כמשאלות ידירו
אוה"נ סלה.

נטע באמוהר"ר ישעי' זצלה"ה

-
- (1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ע"ז עמוד י"ב. — מכתב זה הגיע אלינו מאוסף
שוואדראן בירושלים.
(2) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ע"א עמוד ח'.

 לשאלת רבים

יש להשיג אצלנו כרכים מקובצי „כרם שלמה“ משנים שעברו
המחיר הוא: שלשה זעשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומחודרת

כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

בענין תנאי בניזירות

מהרב הגאון מוה"ר אברהם מנחם שטיינבערג אבד"ק בראד"ז⁽¹⁾

הבית יצחק או"ח סי' כ', האריך בסוגיא דביצה (י"ט ע"ב), האומר הרי עלי תורה ואצא בה ידי חנינה, הריני נזיר ואגלח ממעות מעשר שני, נדרר ואינו יוצא, נזיר ואינו מגלח. וכתב דמדעת רש"י נראה דלאו דוקא לישנא ואגלח, דה"ה אם אמר על מנת, ומעמא דנזיר ואינו מגלח הוא, דמכי אמר הריני נזיר או הרי עלי, הוי נזיר, דאמירתו לגבוה כמסירה להדיוט, ושוב אינו יכול להתנות תנאי, ונראה דעת רש"י דנבי נזיר אף תוכ"ד לא מהני חזרה, ועיין קצוה"ח סי' דנ"ה, אמנם בתוס' מנחות פ"א: [ד"ה תורה] כתבו, דמש"ה בתורה מן החולין ולחמה מן המעשר אינו דומה להריני נזיר מן הגרונרות, דלכ"ה לא הוי נזיר, דהוי נדר ופתחו עמו, דכאן קבעי למיהדר ולא מצי הדר דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט, ומשמע בנזיר מצי למיהדר דלא שייך אמירה לגבוה. אך הקשה ע"ז, דהרי ב"ה דס"ל דלא הוי נזיר אמרינן בגמרא גבי מנחה מן השעורין דתליא ג"כ במחלוקת ב"ש וב"ה הנ"ל, וכן לענין תורה בלא לחם שם, ואמאי, עד כאן לא קאמרי ב"ה אלא בנזיר דמצי לחזור, ולא בהקדש ומנחה, ואין לומר דהמנחה מן השעורין לא הוי חזרה כלל רק פירוש, משא"כ תורה מן החולין ולחמה מן המעשר הוי חזרה, דא"כ דנבי נזיר מן הגרונרות לא הוי חזרה, איך תלי לה הגמרא בפלוגתא דב"ש וב"ה אי יש שאלה בהקדש, וכתבו התוס' דהיינו כמו שיכול לשאול כן יכול לחזור תכ"ר, הרי דנבי גרונרות נמי הוי חזרה. ועוד הקשה על רש"י דלשיטתו באומר נזיר ואגלח הוי חזרה ואינו יכול לחזור, וא"כ אמאי נזיר מן הגרונרות לא הוי נזיר, נימא ג"כ כיון שאמר נזיר הו"ל נזיר ובעי למיהדר, ועוד דלכ"ה דס"ל יש שאלה בהקדש יהי' נדר ופתחו עמו, ועוד קשה אמאי בנזיר על מנת שאגלח בבית חונוי יצא (מנחות ק"ט ע"א), ונימא ג"כ בעל מנת שאגלח ממעות מעשר שני נמי יצא, ומגמרא משמע דלא יצא, ועיין במלחמות, וע"ש בבית יצחק שהאריך בזה.

וכתבתי בהגליון, עיין במחנה אפרים הל' צדקה סי' ח' ט' שכתב דרש"י מפרש כהא דאמרינן בנזיר (ט' ע"א) לאתשולי קאתי, לא דהוי חזרה, רק דאמרינן דהוי טעות בעיקר דבריו, ובשעה שאמר הריני נזיר לא הי' פיו ולבו שווין, לכך תליא בזה אי יש שאלה בהקדש, ולכ"ה לא מהני טענת טעות בהקדש, אבל חזרה לא מהני ע"ש, וזה ג"כ דעת התוס' במנחות הנ"ל, דלאו חזרה היא (ואף דבמנחות ק"ג ובנזיר דף ט' כתבו משום חזרה, אין להקשות

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ה' עמוד י"ט. — חידו"ת הללו הועתקו מתוך תשובתו, אשר כל התשובה חוץ מקטע זה, נדפסה כבר בספרו שו"ת מחזה אברהם חלק ראשון סי' קמ"ז. אפריון נמט' לירידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה יצחק בן ציון הכהן וואלף נ"י מירושלים עיה"ק, שמסרה לנו להדפיסה בקובצנו.

סתירה ע"ז, כנודע דבעלי התוס' אינם איש אחד), ולכן בש"ס שם במנחות שפיר פריך והא נדרו ופתחו עמו הוא, היינו דנימא דהוי טעות מעיקרא, ושפיר משני ר' יוחנן באומר אלו הייתי יודע כו', וא"כ לא הוי טעות, והתוס' מקשים ניהו דטעות לא הוי, עכ"פ חזרה הוי, ולזה לא מהני מה שאמר אלו הייתי יודע, דמ"מ כפי שאומר עכשיו לא הוי נדר כלל, ולכך כתבו דחזרה לא מהני.

ויש לתרץ בזה קושית התוס' בנזיר ובמנחות, דלמאי הוצרך הש"ס לומר דב"ה סברי כר"ש שלא התנדב כדרך המתנדבים. ולפ"ז יש ליישב, דאל"כ קשה מנ"ל דכוונתו הוא דה' טעות, דילמא לחזרה נתכוין, לכך קאמר משום שלא התנדב כדרך המתנדבין הוי ודאי טעות, ולב"ש צ"ל משום דס"ל אין שאלה, דאל"כ דילמא למטות נתכוין, לכך קאמר דגם טעות לא מהני לב"ש משום דאין שאלה כו', והבן. ובאומר הריני נזיר ואגלח ממע"ש, שם לא הוי טעות, דהלא באמת נתכוין לנזירות גמורה, רק דהוי כמו תנאי, והוי מתנה על מה שכתוב בתורה, ועיין במח"א שם שביאר כן דברי רש"י, ועיין פנ"י כתובות דף נ"ו שכתב, הא דלא מהני מתנה על מה שכתוב בתורה בנזירות אף דלא הוי רק דיבור, ואתי דיבור ומבטל דיבור, וא"כ ליכא למילף מתנאי בני גז ובני ראובן, וכתב משום דלא מהני חזרה בנזירות. ותמה עליו בהפלאה דהרי בהריני נזיר מן הגרונרות אמרינן דמהני לב"ה. ולפ"ז א"ש, דשם אמרינן דהוי טעות, ולא הוי פיו ולבו שוין, אבל בהריני נזיר על מנת שאשתה יין, דנתכוין לנזירות גמורה בפיו ולבו, רק דרצה לעקרו בתנאי, שוב לא מהני משום תנאי, דהוי מתנה על מה שכתוב בתורה, ומשום חזרה לא מהני ג"כ כנ"ל, וזה כונת רש"י בביצה ע"ש.

ובזה מיושב ג"כ דברי הרמב"ם שתמה עליו בבית יצחק שם, שפסק בעל מנת שאגלח ממעות מעשר שני נזיר ואינו מגלח, ובנזיר על מנת שאגלח בבית חונו פסק יצא, ונימא ג"כ מכי אמר הריני נזיר הו"ל נזיר, ע"ש בבית יצחק. ולפ"ז מיושב, דבנזיר על מנת שאגלח בבית חונו שכתבו התוס' בנזיר דף י"א ובכתובות שם דלא הוי מתנה על מה שכתוב בתורה, והיינו מטעם הנ"ל דלא נתכוין לנזירות כלל רק לצעורי, לכך יצא, משא"כ בעל מנת שאגלח ממעות מעשר שני שנתכוין לנזירות, לא מהני חזרה, והבן. ויש להאריך עוד בסוגיא אלא שאין הפנאי גורם.

בענין העמדת הבימה באמצע ביהכנ"ס

יעקב יצחק ניימאן

רב בביהמ"ד חסידי בעלזא ומחזיקי הדת
מאנערעאל יע"א

הנה מרן החתם סופר בחלק אורח חיים סימן כ"ח מברר בכמה ראיות שאסור לשנות העמדת הבימה מן אמצע ביהכנ"ס, והביא דברי הרמב"ם בהל' תפלה פי"א ה"ג, בונין תיבה באמצע ביהכנ"ס כדי שישמעו כולם בשוה, והראה החת"ס מקור לזה ממס' סוכה דף נ"א ע"ב באנשי אלכסנדריא, שלא שמעו לענות אמן רק ע"י הנפת סודרין מחזן הכנסת שעומד על בימת עץ באמצע בית הכנסת, ולכאורה זאת הי' אפשר לעשות גם מסוף ביהכנ"ס, אלא ע"כ דלא שפיר רמי למיעבד הכי, וצריך להיות באמצע. אח"כ גילה לנו מקור חדש, כי הבימה היא במקום מזבח, ומפני כך סובבים אותה בחג הסוכות כמו שסבבו את המזבח, והיינו מזבח החיצון, ושוב מדמה את התיבה למזבח הפנימי, ועמדו ע"ז האחרונים.

ואעתיק מה שכתב אלי להבחל"ח כבוד ידידי הרב הגאון מפורסם לשבח מורה ודאין איש אשכולות מו"ה יוסף דוד קליין זצ"ל אברק"ק טאב יע"א (הרה"ג הנ"ל הי' מן הרבנים היותר מפורסמים בעירנו, ועמד לשרת את עם ר' יותר מארבעים שנה, והי' מורה הוראה מפורסם מלא וגדוש בתורה ויר"ש, ומדת טובו הי' עולה על כולנה ממש איש חסד ורבים נהנו ממנו עצות וטובות שונות עד להפליא, אחרי מחלה ממושכת ל"ע שבק לן חיים ר"ח חשון העבר, והניח אחריו בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות, הוא ימליץ טוב בעדנו), וז"ל אלי זה כמה שנים, שהי' איזה נידון בענין זה:

ערש"ק לס' מו"מ תשכ"ג לפ"ק. אל כבוד ידידי הרה"ג שליט"א. הנני בזה ע"ד מכתב כתה"ר אלי בענין העמדת בימה באמצע ביהכנ"ס, ודברנו מזה גם פא"פ. הנה הגם שבס' מהרת יו"ט חלק י' כבר האריך הרבה ליקוטי בתר ליקוטי והעמיד מערכה מול מערכה כדרכו אשר כמעט לא הניחו דבר גדול ודבר קטן לחדש בד"ז, מ"מ באתי בדברים אחרים ע"ד הדקדוקים של כ"ת שראיתי במכתבו.

ראשית דבר, הנה אחר העיון נראה מבואר ברש"י ז"ל פ' תרומה, שהוא מתוספתא פ"ב דיומא הל' י"א, דהשולחן והמנורה ומזבח הזהב, כולם נתונים מן חצי המשכן ולפנים, דהיינו על גבול הפנימי עשר אמות לצד מעריב, ומה שהי' משוך קמעה, מבואר בש"ס יומא דף ל"ג, משום דכתיב המנורה נוכח השולחן, דחזי אהרדי, אולם נראה ברור דגם קמעה זו הי' בתוך י' אמות הפנימיות כלפי ק"ק (ומה שנקט הרמב"ם בפ"ג מהל' בית הבחירה הל' י"ז, שלישי ההיכל, חשבתי לכאורה ששני הלשונות עולות בקנה אחד, כי הכל נחשב ביחד עם הק"ק, שזה הי' עוד י' אמות, ונמצא במפרשים שהכל ביחד נקרא

היכל, וברוך שכוונתי, שאח"כ מצאתי כתוספתא דיומא הנ"ל, דבחדא הלכה נקט מקודם שליש ההיכל, ואח"כ מחצי ההיכל, והמפרשים מתרצים זאת על פי הנ"ל, עיין שם במנחת ביכורים שמביא כן בפירוש, וכ' דגם בירושלמי מזכיר פעם שליש ופעם חצי, וד"ל, נמצא האמת לאמיתו שמזבח הזהב לא ה' מכוון באמצע ממש, וממילא נראה בודאי שאין לפרש דברי מרן הח"ס זצ"ל שהי' באמצע, נגד פשטות התוספתא והמפרשים, ונראה שכוונת מרן ז"ל באמצע, רק על האמצע שבין צפון לדרום, ועל זה כתב „כמבואר בש"ס ורמב"ם" בנוגע למזבח הזהב.

והמדקדק בלשון הח"ס ז"ל, יראה לעינים שמצרף ב' ענינים במזבחות, דהיינו מזבח החיצון ה' ממש באמצע העזרה בנוגע להאורך שבין מזרח למערב לכו"ע, כמבואר במשנה מדות פ"ה מ"א וביומא דף ט"ז, אולם בענין הרוחב בין צפון לדרום, יש פלוגתא בגמרא, והרמב"ם ז"ל סותם שלא ה' באמצע רק משוך לדרום כסתם מתני' בתמיד. על כן מצרף הח"ס ז"ל שיהי' גם דוגמת מזבח הפנימי, שזה ה' בודאי באמצע בין צפון לדרום, ועיין בטהרת יו"ט חלק י' עמוד קמ"א בשם ספר מכתב סופר זצ"ל שמיישב בטוטר"ד דברי אביו מרן הח"ס בדבר זה, והמעייין יראה בדברי הח"ס שזהו האמת, נא לעיין שם שמבואר הענין באריכות. ובוה מיישב ג"כ דהרמב"ם ז"ל בהל' לולב הל' י"ג כתב דנהגו כל ישראל ככ"מ להעמיד התיבה באמצע ביהכנ"ס ומקיפין אותו כדרך המזבח זכר למקדש, (ומשם העתיק הח"ס טעם זה של זכר למקדש, ודו"ק), ולמה לו לחדש כאן בהל' תפלה טעם של כרי שישמעו, ויותר קשה על הכ"מ שאינו מדבר מטעם זה כלל, אלא משום רמזבח החיצון, שזהו המזבח שהיו מקיפין, עפ"י מסקנת הרמב"ם ז"ל לא ה' באמצע רק משוך לדרום, ע"כ מוסיף עוד טעם דמירינין שהי' באמצע ג"כ מדרום לצפון, (באמת בוה מיושב רק לשון הרמב"ם ז"ל בהל' תפלה, ודברי הכ"מ עוד צריכין ישוב), ועיי"ש בדברי הגר"ש סופר ז"ל שמברר ומלבן הדברים בטוב. (חושבני שאולי טעם של כרי שישמעו, אינו נתינת טעם על אמצע, רק על עיקר בימה בכלל, ועל אמצע סמך הרמב"ם עצמו על הל' לולב, ולא אמרו רבנן בכפילא, וד"ל). ואסיים מעין הפתיחה, שלא באתי רק בקצירת האומר על דברי כת"ה, והכל מבואר בס' שהר"י כל המסתעף לענין זה, וד' הטוב ינחנו בחבו"ד דקרושה להבין דברי רבותנו ז"ל, ובאור תוה"ק נראה אור, אכ"י. דברי ידירו, יוסף רוד קליין, עכ"ל.

הנה באמת כן נראה פשטות דברי מרן הח"ס, כמו שכיוון הרה"ג הנ"ל לרברי הגאון בעל מכתב סופר, שמרן הח"ס צירף ביחר לעשות זכרון לשני המזבחות, ונלפע"ד שהוא מרומז במה שכתב „שאנו מחזיקים הבימה שבה קורין פרשת קרבנות כמו המזבח“, והנה כמו שקורין על הבימה פרשת הקרבנות, כן קוראים גם פרשת הקמורת, ע"כ הבימה שלנו שהוא זכר למזבח, הכוונה לשני המזבחות, והוסיף מרן הח"ס, כי הבימה שלנו עומדת בפנים, כמזבח הפנימי, כי זאת יותר פשוט שהבימה היא במקום מזבח החיצון, מאחר שסובבים אותו,

וכמו שכתב למעלה, „כמו שסבבו המזבח“, וגם בעוה"ר הכל הוא בחוץ, רק בא להוסיף שעכ"פ עומרת בפנים שהוא נגד מזבח הפנימי. ואפשר לומר שבוה כיוון ג"כ לתרץ, שטעמו של הרמב"ם שכתב בהל' תפלה, „כדי שישמעו כולם בשוה“, הוא קצת הסבר ג"כ על הרמז למזבחות, כי ע"י שיראו שקריאת התורה וכן דברי כבושין (שהביא הרמב"ם) נקבעו להיות על הבימה שהוא זכר למזבח, יתחשב הענין אצל הציבור, וממילא יטו אוזן לשמוע ביותר. ומצינו כעין זה, דאף דתרי קלא לא משתמע, אבל אצל קריאת המגילה איירי דחביבא, שומעין אפילו תרי רקלא, כדאיתא בשו"ע או"ח סימן תר"צ ס"ב מגמרא מגילה, וכמו כן הכא, איירי דהרבירים נשמעים מן הבימה שהוא זכר למזבח, ישמעו כולם בשוה.

אולם מה שכתב מרן הח"ס על אלכסנדריא של מצרים „שבכל זאת לא שמעו כל הקהל“, לכאורה שם מיירי מתפלה, והש"ץ אינו עומד על הבימה, אלא יורד לפני התיבה שהא כנגד ארון הקודש, וכן כתב רש"י שם בסוכה, שחזן הכנסת היינו השמש, כי הבעל תפלה עומד לפני התיבה בצד מזרח, וא"כ לא שמעו אלו שישבו בצד המערבי, משא"כ באמצע בית הכנסת אפשר ששומעים שפיר, ועל כן הזכיר הרמב"ם בהל' תפלה שני דברים הללו, קריאת התורה ודברי כבושין, כי רק אלו הענינים מקומם על הבימה, משא"כ התפלה היא תמיד סמוך לארון הקודש, וע"כ שפיר קבעו הבימה באמצע באלכסנדריא של מצרים, כדי שישמעו היטב קריאת התורה ודברי כבושין, אבל במקום שאין חשש מניעת השמיעה, לא מוכח מכאן דצריך להיות דוקא באמצע, וא"כ מובנים דברי הכ"מ, שכתב שיש קהלות אשר עשו באופן אחר. אבל מתשובת מרן הח"ס משמע, שאחרי שנעשה שינוי מקום הבימה מנהג של המחדשים והמשכילים, שוב אין לבטל מחמת שום טעם את העמדת הבימה לשנות מהמנהג שתהי' דווקא באמצע.

והנה מה שהוסיף מרן הח"ס וז"ל, ועוד ג"ל ראפילו להכ"מ באותן הקהילות היינו לבנות ביהכנ"ס חדשה במקום שלא הי' ביהכנ"ס מעולם, אבל אחר שבנו במקום ביהכנ"ס הישנה אין לשנות, עכ"ל. הנה בודאי לא היתה כוונתו שאם בונים ביהכנ"ס בתחילה, אז מותר ח"ו לשנות, רהלא הוא בעצמו כתב לפני זה, „ועכ"פ חלילה לשנוי מאשר הי'“, נמצא ראפילו אם בזמן הכ"מ הי' היתר אם בונים בתחלה, לשנות מחמת איזה טעם, אבל אחר שהמשכילים עשו זאת להתרמות ח"ו לחוקי עכו"ם, אז נעשה איסור גמור, דומיא מה שפירש רש"י עה"פ ולא תקים לך מצבה וגו', והביא רש"י בד"ה אשר שנא, ואף על פי שהיתה אהובה לו בימי האבות עכשיו שנאה מאחר שעשהו אלו חק לע"ז, ועל כן החמירו רבותנו הגאונים בזה, כשראו את פרצת המשכילים.

והנה מצינו בשו"ת ערוגת הבשם חאו"ח סימן ל"א כתב אל יראי ד' שבק' פרעמישלא, אודות אשר זה כמה שנים בנו להם הנאורים בית תפלה שקורים מעמפל וכו', ועתה מפני שצר להם המקום, ורצו להוסיף על הבנין, סתרו הכותל

האמצעי וכו', וממילא נשאר הבימה באמצע, וכתב שם הערוגות הבשם, דעדיין ארי' ראיסורא רבוע עליו כמקדם, ויליף מגמרא סוף מנחות דכהנים ששמשו בבית חונוי לא ישמשו בביהמ"ק, ומסיק בתשובתו שתוקף האיסור לכונוס בו עדיין רובץ עליו, וכל איש שורר בביתו חיובא רמיא עליו להזהיר את בניו וב"ב לבל יהינו לדרוך וכו', עיי"ש. ולכאורה הערוגות הבשם בעצמו שם בחאור"ה סי' כ"ט בתשובה אשר כתב לק' פאפא, אודות הבית הכנסת, אשר מיום הוסדה עומדת הבימה סמוך לארה"ק, ויש מבוא לתקן, שיעמידו לפני הבימה עכ"פ ספסל אחד לשיבת מתפללים, וגם ישאר עוד מקום להלך שם לפני הבימה, אף שלא תהי' הבימה באמצע, והסכים הערוגות הבשם, אם עכ"פ תהי' מצויינת ככל בתי כנסיות ובכלל אוהב ד' שערי ציון מכל משכנות יעקב, ובלי שום פקפוק כלל. ונלע"ר החילוק, מדוע בתשובה סי' כ"ט הסכים מרן הערוגה"ב שאחד התיקון כשר הביהכנ"ס בלי פקפוק כשאר בתי כנסיות, ואולי בתשובה סי' ל"א החמיר כל כך, עד שמרמה אותו לבית חונוי שלא ישתמשו בו לקדושה. כי שם בעיר פאפא, לחמו היראים כנגד הנאורים, עד שבעה"י הצליחו להתגבר עליהם, וא"כ יצא התיקון מצד יראים, אשר במסירת נפש רצו לתקנו, והיות שהי' מקור של התיקון ממקום קדוש, שפיר שוב נתקדש ונעשה כשר בלי פקפוק, ונתקיים ובחרו בטוב לאכפיא לס"א לאסתלקא יקרא דקב"ה כיתרון האור מן החושך (ל"ק של סה"ק ליקוטי אמרים). ע"כ נהפך החושך לאור, אבל בתשובה ל"א, שבא התיקון לא מצד הקדושה כדי לבטל את מה שעיוותו הראשונים, רק על ידי סיבה הרחיבו בני הביהכנ"ס באופן שהבימה נשאר באמצע, וא"כ הי' חסר כח הקדושה אשר יהפוך את הס"א לטוב, על כן החמיר מרן הערוגות הבשם וכתב שעדיין אריא ראיסורא רבוע עליו. וכעין זה הובא בהגדת אגודת אוזב מכ"ק מו"ר בעל ויגד יעקב זצ"ל, על הפסקא חכם מה הוא אומר, דלכאורה מה החילוק בין שאלת חכם לרשע, והביא על פי דברי בוצינא דנהורא מהרה"ק רר"ב ממעזיבו זי"ע, חכם מ"ה הו"א אומר, כל' מה שהוא, כן הוא אומר, וענינו, כי כמה פעמים ששני בנ"א יאמרו דיבור א', ואעפ"כ א' דיבר סרה וא' דיבר קדושה, וכידוע מה שאומרים העולם, החילוק שבין בלעם שדיבר כצדיק, ואמר אם יתן לי בלק מלוא ביתו כסף וזהב לא אוכל לעבור את פי ד', ומכאן למדו שהי' חומר ממון, ובין יעקב אבינו ע"ה שאמר הבה את אשתי וכו', ופירש"י והלא קל שבקלים אינו אומר כן, אלא להעמיד דורות, והוא כלל שצריכין לידע בכל הדברים ממקור מי יצאו, ועי"ז נוכל לידע בעה"י אם הוא דבר נכון. ובזה אפשר להבין מה שאמרו חכז"ל במס' סנהדרין (דף ק"ה ע"ב) מברכותיו של אותו רשע אתה למד מה הי' בלבו, ביקש לומר שלא יהא להם בתי כנסיות ובתי מדרשות אמר מה טובו אוהלך וכו', ושוב איתא בגמרא, אמר ר' אבא בר כהנא כולם חזרו לקללה חוץ מבתי כנסיות וכו'. ויובן, לפי מה שראינו גודל המלחמה שהי' בענין בתי כנסיות לגדולי דורנו נגר המשכילים, שבלעם הסכים לבנין בתי כנסיות, בתקוה שכת הנאורים יתגברו ויבנו בתי

כנסיות באופן אשר גם הוא יסכים, כי הם אינם מצד הקדושה, אולם לא ראה שיעמדו בעה"י צדיקים גדולי הדור אשר ילמדו לאחבני" לעמוד בפרץ ויבנו בתי כנסיות לפי מסורת אבותנו הקדושים.

והנני חוזר אל מכתב הרה"ג מטאב זצ"ל, מה שכתב הרמב"ם שהמנורה והשולחן עמדו בשליש ההיכל, ובמקום אחר כתב הרמב"ם בחצי ההיכל, כי לפעמים חושבים גם הק"ק ביחד, ואז הוא בשליש ההיכל, ואם חושבים רק ההיכל אז הוא בחצי, כן הוא מפורש גם במס' מנחות דף צ"ח ע"ב, תני חרא מחצי הבית ולפנים היו מונחים, ותני חרא משליש הבית, ול"ק מר קחשיב קרשי הקדשים בהרי היכל, ומר לא קחשיב וכו'. [ומכח זה נ"ל, שמה שכתב בסימני צורת הבית מבצל תפארת ישראל (אות ע"א) שגירסת הרמב"ם הי' שליש, אין צריך לומר שהי' לו גירסא אחרת, דהלא בגמרא יש ב' לשונות]. – אולם מה שכתב הרה"ג הנ"ל, רגם קמעה שהי' נמשך המזבח הזהב, הי' כלפי פנים כלפי ק"ק, לכאורה שם על התוספתא בשם נוסחאות ישנות מפורש שהי' משוך כלפי חוץ רהיינו כלפי מזרח, וכן איתא בכ"מ שם על הרמב"ם, ולכאורה כן מוכח בגמרא במס' יומא דף ל"ג ע"ב, כי מעייל להיכל, במזבח פגע ברישא, הרי מבואר שהי' משוך כלפי חוץ. (ואולי הוא טעות הקולמוס).

הערות בפרק קמא דמס' קידושין

אשר ועליג גאלדמאן

מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון

ברוקלין, ניו יארק

(א) במס' קידושין דף ב' ע"א, בגמרא. האשה נקנית, מאי שנא הכא דתני האשה נקנית ומאי שנא התם דתני האיש מקדש, משום דקבעי למיתני כסף, וכסף מנ"ל גמר קיחה קיחה משרה עפרון וכו'. ויש להקשות הרי למסקנא ברף ד' ע"ב, לא קאי הכי, רק דילפינן מויצאה חנם אין כסף, והגז"ש של קיחה קיחה איצטריך למילף שלא תקח את עצמה לו עיי"ש, וא"כ לכאורה הדרא קושית הגמרא לדוכתה.

ויו"ל דלהמסקנא יהי' כוונת הגמרא כך, דהנה התוס' כתבו להלן דף ד' ע"ב בד"ה כתב רחמנא, להכי איצטריך גז"ש לאורויי דכי יקח מיירי בכסף ואפ"ה בעינן נתן הוא ואמר הוא, עכ"ל. ולפי"ז יש לומר בכוונת הגמרא כאן דהכי קאמר, משום דקבעי למיתני כסף, וכסף מנ"ל, פי' מנ"ל שבכסף צריך להיות נתן הוא ואמר הוא, שהאיש הוא הקונה והאשה דק נקנית לו, גמר קיחה קיחה משרה עפרון, וכדברי התוס' הנ"ל, ודר"ק. אולם לשון רש"י עומד קצת לנגדו, שכתב כאן בד"ה משום דקבעי וכו', ואמרינן לקמן וכסף מנ"ל „שנקנית בו". מיהו על רש"י לשיטתי' בלא"ה לק"מ, דהפני יהושע כתב להלן ברף ד' ע"ב רלפי התוס' כתב המהרש"א שהתנא והאמורא לא פליגי מהיכא ילפינן קנין

כסף, אבל לפירש"י אף לפי המסקנא פליגי, והתנא יליף קידושי כסף מקיחה קיחה, וא"כ לרש"י לשיטתו א"ש בפשיטות.

(ב) שם בתוס' ד"ה האשה, וקשה וכו' אמאי לא תני הבתולה נשאת, וי"ל וכו' אבל בתולה וכו' דלא אשכחנא בשום דוכתא בתולה בקרא מפורש גבי נישואין, עכ"ל התוס'. והקשה הרה"ג וכו' ר' דוד לוריא בהגהותיו בסוף המסכתא, והכתיב אשה בבתולי יקח (ויקרא כ"א, י"ג), ותירץ דהתם אשה כתיב, ושוב הקשה הא הדר כתיב שם כי אם בתולה מעמיו (שם כ"א, י"ד), עיי"ש מה שתירץ. ויש להעיר, הא גם שם שפיל לסיפא דקרא, דכתיב כי אם בתולה מעמיו יקח אש"ה.

(ג) שם בתוס' ד"ה וכתיב התם, וא"ת וליתני האשה נקחת וכו' וי"ל דלא שייך למיתני כסיפא ולוקחת את עצמה עכ"ל. והקשה בהגהות רש"ש, אלמה לא, והביא מרש"י בשם התנחומא עה"פ ויקח קרח, וכתב ראולי לשון ולוקחת אינו נופל אלא על תחילת לקיחה, והי' צריך לומר, לשוב לקחת או חוזרת ולוקחת, עיי"ש. והקשה לי תלמיד אחד, הא מצינו בפרשת שמות, וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי, ואמרו על זה בנמרא (סוטה י"ב ע"א) שעשה בה לקוחים שניים, ואעפ"כ לא כתיב שם וישב ולקח או וחזר ולקח. והשבתי לו, הנה באמת הש"ס מקשה שם כן, ויחזור מבעי לי, ומתרץ הש"ס שעשה לה מעשה ליקוחין שהשיבה באפריון וכו'. אבל עדיין תיקשי דלפי דברי הרש"ש, הול"ל ויחזור ולקחה, כיון דלא הי' תחילת לקיחה.

אמנם יש לומר, דהנה המהר"ץ חיות הביא שם דברי הרמב"ם שכתב בפ"ט מהל' מלכים הל' ב', ובמצרים בימי עמרם נצטוו ישראל במצות, ובכסף משנה שם כתב דנעלם ממנו המקור לדבריו, וכתב המהר"ץ חיות שמוכח מהגמרא שם בסוטה שענין גירושין וקידושין נתחדש אז על ידי עמרם, עיי"ש. ולפי"ז יש לומר דבלקוחין הראשונים, עשה עמרם ככל העולם שלא קידשה ונשאה, וכלשון הרמב"ם שם בפ"ט מהל' מלכים, דקודם מתן תורה הי' אדם פוגע אשה בשוק וכו' עיי"ש. אך ע"י הגזירה של פרעה עמד וגירשה, היינו שנתחדש אז ענין של גירושין, ושוב לקחה לקוחין שניים, שהלך אחר עצת בתו שאמרה שעתיד אמה לילד את משה (מגילה י"ד ע"א), והיות שהי' צריך לצאת מלקוחין הללו משה רבינו ע"ה, קידש עמרם את אשתו כרת משה וישראל, ונתחדש אז ענין קידושין, ולפי"ז אתי שפיר למה לא כתיב ויחזור ולקחה או וישב ולקחה, כי אז היינו מקשים ליקוחין שניים לראשונים, מה אלו בלא קידושין אף אלו בלא קידושין, לכן כתיב ויקח, שזאת היתה לקיחה חדשה, על ידי קידושין כרת משה וישראל, לא כליקוחין הראשונים, ודו"ק. (ועפ"ז יש להבין גם הטעם שסידר רבינו הק' מס' גיטין לפני מס' קידושין, כי בימי עמרם נתחדש ענין גיטין לפני שנתחדש ענין קידושין כנ"ל. וגם יובן היטב לשון הש"ס בקידושין ו' ע"א וי"ג ע"א, כל שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין, עיי"ש במהרש"א, ולהנ"ל א"ש).

(ד) שם דף ד' ע"ב. בתוס' ד"ה היכא דיהבה וכו', וצריך לומר דיהבה לדירי' לאו דוקא וכו', ע"ש. והקשה בספר קובץ שיעורים, א"כ להר"ן שכתב ראמירה בקידושין לא צריך לקנין רק גילוי מילתא שדעתו לקדש, ואפילו בשתק, אם יודעים שהכסף ניתן לשם קידושין סגי, א"כ מה איכפת לן שהאשה אומרת והאיש שותק ומסכים, וכי גרע מאם לא אמרו כלום שום אחד מהם דמקודשת, עיי"ש. ויש לומר דאה"נ, דבשותק ויודעים שדעתו לקידושין סגי, דאין צריך לאמירה כלל לקנין, אבל אמירה דידה מיגרע גרע מלא אמר כלל, כי צריך שיהא ניכר באמירה (כשיש אמירה), שהאיש קונה את האשה ולא בהיפוך. וכה"ג אשכחן טובא בש"ס, וכן הוא להלן בדף ו' ע"א בגמרא, אמרי לעולם במדבר עמה וכו' ואי דיהיב לה ושתיק הכי נמי, הב"ע דיהיב לה ואמר לה בהני לישני, ודו"ק.

(ה) שם דף ז' ע"א בגמרא. בספר קובץ שיעורים לדף ז' ע"א אות מ"א, מבאר בטוב טעם את הצריכותא של הגמרא למה צריך לאשמעינן דין ערב תן מנה לפלוני ואקדש אני לך מקודשת, וכן לענין ממונא, וכתב לבאר, דבקידושין צריך להיות כסף הראוי לקנין, ובניחותא גרידא (פי' בסמיכות דעת לחוד) לא סגי, משא"כ לענין ממונא סגי בסמיכות דעת לחוד, ואי הוי ידעינן שסומך דעתו על המקח בלי כסף רק באמירה, הוי סגי, וכן כתבו התוס' בכתובות דף ק"ב עיי"ש, ולכן אי איתמר רק גבי קידושין, הוי אמינא דהוי כסף הראוי לקנין, אבל אין לנו הוכחה גמורה עיי"ו על סמיכות דעתו, לכן קמ"ל דגבי ממונא ג"כ מהני, מפני שהיא הוכחה גמורה וכו', ואי איתמר גבי ממונא, הוי אמינא שזה רק הוכחה גמורה על סמיכות דעתו, ולכן מועיל בממונא, כי סגי בסמיכות דעתו, משא"כ גבי קידושין שצריך כסף ממש לקנין (עיין לעיל בדף ג' בתוס' ד"ה ואשה, ותבין), לא מהני דלא הוי כנתינת כסף ממש, קמ"ל. אמנם הקשה על זה, דאיך ס"ד לומר דלא מהני רק בקידושין משום דניחא לה בכל רהו, הא עיקר ילפותא הוא מערב לפירש"י, ושם ליכא טעמא דבכל דהו ניחא לי, עכ"ק. ונשאר בקושיא.

ואולי יש לומר, דמ"מ לא דמי לממונא, דבמכר צריך להיות גמירת וסמיכת דעת אלימתא, כיון שמוכר או נתן את השדה לאחר לחלוטין בודאי, ולכן אינו מקנה ומשעבד עצמו בקלות, משא"כ בערב, שיוכל להיות שהלוה ישלם להמלוה ולא יצטרך הערב הערב להוציא כלום, ואפילו אם יבא לידי גביי' מהערב, עדיין יכול הערב לגבות אח"כ מהמלוה, ומש"ה משעבד את עצמו יותר בקלות, וקידושין יש לדמות יותר לערב, אעפ"י שגם שם מקנה האשה את עצמה לחלוטין לבעלה, אבל היות שיש שם סברא של טוב למיתב טן דו וכו', משעבדת נפשה בקלות יותר ממכירה דלא שייך שם סברא זו, ודו"ק.

(ו) שם דף ח' ע"ב בגמרא. בעי רב מרי כלב רץ אחרי' מהו. עיין במפרשים ובס' קובץ שיעורים בהבנת צדדי האיבעיא, ועלה ברעתי לפרש צדדי האיבעיא

כך, רהספך הוא, אי בקידושי כסף צריך להיות דוקא כסף כזה שהיא היתה צריכה מצד הדין לשלם לו והוא מוחל לה זה לשם קידושין, או סני אפילו אם היתה פטורה מצד הדין לשלם לו, אבל היא היתה במציאות מוכנת לשלם לו, והוא מוחל לה את התשלומין לשם קידושין, ג"כ מקודשת. (ובענין ספק הנ"ל ראיתי שפליגי בזה הפני יהושע והאבני מילואים, במי שמקדש את האשה במה שימחול לה את הריבית שקצצה לו, והנה עפ"י דין אינו יכול להוציא ממנה בדיונים, אבל מ"מ היתה נותנת לו פרוטה שימחול לה את הריבית ולא תצטרך להטריח בדין ודיינא, ולכן סובר הפנ"י דמקודשת, והאבני מילואים סובר [בסי' ל"א אות כ"ט] דאינה מקודשת, כיון דעפ"י דין פטורה מלשלם לו, לא הוי כממון). והנה בכלב רץ אחרי' לנושכה, הרי כל אחד מחויב עפ"י דין להצילה, דכתיב לא תעמוד על דם רעך, וגם ילפינן לה מהפסוק והשובתו לו זה השבת הגוף (סנהדרין ע"ג ע"א), אבל אם המציל יכול לתבוע ממון בשביל ההצלה, תליא בפלוגתא ראשלי רברכי, דהריטב"א והמאירי סבירא להו דיכול לתבוע, והיש מפרשים שמביא המאירי מחלק דאם עומד שם ודואה מחויב להציל ואינו יכול לתבוע ממון, משא"כ אם הציל את עצמו בממון חבירו, וחבירו לא הו' שם בשעת מעשה ההצלה, אזי יכול לתבוע ממון, עיי"ש. והנה מובן מאליו, דאשה בשעה שכלב רץ אחרי', היתה מוכנת לשלם ממון הרבה כרי להצילה מהכלב, ולא היתה אומרת שאיננה רוצה לשלם מאחר שהמצוה מוטלת על כל אחד להצילה, שהכלב לא יחכה על עושי המצוה, ולכן מצד אחד י"ל ששפיר מקודשת, שהרי הוא הצילה מהכלב, ומוחל לה התשלומין לשם קידושין, ומאידך גיסא יש לומר, כיון שמצד הדין אינו יכול להוציא ממנה ממון עפ"י הדיינים, כיון דהוא מחויב להצילה, וא"כ אינה מקודשת.

פנ"י דחופה

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

עולת שבת בשבתו

כא

החודש הזה לכם, וברש"י, הראה לו באצבע הלבנה ברקיע ואמר לו כזה ראה וקדש. יש לומר כזה ע"ד המוסר, דהנה איתא בגמ' (חולין ס' ע"ב) רבי שמעון בן פזי רמי, כתיב ויעש אלקים את שני המאורות הגדולים, וכתיב את המאור הגדול ואת המאור הקטן, אמרה ירח לפני הקב"ה, רבש"ע אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד, אמר לה לך ומעמי את עצמך, ע"כ. הרי רבשביל שהי' להלבנה קנאה על השמש, נענשה ונתקמנה. וזהו שהראה הקב"ה באצבעו על הלבנה ברקיע, ואמר כזה ראה, כלו' כשתראה את הלבנה איך נתקמנה מחמת קנאה, אז, וקדש, שתיקה מזה מוסר השכל ותקדש את ישראל במדות טובות, נמצא שתיבת וקדש לא קאי על הלבנה, כי אם על בני ישראל. (הגאון מוה"ר נחום טריביטש אבר"ק ניקלשבורג זצ"ל)

בשלח

הנני ממטיר לכם לחם מן השמים ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו למען אנסנו הילך בתורתי אם לא. ו"ל הכוונה מה שאמר דבר יום ביומו, דהנה אמרו חז"ל רהצדיקים נפל המן על פתח בתיהם, בינונים יצאו ולקטו, רשעים שטו ולקטו. ולפי זה, הנה אם היום הי' בינוני [או רשע] ושטו או יצאו, ולמחר עשה תשובה, אז נפל לו על פתח ביתו, א"כ מזה יראה דתשובה מתני, ולולא זה הי' להם התנצלות כי סברו אם הטאו באיזה זמן, שוב אין להם תקנה, וכמ"ש חז"ל אמרו ישראל להנביא באיזה פנים נשיב כמ"ש נשכבה בבושתינו (ירמ' ג'), אך כאן שיראו דתשובה מתני, וביום אחד אפשר להיות מרשע צדיק, א"כ אין להם התנצלות. וזהו שאמר, ולכם הנני ממטיר לחם על פתח בתיכם, אבל הם ויצאו העם ולקטו, אך זה יהי' דבר יום ביומו, לפי ענין היום, דאם היום רשע ועשה תשובה, ישתנה הענין, למען אנסנו הילך בתורתי אם לא, כי אין לו עוד התנצלות, וא"ש.

(הגאון מוה"ר שלמה קלוגר ראבר"ק בראר זצ"ל²)

יתרו

ויעמוד העם על משה מן הבוקר עד הערב, וברש"י בשם חכמינו ז"ל (שבת י') כל ריין שרין ריין את לאמתו אפילו שעה אחת מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית. וי"ל הכוונה במאמר זה, עפ"י מה שאמרו חכמנו"ל במדרש (ב"ר פי"ב) כתיב בראשית ברא אלקים, וכתיב

1) הובא בשמו בכת"י אחד מתלמידיו, המונח בגנזי יידינו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. ברך ד' חילו ופועל ידיו תרצה.

2) הועתק מכת"י ק, (כת"י ירושלים, מספר 248-2).

ביום עשות ד' אלקים, מתחלה עלה במחשבה לברוא את העולם במדת הדין, ראה שאין העולם יכול להתקיים, עמד ושיתף מדת הרחמים. נמצא שהעולם מתקיים ועומד על דין ורחמים יחד. והנה איתא במדרש (דברים רבה פ"ה) אם נעשה הדין למטה אין הדין נעשה למעלה, רק יש חסד ורחמים לפני כסא כבודו. ולפי"ז כשהדין דן אמת למטה, אין דין למעלה רק רחמים, באופן שיש בעת ובעונה אחת דין למטה ורחמים למעלה, שהדין עושה דין והקב"ה עושה רחמים, א"כ שפיר נעשה הדין שותף להקב"ה במעשה בראשית שנברא ע"י דין ורחמים ביחד.

(הגאון מוה"ר אלכסנדר סענדר לנדא אבר"ק קראקא זצ"ל).

משפטים

לא תצא כצאת העבדים. ובמסורה ג' פעמים כצא"ת, דין, ואירך, כצאת משה אל האהל (שמות ל"ג), ואירך, כצאת השמש בגבורתו (שופטים ה'). יש לפרש דברי המסורה עפ"י מה דאיתא במדרש שוחר טוב (תהלים קי"ג) בשעה שבאת מכת בכורות, עמד פרעה והלך לו אצל משה ואהרן בלילה, שנה' ויקרא פרעה למשה ולאהרן לילה, והי' דופק פרעה על פתחו של משה ואהרן בלילה, אמרו לו, שומע, וכי גנבים אנחנו שנלך בלילה, בבוקר אנו יוצאים, המתן עד הבוקר, שכך אמר לנו הקב"ה, ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר, ע"כ. וזאת תורת המסורה, כצאת משה אל האהל, דהנה משה הי' שקול כנגד כל ישראל, ונשמות כל ישראל כלולות בו, ולכן נקראו כלל ישראל בשם משה, ואור מכונה בשם אוהל כמאה"כ אור כי יהל (איוב ל"א), וזהו, כצאת משה אל האהל, היינו כצאת ישראל ממצרים, שיצאו מאפילה לאור גדול, לא תצא כצאת העבדים, היינו כנגבים הנקראים עבדים, ע"ד או"ל (ב"ר פ' פ"ו) כל העבדים חשודים על הגזל, רק כצאת השמש בגבורתו, שיצאו לעיני השמש בגבורה גבוהה ומפורסמת, ואז עין בעין ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלקינו.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

(3) חובא בשמו בספר מימי הרעת (לבוב תרכ"ו) להגאון מוה"ר משה יעקב דעמביצער זצ"ל חר מבי דינא רבא דק"ק קראקא, בהספרו על הנ"ל.

דקדוקי מופרים

בספר משיב נפש עה"ת (להגאון מוה"ר שמואל גינצלער זצ"ל) בסוף פרשת משפטים, הביא מה שכתב בספר דעת זקנים מבעלי תוס' עה"פ כסף ישקול כמהר הכתולות, כמוהר עולה מאתים זוז יותר אחד ויש אם למקרא, עכ"ל. ורבים נלאו להבין כוונתו, וכתב הוא ז"ל, כי תיבת כמוהר במלואו, כ"ף מ"ם וי"ו ה"א רי"ש, עולה תשכ"ח, כמו מאתים במלואו, מ"ם אל"ף תי"ו וי"ד מ"ם, עם תיבת זוז שעולה בגימט' עשרים, סך הכל תשכ"ז, וזהו יותר אחד, ועל שנחשוב הוי"ו בתיבת „כמהר", צ"ל ריש אם למקרא, עכ"ל. — ובאמת שגה בזה, דצא וחשוב המילוי של תיבת כמוה"ר, ועולה רק תשי"ח ולא תשכ"ח. אמנם קרוב לזה אמר כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד, ונרפס בספרו קדושת ציון עה"ת בפרשת משפטים, כי תיבת כמוה"ר במילואו כ"ף מ"ם וי"ו ה"א רי"ש, עולה תש"ח, ותיבת מאתי"ם במילואו, מ"ם אל"ף תי"ו וי"ד מ"ם, עולה תש"ז, וזה שכתבו כי כמה"ר עולה מאתים יתר אחד, ויש אם למקרא, היינו שתמנה תיבת כמוה"ר מלא כמו שהוא נקרא, אע"פ שנכתב כמה"ר חסר וי"ו, עכ"ל. ועל פי דרכו הכל עולה כהוגן.

בספר טללי אורות עה"ת (להרה"ג מוה"ר משה אורי קעללער הי"ד) בדף ע"ד טור ד', הביא מסורה ג' פעמים תיבת באולתו, אל תען כסיל באולתו, ענה כסיל באולתו, יש כסיל שונה באולתו. — וזה טעות, כי בשני פסוקים הראשונים שהביא, כתיב באולתו, בכ"ף ולא בבי"ת.

בספה"ק תפארת שלמה עה"ת בריש פרשת בלק (בד"ה וירא בלק) כתב, מבואר בספרים הקדמונים, שכל ענין הגלות הוא כדי להוסיף עליהם גרים, עכ"ל. — ובאמת הוא נמרא מפורשת במס' פסחים (פ"ז ע"ב), אמר ר"א לא הגלה הקב"ה את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים*.

(*) נתעוררנו על הערה זו מאת הב' היקר והנעלה כמר בן ציון לעזער נ"י תלמיד במתיבתא עץ חיים רבאכוב.

מכתבים אל המערכת

ב"ה.

לכבוד מערכת „כרם שלמה“ הע"י.

בכרם שלמה קונטרס קמ"ז עמוד ל' אות ז', נדפסה קושיא מהרה"ג ר' יחיאל יוסף בוקסבוים מגאלאנטא הי"ר, על הא דמבואר בשו"ע יו"ד הל' מליחה סי' ס"ט סעיף י"ב, ראין להשהות בשר ג' ימים בלי מליחה דחיישינן שמא יבא לבשלו, והקשה הלא קיי"ל רכל מקום שמותר בריעבר או לא חיישינן שמא יעשה כן לכתחלה, דהא אף אם עשה כן הרי מותר, וא"כ איך חיישינן כאן שמא יבא לבשלו, הלא מבואר כאן במחבר, דאם בישלו מותר. – ובאמת טעה בזה, שהרי מה שכתב המחבר אם בישלו מותר, זהו רק אחר שצלאו, אבל אם בישלו לחור, אף בריעבר אסור, ולק"מ.

שלום דובער שניאורפאהן

רב רקהל בית שניאור

פלעטבוש, ניו יארק

* * *

ב"ה. עש"ק פ' בא ז' שבט תשנ"ג פה לונדון יצ"ו.

מע"כ מערכת „כרם שלמה“, שלום וברכה.

נתבקשתי מכבוד אאמו"ר שליט"א לכתוב הרברים דלהלן: הנה זה עתה יצא לאור ספר תהלות חיים (אמרות ואגרות קודש לבית צאנז), ובעמוד ש"ג הובא אמרת הנה"ק משינאווא זי"ע בענין מקואות, בשם כבוד אאמו"ר שליט"א, ומעות נזדקה, כי לא אמרה אאמו"ר שליט"א מעולם, ומצוה לתקן. – ואנכי, הראה כבוד אאמו"ר שליט"א את רבדי הנאון יעב"ץ זצ"ל בהקרמה לסידורו שמבדך באריכות ימים למשתדל במקואות חמין לטבילת אנשים, עיי"ש. והוסיף אאמו"ר שליט"א לרמוז בזה במה שכתוב, אך מעין ובור מקוה מים יהי"ה טהור, וחכמינו ז"ל רדשו הלכות במלת יהי"ה, ועפ"י הנ"ל רמוז ברכת אריכות ימים במלת יהי"ה, שאות ה' מתחלפת כאות ח', כמו שאמרו עה"פ מהיות משה האמור בפרשת בא, מחיות משה, כמו כן כאן הוי כאלו נכתב יהי"ה.

הכותב וחותם בכבוד והוקרה ללומרי תורה ומפיצי,

הק' משה יהודה דוב בהנרא"ח היילפרין שליט"א

לונדון יצ"ו

* * *

בס"ד.

לכבוד עורכי הקובץ כרם שלמה שליט"א.

א) בקובץ ק"ל אלול תש"ן, במכתבו של הרב שמואל אשכנזי שליט"א מירושלים (עמוד ג"הינ"ו), הביא מה שנדפס בכרם שלמה רתיבות בנ"ה הנדו"ל החמורות, בנימט' בנז"ל לקח"ם מנמרו"ד, והעיר על זה שהחשבון אינו עולה יפה, דהכתוב עולה בנימטריא תקע"ד, והדרש עולה בנימטריא תק"ס, וא"כ חסר י"ד. – ובאמת לק"מ, דיש לספור האותיות של תיבות הדרש, שהם י"ד, ועיי"ז עולה הנימטריא יפה, ודבר זה מצוי ושכיח בספרים לחשוב נימטריאות על דרך זה, ודו"ק.

(ב) בקובץ קל"ט מנחם אב תנש"א, בעמוד נ"ט, נדפס בשמי הפי' של הרה"ק בעל עטרת צבי זצוק"ל על הפסוק וישלח יעקב. – והעירני אאמו"ר שליט"א, שהחסרתיו מלפרש תיבת „לפניו”, והפירוש הוא, חוץ מלפניו, מלשון אולפנא, שללימוד התורה לא יעמט הריבור, ואם יתנהגו כן וכו'. ואתכם הסליחה.

(ג) עור אציע בזה, איזה הערות בענין אם כשפים נבדקים במים. – הנה מבואר במס' ברכות ט' ע"ב, ענני ה' ענני, אמר ר' אבהו למה אמר אליהו ענני ב' פעמים, מלמד שאמר אליהו לפני הקב"ה רבש"ע ענני שתדר אש מן השמים ותאכל כל אשר על המזבח, וענני שתסיח דעתם שלא יאמרו מעשה כשפים הם וכו'. והגאון חיד"א בספרו פתח עינים (שם במס' ברכות) הקשה, מהא דאיתא במס' סנהדרין ס"ז ע"ב דכישוף נפשו במים, והרי היה שם הרבה מים שיצקו על העולה ועל המזבח, ותירץ דהא רכשפים נפשו במים, היינו דוקא „במים חיים”, כמ"ש רש"י סנהדרין שם ד"ה פשו, כל מילי מכשפות נבדקין על „מים חיים” ונימוחין. – והנה כ' בספד"ק מאור ושמש פ' וארא, בפסוק (שמות ח', ה') ויאמר משה לפרעה התפאר עלי למתי אעתיר לך וגו' רק ביאור תשארנה, ויש לפרש, דהנה מדרך הכישוף שיתבטל במים כראיתא בש"ס סנהדרין, והטעם כי הכישוף הוא מצד הטומאה, לזאת יתבטל בעברו במי מקוה טהרה ע"י טהרת מים וכו', והנה משרע"ה היה רוצה להראותם בחוש המופתי כי יד ה' היתה בס, ולא ע"י מעשי כשפים כאשר חשבו פרעה וחכמיו, לזה אמר לו למען תדע כי אין כה' אלוקיני, ר"ל שתדע שכל הפעולות הללו מעשי ה' המה ומבעלדו בלתי באפשרי שום נמצא שיעשה זאת וכו', רק ביאור תשארנה ולא יתבטל ע"י טהרת המים כדרך הכישוף, וא"כ דעו נא ודאו כי גדולים מעשי ה' והוא פעל אלה, עכ"ל. וצ"ע לפי הנ"ל ברברי החיד"א שביטול הכישוף הוא רוקא ע"י מים חיים, א"כ האין היה הו"א שיתבטלו הצפרדעים בנילום, וכי ה' הנילום מים חיים.

גם יש לעיין בענין זה במה שכ' בספר שם אפרים (להגאון ר' אפרים זלמן מרגליות) פרשת וארא על הפסוק (שמות ז', ט"ו) לך אל פרעה בכורך הנה יוצא המימה וגו' והמטה אשר נהפך לנחש תקח בידך, וכתב ששמע בימי חורפו בשם הגאון המפורסם מוה"ר יצחק הלוי איש הורוויץ אבר"ק אה"ל, שאמר עפ"י משמעות הוזה"ק, שמה שבלע המטה את מטותם היה לפלא בעיני פרעה והחדטומים, משום שא"א לעשות ע"י כשפים שדבר שאין בו רוח חיים יהיה בולע דבר אחר, וחשבו שמטה אהרן אינו עץ מתולדתו, רק תנין שהפכו בכשפים למטה, לכך נצטוו משה עכשיו לקחת אותו המטה שנהפך לנחש ולהכות בו המים, ובזה יתברר שגם המופת הראשון אינו בכשפים, שהרי נבדק על המים, ע"כ. וגם כאן צ"ע, האם הנילום הוא מים חיים שבטל בו הכישוף.

ושמעתו לתרץ בדרך אפשר, שכונת רש"י נברקין על מים חיים, אינו מי מעיין, רק מים בחיותן ולא נשאב לכלי, וע"כ במעשה אליהו בהר הכרמל שהמים נשאבו ונשפכו על המזבח אין בכחם לבטל כשפים, אבל הנילום שהוא במקום חיותו, שם בכוחו לבטל כשפים. ועפ"י נחא, דהחיד"א שם בפתח עינים העיר מהא דאיתא בירושלמי סנהדרין ספ"ז (מ"א ע"א ברפוס ווילנא) במעשה דהכישוף היה מונח במים, ולכא' מהו הקושיא, דהא איתא התם בירושלמי דהכישוף היה בימא, א"כ לא היה מים חיים שיבטל, ועפ"י הנ"ל ניחא, דבחיותן של מים היתה.

והנה החיד"א הביא שם תירוץ בשם ספר חסידים, שהכישוף היה בכלי בתוך הים, ועי' במדרש רבה פ' וזאת הברכה (דברים רבה פ"א ז'), רמשמע שם שהחדטומים שמו ארוננו של יוסף בנילום ע"י כישוף שלא יוכלו להוציאו משם, כדי שלא יוכלו ישראל לצאת ממצרים, ועי"ש בחי' הרר"ל שציין לגמ' ירושלמי הנ"ל, דכשפים בתוך המים קשה להתירם, וצ"ל כפי הספר חסידים הנ"ל, דאל"ה קשיא אדרבה, מהו הפי' ששמוהו בכישוף,

הא כישוף בטל במים, אלא שהניחו הכישוף בתוך הארון, או בתוך כלי, וכשאינו נוגע במים קשה לבטלו.

ועדיין צ"ע מספה"ק ישמח משה פ' שמות על הפסוק (שמות ד', ט') והיה אם לא יאמינו גם לשני האותות האלה וגו', ד"ל רש"מא יחשבו דהוא מעשה כשפים, ולקחת ממימי היאור וגו' והיו לדם ואז יאמינו, דבמים כשפים אינם מצליחין, כמבואר בנמדא דבזדקון במים עכ"ל. וצ"ע דהא כאן לא היה לא מים חיים ולא מים בחיותן דהא נשאבו בכלי, והאיך יבטל בהם כשפים. גם יש להעיר בכל הנ"ל מנמ' שבת ס"ח ע"ב נהרא מכיפיה מיכדך, וממילא שפיר שייך לומר על נהר שהוא מים חיים ממש, וא"כ א"ש דברי בעל מאור ושמש ודברי הגאון מהר"י הורוויץ הנ"ל, דבאמת כישוף ראוי להתבטל בנילוס, אך בירושלמי סנהדרין משמע דמיירי בים, וצ"ע.

שוב מצאתי להחיר"א בבבית עולם, על הספר חסידים סי' תע"ה, דשם איתא כשעושים אחיות עינים כשמניע ל, מים שוטפים" מתהפך לעניינו הראשון, וכתב החיר"א, וכן פירש"י בסנהדרין דף ס"ז דהכשפים ב, מים חיים" נמוחים, ומשו"ה התפלל אליהו ז"ל ענני שלא יאמרו מעשה כשפים, אע"ג דהיו שם מים הרבה, דהכישוף אינו מתבטל כי אם ב, מים שוטפים", עכ"ל. הרי שדימה מים חיים למים שוטפים, ולפי"ז נרחה לכאן התירוצ' הנ"ל שמים חיים פירושו בחיותן וכולל אף מים שבים, דהא מים שבים אינם שוטפים, [עיי' לשון רש"י ב"ב ע"ג ע"ב ד"ה איהו בזקפא, דמים של ים אינן נובעין אלא ע"י רוח הולכין בהן], וא"כ ודאי צ"ע, מאי קשה להו מסנהדרין דירושלמי שהכישוף היה במים, הא התם היה בימא. — ועיין עוד בזה בספר ברית שלום עה"ת כפ' חקת (דף צ"ז ע"ד).

החותם בכל חותמי ברכות, ירידכם,

אהרן יעקב ישראל ישרון כהנא
מאנסי, ניו יארק

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להרפים שום חידו"ת או אנרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאבך היקר ר' אהרן שטאהל נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה חיים שמואל ציונער נ"י להולדת הבן
להאבך היקר ר' יוסף דאווידאוויטש נ"י להולדת הבן
להאבך היקר ר' מנחם מענדל שטראם נ"י מבני ברק להולדת הבן
להאבך היקר ר' מנחם שמואל נח זיגלער נ"י להולדת הבן
להאבך היקר ר' פסח גרינבערג נ"י להולדת הבן
יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.
המערכת

ברכת מזל טוב

להאבך היקר ר' דוד ליזער נ"י להולדת הבת
להאבך היקר ר' יוסף יצחק לעזער נ"י להולדת הבת
להאבך היקר ר' יעקב אבראמסאהן נ"י להולדת הבת
להאבך היקר ר' יצחק אייזיק דייטש נ"י להולדת הבת
להאבך היקר ר' יהודה ליבוש הלוי לנדא נ"י להולדת הבת
להרב מו"ה שלום אליעזר ליפשיץ שליט"א נכר כ"ק מרן ארמו"ר וצוק"ל הי"ד
להולדת הבת
יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.
המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם נחמ' הכהן כ"ץ נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה שמעון הכהן
נ"י ולחתנו הנה"ח מו"ה חיים הערבסטי נ"י לאירוסיו בנרנכדם הב' החתן
הנעלה כמר בן ציון יחזקאל הכהן נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה אברהם בנימין בראנד נ"י מירושלים עיה"ק לאירוסיו בנו נ"י
להנה"ח מו"ה בנימין בארבער נ"י לאירוסיו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה חיים ראטה נ"י לאירוסיו בנו הב' החתן הנעלה כמר מיכאל נ"י
תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה חיים נטע דאווידאוויץ נ"י לאירוסיו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יעקב גאלדשמיד נ"י מירושלים עיה"ק לאירוסיו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יעקב מאיר הלוי שלעמקריג נ"י ולחתנו הנה"ח מו"ה יוסף מנחם
מענדל באכנער נ"י לאירוסיו בתרנכדתו תחי'
להנה"ח מו"ה ישעי' אליקים הכהן האללענדער נ"י ולחתנו הנה"ח מו"ה יחיאל
קורץ נ"י לאירוסיו בנרנכדו הב' החתן הנעלה כמר חיים שלמה הכהן
נ"י תלמיד ישיבתנו

הוא הכולל דמיוני כאבוב בירושלים

הלמוד ושיבתנו לאירופה

הוא הכולל דמיוני עדי עד

הוא הכולל דמיוני

המקורית

הוא הכולל דמיוני

הוא הכולל דמיוני לנישואי בתו תחי

הוא הכולל דמיוני

הוא הכולל דמיוני לנישואי בתו תחי
הוא הכולל דמיוני לנישואי בתו תחי

הוא הכולל דמיוני לנישואי

הוא הכולל דמיוני לנישואי

הוא הכולל דמיוני לנישואי

הוא הכולל דמיוני לנישואי

הוא הכולל דמיוני לנישואי

הוא הכולל דמיוני לנישואי

המקורית

הוא הכולל דמיוני

הוא הכולל דמיוני

הוא הכולל דמיוני

[illegible]

PRINTED BY RUPAK SEN, PRINTING PRESS, KOLKATA-700016.

三、要

KEREM SHLOMO

Mesivta Eitz Chaim D'Bohew

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Forwarding & Return Postage Guaranteed

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הנח"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב וצ"ל

קובץ מוקדש לסלסול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחי"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה ט"ו קונטרס ד' (קנ"ד) אדר תשנ"ג

יוצא לאור ע"י תלמיד
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

ד	כ"ק סרן ארומ"ר שליט"א	מדינת ישראל
	סדר זכרון לראשונים	
ז	הגאון ר' אפרים זלמן פרנקל מבראד צ"ל	הרב אפרים זלמן פרנקל
ט	הגאון בעל שער תורה אבר"ק ווערבו צ"ל	הרב אברהם אברהם ווערבו
יא	הגאון ר' אלעזר הורוויץ אבר"ק ראהמין צ"ל	הרב אלעזר הורוויץ
טו	הגאון בעל חרי בשמים אבר"ק סטריא צ"ל	הרב אברהם אברהם סטריא
יז	הגאון ר' יהודה דוד רשב"א אבר"ק סענפעטער צ"ל	הרב יהודה דוד רשב"א
	סדר אנרות קודש	
יט	הרב משה אברהם אבר"ק יאס צ"ל	הרב משה אברהם יאס
כ	הרב משה אברהם אבר"ק קאליש צ"ל	הרב משה אברהם קאליש
כב	הרב משה אברהם אבר"ק קאליש צ"ל	הרב משה אברהם קאליש
	סדר זכרון לאחרונים	
כג	הרב משה אברהם אבר"ק טארנא ז"ל	הרב משה אברהם טארנא
כה	הרב שלום יוסף פיינענבוים אבר"ק לאקאטש ז"ל	הרב שלום יוסף פיינענבוים
ל	הרב שלמה זלמן בעאטש אבר"ק סקולסק הי"ד	הרב שלמה זלמן בעאטש
	סדר שלום והלכה	
לא	הרב משה אברהם אבר"ק בראדסראפער שליט"א	הרב משה אברהם בראדסראפער
לג	הרב משה אברהם אבר"ק בריקמאן נ"י	הרב משה אברהם בריקמאן
	עזרת שבת בשבתו	
לט	הרב משה אברהם אבר"ק המערכת	הרב משה אברהם המערכת
	סדר המיתות וישובים	
מב	הרב משה אברהם אבר"ק	הרב משה אברהם
	סדר הנאהבים והנעיסים	
מג	הרב צבי זאנענשטין הי"ד	הרב צבי זאנענשטין
	סדר זכור ימות עולם	
מר	הרב משה אברהם אבר"ק	הרב משה אברהם
מז, מח	הרב משה אברהם אבר"ק	הרב משה אברהם
מט	הרב משה אברהם אבר"ק	הרב משה אברהם

כל הזכויות שמורות להמערכת

Copyright © 1993

by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמות

אבינו הרה"ח

מו"ה אליעזר במו"ה דוד מרדכי קארנוואסער הי"ד
נהרג עקה"ש כיום ה' לחודש כסלו שנת תש"ד לפ"ק
אמנו החשובה

מרת יאכעם בת מו"ה נתן נטע הי"ד
נהרגה עקה"ש כיום ער"ח תמוז שנת תש"ג לפ"ק

חותננו הרה"ח

מו"ה רפאל יוסף במו"ה יהושע צבי לעדניצער הי"ד
נהרג עקה"ש כיום י"ג לחודש אדר שנת תש"ג לפ"ק
חותנתנו החשובה

מרת ברכה בת מו"ה אליהו הי"ד
נהרגה עקה"ש כיום ער"ח אב שנת תש"ג לפ"ק

תחינה נשמותיהם צדורות בצדור החיים
וד' ינקום דמם לעינינו במהרה

הונצח ע"י בניהם וחתניהם,

ישכר דוב מרדכי קארנוואסער

אהרן יעקב קארנוואסער

לאם-אנושעלעם, קאליפארניע

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת ויקרא

ויקרא אל משה וידבר ד' אליו מאהל מועד לאמר וגו' אדם כי יקריב מכם קרבן לד'. הנה האל"ף בתיבת ויקרא הוא זעירא, וכתבו המפרשים דבא להורות על מדת הענוה, ולפי"ז צ"ב מה בא להורות תיבת ויקר הנשאר. ונקדים לבאר דברי החרוץ באנעים זמירות, קשר תפילין הראה לעניו, תמונת ד' לנגד עיניו. והנה חרוז זה מיוסד על דברי הגמרא במס' מנחות (ל"ה ע"ב) על הפסוק וראית את אחורי, מלמד שהראה לו הקב"ה למשה קשר של תפילין. אמנם צריכים להבין מדוע מכנה דייקא כאן את משה רבינו בשם עניו.

וכדי לבוא אל הביאור, נקדים מש"כ בזה"ק פרשת חיי שרה (דף קפ"ט ע"א) דהפסוק ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, קאי על מצות תפילין, דעל ידי התפילין נעשה האדם משכן להשכינה. וכן הוא בטור בהל' תפילין סי' כ"ה, תפילין לשון פלילה שהן אות ועדות לכל דואינו שהשכינה שורה עלינו דכתיב וראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עליך, ודרשינן אלו תפילין שבראש, עכ"ל. וכן כתב רבינו בחיי בסוף פרשת בא, דהמניח תפילין נעשה מרכבה להשכינה והשכינה שורה עליו. וביתר ביאור כתב רבינו בחיי בספרו כד הקמח (אות תי"ז מערכת תפילין) כי מצות תפילין אות היא שהשכינה דביקה עמנו ושהיא מקפת כל הקצוות, וכדי שתהי' הרעת הזאת רשומה בלבבות, נצטוינו לעשות בזה פעולה שתהי' זכרון לאותותיו ולמופתיו אשר הגדיל לעשות עמנו, ושנניח אותו וזכרו בשני אברים מיוחדים שהם שרשי המחשבה ועיקרי כל הפעולות, והן הלב והמוח, ושיהיו רצועות התפילין מקיפות את הראש. ולכך נקראו התפילין טוטפות שהוא לשון פאר ותכשיט מלשון החכמים שאמרו (שבת נ"ז) ולא בטוטפת שהוא לשון פאר, וזה להורות שאנו עם מקבלי התורה מתפארים בשכינה, שבה תפארתנו, כענין שכתוב (תהלים פ"ט) כי תפארת עוזמו אתה, והשכינה גם כן מתפארת בנו, כענין שכתוב (ישעי' מ"ט) ישראל אשר בך אתפאר. וכדי להודיע על גודל הפלגת הדבקות, הוצרכו חכמי האמת לומר שהקב"ה מניח תפילין, ללמד דעת את העם, כי כשם שאנו עמו וצאן מרעיתו מתפארים בו בסיפור יחודו ונפלאותיו ומופתיו שעשה עמנו במצרים, כן הוא יתברך מתפאר בנו ומספר יחודנו שאנחנו גוי אחד בארץ מיוחד לחלקו, והוא שדרשו בפרק קמא דברכות (דף ו' ע"א) כתפילין רמאדי עלמא מה כתיב בהו (דברי הימים"א י"ז) ומי כעמך ישראל גוי אחד, ומקשי שם ומי משתבח הקב"ה בשבחייהו דישאל, ומשני אין, דכתיב (דברים כ"ח) את ד' האמרת היום וד' האמירך היום, אמר להם הקב"ה לישראל בני אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם שנאמר (שם ו') שמע ישראל ד' אלקינו ד' אחד, אף אני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם שנאמר ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ. נמצאת למד כי כוונת התפילין בנו גם בהקב"ה, הכל ענין אחד ורמז אחד, כי בנו הם אות על יחודו, ובהקב"ה הם אות על יחודנו שהוא יתברך מתאחד עמנו גם אנחנו עמו וצאן

מרעיתו, ואם כן פעולת מצות התפילין כדי לאמת הרעת ההיא שהשכינה רבקה בישראל. ולכך תמצא במצות התפילין רמז לשכינה, והוא השי"ן שאמרו עליו חכמי האמת שי"ן של תפילין הלכה למשה מסיני, עכ"ל. (וע"ע בזה במהרש"א ברכות ו' ע"א).

אמנם כדי שיוכה האדם להשראת השכינה ע"י מצות תפילין, צריך האדם להגיע תחלה למדת הענוה, כמאה"כ (ישעי' נ"ז) מרום וקדוש אשכון ואת רכא ושפל רוח, לא כן אם האדם מגים רעתו ח"ו הרי הוא כאלו דוחק רגלי השכינה, וכן אמרו חכמז"ל (סוטה ה' ע"א) כל אדם שיש בו גסות הרוח אמר הקב"ה אין אני והוא יכולין לדור בעולם, וזהו שייסד הפייסן, קשר תפילין הראה לעניו, כי מאחר שמצות תפילין מורה על השראת השכינה, לכן הראה הקב"ה קשר של תפילין דייקא למשה רבינו שנשתבח במדת הענוה, כמאה"כ והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה, כדי להורות כי רק מי שמתנהג במדת ענוה בעת שמניח תפילין, זוכה להיות משכן להשכינה.

ויש להעמים ענין זה בתיבת ויקרא, הנודע מה דדרשינן במס' מגילה (ט"ז ע"ב) ויקר אלו תפילין, וזהו מה שנרמז בתיבת ויקרא, באל"ף זעירא, שאם מחזיק האדם במדת הענוה הנרמז באל"ף זעירא, אז ראוי הוא לקיים מצות תפילין הנרמזת בתיבת ויקר, הגורמת להשראת השכינה.

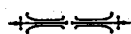
ובזה יש להמתיק מה שכתבו המפרשים לפרש דברי המדרש (שמו"ר פ' מ"ז) על הפסוק ומשה לא ידע כי קרן עור פניו, רבי יהודה בר נחמן בשם רשב"ל אומר, עד שה' כותב בקולמסו נשתייר קימעא והעבירו על ראשו וממנו נעשו לו קרני ההוד, וכתבו המפרשים (עי' באוה"ח הק' ובנחל קדומים סוף פ' תשא) דהטפה שנשתיירה בקולמסו, היתה מחמת שכתב והאיש משה ענו, חסר יו"ד, כי לא החזיק את עצמו לעניו, ואותה הטפה נשתיירה, ובשכר ענוותנותו שלא רצה לכתוב עניו ביו"ד, זכה לקרני ההוד, עכ"ד. ולהג"ל יתכן הענין, דקרני ההוד של משה רבינו היו בבחינת תפילין, כי תפילין נקרא פאר כמאה"כ פארך חבוש עליך (יחזקאל כ"ד), וגם קרני ההוד נקראו פאר, כנוסח תפלת שחרית בשבת, ישמח משה משה במתנת חלקו וכו' כליל תפארת בראשו נתת לו וכו', וזה קאי על קרני ההוד (כמבואר במס' שבת פ"ח ע"א), וכמו במצות תפילין אין זוכין להשראת השכינה כי אם ע"י ענוה, כמו כן לא זכה משה רבינו לקרני ההוד כי אם ע"י ענוותנותו.

ובזה יש להמשיך כוונת הפסוק שאח"ו, אדם כי יקריב מכם קרבן לר', דהנה הרה"ק הר"ר דוב בער המגיד ממעזריטש זי"ע כתב בספה"ק מגיד דבריו ליעקב (אות רט"ז) על אומרים ז"ל (ברכות י' ע"ב) מאי דכתיב לא תאכלו על הרם, לא תאכלו קודם שתתפללו על דמכם, וכתב הכוונה, כי שם המין האנושי שנקרא אדם, שורש השם הוא דם, על שם רביעית דם שנפשו של אדם תלויה בו, ואות האל"ף נתוסף לו ע"י התפלה, כאשר מתקשר ומתדבק לאלופו של עולם, וזשה"כ, לא תאכלו על הר"ם, פי' לא תאכלו בעת שהשם הוא רק ד"ם ולא אד"ם, והיינו לפני התפלה, (ועיין בזה בספה"ק דברי חיים לפסח עה"פ

והגעתם אל המשקוף). וזוהי פי' בספה"ק נועם מגדים בפרשתו, הפסוק אדם כי יקריב מכם קרבן לר', כלו' אימתי נקרא בשם אדם, כשיקריב קרבן לר', רהיינו תפילה שהיא במקום קרבן, כמבואר במס' ברכות (כ"ו ע"ב) וגם היא התקרבות והתחברות הנפש לר', כי שם תפלה הוא מלשון הכתוב נפתולי אלקים נפתלתי, ואזי נאה לו שם אר"ם, עכרה"ק.

והנה כמו שהתפלה גורמת התחברות והתקשרות נפש האדם עם אלופו של עולם, על שם הכתוב נפתולי אלקים נפתלתי, כמו כן מצות תפילין מורה על בחינה זו, וכדברי הגמרא במס' ברכות הנ"ל, שע"י מצות תפילין אומר הקב"ה לישראל אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם, וכמו שנתבאר למעלה בשם ספר כר הקמח בארוכה, וכן הוא בספה"ק דברי חיים לפרשת החורש (בקטע הראשון) דתפילין הוא לשון התחברות ערה"כ נפתולי אלקים נפתלתי, יעו"ש. ומובן בזה מה שנפסק בשו"ע בהל' תפילין (סי' כ"ה סעיף ד') רצריך שיהי' תפילין על האדם בשעת ק"ש ותפלה, כי מצות תפלה ומצות תפילין, שתיהן עולות בקנה אחד, כאמור.

ולכן אחר שכתבה התוה"ק, ויקרא באל"ף זעירא, להורות על צורך מדת הענוה יחד עם מצות תפילין, ממשיך הפסוק, אדם כי יקריב מכם קרבן לר', שיזכה עי"ז להתקרבות והתחברות נפשו עם ר'. ובא הכתוב לרמוז שוב שנית על מדת הענוה, רגוע מספה"ק כי תיבת אר"ם בגימטריא מ"ה, לרמוז אל האדם שיתחזק במדת הענוה שהיא בחינת מ"ה כמאה"כ ונחנו מה, ואז יזכה להשראת השכינה, ולאות אמת על הרברים האמורים לעיל, צא וחשוב, כי אותיות המילוי של תיבת אר"ם כזה, ל' פ' ל' ת' מ', עולה בגימט' במכוון תפילין.

מגשים אנו בזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה

לעשרת תפארת ראשנו

כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

לרגלי הולדת הבן

אצל נכדו

הרב מו"ה מנחם מענדל שטערן שליט"א

וגביע בזה ברכתינו מעומק לבבינו שיזכו לרוות ממנו ומכל יוצ"ח

רב נחת ועונג לאורך ימים ושנים טובות, אכ"י"ר.

כעתירת וברכת,

המערכת

בענין האומר דבר בשם אומרו

מהגאון מוה"ר אפרים זלמן מרגליות מבראד זצ"ל⁽¹⁾

ביבמות צ"ו ע"ב, אול ר' אלעזר אמר לשמעתתא בי' מדרשא ולא אמרה משמי' דר' יוחנן, שמע ר' יוחנן, איקפר כו', ור' יוחנן מ"ט קפיד כולי האי, דאמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב אנורה באהליך עולמים, וכי אפשר לאדם לדור בב' עולמים, אלא אמר רוד לפני הקב"ה, רבש"ע יהי רצון שיאמרו דבר שמועה מפי בעוה"ז, דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, כל ת"ח שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה שפתותיו דובבת בקבר, ופי' אא"ז הגאון מהרש"א, דמאי פריך ור"י מ"ט קפיד כולי האי, דאי משום דכל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה, אחרים נמי יש להם להקפיד, וקושית הש"ס היא, דר"י מ"ט קפיד מפי מאחריני.

והנה יל"ד, מה עלתה על דעתו של רוד שלא יאמרו דבר שמועה מפיו, שהוצרך לבקש רחמים על זה, ונלענ"ד שיובן זה עפ"י דאיתא בסוף הוריות (י"ג ע"ב), בימי רשב"ג נשנית משנה זו, דרשב"ג נשיא רבי מאיר חכם ר' נתן אב"ד, כי הווי רשב"ג התם הווי קיימי כולי עלמא מקמיה, כי הווי עיילי ר' מאיר ור' תן הווי קיימי כולי עלמא מקמיהו, אמר רשב"ג לא בעו למהוי היכרא בין דילי לדיריהו, תקין הא מתניתא, ההוא יומא לא הווי ר' מאיר ור' נתן התם, למחר כי אתו חזו דלא קמו מקמיהו כדרגילא מילתא, אמרי מאי האי אמרו להו הכי תקין רשב"ג, אמר ליה ר"מ לרבי נתן אנא חכם ואת אב"ד, נתקין מילתא כי לדירן, מאי נעביד ליה, נימא ליה גלי עוקצין דלית ליה, וכיון דלא גמר נימא ליה מי ימלל גבורות ד' ישמיע כל תהלתו, למי נאה למלל גבורות ד', מי שיכול להשמיע כל תהלותיו, נעבריה והוי אנא אב"ד ואת נשיא, שמעינהו רבי יעקב בן קרשי, אמר דילמא חס ושלום אתיא מלתא לידי כיסופא, אול יתיב אחורי עיליתיה דרשב"ג, פשט גרס ותנא גרס ותנא, אמר מאי דקמא, דלמא חס ושלום איכא בי מדרשא מירי, יתב דעתיה וגרסה, למחר אמר ליה ניתי מר וניתני בעוקצין, פתח ואמר, בתר ראוקים אמר להו אי לא גמירנא כסיפתנן, פקיד ואפקינהו מבי מדרשא, הווי כתבי קושייתא בפתקא ושדו התם, דהווי מיפדיק מיפריק דלא הווי מיפריק כתבי פירוקי ושדו, אמר להו רבי יוסי תורה מבחוץ ואנו מבפנים, אמר להו רשב"ג נייעילינהו, מיהו ניקנסינהו דלא נימרו שמעתא משמיהו, אסיקו לר' מאיר אחרים ולר' נתן יש אומרים, אחוו להו בחלמיהו זילו פייסוהו לרשב"ג, רבי נתן אול ר' מאיר לא אול, אמר דברי חלומות לא מעלין ולא מורדין, כי אול רבי נתן א"ל דרשב"ג נהי דאהני לך קמרא דאבוך למהוי אב ב"ד שויניך נמי

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' ד' עמוד י"א. — דבר זה הועתק מכת"י מעתיק אשר העתיקו מכת"ק. (כת"י ירושלים, מספר 6459-4).

נשיא, מתני ליה רבי לרבי שמעון בריה, אחרים אומרים אילו היה תמורה לא היה קרב, אמר לו מי הם הללו שמימיהם אנו שותים ושמותם אין אנו מזכירים, אמר ליה בני אדם שבקשו לעקור כבודך וכבוד בית אביך וכו'.

ומבואר במקרא (שמואל"א כ', ל"א) ששאל אמר ליהונתן, כי כל הימים אשר בן ישי חי לא תכון אתה ומלכותך, וכן מבואר במפרשים, שדור ה' מתאזהר למלך אחרי שאל, ועיין במועד קטן (דף ט"ז ע"ב) שניזן לדוד אשר שר כו', אלמלא אתה שאל כו', ולזה ה' מתירא דור, פן מחמת זה לא יאמרו הלכה משמו, כעובדא דהודיות, לזה ביקש רחמים אגורה באוהלך עולמים.

ועפ"ז יש לפרש, רבות עשית אתה ר' אלקי נפלאותיך ומחשבותיך אלינו וגו', בשרתי צדק בקהל רב הנה שפתי לא אכלא וגו' (תהלים מ'), רהנה מהרש"א כתב, שלא הקפיד רבי על דבי נתן, מב' טעמים, חדא, רעל רבי נתן שפייסו לבסוף, י"ל שלא מצד קנאה ה', רק מה' היתה זאת שהוסב את לבו לעשות כן, אבל ר"מ שעמד בדבריו, נראה שמצד קנאה ה', ועוד, שר"ג ה' אבותיו ראשי גלותא בבבל, משא"כ ר"מ ראיתי מניין קיסר, ועיין ביבמות (ע"ז ע"א), דרדש רבא נפלאותיך ומחשבותיך אלינו, אעפ"י שהוא מרות המואבי', אמר הקב"ה עמוני ולא עמונית, ועוד דריש שם, אז אמרתי הנה באתי, פרש"י, שעכשיו הוא שעליתי לגרולה, עתה אני רואה שכבר רמזה התורה עלי, כתיב התם הנמצאות והכא כתיב מצאתי דור עברי בשמן קרשי משחתיו.

נמצא י"ל שזהו שאמר דור, שב' טעמים לא שייכי כלל כאן, ראעפ"י שבאתי מרות המואבי', רבות עשית ה' נפלאותיך כו', וגם טעם השני שהוא מצד הקנאה, הרי כבר רמזה התורה עלי, ואין זה מצד הטינא שבלב, אלא מאתך היתה זאת, לכן בשרתי צדק בקהל רב, שלמרתי תורה ברבים, הנה שפתי לא אכלא, שלעולם יהי' רובבות.

והנה בירושלמי דשקלים (פ"ב ה"ו) ומועד קטן (פ"ג ה"ז), הביאו הך עובדא דר' אליעזר ור' יוחנן בשינוי לשון, עיין שם דקאמר תרתי מילין עבר לו הדין בבלאה, וקשה למה אמר הדין בבלאה, ויש לפרש דא"י בכתובת סוף המדיר (ע"ז ע"א), דשמע ר' אלעזר מפומי' דרב אזל אמרה קמי' דשמואל, אמר אכסוה שערי לאלעזר כו', נמצא שה' לו רב בבבל ג"כ, ואיתא בב"ח (י"ד ס' רמ"ב), דהא רמותר לומר שמועה בסתם, אם ידוע שהיא של רבו, אבל אם למד משני ת"ח, אסור לומר בסתם, ולכן מדריק הדין בבלאה, שלמד בבבל ג"כ, ועל זה השיב לו ר"י בר אירי, דר"מ אמר משמי' דר"י ולא אמר משמי' דר"ע, אע"ג דשניהם רבותיו, ואהא קאמר רכ"ע ידעי דר"מ תלמיד דר"ע, ר"ל תלמיד מובהק שלו, א"ל א"כ גם ר' אלעזר יכול לומר סתם, דכ"ע ידעי שהוא תלמיד ר' יוחנן, ודר"ק.

בענין אם דברי קבלה הוי כדברי תורה

מהגאון בעל שערי תורה אבר"ק ווערבו זצ"ל⁽¹⁾

בענין אי רברי קבלה הוי כדברי תורה, המעיין בס' ב"ש אהע"ז סי' ו' ס"ק ק', (ועי' בס' חוסן ישועות במס' יבמות דף ק"ט ע"ב בדפי הספר), מוכח שהבין שהוא כדרבנן ויש לו דין דרבנן, וכן מוכח להריא בר"ן במס' מגילה בפרק קמא דף ג' הובא במשנה למלך בפ"א מהל' חנוכה ומגילה הלכה י"א, שכתב וז"ל, ולענין עיירות המסופקות אם הם מוקפים חומה מימות יהושע בן נון או לא כו' הורו הגאונים שהולכים אחר רוב עיירות שרובן אינם מוקפים חומה וקורים ב"ד, ועוד שאפילו תאמר שהוא ספק שקול הו"ל ספק של דבריהם ולקולא ונמצא פוטרו בשניהם ומבטל ממנו בודאי מקרא מגילה לפיכך קורא בראשון ופסור בשני יע"ש, א"כ סובר להדיא דמקרא מגילה יש לו דין דרבנן, אף דהוא דברי קבלה, ואולם הגאון בספר טורי אבן דף ה' במס' מגילה חולק, כיון שברוח הקודש נאמר, כדאורייתא דיינינן ל' כי דברי קבלה הוא כדברי תורה יע"ש.

ונלענ"ד להביא רא' שכן רעת רמב"ם וטור וש"ע, דהנה איתא במס' מגילה דף י"ג ע"א במתני', ה' כותבה דורשה ומגילה, [פירש"י, או דורשה ומתוך כך קראה], אם כיון לבו יצא ואם לאו לא יצא, וכתב רמב"ם בפ"ב מהל' מגילה הלכה ה' וז"ל, הקורא את המגילה בלא כוונה לא יצא, כיצד ה' כותבה או דורשה או מגילה אם כיון את לבו לצאת בקריאה זו יוצא ואם לאו לא יצא, וכתב הה"מ על זה וז"ל, במתני' ה' כותבה דורשה ומגילה אם כיון לבו יצא ואם לאו לא יצא, ופי' רבינו אם כיון לבו לצאת, כפי דבריו שפסק ריש פרק ב' מהלכות שופר דבעינן כוונה לצאת, ואולי שהכל מודים במגילה, יע"ש, וכ"כ בש"ע סי' תר"צ סעיף י"ג באין חולק, וקשה על זה לפי מ"ש המג"א בסימן ס' ס"ק ג' בשם רדב"ז, אף דקיי"ל מצות צריכה כוונה כמ"ש שם המחבר בסעיף ד', היינו מצוה דאורייתא, אבל מצות דרבנן אין צריך כוונה יע"ש, וא"כ קשה אי נימא דדברי קבלה יש לו דין דרבנן אמאי צריך שיכוין לצאת דוקא, אע"כ שיש לו דין דאורייתא לכל דבר, כנלענ"ד נכון, ראל"כ תיקשי על מג"א שסתם שם כדב"ז באין חולק, ובס' תר"ץ סתם כנ"ל, אלא ע"כ כמ"ש, ודו"ק.

ואולם בתשובות המיוחסות לרמב"ן סי' דס"ג כתב להדיא שדברי קבלה הוא כדרבנן לענין ספיקו, והובא בתשו' נודע ביהודה מהרורא ב' חלק יו"ד סי' קמ"ז שכתב וז"ל, דיני מנורה אינם דברי תורה שאל"כ לא ה' יכולין להקל ולא להחמיר כו' ולפיכך כל תיקון שנאמרו במה שבאה השאלה עליו בפ' ואלו מגלחין

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' ו' עמוד י"ג. — דבר זה הועתק מכת"ק המונח ברשות ידידנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר מאיר גרינבורג שליט"א אבר"ק קעזמארק, וזכרה לו אלקי לטובה.

כו' וסלקו כולו בתיקו וכולה לקולא כמ"ש הר"ם ז"ל בהלכותיו, ואילו ה"י דינו דין תורה ה"י לחומרא ככל ספיקא דאורייתא אלא דברי קבלה הן אורו אורו יושבי יע"ש, הרי להדיא שמה שהוא דברי קבלה אמרינן ספיקו לקולא, והנבי"א כתב ג"כ סעם וסברא דלא עדיף מדבר שהוא הלכה למשה מסיני, ודבר שעיקר הלכה למשה מסיני אין ספיקו להחמיר, ועי' במס' מקוואות פרק ו' משנה ו' בפירוש הרמב"ם ובפי' הר"ש, דדוקא בדבר שעיקרו מן התורה ושיעורו הלכה למשה מסיני אמרינן בספיקו להחמיר, ועי' רמב"ם הלכות מקוואות בפרק ח' הלכה ו', הרי להדיא דלא כסורי אבן, ובקושיא הנ"ל על רמב"ם, י"ל שאני מגילה אף שהוא כדרכן מ"מ צריך כוונה כמ"ש פרי חרש בסי' תר"צ הפעם בכוונת המ"מ דכן כולי עלמא מודו במגילה, רבעינן שיכוין לצאת משום פרסומי ניסא, ועדיין צ"ע.

אמנם בגוף תשו' רמב"ן הנ"ל מה שכתב דלכן קי"ל בכל הני תיקו בפרק אלו מגלחין לקולא, משום דהוי כדרכן, לענ"ד צ"ע לדינא, כי אף שהוא רבנן, מ"מ נם בדרכן גופא, אי אמרינן במה שנשאר בתלמוד בתיקו אי אמרינן ספיקא רבנן לקולא, הוא מחלוקת קמאי, דהנה הרי"ף והרא"ש במס' שבת דף ס"ה ע"ב גבי פורפת על האבן כו', בעי אבוי אשה מהו שתערים ותפרוף, תיקו, וכתב הרי"ף ורא"ש וז"ל, וקי"ל דכל תיקו דאורייתא לחומרא ורבנן לקולא יע"ש, ואולם רבו החולקים שסוברים להחמיר, כמ"ש בהגהות מימוני בפרק ב' מהל' חמץ הל' י"ו סק"א דרא"ם ושאר גאונים כתבו דכל תיקו אפילו בשל סופרים להחמיר, יע"ש, ורמב"ם אויל לשיטתו שכתב שם ג"כ לקולא, לכן כתב בהי אבעי' בפרק אלו מגלחין לקולא, ולדידן צע"ג לדינא, וצ"ע היסב, ועי' תשו' נודע ביהודה חלק י"ד סימן ס"ד בסופו דף צ' ע"ג.

ובגוף דברי רבב"ז לענ"ד צ"ע, כי מנ"ל, דהא יש לומר כל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון כדאיתא בגיטין דף כ"ה, וכמו במצוה דאורייתא צריך כוונה כמו כן במצוה רבנן תיקנו שצריך כוונה כמו בדאורייתא, ואולי סובר דהלכה הוא כאידך מ"ד שם דלית ל' כל דתיקון רבנן כעין דאורייתא, כי אם בדבר דיש לו עיקר בדאורייתא, וא"כ לפ"ז נולד לן דין חדש, מצוה רבנן שיש לו עיקר בדאורייתא לכ"ע צריכה כוונה, וקשה לפ"ז קושיא על המחבר, דהנה בספר יום תרועה דף ח' הקשה, והובא בספר שמן רוקח על חידושי הלכות שחיבר אאמ"ז הגאון נר"י, בחידושי ברכות (דף י"ג ע"ד בדפי הספר) על המחבר שפסק [בסי' ס'] מצות צריכה כוונה, מהא דאיתא בסי' תפ"ס סעיף ד', מי ששואל אותו חבירו בבין השמשות כמה ימי הספירה בזה הלילה יאמר לו אתמול ה"י כך, שאם יאמר לו היום כך וכך אין יכול לחזור ולמנות בברכה יע"ש, ואמאי והרי מצות צריכה כוונה, וכן במג"א שם ס"ק ח' וס"ק י"ד הקשה כן, ותידין א"א מו' נר"י לפמ"ש רבב"ז דבמצוה רבנן א"צ כוונה, לק"מ דהמחבר לפעמי' דפוסק כהר"ן דספירה בזה"ז דרבנן יע"ש, ולפמ"ש יש לעיין, כי עכ"פ יש לו עיקר בדאורייתא, כי בזמן

הבית ה' ראורייתא, ובכה"ג כשיש לו עיקר בראורייתא הוי כראורייתא משום
 רכל דתיקון רבנן כעין ראורייתא תיקנו בכה"ג, וצע"ג. שוב מצאתי בספר פרי
 מגרים באשל אברהם סימן ס' ס"ק ג' שהעיד קצת בקיצוד גמדין על דרב"ז וז"ל,
 ברה"ה, אם שמע קול שופר או קול מגילה אם כיון לבו יצא, ו"ל דברי קבלה,
 יע"ש. וכוונתו למ"ש, והנאני שכוונתי לרעת הגדול.

ובררך אנב ראיתי לאשל אברהם שם שהקשה על מג"א שכתב שם בסתם
 דברי דרב"ז, ובסימן ר"ט ס"ק ג' משמע דגם מצות ררבנן צריכה כוונה, דברכות
 ררבנן, יע"ש. ועי' היטב במג"א שם. ולענין לק"מ, כי אף דברכות ררבנן, מ"מ
 כיון שיש ברכה ראורייתא כי ברכת המזון הוא ראורייתא, וכראיתא שם סעיף
 ג', וא"כ יש לו עיקר בראורייתא, ובכה"ג ו"ל גם דרב"ז מורה דצריכה כוונה
 כיון דיש לו עיקר בראורייתא אמרינן דתיקנו כעין ראורייתא, וכי היכי דבמצוה
 ראורייתא צריכה כוונה, ה"ה במצוה ררבנן, ורב"ז לא מיירי רק במצוה ררבנן
 שאין לו עיקר בראורייתא, ולק"מ, ודו"ק.

גליון שו"ת ספר יהושע

מהגאון מוה"ר אלעזר הלוי הורוויץ אבד"ק ראהטין זצ"ל⁽¹⁾

בחלק השאלות ותשובות סי' כ"ז. הנני מעתיק לירידי בני רברי הבית לחם
 יהודה ביד סי' מ"ה ס"ק ד' וז"ל, שורים המשתנים רם צריך לבדוק השלחפות
 ששם מי השתנה אם לא ניקבה מותרים באכילה, חוקי רעת. ונ"ל לפמ"ש השבות
 יעקב סי' ג"ז בבהמה שקורין שווינד זוכט, שהורה למעשה שאם נמצא השוחט
 עור ריעותא בריאה, אע"ג שע"פ הדין יהי' כשר, מ"מ ע"י חולה זה דיינינן לי'
 בב' לריעותא, ויש להטריף הבהמה, ה"ה בנדרן זה שדרכן למות ממנה בקרב
 הימים, עכ"ל הבית לחם יהודה ו"ל שם. ובאמת מה שהביא דאי' מהשבות יעקב,
 אין בידי תשובות השבות יעקב, וראיתי בהתשובות אשר בבהמ"ד ולא מצאתי
 דבר ואולי יש שם טעות סופר וצ"ל שב יעקב, ואין תשובות הללו בירי.

ג.ב. הן אמת שכן הוא בשו"ת שבות יעקב ח"ב סי' נ"ז, שכתב דעל פי דין
 היכי רליכא ננע למראה עינינו הבו דלא לוסף עלה (ואין לאסור), מכל מקום
 הוריתי למעשה רכל שימצא השוחט עור ריעותא בריאה, אף שעל פי דין יהי'
 כשר, מ"מ ע"י חולי כזו דיינינן לי' כתרתי לריעותא ויש להטריף הבהמה, ועי"ז

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ע"ה עמוד י"ב. — הערות הללו הועתקו מגליון שו"ת

ספר יהושע להגאון מוה"ר יהושע העשיל באב"ד אבד"ק סארנאפאל זצ"ל (זאלקאווא תקפ"ט),
 המונח באוצר הספרים של הנה"צ מוה"ר משה רוקח אבד"ק קאזלאוו זצ"ל, והגיע אלינו ע"י
 בנו הרב מוה"ר מאיר רוקח שליט"א אבד"ק קאזלאוו. טוב עין הוא יבורך.

נעשה מיגדר מלתא, שלא יקנו הטבחים עוד בהמות כאלו לשחוט, עכ"ל. ומבואר דהא דחשיב לי' כתרתי לריעותא הי' משום מיגדר מלתא, שלא ע"פ דין, נמצא יפה עולה ראית בית לחם יהודה.

שם סי' ל"ד, ד"ה וזאת החלי. בתחלה הנני אומר דאם הבועות צריכין בדיקה אין לסמוך על בדיקות שלשה מהם, אטו טבעיות כל הבועות שוין, יש מהם מקולקלים, ויש מהן שאינם מקולקלין, האם נימא בריאה שיש בה סרכות עשרה, כי די בשלשה מהם לבודקם, והמותר יניח ויסמוך על שלשה הנברקים, דבר זה לא מצינו בשום מקום, רק ברבר שהוא טבעיות הענין, כגון בתולעים, או בס"ת שנמצאו בה ג' טעיות, ולא בכה"ג, דכל סירכות ובועות משונות זו מזו ואין בזה מה שיש בזה, וכולן הצריכום בדיקה ואין א' מהם מצלת על חברתה. נ.ב. ראי' לזה מצאתי בשו"ת רשב"א סי' רע"ד, עש"ה.

שם סי' נ"א, ד"ה ובתחלת למודי. בתמורה דף ג' ע"א אמר ראב"א וכו' אמר ר' יוחנן משום ר"י הגלילי כל ל"ת שבתורה עשה מעשה לוקין עליו, לא עשה בו מעשה אין לוקין עליו חוץ מנשבע ומימר ומקלל את חברו וכו' אף דלא עשה מעשה לוקין עליהם, ואמרינן שם בדף הנ"ל ע"ב דר"י אמר לא תתני ומימר משום דבדיבורו עביר מעשה יעו"ש. משמע אי הוי סברא דעקימת שפתים לא הוי מעשה הוי שפיר מאי דקתני ריה"ג הני ג' לאוי דהוי שאין בהם מעשה ולוקין עליהם, ולפי"ז קשה טובא, דמאי מקשי ר"י לר"ל מהאי דלוקין בתמורה, דהא גם לר"ל נימא כיון דסובר בתמורה לא הוי עקימת שפתים מעשה, ואפי' בחסמה בקול לא הוי מעשה לר"ל, א"כ לא שייך כלל האי דלא תתני ומימר משום דבדיבורא עביר מעשה, כיון דבאמת ס"ל דלא הוי מעשה, א"כ דברי ריה"ג קיימין בהני תלת, דלאוי שאב"מ הם ואעפ"כ לוקין עליהם, א"כ מאי הקשה ר"י לר"ל ממשנה דתמורה כיון דלר"ל ס"ל דמימר לאו שאב"מ הוי, א"כ אף בכל התורה כולה לאו שאב"מ אין לוקין, אבל בהני תלת במימר ונשבע ומקלל אפי' אין בהם מעשה, ואעפ"כ לוקין עליהם, ולא קשיא לר"ל כלל מתמורה, וא"כ מאי הקשה ר"י, ומאי לו לתרץ לריש לקיש הא מני ר' יהודה הוא, הלא לא קשה ולא מירי, דאף דמימר אין בו מעשה אפ"ה לקי בהני ג' לאוין דנשבע ומימר ומקלל, כמו שאמר ר' יוחנן בעצמו בשם ר' יוסי הגלילי.

נ.ב. במחכ"ת לא קשה מירי, דהך מימרא כל ל"ת כו' היא מימרא דר' יהודה, וכן היא מפורש במכות, ונרשם בתמורה בצדו עש"ה, ולרבנן אינו כן, וא"כ שפיר הקשה המקשן, דס"ד הא דלא רשאי האדם להמיר רבנן היא, ואיך פליג ר"ל לאמור אינו לוקה, ומשני ה"מ ר' יהודה היא, דהיינו תר' ר' יהודה דסבר חוץ מנשבע ומימר, אבל לר"ל אינו כן, ודו"ק כי זה ברור.

שם סי' קי"ד, ד"ה ובמאי. וז"ל הרא"ש שם, ומה שמענו היודשים לבטל החכירות משום דהוי דשלכ"ל ודבר שאינו ברשותו, אני מודה לדבריהם דמרין תורה

אין קנין נתפס בחכירות, דאפילו חוב נמור אין אדם יכול להקנות לחבירו אפי' בקנין, המלוה להוצאה ניתנה, ואין דבר שיחול עליו הקנין, ואין קנין למלוה אלא במעמד ג', וגם זה הוא הלכתא בלא טעמא, וכ"ש חכירות דשנה דהוי דשלב"ל ודבר שאינו ברשותו, אלא שאני רואה מנהג הארץ כל היום שחוכרין זה מזה ואין בהם חזרה, וכן הורו הורשין דבחתימת ההורדה ובמסירתה למוכר מתקיימת החכירה, וכיון שנהנו כן, הוי קנין דאין בו חזרה, כדאמרינן בפ' איזהו נשך דף ע"ד, א"ר פפא האי סיטמיותא קני', עכ"ל הרא"ש. וא"כ נראה בעליל דבכה"ג אינו תולה רק במנהג, ויעיין שם כבודו בתשובת הרא"ש, כי מסתעפים שם כמה דינים חדשים מענין אונאה, וא"כ קנין דסיטמיותא נמי מהני מטעם מנהג.

ג.ב. ופלא בעיני דהקצות החשן בס' ר"א הביא בשם מרדכי דסטימתא אינו קונה בדשלב"ל, כי המנהג לא מהני במקום שלא מהני קנין אחר, וכ"ד נתה"מ, והוא היפך הרא"ש.

בחלק פסקים וכתבים (אחר אות יו"ד) סי' רל"א, ד"ה והנה. השער המלך בפ"ה מהלכות מלוה ולוה הקשה על שיטת רש"י ז"ל, דס"ל דרבית ע"י שליח מותר, משום דאין שליח לדבר עבירה, מהא דאמרינן בערכין פרק שום היתומים, דפריך לרב אשי דאמר אין נזקקין לנכסי יתומים אלא א"כ רבית אוכלת בהם, ממתניתין דקתני שום היתומים ל' יום ומכריזין כו' במאי עסקינן אילמא בבע"ח גוי מי ציית דינא אלא פשיטא בבע"ח ישראל, ואי דקא אכלי דיבותא מי שבקינן, ומשני לעולם בבע"ח גוי שקיבל עליו לרדן בדיני ישראל, ולפי דעת רש"י ז"ל קשה אמאי נחית לאוקמי בבע"ח גוי ושקיבל עליו וכו', לוקמי בבע"ח ישראל ובמלוה ע"י שליח, ע"ש בשער המלך. ולענ"ד לק"מ, דהא דאמרינן בערכין דף כ"ב, תנן שום היתומים וכו' ומכריזין בכוקר ובערב וכו' ואיבעית אימא בב"ח עכו"ם ושקיבל עליו לרדן בדיני ישראל, ופריך א"ה לינסר עד דגדלי, ומתרג' שקיבל עליו לזו ולא קיבל עליו לזו, וא"כ האיך מצי לאוקמי בישראל וברבית ע"י שליח, תיקשה קושיית הגמרא לינסר עד דגדלי ואמאי נזקקין לנכסיהם, ולוה מוכרח לאוקמי בנכרי שקיבל עליו לרדן בדיני ישראל, ושקיבל עליו לזו ולא לזו, וזה ברור לענ"ד בעזה"י, ותמיהני על השער המלך בזה.

ג.ב. במחילה מכ"ת טעה בזה, דשפיר הקשה בשער המלך לוקמי בב"ח ישראל ע"י שליח, ול"ש לומר לינסר עד דגדלי, כי באמת ק"ל דנזקקין לנכסי יתומים בשחייב מודה ובני מצוה נינהו, רק לר' פפא דסבר יתמי לאו בני מיעבד מצוה, מקשה הנ"ל לינסר עד דגדלי, כיון דב"ד אומרים לו שומעין, אבל לפי מה דקיי"ל דבני מיעבד מצוה נינהו ל"ק מירי, ולכך לא מקשה חש"ס מקורם לינסר עד דגדלי, רק אחר שמסיק טעמי דר' פפא דלאו בני מיעבד מצוה נינהו, מקשה לר' פפא דייקא, וזה ברור, ודברי השער המלך שרירין וקיימין. ועוד יותר תמוהין דבריו הפלא ופלא, דבש"ס מקשה שפיר כיון דציית דין

ישראל שלא יקבל ריבית, לינטר ימי הרשאה ובוודאי יציית, אבל בישראל אם מותר גבי ריבית ע"י שליח לא שייך לינטר ער דגדלי כיון שאין זה דין ישראל שימתין בחנם אם מותר לקבל ריבית בדין ישראל אי אכל ריבית מי שבקינן לה. ובוודאי תלמיד טועה כתבו.

שם אות כ"ה. כריתות דף כ"ר ע"ב. קתני הבשר יצא לבית השריפה, אלמא חולין שנשחטה בעזרה בשריפה, ורמינהי אשם ודאי אינו כן אם עד שלא נשחט יצא וירעה בעדר משנשחט הרי זה יקבר, א"ר אלעזר תברא מי ששנה זו לא שנה זו. ולכאורה קשה, דהוי לי למימר דהאי מתניתין סבר כר"ש דסבך חולין שנשחטו בעזרה בשריפה, כמבואר בקדושין פרק האיש מקדש דף נ"ח, דר"ש סובר דחולין שנשחטו בעזרה בשריפה וע"ש, ויש ליישב ודו"ק.

ג.ב.לא קשה מיד, ועי' בתוס' שם ד"ה אלמא, דעיקר הקושיא על ר"מ, ע"כ הקשה מסתם משנה לקמן ראשם ודאי אינו כן וסתם משנה ר' מאיר, ועכ"ז משני ר"א שם תברא מי ששנה זו לא שנה זו.

שם אות כ"ז. נהירנא בהיותי בפודקאמין עובר עבודת הקודש, בא בצל קורתיו מחו' הגאון מוה' יעקב ג"י שהוא עתה אב"ד דק"ק ליסא יצ"ו, הגיד לי מאי דהוי קשה לי' על אור זרוע שהביאו הב"ח ופר"ח ביו"ד סי' (מ"ו) [מ"ה], דנימוח הולד במע"י דבהמה טריפה, משום דנימוח השליא ג"כ יע"ש. ועי' הקשה דהא מתניתין היא דבהמה שהפילה חרות דם פטורה מן הבכורה שאני אומר נימוח הולד עד שלא יצא, הרי להדיא דבהמה כשירה.

ג.ב. עי' באור זרוע הנדפס כעת מחדש דף נ"ז ע"ג בהל' טריפות, יש שם גירסא א', כשירה.

שם אות צ"ה. בחו"מ סי' כ"ח הביא הש"ך דברי הרש"ל, דהיכי דחייב משום ב' רשעות ראינו מחייבין אותו בב"ד אלא משום דשעה א', אם תפס התובע לא מפקינן מיני', כיון דחייב לשלם לצי"ש יע"ש. ועי' שמעתי מקשים בשם חתן אחותי הגאון מוה' משולם אב"ד דק"ק פרעשבורג וללה"ה, דא"כ מאי קאמר בב"ק דף י', חומר בשור מכאש שהשור משלם את הכופר משא"כ באש, ופרש"י משום דהארם ה"י לו לברוח, ואם כפות פטור דקלב"מ, ובב"ק דף מ' ע"א מיבעי' להו אי ממשכנין אכופר, וא"כ ע"כ האי דשור משלם את הכופר היינו בתפס, והאש דפטור אפילו בתפס מטעם דקלב"מ, ולפ"ז מוכח דלא כרש"ל דאף אי תפס מפקינן מיני', ע"כ תורף קושיתו.

ג.ב. ואני לא אבין הא אי סברי הברייטא כופרא כפרה, א"כ לא אמדינן קם לי' מדרבה מיני', כמו שכתבו תוס' כתובות דף ל' ע"ב ד"ה ודע'.

שם אות רמ"א. המשנה למלך בפ' ט' מהלכות אישות כתב דדבר שלא בא לעולם ואינו מחוסר רק זמן, הוי כמו שבא לעולם. ולכאורה קשה מסי' ר"ט בחוה"מ, דכתב שם במכר הולד, אף על פי שהיא מעוברת הוי דבר שלא בא לעולם, והרי התם אינו חסר ג"כ רק זמן דממילא קאתא לידה, אלא ע"כ דבכה"ג דשלב"ל מקרי.

ג.ב. ט"ס וצ"ל פ"ד מהל' אישות ה"ז ע"ש, וגם קושיתו אינו כלום, דלירה לאו ממילא קאתי.

שם. ועוד צ"ע, דאמרינן שם בס' רי"ב דהקדש נמי לא חל על דבר שלא בא לעולם, והרי בתמורה דף י"א אמרינן דר' יוחנן ובר פרא סוברים דקדושה חלה על העוברין, וכן פסק הרמב"ם ז"ל, וצ"ע לכאורה.

ג.ב. ע"י פני יהושע קדושין דף ס"ב ע"א, הקשה כעין קושיא זו, דר' יוחנן אדר' יוחנן, ומחלק בין קדושת הגוף דחל על דשלב"ל, וע"י מ"ש בתוס' ד"ה אימורים, דקדושת עוברין הוי קדושת הגוף.

בדין תובע שמחל את השבועה להנתבע

מהגאון בעל הרי בשמים אבד"ק סטריא זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה. יום ד' יו"ד מנחם שנת אר"ך אפי"ם ור"ב חס"ד (תרל"ב) לפ"ק ולאויץ.

עתרת שלום וברכה, מאלקי המערכה, לכבוד ש"ב י"ע וידיד"ג הרב הגאון האמיתי הדרת ישורון נזר ישראל עמוד התוך אשר בית ישראל נשען עליו כקש"ת מה"ו יוסף שאול הלוי נ"י אבד"ק לבוב והגליל יע"א⁽²⁾.

... הנני בא בשאלה לפני כהר"ג בעובדא דאתא לקמאי, בנידון א' שנתחייב בב"ד שבועה לחבירו לפטרו מתביעתו, והלך לישבע, וכראות התובע שרוצה לישבע, הגיד לו שהוא מחל לו השבועה, ואח"ז הלך התובע ותפס אצלו עבדו תביעתו סך מה, והיו עדים בשעת התפיסה, והתנצל את עצמו באמרו מה שמחל לו אז השבועה על שירא פן ישבע לשקר, אבל המעות לא מחל לו, והנה אילו ה"י התפיסה שלא בעדים הלא מבואר בש"ע ח"מ סי' פ"ז סעיף למ"ד דאעפ"י שנשבע הנתבע ונפטר עפ"י ב"ד, אם תפס אח"כ התובע משלו בלא עדים וטוען שתופס על אותה תביעה שנשבע לו עלי' שלא נשבע עלי' באמת, הדין עם התופס ונאמן במינוי שלא תפסת משלך כלום, אולם בנ"ד ה"י התפיסה בעדים, ולית לי' מינו.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ד' עמוד ט'.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ה' עמוד ט'.

והנה אי מהני מחילת השבועה לענין הממון. הראיתי מדברי התוס' בב"ק (רף ק"ח ע"ב) ר"ה ולא הניחוהו, שכתבו וז"ל, וכן פוסק בה"ג דאעפ"י שמחל לו השבועה לנתבע בשביל כך לא מחל לו הממון לגמרי, עכ"ל. ובש"ך ח"מ ססי כ"ה מביא רברי בה"ג האלו ביתר ביאור. אמנם מצאתי במדרכי פ"ק דסנהדרין אות תרפ"א שכ' וז"ל, מעשה בא לפני ראב"ן בא' שנתחייב שבועה לחבירו ופייסו את התובע למחול ואמר יהי כדברך, ושוב תפס התובע משכנו של זה ואמר מחילתי אינה מחילה כי לא אמרתי מחול לך גם לא הי' קנין ברבר, ופסק ראב"ן רמחילה נמורה היא וא"צ קנין, וכשאמר יהי כדברך הוי כאילו פירש בהריא מחול לך כדתניא פ"ק רקידושין, הי' מדבר עמה על עסקי גיטה וקירושי' ונתן לה, ר' יוסי אומר דיו, והלכה כר' יוסי. וכן גבי נזיר נמי תנא האומר הריני נזיר ושמע חבירו ואמר ואני כולם נזירים, ואע"ג דלא פירש ואני נזיר, ועוד שאדם מסכים דעתו לדעת ב"ד, דאיבעי' להו בעל שמחל על קינויו מחול או אינו מחול, ת"ש אלו שב"ד מקנין להם מי שנתחרש או נחבש בבית האסורים, ואי אמרת קינויו מחול עבדו רבנן מילתא דאתי בעל ומחיל לי, ומשני סתמא דמילתא אדם מסכים דעתו לדעת ב"ד, ה"ג הי' רעת ב"ד שיגמר הדין בזאת המחילה ולא תקום צרה פעמים, והסכים לדעתם, עכ"ל, ומובא בש"ע ח"מ נסי י"ב סעיף י"ז, אי"כ מפורש יוצא מדבריו דמחל לו ג"כ הממון. אמנם נלפענ"ד לומר דבשלמא התם כשמחל לו ע"י פיוס ואמר יהי כדברך, אי"כ הסכים לדעת התובע שהי' על מחילת הממון לגמרי, משא"כ היכי שמחל מדעתו שפיר יוכל להתנצל ולומר לא מחלתי לו רק השבועה. מיהו מסתימת לשון הש"ך בח"מ סי' פ"ז ס"ק ס"ח שמסתפק שם אי מוען מחלת לי השבועה אם נאמן, ואי נימא דלא מהני מחילת השבועה לענין ממון, מאי ג"מ איכא בהמחילה, ולכן דין זה צ"ע לפענ"ד. ונא להשיבני דבר ברור בזה להעמידני על האמת ויבא שכמ"ה.

גם אבקשהו להודיעני נירן גפ' ששם אבי המתגרשת הוא יעקבא ונקרא כן בפי כל, ולדעתי עדיף לכתוב רק יעקבא, שמבואר באחרונים דאין להרבות במכונות ומתקרות בשמות האבות, ולא גרע מחניכה שהכל קורין בה. ונא להודיעני חו"ד הרמה איך לנהוג בזה. ולאשר הנני מופרד מאד הן במילי דשמיא והן במילי דמתא לא אוכל לבא באריכות דברים, ולכי נכון בטוח שכה"ג ישיב לי מיר להלכה ולמעשה כי נחוץ הוא. ובוה אסיים ואומר שלום למר ולתורתו.

כה דברי נפש עבדו השואף צל תורתו מתאבק בעפר רגלי חכמים ויראי ה' באמת.

הק' ארי' ליבוש הלוי איש חורוויץ אברפ"ק הנ"ל יע"א

בדיני תחומין

מהגאון מוה"ר יהודה דוד ראטטענבערג זצ"ל¹⁾ אבר"ק ס' פעטער

בעזה"י. יום ועש"ק כ"ו למב"י תרי"ב לפ"ק פ"ק ס"פ יע"א.

ישא ברכה ושלום הוא כבוד ידידי ה"ה הרב הגדול החרוץ ושנון
מופלג בתורה כש"ת מו"ה שלמה זלמן נ"י אב"ד דישוב פוטניק
והגליל יצ"ו²⁾.

אד"ש. באתי כמזכיר בענין תחומין אשר דברנו, האם יש לסמוך על הקולא
שכתב הגאון חיי אדם זצ"ל³⁾. הנה עיינתי במגיד משנה ברמב"ם בפרק כ"ז
משבת, הקשה ב' קושיות עצומות. חדא דלפ"ו סוף סוף יהי' התחומין עגולות,
יע"ש. ור"ל, ראם נוסף על כל הצדדין שיהי' אלפיים אמות כמו בקרנות שווין
לצדדין ואין להם אלכסון נוסף, א"כ התחומין עגולות, ועוד הקשה איך אמרו
בגמרא שיהי' מרובעות כדי שיהי' נשכר הזוויות, הלא גם לצדדין הוא נשכר
אותן ת"ת אמה, יע"ש. וגם בריטב"א על עירובין ראיתי ג"כ שהקשה קושיות
אלו, יע"ש.

והנה קושיא אחרונה נראה לפע"ד, דכן דרך לשון גמרא לקצר בלשון.
דהרי אמרו בעירובין שם דף נ"ו ע"ב, המרבע את העיר וכו' וחוזר ועושה כמין
מבלא מרובעת וכו' מפני שמפסיד את הזוויות, יע"ש בפרש"י, ודו"ק. וקשה
לדבריו למה אמרו שמפסיד את הזוויות, הרי מכל הרוחות מפסיד, ראם הזוויות
יהי' נמדד בלא אלכסון של אלפיים אמה יהי' הצדדין רק אלה תכ"ח אמה, (אמת
שהריטב"א גימגם על פרש"י הנ"ל, יע"ש), אלא דכן דרך הלשון לתפוס הזוויות,
וממילא יש יתרון ג"כ לכל הצדדין. ולפי רברי הריטב"א שם, ג"כ אינו מדויק
מ"ש תחומין משתכרין ח' מאות אמה יע"ש, ולא חשיב מה שמשתכרין הצדדין,
יע"ש. והנה שיטות הגאונים דלעיל, מצאתי וראיתי שהובא בתוס' בעירובין (דף
נ"א ע"א) בשם ר"ת, לכלל הצדדין נותנין אלכסון הן בזריקה והעברה לענין ד'
אמות, והן לענין תחום שבת, וכן כתב הרא"ש שם משמו. רק שהקשה מיומא

(1) נולד בשנת תקמ"ג לפ"ק לאביו מו"ה יחיאל מאהעל, בנו של הג"ר ליב
מוזיגראד. הי' תלמיד מובהק להגאון מוה"ר יואב אבר"ק סאטמב. ראשית נשיאותו
היתה כאבר"ק סאלליע, ואח"כ נבחר לאבר"ק ס' פעטער. נדפס ממנו ספר תהלה לדוד
עה"ת, המעומר בהסכמת כ"ק מרן הנה"ק מצאנז זי"ע. נשמתו עלתה לגנוי מרומים ביום
ער"ח אב שנת תרי"ז לפ"ק. — תשובה זו הועתקה מכת"ק המונח בגנזי ירידנו הרבני
הנגיד הנכבד מו"ה נתן כהנא נ"י. טוב עין הוא יבורך.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קמ"ב עמוד י"ב.

(3) כוונתו על מש"כ בס' חיי אדם כלל ע"ו סעיף ב', דבשעת הדחק אפשר דיש
לסמוך על המקילין לענין תחומין, דלעולם רשאי אדם להלוק אלפיים וח' מאות אמה
במדת האלכסון, יע"ש.

(דף ס"ז) דיו"ד סוכות, יע"ש דתירץ דאע"ג רבעינן אלכסון תפס בקצרה מיל, יע"ש, ופירושו מיל ואלכסונו. רק אח"כ הקשה מערי מגרש, וכן הקשה הריטב"א, רכיון דילפינן פיאות מערי מגרש, נימא דיו לבא מן הרין וכו', יע"ש.

ולפע"ד אין עיקר קושיא זו רק על דין של ד' אמות שהוא ראורייתא, אבל תחומין הוא רק דרבנן והוי הלימוד דרך אסמכתא בעלמא, שפיר אסמכתו חז"ל על ערי מגרש ליתן לכל צדדין של תחומין אלפיים ות"ת אמות כמו בערי מגרש באלכסונו כנ"ל. ולפי שיטות הנ"ל יהי מדויק יותר לשון הגמרא בעירובין (דף נ"ט ע"א) במה שאמרו ובלבד שלא ירבה ממידת העיר באלכסונה, יע"ש בפרש"י שכתב שהוא גימנוס בלשון. אבל לפ"ז אתא שפיר, דהכי קאמר, ובלבד שלא ירבה ממידת העיר לכל הצדדין, רק שיהי כמו באלכסונה אלפיים ות"ת אמות, כן יהי כל התחומין לכל הצדדין ממידת העיר, כנ"ל נכון.

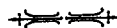
ולענין קושיא הא' של הרב המגיד, יש לדחוק ולומר, דמדובעות פירושו דנותנין לצדדים כשיעור של הקדנות של אלפים מדובעות העולה אלפיים ות"ת, כן יהי לכל הצדדין, אבל לרחב"א אין לקדנות רק אלפיים אמה, וכן לצדדין לפי שיטות הגאונים הנ"ל. וכן ראיתי בספר עבודת הקודש לרשב"א ז"ל (והובא בחיי אדם הנ"ל) שכתב שיטות הנ"ל בתחילה, ואח"כ, ויא' דרק אלפיים נותנין לצדדין, יע"ש, שנראה דעתו נוטה יותר לרברי גאונים הנ"ל.

ע"כ נראה לפע"ד בשעת הדחק לדבר מצוה לילך למנין, יכול לסמוך על שיטות הגאונים, דהרי הרמ"א א"ח סימן שמ"ה סעיף ב' הביא ג"כ שיטות ר"ת הנ"ל לענין עמוד, יע"ש, ושם שפיר קשה קושיות התוס' והרא"ש מערי מגרש כמ"ש לעיל שהוא ראורייתא, ושייך ליתן לו פיאות כמו בתחומין, ולא רמי להעברה וזריקה, יע"ש בתוס', מכ"ש בתחומין שהוא דרבנן שומעין להקל על צורך גדול כנ"ל. והי' זה שלום לו ולתורתו.

אלה דברי ידירי לנצח הבא על החתום,

הק' יהודה דוד החונה פ"ק ס"פ והגליל יצ"ו

(4) בספר מנחם משיב חלק ראשון סי' י"ב, נדפסה תשובה קצרה מהגאון מוה"ר נתנאל הכהן פריעד אבר"ק אויוואראש זצ"ל, וכותב שם שקיבל מרכותיו שיש לסמוך על דעת המקילין למדור התחומין באלכסון, כשהוא שעת הדחק, אבל מסתפק שם, אם כדי להתפלל בציבור מיקרי שעת הדחק, יע"ש.

פני' דחופה

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי כלי שום שהיות.

מכתב מהגאון מוה"ר אהרן משה טויבש אבד"ק יאם זצ"ל בעל קרני ראם¹

ב"ה. ה' ער"ח חשון תר"ב לפ"ק.

רב שלום וכל טוב, לכבוד יריד נפשי ולבי, הרבני המופלג הנגיד
המפורסם יקר רוח, כ"ש מו"ה מרדכי נ"י פריינדליך.

מכתבו היקר השנתי, גם היום נמסר אלי הטלית אשר מסר כבודו ביר
הנגיד מ' שמעון שרגא נ"י מק', אשר הגבירים היקרים דקהלתו שלחו תשורתם
אלי, ויאבה ר"מ לתת עבורי תשואת חן להגבירים הנכבדים דשם, אשר נכבדתי
בעיניהם לכבדנו בתשורת, כה יאבה ה' לתתי לחן בעיניהם כל הימים, ובכואי
שמה אי"ה לנהלם באורח מישור סלה. וזולת זה, הנה דרשתי כבודו אשר ישים
עיני ולכו, לשכור עבורינו דידה טובה ונאה ורחב ידים, ונא להודיעני בזה אם
מלא רצוני בזה, וז"ז כעת אין חדשות. ואקוה להשיג בקרוב הסך אלף ר"ח,
ואז אכתוב אגרת מיוחד לגבירי העיר. וכעת אפקדם לשלום ע"י כבודו, ולכלם
יברך בברכת שלום עבורי, וביחוד להגבירים הנכבדים ויקרים הגביר הנשוא
מו"ה יחיאל מיכל דניאל נ"י, והגביר היקר מו"ה נפתלי אברהם קויפמאן נ"י,
ולכל אשר להם שלום.
והנני אוה"נ,

אהרן משה טויבש אבד"ק יאם

בני היקר המופלג מו"ה ליבוש נ"י דוש"ה. — ... ידרוש עבורי לשלום
מחו' הנגיד מ' שמואל צוקר נ"י ולבנו המיועד לחתני השנן מרדכי לעב נ"י,
ואתפלא אשר לא השנתי שום מכתב מאתו.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס נ"ב עמוד י"ט. — מכתב זה כתב הגאון בעל
קרני ראם זצ"ל לק"ק יאם, בעת שנתקבל שם לאבד"ר. המכתב הגיע אלינו מאת ידידנו
הרב מוה"ר אהרן יעקב בדאנדרווין שליט"א רב דקהל נחלת מהרי"ם דסטרעטין. הוד
והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועזו להרפים שום חידו"ת או אגרות קודש
ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת
המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

מכתב מהגאון מוה"ר מאיר אויערבאך אבר"ק קאליש זצ"ל בעל אמרי בינה⁽¹⁾

בעזה"י. יום ה' כ"ב כסליו תרד"ך לפ"ק ירושלים עה"ק תובב"א.

המנחם ציון וירושלים, ינחם בכפלים, את כבוד יד"נ ה"ה הרב
הגאון הגדול המפורסם כלול הוא בהדרו צדיק ונשגב כקש"ת מו"ה
אליהו נ"י גוטמאכר האבר"ק גריידעץ יע"א, יברכהו ד' הבוחר
בירושלים מציון.

יקרת מכ"ק על נכון בא לידי, ומסרתי ליר כל אחד ואחד הרצוף בו,
גם הכסף (קבלתי) מאמשטרדאם קבלתי ומסרתי ליחידים לכל אחד העולה לו,
והעולה לבני כולל ווארשא נתחלק על נכון, ויחול עלי ראש כבודו ברכת ישרים
תיקף לנשילה ברכה, יקבל מע"כ נ"י מוה הקוויטין כמבוקשו. שמחתי לקראת
מכתבו להקשיב משלמו הטוב, אפס נצטערתי בצערו ודאבון רוחו הטוב, אל
הלך ממנו צלעתו מחברתו המהורה אשה יראת ד' היא תתהלל, וביתד עוז לה
העולה על כולנה בעשותה רצון בעלה כ"כ הברלם החיים. ועתה אין עזרתו אתו
עמו, תתלונן בצל שדי, רוחה ונשמתה תהי' צרורה בצרור החיים. צייתי להזכיר
נשמתה המהורה בבהמ"ד שלנו כל בה"ב, ובשבתות המוכירים נשמות, וחרות
שמה על הלוח, את כבודו ינחם ד' וישלח לו עזרתו מקודש ויבן ביתו אהל כל
יצען נצח, וינוב בטוב, ויזכהו ד' לראות בנחמת ציון ובבנין אריאל בב"א.

בדבר אשר יידי נ"י הצדיק נפשו המובה ברברי הריבות אשר בשערי
ירושלים בעזה"ר. חס לי להרהר אחריו, ידעתי רושם דרכו ורגשת רוחו בקודש,
וכל אשר פעל ועשה בלי ספק הי' כוונתו לשם שמים. האומנם מיד כאשר
ראיתי בעלי המגיד קול קריאתו בראשונה, נבהלתי מאד, ומראש לא בסתר
הגרתי כי זאת יהי' סיבה לנעול דלת האמת והצדק. יאמר נא יידי נ"י, מי
ביקש ממנו להרעיש העולם ובפרט בעלי תמרורים האלה, הכי נעלם מאתנו כי
בעזה"ר הדור פרוץ רבים אוהבי שקר יותר מאוהבי האמת והצדק, וכל ישעם
וחפצם לאהוב חרשות ולהקים באמת בתי ספר כאלה להשקות גערי וילדי בני
ישראל מרורות פתנים, ועי"ז התעוררו ברשע ונתגבר הקליפה לבנות ת"ח, ושם
שמים נתחלל, ובעל המגיד הרשע לעשות ביותר בזה, וכבוד התורה לא ניתן
למחול, איך יצא לחרף ולגדף והגדיל לעשות להפוך רברי הרב הספרדי. חס
לבי בקרבי לדבר עוד מוה בעזה"ר איך השקר מתגבר, אנחנו רואים בעינינו
וידענו את הספרדי, האיש ואת שיחו ורכיו ותהלוכותיו, וכבוד ירושלים הסתר

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס צ"ד עמוד ט"ו. — מכתב זה הועתק מכת"ק,
המונה בגנזי יידינו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה נתן כהנא נ"י. יתברך ממעון הברכות
בכל טוב סלה.

רבר בזה, האמת ער לעצמו, הירא ד' באמת אם יתבונן במכתביו אשר הרפס בעלי המגיד לתת תשואת חן לנוצרי אסטרליא, ולפאר ולרומם את שניירואהן איש בריתו, אשר חדפה הוא לנו לשאת את שמו על דלתי עיטו, וכותב עליו שכל מעשיו לשם שמים על איש בור וריק כזה אשר חילל פעמים כבוד התורה וירושלים, ומה נעשה, הכסף יענה את הכל, ושפחה בעוה"ר תירש נבירתה, והדור אינם ראויים שילמדו בינה ויכירו השקר מן האמת ונכשלים בבני אדם שאינם מהוגנים ויזרעו צדיקים במקום קוצים ודרדרים.

רציתי להודיע לו אפס קצוהו משקריהם וכזביהם, אפס מלכר זאת אשר אנחנו רואים שאין תועלת מזה כי בחו"ל חפצם ורצונם לחצוב להם בורות נשברות, מקומות אשר אין כמו מים של תורה ויראת ד', רק נחשים ועקרבם ומנשאים לדגל השקר. נוסף לזה יראתי לנפשי כי בעוה"ר חשודים על מסירות וכדומה כאשר חזו עינינו ענינים אשר אנשי חו"ל אין להם שום הבנה ויריעה מזה מתהלוכות ירושלם, כי את זה לעומת זה עשה אלוקים, כמו כי גדלה קרושת עה"ק עד להפליא, כמו כן גדול בעוה"ר כח הקליפה המתנברת בחורבנה ושפחה תירש, אוי לעינים הרואים השקרים והכזבים ובורים בוערים זקנים בלא תורה וחכמה ויראת ד' אשר לא הגיעו אף לערך תלמיד קטן ממגדריהם, מתנשאים עליהם ד' ירחם, בטובו אל נא יודע ממכתב הלזה לשום אדם, כי ממש נוגע לפיקוח נפש, בפרט הספרדי אשר צבי עריו לגאון שמהו, ידענו מזימותיו. – ישיב ד' וירחם על עיר קרשו, להשיב הנדחים, ולהסיר הברדל והסיגים, או אז יקרא לה עיר הצרק קריה נאמנה, ואני תפילה.

הנני ידירו או"נ דו"ש באהבה, הכותב במר נפש ומצפה לישועות ד' בקרב כל אנשי אמונה, השוקרים ודורשים האמת והמישור.
הק' מאיר בהגאון המנוח מוה"ר איצק זללה"ה אויערבאך

למען ירע כבודו אפס קצוהו מהנבלות, לומה בזה ב' עלים אשר הצועקים במר נפש צועקים ואינם נענים על עיות הרין.

לשאלת רבים

יש להשיב אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: שלשה ועשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

מכתב מהגאון מוה"ר ברוך בענדיט ליכטענשטיין מקאלאמייא זצ"ל

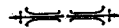
בע"ה. עש"ק כ"ב סיון תרמ"ו קאלאמייא יע"א.

שוכ"ט לכבוד הרב המאה"ג החריף וכו' כש"ת מו"ה אבנר כתבן
נ"י אב"ד רק"ק רומנוק סאראט.

אחדש"ת, הנני להשיבו מפני הכבוד. כבוד אאמו"ר הגאון הצדיק אב"ד
דפה שליט"א אינו רוצה לשלוח הגט על בי דואר בשום אופן, כי הוא אינו
יוצא מדברי מרן בעל חת"ס זללה"ה אפילו זיו כל שהוא, והוא מן האוסרים. ורק
האשה זיסל בת דוד מוכרחת לבוא לכאן ותקבל הגט בחנם, בלי שום הוצאות.
מאחר שהיא ענייה כמו שכתב פר"מ הרמה. באפס חרשות אסיים.

דברי הכותב בפקודת כבוד אאמו"ר הגאון הצדיק שליט"א אב"ד דפה.
הק' ברוך בענדיט ליכטענשטיין
ד"ש מכבוד אאמו"ר הגאון הצדיק אב"ד דפה שליט"א.

(1) הוא בנו הבכור של הג"ר הלל ליכטענשטיין אבד"ק קאלאמייא זצ"ל. שימש
בחיי אביו כרב הצעיר דק"ק קאלאמייא. — מכתב הלז הגיע אלינו מאת נכד אחיו
ידידנו האברך היקר החשוב ונעלה מו"ה יודל ליכטענשטיין נ"י מאנטווערפן. ינשאהו
השית" על גפי מרומי הצלחות.

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידינו

הנה"ח מו"ה אליקים געציל סעגאל נ"י

בהלקח מאתו אביו הרב הגאון מוה"ר יהודה זאב סעגאל ז"ל

ראש ישיבת מאנשעסטר

* * *

הנה"ח מו"ה ארי' ליבוש אמלאס נ"י

בהלקח מאתו אחיו הנה"ח מו"ה יחזקאל שרגא ע"ה

* * *

האברך היקר מו"ה חיים מרדכי הלוי ניכטבורגער נ"י

בהלקח מאתו אביו הנה"ח מו"ה שלמה הלוי ניכטבורגער ע"ה

* * *

הנה"ח מו"ה דוד לינדנער נ"י

בהלקח מאתו אמו ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

ולא ישמע עוד שוד ושבר בגבולנו, אמן.

בדין כלי מתכות המצופים

מהרב הגאון מוה"ר מאיר אריק אבד"ק מארנא ז"ל⁽¹⁾

ב"ה. יום ו' עש"ק חיי התרע"ג יאזלאוויץ.

לכבוד וכו' מו"ה יואל מיללער נ"י.

מכתבו הניעני, ולדוב שרדתי מכל צד לא הי' הזמן גרמא להשיבו עד כה. בדבר מה שכתב כת"ר לענין כלי מתכות המצופים, שהחתם סופר חושש להם משום חרם, שכתבתי במנחת פתים יו"ד סי' קכ"א להקל בבליעה מבחוץ, מטעם ס"ס דלמא אינו מפעפע לפנים, ורו"מ כתב עצה להנעיל הכלי, ומקודם ילבין מקום הבליעה בנחלים, והוי ס"ס, דלמא כהטור דליבון די במקום שבלע כמו הנעלה דכבולעו כך פולטו.

הנה על דבר זה יש לדון, דהוי כעושה ס"ס לכתחילה, דעל ידי ליבון במקצתו עושה הספק, ואין עושין ספק ספיקא לכתחילה כמ"ש מג"א סי' תס"ו, אבל הס"ס שכתבתי הוא נכון, דהרי הספק הוא דלמא לא פעפע לפנים, ולא הוא עושה הספק, וגם יש לדון בעיקר הס"ס, כיון דבבירור הי' איסור בכלי, רק ס"ס דלמא נפלט ע"י ליבון או ע"י הנעלה, הוי ס"ס במקום חזקת איסור דלא מהני, כמבואר בסי' ק"י, וס"ס שכתבתי ניחא, כיון דלפי ספק הראשון לא נבלע כלל, וא"כ הוי חזקת היתר, ועי' מ"ש בזה בספרי אמרי יושר ח"א סי' קי"ד, אבל ס"ס שכתב רו"מ, שניהם הם נגד חזקת איסור.

ולכאורה חשבתי, כיון דהנעלה הוא אחר מעל"ע, ואז בבירור כבר יצא מחזקת איסור תורה, שוב לא הוי חזקת איסור, כעין שכתב הר"ש פ"ב דמקואות בביאור התוספתא, כמו שנשמא טומאה חמורה וטבל בב' מקואות בזאח"ז ועשה טהרות, ובב' מקואות הי' אחת שאובים, דטהרות הראשונות שעשה לאחר טבילה הראשונה טמאות, ושניות שעשה לאחר טבילה שני' טהורות, דאין לחוש דלמא טבל בשאובין, כיון דכבר יצא מחזקת איסור תורה, דהיינו טומאה חמורה, אבל בטבל מטומאה קלה, ככה"ג גם טהרות שעשה לאחר טבילה במקוה שני' טמאות, כיון דגם מעיקרא לא הי' טמא טומאה חמורה, וגם עתה הספק שמא טמא מחמת שאובין, הו"ל חזקת טומאה, עיי"ש.ה. אבל נראה דשם שאני, שהרי עכ"פ מטומאה חמורה נטהר, דק אנו מסופקים אם נטמא בטומאה קלה, לכך אין מחזיקין מטומאה חמורה לטומאה קלה, אבל בנ"ר, הרי גם לאחר מעל"ע נשאר עליו איסור קל, דהיינו שאינו בן יומו, ולא יועיל ס"ס נגד חזקת איסור זה, אבל יש לדון דס"ס נגד דרבנן שפיר מועיל, דרק ספק א' דרבנן אסור במקום חזקת

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קנ"ט ג' עמוד י"ז. — תשובה זו הניעה לידינו ע"י ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י, יצו ר' אתו את הברכה.

איסור, אבל ס"ס בדרבנן שריא. ועיין סי' ק"י כעין זה, שכתב הש"ך לענין ג' ספיקות, דמהני במקום חזקת איסור דאורייתא.

וגוף דברי הר"ש הנ"ל תמוהים לי מאד, דהאיך יתכן דבנשוא מומאה קלה מעיקרא מחזקינן ממומאה לפומאה, דהדי כל עיקר הספק שהיו טהרות השניות ממאות, היא דמסופקין דלמא טבילה שני' במקוה ה' בשאובין, דאם טבילה שני' ה' במקוה כשירה, וודאי טהרות שניות טהורות, וכל עיקר הספק דלמא ה' טבילה שני' במקוה שאובין, ולפי ספק זה, א"כ ה' טבילה הראשונה במקוה כשירה, וא"כ ע"כ כבר נטהר אז לגמרי ע"י טבילה במקוה כשירה, והאיך נחזיק ממומאה לפומאה, דהא ע"כ כבר נטהר מהראשונה, והי' לו חזקת טהרה, וצ"ג. ושור' במשנה למלך פ"י דמקואות שמפרש פ"י אחר בהתוספתא, דלא כפי' הר"ש הנ"ל.

ומכל זה לדינא, ספק ספיקא שכתב ר"מ, יש לפקפק בו טובא כמ"ש. ועוד, דגם לשיטת הטור גופא, דמועיל ליבון והגעלה במקצת שבלע, י"ל דוקא כשנבלע ונתחמם ע"י מקצת, כגון שע"י אותו מיעוט נתחמם כולו, אבל בנ"ד שהקדירה חמה מצד עצמה, שעמדה על האור ונשפך שם איסור מבחוץ, י"ל דגם הטור מודה דאינו מועיל ליבון והגעלה רק בכולו, כמ"ש בספר יד יהודה יו"ד סי' צ"ב באורך בזה, עיי"ש. וגם ר"מ במכתבו הרגיש בזה.

וגם מה דפשיטא לי' לר"מ דמועיל ללבן ע"י נחלת באותו מקום שנבלע, ונמשך בזה אחר דברי החת"ס דסובר רכל שנתחמם מהנחלים והי' קש נשרף הוי ליבון, ודבריו תמוהין, דלכרע באיסורא בלע בעינין ליבון שיהי' ניצוצות נתזין, ואין ליבון כזה מועיל כלל רק כמו הגעלה, וכבר הערתי עליו בספרי מנחת פתים לאה"ע בהוספות שירי מנחה לאור"ח סי' תנ"א סי' ד', עיי"ש.

ועתה ראיתי בתשובת מהרש"ם ז"ל ח"ג סי' כ', שהביא מתשובת מהר"ם שיק שכתב, שהפראפעסארען העירו על הצפוי שהוא חרס בבירור, יעיי"ש. ובאופן זה אודא לי' גם הס"ס שכתבתי, כיון דהוא חרס בוודאי, ומכש"כ שאין להקל ע"י הנעלה ג' פעמים, שסמכו על החת"ס הנ"ל דהוי ספק חרס, וצרפו שיטת בעל העיטור דלכלי חרס מועיל הגעלה ג"פ, כיון שנתברר שהוא חרס. אבל כבר נתפשט המנהג להקל בנשפך מבחוץ ע"י הגעלה ג"פ, אבל במקום שלא נהנו להקל, בוודאי הטוב והמוטב ללבנם, וגם נתברר לפני כי אין הליבון מזיק להם כלל, ויוכלו להשליכם לתוך תנור מלא אש, ובלבד שיהיו הכלים יבשים בלי שום לחלוחית מים עליהם, לא יתקלקלו מאומה.

ולענין הטבילה בכלים הנ"ל, שהעיר כת"ר כיון דהוי ספק חרס, רק ריש לומר דאוליגן בתר המעמיד, ויש בזה דיעות חלוקות, ואף דהוי ס"ס, מ"מ לענין ברכה אף בס"ס אין לברך, והביא מתיבת גמא להפרמ"ג. — הנה הדברים עתיקין, ועיין תשובת בית שלמה אור"ח סי' ק"ג שהכריע שמברכין כשיש ס"ס לברך, עיי"ש. ועכ"ז לפי דברי המהר"ם שיק, שהוברר דהוי וודאי חרס, ובספק א' אין מברכין. אבל יש לומר כיון דעפ"י רוב הצפוי נקלף במשך הימים, ומשתמשין

במתכת נירדא, שפיר יש לברך. אבל יפה כתב ר"מ, שבלא"ה אין לברך בזמנינו שנתרבו פאבריקען מישראל, כל עוד שלא נודע מאיזה פאבריק הוא, וכ"כ בספר ערוך השלחן סי' ק"ב.

ואשר העיר ע"ד הש"ך סי' קכ"א, שכתב דגם לדיעה ראשונה, ברוצה לאכול צונן סני בטבילה נירדא, ושוב אח"כ גם כשרוצה בחמין סני בהגעלה, ור"מ כתב דמטור לא משמע הכי, והביא מהדרישה ופרישה, והנה בררישה ופרישה כתב שהיא לראי' על דבריו הקודמים, והיינו כיון שבכה"ג שרוצה לאכול דק בצונן, מותר להטביל, ואח"כ אם ירצה בחמין ודאי יהי' סני בהגעלה, אי"כ גם כשרוצה להשתמש בתחילה ג"כ סני בטבילה לפני הגעלה יעיי"ש, וכיון שכתב הרא"ש וסור זה לראי', א"כ ע"כ שגם ריעה הראשונה מורה בזה וכהש"ך, עיין ויבין.

ומ"ש ליישב בהא דאין מברכין על משכנתא מספק, כיון דאח"כ כשישתקע יהי' הספק להיפך, היא נכון, וכעין זה כתבו תוס' ב"ק י"א, דלא הוי ס"ס, כיון דהס"ס יסתרו זא"ז אח"כ, לענין דם מוהר, עיי"ש. והנני דוש"ת בלונ"ה.

הק' מאיר אריק האבד"ק הנ"ל

בענין סמיכה בשתי ידיים

מהרב הגאון מוה"ר שלום יוסף פייגענבוים ז"ל⁽¹⁾

אבד"ק לאקאטש

בפרשת ויקרא, וסמך ידו על ראש העולה, ובתרגום יונתן, ויסמך בתוקפא יד ימיני, וכן תירגם לקמן קפישל ג' פסוק ב', ופסוק ח', וי"ג, וכן בקפישל ד' פסוק ד', אבל בפסוק ט"ז שם על וסמכו זקני העדה את ידיהם, תירגם, ויסמכו כו' ית ידיוהן בתוקפא כו', ולא תירגם ית ימיניהון, ושוב בפסוק כ"ב תירגם יד ימיניה, וכן בפסוק כ"ט, ול"ג, ובפרשת אחרי מות (קפישל ט"ז פסוק כ"א), תירגם על וסמך אהרן את שתי ידיו, ית תרתין ידיו, כי אי אפשר לתרגם שם שתי ימיניו, כי אין לו רק ימין אחת, וע"כ ב' ידיו.

והנה במנחות צ"ג ע"א תנן, דסמיכה בב' ידים, ובגמרא שם בעמוד ב', מנהג"מ אמר ריש לקיש דכתיב וסמך את שתי ידיו (חסר וקרינן מלא ידיו, ע"כ כדכתיב שתי), זה בנה אב רכל מקום שנאמר ידו הרי כאן שתיים עד שיפרט לך הכתוב אחת, ומסיק דהיינו בסמיכה בבהמה (היינו דקרבן), דלא אשכחתן ידיו מלא, ע"ש. ומעתה יש לתמוה הרבה על תרגום יונתן, שהוא היפך ממשנה

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס פ"ט עמוד כ"ב. — דבר זה הועתק מכתביו המונחים כנגדי ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפואר מו"ה שאול הוטטערער ג"י מאנטווערפען, יתברך ממעון הברכות, בשפע ברכות והצלחות.

ונמרא מפורשת זאת, רסמיכה בב' ידים אע"ג רכתיב ירו. וכבר עמד בזה במנחת חינוך בקומץ המנחה למצוה קט"ו, ולא תירץ כלום. ועי' ראב"ע כאן, שכתב רהיה נראה כפי הפשט, רכאן ביר אחת, ולא כבשעיר המשתלח, אלא שהמעתיקים העתיקו רכל סמיכה בב' ידים, ועליהם נסמוך, עכ"ר. וכונתו לש"ס הנ"ל.

והרמב"ן בפ' ויקרא כתב וז"ל, וסמך ירו, בשתי ידיו, כי מצאנו וסמך אהרן ובניו את יריהם על ראש האיל, ודרשו בו ירי כל יחיד ויחיד, והנה הוא בשתי ידיו, ובשעיר המשתלח מפורש וסמך אהרן את שתי ידיו על ראש השעיר כו', עכ"ל. והנה הכתובים שהביא, וסמך אהרן ובניו את יריהם על ראש הפר, וסמכו ונו' על ראש האיל, הם בפרשת תצוה גבי מילואים. ומה שכתב שדרשו בו ירי כל יחיד ויחיד, אולי כונתו על התורת כהנים בפרשת ויקרא, שדרשו כן על וסמכו זקני העדה את יריהם, ירי כל יחיד ויחיד. (והובא זה בשרי חמר חלק הכללים מערכת למ"ד כלל ק' ע"ש, ונזכירה א"ה בסמוך כאן). ואפשר שחסר ברפוס ברברי הרמב"ן ז"ל כאן. ואחר שהביא כתובים בפרשת תצוה הנ"ל, צריך להיות גם פסוק זה וסמכו זקני העדה את יריהם, ועי' הוא שכתב ודרשו בו ירי כל יחיד ויחיד. ובמנ"ח שם כתב רצ"ע שלא הזכיר הרמב"ן ש"ס רמנחות, ע"ש. ולענ"ד, הרב ז"ל רמז לש"ס זה בהביאו הפסוק רוסמך את שתי ידיו רשעיר המשתלח, והקשה למה באמת כתיב ירו, והול"ל בכל מקום ידיו מלא או שתי ידיו, ותירץ מה שתירץ, עיין ברבריו.

והנה הרמב"ן ז"ל הרכיב אתרי רכשי, ולי ההריוט אדרבא קשיא מחרא אאירך, רלפי הש"ס רמנחות הנ"ל רמכנין אב ילפינן לכל מקום רכתיב ירו בלשון יחיד, היינו שתיים, א"כ גם בהני רמייתי הרמב"ן הוי מצי למיכתב וסמכו אהרן ובניו את ירם על ראש הפר, וסמכו כו' את ירם על ראש האיל, וכן וסמכו זקני העדה את ירם על ראש וכו', ואמו גרע ירם לרבים מירו ליחיד, וצ"ע לכאורה אש"ס רמנחות הנ"ל, ראקשו ריש לקיש גופיה אמילתיה, (לר"א ראמרה ולא משמיה ואיקפר, עיי"ש), רא"כ למ"ל רכתיב בדוכתי טובא יריו תביאנה, יריו רב לו, וכיו"ב, והדר מפרק לה ריריו רסמיכה רבהמה לא אשכחן, והרי אשכחן יריהם, תלתא הנ"ל, ודו"ק.

ועי' נלע"ד לומר בזה, רהנה בירושלמי פ"ק רחגינה, (וכן בפ"ג ריומא), ומייתי לה בתוס' חגינה ג' ע"א ר"ה חרש, איכא פלוגתא רר' יוסי ורבנן, בולבני אהרן תעשה כתנות, ולרבנן ב' כתנות לכל אחר ואחר, ולר' יוסי ב' כתנות לשניהם, ומרמי בירושלמי שם גם לענין חרש באזנו אחת לראייה לזה, ולרבנן פסור רבאזניהם היינו ב' אזנים לכל אחר ואחר, ולר' יוסי אפי' אוזן א' לכל אחר ואחר, עיי"ש. והנה בש"ס רילן בחגינה שם קאמר רבי תנחום חרש באזנו אחת פסור מבאזניהם, ופריך הש"ס הא מבע"ל באזניהם רכל ישראל, ומשני הווא מנגר כל ישראל נפקא, ומלמען ישמעו, עיי"ש. ומוכח מזה, ראי לאו נגר כו', ולמען ישמעו, הו"א באזניהם רכל ישראל, ולא הוי בעינן ב' אזנים לכאור"א. וזה

כרבי יוסי ולא כרבנן דאמרו ב' כתנות לכ"א, מדלא כתיב ולבני אהרן תעשה כתנות, ואנא ידענא דכתנות אחת לכל אחד, דאי אפשר שילבשו שנים כתנות אחת. וה"נ לשיטת הירושלמי, לרבנן סגי למיכתב באזנא, ואנא ידענא דעכ"פ און אחת לכאז"א, דאטו חייב חרש בב' אזניו בהקהל, משום שיש לחברו און לשמוע, הא למען ישמעו כתיב, (ובזה לא שייך דרשת חז"ל סף למה באין כרי ליתן שכר למביאייהו, ודו"ק), ולרבי יוסי ס"ל לירושלמי באמת דסגי באון א' לכל אחד ואחד, ולא משמע לי' לירושלמי מנגד וכו' ומלמען ישמעו גופא דעכ"פ צריך און לכל אחד ואחד, דהא גם ולמען ילמדו ויראו את ה' כתיב, והוי אמינא מאן דאית לי' און ישמע ומאן דלית לי' יבא ללמוד ולירא, ואצטריך באזניהם והוא דשמעי, וש"ס דילן פליג בהא אירושלמי וס"ל דהכא אפילו לר' יוסי חרש באזנו אחת פטור דלמען ישמעו אכל ישראל קאי, ודו"ק, ועכ"פ מש"ס דילן ש"מ דכר' יוסי קי"ל בזה ולא כרבנן, דלרבנן לא צריך נגד כו' ולמען ישמעו, דמבאזניהם לחור ש"מ ב' אזנים לכל אחד ואחד, וכן כתב הגאון בטורי אבן למגילה ז' ע"א באבני שוהם שם, להוכיח כן מזה, וגם מש"ס דמגילה שם, דמתנות לאביונים היינו ב' מתנות לב' אביונים ולא ב' מתנות לכל אביון, עיי"ש.

והנה בגליון הש"ס לרע"א ז"ל בחגיגה שם, הראה מקום ברמז ליומא ל"ז ע"א ולתוס' יבמות ק"א ע"ב ד"ה ש"מ (וביומא ל"ז ע"א, רמז להפרי חרש א"ח ס' תרצ"ד, ולא ראיתי מ"ש בזה כי אין בידי הפר"ח לאו"ח, ורק ראיתי מ"ש בשערי תשובה שם משמו, וגם כתב דהברכי יוסף האריך בזה, וגם ספר ברכ"י אין ת"י), והיינו דביומא שם אמרינן ונתן אהרן על שני השעירים גורלות, יכול ב' גורלות על כל אחד ואחד ת"ל גורל אחד לר' וכו' עיי"ש, (ובספר זכרון שלי בחידושי ליומא שם כתבתי בזה בס"ד דברים נכונים, ואכמ"ל), וזה סותר לכאורה ש"ס דמגילה ודחגיגה הנ"ל, דהא מוכח דמגורלות אי לאו אחד הוי אמינא ב' גורלות לכל אחד ואחד, ולמה לא אמרינן הכי במתנות לאביונים נמי רב' לכל אחד ואחד, אכן בחידושי ליומא שם כתבתי בזה בס"ד, דמדרכתב על שני השעירים (ותיבת שני צריכא לכדלקמן שם ס"ב: תלתא שני כו' עיי"ש), אי לאו דהרר כתיב גורל אחד, הוי אמינא שפיר ב' גורלות על כל אחד ואחד, דהכי משמע על שניהם שני גורלות, דאל"כ ליכתוב על השעירים גורלות, שני למה לי, והוי אמינא דלהכי אתא שני, ולא כדלקמן ס"ב ע"ב, ע"כ כתיב גורל אחד, דע"כ רק אחד על כל אחד, וע"כ שני לכדלקמן, ודו"ק.

וכן הא דהעיר מתוס' יבמות שם דכתבו דפסק ר"ת דסומא באחד מעיניו כשר לחליצה מדהרר ב' ד"י, וע"כ לא ממעטינן מלעיני ומצי למיחזי הרוק בעין א', ע"ש, ג"כ לק"מ, ואינו סותר הא דקי"ל כר"י, דגם לעיני הזקנים משמע רק עין א' לכל אחד ואחד, אלא דהתם לא צריך לעיני להכי, אי ממעטינן הדיוטות, וזקנים היינו סנהדרין, וסנהדרין ע"כ אין כם מום דכולך יפה רעית, ולעיני למ"ל, וכי תימא דצריך רוק הנדאה לריינים, אה"נ קאמרי תוס', דש"מ מדהרר ב' ר"י דלא ממעטינן מלעיני סומא בא' מעיניו מדלא כתיב לעין הזקנים, ונמי

ש"מ דצריך שיראו הזקנים הרוק, דהא למעט סומין אין צריך, דסנהדרין סומין ליכא, אלא ע"כ דוקני לרבות הדיוטות, ואצטריך לעיני למעוטי סומא בב' עיניו, משום דאין יכול לראות הרוק, דאי לא לעיני הוי אמינא דכשר, וא"כ ודאי דלא ממעטינן סומא בעין א', דמנ"ל, אבל אי לא דהדר ב' ר"י מהא דאמר דצריך חמשה, ה' אפשר לומר כן, דמזקני זקנים ש"מ חמשה, והדיוטות נפקא ל' באמת מפרט לסומין, דש"מ דלאו סנהדרין, דא"כ פרט לסומין למה ל', הא סנהדרין סומין ליכא, והוי מוכח מזה דלעיני ממעט אפילו סומא בא' מעיניו, מדלא כתיב לעין הזקנים, ונמי ש"מ דצריך שיראו הזקנים הרוק, דהא למעט סומין אין צריך, דסנהדרין סומין ליכא, אלא ע"כ דוקני לרבות הדיוטות, ואצטריך לעיני למעוטי סומא בב' עיניו, משום דאינו יכול לראות הרוק, דאי לא לעיני, הוי אמינא דכשר, וא"כ ודאי דלא ממעטינן סומא בעין א' דמנ"ל, אבל אי לא דהדר ב' ר"י מהא דאמר דצריך חמשה, ה' אפשר לומר כן, דמזקני זקנים שמע מינה חמשה, והדיוטות נפקא ל' באמת מפרט לסומין, דשמע מינה דלאו סנהדרין, דא"כ פרט לסומין למה לי הא סנהדרין סומין ליכא, והוי מוכח מזה דלעיני ממעט אפילו סומא בא' מעיניו מדלא כתיב לעין, דא"כ לעולם אימא דצריך סנהדרין ולא אתי באמת למעט סומין אלא להצריך שיראו דיינים הרוק, אלא ע"כ דזה הוי ש"מ גם אי כתיב לעין, ומדכתיב לעיני, ב' עינים לכאורא, שמע מינה למעט דא"צ סנהדרין, דאי סנהדרין, אי אפשר רק בב' עינים, ולא צריך קרא להכי, ודו"ק, אבל השתא מוכח מזה נמי דכרבי יוסי קי"ל דגם בעין א' לכאורא לעיני קרינן ב', ודו"ק היטב.

ומה שהעיר בשד"ח מערכת ח' כלל ק"ח (בסופו) בשם גדול א', ממגילה ב' ע"א דדרשינן מבזמניהם זמנים טובא, מדלא כתיב בזמנם, הוא שיבוש במחכ"ת, דשם ודאי שייך טפי לכתוב לקיים את ימי הפורים האלה בזמנם, דזמן חד הוא, ואין ב' ימי הפורים בב' זמנים מופרדים, רק בזמן אחד, (וכי תימא בזמניהם רכל שנה ושנה, זה אינו, דכתיב ככתבם וכזמנם בכל שנה ושנה, ולא כתיב וכזמניהם), וכמו שאין אנו אומרים בקידוש המועדים זמני חרותינו או זמני שמחתינו, אע"ג דפסח ב' ימים, יום א' ויום ז', אלא ע"כ דכל השבעה ימים זמן א' הם, וכן ז' ימי סוכות, זאין דרך הלשון לומר זמניהם, ודו"ק, וכן מה שהעיר דרע"ק דריש זמניהם, ואלו בתענית ב' ע"ב כתב דש"י דרע"ק לא דריש מונסכיהם, ד"ל נסכיהם רבים לקרבנות רבים, לק"מ, דזה באמת כר' יוסי וכדקי"ל במגילה ז' ע"א, גבי מתנות לאביונים, וצדקו דברי הגבורת ארי כנ"ל, ומה שכתב שם דקצת קשה מאי פריך אדר' תנחום דמבע"ל באזניהם דכל ישראל, דילמא ר' תנחום כרבנן דר' יוסי ס"ל, נלע"ד לתרץ בקל, דלש"ס דילן פשיטא להו דלא קי"ל כרבנן דב' כתנות לכל א', ופריך משו"ה בפשטות אדר' תנחום דלא ניה"ל דהוי דלא כהלכתא, ובשד"ח שם הביא משם הגאון לשון למודים שכתב לפדש הא דהוצרכו תוס' בחגיגה שם לאתויי הירושלמי, משום דקשה להם אדפריך דמבע"ל באזניהם דכל ישראל, מאי קושיא, א"כ

לימא באזנס, ומשור"ה מייתי תוס' הירושלמי, והקשה בשר"ח על זה, רמה זה תירוצו, ואטו לא מצי ר"ת למיסבר כרבנן, ע"ש. ולמ"ש לק"מ, רבאמת הש"ס דילן פשיטא להו דלא כרבנן, ותוס' מייתי הירושלמי, רמזה נרע רכי היכי רלא מייתי ש"ס דילן בשום דוכתא רצדיק ב' כתנות לכל כהן, הכי נמי הכא, ודו"ק. וכן אתי שפיר מה שהעיר במראה הפנים בירושלמי שם רכיון דהירושלמי תלה הך דחדש באזנו אחת פטור, כרבנן רכתנות ב' לכאורא, א"כ כי היכי רקי"ל דחדש באוזן אחת פטור, הכי נמי הו"ל להרמב"ם ו"ל לפסוק רב' כתנות לכהן א', ונרחק בזה, יע"ש. ובאמת הצדק עם הטורי אבן הג"ל, דע"כ מוכח מש"ס דילן כר' יוסי ולא כרבנן, ודוקא מבאזניהם לכתד רכתיב נגר כו' ולמען ישמעון, מוכח גם לר"י וכנ"ל, ותל"מ.

ומעתה נבא לנידון שאנו עסוקין בו עתה, דו"ל רבאמת הך ברייתא דתורת כהנים דרדריש וסמכו זקני העדה את ידיהם ידי כל יחיד ויחיד, אתיא כרבנן דרבי יוסי, דלדירהו כי היכי דס"ל מדלא כתיב ולבני אהרן תעשה כתנות וירעינן רכתנות לכל אחד, דאין סברא לומר כתונת א' לב' כהנים, הכי נמי הומ"ל וסמכו זקני העדה את ידם, וירעינן דיר אחת לכאורא, דאין סברא רסני בסמיכת יד זקן אחד, דהא זקני כתיב, ומרכתיב ידיהם, שמע מינה ב' ידיים לכל יחיד ויחיד, ולא ס"ל באמת דרשא דש"ס דילן במנחות צ"ג ע"ב הג"ל דמרכתיב שתי ידיו זה בנין אב לכל מקום דהוי ב', אלא דהיכי רכתיב ידיו ולא כתיב שתי, היינו רק יד אחת, והיינו ימין, וילפינן ידיו ירו מבהן ידו רכתיב הימנית, וגם מרבעינן סמיכה בכל כחו, ע"כ היינו בימין דשהיא היר החזקה והתקופה, וכן ס"ל להתרגום יונתן, ודק היכי רכתיב ידיהם, היינו בשתי ידיים, וכל זה כרבנן דר' יוסי, אבל הירושלמי ס"ל להלכה כרבנן ולא כר' יוסי, וכרס"ל רגבי חדש באזנו אחת ג"כ דוקא לרבנן פטור, אכן ש"ס דילן ס"ל כר' יוסי, ומשור"ה מוסמכו את ידיהם נמי לא הוי ש"מ רק יד אחת לכל אחד, ולא דייקנין מדלא כתיב ידם וכנ"ל, ודק מרכתיב שתי ידיו וחסד יו"ד, זה בנין אב כנ"ל, וכי תימא א"כ למה כתיב בהני תלת ידיהם ולא כתיב ידם, הא לא קשיא, דאורחא למיכתב לרבים ידיהם אפילו אי הוי רק יד אחת לכל אחד ואחד, וירוע שהתרגום יונתן הנהו בכמה מקומות כשיטת הירושלמי, (וכמו שכתב הנאון מהר"ד חיד"א ו"ל בספרו שם הגדולים מערכת ספרים אות ת' בס"י צ"ו בסופו משם הערוך ומהר"י חאניו, דתרגום יונתן שבידנו הוא תרגום ירושלמי, עיי"ש), וגם כאן ס"ל כשיטת הירושלמי כנ"ל, ותל"מ, ודו"ק היטב כי לענ"ד מקום הניחו לי בזה, והרברים ברורים בס"ד.

והנה באמת לולא דברי התרגום יונתן התמוהים מאד ודבריו מרפסין אינדי, לא היינו אומרים דהירושלמי לשיטתו ס"ל דסתם מתניתין דמנחות דכל סמיכה בשתי ידיים, היא כר' יוסי דוקא, ולהלכה ס"ל כרבנן דרבי יוסי וכברייתא דתורת כהנים הג"ל, והיינו מבקשים תירוצים לתרץ ברייתא זו וקושיא הג"ל דגם בסמיכה אשכחן ידיהם, ולמה לי, לכתוב ידם כנ"ל, אבל התרגום יונתן מכריחנו לחדש כן דלשיטת הירושלמי ע"כ כן הוא, ודו"ק.

שתי הערות בפרק ד' דמס' שבועות

מהרב הגאון מוה"ר שלמה זלמן טובי בעאטום הי"ד

אבר"ק סקולסק

במס' שבועות ל"א ע"ב. אמר שמואל ראוהו שרץ אחריהן אמרו לו מה אתה רץ אחרינו שבועה שאין אנו יודעין לך עדות פטורין עד שישמעו מפיו. מאי קמ"ל תנינא שילח ביד עבדו או שאמר להן הנתבע משיבוע אני עליכם שאם אתם יודעין לו עדות שתבואו ותעידוהו הרי אלו פטורין וכו'. לכאורה ק"ל. מה פריך הגמ'. הלא מבריייתא לא שמעינן דק מושבע מפי אחרים, כמו דקתני משיבוע אני עליכם, וזה הוי מושבע מפי אחרים, וא"כ י"ל דרוקא מושבע מפי אחרים אינן חייבין עד שישמעו מפיו. אבל מושבע מפי עצמו ילפינן משבועת הפקדון, וי"ל דלרבי מאיר דס"ל דון מינה ומינה, ולכן ס"ל דמושבע מפי עצמו חייב אפילו חוץ לב"ד, כמו כן נימא דזה ג"כ ילפינן משבועת הפקדון דכתיב ב' וכיחש בעמיתו כל דהו, דאפילו אם לא שמע מפי התובע ג"כ חייב, וכמו כן בעדות, אם נשבעו מפי עצמן חייבין אפילו אם לא שמעו מפי התובע, ולכן אשמעינן שמואל דאפילו מושבע מפי עצמו, כמו שאמר שמואל, אמרו לי מה אתה רץ אחרינו שבועה שאין אנו יודעין לך עדות, וזה הוי מושבע מפי עצמו, ואפ"ה אין חייבין עד שישמעו מפי התובע.

והנה בתוס' ד"ה משיבוע, כתבו דמתניתין אתיא כרבי מאיר, ועיין ר"ן וריטב"א. ולכאורה לפי"ז בגמ' מדויק ממתניתין דקתני אמר להן בואו והעידונו, דמוכח דאין חייבין עד שישמעו מפי התובע, וכן קתני נמי במתניתין מושבע מפי עצמו. ועפ"י הנ"ל לכאורה לר"מ דס"ל דון מינה ומינה, מושבע מפי עצמו יהי חייב אפילו אם לא שמע מפי התובע, וצ"ע.

שם ל"ב ע"א. הכל מודים בעד סוטה דכתוב ועד אין בה כל שיש בה, עיי"ש ברש"י ובדריש סוטה. ופלא ראיתי בריטב"א שכתב וז"ל, ועד אין בה, כלומר ועד טומאה אין בה כלל דאע"ג דבעלמא כל מקום שאמרה תורה עד הרי כאן שנים וכו' שאנו הכא דכתיב אין בה לומר עיין עלי, עיי"ש. והוא לדעתו פלא, שהרי בריש סוטה מבואר להיפוך, ראדרבה משום דעד משמע שנים ילפינן דעד אחר נאמן בה, והכי משמעות הקרא, ועד אין בה, דאין כאן שני עדים רק עד אחד, ואפ"ה אם לא נתפשה אסורה, עיין ריש סוטה ודר"ק, וצ"ע.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קי"ז עמוד י"ז. — הערות הללו הגיעו אלינו ע"י ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. ינשאהו השי"ת על גפי מרומי הצלחות.

תשובה על ענינים שונים

מאיר בראנדפארפער

מו"צ בהעדה החרדית

רב שכונת בתי אונגארין

בעיה"ק ירושלים ת"ו

בס"ד. פעה"ק ירושלים ת"ו יום ה' לס' ועשו לי מקרש ושכנתי בתוכם ב' אר"א
תשנ"ב לפ"ק.

שוכט"ס....

אחרשה"ט, הנה עתה באתי על דברי תורה להשיבך על שאלותיך
וספיקותיך אשר הרצית לפני, ומהשי"ת אשאל מענה לשון שלא להכשל בדבר
הלכה ח"ו, ולאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, ובזה החלי בעזה"י.

(א) הנה בראשית דבריך עמדת אהא שכתב המשנה ברורה (סי' כ"ז
ס"ק מ"ב) בשם האחרונים וז"ל, צריך ליזהר מאד במקום כפל ההידוק, שרגיל
שהרצועה נתקמטה שם, או שנפסקת עד שלא נשאר בה כשיעור, עכ"ל. ועלית
ונסתפקת בכוונת המשנה ברורה בזה, אי כוונתו היא שהרצועה נתקמטה, דהיינו
שהיא נקמטת לקמטים ונכפלת, ואם כן קשה לכאורה דאיך אפשר להזהר בזה,
כי הרי הוא כמעט מן הנמנע להשמר מזה שלא תתקפל מחמת הידוק הקשר,
או שכוונתו הוא להזהר שלא תמתח הרצועה יותר מדי מחמת ההידוק עד שלא
תשאר בה במקום ההידוק ברוחב הרצועה כשיעור אורך שיעורה, וההבדל בין
זה לנפסקה הוא, רבנפסקה נחסר ממש חלק מהרצועה, משא"כ בזה דלא נחסר
מנוף הרצועה כלום, אלא שנפתחה שיעורה מחמת מיתוחה, עכת"ד.

הנה בודאי כי כן הדבר, דעל כרחך כוונת המשנה ברורה בזה הוא להזהר
באם נתקמטה דהיינו שנתכווצה ונפחתה משיעורה, אבל לא באם רק שנקמטה
ונתקפלה במקום ההידוק, דאז פשיטא דעדיין בכשרותם הם עומדים, דמחמת
שנקמטו ונתקפלו לא נגרע משיעורם כלום, והרי כי כן מפורש להדיא בדברי
המשנה ברורה, שכתב שרגיל שהרצועה נתקמטה, ולא כתב שהרצועה נקמטה,
אלא דלפום ריהטא יש לכאורה מקום לטעות בכוונתו, ומ"מ הדבר ברור שזהו
כוונתו דדוקא באם נפחת משיעורה מחמת ההידוק הוא רפוסל בזה, אבל לא
באם רק נתקפלה ונקמטה ולא נפחת משיעורה כלום.

וכעין זה מצינו בדברי האחרונים לגבי שיעור מלית, דמבואר בשו"ע או"ח
(סי' ט"ז סעיף א') שהשיעור הוא שיתכסה בה באורך וברוחב ראשו ורובו של
קטן המתהלך לבדו בשוק ואינו צריך אחר לשומרו, וכתבו הבאר היטב (שם
סק"א) והמשנה ברורה (שם סק"ד) בשם שו"ת בית יעקב (סי' ק"ו), דאם נקפל
המלית קצת כדרך לובשי בגדים, ואחר שנתקפל לית ביה שיעורא להתכסות
ראשו ורובו של קטן, דכיון דעומד לפשוט כפשוט דמי, אף דלא פשטה עדיין
כפשוט דמי, ומובא גם כן בספר כף החיים (שם אות ד') בשם עור כמה אחרונים.

איברא רבסידור הרב (הלכות ציצית) לא כתב כן, ואדרבה מפורש יוצא מדבריו בזה"ל, וכל השיעור הזה של הרוחב ואורך הטלית קטן, צריך להיות כולו מופשט ומלביש את האדם בכל השיעור הזה כולו, כמו שכתוב אשר תכסה בה דייקא, ולא יתקפל ולא יתקמט כלום משיעור הזה, כי מקום הנקפל או הנקמט אינו עולה מן המדה, וצריך להשגיח על זה תמיד כל הנוהרים לקיים מצות ציצית כל היום, עכ"ל. מ"מ אפשר דדוקא לגבי שיעור טלית הוא דכתב כן, מדכתיב אשר תכסה בה, ומה דנתקפל ונתקמט אינו בכלל הכיסוי, אבל בנידון דין אפשר דגם הרב מודה דמחמת הקיפול וההידוק אינו נפחת משיעורו ולא מיד.

(ב) עוד שאלת אם לחלק מפוסק של רימון או תפוח זהב יש עליו דין בריה כמו לגרגיר של רמון או לא.

הנה הא דגרגיר של רימון הוי בריה, מקורו הוא מהירושלמי (פ"ו דברכות ה"א) אפילו אכל פרידה אחת של ענב, או פרידה אחת של רמון טעון ברכה לפניה ולאחריה, ובש"ע א"ח (סי' ר"י סעיף א') פסק לחוש לדיעה זו, דהיינו להזהר שלא לאכול בריה פחות מכזית, ובבאר היטב (שם סק"ג) כתב דמשמע (בחולין ק"ט ע"א) דקטנית אחד מקרי בריה אעפ"י שהרבה גדלים בשרביט אחד יעו"ש, אמנם לגבי נידון דין לא מצאתי הדבר מפורש בפוסקים, ומ"מ מצד הסברא אין לנו שום טעם לחלק בין גרגיר של רמון לחלק מפוסק של תפוח זהב, ואדרבה כש"כ הוא מגרגיר של רמון, דחלקי המופסקים מתפוחי זהב וכרומה נראים יותר מופרד אחר מחברו מהגרגרים של הרמונים, ואם זה הוי בריה, כש"כ דחלקי המופסקים מהתפוחי זהב וכרומה דהוי בריה.

(ג) עוד שאלת האם שייך סחיטה בעוד שהדבר הנסחט שקוע בתוך המשקה, (כגון להדק הפיאות כשהראש הוא בתוך מי המקוה).

הנה בודאי כי כן הדבר דגם בעוד שהדבר הנסחט שקוע בתוך המשקה שייך ג"כ בזה איסור סחיטה, דמאי שנא אם סוחטין אותו באופן שהמשקה הנסחט ממנו זב למקום אחר, או שהוא חוזר מיד ונכלל בתוך המשקה שהוא שקוע בו, והכי נמי לגבי איסור סחיטת שער, אף דכל עיקר איסור סחיטת שער אינו אלא מדרבנן כדאיתא בשבת (קכ"ח ע"ב) ובדברי האחרונים בש"ע א"ח (סי' שכ"ו וסי' ש"ל), מ"מ בוראי דגם ככה"ג בכלל סחיטה הוי, וגם בהא איכא איסורא.

וכן מפורש יוצא עוד מכ"כ משניות ותוספתות והלכות שבמסכת והלכות מקואות, דמוכח מיניהו בפשיטות כן, דמים הנסחטים ממה שנבלע בתוך שערות הראש או ספוג כסות ובגד אפילו בעוד שהם שקועים בתוך המי מקוה, מציאות אחד הוא כמו שהם נסחטים לאחר שהוציאו אותם מן המים, לולא החילוקים שנפקא מינה ביניהם לדינא, כי בעוד שהם שקועים בתוך המי המקוה מחוברים הם להמקוה ואינם פוסלים משום שאובין, ולאחר שיצאו מן המקוה פוסלים הם משום שאובין, ואין כאן מקומו להאריך בזה.

ומ"מ הנני רק לציין מקום אחד, בשו"ע יו"ד (סי' ר"א סעיף ט"ז) הספוג שבלועין בו שלשה לזנים וכשנפל למקוה נתערבו המים הבלועים עם מי המקוה וכו', לא פסלוהו, שלא אמרו אלא שלשה לזנים שנפלו ונתערבו כולם עם מי המקוה עכ"ל, הרי על כל פנים מבואר להדיא דמה שאינם פוסלים בעוד שהם שקועים בתוך המי מקוה, היינו שמשום דאין כל מים הבלועים בתוך הספוג יוצאים מעצמן בלי סחיטה לתוך המי מקוה ולא נתערבו כולם עם המי מקוה, הא אם נסחטו ויצאו כל המים שבתוכו למקוה, איה"נ שהם פוסלים את המקוה אעפ"י שהם נבללים מיד עם המי מקוה, וכל זה פשוט וברור להמעיין ואין מן הצורך להאריך עוד בזה.

וממילא פשוט לפ"ז. ראין שום נפקא מינה גם לגבי איסור שבת, אם סוחטין את השערות חוץ למים, או בעוד שהם שקועים תוך המים, בכל אופן שהוא, יש בזה איסור סחיטה.

זהו מה שנלע"ד להשיבך על שאלותיך, ויעזור השי"ת שלא נכשל בדבר הלכה ונזכה לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא אכ"ר.
מנאי דר"ש בלונ"ח.

מאיר בראנדסראפער

בענין היתר חילול שבת לחולה יותר מכרי הצלתו

משה בריקמאן
חבר כולל עמק הלכה
קרית באבוב, בת"ם

יש לעיין, בחולה שיב"ם שמותר לחלל שבת עבורו, האם מותר לחלל עליו שבת בדברים שאין במניעתם סכנה. כגון חולה שצריך לנסוע לבית חולים ומתבייש לנסוע בדרך הקרובה מפני העוברים ושבים, האם יכול לנסוע בדרך עקיפה אעפ"י שהיא ארוכה יותר וכרוכה באיסודי שבת נוספים, (באופן שגם ביום חול ה' מתנהג כן).

(א) לכאורה ה' מקום לומר שמותר לו לנסוע בשבת בדרך העקיפה, אעפ"י שהיא ארוכה, עפ"י המגיד משנה בפ"ב הי"ד מהל' שבת שכ' שאם הוא שיש בו סכנה, הא משמע לכלל צרכיו מחללין ואעפ"י שאין במניעת הדבר שעושים לו סכנה, עכ"ל. וא"כ כיון שגם ביום חול ה' נוסע בדרך הארוכה, יש מקום לומר שגם בשבת יכול לעשות כן. אמנם נראה לומר שלא מובע"י רלדעת החולקים על המ"מ בודאי דאסור, אלא אפי' לדעת המ"מ אין להתיר, ונציע הדברים בעזה"י.
(ב) הנה איתא בשו"ע סי' שכ"ח ס"ד מכה של חלל אין צריך אומר, שאפי' אין שם בקיאים וחולה אינו אומר כלום עושים לו כל מה שרגילים לעשות לו

בחול. וכ' המג"א סק"ג. משמע אעפ"י שאין בו סכנה במניעת הרבר ההוא (מ"מ ב"י). ועמ"ש סי"ח וסמ"ז. עכ"ל. ובסי"ח כ' השר"ע הקיז דם ונצטנן עושים לו מדורה ואפי' בתקופת תמוז, וכ' המג"א שם בשם המ"מ דאעפ"י שאין בצנה סכנה, שאפשר לחממו בבגדים, שרי להחם מדורה, אבל ב"י כ' בשם רש"י שאם אין במניעת אותה דבר סכנה אין עושים, עכ"ל. ושיטת המ"מ היא בפ"ב מהל' שבת ה"ה שהביא ד' הרמב"ן דבמכה של חלל עושים לו כל מה שרגילין לעשות לו בחול ממאכלים ורפואות, ואח"כ בהלכה י"ד כ' הרמב"ם עושים מדורה ליולדת ואפי' בימות החמה, אבל אין עושים מדורה לחולה להתחמם בה. והראב"ד השיג עליו ממה דא"י ביומא (פ"ד): מחממין חמין לחולה בין להשקותו בין להברותו, ואפשר דבחולה שיש בו סכנה היא, עכ"ל. ומשמע דהראב"ד מעמיד ד' הרמב"ם בחושאב"ס, וכן הביא המ"מ דעת הרמב"ן, שאין חילוק בין חיה לחולה. ואח"כ כ' המ"מ דה"י סבור לפרש ד' הרמב"ם בחושיב"ס ודוקא לחיה מחממין, אבל לחולה לא (אפי' בחושיב"ס) כיון שאפשר לחממו בבגדים אין בצנה סכנה, אך רחה סברה זאת מפני שאם יש בו סכנה הא לכל צרכיו מחללין, ואעפ"י שאין במניעתו דבר שעושים לו סכנה (כנ"ל). ומה דייקו הב"י ואחריו המג"א דמש"כ המ"מ וכן בשר"ע עושים לו כל מה שרגילים לעשות בחול, היינו אפי' ברברים שאין במניעתם סכנה, כיון שרגילים לעשות כן בחול, אכן רש"י לא ס"ל כן וכנ"ל, שאם לא יעשו לו רפואה זו אין מסוכן למות, וא"כ לגבי הרברים האלה נקרא כחולה שאין בו סכנה.

ג) והאחרונים הרבו להשיב על שיטת המ"מ והוכיחו מהרבה ראשונים דפליגי עליו, ובראשם המ"ב בביה"ל שם, מביא מרש"י הנ"ל דפליג ע"ז, וכ"כ הר"ן. והביא דא"י מרתנן ביומא דחולה צריך אומר ומאכילין אותו עפ"י בקיאים ובלא זה אין מאכילין אותו כמבואר בראשונים שם. והרמב"ן דכ' עושים לו כל מה שרגילין לעשות בחול ממאכלים ורפואות, ר"ל דמיידיד שאין שם רופא ואין יודעים מה לעשות, בכה"ג שרי לעשות כבחול. עוד הקשה מהא דשרי ביולדת סומא להרליק נר כדי ליתובי דעתה, והקשו התוס' וראשונים מ"ש מחולה דצריך אומר, ותי' דכאן התיירו במידי דמסתכנא בה, הא לא"ה לא היו מתירין. ועוד קשה, דלהנך ראשונים דפליגי אשיטת הרמב"ם גבי הקיז דם וס"ל לכל חולה מחמין לו מדורה, והרי המ"מ רצה ליישב דהתם מיירי בחושיב"ס ושרי לעשות לו מדורה אעפ"י שיכול לחממו בבגדים, ומה שחילק הרמב"ם בין חולה לחיה, משום דהך חולה, היינו חושאב"ס, א"כ להנך ראשונים נמצא דס"ל דאפשר לעשות מדורה אפי' לחושאב"ס, וזה לא נשמע בשום פוסק. ומסיק בביה"ל, דבשל תורה ודאי נכון להחמיר, ומ"מ ביש בו צורך גדול יש לסמוך על המקילין. עיי"ש ובשעה"צ.

ובשורת שואל ומשיב (מה"ד ח"א סי' מ"ב) הקשה על המ"מ, מהא דתנן מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו הקל הקל וכו', ולהמ"מ אמאי צריך לזה, ניתן לו כל מה שרגילין לעשות לו בחול. ועוד הקשו האחרונים דהרי כל היתר חילול שבת במקום פיקו"נ נלמד מקרא דרוחי בהם (עי' יומא פ"ה), וא"כ לא הותר אלא

לעשות כדרי שיבוא לחיות אבל לא ליותר מזה. ועוד קשה מהא דא' בס' שר"מ המהלך במדבר ואינו יודע מתי שבת וכו' דעושה כדרי פרנסתו, ולמה לא נתירנו יותר מזה כדרך שעושה בחול.

(ר) לעומת זה מצינו ראשונים דס"ל כהמ"מ, ה"ה התשב"ץ והא"ז והרדב"ז. ובס' תוס' יוה"כ (יומא פ"ד). הביא רא' להמ"מ מהא דא' התם מחמין לו חמין בין להשקותו בין להברותו והיינו לרוחצו ובוראי אין במניעתו סכנה ואעפ"כ שרי. כיון רכך רגילין לעשות לחולה, ובשורת חלקת יואב (ח"א סי' י"ד בהג"ה) הביא רא' להמ"מ מהא דא' בשבת (כ"ט: דמותר לכבות הנר בשביל חושבים כדרי שיישן, והיינו אעפ"י שאין במניעתו סכנה (ויבואר לקמן א"ה). ובביאור הלכה הביא ג"כ שיטת המאירי (יומא פ"ז) דכ' בענין מחמין לו חמין אעפ"י שרחיצה זו של חיזוק איברים אין בה צורך למחירות כ"כ והיה לנו להמתין בה כדרי שלא נחלל שבת בה. שם"מ ממחרת היא בחיזוק איבריו ואין משהוין לו שום דבר תועלת לגמור רפואת החולי, ומזה נראה דהמאירי אויל בשיטת המ"מ.

(ה) והנה בשורת צמח צדק (או"ח סי' ל"ח) כ' דדין זה תליא בפלוגתא אי בפיק"נ אמרי' הותרה או דחוי', דאי ס"ל הותרה שפיר אפ"ל דכמו דרנינן שבת לידחות אצל פיק"נ ממש, כן הוא בשאר הרברים הרגילים לעשות לו בחול, אבל אי ס"ל דחוי', בזה י"ל דרק כמה שאפשר להציל נפשו התירו ולא ליותר מזה, וכ"כ בשורת חלקת יואב הנ"ל, ועפ"י תירץ שם דלא קשה מיו"כ דשם לא הותר כ"א עפ"י אומר, דשאני יו"כ דדין דחוי' היא. ולפי"ז כל הראיות מהראשונים שהביא הביה"ל דלא כהמ"מ, אין רא' לנדר"ד, דשאני יו"כ דהוא דחוי'. (ובחלקת יואב שם כ' דרק בוראי פיק"נ אמרינן כהמ"מ, ולא בספק פיק"נ, ראו לא אמרינן הותרה רק דחוי', וכ"כ בישויע"ק סי' שכ"ח).

אמנם עדיין צ"ב היכן מצינו דאי אמרי' הותרה, הותרה הכל, דילמא רק מה שנוגע להצלה הותרה ולא יותר. ובס' קובץ הערות למס' יבמות (אות צ') כ' ג"כ ליישב שיי' המ"מ דלא קשה מיו"כ, דשבת הותרה ולא הורחה, ומה שיותר יותר כדרך שעושים בחול, משום שדומה למילה שהותרה ג"כ בשבת, וקו"ל דהמל כל זמן שלא פירש חזור אפי' על ציצין שאינם מעכבים, ואעפ"י דכבר נמרה מצות מילה, ואינו חוזר כי אם משום זה א"ל ואנוהו, מ"מ הותר לו כל זמן שלא פירש, דהו' חלק מהמצוה. ה"נ גבי פיק"נ שהותרה, שרי לעשות כל מה שרגילין לעשות לו בחול, והטעם דביו"כ הו' דחוי', דאיסור מלאכה לחוד הותר ולא איסור אכילה.

(ו) אמנם באמת קשה להבין, דהתם מה שחוזר על ציצין שאינם מעכבים הוא משום דהו' חלק ממצות מילה, משא"כ גבי חולה דמה שהותר הוא להצילו ממות, וכיון שכבר יצא מסכנת נפשות, מהכ"ת להתיר לו כל הרברים הצריכים לו (כן הקשה הגר"ן נעשטעטנער שליט"א בקובץ שבילי רפואה ז' עמ' פ"ה). אך אפ"ל עפ"י המאירי הנ"ל דרברים אלו הם לחיזוק רפואתו וכו', א"כ אפשר לרמות למילה, רכמו במילה הציצין הם חלק מהמילה, ה"נ הרברים הנצרכים לחולה הם חלק מהרפואה. (ועי' בשבילי הרפואה ח' עמ' ס"א דכתב קרוב לדברינו).

ומש"כ הקובץ הערות ושאר האחרונים דיו"כ היא רחוי, דהאכילה לא הותרה, וכמו בנבילה, צ"ע דהרי איסור אכילה דיו"כ הוא איסור זמני משא"כ בנבילה, ועוד דמה שהותר לשחוט לחולה אעפ"י שיש לפנינו נבילה, למאן דמתיר, אינו רק מטעם דנבילה רחוי, אלא יש גם עוד טעמים, שמא יקוץ החולה וכו', כדאי' התם, ומה ענין זה לדיו"כ.

ומש"כ האחרונים הנ"ל דשבת אמרי' בי' הותרה, קשה דהרי הרבה מהפוסקים ס"ל דאף לענין שבת אמרי' רחוי, ובפרט דהמ"מ מפרש דינו אליבא דהרמב"ם, והרי הרמב"ם כ' להדיא ברפ"ב רחוי' היא שבת וכו', ועי' כ"מ דרדוקא נקט רחוי'. אך מצאנו כמה אחרונים רכתבו דהרמב"ם ס"ל הותרה, עי' צפנת פענח כאן, ועי' באבנז"ל אור"ח סי' תנ"ה.

ז) עוד אפשר ליישב קו' האחרונים מהא דיו"כ דמאכילין החולה עפ"י אומר, דידוע מש"כ הנרי"ז הלוי מבריסק בשם אביו הגר"ח זצ"ל בחידושו על הרמב"ם הל' שביתת עשור, דהי' ס"ל דרין השו"ע דמאכילין עפ"י אומר היינו בחולה שאין בו סכנה כעת, אלא הרופא אומר שאם לא יאכל יסתכן, בכה"ג הוא דצריך אומר, אבל כשחושב"ם לפנינו וצריך לאכול, בכה"ג נותנים לו כל צרכו ואין צריך אומר, כי היר"כ נדחה מפני החולה, ועי' בשבילי הרפואה ז' הנ"ל עמ' פ"ז דהגרי"ז אמר בעי"פ לא' הרבנים דמקור הדין הוא מהמ"מ הנ"ל, וא"כ אין קו' מכאן על המ"מ, דהתם מיירי דאין סכנה כעת אלא ע"י מניעת האכילה אבל בחושב"ם אין צריך אומר, ואפשר להסביר החילוק, עפ"י הנ"ל מהחלקת יואב והישוע"י דהותרה אמרי' בודאי פיקו"ג ולא בספק, מש"ה בודאי פיקו"ג שרי בלא אומר וכהמ"מ, משא"כ בספק מודה המ"מ דצריך אומר ודינא דהשו"ע מיירי בכה"ג, (ועי' קובץ כרם שלמה אלול תשמ"ח).

ועפ"י אפשר ליישב מה שהקשינו לעיל על המ"מ מהא דסי' שד"מ דהותר לו כרי פרנסתו ולא יותר, ועפ"י דהגר"ח הנ"ל א"ש, דהתם ג"כ אין פיקו"ג לפנינו אלא בכה"ג דאם לא יעשה יסתכן ע"כ לא הותרה אלא כרי פרנסתו ואה"ג אם יש פיקו"ג לפנינו שרי יותר מזה בדברים הצריכים לו וכמש"כ.

ח) עוד סברא בר' המ"מ, והוא שיטת הרדב"ז (ח"ד סי' ק"ל) דנשאל על חושב"ם אם מותר לעשות רברים שאין בהם צורך כ"כ, והשיב וז"ל, ודאי ראין כאן צד סכ"ג, אבל בדברים שיש בהם קצת צורך, אפשר שאם לא תעשה לו הרברים שיש בהם קצת צורך יבא לרברים שהם צורך הרבה, והרבר ידוע שס"ס דוחה את השבת, תרע שהרי שוחטין לחולה בשבת אעפ"י שאפשר להאכילו נבילה דאין בו איסור לאו משום דילמא ידע שהוא נבילה ויקוץ בו ויסתכן עכ"ל. וביאור דבריו כ' באבנז"ל סי' תנ"ג עפ"י הגמ' ביבמות (ע"א) דאם כאיב לינוקא עינא אין מלין אותו, וביאורו המפרשים הטעם רשמי יצטרף כאב זה לסכנה ויסתכן יותר, דהמילה היא סכ"ג, וע"כ שרי כל מה שרגילין לתת לו בחול, כיון דהוא מסוכן, ושמא יסתכן יותר, והקשה לו אביו (בעמח"ס אגודת אוזב) דא"כ אמאי ביו"כ בעינן אומר, ליחוש דילמא יסתכן יותר, ותירץ לו (בסי' תנ"ד) דהנה יש להקשות הא שלוחי מצוה אינם ניוקים ולמה ניוחש לה ולא הוי שכיח

הזיקא, אלא י"ל דהיינו דוקא לגבי האדם עצמו אבל לגבי אחרים לא אמרי' הכי, א"כ גבי מילה שאנו מלין אותו ל"ש לומר שלוחי מצוה אינם ניוזקין, וכן בחולה שאנו עושים לו צרכי רפואתו אין אומרים שלוחי מצוה אינם ניוזקים, משא"כ ביו"כ שהחולה בעצמו הוא האוכל ביו"כ, שפיר י"ל שלוחי מצוה אינם ניוזקים, וע"כ בעינן אומר, (ועי' ג"כ בסי' תנ"ה), [ולרבריו יוצא שהחולה עצמו, כיון ריש לומר לגבי' שלוחי מצוה וכו', א"כ אפי' בשבת, לא הותר כ"א לצורך פיקו"נ ותו לא, והוא חידוש גדול, ויש לחלק בדוחק], ולר' הגרי"ז בשם הגר"ח יובן יותר מה דלא דמי יו"כ לשבת, דבאמת בחושיב"ס כמו רבשבת מותר לו הרברים הרגילים לו, כן ביו"כ הנ"ל, והסברא נותנת גם לפ"ד הרב"ז הנ"ל דהיכא דהוא כבר חושיב"ס חיישינן שמא יסתכן ביותר, משא"כ כשעדיין אין ידוע שהוא חושיב"ס לא הותר כ"א מה שנוגע לפיקו"נ בלבד.

ט) פש גבן לבדורי קושיית הביה"ל מסוגיית הגמ' שם, רלהחולקים על הרמב"ם וס"ל דגם לחולה עושים מרודה א"כ מיירי הגמ' בחושאב"ס ולא שמענו היתר בזה, ולכאורה אינו מובן, דוראי דהנך ראשונים דפליגי על הרמב"ם וס"ל דגם לחולה עושים מרודה, מוקי לגמ' בחושיב"ס וכפשטא דמסקנת הגמ' דעושים מרודה לחולה ובחושיב"ס מיירי.

י) ועתה נשובה לשיטת החולקים על המ"מ, דהקשו עליהם מהא דמחמין לו חמין וכו', וכן מהא דמכבין את הנר בשביל חושיב"ס, ועי' בביה"ל שם דאין הכוונה שבמניעת השינה יהי' לו סכנה, כ"א שהשינה טובה עבורו, ולכא"נ נראה דהוא שיטת המ"מ וא"כ סותר הביה"ל א"ע, אלא דכבר כ' בביה"ל ובשעה"צ כאן דלצורך גדול יש להתיר, א"כ מיירי בצורך גדול, אך קשה ע"ז רא"כ אמאי ביו"כ בעינן אומר הא ווראי דהוא צורך גדול להאכילו כדרכו בלא אומר ולה לא הותר, וצ"ע, ולפמש"כ שיטת הרב"ז בהסבר ד' המ"מ דטעמו הוא מפני שמא יסתכן יותר כנ"ל, יש להבין דעת הפוסקים החולקים על המ"מ אמאי לא חיישינן להכי, וכ' לפרש בס' ברכת השבת עפ"י הביה"ל דהצורך גדול יש להתיר לכרע, א"כ הם חוששים כשיטת הרב"ז דק ביש צורך גדול, והמ"מ ס"ל דאפי' בצורך קצת נמי חיישינן להכי.

אך עדיין קשה בהא דסי' רע"ח הנ"ל דמותר לכבות הנר כדי שישן חושיב"ס, ועי' במ"ב סק"א וביה"ל, דיש מחלוקת בין הרמב"ם והמאירי והפמ"ג, אי מיירי דוקא כשא"א להוציא החולה מהחדר או לכפות כלי על הנר ורק אז שרי, א"ר לא שנה ובכל אופן שרי כיון ריש בו סכנה, דהרמב"ם ס"ל כרעה א' ראסור, והמאירי והפמ"ג ס"ל דשרי, ולכא"נ נראה דחולקים במחלוקת הנ"ל, וזה קשה, דהרי המ"מ אזיל בשיטת הרמב"ם וא"כ הרמב"ם ס"ל הכי, ואמאי כתב בפיהמ"ש בס' שבת דרק כשא"א בענין אחר, ובס' נתיב חיים כ' דהרמב"ם חזר בו מפיהמ"ש.

ואפשר ליישב כך, דהנה הר"ן בחידושיו (שבת ל') אהא דמוקמינן למתני' בחושיב"ס הקשה ח"ל, וא"ת אפי' תוקמא למתני' בחושיב"ס אכתי מאי למימרא, פשיטא דמותר, ותי' הרא"ה ז"ל משום דספיקא היא אם יישן כשהוא מכבה או

לא. קמ"ל דלא יוציא את הנר או יכפה עלי' את הכלי אלא מכבה לאלתר וזרין ומותר עכ"ל. וכ' בס' תורת רפאל (סי' ל"ו) דתרי תירוצא נינהו דתירוץ ראשון קמ"ל דאע"ג דספיקא הוא אם יישן כשהוא מכבה ור"ל דמלבד דאיכא ספק אם השינה יהי' לו רפואה איכא ספיקא אם יישן כשהוא מכבה וכו'. ותי' הב' הוא, דאע"ג דיכול לכפות כלי עלי' אפ"ה מותר לכבות, ועוד י"ל דס"ד דבמניעת שינה מהחולה ליכא סכנה ואין מחללין עליו את השבת קמ"ל דכיון דיפה הוא לחולה אע"ג דאין במניעתו סכנה מחללין עליו, וכמש"כ המ"מ הובא במג"א סק"ד. והחולקים על המ"מ ס"ל דיש במניעת שינה מהחולה סכנה דע"ז יכבד עליו חליו, עיי"ש. ונראה מדבריו שמפרש ב' תירוצים בד' הר"ן, דתי' א' הוא דיש ספק אם ע"י השינה יהי' לו רפואה וכמ"כ יש ספק אם יישן וע"ז קמ"ל דשרי, ותי' ב' דאעפ"י דיכול לכפות כלי אפ"ה שרי לכבות. ולפי"ז מיירי אפי' כשודאי לו דע"י השינה יהי' לו רפואה ה"א דאם אפשר בע"א לא נחלל שבת וקמ"ל דשרי. ולפי"ז אפ"ל דהרמב"ם רכ' דאם א"א בענין אחר לא הותר לכבות הנר, ס"ל דמתני' מיירי בספק אם יישן, וס"ל דבכה"ג לא הותר הדברים המועילים לחולה שאין במניעתם סכנה, דער כאן לא הותר כ"א כשודאי לן שיהי' לו תועלת אבל בלא"ה לא. והמאירי והפמ"ג דכתבו דבכל ענין אפשר לכבות. או דס"ל דלא כהרמב"ם וס"ל דבכ"ע אפשר לכבות. או דס"ל דמתני' מיירי דודאי לן שיהי' לו תועלת ולא כהסבד התורת רפאל בד' הר"ן. ולפי"ז מא"ח ומא"ח ול"פ.

(יא) היוצא מכל הנ"ל: אן בחולה אם צריך לעשות בשינוי או לא, יש מחלוקת בין המחבר והרמ"א, וי"א דתלוי בפלוגתא אי הותרה או דחוי'. ב' בחולה אם אפשר להתיר כל הדברים הרגילים לעשות לחולה. — להמ"מ וכו' שרי, או מטעם הותרה, או מטעם הדרב"ז. [וכעת ראיתי בס' עמק הלכה (יו"כ סי' ב') דכ' דאפי' למ"ד הותרה לא הותר כ"א מה שנצרך לפיקו"ג ולא יותר, ולאורך גיסא ע"י בצ"צ הנ"ל שיש לו צד לומר דאפי' למ"ד דחוי', אפשר לומר כהמ"מ]. ולהרבה פוסקים לא שרי כ"א מה דצריך להצלתו. ג' ביו"כ אי ס"ל כהמ"מ, למ"ד בחולה הותרה, כאן ס"ל דחוי', וכן מטעם הדרב"ז ולהגר"ח בפיקו"ג, לפנינו שרי כהמ"מ. ד' ביולדת, בענין לעשות בשינוי. לתשב"ץ והגר"ח קי"ל כהמ"מ, וי"א דכאן לכו"ע לא קי"ל כהמ"מ. ה' ספק פיקו"ג, דעת החלקת יואב דבכה"ג לא אמרי' הותרה, והמ"מ מודה בזה, ואולי אף הדרב"ז ס"ל הכי כי אין מה שיצטרף לפיקו"ג. ו' ספק תועלת, להרמב"ם לא הותר בדברים שאין במניעתם סכנה.

(יב) ולהלכה, אעפ"י שנתבאר לעיל באריכות ליישב שיטת המ"מ, מ"מ נראה מהפוסקים דנקטו דלא כוותי', ע"י בשו"ע הרב שכ' להחמיר לבעל נפש, והמ"ב הכריע דלא כוותי' אא"כ בצורך גדול או דיש חשש שיתגבר החולי ע"ז, (ועי' בצמח צדק שם בסוף התשובה נראה שס"ל כן). ועי' עכו"ם ודאי דשרי דלא גרע מחושאב"ם גרידא דעושים לו כל צרכיו ע"י עכו"ם. והוסיף דבספק נפשות אמרי' להקל, ואפשר לסמוך בכה"ג על המ"מ ואין להחמיר, ע"כ.

(ג) ועתה נבוא לשאלתינו המוצבת בראש, אי שרי לנסוע בדרך יותר ארוכה בחושיב"ס. והנה אם יש בו צורך הרפואה רק שאין במניעתו סכנה, בזה באנו למחלוקת המ"מ והפוסקים הנ"ל, אך אם אין בו צורך רפואה כלל כ"א נייה נפשי' מחמת בושה וכדו', אין מקום להתיר, אפי' להמ"מ, הטעם הרב"ז לא שייך כאן כי אין מחמת מניעתו צד סכנה שיצרף לסכנה, ואפי' להטעם ראומרים הותרה, ג"כ אין להתיר, כי כבר נתבאר לעיל דרמי למילה שעוסק במילה וכו', וה"נ כאן הם הדברים הנצרכים לרפואתו, וכיון שעוסק ברפואתו הותר גם שאר הדברים, אך אם אין בו צורך רפואה אין מקום להתיר. והשי"ת ישלח עזרתו מקודש לכל חולי ישראל, אמן.

עולת שבת בשבתו

תצוה

ונשמע קולו בבואו אל הקודש לפני ד' ובצאתו ולא ימות. וכתב בבעל הטורים, ובצאתו ב' במסורה, דין, ואירך והיו את המלך בבואו ובצאתו (דברי הימים ב' כ"ג). ויש לפרש בהקדם אומרם ז"ל במס' יומא (ט' ע"ב) אמר רבב"ח א"ר יוחנן מאי דכתיב יראת ד' תוסיף ימים ושנות רשעים תקצרנה, יראת ד' תוסיף ימים, זה מקדש ראשון שעמד ארבע מאות ועשר שנים ולא שמשו בו אלא י"ח כהנים גדולים, ושנות רשעים תקצרנה, זה מקדש שני שעמד ארבע מאות ועשרים שנה ושמשו בו יותר משלש מאות כהנים, ע"כ. והטעם הוא, ררובם של כהנים הגדולים שבבית שני לא הוציאו שנתם, כי מתו בעת שנכנסו לפני ולפנים ביום הכיפורים. והסבר הענין הוא, כי בבית ראשון היו הכהנים מתנהגים בקדושה יתירה בכל ימות השנה, והיו ארוקים ודבוקים תמיד בהשי"ת, על כן בעת בואם לפני ולפנים, מקום אשר שוכן שם ענן כבוד ד', היו יכולים לסבול גורל הקדושה אשר שורה שם, מאחר שהיו רגילים לאור הבחיר מקדמת דנא, משא"כ בבית שני שלא התנהגו הכהנים בקדושה וטהרה כראוי, על כן בבואם אל המלך אל החצר הפנימית, נסתלק נשמתם לצד גורל ההארה הבאה מקדושת השראת השכינה. וזהו המשך המסורה, ונשמע קולו בבואו אל הקודש ובצאתו ולא ימות, זה קאי על הכהן גדול שבמקדש ראשון שנכנס ביה"כ לקדש הקדשים ולא מת, וממשיך המסורה ליתן טעם לשבת, משום שהי' את המלך בבואו ובצאתו, כלו' שהי' תמיד רבוק במלכו של עולם בבואו ובצאתו, והתנהג בקדושה טרם הכנסתו לקדש הקדשים, וכן המשיך ררכו אחר צאתו, על כן הי' יכול לסבול אור קבלת פני השכינה.

(כ"ק מרן ארומ"ר שליט"א)

מורים

במס' מנילה (דף ז' ע"ב) מיחייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי. י"ל הכוונה בזה, כי בנוסח שושנת יעקב אומרים, ארור המן אשר בקש לאברי ברוך מרדכי היהודי. נמצא שבין תיבות ארור המן, לתיבות ברוך מרדכי, כתיב אשר בקש לאברי, וראשי תיבות הם אותיות אב"ל, המורה על אבלות וצער. וזהו שכווננו חכמז"ל בלשונם, עד דלא ידע, בין ארור המן לברוך מרדכי, שלא ידע האדם בפורים שום אבל וצער ח"ו, הנרמז בתיבות אשר ביקש לאברי, שהוא בין ארור המן לברוך מרדכי. (הנאון מוה"ר משה ר' מענדלש אבר"ק פוזנא זצ"ל)

תשא

וידבר ה' אל משה לאמר, כי תשא את ראש בני ישראל וכו'. לכאורה תיבת לאמור היא מיותר. ונראה שהורה תורתנו הקדושה להצדיק, ללמוד זכות על זרע אברהם אהבו ולהתפלל תמיד בערם, וזהו הפי' וידבר ה' אל משה, שהצדיק נקרא משה כנודע. כשתרצה להתפלל בעבור צרכי ישראל, לאמור, תאמר אל ה', כי תשא את ראש בני ישראל, תסבול את ראש, פי' המרידות (מלשון ראש ולענה) של בני ישראל, כי תכלית בריאת האדם בכרי שיעבוד את הבורא ב"ה בתורה ובמצות מתוקים מרכש, ואם ח"ו הוא עובר על איזה מצוה ממצות ה', נהפך ממתוק למר ח"ו. וזהו, תשא את ראש בני ישראל, תסבול המרידות של כנסת ישראל, היינו העבירות שעושים, לפקדיהם, מלשון חסרון, כי אין לנו כהן בעבודתו, וגם אנשי אמת נאספו, בכל דור ודור הולכים ורלים, ונתמעטו הלבבות ותקפו הצרות בעוה"ר, ובכל יום ויום גוזדין עלינו נזירות קשות ורעות ר"ל, והיצר מתגבר עלינו מאוד מאוד ומבלבל את מחשבותינו, כל זה תזכור להם בעת צרתם, ונתנו איש כופר, שגם תזכור להם שאנו מקבלים עלינו עול מלכות שמים פעמים בכל יום וכופרין בע"ז, נפשו לח', תיכף הוא לה' ונקרא בן להמקום ב"ה, כי כל הכופר בע"ז כאילו מקיים כל התורה כולה, ונעשה צדיק ברנע אחר, כל זה מוטל על הצדיק ללמוד זכות ולהתפלל עליהם, ולבטל מהם כל מיני נזירות קשות ר"ל, ולהשפיע להם כל מיני טובות, אמן. (הרה"ק מוה"ר יעקב הורוויץ אבר"ק מעליץ זצ"ל)

ושמן זית הין. ובתרגום יונתן בן עוזיאל, ומשח זיתא מלי קסמא דסכומי תריסר. לונין, לונא לכל שיבטא לתריסר שבטין. עכ"ל. כוף אונך ושמע מה שנראה להוסיף מדעתי הקלושה, דחשבון הבשמים שהיו נותנים בשמן המשחה, הי' מ"ו מאות שקל הקודש, כמאזכ' ואתה קח לך בשמים ראש מר דרור חמש מאות וקנמן בשם מחציתו חמשים ומאתים וקנה בשם חמשים ומאתים וקרה

(1) הובא בשמו בכת"י אחד מתלמידיו.

(2) הועתק מחיבורו עה"ת (בכת"י מעתיק).

חמש מאות בשקל הקודש, ושמן זית הי' י"ב לוגין, לפי"ז צא וחשוב, לכל לוג ולוג הי' מגיע בשמים קכ"ה שקלים, כי י"ב פעמים קכ"ה, הוא פ"ו מאות. ונראה לפדש, שכל שבט ושבט הביא לוג אחד, ובו הי' קכ"ה שקלים בשמים, לכפר על מעשה עגל שהי' משקלו קכ"ה ככרין כמנין מסכ"ה (כלשון הכתוב, ויעשהו עגל מסכ"ה). לכן ברקדוק גדול הגיד לנו הפסוק המשקל והמדה שהיו נותנים בשמן המשחה, כי הוא לכפר על מעשה עגל.

(הגאון מוה"ר דוד אופנהיים אבר"ק נ"ש ופראג זצ"ל)

ויקהל

ויעשו כל חכם לב בעושי המלאכה. והביא בבעל הפורים תיבת בעושי' ג' במסורה, רין, ואירך, פני ד' בעושי רע (תהלים ל"ד), ואירך, אל תקנא בעושי עולה (שם ל"ז). כדי לקשר דברי המסורה, נקרים לפרש לשון הפסוק הנ"ל, פני ד' בעושי רע להכרית מארץ זכרם, דלכאורה יל"ד רגודע כי שם ד' מורה על מדת הרחמים, ולמה מגיע מרת הרחמים לעושי רע. אמנם יבואר, רישנם שני מיני עושי רע, מומר להכעים, ומומר לתיאבון. והנה מומר להכעים אסור להתחבר עמו, ואדרבה מצוה להתרחק ממנו כמסחוי קשת, כי מאחד שכוונתו למרוד בד', בלתי שכיח להפך את לבבו למוטב, לא כן מומר לתיאבון, אשר כשל כוחו להתגבר על יצרו, ונעשה מגושם, ראוי לקרבו ולהתנהג עמו במדת הרחמים, כי עי"ז במשך הזמן אולי יוכל להפלותו לעשות רצון השי"ת. וזשה"כ, פני ד' בעושי רע, שצריך להתנהג במדת הרחמים כלפי עושי רע, היינו אותם שאינם בבחי' מומר להכעים, ומפרש הכתוב, להכרית מארץ זכרם, כי עי"ז אולי יזכה להעלותם לקדושה ולהכרית מאתם הארציות והגשמיות אשר המה משוקעים בתוכם רח"ל.

ועל דרך זה יתפרש המסורה, פני ד' בעושי רע להכרית מארץ זכרם, זה קאי על פושעי ישראל לתיאבון, אשר מצוה לרחם עליהם ולהעלותם מעומקא דתהומא רבה כנ"ל, ולזה מזהיר הכתוב, אל תקנא בעושי עולה, שלא תלך עמהם במדת הקנאות ללחום נגדם ולהרחיקם, רק צריך לקרבם בסבר פנים יפות, ולדבר על לבם, דברים היוצאים מן הלב ונכנסים ללב, ובא הכתוב השלישי ואמר, כל חכם לב בעושי המלאכה, כי צריכים לחכמה יתירה במלאכת הקודש הלז, להבין ולהשכיל מתי לרחק ומתי לקרב.

(כ"ק מרן ארמו"ה שליט"א)

ויקרא

אדם כי יקריב. מקשה המדרש, מפני מה לא אמר איש, רק דייקא אדם. ואפשר לומר, רהנה לא הי' העיקר מה שהביא קרבן, רק שהי' צריך לקבל על

עצמו שמהיום ישמור את עצמו שלא לעשות עוד החטא, ואז מועיל הקרבן. וזהו שאמר, אר"ם, ר"ת אישמה דרכי מ'חטוא, כי יקריב קרבן, צריך לקבל על עצמו כנ"ל, אז ירצה לו.

(הנה"צ מוה"ר יהודה ליבוש היילפרין מברעזאן זצ"ל)

תמיהות וישובים

הערה בס' דברים אחרים, ובפי' מראה הפנים על ירושלמי, ובס' שרי חמד בספר דברים אחרים (להגאון מוה"ר חיד"א זצ"ל) בסוף פ"ק ד"ב, הביא הא דרריש רב נחמן (מגילה י"א ע"א) עה"פ בקום עלינו אדם, אדם ולא מלך. וכתב שם דהי' קשה לו לרב נחמן כהאי קרא, דהא אמרינן ביבמות (ס"א ע"א) אתם קרויים אדם ואין אומות העולם קרויים אדם, והרי האי קרא באומות העולם קמשתעי, על כן דריש אדם ולא מלך, כל' דהכתיב הכא בא לגרועי לאפוקי מלך, משא"כ כי כתיב בישראל, לשבח איתמר, ובהכי ניחא מה שיש לחקור, דכתב הרמב"ם (בפ"א מהל' כלי המקדש הלכה י') דהמלך אחר שנמשח אסור לסוך עליו שמן המשחה, והכתיב על בשר אדם לא ייסך, ונדרוש אדם ולא מלך, ולפי האמור ניחא, דרוקא כי כתיב באומות העולם דרשינן ל' לגרועותא אדם ולא מלך, אבל בישראל דאדם הכתוב בהם הוא לשבח, לא מפיק מלך, דלא אתי למעוטי, עכ"ד. — אבל עיין בתוס' הרא"ש להוריות דף י"א ע"ב, שכתב דמש"ה מושחין בו מלכים, משום דכתיב על בשר אדם לא יסך, ודרשינן אדם ולא מלך. וצ"ע מלשון הרמב"ם שם בהל' כלי המקדש.

במראה הפנים דיש הוריות העלה דרעת הרמב"ם דבעינן גם כמומר לע"ז וחילול שבת שיהי' מוחזק בהם, יעו"ש. — ונעלם ממנו מש"כ הרמב"ם בפי' המשניות פ"ק דחולין בסוגיא דהשוחט בשבת, דשם מבואר דבפעם א' שחילל שבת דינו כמומר לכל התורה, יעו"ש.

בספר שרי חמד מערכת עי"ן כלל מ' (ד"ה גם) הביא מהיפה מראה פרק ב' דמועד קטן, דיש עשה על הלוח ברבית, וכתב דלא ידע מה עשה יש על הלוח, ולא זכר שיטת הסמ"ג דלוח עובר בג' לאווין ועשה אחת, והוא לנכרי תשיך ולא לאחיק, (עי' בית דור יו"ד ר"ס ע"ט, ומגלת ספר לאווין דף צ"ח ע"א). (הרב הגאון מוה"ר חיים דוב גראס מפעטריזא ז"ל)

(4) דבר זה הניע אלינו מאת נכדו האכרך היקר החשוב והנעלה מו"ה ירוחם אליהו ראזענפלד נ"י תח"ה לו.

(5) ג' הערות הללו הועתקו מכתביו, והניעו אלינו מאת ידידנו האכרך היקר החשוב והנעלה בנש"ק מו"ה משה העשיל שמעונהעלל נ"י, טוב עין הוא יבורך.

הנאבים והנעימים

(מרור זה מוקדש להדפסת חידו"ת בפלפול ואגדה שרידי אש שנשארו לפליטה מחידושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" דבאבוב בנאליציע, שנהרנו ונשרפו על קידה"ש בשנות הזעם ת"ש-תש"ה לפ"ק).

שתי הערות קצרות

מהאברך החו"ב מו"ה צבי זאנענשיין הי"ד מפארדנורזע⁽¹⁾

הייתי אצל הרב מ' מיכאל האראוויץ נ"י, ראיתי מכתב מכת"ה שליט"א⁽²⁾, שהקשה רלא תנן בפ"ב דערצין ממגלה נקראת וכו"ו⁽³⁾. הנה בגוף חקושיא כבר העיר בספר ליקוטי המשנה בערכין שם. וגם לרבות מפ"ד דיומא, דתנן תמיד קרב במו"ב ב"א ב"ב לא פחות ולא יותר, וסיים בצ"ע, ונ"ל לתרץ, עם הירושלמי פ"א דמגילה, דכל החדש כשר למגלה, למפרש וליוצא בשירא, דכתיב והחורש אשר נהפוך להם מיגון לשמחה, ע"ש. וממילא מיושב, ראין כאן לא פחות ולא יותר, ופשוט.

ראיתי בספר שמירת הנפש, בהגהות שמירה מעליא, מהח"ג ר' שבתי ליפשיץ ז"ל מאורשווא, שהשיג על תשו' אמרי יושר ח"ב סי' ק"מ (אות ג'), מהנאון האדיר מטארנא זצ"ל, שדעתו שאין ראוי למשוך סם קודם המילה שיצטנן הבשר ולא ירגיש צער המילה, והביא ממדרש רבה פ' לך, שאאע"ה במילתו הרגיש ונצטער כדי שיכפיל הקב"ה שכרו, הרי רתחלת ענין המילה הי' דוקא ע"י צער הכריתה בלי פעולות אחרות, וסיים שח"ו לחדש חדשות שלא נהגו מעולם, עיי"ש. וכתב בהגהות שמירה מעליא להשיג על ספר אמרי יושר, מהא דבג' עבירות יתגדל ואל יעבור, דבוראי מותר לעשות פעולה שלא ירגיש צער המיתה, כמו בב"ד שמשקין אותו כדי שלא ירגיש, עיי"ש. ואין דמיונו עולה כהוגן, כי בקידוש השם, עיקר הכוונה שיקדש את השם, ויתגדל ואל יעבור, איכ כשהרג מה לי שעשה פעולה שלא ירגיש הצער, ובפרט שנודע דברי מהר"ם ב"ב החדשות (סי' תקי"ז), כשאדם גמר ברעתו למסור נפשו על קידוש השם, אינו מרגיש שום צער עיי"ש, וכ"כ בתשב"ץ וכלבו. אבל במילה, עוקר המצוה דוקא ע"י צער, כדברי הגאון הנ"ל זצ"ל⁽⁴⁾.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונטרס ד' עמוד ל"ז. — קטע הראשון חובא בשמו בריש ספר עולות של היום (פארדנורזע תרפ"ח), וקטע השני חובא בקובץ בית ועד לחכמים שנה מ' חוברת י' סי' ס"ז.

(2) הוא חר"ה מו"ה שלמה דאמיניץ הי"ד מוויעליטשא.

(3) הקושיא היא, דבפרק ב' מערכין חובא כל המשניות דתנן בהן „לא פחות ולא יותר", ומדוע לא חובא שם המשנה דריש מס' מגילה, דתנן מגילה נקראת ב"א ב"ב ב"ג ב"ד ב"ו לא פחות ולא יותר.

(4) ע"י בשו"ת משיב שלום סי' שי"ח, מה שהשיב להכותב דגן בענין זה.

עור הבאתי ראי' לדברי הגאון מטארנא, מתוס' זכחים כ"ב ד"ה עדל. והעיד אותי הגאון ר' אבא וואקס שליט"א אב"ר בפראשעוויץ, שבבית וער לחכמים שנה ר' סי' תתל"ה, העיר בזה חכם א'. ועיין תוס' חגיגה דף ר', והג"א פ"ק רבבא קמא (סי' י"ט), מש"כ בשם האו"ז.

מכתב מק"ק וויען לק"ק וויניציא בשנת ת"ל לפ"ק

ב"ה.

אילי הצדק ירועים, מגדולים כנטיעים, הלא המה אילני השקמה, מלאים סולת המדע והחכמה, גבירים וקצינים אנשי חיל רודפי צדק, כלם אנשים ראשי בני ישראל, אבני קדש בראש קהל קדש ספרדים בויניציאה יע"א, ועל גביהם אדירי התורה, הרבנים גאוני ארץ, החכמים השלמים בעלי תריסין, המאורות הגדולים, עמודי הגולה, ישמרו השומר אמת לעולם.

קדמנו בנפ"ש ושוענו וחלינו בכל לב להדרת זיו מעכ"ת, כל העדה כלם קרושים עם פתשגן הכתב, ומשם יפרד והיה לארבעה ראשי קהלות קרושות הנמצאים בששורין הבירה שם ליריעה נאמנה כי היתה הרוחה במקצת ת"ל ית"ש, יום טוב של עצרת ברור ראינו מטעם המלך וגדוליו, הרחבת זמן הגירוש עד ח' אב הסמוך הבעל"ט, וראוי היה לייחד להדרת זיו מעכ"ת לפי כבודכם כתב מיוחד, וכי לא הספיק הזמן מדוב המדרות שעברו עלינו, בשחנו ביו"י, ובענות צדק רום זיו מעכ"ת שתרינו לכף זכות כי לא נח"ת ביעקב לעשות כרצון איש ואיש ולפי הכבוד.

ועתה באנו מול הדרת זיו מעכ"ת להשמיע במרום קולנו, ראה תראו את עניינו ואת יגיע כפנו, ויהיו דברנו אשר התחנונו קרובים לפני הדרת זיו מעכ"ת, כי מה בצע בהרחבת הזמן, ואחר כך לישב בצוק"ה וצרה ח"ו, ודברי שרים ומושלים גדולים וחשובים דורשי טובתינו ת"ל אנחנו שומעים כי ידאו חכמים

(1) תוכן המכתב סובב והולך אודות גזירת הגירוש על בני ישראל מק"ק וויען, שנגזרה בשנת ת"ל לפ"ק ע"י הקיסר (לעפאלר) והקיסרית של מדינת עסטרייך. (ראה בשו"ת אוהל יעקב להג"ר יעקב ששפורטש זצ"ל בסי' ע"ז, מש"כ אודות גזירת גירוש הנ"ל). מעל"ד של אגרת הנוכחי, כתוב בזה"ל: לק"ק וויניציאה, ליד האלופים וקצינים, מבחרי פנינים, רוזנים ומנינים, רועי צאן קרשים מנהיגי פרנסי ק"ק ספרדים יצ"ו. מק"ק ווינא. — אפריון נמטיי לידירנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוטטערער ג"י מאנטווערפען, שהמציא לנו מכתב זה להרפיסו בקובצינו. זכרה לו אלקי לטובה.

מתוכם ילמדו לשנ"ר לדלג על הער"ם על פני כל אחינו שבגולה לאסוף ולכנוס ליקר פריון קהלה קדושה זו, אם בזאת יאות לנו שיהיה מן המוכן לעת רצון אדוננו הקיסר יר"ה מאה אלפים רייכש טאלר, וגם אחרי כן אשר יביאו בני ישראל את המנחה לזמנים קצרים עוד מאה אלפים ר"ט, והוצאות השתדלות אלה מזה ואלה מזה עולים ויורדים כסולם מוצב בתחתיות ארץ וראשו מגיע עד למעלה לא יאומן כי יסופר בשל מי הראי"ה הזאת כי באנו עד הלום ת"ל, ואם בעזה"ש תנאי שבממון קיים יהיה, יעלו אותן הוצאות גם לסך מאה אלפים ר"ט בלי גוזמא, והכל נעשה נגד רצוננו בפועל המושלים גדולים וחשובים, שנתכוונו לטובתינו, וצעקנו כי טוב לנו אבו"ד את חזקת ישוב פה משנכנים עצמנו בעול כבר ומוטות ברזל, ודי לנו בצרות ראשינו, ואנחנו כלואים ומשוקעים כבר בסיט היון מצולות חובות, אשר הם לשכים בעינינו ולצנינים בצרדנו, והמחיה על הקלקל"ה, אנה אנחנו עולים בהוצאות חדשים, ויש לנו אוכלים מרובים ונכסים מועטים, והשיבו אותנו דבר, ראש שבמי ישראל אתם נצבים היום במקום גדולים ומי האיש החפץ לרעות את עצמו ולברר עסקיו, פה ימצא את שאהבה נפשו והכל חייבין בראיה מה שאפשר לעשות, ואם נאמר ליסוג אחור מדבריהם, כן לא יעשה מפני קצף גדול על ישראל ח"ו, והמשכיל יבין ויפגע"ם הגם כי גלה ממנו חן המקום הזה יגענו באנחתנו ומנוחה לא מצאנו משך איזה שנים קשים, כל יום קשה מחבירו, עם כל זה נבטל רצוננו מפני רצון אחרים, ישראל קדושים הם, נשליך על י"י יהבינו והוא יכלכלנו כרצונו ית"ש ויעבור עלינו מה, נשליך נפשותינו מנגד למען כבוד השי"ת וקדושתו, את אשר ישנו פה בתי כנסיות בנויות לתלפיות ובתי מדרשים, וכמעט כי אין בית אשר אין שם ת"ת, והקברים שואגים לתר"ף צועקים מן האדמה שלא תהיה ח"ו יד י"י בהם להביא מעשה חסומי"ן, הם כי לא להזכיר, מה שיעשו עם הקבר"ים, לבד מסו"ב אשר בעת צרה ישועתנו הם כידוע, את אלה תזכרו לנו ותתדעו לנו ותמלאו את משאלותינו והושיענו" תחת הע"ת, ורום הדרת זיו מעכ"ת כלכם חכמים ונבונים יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה עת כנוס ועת להשליך, ההכרח לא ישובח ולא יגונה, וידנו לא שפכו בשיח שפתותינו סך עצום ורב כאמור, אך את הזהב ואת הכסף נפסק בגדולים ונסתיים לכשירצה הארון הגדול יר"ה, וחייב כל אדם לראות עצמו כאלו הוא יוצא ובא תוך העם הזה מבין ומביט מאזין ומקשיב כמה חששות שיש לחוש ועינינו רואות כמה מעלות טובות למקום הזה, לא עלינו כי אם לכל ישראל כבריה ארמון.

לכן חזקו ויאמץ לבבכם הראנו חסדיכם וישעכם תתן לנו, כראוי וכנכון לעשות עזר וישועה לסך עצום וגדול כנו, ויהיו הדברים האלה כאלו נתונים נתונים הם בתוך ירי אנשי חיל נבונים ויודעים לכלכל דבריהם שלוחי דידן ועומדים להתפלל בכוכב ראש בבכי ובתחנונים גדולים לפני הדרת זיו רום מעכ"ת על שבר בת עמינו, ואם גם בזאת לא תשמעו ח"ו לשלוח לנו סך עצום

לפום צערא בדרך מתנה, שלחו לנו בתורת הלואה סך עצום ומסוים ושוב ויפה לפי צרכינו המרובים, עד כי ירחיב י"י את גבולנו ונשלם במיטב, אך את הדבר הזה תעשו, חושו עזרתכם לנו כפי הראוי לכבוד המשא אשר יועמם עלינו, ואין לאל ידינו, כי כל חלב ומיטב כספנו אפס, והמעט שנשאר כל אשר לנו במה נחשב הוא לכדי חצי נתינה ראשונה כגו', וכ"ש לשארי נתינות והוצאות.

על כן נקוה לראות מהרה בתפארת עוז צדק מלא ומינכר כברכת י"י אשר נתן לכם, יאמרו נא יראי י"י איש אל רעהו קומה חזק ונתחזקה בעד עמינו, והדרת רום זיו מעכ"ת תודיעו עד מקום שידים שיהורות מניעים ודברים בנחת נשמעים, להרבות עלינו סיועות גדולות כחכמתכם ובינתכם בדרך מתנות או בדרך הלואות, ונבטח ב"י ונשען בחסדו הגדול יהי עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל ישלנו וקווי יחליפו כח יעלו אבר כנשרים ונפרע במיטב א"י, ולתשובתכם הרמה אנחנו מחכים ומצפים עם קבולת הכסף במדה טובה מלאה וגדושה מהר יקדמונו, והשם רכובו עבים, יגדיל תורה ויאדיר זוהר אור מעכ"ת ככוכבים, ותצליחו כעל יבלי מים ערבים, כרצון מעכ"ת וכרצון אונ' נאמנים חותמי' בנמיכות רוח ושברון לב ל"א, יום א"ך סיון ה' ת"ל לפ"ק פה וינא.

חד ליתוה, המיוחד בעם, ה"ה האב"ד ור"מ נר"ז², לא חור עדין משמחת

בתו.

נאם יהודא רופא בלא"א מהר"ר יצחק ווינקלר זצ"ל

נאם יודא בן ה"ר שמעון ז"ל

נאם מרדכי בן לא"א משה מרגליות ז"ל

יחיאל בן מוהר"ר משה ירמיה גרשון כ"ץ ז"ל איש פורט רפא

ונאם יוסף בן לא"א החסיד מהוד"ר זכרי' סג"ל ז"ל

נאם הק' אורי ליפמן

ונא' יצחק המבורג

ונא' משה צבי מברודי

(2) הוא הגאון מוה"ר גרשון אשכנזי זצ"ל בעמח"ס עבודת הגרשוני, ששימש אז כאבד"ק וויען.

[illegible]

חל לימנף ימי ומדב עדה האכלות עין לאחור ערך משמחת בתי.

נאם והשת חסדו בלעז ובד' יתת ויחליל וכל

(עצמ. יור. נ.ב.) ה"ה ש"ת 1912

אברהם בן יצחק

יחי אברהם אבינו ויהי שם כבוד מלכותו לעולם ועד

117

פאקסימיליא מהמכתב שנרפס לעיל בעמוד מ"ד-מ"ו.

28 פסוקים
 ומה יצאן חתמים

אברהם בן יצחק

—

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאבדך היקר ר' אליהו קרוין נ"י להולדת הבן
 להאבדך היקר ר' אליהו ישראל קנאלל נ"י להולדת הבן
 להאבדך היקר ר' חיים מאנדעל נ"י להולדת הבן
 להאבדך היקר בנש"ק ר' יהושע רובין נ"י מבני ברוך להולדת הבן
 להאבדך היקר ר' יוסף אייזיק גרינפעל נ"י להולדת הבן
 להאבדך היקר ר' ישראל משה דעמביצער נ"י להולדת הבן
 להאבדך היקר ר' מרדכי ארי' גיפס נ"י להולדת הבן
 להרב מו"ה נחום מאיר גערמאן שליט"א ר"מ במתיבתא עץ חיים דבאבוב
 להולדת הנכר

להנה"ח מו"ה משה אפטערגוט נ"י להולדת הנכר
 להאבדך היקר ר' שמואל שמחה הלוי לנדא נ"י להולדת הבן
 יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.
 המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אהרן יהודה מינצער נ"י להולדת הנכר
 להאבדך היקר ר' אברהם ראזענבערג נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה אלי' דוד זיידמאן נ"י להולדת הנכר
 להנה"ח מו"ה ארי' דאווידאוויץ נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הנכר
 להאבדך היקר ר' בן ציון איתמר לעזער נ"י להולדת הבת
 להאבדך היקר ר' יעקב פנחס פורסט נ"י מלונדון להולדת הבת
 להאבדך היקר ר' משה יוסף מאיר גאלדפינגער נ"י להולדת הבת
 להאבדך היקר ר' נטע פרידמאן נ"י להולדת הבת
 להרב פסח הלוי מיללער נ"י להולדת הבת
 יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשובע מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.
 המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם דוב יצחק צאנגער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה משה יהושע
 צאנגער נ"י ולחותנו הנה"ח בנש"ק מו"ה מרדכי פעלבערמאן נ"י לאירוס
 בנרנכרם הב' החתן הנעלה כמר דוד אלימלך נ"י תלמיד ושיבתנו
 להרב אשר זעליג גאלדמאן נ"י מגיד שיעור בישיבת בני ציון דבאבוב ולאביו
 הנה"ח מו"ה בנימין גאלדמאן נ"י ולחותנו הרבני הנה"ח מו"ה משה יוסף
 בלום נ"י לאירוסו בתורנכרתם תחי'

להנה"ח בנש"ק מו"ה ברוך שמשון הלברשטאם נ"י לאירוסו בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה יהודה ליב האלשטאק נ"י מירושלים עיה"ק לאירוסו בתו תחי'

להנה"ח בנש"ק מו"ה יעקב שמואל שמעלקא אלעזר קופערמאן נ"י לאירוסו
 בנו חב' החתן הנעלה כמר אברהם משה נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה יעקב יצחק קורץ נ"י מקרית באבוב ולאביו הנה"ח מו"ה יוסף
 קורץ נ"י מקרית באבוב לאירוסו בתו-נכדתו תחי'
 להנה"ח מו"ה יעקב צעהנווירטה נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה מנחם מענדל
 צעהנווירטה נ"י לאירוסו בנר-נכדו חב' החתן הנעלה כמר משה נחמ"י
 נ"י תלמיד ישיבתנו
 להרב שאול דוד ארי' קנאפלאך נ"י משניה במתיבתא עץ חיים דבאבוב
 לאירוסו בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה שלום כ"ץ נ"י מקרית באבוב ולאביו הנה"ח מו"ה ליכוש כ"ץ
 נ"י מקרית באבוב לאירוסו בתו-נכדתו תחי'
 להנה"ח מו"ה שלמה שטיעל נ"י לאירוסו בנו חב' החתן הנעלה כמר דוד יהודה
 נ"י תלמיד ישיבתנו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
 למזל ולברכה לשם ולתפארת.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אהרן ארלאנסקי נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח בנש"ק מו"ה אלטר אליעזר הורוויץ נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה אליעזר רוב נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה אשר ישעי' שארף נ"י לנישואי נכדו נ"י
 להנה"ח בנש"ק מו"ה חיים אלישע פייטלבוים נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה שמחה הלוי שטערן נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה משה חיים מאנדלבוים נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה קלונמים קלמן ראזענבערג נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה שבתי ישעי' הלוי שטורם נ"י נשיא הכבוד של ישיבתנו הקדושה
 לנישואי נכדתו תחי'

להאברך היקר ר' דוד צבי זיידמאן נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' ישראל מאיר הורוויץ נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' מאיר יצחק הכהן בארנפריינד נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' משה נחמ"י הכהן לעווטא נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' נפתלי הירץ לעזער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' שלמה יוסף הכהן איינהארן נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 יעזור השי"ת שיוכו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא
 מתוך עושר ואושר מזל והרחבה.

המערכת

Photocomposed by
"ד"ר חנה גרין"
Simcha Graphic Associates
Typesetters and Publishers

4311 15th Avenue - Brooklyn, N. Y. 11219
Tel. (718) 854-4839

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

כאחד = 15 דאלער לשנה

פראמק = 20 דאלער לשנה

כדעקע = 700 פראנק לשנה

מענדאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רגיל 25 דאלער לשנה

בדואר אויר 35 דאלער לשנה

PRINTED BY GROSS BROS. PRINTING (201) 665-4606

דפוס גרוס האחים גרויס

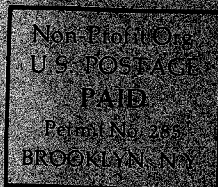
From:

KEREM SHLOMO

Mesivta Eitz Chaim D'Bobov

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Address Correction Requested

Forwarding & Return Postage Guaranteed

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק ארמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלסול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהכחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

ניסן תשנ"ג

(קנ"ה)

שנה ט"ז קונטרס ה'

יוצא לאור ע"י תלמידי

כ"ק מרן ארמו"ר מבאבוב שליט"א

1577 48th Street

Brooklyn, New York 11219

Tel. 871-6623

התוכן

לשבת הגדול ..... כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א ד

מדור זכרון לראשונים

בענין נשים בקרבן פסח ..... הגאון ר' גרשון פולין אבד"ק נ"ש זצ"ל ז

בסוגיא דתשבינו ..... הגאון ר' שלמה דוב בעריש אבד"ק גלוגא זצ"ל ט

בענין חמץ שקיבל עליו אחריות ..... הגאון ר' מיכאל בכרך ראבד"ק פראג זצ"ל יא

פסחים דף ל"א, וחולין דף י"א ..... הגאון ר' צבי העללער אבד"ק ברינל זצ"ל טז

בענין מצה של חדש ..... הגאון ר' אלעזר פלעקלס אבד"ק פראג זצ"ל יח

גליון הצל"ח עמ"ס פסחים ..... הגאון ר' שלמה דייטש אבד"ק נייטרא זצ"ל כ

בענין נוטלפ"ג בחמץ ..... הגאון ר' פנחס הכהן שטיינער אבד"ק איללאק זצ"ל כג

מדור אגרות קודש

מכתב מהגאון מוה"ר משה דוד אשכנזי אבד"ק טאלטשאווא זצ"ל ..... כה

מדור זכרון לאחרונים

בסוגיא דמצה של טבל ..... הג"ר אברהם חנוך פרידמאן דומ"ץ בסאטמאר הי"ד כח

מדור פלפול והלכה

בענין ב"ו וב"י בערב פסח ... הרב מוה"ר שמואל עקיבא יפה"שלעזינגער שליט"א כט

בסוגיא דמצה של טבל ..... ר' יצחק מאטצען נ"י לד

עולת שבת בשבתו

ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים ..... המערכת למ

מדור זכור ימות עולם

קו"ק אודות הסתפקות מצות לחבושי בית האסירים בעיר ברין ..... מג

מדור תעודות ופמיכות

כתב „חבר" ..... הגאון בעל הפלאה אבד"ק פפר"מ זצ"ל מוד

כתב „חבר" ..... הגאון ר' אהרן מנזע צבי ראבד"ק ברלין זצ"ל מה

כתב „המלצה" ..... הגאון ר' זאב וואלף חיות אבד"ק פאלאטא זצ"ל מה

דקדוקי פוסרים ..... מ

מכתבים אל המערכת ..... מז

צילומי כתבי קודש ..... מא, מה

ברכות והודאות ..... מז

דברים אחרים ..... נ

מזכרת נצח

אלה מזבחות תראה ואלה עקדת זכור

הרבני הנגיד החסיד המפואר מו"ה מרדכי ניימאן ע"ה
ראש הקהל בק"ק באכוב יצ"ו
אביו הרבני החסיד הנכבד המפורסם מו"ה אלי' ע"ה מכפר ראבראט בגליל ווישניצא
מחסיד כ"ק מרן ארמור' מוהר"ש זצ"ל
אמו האשה החשובה מרת ליבא גנענדל ע"ה
זונתו מרת רייזל בת הרה"ח מו"ה אליעזר – וזו' מרת עטיל צעהנווירטה ע"ה
נכדת הרה"ק רבי ר' שמעון מיעריסלאוו זצ"ל

צאצאיהם:

ר' יצחק וזו' חנה בת ר' דוד קאנענגיסער ע"ה מקראקא וצאצאיהם
ר' ישעי' וזו' מרים חייטשי בת ר' ישראל יצחק מאסס מקראקא ע"ה וצאצאיהם
ר' יחזקאל שרגא וזונתו בת ר' הערש ליב פישגרונד מנרוב ע"ה וצאצאיהם
ר' שמעון וזו' פיגא בת ר' ישכר דוב גרינפעלד מטארנא-נייפעסט ע"ה וצאצאיהם
ר' משה יהודה ליב וזו' הענא בת ר' הערשל שאיע מלימאנוב ע"ה וצאצאיהם
ר' אברהם אביש וזו' חנה בת ר' נחום אפפעל שו"ב מיאסלא ע"ה וצאצאיהם
ר' שלמה ארי' וזונתו בת ר' אהרששע גערטנער מגארליץ ע"ה וצאצאיהם
מרת בילא ובעלה הרה"ג ר' שמעון בן ר' מנחם אויערבאך מטארנא ע"ה וצאצאיהם
הב' יהושע ע"ה נפטר בערך בשנת תרצ"ג, ומנו"כ בבאכוב
ר' יעקב וזו' שינדל בת ר' אלימלך פרעסער מגארליץ ע"ה
ר' ישראל וזו' בינא מטארנא ע"ה וצאצאיהם

הב' יוסף ע"ה

הב' חיים ע"ה

כולם אהובים כולם ברורים, אברכים חשובים מרביצי תורה וחסידות בכל
מקומות מושבותיהם, עוסקים במצות ואנשי מעשה לשם ולמופת. נהרגו עם
משפחותיהם על קידוש השם, ונגעו דמי אבות ובנים ונתערבו דמי אחים
ואחיות. ארץ אל תכסו דמם עד ישקוף ד' וינקום נקמת דם עבריו השפוך
וכפר אדמתו עמו.

הונצח ע"י בן המשפחה,

יצחק משה ב"ר שלמה זלמן ברוזנער

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שבת הגדול

איתא בטור (א"ח סי' ת"ל) שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול, והטעם לפי שנעשה בו גם גדול שפסח מצרים מקחו מבעשור וכו', ופסח שיצאו ישראל ממצרים ה' ביום ה', כדאיתא בסדר עולם, ונמצא שעשרה בחודש ה' שבת, ולקחו להם כל אחד שה לפסחו וקשר אותו בכרעי מטתו, ושאלום המצריים למה זה לכם, והשיבו לשחטו לשם פסח כמצות השם עלינו, והיו שיניהם קהות על ששוחטין את אלהיהן ולא היו רשאים לומר להם דבר, ועל שם אותו הנם קורין אותו שבת הגדול, עכ"ל. ומקשים המפרשים דלפי זה ה' ראוי לקרות את השבת הזה בשם „שבת הנם“, על שם הנם, ולמה קורין אותו „שבת הגדול“. ועוד הקשו, למה קבעו חכמנו זכרון גם הזה דייקא על יום השבת, הלא כל המועדים והזמנים הכתובים בתורה נקבעו לפי ימי החודש, ולא לפי ימי השבוע, וא"כ מאי שנא זכרון הנם הזה, שנקבע על יום השבת ולא בעשור לחודש.

ונקדים לבאר הפסוקים בפרשת קרבן פסח, ויאמר ד' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר וגו' דברו אל כל עדת ישראל לאמר בעשור לחודש הזה ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית, ואם ימעט הבית מהיות משה ולקח הוא ושכנו הקרוב אל ביתו במכסת נפשות איש לפי אכלו תכוסו על השה, ודקדק האלשיך הק' בפסוקים הללו כמה דקדוקים, ראשית מהו ואמרו שה לבית אבות ולא אמר שה לבית אב, וגם מדוע אמר שה לבית, ותלה הרב ר' בבני אדם, והאחרון הכביר, מה שהקשה, איך ציוה הקב"ה שיקחו שה לקרבן פסח, הלא הכהן גדול לא נכנס לפני ולפנים בבגדי זהב כדי שלא לעורר חטא העגל הנעשה מזהב, דאין קטיגור נעשה סניגור, וא"כ יוקשה, הרי השה ה' העבודה זרה של המצריים, ובני ישראל נכשלו אז ועברו לשה, כמו שטען שר של מצרים, הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז, וא"כ איך יעלה לרצון השה אשר הוא מזכרת עון.

אמנם יתבאר בהקדם דברי הגאון מוה"ר שלמה קלוגר זצ"ל בספרו אמרי שפר עה"ת בפרשת בחקותי עה"פ אז יכנע לבכם הערל ואז ירצו את עונם וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור וגו'. והקשו המפרשים איזה שייכות יש לפסוק זה כאן באמצע התוכחה, וי"ל הכוונה, עפ"י אומרים ז"ל במס' יומא (פ"ו ע"ב) דגדולה תשובה מאהבה שזדונות נעשין בזכות, לכך אמר, אז יכנע לבכם הערל ואז ירצו את עונם, היינו שיעשו מהעון רצון שיתהפכו הזדונות לזכויות, ע"ד שכתב האלשיך הק' עה"פ כי מלאה צבאה כי נרצה עונה (ישעי' מ'), שיעשו תשובה מאהבה, ונרצה עונה שנעשה מהעון רצון ונתהפך לזכויות, כן ה"נ הפי' אז ירצו עונם שיעשו מהעונות רצון, אך באמת קשה הלא אמרו חכמנו ז"ל שם דבתשובה מיראה זדונות נעשית רק כשגגות, וכאן הרי יעשו רק תשובה מיראה, כמו שמורה לשון הכתוב, אז יכנע לבכם הערל, דמשמע דע"י היסורים והקלות שיביא עליהם, יכנע לבכם ויעשו תשובה, א"כ האין אמר אז

ירצו את עונם שיתהפכו לזכיות, הלא בתשובה מיראה זדונות נעשו רק כשגגות. וכתב לבאר, דהנה י"ל דבר חדש, דבישראל ליכא כלל תשובה מיראה רק תשובה מאהבה, כלומר דאף כשישראל עושין תשובה מיראה נחשב ג"כ מאהבה, והיינו עפ"י מ"ש הרמב"ם בפרק ב' מהל' גרושין, דמש"ה מהני בישראל כופין אותו ער שיאמר רוצה אני, מכח דנפש ישראל חפצה תמיד לעשות רצון הש"ת רק הגוף אינו מניחה, וכיון שמחלישין את הגוף נשאר רצון הנפש ע"ש, וא"כ ה"נ לענין תשובה מיראה, כיון דהנפש חושקת לשוב אל ד' מאהבה, רק שאין הגוף מניחה, וכיון שיש להגוף יראה מחמת היסורין ומחמת פחד העונש נחלש כח הגוף ונשאר רצון הנפש על מכונה לשוב מאהבה, וא"כ אף כשעושה ישראל תשובה מיראה נחשב ג"כ תשובה מאהבה. אמנם כל זה הוא במי שיוצא משורש אברהם יצחק יעקב, בזה אמרינן דמסתמא הולך אחר שרשו, וחפץ לשוב מאהבה, רק המניעה מכח הגוף, כמו שפי' המהר"ל מפראג ז"ל הטעם דבישראל אין מצרפין מחשבה רעה למעשה ובב"נ מצרפין, והיינו כיון דישראל יוצא מנוע קדושים אברהם יצחק ויעקב, מסתמא נמשך אחרי שורשו, על כן אף שחושב במחשבתו לעשות עבירה, מ"מ בודאי לא יעשה, משא"כ בב"נ ע"ש, כן ה"נ באם הוא משורש אבותינו, נמשכה נפשו אחרי שורשו ורוצה ודאי לשוב מאהבה, אך שאין הגוף מניחה, וכיון שנחלש כח הגוף באמת חוזר לתשובה, אך מי שאין לו זכות אבות, אין לו חזקה זו, ואם שב מיראה, הוי רק מיראה, וזולת אם ידענו בבירור ששב מאהבה, אבל בסתמא אינו נידון כתשובה מאהבה. ואי תיקשי איך חילקו חז"ל בין תשובה מיראה לתשובה מאהבה, הלא אמרנו דבישראל אף תשובה מיראה נחשב לתשובה מאהבה, זה אינו, דחכמז"ל דק הודיעו לנו דגוף הפיכת עונות לזכיות תליא בגוף התשובה, דאם עושין מאהבה, מתהפכין לזכיות, ואם עושין מיראה מתהפכין רק לשגגות, אבל מי הוא השב מאהבה, ומי הוא השב מיראה, זה תלוי בזכות אבות.

ומעתה יובנו הפסוקים כמין חומד, אז יכנע לבבם העדל ואז ירצו את עונם, ר"ל כיון שנכנע לבבם העדל, א"כ נחלש כח הגוף, והנפש עושה תשובה מאהבה, לכן ואז ירצו את עונם, שיתהפכו לרצון לזכיות, ואף שעשו רק תשובה מיראה, מ"מ זוכרתי את בריתי יעקב וגו', דהיינו שיש להם חזקה אבותם בידם, דבוודאי נמשכו אחרי גזעם ושורשם, לכן אף שעשו תשובה מיראה ג"כ נחשב לתשובה מאהבה, עיי"ש בדבריו כי נעמו.

אמור מעתה, דבני ישראל אשר מקור מחצבתם מהדרי קודש מנוע אבותינו הקדושים אברהם יצחק ויעקב, כולם יש להם רצון והשתוקקות עזה בפנימית לבבם לעשות רצון הש"ת, ולפיכך גם כאשר עושים תשובה מיראה מחמת פחד היסורים והעונשים, עכ"ו נחשב כתשובה מאהבה, וענין תשובה מיראה המוזכר בדברי חז"ל, קאי על גרים אשר אין שורשם מהאבות הקדושים.

ומעתה יתיישב היטב קושיית האלשיך הק' שהקשה על שנצטוו בני ישראל להקריב שה לקרבן פסח, דנימא אין קמינור נעשה סניגור, ולהאמור לק"מ, דהרי

ביום הזה ציוה אותם השי"ת, משכו וקחו לכם צאן, ודרשו חכמז"ל במדרש, משכו ידיכם מעבודה זרה, ובני ישראל עשו כן, ולקחו את השה שהוא העבודה זרה של מצרים, וקשרו אותו לכרעי המטה בתכלית הביוון, ועשו תשובה במסירת נפש ממש, כמו שאמרו, הן נזבה את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלוננו, ואף שהיתה תשובה הזאת מחמת יראה, וכאז"ל במדרש תנחומא (פ' בשלח) עה"פ ופרעה הקריב, שפרעה הקריב את ישראל לתשובה, והיינו על ידי פחד ומורא מיסורים, עכ"ז היתה חביבה ומקובלת לפניו ית"ש כמו תשובה מאהבה כנ"ל, וממילא נתהפכו זדונותיהם לזכויות ומעשים טובים, וא"כ שוב לא שייך לומר כאן הכלל ראין קטיגור נעשה סניגור, דמאחר שהזדונות נתהפכו לזכויות, תו ליכא קטיגור כלל, כי אדרבה אותן העוונות למצות נחשבו ולסניגור נתהפכו.

וחש"כ, רברו אל כל עדת ישראל לאמר בעשור לחודש הזה ויקחו להם איש שוה, ואם יקשה בעיניך הלא אין קטיגור נעשה סניגור, לזה אמר, שוה לבית אבר"ת, שהקטיגור נהפך לסניגור, מאחר שיש להם חזקת אבהתא, כי הם זרע אברהם יצחק ויעקב, א"כ בפנימית לבבם תוכם רצוף אהבה להשי"ת, וזהו שאמר שוה לבי"ת, עדה"כ מבית ומחוץ תצפנו, שבפנימיותם ובמורשי לבבם, כל אות נפשם ותשוקתם רק לעשות רצון השי"ת, וגמר אומר, במסכת נפשו"ת, לרמוז על דברי הרמב"ם הנ"ל, כי באמת כלתה וגם נכספה נפ"ש ישראל לעבוד את ד' באהבה, ולכן תכוס"ו על השה, שזה יכסה על עון השה, כמאה"כ על כל פשעים תכס"ה אהב"ה.

ומעתה נבין ונשכיל המעם על קריאת שם שבת הגדול, דיש לומר דמה שסיבב הקב"ה שיהי' פסח מצרים מקחו מבעשור דייקא, הוא לפי שיום עשור לחודש חל אז ביום השבת קודש, ומבואר בזוה"ק דיום השבת הוא עת רעוא דרעיון, וגם בנוסח התפלה לשב"ק אומרים, ושבת קדשך באהבה וברצון הנחלתנו, כי בשבת קודש מתעלים בני ישראל בבחי' אהבה ורצון, וגם מסוגל יום השבת לתשובה, כמבואר בספח"ק סידורו של שבת, דתיבת שב"ת נוסריקון שבת ב"ו ת"שוב, והיינו תשובה מאהבה, נמצא רביום השבת, יום לקיחת השה, עשו בני ישראל תשובה מאהבה ומשכו ידיהם מעבודה זרה, ואע"פ שבלא"ה היתה התשובה מאהבה, על ידי שורשם הקדוש מהאבות כדברי האמרי שפר הנ"ל, אמנם מאחר שנתוספו עליהם גדים בעת יציאת מצרים, אשר אין להם חזקת אבות, סיבב הקב"ה שיהי' זמן קיחת השה ועשיית התשובה בעת רצון, דהיינו ביום השבת קודש, וממילא יתהפך הקטיגור לסניגור, כאמור.

נמצא שלא על חנם קבעו חכמינו ז"ל זכרון הנס ביום השבת ולא ביום עשור לחודש כדרך כל המועדים וזמנים, כי מה שהועילה התשובה, הוא רק על ידי שהי' בשבת קודש שהיא בחי' אהבה ורצון, אשר עי"ז נעשו הזדונות כזכויות, ובמלה הקטרוג, ולפיכך קבעו חכמז"ל זכרון הנס ביום השבת דייקא, להיותה עיקר סיבת מעלת היום, ועפ"י יובן ג"כ מעם קריאת היום בשם שבת הגדול, שהוא על דרך אומרם ז"ל הנ"ל, גדולה תשובה (מאהבה) שזדונות נעשות כזכויות.

בענין נשים בקרבן פסח

מהגאון מוה"ר גרשון פולין אבד"ק ניקלשבורג זצ"ל⁽¹⁾

במס' פסחים דף צ"א ע"ב, אשה בראשון שוחטין עלי' בפני עצמה ובשני עושין אותה מפילה לאחרים דברי ר' יהודה וכו', כמאן אזלא הא דאמר ר' אלעזר אשה בראשון חובה ובשני רשות וכו' כמאן כרבי יהודה, ע"כ. והנה הרמב"ם פסק בהל' קרבן פסח פ"ב ה"ד, עושין חבורה כולם נשים אפי' בפסח שני, הרי רס"ל כר' יוסי, וכן פי' הכסף משנה. ובפ"ה ה"ח פסק, נשים שנדרחו לפסח שני, השני להם רשות, רצו שוחטין רצו אין שוחטין לפיכך אין שוחטין עליהן בפני עצמן בשבת בפסח שני, הרי שפסק כר' יהודה, וכבר קורא תמה תמה הכ"מ על הרמב"ם, שדבריו סותרין זה את זה. ומה שרוצה הכ"מ ליישב שהוא מכריע דאפילו לדעת ר' יוסי אינו דוחה את השבת, כבר סתר דבריו הלח"מ, ומניח בתימא, יע"ש. ובלא"ה תמהני, הלא הרמב"ם פסק אפילו אם חל פסח שני בחול, הוא דשות, רצו עושין רצו אין עושין, ולדעת ר' יוסי הוי חיובא.

לפיכך נ"ל לתרץ דברי הרמב"ם על מכונם, דבאמת יש להפליא, היכי משמע דעת ר' יהודה רס"ל בשני עושין מפילה לאחרים, משום דהוי רשות, הא ילפינן מקרא דכל חקת הפסח רעושין מפילה, ודלמא נמי חיובא הוא לעשות מפילה לאחרים, ואי ליכא אנשים שנדרחו מפסח ראשון מטמאין אחד מהם, כמו שפירשו באין שוחטין פסח על היחיד. וכמו כן איכא למידק בהא דאמר ר' אלעזר אשה בראשון חובה ורוחה את השבת, ובשני רשות, ומשמע דדיוקא אשמעינן רשני אינו רוחה שבת, אי איירי ששוחטין בפני עצמן, הלא לדעת ר' יהודה אפילו בחול אין שוחטין לעצמן, ואי מיירי במפילה, הרי דוחה את השבת משום אנשים. ועוד תמהני בפ"י קושית התוס' (ד"ה וכתוב), רלמה הביא הגמ' אליבא דר' יוסי קרא ונכרתה הנפש, תיפוק ל' רהא מוקים קרא חטאו ישא האיש ההוא למעט קטן, וממילא ככל חקת הפסח מרבה לנשים לחיובא, ומאי רמשני התוס' דהי' מסתבר לומר ככל חקת הפסח למפילה, לא נ"ל, דהא צריכין להבין לר' יוסי רלמא האיש ממעט נשים נמי ממפילה, ואהני ככל חקת הפסח לשאר מילי שיהי' פסח שני שוה לראשון, אלא וודאי כל היכא דמצי לקיים ככל חקת הפסח שיהי' פסח שני שוה לראשון עריף מלמעט, לכך דחיק ומוקים איש למעט רק מחיובא, וא"כ בוודאי לר' יהודה לק"מ דלמא האיש למעט קטן, דהוא יליף מאיש לפי אכלו למעט קטן כמבואר במס' סוכה (מ"ב ע"ב), משא"כ לר' יוסי דמוקים קרא למעט קטן, ממילא מסתבר לקיים ככל חקת הפסח שיהי' שוה פסח שני עם ראשון לגמרי, ויהיו נשים

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ס"ב עמוד ז'. — חידו"ת הללו הועתקו ממפנקס כת"י מעתיק אחד (אשר העתיקו מכת"י) המונח באוצרו הטוב של ידרינו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם מוה"ש שאול הוטמערער נ"י מאנשווערפען. ישא ברכה מאת ד'.

שוחטין בפני עצמן כמו בראשון, ול"ל קרא ונכרתה הנפש, ואל תשיבני דאכתי אינו שוה לראשון לענין קטן, זה אינו, דקטן בפסח ראשון נמי פטור.

אלא ודאי נ"ל לתרץ הכי, דהא התוס' (בד"ה איש) מקשין עוד, למה לי למעט קטן תיפוק לי' דקטן פטור מכל המצות, ומתמצים למעט קטן שהגדיל, ע"ש. וכבר תמה המהרש"א הלא הוא קאי אליב' ררבי, וס"ל קטן שהגדיל חייב בפסח שני, ונ"ל דחדא באירך מתורצת, דלא לחנם מדייק הגמ' למעוטי קטן מכרת, ולמה לא אמר סתם למעוטי קטן, אלא ודאי דקטן חייב לעשות פסח שני אם הגדיל בנתיים, רק אם הויר ולא עשה אינו חייב כרת, ואל תתמה, שהרי הרמב"ם פסק, שמא ודרך רחוקה חייבים לעשות פסח שני ואם הויר ולא עשה אינו חייב כרת ע"ש, והיינו דקאמר למעוטי קטן מכרת דייקא, דחייב לעשות, דק פטור מכרת, רק לפי' קשה דילמא בא למעט אשה מכרת, לכך מביא קרא ונכרתה הנפש לרבות אשה, הרי בהדיא מרבינן אשה לכרת, וע"כ האיש ממעט קטן מכרת, רק קשה מנ"ל להמפרש הלימוד דר' יוסי מקרא, דס"ל לר' יוסי ראשה חייב כרת בשני, דלמא ס"ל נמי רק רמחויבים לעשות שני, ומש"ה שוחטין עליהן בפני עצמן, ואין חייבין כרת כמו קטן, ובאמת קרא דונכרתה הנפש קאי אראשון, כמו שפרש"י.

לכך נ"ל הכל על מכונו, שלא יקשה שום דבר, דהרמב"ם מפרש פלוגתא דר' יהודה ור' יוסי בפסח שחל בשבת, והכי קאמר, בראשון אם חל להיות בשבת שוחטין עליהן בפני עצמן דחייב עליהן כמו על אנשים, ובשני אם חל להיות בשבת עושין אותה טפילה לאחרים משום דבשני הוי רשות ואין דוחה שבת, לפיכך שוחטין טפילה לאחרים, משא"כ אם חל בחול דשות להם לשחוט בפני עצמן, ומעתה שפיר מוכח מכא דסבר ר' יוסי שוחטין לגשים בשני בפני עצמן, ע"כ מוכח דס"ל לר' יוסי דגשים חייבות בשני בכרת, דהא ילפינן פסח דרוחה שבת, מתמיד דליכא כרת, מכש"כ פסח דאיכא בכרת, ואף גם דנדחה ק"ו וילפינן דרוחה שבת מבמועדו אפילו בשבת, מ"מ לפי האמת טעמא דפסח דרוחה שבת משום דאיכא כרת, וכן מוכח במס' יבמות דף ה' ע"ב, דמקשה מנ"ל עשה דרוחה ל"ת שיש בו כרת, ומפסח ליכא למילף דאיכא כרת, ואי איכא מיירי גבי פסח דאינו בכרת, כגון גבי פסח שני, ואפ"ה דרוחה שבת, קשה לילף מהכא, אלא ודאי דליכא מיירי דרוחה שבת ואינו בכרת, וא"כ ע"כ מוכח לי' לר' יוסי דס"ל שוחטין בשני בפני עצמן, דחייבין כרת על פסח שני, וקשיא מנ"ל, דלמא איש בא למעט פסח שני מכרת גבי אשה, ואי משום ככל חקת הפסח, דהלא קאי על עונש כמו שכתבתי, לכך הוצרך להביא קרא ונכרתה הנפש, דמיירי בכרת ומרבה אשה, ומעתה שפיר אמרינן כמאן אזלא הא דאמר ר' אלעזר בשני רשות וכו', כמאן כר' יהודה דס"ל הכי, והרי דברי הרמב"ם נכונים דפסק כר' יהודה, הואיל דסבר ר"א כוותי, ולכך פסק גשים בשני רשות רצו שוחטין רצו אין שוחטין, ואינו דוחה את השבת, ואפ"ה בחול עושין חבורת גשים של רשות בפני עצמן, ולפענ"ד נראה כי מקום הניחו לי להתגדר, וק"ל.

בסוגיא דתשביתו

מהגאון מוה"ר שלמה דוב בעריש הערצפעלד זצ"ל)
אבד"ק גלוגא

במס' פסחים דף ד' ע"ב תוס' ד"ה מדאורייתא בביטול בעלמא סני, פי' בקונטרס מרכתיב תשביתו ולא כתיב תבערו אלמא השבתה בלב היא, וקשה לר"י דהאי השבתה הבערה היא ולא ביטול דתניא בשמעתין ר"ע אומר אינו צריך הרי הוא אומר תשביתו ומצינו להבערה שהיא אב מלאכה, וצ"ע מאי קושיא, שהרי ד"ע בא לשלול דתשביתו אינו ביו"ט, ואם איתא דתשביתו מיירי ביו"ט, ע"כ אינו ביטול שהרי ביו"ט אסור בהנאה ואינו ברשותו לבטל (כדאמרינן לקמן דף ו' סוף ע"ב), וכיון דע"כ תשביתו אינו לשון ביטול, ע"כ הוא לשון הבערה, דר"ע ס"ל אין ביעור חמץ אלא שריפה כר' יהודא דיליף מנותד, וק"ל.

ועפ"ז יש ליישב פירש"י בחומש פ' בא שהקשה מהרש"א למה הרכיב שני מאמרים שכתב וז"ל, אך ביום הראשון מערב יו"ט, וקרי ראשון שהוא לפני ז', ומצינו מוקדם שנקרא ראשון שנאמר הראשון אדם תולד, או אינו אלא ראשון של ז' ת"ל לא תשחט על חמץ וכו', עכ"ל, וצ"ל לפירושו דרב נחמן בר יצחק נמי אית לי דרשה דרבא, ואי לאו קרא דלא תשחט על חמץ לא הוה מפקינן מלת הראשון ממשמעותא דכל אינך ראשון דכתיבי במקרא קודש ובלולב, ע"ש במהרש"א.

ונלע"ד ליישב, דודאי לא מפקינן תיבת הראשון ממשמעותא דמיירי ביו"ט דומיא דכל אינך ראשון כמ"ש מהרש"א ז"ל, אלא דרנב"י דמשני הראשון דמעיקרא משמע, ומפיק מלת הראשון ממשמעותא דכל אינך ראשון, מחמת הכרח דכתיב אך ביום הראשון תשביתו ולא כתיב תבערו, אלמא השבתה בלב היא כמ"ש רש"י (דף ד' ע"ב), ואם איתא דביום הראשון הוא ביו"ט, האיך יכול לבטל אחר זמן איסורו, אלא ע"כ דמיירי בערב יו"ט קודם זמן איסורא, ואכתי לא אתי שפיר לשון הראשון, וערב יו"ט לא נקרא הראשון, לזה אמר רנב"י ראשון דמעיקרא משמע, אלא דזה ההכרח דביו"ט לא מהני ביטול, אינו אלא לחכמים דס"ל השבתתו בכל דבר, אבל רש"י פסק (לקמן דף כ"ח) כר' יהודא, וכ"כ הרא"ש בשם רש"י ז"ל, דאין ביעור חמץ אלא שריפה, וכל הנשרפין אפרן מותר וגחלתן נמי מותר מדאורייתא

(1) הוא בנו של הגאון מוה"ר צבי הירש אבד"ק הלברשטאט זצ"ל. כשהגיע לפרקו נשא אישה בתו של הגאון בעל פני יהושע זצ"ל. ראשית נשואותיו היתה כאבד"ק לוקאטש, ושוב נתקבל לאבד"ק לויביטש, ואח"כ עלה ונתעלה על כסא הרבנות בק"ק גלוגא. קצת חידו"ת ממנו הביא חותנו ממנו בספרו פני יהושע על סדר נשים, וגם בעוד כמה ספרים הובאו חידו"ת ממנו. נשמתו עלתה לגנוי מרומים ביום ג' לחודש תמוז שנת תקמ"ה לפ"ק, ומנ"כ בעיר גלוגא. — חידו"ת הללו הועתקו מכת"י נכדו הג"ר נפתלי צבי הערצפעלד, והגיעו אלינו מאת ידידנו האברך היקר החשוב והנעלה מוה"ר יודל ליכטענשטיין נ"י מאנטווערפן. כרך ד' חילו ופועל ידי תרצה.

כמ"ש תוס' (דף ה' סוף ע"א), ולפ"ז הוי ברשותו נמי לבטל, (כמ"ש בס' אבן עזר, והביא רא' שכ"כ חלקת מחוקק באה"ע ססי' כ"ח, וכ"כ הב"ש ס"ק נ"א, דמה"מ חמץ בפסח בר דמים הוא, והמקרה בחמץ חוששין לקידושין, ע"ש פ"ק דפסחים דף ו' ע"ב), לכן לא סגי בלא"ה לשיטת רש"י להביא קרא רלא תשחט וגו', וק"ל. ואין להקשות נהי דרש"י פסק כר' יהורא, הלא ר' יהורא אומר (דף י"ב ע"ב) אימתי אני אומר בשריפה שלא בשעת ביעורו, אבל בשעת ביעורו השבתתו בכל דבר, א"כ ה"ל מהנקברין שאפרן אסור ואינו ברשותו, זה אינו, דהא לפי האמת דהראשון משמע ערב יו"ט, מצינו למימר דתשבתו קאי קודם זמן איסורא, אבל אמרינן למאי דקס"ד רביום הראשון תשבתו קאי ביו"ט, א"כ צותה תורה לשורפה, דתשבתו כולל נמי השבתה וגם ביטול, כדאמר ר"ע, כמ"ש מגיני שלמה ופרי חרש סי' תל"א. ולפ"ז יפה כתב רש"י או אינו אלא ביו"ט, ואינו יכול לבטל כיון דדינו בשריפה הוה ברשותו, לכך מיייתי קרא רלא תשחט כרפרישית.

ובהא י"ל רלא קשה מה שהקשו תוס' (דף ה' ע"א) ד"ה זמן שחיטה קאמר דחמנא, אע"ג רבאמת כל חד כי שחט דאמרינן בפ' תמיד נשחט (דף ס"ג ע"א) השוחט את הפסח על החמץ עובר בלאו כו', עכ"ל תוס'. ולמאי דפרישית ניהא, דמ"מ מוכרח דזמן שחיטה אסור ואין ברשותו לבטל שהרי הכתוב בא לחייב מלקות בשוחט הפסח על החמץ, (מדכתיב לא תשחט וגו' ולא ילין לבוקר, ודרשינן לקמן דף ס"ג הנך ריקימי בלא ילין), וקשה אמאי לוקה כשיש חמץ לבני החבורה, שמא ביטלו, וגם על החמץ רשוחט גופי', שמא ביטלו, וכי תימא על פי הוראת פיו, הא הוראת פיו אינו מביאו לירי מלקות כדאי' בריש פ"ק רב"מ (דף ג' ע"ב), וכן הקשה בשו"ת פני יהושע, וצ"ל כגון שקנה חמץ לאחר זמן איסורו דליתא ברשותו רלבטלי, אע"ג ריכול ליהנות בנחלתו ואפרו, אפ"ה אינו ברשותו, ולפ"ז ע"כ אך ביום הראשון תשבתו דהיינו ביטול, ע"כ מערב יו"ט, ראי ביו"ט אחר זמן איסורו הלא מזמן שחיטה ואילך אין בידו לבטל, ומדכתיב תשבתו, ע"כ בערב יו"ט קודם זמן שחיטה, ודר"ק.

ובהכי א"ש הא דמיייתי מקרא רלא תשחט על חמץ וגו' שנאמר בפ' כי תשא, ולא נקט מקרא רלא תזבח על חמץ וגו' שנאמר קודם בפ' משפטים, אלא כרפרישית, דמקרא קמא אין דאי' לאיסור הנאה, ד"ל רבאמת לא לקי מספק שמא ביטל החמץ כרפרישית, וקרא אתי לאיסורא בעלמא, אבל מרחזור וכתב שנית לא תשחט, ש"מ דאתא למלקות, כמבואר להריא בפירש"י בחומש פ' כי תשא על פסוק הנ"ל²) וז"ל, הרבה מצות שבתורה נאמרו ונכפלו, ויש מהם שלש פעמים וארבע לחייב ולענוש על מניין לאוין שבהן, וק"ל.

(2) ברש"י שלפנינו כתב דברים הללו ב' פסוקים שלפני זה, עה"פ יראה כל זכורך, יעו"ש.

בענין חמץ שקיבל עליו אחריות

מהגאון מוה"ר מיכאל בכרך ראבד"ק פראג זצ"ל⁽¹⁾

רמב"ם פ"ד מהל' חמץ רין ג'. גוי שהפקיר חמצו כו' הואיל וקבל עליו אחריות נעשית כשלו כו'. משמע דמסברא הוא רילפינן רשומר שכר חייב לבערו. ויש לתמוה רבנא' (פסחים ה' ע"ב) יליף לה מקרא דאמרינן יכול יקבל פקדונות מן הנכרי ת"ל לא ימצא ומוקמי' לה בקבל עליו אחריות, משמע דאי לא קרא ה"א דאפי' שומר שכר אינו עובר. ודוחק לומר דרבינו קמפרש טעמא דקרא דמש"ה חייבי' רחמנא כיון שהוא חייב באחריות, דא"כ הוי לי' לכתוב מיהת דנפקא לן הכי מקרא. ועוד דבריש פרקין רכתב יכול אם שמן כו', רהם דברי הברייתא דקתני יכול ישמין ויקבל פקדונות מן הנכרי כו', ורבינו לא כתב רק יכול אם שמן, והשמיט הא דיקבל פקדונות מן הנכרי דדרשינן נמי מלא ימצא. משמע להדיא דס"ל דלא איצטריך קרא לשומר שכר רעובר, דסברא איכא כיון רחייב באחריות הרי הוא עובר עליו, וקשיא הא בברייתא לא אמרינן הכי, ועוד קשה כיון דרבינו פוסק רשומר חנם פטור, למה לא כתב רשומר שכר אם ייחד לו בית ראינו חייב לבערו כדקתני בברייתא, ראין לומר דס"ל כפירש"י, ולפי מה שפי' הר"ן בדבריו, רהא דקתני ייחד לו בית א"צ לבערו, היינו שאמר לו כנוס שורך ברשותך, דאינו לא ש"ש ולא ש"ח, דהא לפ"ז ע"כ לומר דש"ח חייב לבערו, ורבינו פוסק דש"ח פטור, וע"כ דס"ל כפי' תוס' דברייתא איירי בש"ש, ואפ"ה בייחד לו בית פטור, וא"כ קשה למה השמיט רבינו הא דייחד לו בית, ועיין בלח"מ שהאריך ליישב דברי רבינו, וכתב רבינו מפרש כפירש"י, ולבסוף הניח בקושיא.

והנה שרם בואנו ליישב, נבאר הסוגיא רשם, וגם כוונת רש"י ותוס' במה הם מחולקין, ועי' יבוארו דברי רבינו על נכון בלי פקפוק. — גרסי' בפ"ק רפסחים (ה' ע"ב) ת"ר ז' ימים שאור לא ימצא בבתיכם מה ת"ל כו' לפי שנא' לא יראה לך שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה, יכול ישמין ויקבל פקדונות מן הנכרי ת"ל לא ימצא, אין לי אלא בנכרי שלא כיבשתו, ואין שרוי עמך בחצר, נכרי שכיבשתו ושרוי עמך בחצר מנין, ת"ל לא ימצא בבתיכם, בכורות שיחין ומעורות מנין, ת"ל בכל גבולך כו', אמר מר אין לי אלא נכרי שלא כיבשתו כו', כלפי לייא, אמר אביי איפוך, רבא אמר לעולם לא תיפוך, וארישא קאי, אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה, אין לי אלא שלא כיבשתו, נכרי שכיבשתו מנין, ת"ל לא ימצא, ופריך, והאי תנא מיהדר אהיתירא ונסיב קרא לאיסורא, ומשני, משום שנא' לך תרי זימני, פירש"י, ראם אינו ענין להאי לך בגבולין גבי ראיי' דהא

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ע' עמוד ט"ז. — פלפול זה הועתק מכת"ק, והגיע אלינו מאת ירדנו הרבני הנגיד ר' ברוך יהודה הכהן פרענקל ג"י מוויען. טוב עין הוא יבורך.

כבר אמר, תנהו ללא ימצא ודרוש כי לא ימצא לך אף במצוי אצלך קאמינא לך דאין חמץ אסור אלא א"כ שלך, עכ"ל. ונרסי' בתר הכי אמר מר יכול יטמין ויקבל פקדונות מן הנכרי, ת"ל לא ימצא, הא אמרת רישא שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים, לא קשיא הא דקביל עלי' אחריות הא דלא קביל עלי' אחריות, כי הא דאמר רבא לבני מחוזא בעירי חמירא דבני חילא מבתייכו כיון דאלו מנניב או מתביר ברשותייכו קאי ובעי לשלומי, כדירכו דמי ואסור.

והנה יש להבין הא דמוקי לה רישא בלא קביל אחריות והיינו ש"ח דפטור, מנ"ל לאוקמי בהכי, דלמא קרא דלא ימצא, מרבי אפי' ש"ח, וקרא דלך, ממעט נכרי שנכנס לחצרו של ישראל ובצקו בידו דליתא עלה שומר כלל, ואלו ה' כתוב לא יראה לחוד הייתי אומר דנם זה אסור, להכי כתיב לך, לומר שלך אי אתה רואה כו', אבל כל שהוא שומר עליו חייב לבערו, ובזה ה' ניחא טפי ליישב הברייתא, משום דסתמא קתני יכול יקבל פקדונות מן הנכרי, משמע כל שהוא פקדון בין ש"ח בין ש"ש חייב לבערו.

אמנם נראה דהתלמודא דקאמר הא דלא קביל עלי' אחריות, סמך אאירך ברייתא, והוא מהמכילתא, והרא"ש מייתי לה, דתני התם בבתיכם למה נאמר לפי שנא' בכל גבולך שומע אני כפשוטו ת"ל בבתיכם מה ביתך ברשותך אף גבולך ברשותך יצא חמצו של נכרי ברשות ישראל שהוא בביתו ואין יכול לבערו יצא חמצו של ישראל ברשות נכרי שהוא שלו ואינו ברשותו, ע"כ. ורש"י בחומש פ' בא הביא ברייתא זו, והרמב"ן טען עליו שהיתר זה יוצא לנו מדכתיב לא יראה לך שלך אי אתה רואה כו', עיי"ש. ודעתו שם שאינו כן בהמכילתא, ועיין ברא"ש. אמנם לדירי ניחא, דתרווייהו צריכי, ואי הוי כתיב חד מינייהו, או דרשה דלך או דרשה דבתיכם, הוי מפרשינן לה למעוטי נכרי שנכנס לחצרו של ישראל וחמצו בידו, להכי איצטריך תרווייהו, דהשתא מוקמינן חדא לנכרי שנכנס כו', וחדא למעט נכרי שהפקיד חמצו אצל ישראל ולא קביל עלי' אחריות, והש"ס סמך בזה אההיא דמכילתא, מש"ה משני הא דקביל עלי' אחריות הא דלא קביל עלי' אחריות.

ובהא ניחא מה שיש לדקדק בסוגיא שם אהמסדר הש"ס, דקבע תחלה לפרש הסיפא דברייתא הא דקתני אין לי אלא נכרי שלא כיבשתו כו', ואח"כ נחית לפרש הרישא הא דקתני יכול יקבל פקדונות מן הנכרי, ולמה הפך הסדר. עוד יש לדקדק הא דקאמר כי הא דאמר רבא לבני מחוזא כו', מאי ראי' מייתי מרבא אברייתא אחרי קשיא לן רישא אסיפא, וע"כ דליכא לשנויי אלא הא דקביל אחריות הא דלא קביל, א"כ תו לא איצטריך סייעתא, וכי אילולי דברי רבא לבני מחוזא לא מצי לשנויי הכי, דהא לחלק בין שומר שכר לשומר חנם סברא פשוטה היא, ובר בי רב רחד יומא ידע לחלק בהכי, אמנם לדברינו ניחא, בשים לב הא דנייד רב מלשנויי כראב"י דאמר איפוך, דאע"ג דכל כמה דמצינו ליישב הברייתא בענין דלא נצטרך לשבושי הגירסא עדיף טפי, מיהו היינו דוקא היכא דמצינו לתרוצי בלא דוחק ובענין שאין חסר ואין יתיר בברייתא, ואף כי נסכול קצת דוחק ועכ"פ

הענין ההוא שאנחנו באים להעמיד הברייטא צריך שיהי' מפורש הכי בלישנא דברייטא. אמנם שינויא דרבא, כמה גדול הלחץ דנצטרך לומר כתיב לך לך תרי זימני ושדי חד אלא ימצא, וזהו עיקר הפי' של הברייטא דקתני נכרי שכיבשתו מניין ראתה רואה של אחרים ת"ל לא ימצא, וא"כ עיקר הדרש חסר הוא בברייטא, רהא בלא לך דשדינן אלא ימצא האיך מצינן למדרש להתירא דנכרי שכיבשתו מלא ימצא, ואררבא דנסיב קרא לאיסורא כדמקשי' בנמ', והשתא אי הא דנייד רבא מאוקימתא דאביי הוא משום דרצה לתרץ הברייטא בענין שלא ישתבש ולא נהפוך דברי התנא, א"כ האיך נכנס בדוחק גדול מזה דעיקר חסר בברייטא, ומה גם דנפרש דאין לי כו' ארישא קאי, דגם זה דוחק הוא, דטפי עדיף דקאי אמאי דסליק מיני'.

ונראה ראביי ורבא פליגי בהך מלתא, הא דקתני בברייטא יכול יקבל פקדון מן הנכרי ת"ל לא ימצא, אי איירי בשומר שכר או בש"ח, דאביי ע"כ מוקי לה בש"ח, דאי אמרת דאיירי בש"ש, האיך קאמר אח"כ אין לי אלא נכרי שכיבשתו לאביי דמפיק לה, דכיון דאינו חייב לבערו אלא א"כ קיבל אחריות, מאי ס"ד לחלק בין נכרי שכיבשתו ללא כיבשתו דכיון דקביל אחריות דרבי דחמנא מלא ימצא דהוי כדירי' מה לי כיבשתו מה לי לא כיבשתו, אע"כ דאביי סובר דברייטא בלא קביל אחריות איירי, ורישא דקתני אבל אתה רואה של אחרים היינו נכרי שנכנס לחצרו של ישראל וחמצו בידו דאינו עלי' אפי' ש"ח, אבל כל שהוא שומר עליו חייב, וברייטא זו פליג אהמכילתא דדריש לה מבתיכם, וא"כ שפיר קתני אין לי אלא נכרי שכיבשתו כו', כלו' דאין לי דש"ח חייב אלא בכיבשתו דכיון שהוא כפוף תחת ירך הרי הוא כשלך, אבל לא כיבשתו ה"א דפטור כיון דלא קביל אחריות, וא"ל מנ"ל להתנא, דלמא הקרא דלא ימצא מרבה ש"ש, אבל ש"ח פטור, ד"ל דס"ל דש"ש מסברא ידעינן דכיון דהוא חייב בגניבה ואבידה הרי הוא כשלו, ובפרט למ"ד דבר הגורם לממון כממון דמי, ורבא פליג וסובר דש"ח פטור משום דאיכא תרי קראי, לך ובתיכם, וברייטא דקתני דאסור לקבל פקדון מן הנכרי בש"ש איירי, וא"כ לדירי' לא מצי לפרש איפוך כדאביי, דא"כ מה לי נכרי שכיבשתו מה לי לא כיבשתו, כיון דקביל אחריות אין חילוק, ומש"ה הוכרח לפרש דארישא קאי, אע"ג רבעל כרחנו נצטרך לדחוק לומר דתרי לך כתיבי כיון דא"א לאוקמי כראביי, ועדיפא לי' עוד לאוקמי הכי, ודלא כאביי, כרי שלא נעביר פלוגתא בין ברייתא זו והמכילתא.

ומעתה נניחא, דבתחלה לא הי' קשיא רישא אסיפא, דמצינו למימר הא דאתה רואה של אחרים באינו עלי' אפי' שומר, כגון נכרי שנכנס לחצרו של ישראל וחמצו בידו, אבל לקבל פקדון אסור אפי' ש"ח, וכדמשמע לישנא דברייטא דקתני סתמא, יכול יקבל פקדונות מן הנכרי כו', אבל השתא דמשני רבא רהא דקתני אין לי כו' ארישא קאי, ונרחק בזה משום דס"ל דש"ח פטור, הדר נחית לפרש רישא וסיפא הא דקביל עלי' אחריות כו', כלומר דהתנא סובר דאש"ש צריך קרא ולא מסברא ילפי' לה, ומייתי רא' רבא סובר הכי דרוקא ש"ש חייב לבערו כי הא

דאמר רבא לבני מחוזא כו' כיון דאלו מיגנב או מיתבד כו', דתלוי הרבר דוקא באחריות דגניבה ואכירה, משמע רש"ח פטור, והתלמודא נחית השתא לפרש אליבא דרבא פי' הברייתא, ומינה ידעי' טעמי' הא דנאיד מאוקימתא דאביי, כן נראה בעיני פי' הסוגיא, והוא ישר.

תו גרסי' התם (דף ו' ע"א) ת"ד נכרי שנכנס לחצרו של ישראל ובצקו בירו אין זקוק לבער, הפקירו אצלו זקוק לבער, יחד לו בית אין זקוק לבער שנא' לא ימצא, מאי קאמר, אמר ר"פ ארישא קאי, וה"ק הפקירו אצלו זקוק לבער שנא' לא ימצא, רב אשי אמר לעולם אסיפא קאי וה"ק יחד לו בית אין זקוק לבער שנא' לא ימצא בבתיכם והא לאו דירי', דנכרי כי קא מעייל לביתו' דנפשי' קא מעייל, למימרא דשכירות קניא כו', שאני הכא דאפקי' דחמנא כלשון לא ימצא מי שמצוי בדרך יצא זה שאין מצוי בדרך, ע"כ. פירש"י, הפקירו אצלו וקביל עלי' אחריות, יחד לו בית, כלומר לא קיבלו עליו אלא א"ל הרי הבית לפניך הניחו בא' מן הזוית אין זקוק לבער. והקשו בתוס' דא"כ דיחד לו בית איירי בלא קיבל אחריות מאי איירא יחד, אפי' לא יחד נמי, והיכי נמי מסיק בסמוך למימרא דשכירות קניא, ופי' ד"ת ראפי' באחריות מיירי ומש"ה מפיק מלא ימצא דלא חשיב מצוי בירו כיון שיחד לו בית, ור"פ אית לי' מסברא כיון שייחד לו בית הוי כאלו קבל אחריות על חמצו של נכרי בכיתו של נכרי, עכ"ל התוס'. והר"ן כ' ליישב פירש"י דה"ק, הפקירו סתם זקוק לבער רהוי כאלו אמר לו כנוס שורך ברשותי דנעשה עליו שומר, אע"ג דאינו אלא ש"ח רחייב בפשיעה, אפ"ה חייב לבער, יחד לו בית הוי כאומר לו כנוס שורך ברשותך דלא הוי אפי' ש"ח אין זקוק לבער, עיי"ש.

והנה מ"ש הר"ן דלפירש"י אפי' ש"ח חייב לבערו, צ"ע רהא מיר בתר הכי כתב רש"י אהא דמשני ר"א לעולם אסיפא וז"ל, ולא ימצא משמע המצוי בדרך לכל חפציו, היינו דקביל עלי' אחריות דהוי כדירי', עכ"ל. הרי דרייק וכתב דבעינן דוקא קביל עלי' אחריות דאז הוי כדירי', משמע הא לא קיבל אחריות לא הוי כדירי', ואפ"ה אם יחד לו בית פטור אפי' קיבל אחריות, הרי דרש"י סובר דרש"ח פטור, ובש"ש אם יחד לו בית פטור, והיינו כפיר"ת, ועור רמי הכריחו לפרש שאם קיבל אחריות דלא מהני ייחד לו בית, דלמא מהני, ויהי' פי' הברייתא כפשטא וכמ"ש ר"ת.

וליישב נקדים להבין לפי' ר"ת דברייתא איירי בש"ש, ואפ"ה ייחד לו בית אין זקוק לבער לר"א מקרא דלא ימצא ולר"פ מסברא, למה לא ניחא לי' לר"א ללמוד הכי מסברא כמו ר"פ, עד שהוצרך קרא להכי, ויש לומר דר"פ סובר דהך ברייתא ס"ל כההיא דמכילתא שהביא הרא"ש דממעט מבתיכם יצא חמצו של ישראל בבית נכרי, ומכאן פסקו הגאונים דהמפקיד אינו עובר עליו, עיין ברא"ש, וא"כ שפיר מסתבר לומר דייחד לו בית מהני, רהוא כ"ש מחמצו של ישראל ממש בבית נכרי, ולפיכך לא איצטריך קרא להכי, ור"א סובר דההיא ברייתא לית לי' האי דמכילתא, משום דנראה לו לרוחק לפרש דשנא' לא ימצא ארישא קאי, דעדיף לן לפרש אסיפא וליכא שום סברא לייחד לו בית ואיצטריך קרא.

והנה רש"י ז"ל בפ' בא אקרא דלא ימצא, הביא ההיא דמכילתא דהיינו הרישא לחוד, יצא חמצו של נכרי בבית ישראל, ותו לא. ותמה הרא"ם הא דלא הביא עוד הסיפא, וכ' שלא ה' בגירסתו במכילתא ויתר. וא"כ לפ"ז תו ליכא לפרש דברייתא איירי בש"ש, דא"כ לר"פ מ"ט מהני ייחד לו בית, דהשתא ליכא סברא ללמוד מחמצו של ישראל ממש, ומש"ה רש"י לשיטתו הוכרח לפירושו, ולא מצי לפרש כפיר"ת.

ועפ"י דברינו יתיישב מה שהקשה הרא"ש ארבינו יונה ז"ל דלא כתב לתדן ההיא דמכילתא, והיינו משום רראה ררב אשי שהוא מרא דתלמודא הוצרך קרא לייחד לו בית, ע"כ דלית לי' ההיא דמכילתא, דאל"כ למה לי קרא, סברא הוא, וכדלעיל.

וממה שכתבנו יוצא לנו דהא דהוכרח רש"י ז"ל לפרש דלא כר"ת, הוא משום דא"כ לר"פ ליכא סברא לייחד לו בית בלא קרא, וא"כ י"ל דדווקא לר"פ הוא דמוכח דש"ח חייב, אבל לר"א שפיר יש לומר דש"ח פטור, ומוקי להברייתא בש"ש, ויחד לו בית פטור מקרא דלא ימצא. וזהו שכ' רש"י ז"ל בשינויא דר"א, המצוי בידך, דהיינו שקיבל עלי' אחריות, כן נראה בעיני דעת רש"י, ודו"ק.

ומעתה לא קשה קושיית הלח"מ מהא דפרקי לעיל הניחא למ"ד דבר הגורם לממון לאו כממון דמי כו', דהסוגיא דלעיל קאי אליבא דרבא דמשני הא דקביל עלי' אחריות הא דלא קיבל, דלדירי' ש"ח פטור, ושפיר פריך, ורש"י דכתב דש"ח חייב היינו לר"פ לחוד.

מיהו קשה לר"א דסובר דש"ח פטור, מאי משני אברייתא דלעיל דקתני אין לי אלא נכרי שלא כיבשתו כו', דכשינויא דאבוי לא מצי סבר, כיון דס"ל דש"ח פטור וברייתא ע"כ בש"ש איירי, א"כ אין שום סברא לחלק בין נכרי שכיבשתו ללא כיבשתו וכדלעיל, וכשינויא דרבא נמי לא מצי סבר, דכיון דאיצטריך לי' לא ימצא לייחד לו בית, הא תו מנ"ל למעט מיני' נכרי שכיבשתו, וכעין מה שהקשה מהרש"א אאיסור דהטמנה, ותירוצו לא שייך הכא, עיין שם. וליישב צ"ל דברייתא דלעיל סובר דייחד לו בית לא מהני, ושפיר ממעט נכרי שכיבשתו מלא ימצא. ומעתה י"ל דגם רבא סובר דלש"ש לא איצטריך קרא דחייב לבערו, דכיון דהוא חייב באחריות הרי הוא כשלו, רק היכא דייחד לו בית, דס"ד דהוי קבל אחריות חמצו של נכרי בביתו של נכרי כאירך ברייתא, ואיצטריך לא ימצא ולא כתיב בי' לך, לומר דאפי' ייחד לו בית לא מהני.

והשתא דברי רבינו מבוארים, דהוא ז"ל פסק כברייתא דלעיל דלא מהני ייחד לו בית וש"ח פטור, ומש"ה לא כתב הא דיכול יקבל פקדונות כו', משום דבברייתא איירי בזה בייחד לו בית, דש"ש בעלמא מסברא ידעי' דחייב, וכמ"ש רבינו בסמוך, וכיון שהשמיט הא דייחד לו בית, ממילא שמעינן דחייב, ולפיכך לא הוצרך להביא דהרשה דקרא, דבברייתא הוצרך לפרש הכי, שהוא לאפוקי מאירך ברייתא כנ"ל, ודו"ק.

במס' פסחים דף ל"א, ובמס' חולין דף י"א

מהגאון מוה"ר צבי הירש העללער זצ"ל⁽¹⁾

אבר"ק בריגל ובאניהאד

במס' פסחים דף ל"א ע"א, ומי אמר רבא הכי והאמר רמי בר חמא ראובן שמכר שדה לשמעון באחריות וזקפן עליו במלוה ומת ראובן ואתא בעל חוב רראובן ושריף ליה משמעון ואתא שמעון ופייסיה בזוזי דינא הוא ראתו בני ראובן ואמרי ליה לשמעון אנן מטלטלין שבק אבון גבך ומטלטלי דיתמי לבעל חוב לא משתעברי ואמר רבא אי פיקח שמעון מגבי להו ארעא והדר גבי לה מינייהו רא"ד נחמן יתומים שגבו קרקע בחובת אביהם בעל חוב חוזר וגובה אותה מהן וכו' ואי אמרת מכאן ולהבא הוא גובה אמאי חוזר וגובה אותן מהן וכו', ע"ש בפירש"י. ויש לדקדק במאי רפי' רש"י על הא דמקשה הש"ס מרמי בר חמא, דהקושיא קאי אמאי בעל חוב חוזר וגובה ממנו, ואי אמרת מכאן ולהבא הוא גובה הו"ל כמאן דקני יתמי נכסים, ולמה לא הסיב רש"י הקושיא אמילתא דרבא גופא, אלמא מצי הדר גביא. תו יש לדקדק אמאי פ"י רש"י כאן, אי פיקח יאמר אין לי מעות, טפי מכל הש"ס דלא פ"י רש"י כן.

ונראה דהנה המפורשים הקשו למאי נפקא מינה מירי להך דינא דשיעבודא דר' נתן, תיפוק לי' דהא קי"ל שיעבודא דאורייתא וממילא כשמשמעבדי זה לזה מדאורייתא הדר משתעבדי לי' בלאו דר"ג. ותירץ הרשב"א ז"ל, דלא מצי משתעבד אלא נכסים שיש לו כח בהן למכור אבל נכסים שאין לו כח בהם למכור, אפילו לאביו דאמר למפרע הוא גובה, הני מילי לבתר דגבה לי', משא"כ כל זמן שלא הגיע זמן הפירעון ועדיין יש לסלקו במעות, בוודאי שאין לו כח בהן למכור, וא"כ לא הדר ומשתעבד לאידך אי לאו מדיני דשיעבודא דר"ג, עכ"ד.

והנה הקצות החושן (בסי' ...) כתב, לפי מה דאיתא כאן בגמ' אי אקריש לזה וחבין לזה כ"ע לא פליגי דלא מהני, ופ"י רש"י משום דאינו ברשותו ורחמנא אמר איש כי יקריש ביתו קודש כו', א"כ זה דומה לגזל ולא נתייאשו הבעלים, דשניהם אינם יכולים להקריש, זה לפי שאין שלו וזה לפי שאינו ברשותו. והנה הבי' הביא בש"ע סי' ש"מ דהא דאמרין דשניהן אינן יכולין להקריש, וה"ה למכור, היינו דוקא לאחר, אבל זה לזה בוודאי יכולין למכור, שאין צריך הקנאתו אלא חלקו שיש לו בו. ולפי זה א"ש, דאמילתא דרבא גופי' לא קשיא לי', דאף דלא ה"י המקשן יודע הך דינא דר"ג, מ"מ הרי משועבדים להם היתומים מטעם שיעבודא דאורייתא, דאין לומר כתי' הרשב"א, דהא לדידי' מצי למכור לו, וא"כ ממילא מצי

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קכ"ח עמוד י"ג. — חידו"ת הללו הועתקו מכת"י תלמיד אחד המונח בגנזי ידידנו הרבני החסיד הנגיד המפורסם מו"ה יצחק בן ציון הכהן וואלף נ"י מירושלים עיה"ק. ישלם לו ד' כמפעלו הטוב.

משעבר לי' אף אי אמרינן בעל חוב מכאן ולהבא הוא גובה, ולכך הוצרך רש"י להסיב הקושיא על מילתא דר"ג.

ולפי"ז נבוא לתרץ גם קושיא השני, רהנה השיטה מקובצת על כתובות דף צ"ב תירץ לקושית התוס' במס' כתובות, על מה דהקשה התם אהך מילתא דרבא, הא קי"ל בע"ה אי אית לי' זוזי לא מצי למסלק לי' אלא בזוזי, ותי' כיון דמשתעבר מדר"ג ממילא נעשה הוא עצמו הב"ד ומצי מסלק לי' לעצמו מאי דבעי. ולפי"ז א"ש, לפי מאי דס"ד דלא משתעבר לי' אלא מטעם שיעבורא דאורייתא, ולא הוי' כב"ד, לכך הוכרח לומר שיאמר אין לי מעות, משא"כ לבתר דאסיק מטעם שיעבורא דר"ג, פי' רש"י מה לי אני מה לי אחר, ומשועבר אני לו מדר"ג, ודו"ק.

במס' חולין דף י"א ע"א. מנא הא מילתא דאזלינן בתר רובא, וקאמר דאתיא משבירת עצם בפסח, דאמר רחמנא עצם לא תשברו בו, וניחוש שמא ניקב קרום של מוח, אלא לאו משום דאמרינן זיל בתר רובא. וקשה מהא דתנן במס' פסחים דף פ"ה, דמעצם לא תשברו בו לא הוי משמע אלא עצם שאין בו מוח, אבל עצם שיש בו מוח הוה אמינא שיבוא עשה דאכילת פסח וירחה ל"ת דשבירת עצם, כשהוא אומר בפסח שני ועצם לא תשברו בו, שאין ת"ל שהדי כבר נאמר ככל חקת הפסח יעשו אותו, הוי אומר אחר עצם שיש בו מוח ואחר עצם שאין בו מוח. וקאמר שם בתוס' הטעם, דאין עשה דוחה ל"ת שבקדשים, ועוד דבעידנא דמיעקר לאו לא מקיים עשה.

ובפרק תמיד נשחט דף נ"ט קתני, ת"ר אין לך דבר שמתעכב אחר תמיד של בין הערבים אלא קטורת ונרות ופסח ומחוסר כיפורים בערב פסח שטובל שנית ואוכל את פסחו לערב, והטעם דיבא עשה דפסח שיש בו כרת וירחה עשה דהשלמה שאין בו כרת. והקשה הריב"א (בתור"ה אתי עשה), הא בעידנא דמיעקר עשה דהשלמה לא מקיים עשה דאכילת פסח, דאינה אלא בלילה, ותירץ דמיירי שישחטו פסח עליו קודם שידחו עשה דהשלמה דשוחטין וזורקין על טבול יום, הילכך כשמקריב כפרתו מקיים עשה דפסח, דאז הוא ראוי לאכול, שאם לא הוי יכול להקריב כפרתו, לא יכול לערב לאכול את פסחו, ממילא לא יקיים עשה דשחיטת הפסח, על כן הוי בעידנא, דבעידנא דמיעקר עשה דהשלמה ממילא מקיים עשה דשחיטת פסח שיש בה כרת.

ואם כן קשה, היכי דייק דאזלינן בתר רובא משבירת עצם, דילמא ניקב קרום של מוח, לעולם איירי דשובר את העצם ובודק, ויבוא עשה דשחיטת פסח שיש בה כרת, וירחה את ל"ת הקל דשבירת עצם, והוי שפיר בעידנא, דהא אנן חיישנין דילמא מריפה הוא, ולא הוי מקיים עשה דשחיטת הפסח, והשתא שפיר בתך בדיקת המוח ממילא מקיים עשה דשחיטת הפסח שיש בה כרת, והוי שפיר בעידנא, כמו דקאמר שם הריב"א גבי מחוסר כיפורים, וגם אם ימצא מדיפה ולא הוי מקיים שחיטת הפסח, ממילא לא הוי עובר על ל"ת דשבירת עצם, דדרשינן ועצם לא תשברו בו, בו בכשר ולא בפסול, ודו"ק כי קושיא חריפא היא למבין.

בענין מצה של חרש

מהגאון מוה"ר אלעזר פלעקלס ראב"ק פראג זצ"ל¹⁾

במס' מנחות (דף ס"ו ע"א) ברש"י ד"ה מצה שאי אתה יכול לאכלה כו' כגון חל פסח בשני בשבת ולא תביא עומר עד לאחר השבת נמצא שלא תאכל מצה חרש אלא אותו יום לבדו, עכ"ל. והקשיתי לשאול, ביותר הו"ל לרש"י לנקוט אם חל פסח באחד בשבת ולא יאכלו כלל מן החרש לדעת הצדוקים, והוא כמ"ש תוס' לעיל (דף ס"ה ע"ב) ד"ה מה להלן רגל, ולא כמו שפ"י רש"י גם שם. וכאן שתקו רבותינו בעלי תוס', ושתיקה כהוראה דמי. והנלענ"ד יפה שתקו פה, וכאן דברי רש"י נכונים, עם ביאור דברי תוס' ד"ה כתוב אחד כו', בסוף ערבי פסחים דריש מינ' מה שביעי רשות כו', ושמא תרתי שמעת מינ', עכ"ל. ויש להקשות איך שייך לומר תרתי שמעת מינ', הא הנך שתי דרשות אינן בנושא אחד, אם דרשינן אתה אוכל ששה מן החרש גם שביעי בכלל והוא לאפוקי יום הראשון, ואיך אתה דורש מה שביעי רשות והוי דבר שבכלל כו' א"כ גם הראשון בכלל, ועיין.

ויראה להקדים מ"ש הרא"מ פ' ראה וז"ל, וקשה היכא דיינינן ל' במדה דלא על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו, והלא הכלל באיסור והפרט בהיתר, והמדה הזאת אינה נוהגת אלא כשהכלל באיסור והפרט באיסור דומיא דשלמים כרלעיל, אבל כשהכלל באיסור והפרט בהיתר כגידון דידן, לא דיינינן ל' אלא במדה דדבר שהי' בכלל ויצא מן הכלל לידון בדבר החרש אי אתה יכול להחזירו לכללו עד שיחזירונו הכתוב לכללו בפירוש, דומיא דאשת אח דלא הוא גמיר מכללי ולא כללי גמיר מינ', אלא אשת אח דאישתרי אישתרי, שאר ערוות לא, כדאיתא בריש יבמות, ה"ג שביעי שיצא לרשות הוא רשות אבל שאר יומי חובה. ויש מתרצים דשביעי לא דמי לאשת אח, דהתם הכלל באיסור והפרט בהיתר, אבל הכא הכלל מסופק אם הוא רשות או חובה דתרווייהו משתמע מינ', או תאכלו מצות ולא חמץ ואם רצה לאכול בשר או דגים בלבד שפיר דמי, או תאכלו מצות דוקא ואם לא אכל מצה לא יצא, והפרט מפורש שהוא רשות ולא חובה ואין הכלל באיסור והפרט בהיתר, משי"ה דיינינן ל' במדה דדבר שהי' בכלל ויצא מן הכלל לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא, מה הבערה שהיא מיוחדת וחייבין עלי' חטאת לעצמה אף כל המלאכות כולן חייבין חטאת על כל אחת ואחת, אע"פ שעשאו בהעלם אחד, עכ"ל. והנה דברי המזרחי תלויים ועומדים במה שכתבו תוס' במס' קידושין (דף ל"ח ע"א) בד"ה דאיכרוב עומר כו', בירושלמי מקשה למה לא אכלו מצה מחרש ויבא עשה דבערב תאכלו מצות וירחה ל"ת דחרש, ומתרג' דאין עשה דקורם הדיבור דוחה ל"ת דאחר הדיבור, אי נמי י"ל דגזירה כזית ראשון אטו כזית שני, עכ"ל. ואי ס"ד דשבעת ימים מצות תאכלו הוא מפאת

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס פ' עמוד מ"ו.

החיוב דאם אינו אוכל מצה לא יצא, א"כ הוי עשה דלאחר הדיבור, דנאמר נמי בפ' משפטים ובפ' ראה, א"כ הדרא קושית הירושלמי מדוע לא אכלו מצה מחדש, אולם כ"ז לתירוץ ראשון, אבל לתירוץ השני י"ל דהוא מפאת החיוב, ומה שלא אכלו מן החדש, הנם שמח"ת העשה רוחה ל"ת, אבל גם בימי יהושע היתה גזירה זו וחששו כזית ראשון אמו כזית שני.

ועתה מתורץ, דלא יכול רש"י לנקוט דחל פסח באחד בשבת, כי מזה אין סתירה לצדוקים, די"ל דס"ל שבעת ימים מצות תאכלו חיובא, וה"ק קרא, מצה שאי אתה יכול לאכלה שבעה מן החדש, כי שביעי רשות [מדלא כתיב וביום השביעי עצרת לה' אלקיך מצות תאכלו כמו שפירשב"ם] אתה יכול לאכלה ששה מן החדש, כי העשה של שבעת ימים מצות תאכלו רוחה ל"ת של חדש, ולכך כתב רש"י כגון אם חל פסח בשני בשבת. אמור מעתה ממ"נ, אם אתה אומר שבעת ימים מצות תאכלו רשות, נמצא שלא תאכל מצה חדש אלא אותו היום לברו כפירש"י, ואם אתה אומר שבעת ימים וגו' חיובא הוא ומ"ע, א"כ אתה אוכל שבעה ימים מן החדש כי אין עוד שביעי רשות, השתא לדידהו אותו היום הוא ממחדת השבת יום הקרבת העומר שהתורה התירה לאכול לחם קלי וכרמל, ושוב אין לומר מצה שאי אתה אוכל ד' מן החדש אתה אוכל ו' שעשה רוחה ל"ת, דהא גם בשביעי אתה אוכל אחר הקרבת העומר. ועתה צדקו דברי תוס' תרתי שמעת מיני', מדקאמר מצה שאי אתה יכול לאכלה שבעה מן החדש כו', ואי ס"ד חיובא הוא, מדוע אי אתה יכול לאכול שבעה מן החדש, למה אין עשה דשבעת ימים וגו' רוחה ל"ת דחדש, ע"כ הך קרא דשבעת ימים וגו' רשות, ותרתי שמעת מיני'. ובדרשותי לחג השבועות הארכתני, ודו"ק כי המה דברים חריפים.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להרפים שום חידו"ת או אנרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זו חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

גליון ספר צל"ח על מס' פסחים

מהגאון מוה"ר שלמה דייטש אבד"ק נייטרא זצ"ל¹⁾

דף ב' ע"א ד"ה בודקין את החמץ. לריה"ג שמתיר חמץ בהנאה, הרי הוא ברשותו ממש ולא מועיל ביטול, לכך בחרו בבדיקה.

ג.ב. גם השאגת ארי' (סי' ע"ז) ס"ל כן, אבל האמת עם הגאון מקור חיים בדיני ביטול שלו ע"ש, שזה ליתא כלל.

דף ד' ע"ב ד"ה תנן התם וכו'. הגמרא כאן שהקשה מנ"ל וכו', אין הכוונה כאן מיהא משש ולמעלה אסור באכילה, רק הכוונה שאסור להשהותו בביתו וכו', וכן משמע ברא"ש בשמעתין שכתב דכ"ע מיהא חמץ משש שעות ולמעלה צריך לבערו מן הבית מנ"ל, ואמנם אכתי מנ"ל להקשות ודילמא ליכא שום קרא על ההשבתה ביד, ואעפ"כ לר"מ ולר"י שאסור באכילה מן התורה צריך לבערו משום דגורנין דלמא אתי למיכל מיניה, וכסברת התוס' בריש מכילתן שעיקר קביעות חז"ל בדיקת חמץ הוא משום דלמא אתי למיכל מיניה.

ג.ב. במחכ"ת הגאון זצ"ל לק"מ, דאם כן דאין מצות ההשבתה רק בלילה, וטעמא דר"מ ור"י משום דלמא אתי למיכל מיניה, א"כ למה שורפין בתחילת שש, היה לו לשרוף מיד לאחר חצות, עי' לקמן ו' ע"ב, ושם שפיר קאמר דאי אפשר לבטל או, משום דאינו ברשותו או, אבל לענין השבתה לא שייך זה, וע"כ דהשבתה לאחר חצות מה"ת, וממילא עשו הרחקה שעה אחת כדלקמן י"ב, וזה פשוט.

דף ה' ע"א ד"ה בא"ד. וקשה לרשב"א אמאי לא יליף כרת להשבתת שאור, מדאיתקש לאכילת חמץ וכו', ולתרץ קושית הרשב"א נלע"ד וכו'.

ג.ב. הרואה יראה כמה דחק עצמו הגאון זצ"ל ליישב קו' הרשב"א, וכן במגיני שלמה דחק עצמו מאוד, אבל לרעתי הדבר פשוט דרק לענין זמן הקיש הכתוב וגמר דבזמן אכילת חמץ אינו זמן השבתה, ומה"ט רצו תוס' להקשות לר"ש לרמות זמן אכילה לזמן לא ימצא, ותירצו, אבל רשב"א שהקשה להקיש השבתה לאכילה גם לכרת, זה לק"מ, דא"כ אף אנו נאמר מה אכילה שייך בין בחמץ שלו בין בחמץ דאחרים, אף לא ימצא שייך בין בחמץ שלו בין בחמץ דאחרים, ובהריא

1) נולד בעיר סערדאהעל לאביו הרבני מו"ה אברהם דייטש. הי' תלמיד של הגאון בעל חתם סופר זצ"ל והגאון מוה"ר יהודא אסאד אבד"ק סערדאהעל זצ"ל. ראשית נשיאותו היתה כאבד"ק איפאלשאנ, ואח"כ נתקבל לאבד"ק נייטרא. נדפסו אליו הרבה תשובות בשו"ת מהר"י אסאד, ויש אליו תשובה בשו"ת מאמר מרדכי סי' ס"ט. הניח אחריו ברכה הרבה חיבורים, והנהגות על הרבה ספרים, ולא נדפסו עדיין. נפטר ז' ימים לחודש שבט שנת תר"מ לפ"ק, ומנ"כ בעיר נייטרא. — הנהגות הללו הועתקו מגליון ספר צל"ח עמ"ס פסחים המונח באוצר הספרים של הגה"צ מוה"ר משה רוקח ז"ל אבד"ק קאזלאוו, והגיע אלינו מאת בנו הרב מוה"ר מאיר רוקח שליט"א אבד"ק קאזלאוו. ישא ברכה מאת ד'.

קאמר לקמן ע"ב מגז"ש דשאור שאור דליכא בל יראה בין בבתיים בין בנבולים, בין לאו דלא יראה בין לאו רלא ימצא בחמץ ראחרים, וע"כ דרק לענין הזמן הקישם הכתוב ולא לשאר רינים. ואין זה ענין למוגיא דזבחים מ"ח ותוס' שם, דשם מיירי בענין שההיקש והגז"ש סותרין ולומר מי עדיף, אבל כאן הענין דעל ידי הגז"ש מוכח דלא בא ההיקש רק לענין הזמן, וזה ברור לדעתי ופשוט.

דף ט' ע"ב ד"ה תוס' ד"ה ספק, ונראה דגם בלי ספק גררוהו, ואפילו לא היו מצוים שם חולדה וברדלס, יש כאן ספק שמא לא האהיל נגד הנפל, שהרי הנפל לא מילא כל חלל הבור, וכו'.

נ.ב. נעלם מהגאון ד"ל במחכ"ת, תוס' ע"ז מ"ב ע"א ד"ה מפני, שכתבו דמיירי בבור קצר שהי' ראשו ממלא הבור.

דף מ"ה ע"א ד"ה ר"א אומר לא תקרא לה שם, פסק המדרכי רעיסה שנילושה מערב יר"ט שאסור להפריש ממנה חלה ביום טוב, אסור לאפותה, וכתב הב"ח בסי' תק"ו הטעם, שהרי אפשר למפלגה בלישה, אלא ראיסור ראין מפרישין חלה רביע עליה, ולכן כיון דעכ"פ אפשר למפלגה, דמי לעיסה חצי' של גכרי שאסור לאפותה ביר"ט, והמג"א בס"ק י' סתר דברי הב"ח ממשנתינו, דג"כ אפשר למיפרש חלה, אלא דאינו מפריש משום איסור חמץ, ומותר לאפותה ביר"ט, אלמא כיון דאיסור חמץ רביע עליה, מיקרי אי אפשר למיפלגי בלישה, ולכאורה דברי המג"א תמוהים, דאיסור חמץ הוא איסור דאורייתא, לכך מיקרי אי אפשר למיפלגי בלישה, משא"כ הפרשת חלה ביר"ט הוא רק איסור שבות וכו'. ואמנם הנלע"ד שהמג"א כיון לדברי התוס' בד"ה הואיל, שהקשו למה סמך ר"א על הואיל, והלא בידו להטיל לצונן, וכתבו דגזרינן שמא לא תזהר יפה ויבא לירי חימוץ, והא ודאי שזה הוא רק חששא דרבנן, ושפיר הוכיח דאפילו בשביל איסור דרבנן מיקרי אי אפשר למיפלגי בלישה.

נ.ב. אך לדעתי לפ"ז בלא"ה לק"מ קושית המג"א, לפמ"ש תוס' ריש שבת גבי הרביק פת בתנור, וכ"כ הכ"מ פ"ג מחמץ, דחשוב אונס עפ"י תחז"ל, ומעתה מידי הוא טעמו של הב"ח דבשביל איסור דרבנן לא חשוב א"א למפלגי' בעיסה היינו מטעם סברת הר"ן פסחים ל' דעל חומרא דרבנן לא יוכל לצמוח קולא, ודו"ק. וכ"ז שייך היכא דלא נעשה אונס ע"פ תקנת חז"ל, כגון בתערובת חמץ בפסח או בגילוש מעיו"ט, דה"ל להפריש מאתמול, ומה שפשע ולא הפריש תמול, והיום לא יוכל להפריש מצד תחז"ל, לא יביא מזה קולא, אבל כאן, שעתה גלגל העיסה והוא רוצה באמת להפריש חלה ולתתה בצונן, ורק חז"ל אסרו זאת, שמא תחמץ, ומעתה חשוב הוא אונס עפ"י תקחז"ל, וחשוב א"א למפלגי' בעיסה, וזה ברור לכל מבין, ודוק מאוד. ויש להסביר עוד יותר, דכאן ע"כ במה שגזרו חז"ל שלא לתת לצונן באותו גזירה, מיד רצו שיצמיח לו קולא עי"ז שיאפה כל העיסה, דאל"כ שנימא דעי"ז חשוב עוד אפשר למפלגי' בעיסה ואין האיסור דרביע עליה מתיר לאפות, א"כ ממילא כל העיסה לא יהי' רשאי לאפותה, ויתחמץ כל העיסה, ואם יתן

כל העיסה בצונן יתחמץ כל העיסה, למאי דגזרו אולי לא יזהר יפה, וא"כ א"ש, דכאן מותר לאפות, אבל שם בנילושה מעיו"ט, ביו"ט דעלמא, שפיר כתב הב"ח רמטעם איסור דרביע עלה לא יצמיח היתר, רק יניח כל העיסה עד למחר, וכסברת הר"ן בפסחים, וזה ברור ונכון מאוד.

שם ע"ב ד"ה עוד נלע"ד. ומה שכתבו התוס' דכאן מותר משום תיקון חלה, היינו לפי גירסתינו, דגרסינן הואיל ואי בעי מיתשל ממוני' הוא, וא"כ שפיר כתבו משום תיקון חלה, ולדברי המג"א הוה זה אי אפשר למפלג בלישה, אבל לרש"י ראינו עובר בכל יראה אפילו לר"א, א"כ אין כאן תיקון חלה, שהרי יכול להפרישה ולהניחה, ופשיטא דלא מקרי אי אפשר למפלג בלישה.

ג.ב. עיין מ"ש הגאון לקמן ד"ה שם, שהרגיש בעצמו דלפ"ז אין ראי', דר"י ל"ל הואיל, רק לר"י כאן דאין כאן משום ב"י, ממילא אין כאן משום הואיל כיון דאפשר למפליגי' בעיסה, כקושיות תוס'. אבל במחכ"ת אין זה כוונת התוס', דא"כ למה כתבו אבל גבי חלה לא אסרו משום תיקון חלה, מה לי בתיקון החלה, רק דכאן לא אסרו שלא יעבור הוא על ב"י. אבל האמת יורה דרכו, דכוונתם, בשלמא שם בביצה בעיסה חצי' של נכרי כו', דאיכא משום לכם ולא לנכרים, שם החמירו חז"ל שאסור אפילו אין המלאכה מלאכה גמורה, כגון בעיסה חצי' של נכרי וחצי' של ישראל, דליכא כי אם חד מירחא, וזה מותר מה"ת רק מדרבנן אסור, אפ"ה נגד לכם ולא לנכרים אסרו גם מלאכה כה"ג, אבל כאן בחלה דאיכא רק משום לכם ולא לגבוה, שם אינו אסור רק מלאכה גמורה, אבל מלאכה באופן זה דלא הוי רק חד מירחא, לא גזרו בלגבוה משום תיקון חלה, וא"כ בין לר"א ובין לר"י שייך כאן הואיל ובצע מכל חרא פורתא, אך ר"י לית ליה הואיל כלל, ומיושב בזה גם קושית השאגת ארי' דמנ"ל לר"י ל"ל הואיל, דלמא טעמא דר"י משום דלא בעינן לדירי' הואיל משום דבלא"ה משכחת לה לדירי' כיון דס"ל דאין זה חמץ שעובר עליו על ב"י, ולהנ"ל אתי שפיר, דעכ"פ מדלא חייש ר"י לתיקון חלה ע"כ דלית ליה הואיל, ונ"מ אם יהי' החלה נאפת ולא תהי' רק חלה טמאה, א"כ אם אכלה אדם בשוגג חייב בקרן וחומש, כדאיתא לעיל דף ל"א ע"ב, אבל אם נתחמצה שוב פטור האוכל מקרן וחומש, למאי דק"ל לפי דמים משלם עי"ש בסוגיא, וכל זה פשוט וברור.

דף מ"ח ע"א ד"ה אמר רב"ה. ולכן נראה לפענ"ד דמשנתינו מיירי בלחם העשוי בדפוס לכל לחם כמרתו.

ג.ב. במחכ"ת זה דוחק, אבל לפמש"ל פירוש תוס', א"כ בלא"ה לק"מ קושיות המגן אברהם, וא"ש דרבי הב"ח רשם בעיסה שנתגלגל מעיו"ט, ליכא תיקון חלה, דהא יכול להניחה לאחר יו"ט, ואז יאפנה ויפריש חלה, מש"ה אסור הב"ח דחשוב אפשר למיפלג, אבל כאן איכא משום תיקון חלה, משום הכי שרי, וזה ברור ולק"מ קושיות המג"א. אולם ראיתי שגם הגאון בס' בינה לעתים ג"כ הבין כמו שכתב הגאון פה, ואני עפר תחת כפות רגלם, והנעל"ד כתבתי כי תורה הוא, ומה שיש לדקדק עוד, כתבתי בחידושי בס"ד.

בענין נותן טעם לפגם בחמץ

מהגאון מוה"ר פנחס הכהן שטיינער אבד"ק איללאק זצ"ל¹⁾

שיל"ת. פה ק"ק איללאק יע"א. יום א' יו"ד למב"י תרס"ד לפ"ק.

החיים ושלום וכ"ט לכבוד אהובי האברך החריף ובקי תפארת האנשים ... כש"ת כמו' עקיבא בלויא שליט"א. יהי נועם ה' עליו מעו"ע אמן.

מכתבו הנעים מבהיק מוזהר התורה בחקירות וסברות בא לפני בעת שטרדותי רבו בהכנות לחג הקודש, ובכל זאת לכבוד התורה ואהבתי לירידי נ"י, אמינא מה שלפום רהיטא עלתה במצדותי בעזה"י.

[א] תחלה אומר, דזה לשון רש"י (פסחים ל' ע"א), אמר רב וכו', ולית הלכתא כוותי מתרי טעמא, חדא דאוקי רבא הלכתא דתערובות לאחר זמנו מותר כר"ש והאי פחות מתערובות הוא, ועוד דקיימל"ן דנותן טעם לפגם מותר, וזה משעברו עליו ימי הפסח הופג טעמו בדופני הכלי, עכ"ל. והקשה מעלתו נ"י, דלפי מאי דס"ל לרש"י דאם הוי נוטל"פ, מותר אפילו לרבי יהודא דס"ל דחמץ לאחר זמנו אסור, א"כ גם בתוך הפסח ה"י לנו להתיר וכו', ע"כ.

ובהשקפה ראשונה אין כאן הכרח לפרש כן דברי רש"י, אלא הפי', חדא דאוקי רבא הלכתא דתערובות לאחר זמנו מותר כר"ש והאי פחות מתערובות הוא, ועוד, כלומר אפילו תימא דלא הוי פחות מתערובות [או אפילו בלא ששים אלא רוב בעלמא], ג"כ מותר לר"ש לאחר זמנו, מטעם נוטל"פ"ג בדרבנן, דאסור מטעם קנס בעלמא, לאפוקי בפסח, דיש כאן דאורייתא.

ועוד אפילו לפי הבנתו, דרש"י כיוון בתיבת „ועוד“, דר"ל אפילו תימא לרבי יהודא דחמץ שעבר עליו הפסח אסור מן התורה, מ"מ הו"ל להתיר, דמשעברו עליו ימי הפסח הופג טעמו בכלי, ג"כ י"ל, דבפסח כיוון דיש חומרא דכרת, ולא בדילא, וחשקו של אדם לאכול חמץ מה שרגיל כולה שתא, משא"כ לאחר הפסח דליכא כרת אפי' לר"י, וליכא תוקף חשק לחמץ שעבר עליו הפסח, טפי מחמץ שנעשה לאחר הפסח, דאם נכסוף לאכול חמץ ררגיל בו כולה שתא, יכול לאכול אחר הפסח מה שנעשה ונאפה לאחר הפסח. ובפירוש ישנו ב' שיטות באו"ח סי' תמ"ז סעיף יו"ד, אי נוטל"פ"ג מותר או אסור בפסח, ויעוין כאן בר"ן.

[ב] מה שהקשה בדברי הר"ן, הגנה זה לשון הר"ן פסחים ל', אמאי לא פשמינן התם מהא דרב דס"ל נוטל"פ"ג אסור, לאו קושיא היא, ראפילו למ"ד נוטל"פ"ג מותר, הני מילי ריעבר אבל לא לכתחילה, ומ"ש רש"י ד"ל דרב ס"ל נוטל"פ"ג

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס מ"ז עמוד י"ח. — תשובה זו (בכת"י השואל) הגיעה אלינו מאת ידידנו הרב מו"ה דוד מייזליש שליט"א אב"ד דקהל יטב לב דסאטמאר במאנטריאל מעזבון אביו הרב הגאון מוה"ר צבי הירש מייזליש ז"ל אבד"ק וויימצען. ישא ברכה מאת ד'.

אסור אינו מחזור, עכ"ל. [ומעלתו לא העתיק כן]. והקשה מעלתו נ"י, רלמה לש"ס למימר שמואל לטעמי' רסובר כר"ש, ולא אמר רסובר נוטלפ"ג מותר. — ובהשקפה ראשונה לק"מ, הלא לפי'ז הי' אסור לבשל בקדרה זו תבלין ושאר רבר חריף רמטעים לשבת, ולכן אמר טעם יותר מרווח, רסובר כר"ש, והכל מותר.

ג] הקשה מעלתו נ"י, רגם לר"י קדירה לאחר זמנו לא הוי לי' לאסור, דהוי כסרוח מעיקרא לענין לאו חדש דאחר הפסח. — ולבבי לא כן ידמה, דרק איסור חדש לא חל אסרוח מעיקרא, אבל כאן דלא נעשה חמץ לאחר הפסח, וגם לא נאסר לר"י חמץ שנעשה לאחר זמנו, אלא חמץ שחל עליו איסור בפסח, אסרה תורה בלאו גם לאחר זמנו, ואיסור רתוך זמנו לא זו ממנו.

ואף לפי דמיונו, נלענ"ד לר"ן לשיטתו בסוף ע"ז ברה"א לא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא, וז"ל, שבליעה הבלוע בקדירה שאינה בת יומא דאוי' לגר היא ומעצמה היא אסור אלא מפני שאינה משביח וכו' עכ"ל, וא"כ אודא חקירתו מסרוח מעיקרא, רהא כל נותן טעם לפגם, הבליעה דאוי' לגר, אלא שהתבשיל ההיתר נפגם בקצת ולא נהנה בהיתר מן האיסור, אבל בליעת חמץ כאן שבא אחר פסח, ובעצמותה דאוי' לגר היא, חל עלי' שם איסור לאו חדש דלא תאכל, ואם נתבשל היתר בתוך הקדירה ההיא שיש שם בליעת איסור, ממילא למ"ד נוטלפ"ג מותר, נפגם ההיתר קצת ולא נהנה מן האיסור, ומותר התבשיל, ולמ"ד נוטלפ"ג אסור, ממילא אסור התבשיל, וזה ברור ופשוט לענ"ד.

ד] מה שכתב רל"ש רמותר מה"ת לאחר זמנו, אלא מטעם קנס, א"כ האיסור מתחיל בתוך הפסח בשעה שהי' הקדירה לשבח ולא הוי סרוח מעיקרא. — לפענ"ד איסור קנס דרבנן לא חל בתוך הפסח, כיון דבלא"ה אסור מדאורייתא, לא הי' להם לחכמים טעם לאסור מרבנן, כיון דבלא"ה אסור מן התורה מצד איסור חמץ דאורייתא, ועל דרך שכתב הש"ך בריש הלכות בשר בחלב ס"ק ג', ודו"ק, גם בלא"ה לא ידעתי, ראשו קדירות הללו לא איירי בשבשלו עוד קודם הפסח בהיתר, והי' אינו בן יומו, וא"כ גם לר"ש גם לר"י משכחת סרוח מעיקרא, דהיינו אם הי' אינו בן יומו קודם פסח.

והנה ער כאן כתבתי בחפזי, כי אהבתי להשיב למעלתו מפני כבוד תורתו ויקרתו, אשרי לו ואשרי לאבותיו שזכו לבן יקר ומעמיק בתוה"ק, ינחהו ה' ויברכהו ויזליחהו, ויזכה לב' שולחנות תורה וגרולה יחדיו מצומדים. ידירו המברכו בכרכת כהנים.

פנחס הכהן שטיינער

רב אב"ד דקה"י ק"ק איללאק יע"א

מכתב מהגאון מוה"ר משה דוד אשכנזי זצ"ל¹ אבד"ק טאלטשאווא

בעזר"ה. אור יום ג' ז"ך ניסן הדר"ת [=ה' תר"ד] פה עה"ק צפת תוב"ב.

לדיו לי' כבר בתי' שלום, אוצר בלום, ה"ה כבוד חתני ידיד ה' וידיד
נפש בית ישראל וידיד נפשי ולבי הרב הגאון החר"ף ובקי המפורסם
בישראל בנן של קדושים, חכם חרשים, נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מו"ה
יקותיאל יהודא נ"י ויופיע אב"ד ור"מ רק' אוהעל והגליל יצ"ו².

מכתבם הק' נחמד אף נעים ששון ושמחה הלבישני גם יעטני פאר ועונג
הגיעני על הבי"ד יום אתמול, ואורו עיני כי זכני ה' חקשב משלום בני וב"ב כולם
כאחד באור פני שווים לטובה, וזמן המכתב הוא ב'פ' ויחי הנשלח ע"י הגבאי
מקאסוב ע"י הבי"ד. והנה זה פעמים ששמחו את לבבי בפאר מכתבם, וביותר
תעוררני מכתב בנותי שתחי' אשר בכל עת בקראי מכתבם וכתב ידיהם מפותחות
אות ק', עיני זולגים רמעות ממש מאין הפוגות, השי"ת יאריך ימיהם ושנותיהם
בנעימים הם ובעליהם ובניהם ובנותיהם, כאשר לבביהם שואל, ולהחיות את נפשי
השוקקה להקשיב מאתן שלומם הנערב והעדינה עלי.

ידידי חתני נ"י, אם אמנם לבא לבאר רובי הרפתקאות רעדו עלי מאז
באתי לארצינו הק' תקצר הריעה, גם אין הזמן גרמא, לכן אנקוט בקצרה, דרך
הלוכי. ברצות ה' באתי לעה"ק ירושלים וישבתי עמהם ערך ד' חרשים, וב"ה כי
נתרציתי להם בכל אופני הק', ובחצי חודש סבת שלחו עבורי אנשי עה"ק צפת ב'
אנשים משולחים ומכובדים במכתב עוים עפ"י פקודת כבוד הרב הק' רשכבה"ג
מסאדענגירע³ לבא ולתקוע אהלי עמהם, וכאשר הקשבתי לרובי הענינים אשר
הקראום זה כמה שנים, עוד מזה לא נחו, והשני' אצה ממהרת, לא יכולתי להסב
מאליהם, וביותר יקרע סגור לבי ונתרעתי אל פקודת הצדיקי' הג"ל, ושמתי נפשי
ורצוני מנגד ומלאתי רצונם, ובאתי הנה בחדש סבת, וזה לי ערך ד' חרשים אנכי
יושב בכאן, והאנשים ההם יושבי עה"ק צפת, שלמים הם ושלמים יהיו, כי המה

(1) נולד בשנת תקל"ו לפ"ק בעיר ראוראל לאביו הגאון ר' אשר אנשיל אשכנזי אבד"ק
ראוראל זצ"ל. בשנת תקס"ב לפ"ק נתקבל לאבד"ק טאלטשאווא. בשנת תר"ג לפ"ק עלה
לארה"ק ונתיישב בעיה"ק צפת, ובשנת תר"ד נתמנה שם לאב"ד של קהלה האשכנזית.
נרפס ממנו ספר תולדות אדם על סוגיות הש"ס, וספר באר שבע עה"ת. נלב"ע ח"י תמוז
שנת תרמ"ז לפ"ק, ומנ"כ בעיה"ק צפת. — מכתב זה הגיע אלינו מאת ידירנו הרבני
החסיד הנגיד הנכבד מו"ה יצחק בן ציון הכהן זואלף נ"י מירושלים עיה"ק. יתברך ממעון
הברכות בשפע ברכות והצלחות.

(2) הוא הגה"ק בעל ייטב לב זצ"ל. כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ז' עמוד י"ט.

(3) הוא הרה"ק מוה"ר ישראל מרוזין זצ"ל, אשר תקע אהלו בסוף ימיו בעיר סאדיגור.

עוסקי' בתורה ועבודה בקרושה ובטהרה, ורובם ככולם שוקרי רלתות התעורה לעברה ולשמרה הכל מתוך הדחק והצער באין משען ומשענה, ובעזר"ה שהייתי בכל ד' ארצות החיים ירושלים וחברון צפ"ט [=צפת וטבריא], וכולם על יסוד א' בנוי, מירת מלכות, כמו היום יש להם מתנהגים במדת גרושה ופיזור, ולמחר לא יש להם אפי' לחם ומים, ומדת צדקה וחסד רב כמו רבו, על הכנסת [כלה] משתדכי' ביניהם על סמך הסבוב של אנשים מכובדים.

בקיצור אני אומר, לרעתי אין מצות צדקה כמו צדקה לעניי ארצינו הק', מעות חלוקה וקרומה אין די חלק שלישי של פרנסת קטון שבקטנים, וביותר יושבי אה"ק צפת, שהיא מכריע כולם בתורה ובעבודה ובעניות וברוחק ובצער ומאורעות קשות בשנים הקרובים זה לזה, יאמינו לי מחמת שאפס ממנוי מחמת הוצאה והפלטול ב"ב הקד' ואבירת כלי של .... והצרכתי ליטול מהם פרס שנתנו לי בעצמם עבור שנה זו, סך למ"ד ארומים, לבי כל עמי, ואני בעל הוצאה יותר מב' ארומים בכל שבוע, ומהראוי הי' לי להעמיד הספקה ממדינת של אונגערן, כאשר המנהג כן בכל המדינות, כשיוצא מהם אדם חשוב, כותבים מנהיגי המדינה להספיק אותם מהכולל של הכנסת כל המדינה בכל הצטרכותו מהכנסת של המדינה שנתגדל עמם, וזה לערך מ' שנה שישבתי במדינת אונגערן שלום הייתי עם ב' הכוללים, וראי ראוי ונכון להספיקינו מכל מדינה.

וזאת בקשתי מכבוד חתני ירדי נ"י, להתאמץ בזה כאשר חשדו אותי איזהו אנשים פה עיר הקודש, שחתני נ"י וראי הטיל מלאי לכיסי ממונות הכולל מזמן נשיאתי משם עכ"פ על שנה ראשונה, מחמת שלא כתב ליתן תיכף, וגם כתב סך קטן שבקטנים, ובסוף הודו והאמינו לדברי. ועתה באתי בתשואות חן על הקוויט ששלח ליתן לי מאה זה' כסף, כי קרוב הי' הדבר להיות כלה הפרוטה כי אם תם הכסף, ום הבטחתו והטחת כבוד חתני ניסו המופלא ומופלג בתורה ויראה מו"ה יונה נ"י הנאמנות אלי בטוב המעמדות, הש"י יצליחם ברב ברכות ושובע שמחות וכל המסייע ותומך בירי הן בגופו והן במאורו וממונו יתברך בשמים ממעל, ויתקיים בהם אני אפתח להם ארובות השמים להריק אליהם ברכה עד בלי די ויוכו לראות בשמחת ירושלים על תלה בנוי' כאמור בירושלים תנחמו.

זה דבר נראה בקרושתה, כל האומות שולחים אנשים שלהם בכל שנה ושנה ויושבים שם כמה חרשים להנות מקרושתה, וכך נקראה בלשון ערבי' קרושי', וכל ציוני' של העמודי עולם יקראו כן בלשונם, וכל אנשי האומות הולכים וסובבים מקום ציונים של עמודי עולם, ואנכי בגדל חלשתי ומעט כוחי וגורל יגיעת וטרחת הרכיבה על חמורים, המחסר וממעט כל הכוחות, עכ"ז הייתי כמה פעמים בכותל המערבי, וכמעט כלתה נפש הבאה לשם, ובקבורת רחל אמנו ובמערת המכפלה, וע"ז נבנה ד' מקומי טומאותם נגד ד' זוגות, ונגד יצחק אבינו אינו מחזיק הבנין, רק נופל כמה פעמים שחזרו ובנאוהו, באמרם שזה הי' קפרן ואינו סובל בנין נגד מקומו, וגם על כמה תנאים, וישי אבי דוד מלכינו, ואבנר בן נר, ורכינו הקדוש, ומערת אליהו הנביא שם התפללנו תפילת שחרית, ורכינו מאיר בעל נס פעמיים,

ור' פנחס בן יאיר, ור' הקדוש וב"י והאלשך והושע בן בארי, וגם ציון של עלי הכהן הגדול, הבנין הוא פלא והפלא, שם היינו משובתי שבת ק', ושם התפללנו שבת ק' שחרית ומוסף, ור' כהנים היו עמנו ועלו לדוכן שם, וזאת נחמתינו בענינו ודוחקנו וצערינו וצער רבת בני עמינו להטעימנו מקצה ואפס קצוה מטה עוז תפארה מדבש ונופת צוף אור נעימת ידידות עריבות מתיקות קדושת ארצינו, אשר בהעלות על לב נמס כל לב והיא המפיג כל דאגה וצער וכולם (מאפס) (כאפס) ותוהו נחשבו נגדה, המקום ינחם וישמח לבבות הנשכרות ויבנה הנהרסות והי' כי יבא שלום בארצינו והיינו לעם א' לעברו שכם א' ויקיים אלינו [עלינו] ועל כל ישראל ויעבור מלכם לפניהם והי' בראשם בב"א.

והנה לעימה בכאן מכתב ר' ישראל בנו של הרבני דוד איפערע שבא לכאן זה איזה שבועות ומבקש עזר מקרובי' לשלוח לי ע"י מעב"ת ולמסור לשרד"ן, גם מכתב ממשרת שלי ב' נתנאל כתובה אל אביו ובניו וקרוביו, גם צריך מאוד עזר מהם להשיאו כי בכאן מהנמנע לישב בלא אשה, איש כזה שבא בשנים, והשכירות כלה על בגדים במשך השנה, ובקשתי מכבודו לעשות איזו פעולה לשלוח המכתב ליד הרב הג' דק' מיהאלוויץ, ולבקש מאתו התעסק בזה, שכולם יושבי' תחת דגלו, והמעות המקובץ יגיע ליד כ"ת ולמסדם ליד השרד"ן, וצריך סך מסוים לסכל ולבגדים ולנדן, והוא עומק ביראת שמים כל היום, וזכות זה יעמוד להם כל הימים, וכעת היוקר ויאמיר, אשר בעת הזאת הי' דאטיל קמח כמו ב' קווארט כ"ח צ"ל שיין, ועכשיו עמד על מ"ב צ"ל שיין.

תו אין עמדי דבר, אהובי חתני, ואנוכי בעד אשנבי אשאף לשמוע בשורות טובות מבניי הנעימים, בכל עת ירים קרנם בקרן בן שמן מוטות כנפיו מלוא רוחב ארצינו עליהו רענן, והי' למשמרת לקבץ הנפשות בב"א.

רברי אהו' חותנו ידידו,

הק' משה דוד אשכנזי האבד"ק טאלטשאווע יצ"ו

(4) הוא הנאון מוה"ר אהרן גרינבערגער זצ"ל בעמח"ס דעת סופר.

בסוגיא דמצה של טבל

מהרב הגאון מוה"ר אברהם חנוך פרידמאן הי"ד⁽¹⁾
דומו"ץ דק"ק סאטמאר

פסחים ל"ה ע"ב. ת"ד יכול יוצא אדם במצה של טבל וכו' מי שאיסורו משום
בל תאכל חמץ יצא זה שאיסורו משום בל תאכל טבל, ורבי שמעון הוא, דאמר
אין איסור חל על איסור אפילו באיסור כולל. ובספר אור חדש מרקק, רלעיל פריך
על המשנה פשיטא, וכאן אמר יכול יוצא אדם במצה של טבל, משמע דהסברא
חיצונה היא שיוצא ידי חובתו במצה של טבל. ובמס' סוכה דיש פרק לולב הגזול,
הקשו בתוס' (בר"ה משום), למה צריך קרא דאין יוצא במצה של טבל, הא הוי
מצה הבאה בעבירה.

והנה נסתפקתי, אם אפה מצה של טבל, ואחר האפי' הפריש המעשר, אם
יוצא בה, והנה מצד מצוה הבאה בעבירה בוודאי יוצא, שאין כאן שום עבירה,
אבל מצד ההיקש אפשר לומר שאין יוצא, דבין כך ובין כך אין כאן חמץ, שכל
זמן שהי' טבל, לא הי' אפשר לחול עליו איסור חמץ מצד אין איסור חל על איסור,
ואחר שעשהו מצה. ג"כ אין כאן אפשרות שיחול עליו איסור חמץ, ממילא לא הי'
כאן שום אופן וזמן שיהא שייך במצה זו איסור חמץ, וא"כ אין יוצא בו.

ובזה מיושב דברי הרמב"ם שמקשים עליו שפסק אין יוצאין במצה של טבל,
ופסק דלא כרבי שמעון, דבאיסור כולל אמרינן איסור חל על איסור, דהרמב"ם
מייירי שאכל ממש מצה של טבל, ולא הי' מפריש המעשר אפילו אחר האפי' קודם
אכילה. והוא מרוקק בלשון הרמב"ם, וזה לשונו הזהב, אין אדם יוצא ידי חובתו
באכילת מצה שהיא אסורה לו כגון „שאכל" טבל כו', מבואר בפירוש בלשוננו,
שאכלו בטבלו, ולכן אין יוצא בה מפני שהיא מצוה הבאה בעבירה, אבל הברייתא
שדריש ההיקש, מייירי אפילו אם תקנה אחר שכבר נעשה מצה, והא דאין יצא
בה, היינו כרבי שמעון דסבירא ל' אין איסור חל על איסור. – ומיושב קושית
התוס' בסוכה, שבאופן זה אין כאן מצוה הבאה בעבירה.

וכן מיושב קושית התוס' לקמן דף ל"ח ד"ה אתיא לכם וכו', תיפוק ל'י
דבעינן לכם. ולפי הנ"ל אתי שפיר, דבאופן שהפריש אחר אפי', ג"כ מקרי לכם

(1) נולד בשנת תרכ"ו לפ"ק לאביו הרה"ג מו"ה צבי יהודה פרידמאן מטאפלאטשאן,
ולאמו (מרת רעכלע) בתו של הגאון בעל חתם סופר זצ"ל. בהיותו ילד קמן כבן שש
נתייתם מאביו, ולאחר שנה מתה עליו אמו ל"ע. נתגדל בבית דודו הגאון מוה"ר יהודה
גרינוואלד אבד"ק סאטמאר זצ"ל. כשהגיע לפרקו נשא אשה בת דודו הרבני מו"ה יוסף
צבי גרינוואלד. בשנת תרס"ה בערך נתקבל לדומו"ץ בק"ק סאטמאר. גרפסו אליו כמה
תשובות בשו"ת זכרון יהודה. – חירות הללו הועתקו מפנקס חידושי המונח בגנזי ידירנו
הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה יצחק בן ציון הכהן וואלף נ"י מירושלים עיה"ק. הוד
והודר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

בשעת אכילה, אבל אין כאן איסור חמץ, מחמת שהי' מעיקרא טבל, ועתה כבר נעשה מצה. ומעתה, משנתינו דקתני אבל לא בטבל, היינו שאכלו בטבלו, כלשון הרמב"ם, ועל זה פריך שפיר פשיטא, הא הוי מצוה הבאה בעבירה, אבל הברייתא מיירי שהתקין הטבל, לכן הי' ס"ד דיוצא, דאין כאן מצוה הבאה בעבירה, וצריך קרא.

הערות בשיטת החינוך* אימתי עוברין בבל יראה ובבל ימצא

שמואל עקיבא יפה-שלעזינגער

רב ואב"ד דקהלת החרדים

שטראסבורק

(א)

כתב בספר החינוך מצוה י"א, שלא ימצא חמץ ברשותינו כל ימי הפסח, שנאמר (שמות י"ב, י"ט) שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם. וביארו חכמינו זכרונם לברכה לאו דווקא ביתו אלא כל שברשותו, עכ"ל.

והמנחת חינוך בריש אות א' דייק מלשון החינוך, דסבירא ליה דאינו עובר בבל יראה ובל ימצא רק בשבעת ימי הפסח, אבל בערב פסח מחצות אינו עובר, וכך היא שיטת הראב"ד בהל' חמץ ומצה פרק ג' הל' ח'. וברעת הרמב"ם נחלקו הרב המגיד והנודע ביהודה, וכן בסוף מצוה ט' אות ד' העיר בזה המנ"ח, ושם נראה דעתו דהחינוך סבירא ליה כדעת רש"י, דגם בערב פסח מחצות עובר, עיין בכל דברי המנ"ח כאן, בד"ה שלא, ובד"ה שוב, וכן לעיל מצוה ט' אות ד'. ושם במצוה ט' בעשירית האיפה אות מ"ט, ציינתי להשדי חמד בחלק אסיפת דינים מערכת חמץ ומצה סימן ה' אות י', בד"ה ובספר דבר מצוה, שהביא בשם ספר סדר המצות הל' חמץ סי' ק"ט, שדברי החינוך הם שלא בדקדוק, כי לא ימצא לא נאמר על ערב הפסח, וכך יתפרשו גם דברי הרמב"ם, ועל זה כתב בספר דבר מצוה, שהחינוך דק היטיב, ואילו המחבר ספר סדר המצוה לא דק, כי החינוך סובר כשיטת רש"י, וכמו שכתב גם המנחת חינוך שם, והשדי חמד לא ניחא ליה בזה, כי גם בשיטת רש"י נמצאו סתירות ממקום למקום, עכ"ז כתב השדי חמד שם, היות והמגדול עוז מעיד שרבינו תם סבירא ליה כן, שגם בערב הפסח עובר

(*) נלקט מתוך הספר „חנוך לנער – עשירית האיפה“ על החינוך והמנחת חינוך, העומד לצאת לאורה בקרוב ברצ"ה.

בבל יראה וכל ימצא, והנודע ביהודה הכריח שגם הרמב"ם סבירא ליה כן, ואם כן אינו רחוק לומר שגם החינוך יסבור כן, ועיי"ש עוד בד"ה אשו"ר, מה שכתב בהסבר רבדי הספר סדר המצות, במה שכתב, שהחינוך הוא שלא ברקדוק, והנה לפי מה שכתבנו במצות ט' בחנוך לנער העדה ט"ו, ליישב את העדת המנחת חינוך על החינוך, וא"כ ממצות ט' לא יהיה שום דאיה שהחינוך סובר שגם בערב הפסח עובר מחצות בבל יראה ובבל ימצא, ועל כן הנכון כמו שנראה מלשונו כאן במצות זו, וכן מלשונו במצות כ', שרק בשבעת ימי הפסח עוברים בלאוין אלו.

(ב)

עוד כתב שם המנ"ח, וז"ל: והרב המגיד כתב [שם] דגם דעת הרמב"ם כן, רבהקרמה במנין המצות הלכות חמץ ומצה, כתב הרמב"ם [מצות ב'] להשבות שאור ב"ר, [מצות ה'] ולא יראה חמץ, כל שבעה, מבואר דוקא מצות עשה שהשבתה הוא ב"ר, אבל הלאו רבל יראה אינו אלא ז' ימים, ועיין נודע ביהודה קמא [אורח חיים סי' כ'], כתב רעוברים בבל יראה [ובל ימצא] משש ולמעלה בערב פסח, מהיקישא לשאור שהשבתה, אך כיון שהוא מי"ג מדות, וידוע דרך הרמב"ם, שבמנין המצות אינו מונה אלא מה שבא מפורש בתורה, ולא מהנדרש ב"ג מדות, [ראה בספר המצות שורש השני], על כן אינו מונה בהקרמה במנין המצות אלא כל שבעה, אבל באמת עוברים מחצות ערב פסח, ועיין חק יעקב [אורח חיים סי' תמ"ג ס"ק א'], הביא דעת רש"י גם כן שעוברים בערב פסח בבל יראה ובל ימצא, וכבר כתבתי [לעיל מצות ט' אות ד'], מה דנראה דעת הרב המחבר, שבמצות ט' גבי מצות עשה רתשבותה, כתב, דאם הניח חמץ עובר בלאו, והאחרונים [עיין בגורע ביהודה תנינא האור"ח סי' ע"ה וסי' צ'], האריכו בזה, ועיין רש"י [פסחים ס"ג ע"א], על משנה שהשוחט פסח על החמץ, דגבי במועד פירש [בד"ה חייב], רעוברים על לאו ולא תשחט בהרי לאו רבל יראה ובל ימצא, ובערב פסח לא פירש [שם בד"ה השוחט], רק לאו ולא תשחט, נראה דאינו עובר בבל ימצא בערב פסח, ועיין שם בצ"ח [בד"ה חייב], ובאחרונים, [בגורע ביהודה הנ"ל, ובתוספת יום טוב פסחים פרק ה' משנה ד' ר"ה חייב], עכ"ל המנ"ח.

הנה בחק יעקב סי' תמ"ג הנ"ל הביא לדש"י דמסכת בבא קמא כ"ט ע"ב, בד"ה משש שעות ולמעלה, שכתב שם, לעבור עליו בבל יראה ובל ימצא, הרי מבואר להדיא דרש"י סובר דעד הלילה ג"כ עובר בלאוין אלו, עיי"ש, והנה האחרונים דייקו מעור מקומות ברש"י כן, ראה בהגהות ר' יצחק אייזיק חבר (בעל שו"ת בנין עולם), במס' פסחים י' ע"ב, שדייק כן מרש"י שם, שפירש במשנה בד"ה לאחר המועד, משש שעות ולמעלה עד שתחשך, ועיין בתוספות סוף ד"ה ואם לא ברק, ותבין כן, עיי"ש, ושוב הקשה שרש"י סותר עצמו מר"ג ס"ג ע"א, בד"ה ובמועד שלא לשמו חייב, שמשם נראה שאינו עובר עד הלילה, אלא רק בתוך שבעת ימי הפסח, והמנ"ח ג"כ העיר מרש"י זו, אולם באמת עיין במהרש"א פסחים י' ע"ב על דיבור דש"י הנ"ל, והוא כתב בפירושו שרש"י סבירא ליה דאינו

עובר משש ולמעלה, עיי"ש. וקצת פלא על המהרש"א שלא העיר מדברי רש"י בבבא קמא כ"ט ע"ב שהביא החק יעקב, וצ"ע. ובמגדול עוז בהל' חמץ ומצה פרק ג' הל' ה' הוכיח מרש"י בפסחים ו' ע"ב בר"ה ודעתו עליה, שפירש שם על הא דאמר רב יהודה אמר רב, הבודק צריך שיבטל, ומעמא שמא ימצא גלוסקא יפה ודעתיה עילויה, כתב רש"י, חשוכה היא בעיניו וחם עליה לשורפה ומשהה אפילו דנע אחד, ונמצא עובר בבל יראה ובל ימצא, משמע שמתחילת זמן איסור היינו תחילת שבע עובר בבל יראה, עיי"ש.

וראה בשו"ת שער אפרים סי' ד' בהגה"ה מבן המחבר, שפירש כוונת רש"י, שחם עליה לשורפה עד שתחשך ומשהה לה אפילו רגע, היינו לאחר שתחשך, וא"כ אין ראייה שרש"י סובר דכבר משש שעות ומעלה עובר בלאוין אלו, ושוב פלפל בדברי רש"י ותוספות ברף ו' ע"ב שהבאנו, וכן הביא לרש"י ברף כ"ח סוף ע"א בר"ה בין לפני זמנו, כתב רש"י, משש שעות עד שתחשך, וכתב בנו של השער אפרים, דהיינו שרש"י אויל למעמיה שאין עוברין בבל יראה עד שתחשך, שמשש שעות עד שתחשך לפני זמנו מוקדרי, עיי"ש. וגם עליו פלא שלא הביא לרש"י במס' בבא קמא הנ"ל, וצ"ע. ובספר הקובץ להגאון ר' נחום טריביטש בהל' חמץ ומצה פרק ג' הל' ה', ציין להמגדול עוז שהבאנו, וכן ציין להגדול ביהודה שהביא המג"ח, והעיר שמרש"י בפסחים ד' ע"א, יראה שעובר על בל יראה משש שעות ולמעלה, ועמד על הסתירה ברש"י מרף ס"ג ע"א, עיי"ש. אולם לא הסביר לאיזה רש"י ברף ד' ע"א כוונתו, אולם בשדי חמד חלק אסיפת דינים מערכת חמץ ומצה סימן ה' אות י' בר"ה ודעת רש"י, כתב שהקובץ בוראי כוונתו לרף ד' ע"א, בר"ה בין לרבי מאיר בין לרבי יהודה, שכתב שם, ראיפלינו במתניתין בהרחקה דעבור רבנן לראורייתא, חמץ אינו אסור מן התורה כלל יראה ובאכילה אלא משש שעות משעברו שש שעות, עיי"ש. ועיי"ש בשדי חמד מה שרצה לרחוק בפשט בדברי רש"י כדי שלא יסתור דבריו לרף ס"ג ע"א, ועי"ע בשו"ת נודע ביהודה תנינא חא"ח סי' ע"ה, ורו"ק כזה, ועיין גם מה שכתב בזה בספר אור חדש על מס' פסחים, ר' ע"א על ריבוי רש"י, ועיי"ש בשדי חמד בר"ה גם, שהביא שם את כל דברי המג"ח שבכאן.

וראה בתפארת ישראל בריש פסחים בבועז אות א', כתב בשם בנו להוכיח מרש"י בפסחים ו' ע"ב בר"ה דאמר ר' אלעזר, שכתב רש"י, להתחייב עליה, וכן בריש דף ד' ע"א בר"ה כיון, כתב רש"י, דמשעברו חמש וכו', וכיון דחם עליה ומשהי ליה פורתא עבר עליה, מוכח שבערב הפסח עובר בבל יראה, והתפארת ישראל השיב לבנו, שכוונת רש"י, דלענין עשה דתשבתו כתב רש"י דחייב ועבר, עיי"ש. ובשדי חמד הנ"ל (בר"ה אמנם) הביאו, וכתב דמה שכתב בכוונת רש"י שברף ו' ע"א, דעובר דקאמר הוא בעשה, הנה נכון, אך מה שפירש דלהתחייב עליה, היינו משום עשה דתשבתו, אינו מבין איזה חיוב שייך בביטול עשה דתשבתו, רעל בל יראה יתכן ללקות אם עושה מעשה, אבל בעשה לא שייך

שום חיוב, ואולי כוונתו שחייב מכת מרדות על שעובר באיסור עשה, והוא דוחק, עיי"ש.

והצל"ח בפסחים צ"ה ע"ב על דיבור רש"י לא תשחט, הוכיח משם שרש"י סבירא ליה שמשש שעות ולמעלה הוא עובר, מדכתב שם רש"י, דמותר לשחטו על חמץ, כדתנן מצה וחמץ עמו בבית, אע"ג דכבר מיעט ליה מהשבתת אור ומלא יראה, הוה אמינא הני מילי שלא בשעת שחיטה, אבל בשעת שחיטה לא, עיי"ש, דאל"כ פשיטא דבל יראה שלא בשעת שחיטה הוא, דהא כל יראה אינו מתחיל עד הלילה ושחיטה הוא ביום, אלא ודאי מה דקאמרה המשנה, הראשון אסור בבל יראה, היינו מחצות ולמעלה, עיי"ש. ועוד הוכיחו האחרונים מרש"י בנדרים פ"ז ע"ב בד"ה חמץ, שכתב שם, והגיע ו' שעות אותו ישראל חייב עליו בבל יראה ובבל ימצא, עיי"ש. אך השדי חמד הנ"ל, שדא נרגא בראיה זו, היות ויש מבוכה גדולה אם פירוש מסכת נדרים הוא לרש"י, עיין גם בשדי חמד בקונטרס כללי הפוסקים סימן מ' אות ד', עיי"ש. והנה בסתירות בדברי דש"י, מלבד מה שהבאתי לעיל, ע"ע בערך השלחן (הספרדי) חאו"ח סי' שמ"ג אות א', יש סדר למשנה (להגר"י פיק"בערלין) במס' פסחים פרק ה' משנה ד' ד"ה חיוב, חידושי חתם סופר פסחים ו' ע"ב ד"ה וחמץ, מה שכתבו בזה, ויש לעיין מדברי רש"י במס' סוטה כ"ט ע"ב בד"ה ובכל הספרים, שכתב שם, וחמץ בפסח נמי עבר בבל יראה, משמע שם שרק בפסח עובר.

הנך רואה שבכל המקומות במס' פסחים העמיסו המפרשים לפרש כוונת רש"י שאינו עובר בבל יראה משש ולמעלה, ותירצו הסתירות ברש"י. אולם ראיתו של החק יעקב שהבאנו לעיל, מפורש להדיא שכן עובר משש ולמעלה, אך עיין באליהו רבה סי' תל"א אות א', ובחמד משה או"ח סי' תמ"ג ס"ק א', שדחו אף ראייה זו, וכתבו שגם שם אין כונת רש"י שעובר משש ולמעלה, אלא משתחשך, וכן כתב במנן האלף סי' תמ"ג ס"ק א', וכן כתב בחיי אדם כלל קכ"ג סעיף א', עיי"ש. וע"ע בדעת תורה להמהרש"ם או"ח סי' תמ"ג סעיף א' מה שכתב בכל הענין, ובשדי חמד הנ"ל באריכות. וראה עוד בתוספות הרי"ב ז' על הירושלמי פסחים פרק ב הל' א' שהאריך הרבה בזה, ושם בד"ה והבאר היטב, הוכיח ששיטת רש"י היא שאינו עובר משש ולמעלה, ודחה הראיה מרש"י בבא קמא כ"ט ע"ב ומעורר מקומות, עיי"ש. וראה מה שכתב התורה תמימה שמות י"ג אות כ"ג, להוכיח מהמכילתא כרש"י במס' בבא קמא כ"ט ע"ב, ובעצם הדברים כבר קדמו במשך חכמה שמות פרק י"ג פסוק ז', עיי"ש שהאריך בדברי המכילתא, והביא להרמב"ם והראב"ד והירושלמי שהבאנו בהערה הבאה, עיי"ש. ויש לדחות ראיתו ואכ"מ.

(2)

עוד כתב שם המנ"ח, וז"ל: שוב ראיתי בירושלמי [פסחים] פרק ה' הלכה ד' מבואר להדיא, דלמאן דאמר דעובר באכילה משש, הוא הדין בבל יראה, יעויין

שם בקרבן העדה [בשירי קרבן ברה ואתיא], וצריך אריכות גדול, ובחיבור זה מוכרח אני לקצר, עכ"ל.

הנה גם בחירושים ומקורים על הרמב"ם להמנחת חינוך, שנדפסו ברמב"ם דפוס וילנא-ורשא, בהל' חמץ ומצה פרק ג' הל' ח', העיר מהירושלמי, וכתב שם, כן מבואר להדיא בירושלמי פרק תמיד נשחט, דלרבי יהודה רמשש עד הלילה אסור באכילה, הוא הדין דעובר על כל יראה וכל ימצא, ותימה על הראב"ד שהשיג על הרמב"ם, וכן הרב המגיד שהסכים עמו, וכבר הרגיש בזה בקרבן העדה שם, ועיין עוד באחרונים מזה, עיי"ש. והנה גם המהרש"ם בדעת תורה האו"ח סי' תמ"ג סעיף א', העיר מירושלמי זה, וציין להשירי קרבן שכבר עמד בזה, עיי"ש. וכן יש להעיר מהירושלמי שם בפסחים בפרק א' הל' ד', דאיתא שם, ר' יודה אית ליה עשה ולא תעשה על ביעורו, ועיי"ש בפני משה, דהיינו אך ביום הראשון תשביתו, הוא העשה, וקאי בעשה דתשביתו מזמן עשיית הפסח דהיינו חצות היום בערב הפסח, והשתא ילפינן דבאותו זמן קאי ג"כ בלא תעשה, על ביעורו, והיינו שאור לא ימצא וכו', עיי"ש, וירושלמי זה נשנה במס' סנהדרין פרק ה' הל' ג'.

זראה בתוספות הר"ד להר"ב"ז בירושלמי בפסחים פ"א שם, שכתב, דבסוגיא זו ניהא מה שכתב הראב"ד בפרק ג' חמץ ומצה הל' ח', דאולי סובר הרמב"ם, דמשש ומעלה עובר בכל יראה וכל ימצא, ואינו, דו' ימים כתיב, והרב המגיד הסכים עמו, ולכאורה קשה מהירושלמי דפרק תמיד נשחט, [שהעירו המנ"ח והמהרש"ם ממנו], וכבר עמד בזה השירי קרבן ונשאר בצ"ע, אבל לפי סוגיא זו שפיר ניהא, דדוקא שיטת הירושלמי כן, דהכל מתחיל משש ולמעלה, הן תשביתו והן כל יראה וכל ימצא, אבל שיטת הש"ס אינו כן, ועיי"ש שהוכיח כן מהגמרא בפסחים כ"ח ע"ב, א"כ יוצא לפי דבריו דמחלוקת הרמב"ם והראב"ד היא מחלוקת הבבלי והירושלמי, עיי"ש. והנה כהבנת הרב המגיד ברמב"ם, שאינו עובר בכל יראה רק בשבעת ימי הפסח ולא בערב הפסח, כן כתב גם הר"ב"ז בתשובותיו, סימן אלף תקי"ז (קמ"ד), והביא לדברי הרב המגיד, ודחה לדברי המגדול עוז, עיי"ש. וראה גם בדרוש וחידוש להגרעק"א עמ"ס חולין (פיטסבורג), בדרוש ו' לשבת הגדול שפלפל הרבה במחלוקת הרמב"ם והראב"ד, ושם באות ו' ברה וכו' לדעת הראב"ד, הסכים עם הרב המגיד בשיטת הרמב"ם שעובר רק משתחשך, עיי"ש גם באות ז' וח', וע"ע בצפנת פענח הל' חמץ ומצה פרק ב' הל' ח', ברה הרי זה עבר, שג"כ העיר מהירושלמי בפסחים פרק ה' הל' ד', וכן ציין לרש"י בפסחים ד' ע"א, שהבאנו בהערה הקודמת בשם הנודע ביהודה וספר הקובץ, וכתב שם לחדש, דאם השהה החמץ בפסח עובר למפרע מחצות ערב הפסח, אבל אם ביער להחמץ קודם שחל הפסח, אז לא עבר לאחר חצות, ורימה הדבר להמבואר בירושלמי דמס' עבודה זרה פרק ד' הל' ד', גבי החוצב צלם לעבודה זרה, דלכשיגמר לוקח על כל סיתות וסיתות, ואם לא גמר אינו לוקח כלל, עיי"ש.

בסוגיא דמצה של טבל

יצחק מאטצען

ברוקלין, ניו יארק

במס' פסחים (דף ל"ה ע"ב) תנו רבנן יכול יוצא אדם ידי חובתו בטבל שלא נתקן. כל טבל נמי הא לא נתקן, אלא בטבל שלא נתקן כל צרכו, שנמלה ממנו תרומה גדולה ולא נמלה ממנו תרומת מעשר, מעשר ראשון ולא מעשר שני, ואפילו מעשר עני, מנין, תלמוד לומר לא תאכל עליו חמץ, מי שאיסורו משום כל תאכל חמץ יצא זה שאין איסורו משום כל תאכל חמץ אלא משום כל תאכל טבל, ופריך הגמ' ואיסורא דחמץ להיכא אולא, ומשני אמר רב ששת הא מני רבי שמעון היא דאמר אין איסור חל על איסור, דתניא רבי שמעון אומר האוכל נבילה ביום הכיפורים פטור (ופירש"י דאין איסור יוהכ"פ חל על איסור נבילה, ואם בו ביום נתנבלה אפי"ה היתה אסורה קודם יוהכ"פ משום אכר מן החי), דבינא אמר אפילו תימא רבנן, מי שאיסורו משום כל תאכל חמץ בלבד, יצא זה שאין איסורו משום כל תאכל חמץ בלבד אלא אף משום כל תאכל טבל, ופריך מירי בלבד כתיב, ומשני אלא מחזורתא כדרב ששת, ע"כ סוגית הגמ'. והקשו המפרשים, דאמאי נקט הא מני רבי שמעון היא הא גם שאר תנאי סברי אין איסור חל על איסור בכולל, או הו"ל למינקט האי תנא לית לי' כולל, כבמכות (דף כ"ב ע"א), ולמה נקט דוקא ר"ש, עכ"ק.

א) והנראה בס"ד, דהנה התוס' הקשו בסוכה (דף ל' ע"א) ד"ה משום, דלמ"ל קרא דאין יוצאין במצה של טבל, תיפ"ל משום מצוה הבא בעבירה, דקא אכיל איסורא ונפיק ידי מצה, עיי"ש. ותירץ השאנ"א (סי' צ"ו), ד"ל דעשה דמצה רוחה לית דטבל, ול"ה תו עבירה ואדרבה מצוה יש כאן, לכן צריכין הקרא דאין יוצא במצה של טבל, עיי"ש. ולכאורה יש להעיר דהג' ר' יוסף ענגיל בספרו לקח טוב (כלל ג') חידש, דלפי סברת רב אשי בחולין (דף ק"ד ע"ב) דבשר בחלב אסור באכילה ובהנאה מלאו דלא תאכל כל תועבה, דלפי שנעברה בה עבירת בישול ע"כ הוא תועבה, ומשום"ה אסור גם בהנאה משום דל"ת כל תועבה כולל גם הנאה, כדרי' אבהו דאמר בפסחים (דף כ"א ע"ב) כל מקום שנאמר בו לא יאכל לא תאכל וכו' גם איסור הנאה במשמע, לפי"ז י"ל דכל איסור אכילה אף שאינו איסור הנאה, עכ"ז אם אכלו האדם, אזי בבואו לגרון וגעשה בו עבירת האכילה, וכמבואר בחולין (דף ק"ג ע"ב) דלר"י דקיי"ל כותי' הנאת גרון חשוב אכילה לעבור עליו עיי"ש. וא"כ הרי נעברה בו עבירה ונעשה תועבה, אזי חל עליו הלאו דל"ת כל תועבה, עיי"ש. וכ"כ בספרו עין פנים לתורה (אופן ד'). ולפי שיטת הכריתות (שער ג' סי' קס"ד) דאין עשה רוחה ב' לאוין, א"כ הדק"ל למ"ל קרא דאינו יוצא במצה של טבל, תיפ"ל משום מצוה הבא בעבירה, ואין לומר דהו"א עדל"ת, דכיון דניתוסף עוד לאו דל"ת כל תועבה הו"ל ב' לאוין דאינה רוחה.

אמנם א"ש, דהנה בברוך טעם דין עדל"ת (פרק ד') כתב לחדש, דבתרומה

ליכא איסור הנאת מעיים, לפימ"ש התוס' יומא (דף פ"א ע"א), ומנחות (דף ס"ט ע"א), רתרומה נתחללת ע"י אכילה מקרושתה ונעשה חולין, כמבואר בכריתות (דף ז' ע"א) כהן שסך בשמן של תרומה בן בתו ישראל מתעגל בו ואינו חושש, וחילול זה הוא מיד בהנאת גרון וליכא איסור בהנאת מעיים, עיי"ש. ובמשנה למלך הל' תרומות (פי"א ה"ח בסופו) מצדד, דגם בטבל הרין כן דבתחלה שוב אין כאן איסור, דכיון דעיקר איסורא דטבל נפקא לן מקרא דולא יחללו, וכי היכא דבתרומה דרשינן דומתו בו כי יחללהו פרט לזה שמחוללת ועומד, ה"נ בטבל דילפינן מולא יחללו, נדרוש דאם נתחללה אין כאן איסור, עיי"ש. ולפימ"ש בספר מדרבנא יוסף (סי' ז'), דסברת הכריתות דאין עשה רוחה ב' לאוין זהו רק היכא דהשני לאוין באין בב"א, אבל היכא דהב' לאוין באים זא"ז, כי האי דאמרינן כיבמות (דף ו' ע"ב) דס"ד לומר דלכן איצטריך לא תבעדו דלא נימא עדל"ת אף בהבערת כהן ראיכא ב' לאוין, לאו דהבערה ולא דבישול פתילה, משום דהשני לאוין אינם באים בב"א, דבשעה שהדליק את העצים לבשל עליהם הפתילה הא אין בו רק משום הבערה לחור, ואח"כ כשנותן הפתילה על האש לבשלו הא אין בו רק משום בישול פתילה לחור, בכה"ג שפיר אמרינן רעשה רוחה אף ב' לאוין, עיי"ש. וא"כ באוכל טבל הא בהנאת גרון נתחללה, ואח"כ כשמקיים מצות מצה במעיים הא ליכא רק לאו דל"ת כל תועבה, ובכה"ג שפיר אמרינן דרחי אף היכא דאיכא ב' לאוין, ולכן שפיר צריך קרא דאינו יוצא במצה של טבל.

והנה הא דאמרינן דתרומה וכן טבל נתחללה בהנאת גרונה, זהו דוקא אליבא דר' יוחנן דס"ל בחולין (דף ק"ג ע"ב) דמחייב בעלמא על הנאת גרון, וכיון דכה"ת מיחשב אכילה בכך, ע"כ שפיר מסתבר לומר לענין תרומה וטבל דנתחללה ע"י אכילה כזאת, משא"כ אי ס"ל דרק בהנאת מעיים מחייב, וז"פ. וכ"כ בילקוט הרועים ערך תרומה, עיי"ש. ועיין בלב אד"י חולין (דף ק"ב ע"ב) ד"ה בפירש"י, שכתב שם דר"א בר"ש ס"ל דהחויב הוא בהנאת גרון עיי"ש. ועיין בשו"ת אבני ציון ח"א (סי' ס"ו אות ה'), דר"ש ס"ל כראב"ש בנו, עיי"ש. וכיון דראב"ש ס"ל דמחייב בהנאת גרונה, בוראי גם ר"ש ס"ל כן. ומעתה שפיר מיושבת קו' המפרשים דאמאי נקט הא מני ד"ש הוא, דרוקא דר"ש ס"ל דמחייב בהנאת גרון בכה"ת, ושפיר י"ל דבתרומה וטבל נתחללת בגרון, וכשהוא מקיים מצות מצה במעיים ליכא רק חד לאו דל"ת כל תועבה, ושפיר י"ל עדל"ת ול"ה מצוה הבא בעבירה, לכן צריכין קרא דאינו יוצא במצה של טבל, משא"כ לשאר תנאי אף רס"ל אין איסור חל על איסור בכלל, הא י"ל דרס"ל דכה"ת אינו חייב רק בהנאת מעיים ותדומה וטבל לא נתחללה בגרון, והו"ל הב' לאוין באים בב"א ולא אמרינן עדל"ת, דאין עשה רוחה ב' לאוין, ול"צ קרא דאינו יוצא במצה של טבל, דבלא"ה אינו יוצא משום דהו"ל מצהב"ע, וא"ש בס"ד.

(ב) עוי"ל, דלכאורה יש להעיר דהנה הרמב"ם בהלכות חמץ ומצה (פ"א ה"ז) כתב, האוכל מן החמץ עצמו בפסח כל שהוא הרי זה אסור מה"ת שנאמר לא יאכל, והקשה הכסף משנה, דלמ"ל קרא בחמץ בפסח דח"ש אסור, הא בכל איסורין

שבתורה קי"ל רח"ש אסור מה"ת. ותי' בספר דברי ר"ש בפסחים (דף מ"ג). דגפקא מינה לנשים, דבשאר איסורים י"ל דנשים מותרות באיסור ח"ש, לפמ"ש התוס' בשבועות (דף כ"ג ע"ב) ד"ה רמוקי, דבח"ש ליכא אלא איסור בעלמא עיי"ש, ולכן שפיר צריך קרא רח"ש בחמץ אסור לנשים עיי"ש. ומו"ר הגאון מזוויטצען זצ"ל בספרו בנין צבי (ח"ב סי' ו' אות י'), עשה סמוכין לפמ"ש המהרי"ט (קידושין לה) דנשים פטורות מלהנל"ע, לפי"מ שפירש"י שם אהא דאמרינן השווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה, ופירש"י דלאוין עונשין מלקות הן, וא"כ באיסור ח"ש דל"ה דק איסור בעלמא לא אמרינן השווה, עיי"ש. ועיין בתיבת גמא להפמ"ג (פרשת יתרו) שכ"כ. וא"כ לכאורה אמאי אינו חל איסור חמץ אטבל, הא הו"ל מוסיף לענין ח"ש בנשים, רמכח טבל מותר ח"ש בנשים ומכח חמץ אסור, ואמאי אינו חל.

אמנם א"ש, רהא ר"ש ס"ל במכות (דף י"ז ע"א) דכל שהוא למלקות, וא"כ בכל איסורים אסור ח"ש לנשים, דכיון דגם בכ"ש יש בו איסור מלקות, שפיר י"ל לר"ש השווה ול"ה מוסיף, ולכן אינו חל, וכ"ז רוקא לר"ש לשיטתו דס"ל דכל שהוא למלקות, משא"כ לאריך תנאי שפיר י"ל דחל מכח דהוה מוסיף איסור ח"ש לגבי נשים, וחל איסור חמץ אטבל, ול"ש לומר דאינו יוצא במצה של טבל משום דל"ה איסורו משום כל תאכל חמץ, רהא גם איסור חמץ חל דהוה מוסיף לנשים, ועכצ"ל לדירהו דמעמא דאינו יוצאין במצה של טבל הוא משום מצהב"ע, וכמ"ש הר"ן, ולכן נקט הא מני ר"ש הוא, וא"ש בס"ד.

ג) ובזה יש ליישב קושית המהרש"א בפסחים (דף ל"ה ע"ב), דהאיך ס"ל לר"ש דחמץ לאח"ז אינו עובר עליו בלא כלום מהיקישא דלא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות, דבשעה שישנו בקום אכול מצה ישנו בכל תאכל חמץ, ובשעה שאינו בקום אכול מצה אינו בכל תאכל חמץ, עיין פסחים (דף כ"ח ע"ב), הא איצטריך לי' ההיקש לומר דאינו יוצא במצה של טבל, עכ"ק.

ולהנ"ל י"ל, דלכאורה קשה אמאי אינו יוצא במצה של טבל, הא מהקרא דלא יאכל חמץ מוכח רח"ש אסור אף לנשים בחמץ, ובכה"ת אמרינן רח"ש מותר לנשים והוה חמץ מוסיף באיסור טבל, ואמאי אינו חל. אמנם הרבר נכון, דהמפרשים תירצו קו' הכס"מ הנ"ל, דלכן הוצרך הרמב"ם קרא מיוחד גבי חמץ לאסור ח"ש, דכיון דאיסור חצי שיעור ילפינן מכל חלב לרבית ח"ש, עיין יומא (דף ע"ד ע"א), וא"כ לא נשמע חמץ משם, דשאני חלב דאין לו היתר לאיסורו, משא"כ חמץ דיש היתר לאיסורו דחמץ שעבר עליו הפסח מותר, שפיר י"ל רח"ש מותר, עכ"ד. ולפי"ז לא נשמע מהקרא דלא יאכל חמץ דאתיא לאסור ח"ש בנשים, רהא צריכין קרא לח"ש בעצמו דאסור אף באנשים, דהו"א לומר רח"ש מותר דלא ילפינן מחלב כיון דיש היתר לאיסורו וממילא ל"ה מוסיף ולא חל חמץ אטבל.

ומעתה שפיר מיושבת קו' המהרש"א, דמראתיא ההיקישא דאינו יוצא במצה של טבל, דאין איסור דחמץ חל אטבל דל"ה מוסיף איסור ח"ש לנשים, דאיצטריך

הקרא לח"ש גופא ראפילו באנשים הי' ס"ד רח"ש מותר, כיון דיש היתר לאיסורו
 רחמץ לאחר הפסח מותר, וממילא נשמע רחמץ לאחר זמן איסורו מותר, וד"ק.
 (ד) עוי"ל, רבשו"ת אבני נזר האו"ח (סי' שע"ח), כתב טעם חדש אמאי אין
 יוצאין במצה של טבל, כיון דמצה איתקש לפסח, כמבואר בפסחים (ק"כ ע"ב)
 דמה"ט אין יוצאין במצה בזה"ו אחר חצות, וכיון דקו"ל בקרבן ראין מביאין מן
 הטבל משום רבעינן ממשקה ישראל מן המותר לישראל, עיין פסחים (מ"ח ע"ב),
 ה"נ אינו יוצא במצה של טבל משום רבעינן ממשקה ישראל, עיי"ש. ועיין בכלי
 חמדה פרשת ואתחנן (דף ל"ג ע"ב מרפי הספר), ושו"ת בן פורת (סי' י'), ולפ"ז
 לכאורה קשה למ"ל הקרא דלא תאכל עליו חמץ דאינו יוצא במצה של טבל, הא
 בלא"ה אינו יוצא משום דל"ה ממשקה ישראל, ועיין באבנ"ז שם מ"ש בזה.

והנראה בס"ד, דכיון דקו"ל עדל"ת, א"כ י"ל דעשה דמצה דוחה לא תעשה
 דטבל, והוה שפיר ממשקה ישראל. ועיין בציונים לתורה (כלל ל"ט) שהביא בשם
 הבית מאיר, שתי קושיות השאג"א (סי' צ"ו), אהא דאמדינן בחולין (דף פ"ט ע"ב),
 גיר הנשה נוהג במוקדשין, ופריך פשיטא משום דאקדשי' פקע לי' איסור גיר
 מיני', והקשה השאג"א דאמאי פריך פשיטא, אדרבה הוה לי' לאקשווי דאמאי
 נוהג במוקדשין ולא אמדינן דאתי עשה דאכילת קדשים וירחה ל"ת דגיה"ג, ותי'
 הבית מאיר דכיון דאסור באכילה לית בי' המ"ע דאכילת קדשים, דל"ה מן המותר
 לישראל ול"ש לומר עדל"ת, עכ"ד הבית מאיר. ודחה שם הגר"י ענגיל ו"ל, דכיון
 דנימא בי' עדל"ת הוה שפיר מן המותר לישראל, ושייך לומר עדל"ת. ועיין בשו"ת
 מהר"ם ברודי בסוגיא דהיתר מצטרף לאיסור שהקשה, מאי פריך הגמרא בזבחים
 (דף צ"ז ע"ב) אהא דאמדינן שם, יקדש להיות כמוה שאם פסולה היא תפסל ואם
 כשרה היא תאכל כחמור שבה, ופרכינן ואמאי ניתי עשה ולדחי לל"ת עיי"ש,
 ולכאורה הא ל"ה מהמותר לישראל ולית בי' עשה דאכילת קדשים עיי"ש. וה"נ
 י"ל כאן, דלכן הוצרך הגמרא פסוק מיוחד דאינו יוצא במצה של טבל, דלא שייך
 הטעם דממשקה ישראל, דיש לומר עדל"ת.

אולם לכאורה יש להעיר, לפמ"ש התוס' בר"ה (דף ד' ע"א) ד"ה ומעשרות,
 די"ל דגבי טבל איכא גס לאו דבל תאחר, וקרא דביעור אתיא לעבור עליו בב'
 לאוין, ועיין שם בטורי אבן, דעובר מיד בבל תאחר, עיי"ש. והקשו המפרשים,
 דלפימ"ש התוס' בב"מ (דף ס"א ע"א) ד"ה לעבוד, דהיכא דליכא מלקות לא אמרינן
 דאתיא קרא לעבוד עליו בב' לאוין, ובבל תאחר הא ליכא מלקות, כמבואר ברמב"ם
 הלכות מעשה הקרבנות (פי"ד הלכה י"ג), עיין בטור"א שם. ותירץ המחנה לוי,
 דרברי התוס' נאמרים רק למ"ד לאו שאין בו מעשה לוקין עליו, ואלאו דבל תאחר
 נמי איכא מלקות, ולדידו שפיר י"ל דאיכא עוד לאו דבל תאחר בטבל, עיי"ש.
 ולפי שיטת הכריתות (שער ג' סי' קס"ד) ראין עשה דוחה ב' לאוין, א"כ שפיר
 אסור משום ממשקה ישראל, דלא שייך לומר עדל"ת דהוה ב' לאוין, וא"כ הדקל"ד
 אמאי צדיכין קרא דאינו יוצא במצה של טבל.

אמנם א"ש, דבמכות (דף כ"א ע"ב) אמרינן, יש חורש תלם אחד וחייב עלי משום שמונה לאוין ואלו הן, החורש בשור וחמור והן מוקדשין וכלאים בכרם ובשביעית ויום טוב וכהן ונזיר בבית הטומאה. והקשה השער המלך (כפ"ח מה' מ"א ה"ו), והשאנ"א (סי' ס'), לפי"מ דמסיק הנמרא שם (דף כ"ב ע"א) דהמתני' אתיא כמ"ר דאין אחע"א בכולל, איך חל איסור יו"ט ואיסור שביעית, ואי"ל דמירי ביו"ט של ד"ה דאז חלין בב"א, דהא שלשים יום קודם ד"ה נמי אסור בחרישה משום תוס' שביעית, כמבואר במשנה שביעית (פ"א מ"ד), ואיכא עשה דבכריש ובקציר תשבות, ותי' בשו"ת בית יצחק חאו"ח (סי' פ"א אות ט'), לפי"מ ש' התוס' במו"ק (דף ג' ע"ב) ד"ה יכול, דתוס' שביעית לא הוי דק עשה, ולפי"מ שהוכיח הפמ"ג בפתיחה לה' שחיטה (שורש ב'), מדברי הרמב"ם (פ"ז מה' תרומות ה"א) דל"ת חל אעשה, א"כ שפיר חל בבת אחת יו"ט עם שביעית דהל"ת דיו"ט חל אעשה דתוס' שביעית, עיי"ש.

והנה בשו"ת שואל ומשיב מהדו"ת (ח"ג סי' צ"ה), ומהדו"ג (ח"ג סי' ב'), כתב דהא דאמרינן דאיסור לאו חל אעשה, זהו רק אי אמרינן דל"ת חמור מעשה, משא"כ אי אמרינן דעשה חמור מל"ת, אז לאו לא חל אעשה, עיי"ש. ועיין בשושנים העמקים (כלל ב'), שכתב דאי אמרינן דל"ת חמור מעשה אז עשה דוחה אף ב' לאוין, עיי"ש. ועיין בגובי"ת חאו"ח (סי' קי"ז), שכתב דהמתניתין דמכות אתיא רק כר"ש, עיי"ש.

ומעתה שפיר מיושבת קושית המפרשים דאמאי נקט דוקא דר"ש, דלר"ש דס"ל דל"ת חמור מעשה כדמוכח ממתני' דמכות הנ"ל, וע"כ דס"ל דל"ת חמור מעשה ואמרינן עדל"ת אף בב' לאוין, ושפיר שייך לומר במצה של טבל עדל"ת אף דהוה ב' לאוין, והוה שפיר ממשקה ישראל, לכן צריך קרא דלא תאכל עליו חמץ דאינו יוצא במצה של טבל, משא"כ שאר תנאי י"ל דס"ל דעשה חמור מל"ת, ועדל"ת לא אמרינן רק בחר לאו ולא בב' לאוין, ולדידהו בלא"ה לא יצא משום דלא הוי ממשקה ישראל, ולא צריכין קרא מיוחד דאינו יוצא, וא"ש בס"ד.

עולת שבת בשבתו

לחג הפסח

יש לומר על פי פשוט, הטעם שהיו בני ישראל במצרים רד"ו שנה, רהא קי"ל במס' קידושין ויבמות, מפני מה גלו ישראל לבין האומות כדי שיתוספו עליהם גרים, ומצרי אסור לבא בקהל עד ג' דורות, ומש"ה היו ישראל במצרים רד"ו שנה, שהוא ג' דורות, כי דור הוא ע' שנה, כדי שיתוספו גרים לבסוף, כי אחר ג' דורות יבא בקהל ה', ומש"ה כשיצאו ישראל ממצרים באו הגרים גרורים. (הנאון מוה"ר דוד אופנהיים אבד"ק ג"ש ופראג זצ"ל)

ולילה כיום יאיר כחשיכה כאורה (תהלים קל"ט). י"ל בזה, דנודע מה ראיתא בזוה"ק דנהיר הוה ההיא לילא כיממא. ולכאורה צ"ב, הלא נודע דלא עביר קודשא בריך הוא ניסא למננא, ולאיוזה צורך נעשה גם זה שיאיר הלילה כמו ביום. אך הענין הוא, שרצה הקב"ה להורות בזה, שאור הגאולה מתנוצץ ריקא בעת שמתגבר תוקף חשכת הגלות, וע"ד אוז"ל (זוה"ק פ' תצוה) לית נהורא אלא מנו חשוכא, וכמו שאמרו במדרש פ' שמות עה"פ ועלה מן הארץ, שכל זמן שישאל הם בירידה התחתונה הם עולים. וזשה"כ, ולילה כיום יאיר, זה קאי על ליל יציאת מצרים, דנהיר הוה ההיא לילא כיממא, ומפרש הפסוק הטעם על גם זה, כחשיכה כאורה, שכפי ערך חשכת הגלות, כן יאיר ויופיע אור הגאולה, וכשיהי' חושך כפול ומכופל בעולם, אז אור חרש על ציון תאיר בב"א.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

הגדה של פסח

ויענינו כמה שנאמר וישימו עליו שרי מסים למען ענותו בסבלותם. י"ל הכוונה, שהמצריים חששו אם יש לישראל ממון הרבה, יתנו שוחר לנוגשים ושומרים להקל מעליהם השיעבוד, לכך שמו עליהם ליתן מס הרבה, ולא יהי' יכולת בידם ליתן שוחר. וז"ש, וישימו עליו שרי מסים, ליתן מס, למען על ידי כך ענותו בסבלותם בעבודה. וזה שאמר כאן, ויענינו, דעשו אותנו עניים, שלקחו מאתנו מסים להיות נעשים עניים, ואח"כ ויתנו עלינו עבודה קשה, וא"ש. (הנאון מוה"ר דוד שלמה קלוגר ראבד"ק בראד זצ"ל)

שביעי של פסח

והמים להם חומה מימינם ומשמאלם. י"ל בזה, דהנה כתיב (משלי ג') אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד. דמסגולת התורה הק' היא שזוכין על ידה לאריכות ימים ולעושר וכבוד. והנה חוץ מה שמסגולת התורה היא שזוכין לג' דברים הללו, נוסף לזה, סגולתה בשביל האדם, שיהיו ג' דברים הללו לטובתו, ולא לדעתו ח"ו, שהרי על עשירות כבר אמר החכם מכל אדם (קהלת י"ב) עושר שמור לבעליו לדעתו, ועל הכבוד אמר הכתוב (משלי ט"ז) לפני שבר גאון, וא"כ יוכל האדם ליראג שאולי הגרולה והכבוד יגרמו ח"ו לשבר. וגם הזקנה יוכל להיות לפעמים

רעה להארם, כאו"ל (שבת קנ"ב ע"א) עמי הארץ כל זמן שמזקינים טפשות נתוספת בהם. אמנם ע"י התוה"ק זוכה האדם, שהעשירות והכבוד והזקנה, כולם יהיו רק לטובתו בלי שום מכשול כלל. והנה אמרו בגמ' (ב"ק י"ז ע"א) אין מים אלא תורה שנא' הוי כל צמא לכו למים. וזשה"כ, והמים להם חומה, שהתוה"ק המכונה בשם מים, היא כחומה בצורה סביבות בני אדם, מימינם ומשמאלם, כלו' הן על אריכת ימים, והן על עושר וכבוד.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

דקדוקי מופרים

בשו"ת פנים מאירות חלק ב' סי' ל"ז כתב וז"ל: מגילה דף כ"ג ע"ב, והקרקעות תשעה וכהן. מנא הני מילי, אמר שמואל עשרה כהנים חד לגופי' וחד למעוטי ואידך הוי מיעוט אחר מיעוט ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות. מתקף לה רב הונא ברי' דרב נתן, אימא חמשה כהנים וחמשה ישראל, קשיא. וכן הוא בגמרא בפ"ק דסנהדרין דף ט"ו ע"א, והרמב"ם פ"ח מהלכות ערכין פסק כסתם משנה, תשעה וכהן. וקושיא הש"ס יש לישב, דאיתא בהוריות דף ג' ע"א ברש"י ד"ה ובית דין משלים לרוב, בשם ירושלמי, דבג' מיעוטיין לא אמרינן אין מיעוט אחר מיעוט, וכולן למעט אתי, עכ"ל.

ובספר הורה גבר על מס' הוריות להג"ד בצלאל דנשבורג וצ"ל, ברף ב' ע"ב, כתב שרבים מקשים על דברי הפנים מאירות, דאין כאן ג' מיעוטיין, אלא האחד לגופי', והשני למיעוט אחר מיעוט, והשלישי שוב לגופי', והרביעי למעט, וכן כולו. והביא שם, שרבו הגאון בעל אור חדש וצ"ל, הראה לו, שזקנו הגאון בעל פנים מאירות חזר בו בעצמו, וכתב בגליון ספרו פנים מאירות, שטעות הן הרברים בידו. והג"ר בצלאל ר"ב, יצא שם ליישב דברי הגאון בעל פנים מאירות, יעו"ש. וכן בשו"ת ר' בצלאל דנשבורג (ירושלים תש"מ) בעמוד קל"א, הובא מש"כ הג"ר בצלאל בגליון ספר פנים מאירות, שהגאון המחבר חזר בו, יעו"ש. — והנה אנה אלקים לירדנו שו"ת פנים מאירות חלק ב' (2), אשר נתן הגאון המחבר במתנה לרב אחר, וכתב ברף השער בזה"ל: דורן ומתנה נתונה ממני להרב הגדול כבוד מהור"ר אברהם גדלי'. נאום מאיר חותם פה ק"ק אייזן שטאט היום יום ו' ז' שבט תצ"ו. ובגליון סי' ל"ז כתב המחבר בזה"ל: כאן נפל טעות בדפוס. — הרי משמע, רלא חזר מדבריו, רק שנפל טעות בדפוס, וצ"ע.

(1) ועיין עוד בספר עין זוכר להגאון מוה"ר חיד"א וצ"ל, מערכת א' אות י"ד.
(2) הניע לירדנו מאת ירדנו האברך היקר החשוב והנעלה מוה"ר צבי יעקב אורטנער נ"י מירושלים עיה"ק. יצו ר' אתו את הכרכה.

ספר טורי זהב על שו"ע חושן משפט, כשנרפס לראשונה בשנת תנ"ב, לא נרפס יחד עם השו"ע, רק בספר בפני עצמו, והמוציא לאור ה' הגאון בעל חכם צבי וצ"ל, אשר העתיקו מכתב יד, והוסיף בו הרבה הערות וחידושים משלו, הנרפסים בין ב' חצאי עיגול, ומתחיל בכל פעם בתיבות „אמר המגיה“.

בראש הספר נרפסה הקדמה קצרה ממנו, המתחלת בתיבות „אמר המגיה“, ובה כותב, שכדי להוציא הספק מלב הקורא, אם הספר הוא באמת מבעל טורי זהב וצ"ל, לכן מודיע ארבע סימנים מובהקים אשר יש לו, ואלו הן: (א) איכות הדברים וסדרן ולשונו, הוא כמו ספר טורי זהב על שו"ע יו"ד. (ב) בהביאו דברי הגאון בב"ח, כותב עליו מו"ח ז"ל. (ג) שמביא דברי אחרים כמותר"ר יצחק הלוי ז"ל בכמה דוכתי, והאחר מהם בס' ג', כמו שמביאו כמה פעמים ביו"ד. (ד) שמביא בס' א' קושית הרמב"ן על הראב"ד, ומציין ליו"ד סי' דס"ז, ובטורי זהב על יו"ד סי' רס"ז, נמצא כדבריו, ע"ש.

וכדי להחזיק את דבריו ולקבוע בהם מסמרות, נביא עוד ב' ראיות, ואלו הן: (א) בטור"ז חו"מ סוף סי' קע"ז כותב, כאשר הוכחתי בביאורי בא"ח סי' זה [=סי' קנ"ד], וכן נמצא שם בטורי זהב ס"ק י"ב. (ב) בטור"ז חו"מ סי' ג' כותב, וכן עשה זקני מהור"ר יצחק בר בצלאל. — הוא הגאון אבד"ק לודמיר, אבי אמו של הטורי זהב, אשר מזכירו כן כמה פעמים בספריו, עיין בטור"ז אור"ח סוף סי' קנ"ג, ובטור"ז יו"ד סי' קי"ג ק"ב, ובעוד מקומות.

שאמה לו

מגילה דף ק"ג ע"ב זה הקדמות חסד וכהן מנח הכי מילי
אמר סמואל עשה כהנים חד לגופי' אחד למעוטי
ואידך היו מיפוט אחר מיפוט ואין מיפוט אחר מיפוט מלל לרבות
ממקיף להדב הונח ברי' דרב נמן אימא חסדא כהנים וחמשה ישראל
כדביקשוי וכן הוה כנמרא כפ"ק דסנהדרין דף ט"ו פ"א והרמב"ם
פ"ח מהלכות עירובין פסק כספס משנה חסדא וכהן וקושיות הש"ס
יש לישב דאפי' כדוריות דף ג' פ"א כרש"י ד"ס וכ"ד משלים לרוב

פאקסימיליא מכת"ק הגאון בעל פנים מאירות וצ"ל, כגליון ספרו.

הנאהבים והנעימים

(מדור זה מוקדש להרפסת חידו"ת בפלפול ואגדה שרידי אש שנשארו לפליטה מחירושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים“ רבאבוב בנאליציע, שנהרגו ונשרפו על קידה"ש בשנות הזעם ת"ש-תש"ה לפ"ק).

רמז על קריאת שם החודש ניסן

מהאברך החו"ב מו"ה שלמה סג"ל עפשטיין הי"ד מאשפצין⁽¹⁾

ב"ה. א' ויקרא [תש"א] פה קאזאווא יע"א.

בחורש אשר ישועות בו מקיפות, יגן ה' כציפרים עפות, ויחזק ידיה הרפות, ובתוכם ירד עליון ויריד בית ישראל מורינו ורבינו מוה"ר ר"ב שליט"א⁽²⁾.

מה מאד נעים לי אשר הניח כבוד הרר"ג שליט"א פרוסה בין השלומות בעדי, וכי ערב לו השיר אשר יסדתי בענינו של יום, ותיכף לתלמיד חכם ברכה, אשר ברך אותי שאזכה לשיר בקול נעים ולומר לשמחה עליון בשובע שמחות יחד. יקיים ה' ברכתו, וזה כל תפילתי ומאויי, לשמח תמיד בקול רנה וישועה באהלי צדיקים מתוך נחת, וכן למר אברך ברכת הדיוט, ישיב ה' את שבותו בקרב בתוך כלל ישראל, ואת חג המצות יחוג בריצות, והכשר עוז ויתרון. ירידו עוז הכורע במודים דרבנן ביראת הכבוד,

שלמה עפשטיין סג"ל

אגב ארשום מה שאמרתי בצחות כוונה על [מה שאומרים ביוצר למוסף של שבת פרשת החודש] חודש אשר ישועות בו מקיפות, היינו כי שם החודש נסין⁽³⁾, אשר מכל צד יש בו תיבת נס, וזהו מקיפות מכל צד. נצמיותי מפי הרב הגאון שליט"א⁽⁴⁾ לפרוס בשלמא דמר בערו ובברכת החג כשר ושמה.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ג' עמוד מ"ד, ונרפס שם חידו"ת ממנו. נס נרפס ממנו חידו"ת בכר"ש שנה ד' קונט' ט' עמוד מ', ובכר"ש שנה ח' קונט' ב' עמוד מ"ב. מכתב הנוכחי הגיע אלינו מאת ירדנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר ברוך שמעון שניאורסאהן שליט"א ר"מ ונשיא רישיבת כוכב מיעקב משעבין בירושלים עיה"ק, מעוזבון חותנו הנאבד ר"ק משעבין ז"ל. ישא ברכה מאת ר'.

(2) הוא הרב הנאון מוה"ר רוב בעריש וויידענפעלד אבד"ק משעבין ז"ל, שהי' אז בנלות בסיביר.

(3) בספר ישועות יעקב חאהע"ז סי' קכ"ז ס"ק ט' כתב וז"ל, שמעתי בשם זקני הנאון מ' משה חריף זצ"ל אברפ"ה ק"ק לבוב, שפסק להכשיר במעשה שבא לפניו באחד שכתב ניסן חסר יו"ד, ואמר הטעם, שמצינו במדרש על פסוק ואכרה לי בחמשה עשר כסף וחומר שעורים וכו', ומפרש המדרש, בחמשה עשר בניסן לפי שכסף בנימטריא ניסן, ואי ניסן מלא, הלא אין המספר מכון, וע"כ דלפעמים ניסן חסר, ואין קפידא ברבר ודפח"ח, עכ"ל.

(4) הוא הרב הנאון מוה"ר שמואל פיהרער אבד"ק קראס הי"ד, שהי' אז בנלות בעיר קאזאווא.

קו"ק אודות הסתפקות מצות ומאכלים כשרים לחג הפסח לחבושי בית האסירים בעיר ברין

ב"ה.

אל הנקראים אצילי ארץ, גודרים גדר ועומדים בפרץ, ישמרם האל
מיגון וחרץ, ויגן עליהם משמי ערץ, ועליהם ראשי אלופי קהלה
מדריכי העם בדרך סלולה, מחברים יחד אגודה וחבילה, יזכו לביאת
הגאולה, כל חר וחר לפי מעלתו, יברך ד' אותו, אכ"ר.

על דבר אמת וצדק ותיקון גרול הנעשה מימי קדם ומשנים קדמוניות על
ידי נדיבים וקצינים מתושבי פה עיר ברין, לתמוך ירי אסירי ברול מעמינו בני
ישראל היושבים פה בחומה גבוהה ובריה דלתים, ובשאר בתי אסירים במקום
המשפט לייסרם בלחם צר ומים לחץ, להסיר מכשול מהם באכילת חמץ בימי חג
הפסח, זאת נעשה גם לנו לחוק לימים ימימה, לקיים מילי דאבות לשם ולתהלה,
ולא נעדר מאומה, לכן בכל שנה ושנה בהגיע עת זמן למצוה זו, חל עלינו הזכרון
בזכרון טוב לתת לעניים הנ"ל מצות אפויות לכל צרכיהם, ולא זו בלבד, כי לא
על הלחם לבדו יחי' האדם, אף גם בבשר ומיני תבשילים להשביע נפשות עייפים
המצפים למשיבת נפשם. אך בשנה זו בימי חג הפסח העבר, אשר הי' עם וערב רב
המתפרצים, והמה ארבעים חסר אחת החטאים בנפשותם, ואע"פ שחטאו ישראלים
הם, ואנחנו פה מתי מעט, ולא עלינו המלאכה לגמור ולעשות במה שאי אפשר
להתקיים מגורל הטורח ומשא כבד כזה, וזה גורם שיבוטל ח"ו המצוה לגמרי,
לזאת הסכמנו יחד בעצה טובה להקל עולינו, וכדי להחזיק ולהשביע עניי עירינו
באכילת כשר די סיפוקם, שיתן כל אחד מקצינים ונדיבים פה, חלקו בממון, כפי
ערך נפשות העולה בגורלו, מרי שנה בשנה, וכולם יאכלו בבית אחד אשר שם
בית מבוא לבשל בעבורם, ולחלק לכל חר וחר במנה יפה כל ימי חג הפסח, וכן
נעשה עצה"מ.

ועתה נראה לנו החשבון צדק העולה לסך ארבע מאות זהובים, והנה אנחנו
עשינו את שלנו לשלם דמי פאג' סעורתם בסך שני מאות זהובים, ועל המדינה
יאמר להשלים החסרון, ולחלק יוצא על כל קהלה וקהלה הקרובים והרחוקים, והרין
נוטה על כולם יחד להיות בתומכי נפשות האסירים כפי נדבת ידיכם. ומה מאוד
נחשב לכם למצוה רבה, כי על כן עברנו עליכם בכתב יושר ודברי אמת לזכות
אתכם, ושכרכם יהי' רב מאוד אשר נעשה מדי שנה בשנה להציל נפשות רבות
מישראל מכמה איסורי דאורייתא בימי חג הפסח. ועתה מודעת זאת לכם, ויהיו
נא דברי אלה לרצון לפני מעלתכם, למהר ולשלוח ע"י מוקרם כרצונכם, ואנחנו
נזכירה את שמכם וזכרונכם השומעים לקולינו ולתחנונינו, לשוב לכם כל הימים.
הק' ליב בלא"א מו"ה יאקב זצלה"ה מסעמניץ) לע"ע עיר ברין

(1) כנראה שהוא הנאבד"ק ברין, שכיהן שם בשנת תק"ץ בערך. בספר שו"ת עולה
שמואל סי' כ"ג נדפסה תשובה אליו.

תעודות ומיכות

קנו.

ב"ה.

הרימותי בחור מעם, הלך בדרכי נועם, בטוב דעת וטעם, הוא ניהו הבח' המשוחרר? המופלא המושלם זית רענן כ' שמואל בן התורני כ"ה יונה מק"ק פראג יע"א אשר ה' פה אתנו זמן זמנים טובא בישיבתנו הרמה, ושם לילות כימים בתורת ה' תמימה, שקיל וטרי ודייק ופלפל בי מדרשא בנמרא ובסברא, קולע אל השערה, מחוורא שמעתתא וצלולה, מוציא תעלומות לאורה, הפליא עצה הגריל תושי', סכינא חריפא, חרבו שלופה לקבל אלפא, לערוך מלחמתה של תורה מול מערכה, אשרי שלו ככה, פריו למאכל ועלהו לתרופה, בונה וסותר מוטיב ומפרק, מברר האוכל ופסולת זורק, וקנה שם טוב לעצמו כשמן התורק, ולהיות נוצר תאינה יאכל פרי, להיות גורע שמעו הטוב ברחובת קרי, אמרתי לכבדו בכבוד חכמים, לקרותו בין גדולים ורמים, בשם החבר ר' שמואל בהנ"ל, וראוי להאי איצטלא דמלתא אלבישייהו יקרא, שבח שופרא ופירא לדרא דרא, והשומע לדברינו אלה יהי כזית חורו, ויפרח כשושנה, עיניו יחוו בבגין קרי נאמנה. נעשה היום יום ב' כ"ז אלול תקנ"א לפ"ק, פה פ"פ דמיין יע"א.

הק' פנחס הלוי איש הורוויץ

קנז.

וייה ה' את יוסף, והצליח בתורתו והרבה אסף, ולמד הרבה ושימש ולא יסף, בתורת ה' חפצו ונכסוף, מאלפי זהב וכסף, ה"ה הבח' יניק וחכים טובא המופלג ומשכיל ר' יוסף שי"י בן כבוד הרב המאה"ג המופלג אב"ד ור"מ בק"ק לנצבורג מו"ה אלי' גר"ו מגזע היחוס והפרתמים, ובאשר שהלוכו ודרכו בקודש בתמים, ולא נמצא בו כל מום, אמרתי כבר אכבדהו, בהדרת קודש לעטרהו, זו תורה וזו שכרה, תוך קהל ועדה, לתורה ולתעודה, כי יקרא לתורה ויעל, יקרא שמו בישראל, בשם החבר רבי יוסף בן מורינו הרב רבי אליה, זה שמו וזה זכרו לדר דר, לשם ולכבוד ולהדר.

(1) הוא הגאון בעל הפלאה אבד"ק פפר"מ זצ"ל. כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ד' עמוד ח'.

(2) נולד בשנת תק"י לפ"ק בעיר פוזנא לאביו הג"ר אלי' אבד"ק לאנצבורג זצ"ל. (בכר"ש קונטרס ק' נדפס, "סדר היום" שערך אליו אביו הג"ר ארי' ליב דרשן מפוזנא זצ"ל). למד אצל הג"ר צבי אבד"ק צילץ ופיוורא. שימש כדומ"ץ בק"ק פוזנא. קצת חידו"ת ממנו נדפסו בספר תואר פני שלמה מעמוד כ"ו עד עמוד ל'. נפטר בעיר פוזנא כ"ט לחודש אדר שנת תקפ"ה לפ"ק ושם מנ"כ.

הכ"ד החותם לכבוד התורה ולומדי, יום ו' עש"ק י"ד תמוז תקלמ"ד לפ"ק
פה ק"ק בערלין יע"א.

הק' אהרן בהרבני מוהר"ר משה זצ"ל מגזע צבי ראב"ד פה ק"ק ברלין יע"א

קנח.

בע"ה. יום ה' כ"ג אלול תר"א לפ"ק.

שלום רב לאיש בריתי הרב המאה"ג המפורסם, משנתו קב ונקי,
מגדול עוז, מו"ה יצחק נ"י אב"ד ור"מ דק"ק מאהר יע"א.

הגם בימים הקרושים אלו, ימי חשבונות של מצות, לחשוב עם נפשו, אין
הזמן מסכים להאריך, אעפ"כ נעתרתי לאשר גדרשתי מאת המובל דנא, ע"ד
ששמענו שקהלתו צריכין לאיש אחר לעמוד ולשרת, לזכות וזכה, ולירד לפני
תיבה, ושאר דברים הנצרכים, ובאמת לדברים הג"ל א"צ לסהדות, כי הוא מילתא
דעבירא לגלוי, אך באתי להודיע, כי זה האיש הוא מילדי קהלתי, ומאז אשר
אנכי מכיר אותו, הוא הולך בדרך הישר, ולא נשמע עליו שום שמץ רופי, והוא
איש נאמן ונכאי רוח, ולפע"ד אם יאמרו עלה עלינו, נחת ינחתו בו, ומאפס הפנאי
אקצר, ואסיים בכרכה, ברכת השנים, שנה טובה ומבורכת, כאות נפשו ונפש
אוהבו המבקש אהבתו לנצח,

הק' זאב וזאלף חיות חפ"ק פאלאטא יע"א

(3) הוא בנו של הרב מו"ה משה מגזע צבי. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הרבני
מו"ה בנימין הלוי פרענקל מגלוגא. בשנת תק"כ בערך נתקבל לאבד"ק דעסויא, ואח"כ
נבחר בשנת תקכ"ג לראב"ד ברלין, ובשנת תקל"ב לפ"ק עלה על כסא הרבנות בק"ק
שוואבך. נרפס ממנו ספר מנחת אהרן על ספר הארוך להש"ך, וקונטרס קטן הנקרא „דרוש
על שלום" (לכבוד שלום המלכות). נלב"ע ביום כ"ו סיון שנת תקמ"א לפ"ק. — תעודה זו
הגיעה אלינו מאת ידידנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה נתן כהנא נ"י, ברך ר' חילו ופועל
ידיו תרצה.

(4) ה"י תלמיד מובהק להנאון בעל חתם סופר זצ"ל, אשר כותב אליו בשו"ת חת"ס
חאו"ח סי' ל"ב, „תלמידי האהוב כבני". נרפסו אליו כמה תשובות בשו"ת חתם סופר. נפטר
ביום כ"א לחודש מרחשון. — מכתב הלז הגיע אלינו מגנזי ידידנו הרבני החסיד הנגיד
הנכבד מו"ה שאול הומטערער נ"י מאנטווערפן. יברכוהו השו"ת בעז ותעצומות.

אשר ואלהי, ה"י חתם סופר זצ"ל
וה"י תלמידי האהוב כבני.
ה"י חתם סופר זצ"ל
ה"י חתם סופר זצ"ל

פאקסימיליא מחתי"ק הגאון מוה"ר אהרן מגזע צבי ראב"ד ק ברלין זצ"ל

מכתבים אל המערכת

בפ"ד.

לכבוד המערכת כרם שלמה.

א) ברצוני להעיר במש"כ הרב הנאון ר' פנחס הירשפרונג שליט"א, בכרם שלמה קונטרס מ"ה עמוד מ', שבספר נור אר"י יהודה מבנו של האי נאון ר' מנחם זעמבא ז"ל הי"ד, בקונטרס שו"ת סי' ד' וח', מפלפל שמה הנ' רמ"ז, אם בספק מצוה, שנשאר גם אחר העשי"ס ספק, אם נפטר מידי חיובו או אכתי חייב, ובתשובה ההיא מראה נפלאות בראיות עצומות. וע"ז כתב הרב הנאון הנ"ל וז"ל, שחידושו לו שלא הביא שכנראה יש מחלוקת בזה שתי שיטות ברש"י פסחים ס"ה ע"א בר"ה ומנא ידע, שכתב שם בזה"ל, ומנא ידע ר' יהודה אם נתקבל בכלי והא חששא בעלמא הוא דקאמר שאם ישפך דמו וכיון דלתקוני ספיקי אתא היכי מיתקני בהכי שמא לא נתקבל, [מבואר מדברי רש"י, שלא נוכל לתקן את החשש, מחמת שהספק עדיין ישאר], ואח"כ בר"ה כהנים ודיוין הן, הביא לישנא אחרינא, שמא לא נתקבל ונמצא זורק דם פסול, הרי דהחשש הוא שמא זורק דם פסול, וכתב שאמר זאת להנ' רמ"ז ז"ל, והשיב לו שהיא ראי' צורקת, עכ"ל.

ולעני"ד אין מבאן ראי' כלל, דהכא אין כאן ספק נמור ככל שאר ספיקות דאורייתא לחומרא, רק חששא בעלמא הוא שחשש ר' יהודה שאם נשפך דמו של אחר מהן נמצא זה מכשירו, כדפי' רש"י רמנא ידע אם נתקבל בכלי, דהא חששא בעלמא הוא דקאמר שמא ישפך דמו, א"כ האיך ידע אם נתקבל בכלי או לא, דהא אינו יודע אם נשפך ומאיה מהן נשפך, רק חששא בעלמא הוא, וע"ז פי' רש"י, כיון דר"י לא בא רק לתקוני בעלמא להסיר החששות, היכי מיתקני בהכי, שמא לא נתקבל בכלי, וכיון דע"י זה לא נתקן עדיין, ואנן בחששא דמעיקרא קיימי, בודאי אין לזרוק דם, ואין מזה ראי' לשאר ספיקות שהוא ספק נמור אם מחויב לחזור ולעשותה, ואפשר דאם נשאר עדיין בספק אחרי העשי"ס, מחויב לעשות, ודו"ק.

(ולישנא אחרינא דהביא רש"י, שהחשש הוא מחמת שזורק דם פסול, אינו מעם אחר, רק פי' אחר בגמ', דהיינו שמא לא נתקבל בכלי כל מה שהוא שואב, ולא כלישנא קמא, דשמא לא נתקבל בכלי, היינו אותה הבהמה שרוצה להכשיר).

ב) ועוד אחת ברצוני להעיר, כמה שנדפס בכר"ש קונטרס קמ"ב, חידו"ת מכ' מורי הגרמ"ד שטיינווארצעל ז"ל, ובתוך הסוגריים העלה בצ"ע למה לא יברך שהחיינו על קידושין מצד קונה כלי חדש, ע"ש. — הנה ראיתי בשו"ת חתם סופר או"ח סי' ג"ה שכתב ע"ז מעם, וז"ל: כי אנו מברכין להקב"ה שהגיענו לזמן הזה לקנות כלי חדש זה או ליהנות מפרי חדש, ומכ"ש בקדושת זמן עצמו כרגלים וכדומה, והכל תלוי בהקב"ה עצמו, הוא יעץ ומי יפיר, אבל דבר התלוי בבחירת וחפץ האדם, ואין הקב"ה משנה בחירתו של אדם, ואלו לא רצה הוזה היה להודונו וע"ז לא הי' ממעשה שמים לכופם לכך, ואין לנו עסק בנסתרות דארבעים יום קודם יצירת הולד, והאר"י ז"ל פי' בו פי' אחר נכון אכ"מ, מ"מ כיון שלא נגמר ע"י הקב"ה לברו, אין לברך עליו, ולא דמי למקבל מתנה מחבירו, שהתם כיון שהקב"ה נור עליו לזכות בחפץ זו בזמן הזה, אלו לא רצה זה ליתנו לו, הי' הקב"ה מומין לו חפץ כזה ממקום אחר, והוי כולו בידי שמים, משא"כ קידושו ונשואין, אע"ג דכיר הקב"ה להזמין לו שום אשה אחרת, מ"מ אין לברך שהחיינו על זיווג גוף זה, כנלפע"ד, עכ"ל.

מרדכי ארי' גיפס

חבר כולל זכרון חיים דבאבוב

ברוקלין, ניו יארק

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' איתמר (בר"ח) לייסער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' בן ציון ארי' גרינפעלד נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים (בר"י) מיללער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים אלכסנדר יוסף פרייער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יעקב יוסף פריעדמאן נ"י מלעיקוואר להולדת הבן
להאברך היקר ר' יצחק יחיאל הלברשטאם נ"י נכר כ"ק מרן ארמ"ר וצוק"ל הי"ד
להולדת הבן

להאברך היקר ר' מאיר אייזנבאך נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' שמחה גינזבורג נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' שרגא אריאל נ"י להולדת הבן

יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.
המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' יוסף זינגער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יוסף יצחק שפריי נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' ישראל שלמה מיללער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' צבי יהודה פאללמאן נ"י ממאנסי להולדת הבת
להאברך היקר ר' שלמה גרינפעלד נ"י מטאראנטא להולדת הבת
יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכ"ד.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אלי' באכנער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה שלום נ"י לאירוסי בתו-נכרתו
תחי'

להנה"ח מו"ה אלי' דוד זיידמאן נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה מרדכי יחזקאל נ"י
ולחותנו הנה"ח מו"ה ישראל בייגעל נ"י לאירוסי בתו-נכרתם תחי'

להנה"ח בנש"ק מו"ה ברוך נתן הלברשטאם נ"י לאירוסי נכרתו תחי'
להנה"ח מו"ה חיים זיענער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה יעקב צבי נ"י לאירוסי
בתו-נכרתו תחי'

להרב יעקב ציטראנענקובים נ"י מנהל בישיבת באבוב בני ציון ולאביו הנה"ח
מו"ה צבי נ"י לאירוסי בתו-נכרתו תחי'

להרב יצחק דוב הלוי יונגרייז שליט"א רב דקהל חסידני נארליץ לאירוסי בנו הב'
החתן הנעלה כמר דוד שלמה נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה משה יוסף בראכפעלד נ"י ממעקסיקא לאירוסים בנו הב' החתן
הנעלה כמר נפתלי צבי נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה שלמה עקשטיין נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה אהרן נ"י לאירוסים
בתרונכרתו תחי'
להנה"ח מו"ה שמואל לעמפל נ"י מטאראנטא לאירוסים בנו הב' החתן הנעלה כמר
ניסן נ"י תלמיד ישיבתנו דשם
להב' החתן הנעלה כמר זלמן פלאוויק נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסים
להב' החתן הנעלה כמר יצחק פערלשטיין נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסים
בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה זאב פישמאן נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה צבי ציטראנענבוים נ"י לנישואי נכרתו תחי'
להרב המפורסם וכו' מוה"ר שמואל עקיבא יפה-שלעזינגער שליט"א אבר"ק
שטראסבורג לנישואי בתו תחי'
להאברך היקר ר' אברהם ישעי' זיענער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' בן ציון הכהן קוואדראט נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר בנש"ק ר' ישראל שלמה חיים שארף נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
יעזור השי"ת שיוזכו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא
מתוך עושר ואושר מזל והרחבה.

המערכת

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידינו

הנה"ח מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפען

בהלקח מאתו אחותו ע"ה

האברך היקר ר' ישראל יעקב ליפשיץ נ"י

בהלקח מאתו אביו ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

ולא ישמע עוד שוד ושבר בגבולנו, אמן.

המערכת

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה“ משנים שעברו

המחיר הוא: שלשה ועשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת

כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

דברים אחדים

**מצאנו לנכון להודיע ולהדגיש לפני קהל הקוראים החשובים יחיו
איזה ענינים הנוגעים לקובצנו „כרם שלמה“**

(א) היות שאיזה יחידים התירו לעצמם להרפס בספרים, דברים שנרפסו בקובצנו „כרם שלמה“, בלי רשות מאת המערכת, למרות שבכל קובץ נרפס באר היטיב „אזהרה חמורה“ לבלי להרפס שום דבר שנרפס בקובצנו בלי רשות מאת המערכת, לכן הננו מודיעים ומזהירים בזה, שלא נוכל לישב בחיבוק ידים ולשתוק על עולה כזאת, ונהי' מוכרחים לנקוט צעדים חמורים לקיים את האזהרה הנ"ל בתוקפה. ולהשומעים יונעם ותבא עליהם ברכת טוב.

(ב) נבקש מאד את כל המשתתפים בכתיבת חידושי תורה, מאמרים, מכתבים, וכיו"ב, לחוס על זמנינו היקר, לכתוב בלשון צח ומפורש, **בכתב נאה וברור**, ושלא תהא אות אחת נוגעת בחברתה, כדי שלא להכביד עוד יותר על מלאכתינו. ומי שאינו יכול לאמן את ידו לכתוב ככה, יתן לזולתו לכתוב או להעתיק בעבורו.

(ג) כמו כן נבקש את הכותבים, שלא להאריך יותר מדי, כי אין הקובץ מיועד למאמרים ארוכים.

(ד) הקוראים שיחיו, השולחים לבית המערכת חומר להרפסה, אל יתרעמו אם רואים שעברו כמה חרשים ולא נרפס, כי לכל זמן ועת לכל חפץ.

(ה) מכתב המתקבל בבית המערכת, בלי שם הכותב עם האדרעס שלו, לא יודפס.

(ו) שום מכתב או צילום כת"י לא יוחזר לשולחו, ומי שרוצה להחזיק בידו העתקה, מתבקש שיעתיקנו או יצלמנו טרם שישלחנו לבית המערכת.

(ז) כבר כתבנו כמה פעמים, שלא נוכל להאריך בתוארים כראוי לכל אחד ואחד, מטעמים המובנים. בדרך זה הלכנו עד עתה, וכן ברעיתנו לעשות להלאה ברצ"ה.

(ח) אנ"ש שהשמחה במעונם, מתבקשים להודיע לבית המערכת בכתב או ע"י טעלעפאן, כדי שלא יצטרכו להרגיש איזה פגיעה בכבודם ח"ו, אם לא יופיע שםם ברשימת העומדים על הברכה.

(ט) נא שלא להכביד עולנו בעניני גשמיים, בעכיבת משלוח דמי חתימה. שלחו נא דמי החתימה תיכף ומיד, טרם שאנו שולחים הזכרות פעמיים ושלוש.

(י) מביעים אנו בזה תודתינו מעומק הלב לאותם הקוראים שיחיו המסייעים לדבר מצוה ע"י שמוסיפים מעצמם על דמי החתימה הקבוע של חמש עשרה ראללער. — אחד המרבה ואחד הממעיט יתברך מן השמים בשפע ברכה והצלחה, אכ"ר.

בברכת התורה,

מערכת כרם שלמה

Photocomposition by
"ביר" פ, שמחה גראפיק

Simcha-Graphic Associates
Typesetters and Publishers

4311 15th Avenue — Brooklyn, N. Y. 11219
Tel. (718) 854-4830

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאללער לשנה

בקאנאדע = 20 דאללער לשנה

בבעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = ברואר רגיל 25 דאללער לשנה

ברואר אויר 35 דאללער לשנה

PRINTED BY GROSS BROS. PRINTING (201) 865-4606 נדפס ברפוס האחים גרויס

From:

KEREM SHLOMO

Mesivta Eitz Chaim D'Bobov

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID

Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Forwarding & Return Postage Guaranteed

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש למלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה ט"ז קונטרס ו' (קנ"ו) אייר-סיון תשנ"ג

יוצא לאור ע"י תלמידי
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

פרשת בחקותי . . . . . כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א ד

מדור זכרון לראשונים

הוראה בענין שלום המלכות . . . . . הגאון בעל גורע ביהודה אבד"ק פראג זצ"ל ז
גליון ספר קצות החושן . . . . . הגאון בעל קרני ראם אבד"ק יאס זצ"ל יד
הערות בענינים שונים . . . . . הגאון ר' דוד ליב זילבערשטיין אבד"ק ווייטצען זצ"ל טז
ברין ניקב קרום של מוח . . . . . הגאון ר' יחזקאל משה פישמאן אבד"ק מישקאלץ זצ"ל כ
מצות כתיבת ס"ת בשותפות . . . . . הגאון ר' יצחק הורוויץ אבד"ק סטאניסלאוו זצ"ל כג
במס' קידושין מ"א ע"ב . . . . . הגאון ר' שמואל ראזענבערג אבד"ק אונסדארף זצ"ל כו

מדור אגרות קודש

שני מכתבים מהגאון ר' הילל ליכטענשטיין אבד"ק קאלאמייא זצ"ל . . . . . כז

מדור זכרון לאחרונים

בדיני מקואות . . . . . מהגה"צ ר' אברהם יהושע פריינד אבד"ק נאסויד זצ"ל כט
בענין לאו שבכללות . . . . . מהג"ר יוסף זוסמאנאוויץ אבד"ק ווילקאמיר הי"ד לנ

מדור פלמול והלכה

בענין יום הולדת . . . . . הרב מוה"ר נתן געשטעטנער שליט"א לו
בענין לפני עור . . . . . הרב מו"ה חיים דוד בלום שליט"א מב

עולת שבת בשבתו

ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים . . . . . המערכת מה

מדור תמיהות וישובים

הערות קצרות בענינים שונים . . . . . המח מח

מדור הנאהבים והנעימים

בפסחים דף נ"ט, זבחים דף נ"ט . . . . . הב' שמחה מארילעס הי"ד נ

מדור תעודות וסמיכות

כתב „הורמנא" . . . . . הגאון בעל בית יצחק אבד"ק לבוב זצ"ל נב
מכתב „תעודה" . . . . . הגאון ר' חיים יהודה ה"ש רומ"ץ בק"ק אושפצין הי"ד נב

מדור זכור ימות עולם

קול קורא לעזרה מק"ק פראג בשנת ת"מ לפ"ק . . . . . נג
מכתבים אל המערכת . . . . . נה
צילומי כתבי קודש . . . . . כב, כו, כח
כרכות והוראות . . . . . סא

כל הזכויות שמורות להמערכת

Copyright © 1993

by Cong. Shaare Zion

מוזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות

אבי הנה"ח מו"ה אברהם כמו"ה דוב בעריל הלוי שטורם ע"ה
נפטר כ"ט לחודש אייר שנת תשכ"ח לפ"ק

אמי החשובה מרת ריזל בת מו"ה דוב פלאטנער ע"ה
נפטרה ל' סיון (אדר"ח תמוז) שנת תש"ל לפ"ק

תהיינה נשמותיהם צרורות בצרור החיים

הונצח ע"י בנם,
שכתי ישעי' הלוי שטורם

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת בחקותי

במדרש רבה בפרשתו, וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור, למה נאמר באברהם וביצחק אף, ולא נאמר ביעקב אף, שהיתה מטתו שלימה לפניו, אברהם יצא ממנו ישמעאל וכל בני קטורה, יצחק יצא ממנו עשו וכל אלופי אדום, אבל יעקב מטתו שלימה, כל בניו צדיקים, הה"ד (בראשית מ"ב) כלנו בני איש אחד נחנו. ויש לדקדק על מה דמסיים, אבל יעקב וכו' כל בניו צדיקים, הה"ד כלנו בני איש אחד נחנו, האיך משמע מהאי פסוק דכל בניו צדיקים.

והנ"ל בהקדם לבאר מאמרם ז"ל במסכת סנהדרין (דף ק"ד ע"א), ברא מזכי אבא, אבא לא מזכי ברא, דכתיב ואין מידי מציל, אין אברהם מציל את ישמעאל, אין יצחק מציל את עשו. ולכאורה קשה, דזה סותר למה שכתבה התורה בפרשתו וזכרתי את בריתי יעקב, הרי שאבא מזכי ברא.

ונראה ליישב בטוב טעם ודעת, דידוע דג' אבות המה נגר ג' מדות, אברהם אבינו הוא מדת החסד, ויצחק אבינו הוא מדת הנבונה, ויעקב אבינו מובחר שבאבות מדת התפארת הכלול משתיים כידוע. אמנם ישמעאל ועשו הפכו מדות אבותיהם לרע, דאיתא בנמדא (קידושין מ"ט ע"ב) עשרה קבים זנות ירדו לעולם תשעה נטלה ערביא ואחד כל העולם כולו. הרי דמדת ישמעאל היא מהיפך להיפך ממדת אביו אברהם, דמדת אברהם היא מדת החסד ואהבה דקדושה, ובכל כוחו קיים מצות הכנסת אורחים באהבה וברצון, כי חפץ חסד הוא, וישמעאל בנו אחז אותה מדה להשתמש בו לצד הרע לתאוות רעות רחמנא ליצלו, וזהו חסד הכתובה בפרשת קדושים, בפרשת עריות, וכמבואר בספה"ק, דמדת החסד ואהבה בשורשו ובמקורו בשמי שמי מרום היא חסד דקדושה, וכאשר הארתו שולט למטה, הצדיק אוזחז באותה מדה לדברים שבקדושה ומתחסד עם קונו, ורשע משתמש באותה מדה למעשים תעתועים, והדברים עתיקים. וכן עשו הרשע, כתיב ב', ויבא עשו מן השרה והוא עיף, ופירש"י, עיף מרציחה, הרי שתפס אותה מדה של גבורה מדת אביו יצחק לריעותא, דיצחק אבינו עבד את הבורא יתברך שמו במדת הנבונה, ופשט צווארו ליקרב על גבי המזבח על קדושת שמו יתברך, ועשו אחז אותה מדה לצד הרע להריגה ורציחה.

ולכן שפיר אמרו חכמו"ל אבא לא מזכי ברא ואין אברהם מציל את ישמעאל, והדין נותן כן, שהאיך יוכל זכות אברהם במדתו הקדושה מדת החסד להציל את ישמעאל, שאחז אותה מדה לצד הרע והטומאה. וכן אין יצחק מציל את עשו, שהשתמש באותה מדה של אביו, מדת נבונה, למרוד בשמו יתברך ברציחה והריגה. ולכן לגבי דידהו אין אבא מזכי ברא, דהרי הם פנמו לגמרי

במדת אביהם, ובני קטורה ואלופי אדום לא נחשבו זרעו של אברהם ויצחק, וכמו שאמרו ז"ל (נדרים ל"א ע"א) עה"פ כי ביצחק יקרא לך זרע, ביצחק ולא כל יצחק. אבל בני ישראל זרע ישורון זרע קודש, שמעשה אבות במדות הקדושות ירשו בנים, ורצונם בלב ונפש חפיצה לעשות רצון אביהם שבשמים, ואף אם נטו מדרך הישר העולה בית אל ופגמו קצת, יש לימוד זכות ששאור שבעיסה מעקב, וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל בפרק ב' מהלכות גירושין הלכה כ', גבי גט מעושה, עיי"ש. אבל תוך תוכם בפנימיות לבם, ניצוץ הקודש בועד בקרבם ברשפי אש שלהבת י"ה, וכמו שהעיד החסיד ר' יוסף יעב"ץ ז"ל, שענינו ראו בעת גירוש שפאניא שגם המוני עם, וגו', ואף קלי הרעת מישראל, מסרו נפשם באהבה על קדושת שמו יתברך. לכן אמת ויציב ונכון מה שכתבה התוה"ק וזכרתי את בריתי יעקב וגו', כי שורת הדין נותן שיעמוד לבני ישראל זכות אבות.

ונקדים עוד לבאר מה שאמרו ז"ל (פסחים נ"ו ע"א) עה"פ ויקרא יעקב אל בניו האספו ואנירה לכם, ביקש יעקב לגלות את הקץ ונסתלקה ממנו שכינה, אמר שמא ח"ו יש פסול בזרעי, פתחו ואמרו שמע ישראל ר' אליקנו ר' אחד. הכוונה, רהנה המפרשים כתבו הטעם שנסתלקה ממנו שכינה, מפני שצפה והביט יעקב אבינו כי עת צרה יהי' לבני ישראל באחרית הימים בעקבתא דמשיחא, וראג וצר לו בצרתם, וכבר אמרו ז"ל (פסחים קי"ז ע"א) אין השכינה שורה מתוך עצבות, לכן נסתלקה ממנו שכינה, עכ"ד. ועפי"ז י"ל דכשראח יעקב שעם בני ישראל יהיו נתונים בצרה ובשבי, הי' קשה לו ותמה, היכן זכות אבות, ולמה לא יגן ויציל זכות אבות על זרעם, ועלה על דעתו וחש שמא ח"ו יש פסול בזרעו, ויהי' פסול מלשון פסל לך (שמות ל"ד) שהוא לשון הפסק, שחשש שנפסק החבל ועקרו עצמם מן השורש של קדושה, וכבני קטורה ואלופי אדום נחשבו, שאין להם זכות אבות כנ"ל, לכן פתחו ואמרו שמע ישראל ד"א ר' אחד, וכשם שאין בלבך אלא אחד, כך אין בלבנו אלא ר' אחד.

וזהו שאמרו השבטים ליוסף, כאשר אמר להם, ערות הארץ באתם לראות וגו', אמרו לו, לא אדוני וגו' כולנו בני איש אחד נחנו, קאי על הקב"ה שנקרא איש כאו"ל (סנהדרין צ"ו ע"ב) אין איש אלא הקב"ה שנאמר ר' איש מלחמה, ולזה אמרו, כולנו בני איש אחד נחנו, ואמרו אח"ד דייקא, להודות שמדת אבותיהם בידם באמירת שמע ישראל ד"א ר' אחד, וזהו מדתו של יצחק אבינו מדת הגבורה במסירת נפש, ומדתו של אברהם אבינו מדת החסד ואהבה דקדושה, וכידוע דתיבת אחד בני' אהבה.

וזהו הטעם שכתבה התורה הני פסוקי דנחמה, וזכרתי את בריתי יעקב וגו', באמצע התוכחה, כדי שלא יעלה על לב עם בני ישראל בהיותם בארץ אויביהם, בראותם הני צרות צרורות דערו עליהן, ויאמרו שבוודאי אין כאן זכות אבות ח"ו שיציל, ולא נחשבו עוד זרע אברהם יצחק ויעקב, כי נטו מדרך

אבות ועקרו עצמם מן השורש, ונעשו ח"ו כבחי' עשו וישמעאל הנ"ל. לכן להוציא מלבם מלומר כן, הפסיק התוה"ק באמצע דברי התוכחה, במילי דנחמה ובהתחזקות, ואמר וזכרתי את בריתי יעקב ונ'.

ומעתה יבואר היטב מה ראיתמר בי מדרש"א הנ"ל, דכתיב תיבת אף באברהם אבינו וביצחק אבינו, כי אברהם יצ"א ממנו ישמעאל, ויצחק יצ"א ממנו עשו, כל' שישמעאל ועשו הוציאו את עצמם מן המדות טובות שהיו מושרשים באבותיהם הקדושים, ויצא"ו לתרבות רעה, לכן בעת שזוכר מרן רבשמיא זכות אבות ומדת אברהם ויצחק, אף הוא שרדי' בכעס על ישמעאל ובני קטורה ועשו ואלופי אדום שפנמו לנמרי בשורש מדת אביהם, ושמו מר למתוק וחושך לאור, בהפכם מדות הנעלות של חסד ונבורה, להשתמש בהם לננאי כנ"ל, אבל בזכרו זכות ומדת יעקב אבינו, נח דעתי' כביכול, מאחר שיעקב אבינו מסתו שלימה, וכל בניו צדיקים ותולדותיהם כיוצא בהם, ומעשה אבות ירשו בני ישראל עד סוף כל הדורות, כמו שאמרו בעצמם, כלנו בני איש אח"ד נחנו, שכולם מוכנים תמיד למסור נפשם באהבה על קדושת שמו יתברך, אשר הוא אחר ושמו אחר.

מגשים אנו בזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה

לעטרת תפארת ראשנו

כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

לרנלי הולדת הבת

אצל נכדו

הרב מו"ה צבי הירש ראבינאוויטש שליט"א

ונביע בזה ברכתינו מעומק לבבינו שיוכו לרוות ממנה ומכל יוצ"ח

רב נחת ועונג לאורך ימים ושנים טובות, אכ"ר.

כעתידת וברכת,

המערבת

הוראה בענין שלום המלכות

מהגאון בעל נודע ביהודה אבר"ק פראג זצ"ל

אחינו בני ישראל, הלא ידוע ומפורסם לכל, כל הטובות והחסדים אשר עשתה עמנו ארונתינו החסודה המלכה מאריא טערעזיא יר"ה, וכל אבות אבותי הקיסרים בית איסטרייך, החסידים נשמתם בגן עדן, הם לנו למגינים ומטיבים בחסדם הגדול עם בית ישראל היושבים תחת ממשלתם, ואוכלים פרי ארצם לבטח, ולזאת מוטל עלינו עפ"י דת תורתנו הקדושה להתפלל יום ויום בשלומה של ארונתינו הקיסרית המלכה החסידה מאריא טערעזיא יר"ה, ובשלו בעלה הקיסר רומי האדיר החסיד המושלם פראנציסקי פרימי יר"ה, ובשלו כל בניהם זרע המלוכה יר"ה, שיאריך ה' ימיהם ושנותיהם בטוב ובנעימות ולגדול ולרומם כסאם כשמש בצהרים, ובאושר הצלחתם מעלה מעלה, הם ויועציהם הפחות והסגנים, וביחוד על שרי צבא, הצבא מלחמה של המלכה הקיסרית החסודה מאריא טערעזיא יר"ה, ועל כל המתנשא לראש הצבא וכל אנשי חיל היוצאים בצבא המלחמה, להתפלל עליהם, ועל הצלחתם, ולהיות ידם בעורף אויביהם, לדרפם ולהכניע שונאיהם תחת כפות רגליהם. וכידוע מפי ספרים וסופרים ראשונים ואחרונים, ומתורה ונביאים וכתובים ותלמוד ומדרשים ופסיקתא והלכות, מרבים וכן שלמים, שכולם כל אחד מסכימים ומודים לנו דרך הישר והשלם, איך שמחויבים אנחנו בני ישראל, כל ימי היותינו תחת ממשלת

(1) בשנת תק"ז לפ"ק נדפס ע"י קהלת פראג נוסח החרם שתיקן ויסד הגאון בעל נודע ביהודה זצ"ל, על מי שיהיו לבו לעמוד מנגד המלכות ולסייע להשונאים במלחמה. הגאון בעל נוב"י מזכיר חרם זה באחת מתשובותיו בשו"ת נוב"י מהדורא תנינא חלק אהע"ז סוף סי' פ"ט. צילום מנוסח החרם במילואו נדפס זה עתה בספר "ציון המצויינת" (פראג תשנ"ג) עמוד ק"כ, וגם נדפס בשינוי לשון בס' מופת הדור. ועתה אנה אלקים לירינו "הוראה" מהנוב"י בענין זה, אשר היתה מוכן אז להרפסה, הן בלשון הקודש והן בלשון העמים, כאשר מוזכר כן בתוך הרבדים, אבל לפי יריעתנו לא נדפסה. אפריון נמטי' לנכדו ירירנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה יוסף מנחם זו"י נ"י שהמציאה לנו. זכרה לו אלקי לטובה.

בראש "הוראה" זו, כתוב בזה"ל: הוראה מהרב הגאון המפורסם מה"ו יחזקאל לאנדא אב"ד דק"ק פראג לכל בני ישראל ונפוצות יהודא, איש איש תחת ממשלתו שהוא יושב ורד שם, להיות לבו נכון ומעשיו רצוים להמושל ושלטון ההוא, וביחוד להקיסרית האדירה והחסודה הפורשת כנפי חסדה על בני ישראל המתלוננים בצלה צל החכמה, משמן טוב שמה הטוב, מאריא טערעזיא, ועם בעלה הקיסר הרחמן והמטיב פראנץ פרימא, ולכל השרים אשר נתנה מהודה עליהם, ושכל הממרה את פ', או הבלתי שוחר טובתה וטובת המלכות בכלל, חייב מיתה בדי ארם וכירי שמים, שהוא מהרס ישוב ותיקון העולם, ולרגעו ארץ ינעם, בטוב רעת וטעם, ולא יגרע מדעם, עכ"ל.

ראוי להדגיש כאן, כי יתכן ש"הוראה" זו היתה "הוראת שעה" לפי מעמד ומצב היהודים בעת ההוא תחת ממשלת המלכה טערעזיא, וערין הדבר צריך בירור.

המלכות, לעבוד ולשמור פי המלך שאנו יושבים תחת ממשלתו, ואפי' למסור נפשותינו, מה שמגיע לטובת ולכבוד המלכות.

ובכן מחויבים אנחנו כולנו למסור נפשותנו לכבוד הקיסרית המלכה החסודה מאריא טערעזיא יר"ה, אשר אנחנו חוסים בצלה, וביותר עכשיו בזמן המלחמה, כי בא אויב ואורב ח"ו בגבולינו, החיוב מאוד מאוד, לפרסם הוראה זו, ולהזהיר העם למגדול ועד קטן, איש ואשה מישראל, נער וזקן בחור ובתולה, יהי' מי שיהי', שיפקחו עיניהם, וישימו אלה הרברים נוכח פניהם, ולהיות חרות על לוח לבם, ויבינו את אשר לפניהם, ואם כי באמת לאנשים ישרים ומביני דעת אשר יראת ה' בלבבם, לא צריכין לאזהרה ולהורעה, אבל נעשים ונזכרים אלה הרברים להזהיר לנמהרי לב ולקלי רעת, אוהבי בצע וחשוקי כסף וממון שאינו של יושר, ומוכר עולמו בשביל רדיפת ממון, לאלה צריכין להתעורר להיות נזהרין שלא להכניס שום אדם ח"ו בכלל מורד במלכות, וכ"ש וק"ו שלא לעשות ח"ו שום דבר או פעולה קטנה וגדולה, הן ע"י עצמו או ע"י גירי' וגרמא רילי', ע"י תחבולה וערמה, ע"י כתב וכיוצא בזה ברמיזא, מה שהוא להתנגדות להמלכה הקיסרית החסודה מאריא טערעזיא יר"ה, או למדינת' וחילי' ושרי צבאי', או להיות ח"ו לעזר ולסיוע במעט רמעס לשונאי', וכיוצא באלה להמציא טרף ומזון ומחי' או שאר דברים הצריכים לשונאי', יהי' מה שיהי', וכ"ש ח"ו להיות מרגל, או מורה ררך הולך רכיל ומגלה סוד ע"י שום תחבולה וערמה, להתנגד להמלכה הקיסרית החסודה יר"ה, שכל זה בכלל מורד במלכות אשר הוא יושב תחת ממשלתו, והאיש ההוא חייב מיתה עפ"י רת תורתנו הקדושה. ואם ח"ו המצא ימצא איש רע אשר לא ירא לנפשו מאיבוד גופו וממונו, ויעשה במחשך ובמסתר מעשהו, ויאמר בלבבו מי יודע ומי יראוני, אבל ירא מפני הקב"ה היודע נסתרות וכל מחשך לפניו אור, וירא מפני עונש הדין הגדול, המעותר לתת רין וחשבון על עבירה החמורה הזה, וגדול עונו מנשוא, שהוא מהרס ומחריב מדינות ונפשות רבות בזדון וברוע לבו, אם ח"ו יעשה איזה דבר המתנגד למלכות שלנו היא הקיסרית המלכה מאריא טערעזיא יר"ה.

ופן יאמר האיש שורש פורה ראש ולענה ההולך אחר שרירות לבו, ויאמר שכל הנמצא כתוב בספרים והלכות מאזהרות גדולות, וחיוב מורא וכבוד ואהבת מלכות, הוא רק על מלך ישראל כשהי' להם מלך, ככן אמרנו להעתיק כל הנמצא כתוב בספרים שלנו, שהאומר כן מעה, ושקר ענו, ואין חילוק בזה בין מלך יהודי או אינו יהודי, ואנחנו כולם מחויבים בחיוב גמור מן התורה וע"פ הדין, לפקח בטובת המלכות אשר אנחנו יושבים תחת ממשלתו, וק"ו וכ"ש שלא יעשה ח"ו איזה דבר המתנגד לאדוני ארץ המדינה, וכמו שיתבאר בראיות חזקות מפורשים לעין כל, מן הפסוקים והלכות ורינים הנוגעים לכבוד המלכות, וכל ישראל ישמעו ויראו, מגדול החטא והעבירה, שלא יכשל ח"ו, ואשם נפשו בזה ובכא, לאכר עצמו משני עולמות, אם יעבור על שום דבר וריבור, יהי' מה שיהי' מה שהוא נגר כבוד וכסא המלכות שאנו יושבים תחת ממשלתה, היא המלכה הקיסרית מאריא טערעזיא יר"ה.

וזה יצא ראשונה:

שהוא עובר על השבועה שהשביע הקב"ה אותנו בימי היותינו בגלות ויושבים תחת ממשלת המלכות, שלא ימרוד ח"ו בשום רבר נגד כבוד המלכות, כראי' בשיר השירים קפיטל ב' פסוק ו', השבעתי אתכם בנות ירושלים בצבאות או באילות השרה, אמרו רז"ל ודרשו האי קרא בהלכות כתובות (רף קי"א) אמר ר' יוסי בר חנינא שני שבועות השביע הקב"ה את ישראל בהיותם בגלות, אחת שלא יעלו לחומה, פי', שלא יתקבצו ישראל לעלות ולכבוש ארץ ישראל, ואחת שלא ימרדו, פי', שלא ימרדו ח"ו באותו מלכות שהם יושבים תחת ממשלתו, ואמר הקב"ה אם אתם משמרים השבועות מומב, ואם לאו אני מתיר את בשרכם כצבאות וכאילות השרה, עכ"ל. הרי רהכתוב התיר רמו ובשרו, מי שימלא לבו ח"ו למרוד במלכות. וזה נאמר על היותינו בגלות כשאין מלך ישראל.

ונאמר במשלי (קפיטל כ"ד פסוק כ"א) ירא את ה' בני ומלך ועם שונים אל תתערב, פי', שצריך אתה לירא מפני ה', ואחריו מפני המלך אשר אתה יושב תחת ממשלתו, ועם שונים אל תתערב, שלא יחבר עם המתנגדים ושונאים למלך שלו. וכן כתוב קהלת (קפיטל ח' פסוק ב') אני פי מלך שמור, פי', כל מה שיצא מפי המלך מחויבים אנחנו לשמור ולקיים אפי' שלא ידע מזה המלך אם ישמור או לאו, והוא לבר במקום שאין רואה, אעפ"כ כיון שיצא הרבר מפי המלך אשר הוא יושב תחתיו מחויב לשמור, מכ"ש וק"ו שלא יעשה ח"ו שום רבר המתנגד. ואי' במדרש נתחומא פ' נח (רף ג' עמוד ר') על פסוק זה, וז"ל, אמר להם רוח הקדש משיבני אני עליכם שאם תגזור המלכות עליכם נזירות קשות, אל תמרדו בכל דבר שהיא נזירת עליכם, אלא אני פי מלך שמור, ואם אנו מושבעין אפי' אם ח"ו נזרין נזירות קשות, כ"ש וק"ו שאנו יושבים תחת ממשלת המלכה הקיסרית החסורה מאריא מערעזיא יר"ה, ומקבלים כל יום חסדים וטובות רבות, שמחויבים לשמור פי', ולמלאות רצונה, וק"ו שלא לעשות שום רבר המתנגד. והנה מצינו בשלשה נביאים חנני' מישאל ועזרי' כשהי' המלך בבל משליכם לתוך האש, עפ"י מלשינים בשקר ובאיבה, ואח"כ כשנתברר שהיו ישרים וצדיקים, לא רצו לצאת מתוך האש, ער שבא המלך בעצמו וצוה עליהם ואמר (ברניאל קפיטל ג' פסוק כ"ו) פוקו ואתו כארין נפקין, ואמרו רז"ל שלא רצו לצאת בלתי רשיון מהמלך, אשר היו אז מוכנעים תחתיו, וילפינן לה מההוא קרא דאני פי מלך שמור, שם בתחומא.

כל זה מורה גודל החיוב לשמור פי המלך ומצותיו, אפי' מלך אינו ישראל, וח"ו שלא ימרוד בשום רבר לעשות מה שהוא מתנגד למלכות אשר הוא יושב תחת ממשלתו, וביחוד המלכות שלנו שהיא רק טוב וחסד כל הימים על בני מדינתה יהודים ואינו יהודים, והיא לנו למגן ולמחסה, שמחויבים עפ"י רת תורתנו לשמור מצותי', וח"ו שלא למעול מעל מה שהוא נגד כבוד מלכותה, הן בגלוי הן בסתר. וכתוב (קהלת קפיטל יו"ד פסוק כ') גם במדעך מלך אל תקלל, פי', אפי' אם אתה בחרך לבר ואין איש אתך הרוואה או שומע, אעפ"כ אל תקלל מלך, פי', שלא תזלול במלכות ח"ו אשר אתה יושב תחת ממשלתו, ואם

אפי' ריבוד שבינו לבין עצמו במקום שאין רואה ואין שומע, הזהיר לנו הכתוב, מכ"ש ח"ו לעשות איזה מעשה או פעולה שהוא נגד כבוד המלכות שלנו היא הקיסרית המלכה מאריא טערעזיא יר"ה. גם צדקיהו נענש על שהמריר במלך בבל, כרתיב (דה"ב' קפיטל ל"ו פסוק י"ג) גם במלך נבוכדנצר מרד.

ואדרבה מחויבים אנחנו להיות לעזר ולמסור נפשינו ולפקח בטובת המלכות אשר אנחנו יושבים תחת ממשלתה, בכל גופינו ומאורינו, עם כל מה שיש ביכולתינו, ומעתה אין לנו כח רק בתפלה, להתפלל בלב שלם על הצלחתה. והנה מצינו דניאל איש חמורות שהי' תחת ממשלת נבוכדנצר מלך בבל כשחלם לו חלום לא טוב, גילה לו חלומו, ונתן לו עצה להטיבו באחריתו, כרתיב דניאל (קפיטל ד' פסוק כ"ד) וחטאך בצדקה פרוק, ועויתך במיחן עניין, הן תהווה ארכא לשלוותך, הרי שהי' מתאמץ להטיב למלך שלו למען יציל למלך אשר הי' יושב תחתיו מכל רעה אשר לא יאונה, עם שלא הי' דניאל אנוס עפ"י המלך, ולא עשה כן מפני המורא, רק משורת הדין והחיוב שהי' עליו, להטיב למלך אשר הוא תחתיו, ולהציל מרעתו. וכן מצינו במרדכי היהודי שהי' יושב תחת ממשלת המלך אחשורוש, כרתיב במגילת אסתר (קפיטל ג' פסוק כ"ב) ויוודע הדבר למרדכי וגומר, כל סיפור המעשה שהי' נשמע לו שביקשו בנתן ותרש שני שרי מלך לשלוח יד במלך, ויבא מרדכי והגיד לאסתר המלכה, ולהגיד ולגלות למלך ויבוקש הרבד וימצא, והי' כוונות המרדכי להציל למלך באשר הוא תחתיו ותחת ממשלתו, וכדאיתא בפסיקתא, והובא בילקוט (דף קע"א ע"ב) וז"ל, ויוודע הרבד למרדכי, ר' יהורא אומר מוקנים אתבונן, יעקב בירך את פרעה, יוסף גלה לו חלומו, דניאל גלה לנבוכדנצר, אף אנא אניד לאסתר, ועם שלא הי' מרדכי אנוס בדבר לגלות, וגם לא הי' מבקש שום טובה מהמלך בשביל הנרה זו, דלכך לא הגיד למלך עצמו שלא יחשדוהו שלהחזיק לו המלך טובה אמר כן, רק הגיד לאסתר המלכה, וגם לא בקש ממנה שתאמר בשמו, רק אסתר מעצמה אמרה בשם מרדכי, ולא נעשה עמו דבר, שלא בקש מרדכי כלום בשביל זה, ולהורות שכן הדין וחיוב על כל היושבים תחת ממשלת המלכות שלו, שיעשה רצון המלך ולהציל מכף כל מבקש רעתו, ומכ"ש וק"ו שלא יעשה ח"ו היפך ויגיד למלכות אשר אנחנו חסים בצלה, וכנפי' פרוסות עלינו להגין.

ועתה אחרי כל הבא נמצא כתוב מפורש בכתובים ונביאים, ויותר מהמה שנמצאו מאזהרות גדולות מכבוד המלכות שאנו יושבים תחת ממשלתו, ואיך שהיא עבירה גדולה עד למאור וחמורה מכל עבירות מי שמורד ח"ו או פוגם בכבוד המלכות, וביותר באם ח"ו גורם ע"י מעשיו ניגוד לכבוד המלכות, עד שמוזה נתפשט הוראה ברורה ויצא לנו הדין ברור מוסכם מכל הפוסקים אשר מפיחם אנו חיים, שלאיש הזה המורד משפט מות, עפ"י דין תורתינו, ואין לו חלק לעה"ב, כי הוא מאבד עצמו לדעת, ומסכן עצמו ורבים חללים הפילו, ומותר למסור אותו איש בליעל למלכות להריגה, ושלא להצילו בשום צד ואופן. ואדרבה חיוב ומצוה גדולה המגלה ומפרסם אותו ומסרו לבערו מן העולם, ויהי'

שאר העם נקיים, וכדכתיב בתורה (שמות קפ"ט ל"ב פסוק ל"ג) ויאמר ה' מי אשר חטא לי אמהנו מספרי, פי', דמשה רבינו ע"ה ה' טועה שיצא הקצף מלפני הקב"ה כשחטאו ישראל בעגל על כלל ישראל, ואמר הקב"ה, לא כן, רק מי אשר חטא אותו אמהנו מספרי, והשאר יהיו נקיים. ולהיות שידוע להקב"ה מי ומי הם החוטאים, גלל כן חייב ברור למי שיש לו ידיעה מזה האיש שהלך ח"ו בדרך לא טוב ועובר על אחת מהנה הנזכרים, ראוי להודיע מי זה הוא ולמסור למלכות להריגה, להציל יתר העם הישרים והם באמונה, ולא יחוס על אותו רשע איש בליעל שעובר על דברי תורתנו ומורד במלכות אשר הוא יושב במדינתו, ואוכל את פריה.

והנה מצינו במלך יהויקים איש ישראל, שהי' משועבד תחת המלך בבל, ואמרו בבראשית רבה (פרשה צ"ד) ובמדרש ילקוט (סי' רמ"ט) וז"ל, כיון שעלה נבוכדנצר מלך בבל וביקש ליהויקים להמיתו, כי מרד בו, ובאותו פעם הי' יהויקים מפלפל עם הסנהדרין אם רשאים למוסרו, והיו הם מביאים ראיות גמורים מן הדין שמותר ומצוה למסור אותו, שמורד במלכות אשר הוא תחתיו כמבואר שם באריכות, יצאו סנהדרין לקראתו והורידו ליהויקים ומסרו בידו להריגה, על שמרד במלך בבל שהי' יושב תחתיו. ואם שהסנהדרין שהמה הי' חשובים ומוכחחים בישראל, וגם מלך יהויקים שהי' שר וחשוב בישראל, ולא חסו הסנהדרין, ומסרו בעצמם ובירם ליד המלך, כ"ש וק"ו שאין לנו לחוס על איש שפל וריק, למסור אותו ולגלות במקום הידוע, כדי לעשות בו משפט כדת וכהלכה, לאיש אשר אלה לו, הרה עמל שחת מעשהו, מה שהוא נגד כבוד המלכות שלנו היא הקיסרית המלכה החסודה מאריא טערעזיא יר"ה, ולא ישפך דם נקי. וכן פסק הש"ע ח"מ סי' תק"ה סעיף א', מי שעוסק בזיופים וכדומה שהמלכיות מקפידות, דינו כרודף ומותר למסרו למלכות, ואין לך זיוף גדול מזה שהוא זייפן למלכות אשר הוא יושב בקרבו, ונותן יד ומסייע לשונאי'. וכן פסק הטורי זהב בש"ע יורה דעה סי' קנ"ז וז"ל, מי שפושע ומורד במלכות שלו, מוסרין אותו, וה"ה בשאר דברים כגון שעוסק בזיופים או שאר דברים שיש בהם סכנה, פשיטא שמוסרין אותו, ומן הראוי למסור אותו אפי' לא יחרוהו, פי', אפי' שלא נודע למלכות מי הוא, יש למסרו ולהודיע לגלותו, כיון שהוא רודף לשאר העם, ע"י מעשיו הרעים אשר עשה, עכ"ל. ולולי רשות ביד ישראל, הי' מותר להמית אותו בידים, ומכ"ש שאסור להצילו בשום צד, ומותר למסרו אל מקום השופט ושם תהי' קבורתו, ויקיים ובערת הרע מקרבך.

והנה מצינו מעשים רבים בתלמוד שלנו, שהי' מפקחים בני ישראל לטובת המלכות שהי' יושבים תחת ממשלתו, וכדאי' בהלכות עכו"ם (דף יו"ד ע"א) במעשה דרבי עם אנטינוניוס, שנתן לו רבי עצה טובה, לבער המורדים בו ופושעים במלכותו. ואיתא בהלכות מועד קמן (דף כ') גבי שמואל שהי' אוהב מאוד למלך שבור מלכא, והי' ביכולתו להשתדל אצל המלך כל חפצו, והמלך ממלא את בקשתו, והניח שמואל להמית כמה נפשות שהי' מורדים בשבור

מלכא, ולא ביקש להשתדל אצל המלך להצילם, כי הם מתחייבים בנפשם על שמרדו, והם חייבים מיתה עפ"י דת תורתינו. וכמה וכמה אזהרות מצאנו ודאינו בדברי רז"ל. ולא זו בלבד שכל א' וא' יהי' זהיר בעצמו, אף גם ישגיח על אחרים, והיוודע מחויב לגלות אותו איש ולמסור למקום המשפט.

ולמען יהי' דברים אלה מצוים ביד כל איש ואיש במקום אשר הוא חונה, הסכמנו להעלות על הרפוס, ולהיות מפוזר ומפורד בכל עיר ועיר וכפר ופלך, לעין כל הקורא, אשר מתוכן ילמדו, כמה מן עבירה החמורה מכל עבירות שבתורה, הוא עבירה זו, מי שהוא מורד במלכות אשר הוא תחת ממשלתו, כי לא מצינו בכל עבירות שמותר למסור ולהמית בידים בלי ישיבת הדיינים ובימי סנהדרין, ועל עבירה זו, מותר לנו להמיתו בידים. בכך מוטל על כל איש ואיש שישומו אלה הדברים על לבם, ולא יתפתו מן היצר המבקש רעתו, לאכזר שני עולמות בשביל כסף או זהב, אשר היום כאן ומחר איננו, וכאשר בא כן ילך, והוא למיתה ולא בדין.

ולמען להראות לדעת שיהי' ג"כ התנצלות, באם ח"ו פתאום יבא צר ואויב בגבול ישראל אשר הם חונים, או שדי הצבא, וירצה להכריחם לעבור בעל כרחם על אחת מהנה, ולעשות איזה מעשה התנגדות ח"ו למלכות שלנו, הטיבו אשר דיברו, ופיל תחנונים בבכי וצעקה ויתנצל בכל מה דכתוב ומפורש לעיל, באשר הוא נגד דת תורתנו, למרוד ח"ו ולמעול מעל במלכות שלנו שאנו יושבים תחת ממשלתה היא הקיסרית המלכה החסודה יר"ה אשר חסדה פרושה עלינו כל הימים, ואיך נהי' כפוי טובה על כל אשר גמלנו, ואולי יכמרו רחמי השונא בעמרו על הקריאה ולמשמע אוזן, שהוא נגד דת תורתנו, והנח לו. וכה תאמר כעבר אל אדוניו, האיך אשא פני לעשות כזה אשר אדוני מבקש, ולמרוד באדוני הארץ, ולהיות אבוד בשני עולמות עה"ז ועה"ב למרוד במלכות שלי ולעבור על דת תורתנו, אשר מחויבים אנחנו למסור נפשינו, ועתה הנני בידך, ורק את המעשה הזה לא אוכל לעשוהו, והייטב לך. ומה תאמר כי יקרה מקרה כזה בארצך, בודאי היטב חרה לך, ולאיש הזה משפט מות והומת. ובלתי ספק יהי' זאת התנצלות מספקת, אפי' מול פני המתנגד, ואררבה יחזיק לכם טובה, על אשר הייתם באמנה, את המלכות אשר אנו בצלה נחי', היא המלכה הקיסרית מאריא מערעזיא, והאל העוזר לנו בעת צרה, יהי' בעזר זה, להשמר מלכד פח מוקש. בכך אמרנו להעתיק כל הרברים בכתב ולשון שלהם, ולהעלות ג"כ על הרפוס, למען יהי' ביד כל איש להראות באם שיהי' מן הצורך ח"ו, להציל את עצמו מן העבירה, ולא יאבה ולא ישמע ח"ו להיות מורד במלכות, ולעבור על דת תורתנו כנ"ל.

והלא נודע ומפורסם כמה שקדו חכמינו והזהירנו להתפלל בשלומה של מלכות, בירמי' (קפ"ט כ"ט פסוק ז') שהזהיר על ישראל כשיוצאים בגלות להתפלל בשלומה של המלכות והמדינה שאנו יושבים בה, וכרתיב בפסוק, ודרשו את שלום העיר אשר הגלית אתכם שמה והתפללו בעדה אל ה' כי

בשלומה יהי' לכם שלום. גם יסדו וחקרו תפילות קבועות על זה מה שיש להתפלל בשעת מלחמה, ולברך בברכת רב להמלכות. וכאשר עוד היום בידינו מה שאנו מתפללים ומברכים את המלכות שלנו בכל ש"ק בבה"כ עת אסיפה לכל, כפי הנדפס בסדר התפלה. ומעתה החיוב על כל איש במקום שהם יושבים תחת ממשלת המלכות שלנו היא הקיסרית מאריא טערעזיא יר"ה, ותחת ממשלת בעלה הקיסר יר"ה, הן במדינת פיהם ומעלהן ואונגארן ובני אשכנזים, ובשאר מקומות המפוזרים. ומעתה מי ומי יעזי פניו ח"ו לעשות שום דבר שהוא היפוך וניגוד למלכות, ויהי' ח"ו עוזר לשונאי, וכל העושה כן וודאי אין לו חלק נשמת אלוקי ממעל, רק נמשל כבהמה נדמה. ומי שיראת ה' בלבבו יבין את זאת להיות זהיר לעצמו ומהיר לאחרים, בכל מקום וגבול אשר ירו מגעת.

וליתר תוקף ועוז, ולהורות כמה חמור היא העבירה הזאת, ואיך שמותר ומצוה למוסרו מי שהולך בדרך לא ישר ואמונה למלכות שלנו היא המלכה הקיסרית החסודה מאריא טערעזיא יר"ה, הנתן רת וחרם גדול בק' פראג בבה"כ אנ"ש [=אלט נייא שוהל] בקיבוץ גדול, ועל המדינה בכל גליל וגליל בבה"כ מיוחדת באסיפת כל בני הגליל, ובמעמד האדון קיסר שופט, והרב דגליל, והמנהיג, בכיבוי נרות ובתקיעת שופר ככל חומרת החרם וככל משמעות החרם ההוא, והשומע לדברי האלה לשומרם, יקבל כל הברכות הכתובים שם, ויקבל חסד וחנינה מלפני המלכות שלנו היא הקיסרית החסודה יר"ה שהיא כולה חסד ואיננה מבקשת רעות שום אדם, מתרצה ברחמים לכל שואל, מתפייס בתחנונים לכל מבקש, תנשא כסא מלכותה והצלחתה מעלה מעלה, עם צאצאי' כולם זרע מלוכה, כתאות נפשה ונפש בעלה הקיסר האדיר יר"ה, אמן כיה"ר.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להרפים שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

גליון ספר קצות החושן

מהגאון בעל קרני ראם אבד"ק יאם זצ"ל⁽¹⁾

סי' ל"ד ס"ק ד'. וז"ל התשובה שם במהרי"ן לב, דאם נוגע פסול משום קרוב א"כ לחוב אמאי נאמן דהא קרוב פסול בין לזכות בין לחוב, והעלה שם דהא דכשר לחוב, היינו משום דאתינן עלה מתורת חיוב ומתורת מתנה, כיון דיכול אדם לחייב עצמו כשאינו חייב, וזה שמורה שחייב הוי כאלו אמר חייב אני לך מנה ויכול לחייב עצמו וכמ"ש בעה"ת וכו', ע"ש.

נ.ב. עיין גיטין מ', כתבתי ונתתי לו והוא אומר לא נתן לי, הודאת בעל דין כמאה עדים, עיי"ש. ושם בעבר לא שייך לומר דמחייב עצמו להיות עבר, דאין עבר עושה עצמו בן חורין, ומ"מ מהני הודאת בע"ד, ומוכרח דלא כמהרי"ן לב.

סי' ל"ז ס"ק י'. בפרק חזקת הבתים דף מ"ג גבי שותפין מעידים זה לזה, ופריך הא נוגעין בעדותן, הכא במאי עסקינן דכתב לי' דין ודברים אין לי על שדה זו וכו', ומסיק שקנו מירו, ופריך וכי מסלק נפשי' מי מהני, והתניא בני העיר שנגנב ספר תורה שלהן אין דנין אותו בדייני אותה העיר, ואי איתא לסלקי בי תרי מנייהו ולדייני, וכתב רשב"ם ז"ל, יכתבו דין ודברים אין לי על ספר תורה זה ויקנו מירם, ע"ש. והקשה אחי הנכון מוהר"ר יהודא כהן ש"ן, הא קי"ל גזל ולא נתייאשו הבעלים שניהן אין יכולין להקדישו וה"ה למוכרו, כמבואר בסי' שנ"ד, ואפילו להפקיר אינו יכול וכמ"ש בסי' שנ"ד ע"ש, וא"כ בשלמא גבי שותפין מעידין זה לזה דמיירי מקרקע, וקרקע גזולה יכולין הבעלים להקדישו ולמוכרו כדאמדינן בפ"ק דמציעא, אבל ספר תורה שנגנב האין יכולין לסלק מיני', דאע"ג דיקנו מירם לא מהני, כיון דאינו ברשותו, ע"כ קושייתו.

נ.ב. ונראה דמהני בזה סילוק רשות, דיש יכולת בידו לעשות דבר זה בדבר שאינו, וכמו תבן וכיטלו, והוא כח הביטול לדעת רש"י והר"מ, ועיין תשו' מוהרי"ק, וזה מהני אפילו בדבר שאינו ברשותו, והבן זה.

סי' פ"ד ס"ק ד'. ואיכא למידק, כיון דקי"ל כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון אחד מחייבו שבועה, וכיון דשנים יכולים לומר על שטר שהוא תוך זמנו שהוא פרוע, למה לא יוכל עד אחד להעיד תוך זמנו שהוא פרוע, ומה ענין חזקה לעדים, וה"ה עד אחד לשבועה. ואע"ג דבאיסורין קי"ל דאין עד אחד נאמן באתחזק איסורא או היתרא, היינו דוקא באיסורין, אבל בממון נגר חזקה

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס נ"ב עמוד י"ט. — הערות הללו הועתקו מכת"ק בגליון ספר קצות החושן המונח בגנזי ידידנו הרבני החסיד הנגיד המהולל והמרומם מו"ה שאול הוטנערער נ"י מאנשווערפען. ברך ד' חילו ופועל ידיו תרצה.

נמי מעיר, דהא אפילו מעיר על חפץ שבחזקת חבירו כמה שנים שהוא גזולה מחייבו שבועה אפילו הוא נגד חזקה וכו'.

נ.ב. אף באיסורין נגד חזקה כהאי מהימן דהוי כמבדר, ודו"ק.

ס' צ"ב ס"ק ג'. ובשטה מקובצת כתב וז"ל, ותו נ"מ לדעת מורי הרא"ה, אם טענו שנמל ממנו מנה ריבית קצוצה והלה כופר, דלר' יוחנן משתבע, אבל לאביי אינו נשבע, דאם אינו חשוד על הממון לא משביענין לי' מספיקא, ואינו דומה לטוען גזלת ממני מנה שהוא נשבע לדברי הכל, דהתם כי פריש משום שבועה מתקן לאוי' בחזרה, אבל ריבית לא מתקין לאוי' בחזרה לדברי רבינו הגדול, עכ"ל.

נ.ב. ודבריו תמוהין, דריבית כבר לקח והלאו עבד ולא יתוקן גם בחזרה עכשיו, ומ"מ אין איסור מוסיף במעכבו בידו.

ס' צ"ב ס"ק ג'. כתב הרמב"ם פרק ג' מהל' מלוה, המלוה את חבירו אחד עני ואחד עשיר לא ימשכנו אלא בב"ד ואפילו שליח ב"ד שבא למשכנו לא יכנס לביתו וימשכנו אלא יעמוד בחוץ והלוה נכנס לביתו ומוציא לו המשכון שנאמר בחוץ תעמוד כו', עבר בע"ח ונכנס לבית הלוה ומשכנו או שחטף בזרוע המשכון מידו אינו לוקה שהרי ניתק לעשה שנאמר השב תשיב לו את העבוט כבא השמש, ואם לא קיים העשה שבה כגון שאבד המשכון או נשרף לוקה, ומחשב דמי המשכון ותובע השאר בדין. וקשה נהי דבעני איכא עשה אבל לעשיר דליכא עשה וכמבואר בסעיף י"ב, והלאו כולל גם לעשיר, וא"כ למה סתם הרמב"ם דאינו לוקה, הא בעשיר אינו ניתק לעשה. ובט"ז כתב כיון דהלאו כולל בין עני בין עשיר, וגבי עני ניתק לעשה, גם בעשיר ליכא מלקות, ע"ש. נ.ב. למה שכתב הר"מ דבתמורה דהלאו כולל יותר מעשה, לא מחשב לאו הניתק לעשה, קשה יותר². ולמה שכתב בביאורים להל' רבית, אתי שפיר³.

(2) כן הקשה המל"מ שם בפ"ג מהלק מלוה ולוה הלכה ר', יעו"ש.

(3) אולי כוונתו לדברי החות רעת בביאורים להל' רבית ס' קס"א ס"ק ו', יעו"ש.

פני' דחופה

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלם במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

הערות בענינים שונים

מהגאון מוה"ר דוד ליב זילבערשטיין אבר"ק ווייטצען זצ"ל⁽¹⁾

בעזה"י. טאקיי עש"ק פ' ויגש.

אל כבוד אהובי ידידי הרב הגאון הגדול המפורסם מופת הדור חו"ב
כקש"ת מו"ה אברהם ליב נ"י אב"ד בק"ק בערעגסאז⁽²⁾.

אחדש"ת, אדרוש את כבודו, הנה בק"ק קרעסטור יש איזה השמעת קול
עבורי לקבלני, אבל בכוחי אין לעשות כלום, כי יש גם יריעות אחרות, על כן
אדרוש אחרי טובתו, אם יבין כהדר"ג להטיב עבורי, ויש לו איזה יד במקום
ההוא באיזה אופן אשר איני יודע, יהא השי"ת עמו אשר יוכל להטיב עבורי,
ובזה יתן לו השי"ת כ"ט.
ידידו,

הק' דוד ליב ז"ש

(א) הקשיתי, הא דפריך הגמ' ביבמות (דף פ"ח ע"ב) גבי רפנו, אילימא
בלא ניסת לאחר מערי' צריכה למימר. וק"ל הרי במוער קטן (דף ט"ז ע"א)
ילוף מקרא דנחמי' (סי' י"ג) דבית רין מלקין ומנדין, אבל בתורה אין בזה קרא
רב"ד מלקין, רק מלקות לאחר שעבר עבירה, אבל לא בתחלה. וכן הא דאמרינן,
במצות עשה מכין אותו עד שתצא נפשו, לא ידעינן רק מקרא דנחמי', א"כ
מה פריך הגמ', אדרבא בתורה אין רמז רמכין, רק מלקות למי שנתחייב, ושאר
הכאות לא ידעינן רק מנחמי' מדברי נביאים, אבל בתורה לא נכתב זה.
(ב) הנה כהדר"ג העתיק לפני ממה שיש לו ביאור הגר"א על אבן העזר,
כפי הנראה לא הרגיש להקשות זאת, וביותר יהא תמוה איך יניח הרגש גדול
כזה בלא תירוץ.

(1) נולד בעיר באניהאד לאביו הרבני מוה"ר אהרן ליפמן לייפניקער. למד אצל הגאון
מוה"ר מאיר א"ש אבר"ק אונגוואר זצ"ל, ואצל הגאון מוה"ר קאפל חריף אבר"ק ווערבוי
זצ"ל. אחר חתונתו נתמנה לדומ"ץ בק"ק אוהעל, ואח"כ נתקבל לאבר"ק זענטא. משם
עלה לאה"ק ונתיישב בירושלים עיה"ק. אח"כ שב לחו"ל ושימש כאבר"ק קערעסטור,
ואח"כ כאבר"ק טערעבעש, ולבסוף כאבר"ק ווייטצען. נרפס ממנו ספר שבילי דוד על
ד' חלקי ש"ע, וקונטרס קול קורא נגד רוח הזמן החדש. נלב"ע ערב פסח שנת תרמ"ד
לפ"ק, ומנ"כ בעיר ווייטצען. — מכתב הראשון הגיע אלינו מעוזבון הרב הגאון מוה"ר
אהרן ארי' הכהן כ"ץ ז"ל רב דקהל בני אהרן בפלעטבוש, והגיע אלינו ע"י בנו ירידנו
הרב יונתן בנימין הכהן כ"ץ שליט"א רב דקהל בית אלעזר בפלעטבוש. — מכתב
השני הגיע אלינו מגנוזי ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה יצחק בן ציון הכהן
וואלאף נ"י מירושלים עיה"ק. זכות המצוה יגן בעדם לנצח.

(2) הוא הגאון בעל קול ארי' זצ"ל, כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ג' עמוד
י"ב. — מעבר השני של המכתב נכתבו איזה שורות בכתב"ק הגאון בעל קול ארי' זצ"ל,
אשר כנראה הכין לענות על מכתב הנוכחי, וזה לשונו: ואשר העיד כת"ה על עיסה יהי'
חייב משום מעמר וכמ"ש הרמב"ם פ"ח מהל' שבת לענין רבילה, עיין בכסף משנה,
ולק"מ. — ואשר הקשה ליחייב משום בונה, עיין בפני יהושע, עכ"ל.

ג) והנה רואה אני כי פר"מ הרניש כי רש"י ביבמות נגד דברי הפני יהושע [כתובות כ"ב ע"ב ד"ה א"ר מנחם], שהחזיק דוקדשתו היא דרשה גמורה, כמדומה, יש לו חיבורי על חושן משפט, אבל חיבורי על אבן העזר לא יש לו, והנני שולח לו על הדואר חיבורי על אבן העזר, כי אז בהדפסת חיבורי הנ"ל, הושלח לי מהנאון המנוח דק"ק אונגוואהר ז"ל³) קונטרס אחד להדפיס בשמו, והדפסתי בסוף הספר ברך ס"ח, ושם הוספתי הנהות, ובהנהות שם כתבתי וכוונתי לדעת כהרר"ג, כי דברי רש"י נגד דברי הפ"י הלז, וימחול גם כן לעיין בחיבורי דף י"ב ע"ב שם הבאתי השמטות מסי' י"ז, ושם בסקט"ו דברתי עוד מענין זה דרפנו, אם הוא מן התורה. והנה כל דבריו נאמדים ונשנים בחבורי הטיב עפ"י דעת רש"י, דהך דרשא רק אסמכתא.

אמנם אחר העיון, נלע"ד לתרץ [אף] אם יהא כדעת הפני יהושע דרפנו דרשא גמורה, והוא כי בשים לב, אין הנביא דשאי לחדש דבר, אם נאמר דמן התורה [אין] הב"ד מלקין מי שאינו הולך בדרך ה', והאיך יחדש זה הנביא. אמנם נלע"ד דבאמת כתיב בתורה שופטים ושוטרים, ופירש"י בחומש, שוטרים, מקל ודצועה, נראה כי זה שני ענינים, אחד למלקות, ואחד להכות בעלמא, וא"כ למה יליף הגמ' במועד קטן מקרא דנחמי', אמנם זה אינו, דבלא קרא דנחמי' לא מפרשינן ענין שוטרים, רק לקרוא ולבוא לב"ד ולאמור להם מה שצריכין לציות לדברי התורה, אבל לא דשוטרים יכו מי שאינו ציית לב"ד שלא חייב מלקות, רק מכח קרא דנחמי' ידעינן דנחמי' הי' מפרש ענין שוטרים לענין הכאה וכדומה, עכ"פ הוא באמת מן התורה גמור עכשיו בענין שוטרים, ופריך הנמרא שפיר דפנו למה לי, כיון דבאמת פירוש שוטרים כך הוא, רק אנן לא היו ידעינן פירוש ענין שוטרים לולא דנחמי', אבל קרא לא צריך לזה בתורה, כיון דאמת ענין שוטרים כך הוא.

ד) יש לי ענין חידוש, כי במשנה דאבות מלאכות (שבת ע"ג ע"א), חד מנהון העושה שתי נירין, ובמשנה דף ק"ה, העושה שתי בתי נירין בנירין, ואיתא שם בגמ', מאי בנירין, אמר אביי תרתי בבתי נירא וחדא בנירא, עכ"פ יש כאן תוס' משתי בתי נירין, והרמב"ם לא הביא הך דאביי, ואין כאן מחלוקת⁴).

ה) יש לי הערה, למה הלש עיסה לא יחויב משום מעמר, כמו שכתב הרמב"ם בפ"ח מהל' שבת, המקבץ דבילה חייב משום מעמר⁵). — גם למה הלש ועושה ככר, לא יתחייב גם משום בונה, כמו המבנן חייב משום בונה.

3) הוא הנאון מוה"ר מאיר א"ש זצ"ל בעמח"ס שו"ת אמרי אש.

4) בספרו שבילי דור חאו"ח בכללי ל"ם מלאכות, העיר בזה בשם התיו"ט, ומיישב.

5) בספרו שם (במלאכת מעמר) העיר בזה, ומיישב.

ב"ה. ב' פ' נח טעריבעש.

אל כבוד הרב הגאון הגדול המפורסם חו"כ מופת הדור מאור הגולה
וכו' כקש"ת מו"ה משה נ"י אב"ד ק"ק חוסט⁶).

אות תורתו האיר לפנינו היום, והנה אנו נוסעים מכאן אי"ה שבוע הבע"ל
ביום ר' לבוא ביום ה' לוואיטצן, ובה לא ימנע כהרר"ג לשלוח לי את ברכתו
טרם נסעי מפה.

ובזה באתי, הנה בפ"ב מתגורר אחד לקבוע שם חיבור ספר על התורה,
וכבר כעת הרפים בפ"ב ספר קמן ובו קול קורא אל הרבנים, וזה נוסח הצריך
להעתיק לעניננו כעת, וז"ל, למה תעשו ככה לתורתנו הכתובה, את סתומותי
ושינוי' תעזובו, את קראוי' וכתיבתה תשכחו, את החסר לא תדרשו, את המלא
ויתר לא תפרשו, וכל כוחכם הרב וכל חכמתכם ובינתכם תקדישו אך לפלפל
ודרוש, לספות פלפול על פלפול, אמנם תורות שבע"פ הודות לה' כל שרותי'
חרושות ודרושות, אין ענין אשר לא נתבאר בכמה ספרים, אין רין אשר לא
נחקר בכמה סתרים, ומה יוסיף כל מחדש בימינו, לא קנה למנורה, לא גביע
ולא כפתור, אך אולי שיערה משערות הפרחים או שקד מגביעים המשוקדים. –
אח"כ עומד ומדבר, הואילו נא פנו אלי וכו', יתקנו כל ברככם לדרוש השינויים
ויתרות וחסרות. – לא העתקתי גמר הענין, כי בלי ספק קבל כהרר"ג אחת, ואם
לא קבל, אבקש כהרר"ג ימחול לתת לי הודעה, אשר אקוה כמבוקשי לשלוח לי
ברכתו טרם הנסעי מכאן, וידעני גם זה, ואשלח לו, ואם קבל, אולי לא רצה
לפרוץ בקריאתו, אבל אם יש לו, נכון כי אם לפניו טירחא, כי אחר יקרא לפניו
מלה במלה זה קול הקריאה אשר לרבנים.

מה יחשוב כהרר"ג לרבנים כאלו, למי קורא זה, הלא ידוע מעמד החלש,
לא הרבה הרבנים העוסקים להקדיש ימיהם בפלפול, ואותן שמקדישים ימיהם
לזה, וכי יצטרכו למעט פלפולם בשביל זה, ואם יקדישו איזה שעות לא תשיג
ידן לעשות רמוזים כאלו, ואני כתבתי לו, במלאכת משכן נתן רמז על עשרה
מינים שראוים לכלי שרת לחד תנא, והראיתי לו כי חרל לספור עור ד' מינים.
– והאיך הפך הקערה, ההוא אמר מה לך אצל אנגרה כלך אצל נגעים ואהלות,
וכי רבי עקיבא לא ידע לדרוש ברמזים באגרותיו, הלא כל דרכם הי' כך. – וזה
כותב, שכל דין וכל כלל כבד נמצא בספרים, הלא יגענו בחורף העבר על דם
הנמצא בחלב⁷, וכעת על דיני עירוב⁸ וד"א, הכל שדה חרושה, אדרבא, אמרו
דרים ירווך בכל עת⁹).

(6) הוא הגאון מהר"ם שיק זצ"ל. כתבנו אודותיו בכד"ש שנה ב' קונט' ד' עמוד ז'.

(7) עיין בשו"ת מהר"ם שיק חיו"ד סי' צ"ו וצ"ו שמפלפל בזה עם הגאון הכותב דנן.

(8) עיין בשו"ת מהר"ם שיק הא"ח סי' קע"ט שמפלפל בזה עם הגאון הכותב דנן.

(9) הכוונה על הפסוק, דריה ירווך בכל עת (משלי ה'), ודרשו רז"ל על זה (עירובין

נ"ד ע"ב) מה דר זה כל זמן שהתינוק ממשמש בו מוצא בו חלב, אף דברי תורה כל
זמן שאדם הוגה בה מוצא בהן טעם.

ולא אחשוב כי ישתוק כהרר"ג על זה, אם כפ"ב אשר שכינה מדברת היתה באש של מזבח על שלחן התנא בעל חת"ס ז"ל, וזה יקבע שם לעשות אנורת רבנים בעקירה לעשות לענה ובזו, המקדשים ימיהם לפלפול ולא לרמיוותיו, וכי כל העדרים נקבצו לחת"ס ז"ל בשביל רמזים, הלא כל ימי חייו הקדיש לפלפולים, גם באגדה הי' מעינו פתוח, אבל לא נהרו מר' כנפות עולם, רק לשמוע פלפולו וקדושתו אתו. עוד קריאות כזה אנו צריכין, כבר היתה יומא דרינא קשיא בשבוע העבר בהפתח דלתי בית אסיפתם⁽¹⁰⁾, וזה יוציא כרוז להשפיל עוד מיעוטי אנשים אשר הולכין בעקבות הקדושים הקודמין, ויספחו אליו דק לעשות רמזים, ואם ירצה לעסוק מי ברמזים, וכי צריך לזה לעשות עקירות, הלא זה מצוי בכל אחד לפי דרכו, ומי יאמר לו מה תעשו, אבל איך נחשה לשמועה כזה, הלא כזה הי' ראשית המחלה זה שמונים שנה באשכנז, ובלי ספק היו אנשים מחשבים להטיב וליפות לה"ק, אבל אחרית מה הי', ואיך העכירו כל יופי התורה הבריהו מהו, ואני רואה ברבריו לענה ובזו. — הסכמות יש לו הרבה מפולין, גם ברלין ראש אנשי חיל' סימנאר בא בתוכם.

עכשיו נבוא בדיקין⁽¹¹⁾, הנה הראה את דרכו, דעירוב שעושין בבית הכנסת השני מזכין גם לאנשי בית הכנסת הראשון, ודרין בשני בהכ"נ כולם, וזה יתכן אם רוצין אנשי בהכ"נ של נעלאנען באמת להשתתף ולקבל זכו' מבהכ"נ ארמטראקס, אבל באמת אם אפשר ללמד לארמטראקסען לעשות כן לתכלית הוה, אבל נעלאנען הם לשחוק בעיניהם כזה שיכוונו להשתתף בבהכ"נ של נעלאנען, ורק מעשה אבותיהם בידיהם, ועירוב הראשון, ובע"כ אי אפשר לזכות להם, א"כ יש חילוק בעירוב, רק אם הי' זה אופן כי נעלאנען יקבלו עצה זאת. ועוד, בבהכ"נ שעשו כבר עירוב בפסח כנהוג, ולא ידעו מעצה הזאת כלל, רק יעשו עירוב יען שהתחלקו ולעצמן יחשבוו מרם שהגיע פסח שני, איך אפשר בהוצאה. ובאמת יש עוד לרבר, כי קהלות ארמטראקסען בהרבה מקומות הם נתיסדו מחדש, ואנשי כפרים אין להם מקומות אצלם, מה תועלת בעירוב.

ואולי אין להרחיק מדרך שהמציא בני יחי"ע⁽¹²⁾, ודאיתי במכתב כהרר"ג תמה על זה האין אפשר לתקן ברכה אחר הגמרא, אבל לפ"ד לא זה תקנה חדשה, רק עכשיו דחור לדין התלמוד דמזכין מדינא דגמ', מברכין בכל חצר לעצמו, אף רמותדין מצד שיתוף, א"כ לא יפלא אם מערביין בבית הכנסת אף ריצאו כבר ערב פסח, יש לערב וגם לברך בשביל תינוקת שאין יודעין מה נעשה בבית הכנסת אחר.

ומה שהעלה כהרר"ג, כששוכרין אנשי קהל משר הרשות בשביל הקהל, לא קנו אז קהלה, כי אין שליח לנכרי, וצריך להיות שליח של בעל הממון.

(10) הכוונה על פתיחת הסעמינאר בעיר פעסט.

(11) כל השקנ"ם בענין זה מבואר בארוכה בשו"ת מהר"ם שיק חאו"ח סי' קע"ט.

יעו"ש.

(12) הובא בשו"ת מהר"ם שיק חאו"ח סי' ק"פ, וקפ"א.

ימחול נא כהר"ג, כי בוודאי יתכן זה בזכי' בעלמא, אבל קנין הנעשה במעות, מה צריך זכיית בעלים לכך, הלא המעות הקנין ושכירות קרקע בכסף ערב פסח. והנה אסיים בזה בכ"מ, ידירו,

הק' דוד ליב ז"ש

ברין ניקב קרום של מוח

מהגאון מוה"ר יחזקאל משה פישמאן אבר"ק מישקאלץ זצ"ל⁽¹⁾

בע"ה. עש"ק פ' ויקהל תרי"ג לפ"ק.

המגבי' לשבת, שוכן מרום, ירום וינשא הוד ותפארת יידיי הרב
החריף המופלא ומופלג כבוד מ' שלמה זלמן ג"י, חן וכבוד אתן
לו, וברכת חיים ושלוש יעטרוהו.

נועם מכתבו אלי הניע, בעת אשר מלבר עבודתי ומשאי יום ויום, שרגו
על צוארי טרדות שונות בעת אפריון חתונת בתי הגדולה הגרושה מאישה
הראשון, אשר נתתי לאיש יקר מאוד נעלה, אכן היום פניתי מעסקי להתעלם
באהבתו, את יקרת מכתבו. והנה שלמי תורה אשר על מזבחי יקרב, לא לרצוני
יחשבו, לא באלה חפצתי, מי יתן והי' ר' לי, לזכות ולהועיל דורשי ר' ואוהבי
שמו, לישועתם אחיש, טובתם וגמולם כל אדרוש, והנה לשמע אוזן ראבה נפשי
מפתשגן מכתבו, כי יש אנשים רועי לב, המבקשים רעתו ולהצר לו, ואנוכי לא
ידעתי בלתי היום, מי המה, ומרוע. האמנתי אין זה כי אם כמקרה כל החדשים
העומדים על הפקודים. — אמנם ר' יתן חכמה לשלמה, להיות משכיל ברכיו
לשמור תם, ולראות אך ישר על עבודתו ומשאו, ולהגות בתורת ר' אשר דרכי'
נועם וכל נתיבותי' שלום, ואויביו ישלימו אתו, אלקים יבקש. — ואם הלא רבר
בעיניו אשר אנוכי אוכל להושיע, הנני הנני לעזרתו, אם צדק ואמת מפעליו,
וד' ישמרהו ויחיהו ויאושר בארץ ויצילהו משנאת חנם, ומכל צער ונזק, ואך
טוב וחסד ישכון באהל, אוהלו של תורה.

(1) נולד בערך בשנת תקנ"ה לפ"ק לאביו הג"ר אברהם אבר"ק לייבעשיץ זצ"ל. הי'
תלמיד של הגאון מוה"ר אלעזר לעוו בעל שמן רוקח זצ"ל, ושל הגאון מוה"ר שמואל ליב
קוידער בעל עולת שמואל זצ"ל. בשנת תק"פ לערך נתקבל לאבר"ק שאפסא (במדינת
מעהין). ובשנת תקצ"ה לערך נתקבל לאבר"ק מישקאלץ. נדפסו אליו תשובות בשו"ת אמרי
אש חיו"ד סי' קי"ח, ובשו"ת מהרי"א חאהע"ז סי' צ"ב. נפטר בשנת תרל"ד לפ"ק. —
תשובה זו הגיעה אלינו מאוצרו הטוב של ידידנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה נתן כהנא נ"י.
יצו ר' אתו את הברכה.

(2) הוא הגאון מוה"ר שלמה זלמן ברוין אבר"ק פוטנאק זצ"ל. כתבנו אודותיו בכר"ש
קנטרס קמ"ב עמוד י"ב.

ואשר שם כמ"ת נ"י עין בחינתו, למצוא שדברי הדרכי משה ב"ד סי' ל' שהביא בהג"ה, דגבי בהמה אפילו לדידן אין צריך בדיקה לנקיבת קרום של מוח, שהוא שלא כדעת רש"י דמתני' (חולין נ"ו ע"א) הכתה חולדה על ראשו וכו', ודן לפני באריכות. – ואת אמת אגיד, קצרה השגתי להבין תכונת דבריו, כי כפי הבנתי מדבריו, כונתו להכתה חולדה על ראשו דקתני במתני' דטריפה, הוא מחשש שמא ניקב הקרום, וגלל כן הקשה ירידי הרב נ"י לשאול, לפי מה דקס"ד זעירי בראשונה דאין בדיקה לחולדה, קשה מתני' דמשמע דמהני בדיקה, ומתרץ דה"א כונת מתני' דטריפה משום חשש נקובת הקרום, עכ"ל. ועוד מקשה שם, מה מקשה מברייתא דלוי דיתר עליהן עוף כו', ומדקס"ד ראשונה דבעוף היבשה נמי בנשבר לחוד אף שלא ניקב הקרום טריפה, שהיא סתירה ממשנה המפורשת, דאינה טריפה אלא משום חשש ניקב הקרום, כן דברי כמ"ת נ"י. ישא נא, כי לדעתי רעיוניו הטהו מדרך אמת, ויען דחביבין לי דבריו, שפתי ברור ימללו, הא דקתני במתני' הכתה חולדה על ראשה במקום שעושה טריפה, ומפרש"י, דהא דקתני „מקום שעושה אותה טריפה" וכו', „היינו שניקב קרום" – הרי שדוקא כשניקב הקרום באמת, אז טריפה, אבל כשלא ניקב הקרום, מצד הגלגול לבד לא ה' שום טריפה, דהא מדינא דמתני' בקיאיין בבדיקה, כדאמר רב ושמואל ולוי באמת. אמנם לולא פירש"י הייתי מפרש כונת מתני' „במקום שעושה אותה טריפה", היינו כשהכתה החולדה בגלגולת מכון כנגד הקרום, ואז יש לחוש שמא ניקב הקרום, והוי אמינא דאין חילוק בין עוף המים ועוף היבשה, אלא דזה ודאי ליתא, דא"כ איך אמרו רב ושמואל ולוי דמהני בדיקה, הלא אף אם אין מבצבץ, הלא כיון דרפו קרמיהו חיישינן שסופו לינקב, משום הכי הוכיח רש"י שפיר דע"כ כונת המשנה „במקום שעושה אותה טריפה", היינו שניקב הקרום באמת, ואז דוקא טריפה, אבל אם בדקין, (דבזמן המשנה ה' בקיאיין בבדיקה), ונמצא שאין הקרום ניקב, ודאי כשר בעוף היבשה.

הן זה כונת מתני' באמת, מוכח מדברי רב ושמואל ולוי, אבל בברייתא דלוי יתר עליהם עוף וכו', דהוי קס"ד מעיקרא דאפילו בעוף היבשה נשבר העצם בלא נקיבת הקרום טריפה, והיינו ע"כ משום סופו לינקב כמו בעוף המים, ואין חילוק בעופות, נמצא א"כ לפי הוי אמינא זה, דגם במתני' דקתני הכתה חולדה במקום שעושה אותה טריפה, הוי אמינא היינו נמי אפילו אם בקיאיין בבדיקה וראינו שהקרום אינו ניקב, מ"מ טריפה משום סופו לינקב, ושפיר מקשינן ארב ושמואל, וכדכתבו תוספ' אלוי גופי' דאמר דמהני בדיקה, ואי משום סופו לנקוב איך מהני בדיקה.

וכן לזעירי לפי מה דקס"ד מעיקרא דאין בדיקה לחולדה, א"כ באמת הוי אמינא כונת המשנה דבמקום שעושה אותה טריפה, אפילו לא ראינו שהקרום ניקב, מ"מ כיון דשיני' דקות, אפילו בזמן המשנה אין סומכין על הבדיקה, ורש"י שמפרש דוקא ניקב הקרום באמת אז טריפה, היינו לפי מסקנת הש"ס וכרב ושמואל ולוי דבדיקה מהני כדאמרן.

ולפי הנחה זו והכונה האמיתית, מלבד שאין מקום לב' קושייתיו האמורים, גם אין המשך לתלות דברי הררכי משה והנהגת ש"ע, לדברי רש"י במתני', רלפי מסקנת מתני', בהמה ועוף היבשה שווין, דאם ניקב הקרום רוקא טריפה, ובריקה מהני, ואם לא ניקב, רוקא בעוף המים טריפה. ולרעתו הוא הדין בבהמה אם נשכה חולדה בראשה, כיון ששיני' דקות נמי צריכה בדיקה, וכ"כ בספר תבואות שור, וכ"כ בס' חכמת אדם, ובריקה מהני. אבל בש"ע איירי בבהמה שנחסרה ונפתחה הגלגולת, דאז לא שייך בדיקה ממש, כיון ששזפתו עין לראות, וע"ז כתוב בהג"ה דאפילו בנקבים דקים לא חיישינן לנקיבת הקרום, אלא בדיקה מהני אפילו בזה"ז, (ודע דלכונה זו כ' בהג"ה שם לאו דוקא נשכה חולדה, אלא אפילו נגפה בעץ ובאבן), אלא רבעוף החמירו בזה"ז דלא בקיאיין בבדיקה, אע"ב רבמתני' מהני בדיקה כראמר רב ושמואל, אבל בעוף המים כדמסקנת הש"ס לפרש כרייתא דלוי ריתר עליהם עוף, אפילו בדיקה בזמן המשנה לא מהני, ועל זה הפליא הנוב"י ברב אוניס ואמיץ כחו לבאר דבריו שם, דבאמת כוונת לוי בכרייתא יתר עליהם עוף המים וכו', שהוא טריפה מחמת עצמו, ולא משום חשש ניקב הקרום, ועיי"ש במהדורא קמא, ובקיצור במהדורא בתרא. אכן המקום אשר הטעה כמ"ת א"ע, הוא אשר כתב בנוב"י „משום שמא ניקב הקרום — ואין לו בדיקה", ומפרש מכ"ת נ"י כונתו שאין לו בדיקה משום שמא כבר ניקב הקרום, ואין בקיאיין, וזה ודאי ליתא, שכבר אמרנו בזמן המשנה והכרייתא ודאי ה' בקיאיין וסמכו על הבדיקה, ואף אם תמצא לומר דגבי נשכה חולדה מפני ששיני' דקות, גם בזמן המשנה לא סמכו על הבדיקה, מ"מ בבדייתא דלוי תני סתם נשבר העצם, משמע אף ע"י עץ ואבן, כדכתב בהג"ה. אמנם לא כן הכונה, אלא כדכתב הנוב"י במהדורא קמא דבס"ד עוף היבשה, ולמסקנא דוקא עוף המים נירדא, „נשבר העצם טריפה מחמת עצמו, כיון דקרומו דק אין לו חיות מצד הקרומים לבר בלתי הגלגולת שלימה", עיי"ש, ומשום הכי אין לו בדיקה ולא מהני בדיקת הקרום, דאפילו ודאי לא ניקב, מ"מ מצד הגלגולת טריפה, וזה ברור גם כונת הנוב"י במה"ת.

ומה שרצה מכ"ת נ"י לחלק בין הכתה בכח, לרפיון הקרום, כבר כתב מזה הנוב" במהר"ק, והביא ראי' מלשון המשנה רנקט הכתה חולדה, יעו"ש. והנה האמת אהבתי מכל, והי' שלום לו ולתורתו, כבודו ירום וינשא הדרו, ור' ינן בעדו ויסמכו, והי' אך שלום והצלחה מנת חלקו, ואני בטדרותי אקצר, יחזקאל משה פישמאן

וְכֵן יִשְׁלַח הָאֱלֹהִים אֶת אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ
 וְיִשְׁלַח אֶת הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בְּרַחֲמֵינוּ וְיִשְׁלַח אֶת הָאֱלֹהִים
 אֲשֶׁר בְּרַחֲמֵינוּ וְיִשְׁלַח אֶת הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בְּרַחֲמֵינוּ

בדין קיום מצות כתיבת ספר תורה בשותפות

מהגאון מוה"ר יצחק הלוי הורוויץ אבר"ק סטאניסלאוו זצ"ל¹

ב"ה.

לידירי ב"ג האברך החריף השלם במעלות תרומות
כש"ת מו"ה חיים צבי תאומים נ"י.

לבל תתמה על אשר הייתי בצל הדומי' ער כה באין אומר ואין דברים על דברי שאלתך, אין אשם תלוי [בין], כי זוגתי דורתך הרבנית תי' נפלה על ערש דוי ערך שבועה שבועות, וכעת כאשר שבה מעט לאיתנה פניתי עת להשיבך דבר רכור על אופניו.

והנה הא דהבאת ראי' מסנהדרין (דף כ"א ע"ב) דמלך אינו יוצא כתיבת ס"ת עם ס"ת שבאה לו בירושה משום שנאמר כתבו לכם, ופריך לי' אביי לרבה מהא דתנן גבי מלך וכותב לו ס"ת לשמו, שלא יתנאה בשל אחרים, מלך אין הדיוט לא, ומשני הש"ס, לא צריכא לשתי תורות כו'. ולכאורה קשה דהש"ס מצי למימר חילוק זה דבשותפות ההדיוט יוצא אבל מלך לא, ומוה דייק דלא יוצא בס"ת בשל שותפות. אבל באמת ליכא ראי' כלל מכאן, ועיין בירושלמי בפני משה דכתב וז"ל, וכותב לו ס"ת לשמו חוץ מהס"ת שחייב כל אדם מישראל להיות לו ס"ת, ואותו מונח הוא בבית גנזיו, אבל ס"ת שכותב לשמו כשהוא מלך, נכנס ויוצא עמו תמיד, עיי"ש. ולפי"ז אפי' אי נימא דיוצא ההדיוט בשל שותפות, הלא גם המלך יוצא בשל שותפות בהס"ת שמונח בבית גנזיו כמו ההדיוט, דהרי הס"ת ההוא יכול להיות שנכתב טרם נעשה מלך, ואז הי' יכול ג"כ לכתוב בשותפות, וא"כ כמו רנימא דשותפות מהני בהדיוט, כמו כן שייך במלך ג"כ בשותפות, ורק הס"ת שהלך עמו הי' צריך להיות מנזה"כ משלו לשמו, וא"כ אין חילוק בין הדיוט למלך, מפני דבהדיוט צריך להיות ג"כ משלו ולא משל שותפות, והבן. והנה הראי' הנ"ל מסנהדרין (דף כ"א) מובא בספר יהושע, וארמו"ר הגאון המובהק מביא ג"כ הקושיא בשם ספר יהושע, עיי"ש בבר ליואי בח"א תשובה ל"ו.

וגם הראי' דהבאת דאין יוצאין בשל שותפות מנמרא דב"ב (דף מ"ג ע"א) בני העיר שננבנה מהם ס"ת אין דנין בדייני אותה העיר, ופריך הש"ס ליסלקו בי תרי מיניהו. וא"כ קשה האידך אפשר לסלוק, והא אסור למכור ס"ת כמבואר בש"ס משום ביזוי מצוה, ומה לי סילק או מכר. ומוכח רע"כ שספר זה הוא של בני העיר, וכולם אית להו שותפות בגוי, א"כ ליכא מצוה, ושפיר יכולים

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' ב' עמוד י"ד. - תשובה זו הגיעה אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד המהולל והמדומם מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. ינשאהו השיר"ת על גפי מדומי הצלחות.

לסלקו, ואין איסור כאשר יסלקו. ודקדקת מזה שאין יוצאין בס"ת של שותפות. אבל בהראי' אין ממש כלל, חרא, דסילק לא הוי מכר, ואפי' אי נימא כן, הרי למכור ס"ת הטעם משום ביוזי מצוה, והכא מה דסלקו בי תרי כי היכא להציל הס"ת מהגנבים, אין כאן ביוזי מצוה, ונהפך הוא, שעושים מצוה להציל הס"ת מהגנבים.

אך אני הבאתי ראי' מב"ב (דף קנ"א ע"א) דאמרינן שם המקדיש נכסיו והיתה בהן בהמה ראוי' לגבי מזבח כו' תפילין איקרי נכסי כו', איבעיא להו ס"ת מאי, כיון דלא מזדבן דאסור לזבוני' לאו נכסי הוא, או דילמא כיון דמזדבן ללמוד תורה ולישא אשה נכסי הוא, תיקו. ולכאורה קשה קושיא עצומה, לפי מה דפסקינן דיחיד הכותב ס"ת לעצמו ונתנה לבהכנ"ס לקרות בצבור והקדישה אינו יוצא בה ידי חובתו, כיון דהקדישה לאו שלו הוא, וכתביב לכם שלכם בעינן, ועיין ביר אפרים בהלכות בהכנ"ס סי' קי"ג דמביא דין זה, וקאמר שם דליכא למימר דבכתיבה לחוד תליא מילתא, זה אינו, דהרי יחיד שכתב ס"ת לעצמו ואח"כ נאבדה פשיטא שצריך לכתוב ס"ת אחרת, עיי"ש. וא"כ מאי מסופק הגמ' אי ס"ת בכלל נכסי אי לאו, הרי אי נימא דאם הקדיש ס"ת ג"כ בכלל נכסי, הרי מבטל המצות עשה דכתבו לכם, ובודאי כשהקדיש נכסיו לא הקדיש הס"ת בכלל נכסים, כיון דמבטל המצוה הזוה. ואין לומר דמש"ה הקדיש הס"ת ג"כ, כיון דמחשבתו ה' לכתוב ס"ת אחרת, חרא, דהרי הקדיש כל נכסיו, ואין לו במה לקנות, ואפילו אם יהי' לו לכתוב ס"ת אחרת, הרי מבואר ביו"ד סי' ר"ע דאסור למכור ישן כדי לקנות חדש, עיי"ש, וא"כ אכתי קשה הקושיא הנ"ל איך נימא דאם הקדיש נכסיו, ס"ת בכלל נכסיו, הרי עובר עבירה במה שמבטל עשה כנ"ל, ושפיר נימא דלא הקדיש הס"ת מטעם דלא שביק היתרא לעשות איסור, כמו דאיתא ביו"ד בסי' קס"ט סעיף כ"ה, וז"ל המחבר, ראובן שאמר לשמעון לקחת ממנו ריבית מיד ליד ושמעון משיב לא לקחתי אלא ע"י עכו"ם, נאמן בלא שבועה, ועיי"ש בס"ז ובש"ך רנאמן מטעם דלא שביק היתרא ואכיל אסורא, ובוודאי בהיתר עשה כל מה שהי' יכול לעשות, וה"ה בג"ד ג"כ אמרינן כן, וא"כ קשה כנ"ל, דס"ת לא הוי בכלל נכסי. אך נוכל לתדן ולומר דהאבעיא בגמרא הנ"ל מיירי בכה"ג דהי' לו ס"ת בשותפות, וא"כ לא מבטל ממצות עשה, כיון דבשל שותפות אינו יוצא ידי מצות עשה כתיבת ס"ת, ודו"ק.

והנה לכאורה נוכל להביא ראי' מב"ק (דף צ"ט ע"א) לימא כתנאי עשה לי שירים ונזמים וטבעת ואקדש לך, כיון שעשאן מקודשת רברי ר"מ, וקאמרינן שם דבאומן קונה בשבח כלי קמפלגני, ופרש"י שם וז"ל, וכי יהיב לה ניהלי' מקדש בשבחה מה דאית לי' בגוי', אעפ"י שלא נתן לה ממון אחר. וכן איתא בפרק המקבל בב"מ, ועיין בש"ך ח"מ בסי' ש"ז, דמביא שם הש"ך פלוגתת הפוסקים אי אומן קונה בשבח כלי, עיי"ש. וא"כ אי נימא כדעת הפוסקים דאומן קונה בשבח כלי, א"כ כל איש הכותב ס"ת ע"י סופר לא יכול לצאת ידי מצות עשה דכתבו לכם, כיון דאומן קונה בהספר נגד השבח דאית לי' בגוי', וא"כ

הסופר הוי שותף עם בעה"ב, וא"כ אי נימא רבשל שותפות אינו יוצא, א"כ לא יוכל לצאת שום אדם ידי מצות עשה דכתבו לכם כשנותן לסופר לכתוב לו ס"ת. ואין לומר כשישלם להסופר בעד הכתיבה הוא קונה ממנו חלקו מה שיש לו בהשבת, לא נוכל לומר כן, חדא, דקונה ס"ת לא מקיים המצוה באופן המועיל כמבואר בש"ע, ועוד בשעת הכתיבה צריך להיות לכם, ובשעת כתיבה המה בשותפות, וא"כ מכאן נוכל לדייק דשותפות מהני.

והנה לפי דברינו הנ"ל דהבאתי מב"ב הנ"ל דאסור למכור ס"ת משום ביזוי מצוה, וגם כשמוכר הס"ת הרי מבטל ממצות עשה דכתבו לכם, וא"כ קשה מב"ב (דף קכ"ז ע"ב) יכיר יכירונו לאחרים, מכאן אמר ר' יהודה נאמן אדם לומר זה בני בכור כו', וחכמים אומרים אינו נאמן, א"ל ר"ג בר יצחק לרבא בשלמא לר"י היינו דכתיב יכיר, אלא לרבנן יכיר למה לי, בצריך היכרא, למאי הילכתא, למיתבא לו פי שנים, לא יהא אלא אחר אילו בעי למיתב לי' במתנה מי לא יהיב לי' וכו'. וא"כ קשה הרי שפיר צריך קרא בכה"ג היכא דאין לו נכסים רק הס"ת, ורוצה למיתב לי' פי שנים בתורת ירושה, דלא שייך לומר מנו דהוי יהיב לי' במתנה דלא יהי' אלא אחר, דהרי במתנה אסור ליתן כמו במכר, ובתורת ירושה שפיר נאמן לומר זה בני בכור, אע"ג דאחר מוחזק לבכור, כמו שכתב הרשב"ם, וא"כ לא שייך לומר ראי בעי הוי יהיב לי' במתנה. ועוד קשה, דהרי איתא בב"ב (דף קל"ג ע"ב) במשנה שם, הכותב נכסיו לאחרים והניח את בניו מה שעשה עשוי אלא אין רוח חכמים נוחה הימנו, וכן מסיק הש"ס, אמר שמואל לרב יהודה לא תיהוי בי עבורי אחסנתא, ואפילו מברא בישא לברא מבא כו', וא"כ איך אמרינן מינו גרוע כזאת שיעשה דבר כזה אשר אין רוח חכמים נוחה הימנו. ויותר אין לי פנאי כעת להאריך עוד.

דברי דודך הדו"ש,

הק' יצחק הלוי איש הורוויץ אברפסק"ק

ב"ה. או"נ [=אונסרארף] ה' ויקהל תרמ"ט לפ"ק.

תיתי שלמא רבה וחיי אריכי לכבוד יירי מחותני הרב הגאון
ההרף ובקי צריך ונשגב כקש"ת מו"ה עקיבא יוסף נ"י חר מנמורי
קרתא קרשתא בירושלים עה"ק תוב"ב²).

יִקְרָת מִכְתָּבו הַגִּיעֵנִי, וְהַמְבָּרֵךְ יִתְבָּרֵךְ מִמְקוֹר הַבְּרִכוֹת בְּבִרְכָּה מְשׁוּלֶשֶׁת, וְכָל מֵאוּוֹי נִפְשׁוֹ לְטוֹבָה אֲכִי"ר. — הֵנָּה אֲנִי לְמִרְתִּי בִּפְרַעֲשׁוֹרֵג בִּשְׁנַת כַּת"ר, וְזִכּוֹר אֲזִכּוֹר עוֹד, אֵת אֲשֶׁר נִרְבַּנּוּ יַחַד בְּסוּגִיָּא רַבְּרִי שִׁישׁ לוֹ מִתִּירִין, שֶׁרַבְרִי הַשֵּׁנִי יוֹר"ר ס' ק"ב ס"ק ח' הֵמָּה נִגְרַרְרִי הַצֵּל"ח בְּפַסְחִים דָּף מ' וּבְנִיבָה, רַלְעִינִן מִלְטוֹל לֹא שִׁיךְ רַבְרִי שִׁישׁ לוֹ מִתִּירִין. וְעַתָּה כִּבְר כְּתוּבָה הָעֵרָה זֶה בְּפִתְחֵי תְּשׁוּבָה עַל הַיּוֹר.

והיות אין בהמ"ר בלי חידוש, לכן אעורר פר"מ ע"ר אשר עלה ברעיוני עתה בעסקי בעניני שליחות, דלפי דברי הב"ש סי' קמ"א ס"ק מ"ז רמז פסול לשליחות מטעם שאינו בן ברית, א"כ מאי פריך בקידושין בסוגיין [רף מ"א ע"ב] לר"ש אתם גם אתם למה לי, הא איצטרך למעוטי מומר, שתרומתו תרומה ואינו בר שליחות⁽³⁾.

ואסתגר כעת בזה, ואומר שלום לפר"מ ממני ומבני החתן נ"י, יצו ה' אתו את הברכה חיים עד העולם. כאו"נ המהורה ונפש ירירו מחותנו רש"ת.

הק' שמואל ראזענבערג

מקום וזמן החתונה לא הוגבל עדיין בבירור, וה' יזכנו שתהי' בשעה מוצלחת למז"ט.

- (1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט"ו עמוד כ"ח. — מכתב הלו הגיע אלינו ממנזי ירידנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה נתן כהנא נ"י. ישא ברכה מאת ר'.
(2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט"ו ה' עמוד י"ט.
(3) עיין בשו"ת חתם סופר חחו"מ סי' קל"ד (ד"ה ועל צד).

המחבר מציין כי הוא לא רשם את כל המידע
הנדרש, ורק את המידע שהיה לו.

שני מכתבים מהגאון מוה"ר הילל ליכטענשטיין זצ"ל⁽¹⁾ אבד"ק קאלאמייא

בע"ה. יום ג' ו' טבת תר"ל קאלאמייא.

לאהובי חתני כבני הרב הגדול בתורה ויראה כקש"ת
מו"ה עקיבא יוסף נ"י⁽²⁾, ולנות ביתו יאמר שלום.

מאחר שהתחלת לשמוע לי, גמור אותה, ולא תאונה אליך רעה. אודות
הפלפול על החרם על ספרך⁽³⁾, אם חל אם לא, לא מחשבותי מחשבותיך, כי עביר
אינש לאחזוקי דבריו ואין רואה חובה לעצמו, נצחון על דרך זה לא מדרכי שלום
הוא, אלא עצתי היא, שתלך אצלם, ורהב רעך, וגדול השלום ששמו שנכתב
בקדושה [נמחה על המים, לעשות שלום]. מה גם לחוש על כבודך, כמה נחשב,
מה חכמתינו מה צדקתינו, וכמה לשה"ר, וכמה לא תשנא, וכמה ביטול ואהבת
לרעך, מסתעף מזה, ומכש"כ ביטול תורה בכמות ואיכות, וביטול תפלה שהוא
יותר בקשור אהבת ישראל, לכן נא נא שמע לעצתי.

ובענין נסיעתי לאה"ק, רע נא שהסכמתי גדולה מאד, כי בעו"ה גופי נחלש
ל"א [=לא אליכם], אבל רק עצת ד' תקום, כי אין לי על ההוצאות דרך, וגם
בתי הרסה שתחי' הגיע לפרקה, וד' הטוב ינחני בדרך האמת ונכון וטוב לפניו
בזכות אבותי הקדושים אשר בארץ המה. ונא אל תפסיע פסיעה גסה בענין
לימוד נסתר. דרוש בניני בשלום בתי היא זוגתך שתחי'.

דברי חמ"ך המתאווה לחבק עפר אה"ק בד' אמות של הלכה ולעשות רצונו בלבב
שלם,

הק' הילל ל"ש מוועטש

בע"ה. יום עש"ק תצא תר"ל.

לירא ד' מאד, וגדול בתורה, הי ניהו חתני כבני כקש"ת מו"ה
עקיבא יוסף נ"י ולזוגתו הצנועה היא ליבה שתחי' עם בנות
בנותי שיחיו יאמר שלום.

אחר שאבשר לכם כתיבה וחתימה טובה בספרן של צדיקים לאלתר לחיים,
הנני הנני לומר לכם, אשריכם שזכיתם לכך להיות יושב בה נשוא עון, אבל

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ה' עמוד י"ט. — שני מכתבים הללו הועתקו
מכת"ק המונח בנגזי נכדו ירדנו האבד"ק החשוב היקר והנעלה מו"ה יודל ליכטענשטיין נ"י
מאנטווערפן. ינשאהו השי"ת על גפי מרומי ההצלחות.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ה' עמוד י"ט.

(3) הוא ספרו בית יוסף החדש, אשר בשעת שיצא לאור עולם, עורר עליו מרגזים, והוחרם.
כי באותו ספר יצא בסער וסופה נגד הכוללים באה"ק.

בדיני מקואות

מהנה"צ מוה"ר אברהם יהושע פריינד אבד"ק נאסויד זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה. יום ב' לס' יברכך ה' וגו' בשנת יק"ב משיח"ו (תרע"ו) לפ"ק מרחץ מארינבאר יצ"ו.

שו"ר וכט"ס לכ"ק מר הרב הגאון הגדול המובהק נ"י עה"י פה"ח גאון ישראל וגזרו הצדיק ונשגב החסיד המפורסם סיני ועוקר הרים המאיר עיני חכמים כקש"ת מו"ה יוסף ענגיל שליט"א הראבד"ק קראקא יצ"ו⁽²⁾.

אחרי קידה והשתחוו' מול מר הדרגת"ה, הנה בהיותי בצל קרשו קודם חג השבועות העבר על"מ, וזכיתי לשמוע מפי קרשו במה שכ' אז תשובה בהלכות שבת לענין לפתוח הכספה שיכנס האור בגן על הזרעים⁽³⁾. גם איזה הערה על הגאון בעל ס' שערי צדק וצוקללה"ה במה שכ' בענין מקריבין אעפ"י שאין בית, שזכיתי לכון לדעת קרשו, וגם זכיתי לישא וליתן אתו בהלכות מקואות. וכעת הנני פה במדחץ הנ"ל, והלכתי במקוה שתיקן כ"ק הדרגת"ה, ואמר לי השו"ב דפה ר' ליבוש נ"י, שאמר לו כ"ק מר הדרגת"ה ארומ"ר הג' שליט"א, שאם יהי' מי שיפקפק על המקוה, יפנה אליו ויזכה לתשובתו הרמתה, ע"כ אמרתי ברשותא דמרן לרדן לפני הדרגת"ה בקרקע, כתלמיד הרן לפני רבו בקרקע, ואחלה שלא יהי' דברי על כ"ק הדרגת"ה למעמסה, כי אינני אומר מה שהתיר החכם גאון ישראל שכי"ב, רק מה שלפע"ר צ"ע, ע"כ יורינו רבינו, ועל האמת יעמידני.

(1) נולד ביום י"ב תמוז שנת תרט"ו לפ"ק בעיר סיגעט לאביו הרה"ח מו"ה משה ארי' פריינד ראש הקהל בסיגעט. הי' תלמיד מובהק של הגאון מהר"ם שיק אבד"ק חוסט זצ"ל. בשנת תרכ"ט נשא אשה בתו של הג"ר מרדכי יהודה לעזו אבד"ק אינטערדאם זצ"ל. נסע הרבה להסתופף בצל הקודש של כ"ק מרן הנה"ק מצאנו זי"ע, והי' קשור אליו בכל נימי נפשו, וגם לאחר פטירתו לא הסיח דעתו ממנו. בשנת תרל"ט לפ"ק נתקבל לאבד"ק ראנע, ובשנת תרט"ה לפ"ק נבחר למלאות מקום חותנו כאבד"ק אינטערדאם ונאסויד. רבים הסתופפו בצלו ונהנו ממנו עצה ותושי'. נרפס ממנו ספר שו"ת מאור יהושע. נשמתו עלתה לגנוי מרומים ביום י"א לחודש אלול שנת תרצ"ב לפ"ק ומנ"כ בעיר סאטמאר. — העתקה מתשובה זו הניעה אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה ארי' לייב ליוש-גראם נ"י. הוד והודר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ע"ט עמוד י"ז. — וראוי לציין, כי בענין המקוה במארינבאר שהכשיר הגאון מוה"ר יוסף ענגיל ז"ל, הי' הרבה מערערים, עיין בשו"ת מנחת אלעזר חלק ר' סי' ז' שהאריך בזה, ונרפסו שם גם כמה מכתבים בענין זה מגדולי הדור ההוא. ועיין עוד בזה בספר אגרות שפירין (מכתבים מצדיקי בית מונקאטש) עמוד ק"י-ק"ח, ועמוד ר"כ.

(3) תשובתו של הג"ר יוסף ענגיל ז"ל בענין זה, לא מצאנו בספרו שו"ת בן פורת. אולם מובא קצת מדבריו בנדר"ז, בשו"ת מחזה אברהם ח"א סי' נ"ב, ובשו"ת חזון ישע' סי' ד', יעו"ש.

והנה בראשונה בענין נתן סאה ונטל סאה, הגם שמרן הח"ס ז"ל כתב דלית טב מינ' ונתפשט בהרבה מקומות, מ"מ מרן הק' בד"ח הל' מקואות אות .. כתב לחוש לשיטות המחמירין לכתחילה, וכ"כ בתשו' ד"ח ח"א חח"מ סי' ל"ו, וכתב בחיור סי' מ"ב שזה ג"כ שיטת רבינו ירוחם שמביא הש"ך ז"ל בס"ק קי"ב שהצריך תמיד השקה, ומשמע שם שבשואב דרבנן יש להקל שלא להצריך תמיד השקה, יע"ש. וכ"כ החיבור לטהרה כלל ב' סוף אות ד', שבשואבה שהמשיכו יש להקל שא"צ השקה בכל פעם. ובוזה מיישב קושית הנוב"י מג' מקואות שהמקואות טהודין, דאיירי בהמשכה. וממילא יכולין בקל לצאת לדעת הרמב"ם והראב"ד והרמב"ן והר"י והתשב"ץ והש"ך ז"ל, ולמה לן להקל לכתחלה נגדם באפשר לצאת ידי כל הפוסקים ז"ל בעיקר טהרתן וקרושתן של ישראל. ומרן בספר חיבור לטהרה כתב בשם התשב"ץ ז"ל שצריך לצאת במקואות אפי' לדעת יחיד שאין הלכה כמותו, ובדרבנן. וראי' מדאיתקין שמואל בניטא, יע"ש בתשב"ץ סי' י"ז. בפרט שדעת הרשב"ם ז"ל והראב"ד ז"ל בבעל הנפש והרשב"א ז"ל בסי' תתי"ח, שאפי' ברוב שאובים ולא נטל כלל יש לפסול, וכתב בספר חיבור לטהרה כלל ג' אות ג' ואות י"א להחמיר כדבריהם ז"ל. ויכולין בקל לתקן שיהי' שאובין שהמשיכו ג' טפחים בקרקע ולא יבא להדיא מתוך הסילון של מתכות להמקוה, הא חדא.

שנית, כפי המבואר בתשו' ד"ח יו"ד ח"א סי' מ"ה במקוה דאובין, שיש להחמיר בפקק של מתכות לחוש לדעת המחמיר, יע"ש. וכתב דלכאורה כיון דנעשה לשמש עם הקרקע אינו מקבל טומאה, אך המעיין בתוספתא מקואות מביאה הר"ש ז"ל בפ"ו דמקואות גבי אביק שבמרחץ, דבכה"ג מטמא, ובנוסח ארץ ישראל משמע משום שנעשה לשמש עם המרחץ הוא מקבל טומאה וכו', אך עכ"ו מבואר בח"ס כו' לפסול מקוה כזו כמבואר בדבריהם להמעין בהם כו', עכ"ל. ולפי זה יש להחמיר.

והגם דלכאורה ד"ק צ"ע, רהרי לענין טומאה מודה הח"ס ז"ל דאין מקבל טומאה בכה"ג, רק לענין שאובה מחמיר כדעת התוס' חדשים ז"ל בפ' דברי הנוסח ארץ ישראל, ומחמת שאין הח"ס תח"י לא אוכל לכתוב מה שכתבתי בזה במק"א לפרש ד"ק. רק דבלא"ה דבר אמת בפי כ"ק מרן הק' בעה"מ ד"ח ז"ל להחמיר בפקק הנ"ל כדעת הגדולים והשואל שבתשו' הרא"ש ז"ל, שהחמירו בהני סילונות אפי' בנתחברו לקרקע ונעשה מתחלה לקרקע, והביא הג' בס' חיבור לטהרה בכלל ג' אות כ"ב רברי הג' הק' מליבאוויטש וצוקללה"ה בעה"מ צמח צדק בפ' לסדר המקוה אות ח' שכתב שם שיש להחמיר בסילונות, דהנה הרא"ש ז"ל כתב בתשובה (כלל ל"א סי' ז') וזה לשונו, ומה שכתבת שיש לפרש צינור הוא צינורא דרשא, אין נפקותא בזה, שהרי תולה טעם טהרת אלו הכלים מפני שנעשו לקרקע, ופי' הר"ש, שמחוברים לקרקע ותשמישן עם הקרקע, וכן צנור שנעשה לחברו לקרקע ומשמש עם הקרקע, עכ"ל. ובאמת רש"י בסוף פ"ק דמו"ק (דף י"א) דשם נמי נזכר הני תלת, הציד והצינור והקורה, ופי' רש"י

שם, הצינור, חור שבאיסקופא כמו צינורא דרשא, וכן פי' הערוך בערך צר, וכן פי' הרע"ב שם, וכן הוא בטוש"ע או"ח סי' תק"מ, וא"כ יש לחלק, דזה משמש לקרקע ממש, והוי כמו דלת שהוא נעשה מכלל הבנין לסוגרו ולפותחו, שהוא מצורכי הבנין, וכן הוזג שברלת שטהורה (במס' שבת נ"ח), נעשה לשמש הדלת, ובוה מהני שנעשה מתחלה לשמש בקרקע, אבל צינור שעשוי להוליך בו מים, י"ל דלא מקרי כלל משמשי הקרקע, רק משמש המים שעוברין בו, והוי דומיא דרף של נחתומים שאינו שייך למשמשי קרקע, שאין זה רק ממשמשי אדם כמו השלחן, ורק משום דמחובר לכותל או לקרקע אינו מועיל לרבנן דרף, וה"נ גבי צינור שאינו רק משמש המים, לא הקרקע, אינו בטיל כשביל חיבורו בקרקע. וצינור דמשנה פי"א רכלים מ"ב, הוא צינורא דרשא, דזה מכלל הבנין ותשמישו. ולפי"ז אינו מועיל גבי צנור אפי' אם נעשה מתחלה לחברו לקרקע. ולהרא"ש ז"ל דחשיב זה ממשמשי קרקע משום דמאי כארעא סמיכתא דמאי וכו'. ויעיי' בתשו' אמרי אש דאין לנו הלכה קבועה בריני טומאה וטהרה, דהרי דלי משמש וכו', יע"ש. וכפי הנ"ל לא מקרי משמש למים משמש לקרקע, ע"ש. גם כתב החיבור לטהרה שיש לומר שהגדולים שאסרו בהסילונות, וכן השואל בתשו' הרא"ש ז"ל, ס"ל כדעת הטו"ז בסי' שע"א, וכמ"ש הנקודה כ ברעתו ז"ל, שרק אלו השנוים במשנה רכלים מועיל מה שנעשה לקרקע, וא"כ סילון שאינו מכואר בהמשנה, דהא צינור שבמשנה הפי' צינורא דרשא, אינו מועיל אפי' יהי' נעשה לקרקע. — והרא"ש ז"ל ס"ל כהנקודה כ דאפי' אותן שאינם שנויים במשנה, מועיל באם נעשו לקרקע ותשמישן עם הקרקע. ומיושב היטב עפ"י דעת הטו"ז ז"ל קושית הסדרי טהרה ז"ל דגבי צינור אמרו בב"ב דלרבנן דרף אפי' קבעו ולבסוף חקקו יהי' פוסל ומק"ט, דהא מי גרע קבעו ולבסוף חקקו מהנעשה מתחלה ע"ד להיות מחובר ומשמש לקרקע, דהא קבעו מקורם אינו כלי ... והיותו כלי נעשה מתחלה להיות מחובר ומשמש לקרקע, משום דצינור דב"ב לא נזכר במשנה דפי"א רכלים, ולא מהני בזה באמת נעשה לקרקע, והצינור דשם היינו סילון, והצינור דהמשנה היינו צינורא דרשא, וכן דף לא מועיל חיבור לקרקע אפי' קבעו תחלה, משום דלא נזכר במשנה, ולא קשה מהא דשבת (דף נ"ח) דשל דלת טהורה אף דלא חשוב במשנה, וע"כ דלאו דוקא אלו השנוים במשנה, רק כל שנעשו לקרקע ותשמישן עם הקרקע אין מקבל טומאה. זה אינו, דהא טעמא אחרינא אית בה, משום שאין לו שם בפני עצמו, ואינו נעשה אלא לתלותו ע"ג צוואר או ברלת, אבל בפני עצמו אינו משמש, ולכך לא הוכירו במשנה, ומהאי טעמא של דלת טהורה כיון דאינו כלי בפני עצמו רק בחיבורו לדלת נעשה כלי, והמחובר לטהור טהור. וכן הוא טעמא דאינקלי של בית כמבואר בר"מ. וכן מוכח מזה דלא חשובו זוג של דלת בין הני כלים דריש פי"א דטהורים שיש להם שם בפ"ע וטהורים, אלא ודאי דאין לו שם בפ"ע, ולכך הוי טעמא דטהורים.

ולפי"ז בפסק הנ"ל דלא נזכר במשנה כלל, או עכ"פ לשיטת הצ"צ ז"ל

דמשמש להמים ולא להקרקע, אינו מציל החיבור שלא לקבל טומאה, ושפיר יש לחוש לדעתם ז"ל, הגם דלא נמצא בראשונים ובאחרונים שחששו לזה, מי לא יחוש לדעת אלו הגדולים אם נוכל לישב דבריהם ז"ל דלא יהי' סותרים המשנה. גם לפע"ד יש להחמיר בלא"ה למ"ש הג' מהרי"א ז"ל בתשו' מהרי"א, שבפקק של מתכות בוודאי יש לחוש לחילה, דאי אפשר שלא יוחל, ואפי' אם אינו ניכר להריא, כתב החיבור לטהרה בכלל ב' אות מ' להחמיר בזה כדעת יש מן המחברים שהביא הרא"ש ז"ל שכ' הרד"ם שהוא המרדכי.

והנה הוחילה למעלה ממ' סאה דרעת המחבר להקל, כתב הגאון חיבור לטהרה דכיון דס"ל להמחבר בסעיף ס' דאין הנזחלין מערבין אא"כ עמרו, אפי' במקוה שלימה, עכ"פ צריך להיות גוף הנטבל למטה מהזחילה, וכן נראה להריא ממהרי"ק ז"ל מביאו בשו"ת הרד"ם ז"ל. ובנ"ד אם זוחל קצת למטה דרך הפקק כמ"ש הג' מהרי"א אסאד ז"ל דא"א שלא יוחל, הוי הזחילה כמו למטה ממ"ס, דהא טובל נופו בתוך הזחילה וודאי גם להמחבר אסור גם משום דלא הוי חיבור והוי שאובין ג"כ.

ובעיקר דין הזחילה שאינו ניכר לעין, כתב הג' מרן בר"ח סי' צ"ט להחמיר כל שאינו דרך בליעה, דראית הרשב"א ז"ל רק דרך בליעה דהוי דרך הפסק בין הזחילה. וכ' הברכי יוסף בשם הכנה"ג בסי' ר"א, מביאו בזכור לאברהם ובתשו' עמק שאלה יע"ש, ובתשו' בית שלמה ואינו תח"י, ומי לא יחוש באיסור כרת לדבריהם. וכן ראיתי בס' אחד מחכמי זמנינו מכונה בשם לבנון נטע שלא לעשות פקק מתכות.

ובמ"ש למעלה לחוש לדעת השואל בתשו' הרא"ש והגאונים שבתשו' הרא"ש ז"ל שהסילונות מקבלים טומאה, ולכן הזהירו לעשות צינור עץ קבוע בסופו. וכתבתי בשם הג' חיבור לטהרה שני טעמים לדבריהם שלא יסתרו להמשנה, וה"ה בנ"ד, לכאורה בנ"ד כיון דהוא מושק להמקואות שאין להם פקק, אין כאן חשש הנ"ל, דנטהר בהשקה. אך כיון דאין כאן השקה רק כשהמים רם למעלה מהנקבים, אבל בשעת הורקת המים, גם המים שבהמקואות מתמעטים עד למטה מהנקבים, הוי עכ"פ לשיטת הר"ש שמביא בטור הוי' בטומאה, והרמ"א ז"ל חייש לשיטה זו דכל שמים מתנועעים נחשבים כולם כזוחלין, וגם זוחלין אינן מטהרין השאובין, עיין במהר"ם שיק, וה"נ כשמסירין הפקק נעזרו המים שבמקואות הכשרים, וא"כ הוי התהוות המקוה ע"י דבר המק"ט, ויעי' עמק שאלה ענין זחילה. ועכ"פ מהאי טעמא יש לעשות פקק של גמי עץ המחובר לקרקע, ולכ"ע בפסול טומאה דרבנן מועיל חיבור לקרקע, כמבואר בב"ב גבי דף, דברף של מתכות מחלוקת. וע"ש בחיבור לטהרה שכתב שיש לכאורה לפקק בפסול דרבנן משום דברף של עץ י"ל דאין מק"ט כלל, אבל במקבל טומאה מדרבנן, אפשר דגם, בזה מטמאי רבנן דרף.

וקצת ראי' דאמרו דחקקו ולבסוף קבעו דהי' עליו תורת כלי בתלוש אין מועיל גם בשאובה דרבנן, אך שכתב כיון דבזה אם מגרע דבר המקבל טומאה

מדרבנן יש פלוגתא הובא בש"ך ס"ק ע"ו, וכיון דהרמב"ם ז"ל בפי' המשניות בפרק ט"ז מכלים כתב בפי' רמועיל נקבע לקרקע בזה, אין להחמיר, יע"ש בחיבור לטהרה. ובפקק של גמי הנקרא קאטשאג לע"ע אינו יותר מפשוטי כלי עץ, וראי רמועיל החיבור לכ"ע, וגם אינו זוחל כלל בכה"ג כידוע. ועי' במהר"ם שיק, ואינו תח"י, שמתיר בנעשה לקרקע והוא מקבל טומאה מדרבנן אף בלא נתחבר, ומיישב בזה דעת המחבר גבי דף שאסור להחזיק בידו וצריך להסיר היד. והח"ס ז"ל מחמיר באמת לחבר הדף לחוש לדעת הרמב"ם ז"ל דפשוטי כלי עץ מק"ם מדרבנן, יע"ש, ודלא כהמחבר, ואין הח"ס תח"י. ומהר"ם שיק מקיל בנעשה לקרקע כיון דנעשה לשמש לקרקע סגי בדרבנן להרמב"ם ז"ל אעפ"י שלא נקבע, יע"ש. וכן נראה לדינא בהח"ס ז"ל, אך שאינו מחליט. ועכ"פ בנתחבר לקרקע בודאי מועיל.

וכל זה לא כתבתי רק כתלמיד הדין לפני רבותיו, כי אין דעת קטן כמוני מכרעת כלל, רק כתבתי לפי מיעוט הבנתי מה שצל"ע בנ"ד, וחששתי שאולי אסור לי לשום יד לפה ולשתוק. ונא שכ"ק אדמו"ר הנ"י יאיר עיני בנ"ד, ויורני דעתו המהורה דעת נוטה ודעת תורה, ונזכה לבנין בית הבחירה. תלמידו השותה בצמא ד"ק, המחוי קידה.

אברהם יהושע פריינד

בענין לאו שבכללות

מהרב הגאון מוה"ר יוסף זוסמאנאוויץ אבד"ק ווילקאמיר הי"ד

בעזה"י. כ"ג אלול.

כוח"ט בסשצ"ג לכבוד הרשכבה"ג יחיד הרוד מדנא יוסף ראזין
שליט"א הנאב"ד וד"מ דק"ק רווינסק.

קבלתי מכתב גאונו, וראיתי מה שחידש בשיטת הרמב"ם פרק י"ח מפסולי המוקדשין, שכתב דאזהרה לפיגול מלא תאכל כל תועבה. על זה חידש גאונו דאף דאזהרה מלא תאכל כל תועבה, היינו רק האזהרה למלקות, אבל אזהרה לקרבן הוא דיליף פגול עון עון מנותר, ולכרת וקרבן חר הוא פגול עם נותר, ורק לנבי מלקות מחולק. וזה שכתב הרמב"ם דפיגול ונותר מצטרף הוא לקרבן, עכ"ד הגאון שליט"א. ותמוה לענ"ד איך אפשר לומר כן, הא בכריתות דף י"ד פריך, נתני גמי פיגול דיחויב חטאת ביש אוכל אכילה אחת, הא קמן דאף

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונ' קט"ז עמוד ל'. — מכתב הנוכחי קבלנו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוטטערער ג"י מאמווערפען. טוב עין הוא יבורך.

בהעלם אחד שחייב משום נותר, חייב גם כן משום פיגול. וכן בכריתות דף ג' מפורש, דמנינא דל"ו כריתות שאם עשאן בהעלם אחד חייב על כולם. אף על נותר ופיגול, וכן כתב הר"מ פ"ד משגגות ה"א, דעל כל המ"ג כריתות חייב מ"ג חטאות בהעלם אחד, ומבואר פ"א משגגות, דגם נותר ופיגול בכלל המ"ג, וא"כ איך אפשר לומר כמש"כ גאון.

אמנם הגדר בשיטת הרמב"ם לענ"ד, דאף שכתב בספר המצות (ל"ת קל"ב) דאזהרה דפיגול הוא מנותר, מ"מ גם מלא תאכל כל תועבה ג"כ האזהרה, אלא דגבי מלקות לא נוכל ללמוד אזהרה מנותר מפני שהוא לאו שבכללות, ולא כשיטת תוס' פסחים דף כ"ד, דאף גבי פיגול לא הוי לאו שבכללות, זה אינו, רק גבי נותר לא הוי לאו שבכללות. אבל גבי קרבן, אף לאו שבכללות מזהיר, דהא גם באזהרת מיתה לאו שבכללות מזהיר כמבואר סנהדרין דף ס"ג, דיליף אזהרה לבן סורר ומורה מלא תאכלו על הדם, אף שהוא לאו שבכללות כמבואר שם.

אבל נהי דגבי קרבן יש אזהרה דנותר, מ"מ גם אזהרה דלא תאכל כל תועבה, יש, ולזה אם אכל כזית נותר וכזית פיגול בהעלם אחד, דין הוא שחייב שתיים משום דחלוקים בלאו ג"כ, זה דפיגול יש בו גם לא תאכל כל תועבה, ונותר אין בו לא תאכל כל תועבה, אבל חצי זית פיגול וחצי זית נותר, כיון שצריך צירוף לקרבן, כיון דגם אזהרה דמילואים יש בפיגול, שוב מצטרפים לקרבן משום לאו דמילואים, ולמלקות לא מצטרפי משום דהוי לאו שבכללות. ומש"כ הרמב"ם בספר המצות (ל"ת ט') ואל תחשוב שהוא לאו שבכללות, דנראה שתפס רבינו דלאו שבכללות אין מזהיר לקרבן, הכונה רק לומר איך יהיו ב' אזהרות לאוב וידעוני לב' קרבנות, כיון דקרבן צריך אזהרה, ואיך יחויב ב', ובאמת תלוי להתוס' אם קרבן צריך אזהרה, ע"ז כתב דחלוק בזכרון העונש, שוב הוי ב' לאוויין, ולא לאו כולל אחד, וז"ב לענ"ד.

איברא דדברי תוס' צע"ג, דכיון שתפסו דפיגול ונותר מצטרף למלקות, ומשום דס"ל דליכא לאו בפיגול רק משום לאו דנותר, ומה"ט הוא לאו אחד ומצטרף, א"כ איך חשיב במשנה דכריתות דף ב', ל"ו כריתות נותר ופיגול, ומבואר בגמרא שעשאן כולם בהעלם אחד חייב, איך יחויב על נותר ופיגול שתיים, הרי ממה שהוא מצטרף למלקות, אף דילפינן מגז"ש, חזינן דגז"ש הוא לאו אחד, א"כ גם כרת דיליף מגז"ש הוא כרת אחד, ואיך מחלק בין לר"י בין לר"ל, הא אין חלוק לא בלאו ולא בכרת. מיהו לר"ל אפשר לתרץ דגבי כרת כתיב עון בגופו, א"כ כתיב כרת בגופו, וגז"ש לא בא רק לבאר דעון הוא כרת, ומשו"ה יש ב' קרבנות כיון שהן חלוקין בכרת, אבל לר"י דחלוקה בכרת לא שמה חלוקה, איך מביא ב' קרבנות, הא אין חלוק בלאו, וצע"ג.

ונלע"ד דשונה לשיטת תוס' הך דצירוף מעצם הלאו, ובאופן פשוט, דהא כתב הרמב"ם פ"ד ממאכלות אסורות, והוא מירושלמי דנזיר וספרי, דגבי נבלה וטריפה מצטרפים זה עם זה למלקות, אעפ"כ מבואר דלגבי חלוק מלקות על הך

דנבלה וטריפה חייב שתים, עיין זבחים דף ע' וחולין דף ק"ג, אלא דביבמות דף ל"ג לא משמע כן, אבל כן כתבו תוס' חולין דף ל"ב. ולפי זה גם פיגול ונותר כיון דכתיב עון בגופו, וילפינן גזי"ש, הוי כמו דכתיב לאו בגופו, ופיגול לאו מיוחד, וחייבים שפיר קרבן מיוחד, ומ"מ מצטרף, דענין הלאו כולל גם הפסול של הפיגול ופסול של הנותר, וזה ענינו דפסול אחד, ושפיר מצטרף אף שגם לאו מיוחד יש.

ובגדר דברי הרמב"ם דחרש דקלי וכרמל ולחם מצטרף זה עם זה, וכן גבי בכורים ומעשר שני חוץ לחומה דמצטרף זה עם זה, כמבואר בתוס', נלע"ד דהא מבואר בריתות דף ד', דבאמת הוי לחם וקלי וכרמל לאו שבכללות, רק דמיותר ליחודי לאו, אם כן מדין לאו שבכללות לא נפיק, דחדא מיהו לקי, וכן גבי חוץ לחומה דמבואר מכות דף י"ז דהוי לאו שבכללות אלא דהדר קרא ליחודי לאו לכל חד וחד, אבל מדין לאו הכולל לא נפיק, דחד מיהו לקי עלה. ובוה מיושב לענ"ד מה שמבואר מנחות דף ע', דעל קמח לקי משום חרש, ואיך לקי, הא לא כתיב בקרא רק לחם וקלי וכרמל. אבל הגדר דיש לאו הכולל של חרש, ולזה אף על קמח לקי, דלאו הכולל בין נשתנה מכרמל לקלי או ללחם, נשאר, אלא דכיון דלקי חדא משום חרש, שוב לא לקי אלאו הכולל, אבל במקום שאין לוקה משום לחם קלי וכרמל, לוקה חד מלאו הכולל, וכמש"כ רמב"ן בספר המצות, דלא חשיב תלת לאוי שהוא לאו כולל דחדש, ה"נ לגבי איסור ומלקות.

מש"כ גאונו דבנערה מאורסה ליכא לאו, משום דכתיב בלאו אל אשת עמיתך, וארוסה לאו אשתו היא ביבמות דף כ"ט, וא"כ ליכא אזהרה, וקרבן צריך אזהרה, ור"ל לשיטתו, ולמ"ד ראין קרבן צריך אזהרה, יש קרבן, ולאו דשפחה חרופה הוא מאל אשת עמיתך, עכ"ד הגאון שליט"א. פלא לענ"ד, דביבמות דף ל"ג מבואר דבשעת כניסה לחופה החליפו, אם כן לא ה' חופה ועדיין היא ארוסה, ומפורש שם דיש מ"ז חטאות, הרי דיש קרבן בארוסה, ואף הר"מ מרוטנברג לא אמר זה רק בנערה מאורסה, ואכ"מ להאריך.

גם מש"כ דאזהרה דשפחה חרופה, להר"מ דליכא לא יהי' קדש, הוא מהך דאל אשת עמיתך, תמוה, אם כן איך הוא לוקה בכריתות דף י"א, הא הוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד שאין לוקין כשבת קנ"ד, וב"ק ע"ד, וסנהדרין, ומכות י"ג, ואיך אפשר לומר כן.

... נא יאר גאונו עינינו בזה, כנפש התלמיד המחכה לתשובתו המאירה,

יוסף זוסמאנאוויץ

בענין אם נכון לעשות מסיבת מרעים ביום הולדת

נתן געשטעמנער

אבד"ק קרית אנו"י

ור"מ מתיבתא „פנים מאירות“

בני ברק

(תשובה לח"א)

ע"ד שהתרעם מע"כ ג"י על העושה מסיבת מרעים ליום הולדת, אשר לא ראינו כן אצל אבותינו הקדושים, ולא ראה זאת אלא אצל נכרים.
(א) ראיתי בשו"ת אפרקסתא דעניא להנה"צ מבראשוי ז"ל (סי' קכ"ג) שכתב „מצאתי בכתבי מו"ח הנה"צ ז"ל בשם החתם סופר ז"ל, דאין לישראל לחוג יום מולדתו כי אם את יום שנכנס בבריתו של אברהם אבינו עליו השלום“. והביא שם ממה שכתב בס' תורת משה להחת"ס ז"ל (פ' וירא) על הפסוק ביום הגמל את יצחק וז"ל, ונראה ביום מילתו עשה סעודה, וכן בכל שנה כדרך שמלכים עושים ביום הולדת את פרעה, כן עשה אברהם אבינו ע"ה בכל שנה ביום מילתו של יצחק. וכע"ז כתב בס' דברי תורה לבעל מנחת אלעזר ז"ל (מהדורא ה' סי' פ"ח), „יום הולדת אצל בני ישראל לא שמענו מרבתינו ואבותינו הקדושים זי"ע לעשות כן יום שמחות ביום תולדותם, והטעם פשוט נראה מרוב ענותנותם, כי אמרו חז"ל (עירובין י"ג ע"ב) טוב לו שלא נברא משנברא, על כן לשמחה מה זו עושה ביום ההוא, כיון שטוב הי' אם לא הי' נברא ונולד“. ומבואר מדברי גאוני קשישאי ז"ל, שלא נהנו אבותינו ורבתינו הקדושים ז"ל לעשות שמחה וחג ביום הולדת.

(ב) ובשו"ת זקני כתב סופר ז"ל (יו"ד סי' קמ"ח) כתב לבנו הגדול, הוא זקני הג"ר יעקב עקיבא סופר ז"ל ממיאוווא, וזה לשונו „הנה ברך לקחתי ליום מולדתי א' דראש חודש אדר, שהנעתי בעזה"י לשנת חמשים, והודיתי להשי"ת ברבים על שהחינו וקימנו לזמן הזה וברוך ית"ש הנותן ליעף כח ללמוד וללמד, כן יעזורני למען שמו ותורתו עד זקנה ושיבה אל יעזבני ואל ימשני, ויהי עמי כאשר הי' עם אבותינו הקדושים וצ"ל להגדיל תורה ולהאדירה, ולגדור פרצי התורה אשר רבו בעו"ה, ויציל אותנו ממוציאי רבה על תוה"ק, ועלינו יציץ נזר תרוממנה קרנות צדיק. ועשיתי ביום ההוא זה היום עשה ד' לי סיום למס' פסחים, ואמרתי ביום א' דר"ח בעיר מלוכה וויען ברבים בסיום המסכתא וביום שלאחריו פה לפני בני ישיבה ואספית לומדי תורה, ואעלה פה בקצרה וכו'“. ומבואר שרבינו הכתב סופר ז"ל ביום הולדתו החמשים סיים מסכתא ואמר חידושי תורה ברבים והורה להשי"ת ברבים שהחיהו וקיימהו לזמן הזה. ולא תיקשי דהא בגמרא דעירובין (י"ג ע"ב) הנ"ל מסיק דנמנו ונמרו דנוח לו

לאדם שלא נברא יותר משנברא, דהא כתבו התוס' שם רזה מיירי בסתם בני אדם, אבל צדיק אשריו ואשרי דורו, עכ"ר, ובתוס' הרא"ש שם כתב דהא רנוח לו לאדם שלא נברא, „איירי תחלה שלא נודע עדיין מה יהי' בסופו, אבל הא פשיטא שחיייהן של צדיקים טוב לעולם הזה וטוב לעולם הבא". ומבואר רבצדיק ומכל שכן המזכה את הרבים טוב לו שנברא, וזה שהורה הכת"ס ז"ל על שזכה ללמוד וללמד ולהגדיל תורה ולהאדירה ולגדור את פרצות הדור, ובדואי שזכות גדולה היא להיות ממזכי הרבים וכדכתיב (דניאל י"ב) ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד, ובהג' ודאי שנוח לו שנברא כי ברייתו טוב לעולם הזה וטוב לעולם הבא וכמש"כ הרא"ש ז"ל.

(ג) ובזה יתפרש משנה אבות (פ"ב מ"ט) רבן יוחנן בן זכאי קיבל מהלל ושמאי, הוא ה' אומר אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת, וצריך ביאור שדוקא במימרא זו הוצרך לומר שקיבל מהלל ושמאי ושניהם כאחד אמרו לתלמידיהם דבר זה. ונדאה, דהנה במדרש שמואל שם פירש, אם למדת תורה הרבה והשגת תורה הרבה, אל תחזיק טובה שהיא התורה לעצמך לך לבד ולא תרצה ללמד לאחרים, רק יפוצו מעינותיך חוצה ואל תחזיק אותם לעצמך מלבד כי לכך נוצרת ללמוד וללמד ומחוייב אתה ללמד לאחרים, עכ"ר. ולדרכנו יומתק יותר, דהא אמרו בעירובין (י"ג ע"ב) שתי שנים ומחצה נחלקו בית שמאי ובית הלל, הללו אומרים נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא עיי"ש, אולם כל זה מי שאינו מזכה את הרבים, אבל מי שמלמד תורה לאחרים ומזכה את אחרים בתורה ובמצוות, בזה מורים בין בית שמאי ובין בית הלל שנוח לו שנברא, וכמו שכתבו תוס' רבצדיק אשריו ואשרי דורו, והיינו צדיק כזה אשר גם דורו מאושר על ידי שהצדיק מלמד תורה ומצוות. וזה שאמרו, רבן יוחנן בן זכאי קיבל הן מהלל והן משמאי, ראע"ג דחר מנייהו אומרים נוח לו לאדם שלא נברא משנברא, אבל יש עצה שיהיו שניהם מורים רנוח לו שנברא, והיינו שאם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך, אלא ילמד גם לאחרים וכמו שפירש במדרש שמואל, ויהא מזכה את הרבים, „כי לכך נוצרת", רבכהאי גוונא יהיו הכל מורים רנוח לו שנוצר ונברא, רבצדיק כזה אשריו ואשרי דורו. וזה שהורה רבינו הכתב סופר ז"ל ביום הולדתו החמשים על שזכה ללמוד תורה וללמד לאחרים, דעי"ז נוח לו שנברא וברין הוא לברך ולהורות להשי"ת על זה.

(ד) ועיין בהקדמת ס' כתב סופר על התורה (אהל לאה עמוד כ"ט), שכותב בנו דר"ז הג"ר שלמה סופר ז"ל אבר"ק בערענסאז, בעת ההיא בראש חודש אדר יום הולדת אבינו זצ"ל, בהיותו בפעסם, ציוה למשמשו שלא יניח לאדם לבוא לפניו כל היום, והי' רגיל מימי נעוריו לסיים על יום זה איזה מסכתא, וכל הבאים חזרו בלא מלואת מבוקשם, ובא רב גדול אחר מתלמידיו ומקורב למשפחתו וביקש ליכנס, והגידו לו את אשר ציוה רבו, והי' הרבד לפלא בעיניו ובעל כרחו נכנס, והשתומם על המראה כי מצא את רבו נועה בבכי, ושאלו,

רבינו למה אתה בוכה, ויאמר דע תלמידי חביבי היום הזה הוא יום אשר בו נולדתי והרי אני בן ג'ר שנים, וד"ן אני את עצמי ויאמרו המושלים בואו חשבון הנפש כמה עסקתי כל אותן השנים הללו אשר נצבו עליו כמו ג'ר, כמה ביליתי עתותי היקרים ומצאתי בלא תכלית הרבה, אין בי לא תורה ולא חכמה ולא צדקות ולמה לא אבכה על בילוי ימי אשר אינם חוזרים, ויש לי לבכות מאין הפוגות, וכשמעו התלמיד את דברי רבו בכה גם הוא, כי אם בארזים נפלה שלהבת, אשר כל ימיו לא עסק רק בתורה עבודה וגמילות חסדים כמדה גדולה כל כך, ובכל זה בוכה ודואג על שנותיו, מה יענו אוזבי הקיר אשר באמת בילו שנותיהם בבהלה, עכ"ל. וכעין זה כתב בשו"ת מגדלות מרקחים לש"ב הגה"צ מצעהלים זצ"ל (סי' ל"א), איש אחד מאונגוואר סיפר לי כששים שנה לפני זה, מהרב הגאון הצדיק בעל אמרי א"ש שהי' אב"ד דרש"ם, שבעל הבית אחד נכנס לחדרו באיזה יום ומצא אותו בוכה בדמעות שליש, שאל אותו מה זה ועל מה זה, ואמר שהיום נעשה בן שבעים שנה ואינו יודע איך יוכל ליתן דין וחשבון. הרי שיום ההודלת הוא יום של תשובה וחשבון הנפש.

ה) וראיתי בשו"ת דודי זקוני ערוגת הבושם (דפוס ניו יארק תש"מ, או"ח סי' רט"ו), שאין נכון לחוג יובל שבעים שנה, כי הוא מנהג בורים חרשים ההולכים בחוקות העמים, ומעולם לא נשמע מגברא רבא שיחוג חגיגות דיוכל שבעים שנה בקול המון חוגג, דהרי אמרו חז"ל הסתכל בשלשה דברים, דע מאין באת ולאן אתה הולך ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון, וא"כ מי שעולה על לבו חררת ר' יוחנן בן זכאי (בש"ס ברכות כ"ח ע"ב) שאמרו עליו שלא הניח מקרא משנה וכו' (סוכה כ"ח ע"א), ואעפ"כ כמה חרדה אחזתו כשנזכר שצריך ליתן דין וחשבון, א"כ כיון דימי שנותינו בהם שבעים שנה, הרי קרוב הזמן הזה, ולשמחה מה זה עושה, ומהאי טעמא לא אשכחן לרבותינו רבנן קשישאי דעבד הכי, ומכש"כ כשבנינו ובנותינו מזולזין במצוות, שבשרו עליו יכאב בהגיע לימים אין בהם חפץ, עיי"ש. ובשו"ת בנו מגדלות מרקחים (סי' ל"א) הג"ל, כתב דאף שכתב בשו"ת חות יאיר (סי' ע') לברך שהחינו כשהגיע לכלל שבעים שנה, אבל לא עשו יו"ט ורעש גדול, והעיקר שהרעיש אביו הגאון בעל ערוגת הבושם על זה, כי חרה לו מפני שהשואל היו כל בניו ובנותיו קלים וריקים, ולכן שמחה זו מה היא עושה, עיי"ש.

ו) ובשו"ת גנזי יוסף (סי' ד') העתיק תשובת הגאון בעל שו"ת פרי השדה ז"ל, שכתב ע"ד אם לברך שהחינו כשנתמלאו לו שבעים שנה, דלא מצינו לברך על זמן אלא ביו"ט שהוא ודאי שמחה, שזכה להזמן שמחוייב בו במצוות שאינו נוהגות בשאר ימים, אבל לברך על מה שהקב"ה נותן לו חיים, לא מצינו ברכה מיוחדת, רק מה שמברכין בכל יום המחזיר נשמות, אבל על מה שזכה להגיע לשנת שבעים לא תקנו ברכה, וי"ל הטעם דמי יאמר זכיתי לבי שהשלים עצמו בימי חייו וא"כ נוח לו שלא נברא, ומ"מ יש איזה אנשי מעשה שבכל שנה כשמגיע יום הולדתם מהדרין לברך שהחינו על פרי או כגד חדש, ואין חילוק

בוה בין השנה שהגיע לשבעים או לשאר השנים ביום לידתם וראי מהראוי ליתן שבח והודו' לשמו הגדול ית"ש, עיי"ש. ובס' מנהגי חתם סופר (סימן ז' אות י"ד) כתב כי החת"ס ז"ל נהג ביום ז' תשרי [שאו הי' יום הולדתו וכמו שכתב כן בעצמו בגליון ס' פרי חדש (או"ח סי' תכ"ח) בלוח המחזוריים אצל שנת תקכ"ג] להשלים את החומש עם התלמידים, ונתן לכל אחד מתלמידיו הנמצאים שם לפניו ארבעה צ"ל לקנות להם לחמי חלב, עכ"ד. ויתכן דעל פי זה נהג הכת"ס ז"ל לסיים מסכתא ביום הולדתו.

ז) ועיין ירושלמי ראש השנה (פ"ג ה"ח) עמלק כושפן גדול הי', מה הי' עושה הי' מעמיד בני אדם ביום גינוסאי שלו לומר לא במהרה אדם נופל ביום גינוסאי שלו, מה עשה משה עירבב המזלות, ופירש קה"ע שעמלק הי' מעמיד למלחמה עם ישראל' בני אדם שהי' אותו היום יום לידתו, לומר לא במהרה ניוזק אדם ביום מולדתו שאז המזל השולט ביום ההוא עוזר לו, עיי"ש. ולכאורה לא מצינו כן אלא בעכו"ם, אבל בישראל הרי פליגי בש"ס שבת (קנ"ו ע"א) אם יש מזל לישראל. ובתוס' שם כתבו דלמ"ד אין מזל לישראל הא דאמרו במ"ק (כ"ח ע"א) בני חיי ומזונא לא בזכותא תליא מילתא אלא במזלא תליא מילתא מ"מ על ידי זכות גדול משתנה, עיי"ש. אולם מימרא דירושלמי הנ"ל הובא גם בילקוט (חבקוק ג'), ובס' זית רענן להמג"א ז"ל על הילקוט שם כתב, אהא דאמרו רלא במהרה אדם נופל ביום גינוסאי שלו, „ואל תאמר והא אמרינן בצדיקים ביום שנולד הוא מת, וי"ל דהיינו לטובה שממלא שנותיהן, אבל אין נהרג בלא זמנו ביום שנולד". ומשמע דפשיטא לי' רענן זה נאמר גם בישראל.

ח) גם יש להעיר מהא דמדרש רבה (קהלת ז' א') בפסוק טוב שם משמן טוב ויום המות מיום הולדו, נולד אדם מונין לו למיתה, מת מונין לו לחיים (כשנולד מונין כמה שנים הוא משנולד ושנתקרב ליום המיתה, ומשמת מונין כמה שנים הוא שמת ונתקרב ליום התחיה לעולם הבא, מתנות כהונה ר"פ ויקהל), נולד אדם הכל שמחין, מת הכל בוכין, ואינו כן, אלא נולד אדם ואין שמחין לו שאין יודעין באיזה פרק ומעשים יעמוד, אם צדיק ואם רשע, אם טוב ואם רע, ומת הם צריכין לשמוח שנפטר בשם טוב ויצא מן העולם בשלום, משל לשני ספינות פורשות לים הגדול, אחת יוצאת מן הלמן (פי' מחוף הים לתוך הים, מתנות כהונה), ואחת נכנסת ללמן, היוצאת מן הלמן הכל שמחין והנכנסת ללמן לא שמחו לה, הי' שם פקח אחד אמר להם חילוף הרברים אני רואה, זו שהיתה יוצאת מן הלמן לא צריכין לשמוח עמה שאין יודעין באיזה פרק עומדת, כמה ימים מזדווגת לה וכו', ושנכנסת ללמן הכל צריכין לשמוח שנכנסה לשלום, כך מת אדם הכל צריכין לשמוח ולשבח שנפטר בשם טוב בשלום מן העולם, הוא ששלמה אמר ויום המות מיום הולדו, עיי"ש. ומבואר שביום שנולד אין לשמוח כי אין יודעין באיזה פרק יעמוד אם יהי' צדיק או רשע ח"ו, וא"כ גם ביום הולדתו שבכל שנה כל שאינו יודע שהוא צדיק לשעבר ולהבא, מה מקום לשמחה.

(ט) והיוצא מן האמור, שלא ראינו אצל אבותינו ורבותינו שיעשו יום שמחה ביום הולדתם וכמו שהעידו גאוני קשישאי הנ"ל, אלא שמצינו לרבינו הכתב סופר ז"ל שעשה סיום מסכתא ביום זה, וכן החת"ס סיים לימוד החומש עם תלמידיו ונתן להם צדקה, והגאון בעל פרי השרה כותב שיש אנשי מעשה המברכים שהחיינו על פרי חרש או בגד חרש. האמנם ראיתי בס' בן איש חי (פ' ראה אות י"ז) שכתב, ריש נוהגין שעושין יום הלידה ליו"ט, וסימן יפה וכן נוהגין בביתו, עיי"ש. אבל לא ראינו כן אצל רבותינו וכנ"ל. [ויעור כתב שם, ושמעתי שיש מקומות נוהגים לעשות בכל שנה סעודה ביום שנכנס בו האדם לכרית של אברהם אבינו, ומנהג יפה הוא וערב לי מאור, אך לא נהגנו בזה בבתינו, ורק אנא עכרא נהגתי לומר בכל שנה ושנה ביום שנכנסתי בכריתו של א"א בקשה זו וכו', עיי"ש, והוא כמו שהבאנו לעיל מהחת"ס].

(י) ומה ששאל מע"כ נ"י אם יש בזה משום מנהג עכו"ם, הנה מצינו בש"ס עבודה זרה (ח' ע"א) ואלו איריהן וכו' ויום הלידה, ופירש"י יום הלידה של מלך עושין כל בני מלכותו יום איד משנה לשנה ומקריבין זבחים, עיי"ש. וברמב"ם (פ"ט מהל' עכו"ם) וכן בשו"ע יו"ד (סי' קמ"ח ס"ז) איתא, עכו"ם שעושה הוא חג לעצמו ומודה לאלילים ומקלסא ביום שנולד בו ויום תגלחת זקנו ובלוריתו ויום שעלה בו מן הים ויום שיצא בו מבית האסורים וכו', עיי"ש. ומשמע דגם ביחיד נהגו בזה ולא רק מלך, ובירושלמי ע"ז (פ"א סוף ה"ב) עיי"ש ובפני משה. אולם אין מזה רא' שיהא בגדר חוקת העכו"ם שאסור לישראל, דהא חוינן שנהגו לעשות יום איד גם כשעלו מן הים ויום שיצא מבית האסורים, והרי גם ישראל צדיקין להודות בהני, שהן מארבעה שצריכין להודות, וכראיתא בברכות (נ"ד), ומצינו בס' מגילת איבה (לבעל תוס' יו"ט ז"ל), שנאמר בבית האסורים ע"י המלכות, וכשיצא לחפשי ביום כ"ח מנחם אב, כתב „והי' ספק בעיני אם אקבע גם יום משתה ושמחה ביום כ"ח בחורש מנחם אב יום צאתי לחפשי, כי כן רבים מבני עמינו כשינצלו מגזרת משפט מות קובעים ליום ההוא יום משתה ושמחה", עיי"ש. הרי שנהגו ישראל לעשות יום שמחה כל שנה שבו יצא מבית האסורים, ואף שמצינו כן בעכו"ם, ועל כרחך שאין זה בגדר חוקת העכו"ם, ועיין ביו"ד סי' קע"ח ס"א. ואולם לענין יום הולדת, כיון שכך העידו גאוני עולם וצדיקים שלא נהגו אבותינו לעשות יו"ט, הרי מנהג תורה הוא, והוא יום של חשבון הנפש ולימוד תורה ועשיית מצוות.

(יא) ועיין מועד קטן (כ"ח ע"א), רב יוסף כי הוה בר שתין עביר להו יומא טבא לרבנן, אמר נפקא לי מכתא, א"ל אבבי נהי דנפק מר מכתא דשני מכתא דיומי מי נפק מר (שמא ימות מיתה חטופה, רש"י), א"ל נקוט מיהא פלגא בידך. וכתב בס' עיין יעקב שם, דעביר יומא טבא לרבנן כלומר ולא סעודת מרעים, עכ"ר. ומבואר דאף כשהגיע לכלל ששים שנה אשר אז נפיק מכתא, מ"מ אין מקום לעשות סעודת מרעים, רק יומא טבא לרבנן, דהיינו לתלמידי חכמים, וכפירש"י שבת (ק"ט ע"א), אהא דאמרו שם אבבי תיתי לי רכי חזינא

צורבא מרבנן דשלים מסכת' עבדנא יומא טבא לרבנן, פירש"י, לתלמידים, ראש ישיבה הי', עכ"ל. ובס' לקט יושר (יו"ר עמוד מ') לתלמיד בעל תרומת הדשן ז"ל כתב, "ביום שסיים הנאון [תרומת הדשן] זצ"ל, עשה סיום למסכתא, וזימן אליו ב' זקנים כדי לפטרו גם מסעודת ששים". וכשנעשה בן שבעים, אף דנראה בשו"ת חות יאיר (סי' ע') דיברך שהחינו, אבל כתב בהנהות חת"ס לשו"ע או"ח (סי' רכ"ה), שיברך בלא שם ומלכות, וכ"כ בברכי יוסף שיורי ברכה (סי' רכ"ה) שם. ועיין בשו"ת בית ישראל להנה"צ אבד"ק עדעלין זצ"ל (סי' ל"ב) שכתב, דמה שאין העולם עושין סעודת בר ששים או בר שבעים או בר שמונים, רק מקצת מזעיר אנשים, הוא משום חשש עין רעה, ע"כ מסתירין שנותיהם, אבל מי שרוצה לעשות יש סמך מגמרא מו"ק הנ"ל, עיי"ש. אולם היינו רק לצורבא מרבנן ולא סעודת מרעים וכנ"ל.

ידידו דורש שלומו הטוב ומברכו באריכת ימים ושנים וכל טוב סלה, חותם
בברכה,

נתן געשטעטנער

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: שלשה ועשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

בענין לפני עור

חיים דוד בלום

ר"מ במתיכתא עץ חיים דכאכוב
ברוקלין, ניו יארק

במס' כ"מ דף י' ע"ב איתא בגמ', דגונב ע"י חצירו חייב אע"ג דחצר משום שליחות איתרבאי, וקיי"ל אין שליח לדבר עבירה, מ"מ בחצר חייב, ומבואר שם בגמרא ב' טעמים, רבינא אמר כיון דחצר לאו בר חיובא הוא מיחייב שולחו, ורב סמא אמר היכא אמרינן אין שליח לדבר עבירה היכא דאי בעי עביד ואי בעי לא עביד, אבל חצר דבעל כרחי' מוטיב בה מיחייב שולחו, ואמרינן שם מאי בינייהו, איכא בינייהו כהן דאמר לי' לישראל צא וקדש לי אשה גרושה אי נמי דאמר לה לאשה אקפי לי קטן, דלרבינא אמדינן כאן יש שליח לדבר עבירה כיון דהשליח לאו בר חיובא, ולרב סמא אמרינן אף כאן אין שלר"ע כיון דאי בעי לא עביד, ע"כ. וכתבו שם התוס' בד"ה דאמר לישראל, וא"ת ואפילו אמר לכהן נמי (פי' שהרי אין הכהן מצווה שלא לקדש גרושה לחבירו, ושפיר מקרי לאו בר חיובא), וי"ל דכהן מקרי בר חיובא הואיל ואם מקדשה לעצמו חייב, אבל ישראל אע"ג דעובר משום לפני עור לא תתן מכשול כשמקדשה לכהן, כיון דאי מקדשה לעצמו לא מיחייב לא מקרי בר חיובא, עכ"ל. ודבריהם צריכים ביאור, דלמה יהא תלוי אי מקרי בר חיובא, אם הי' מקדשה לעצמו, דהרי יותר מסתבר לתלות היותו בר חיובא או לא, במעשה זו שעושה עכשיו. ועוד יש להבין למה כתבו התוס' באמצע תירוצם, אבל ישראל אע"ג דעובר משום לפני עור וכו', דלכאורה זה לא שייך לתירוצם, דעיקר תירוצם הוא דשם בר חיובא תלוי אם הי' עושה מעשה זו לעצמו.

ונקדים עוד קושית הגרעק"א בתשובותיו סי' קצ"ד (בד"ה ונ"ל ראי'), שכתב דמדברי התוס' הנ"ל מוכח דמשום לפני עור מקרי בר חיובא, רק כיון דאי הי' מקדשה לעצמו ליכא עבירה כלל, מקרי לאו בר חיובא, ובדיבור הסמוך כתבו התוס', אקפי לי קטן, ה"ה דהומ"ל אקפי לי גדול וכו'. והקשה הגאון הנ"ל, דבאקפי לי גדול גם אם עושית זו המעשה דהקפת גדול לעצמה (בלתי שליחות המשלח) עוברת היא על לפני עור, וא"כ בר חיובא היא. וכתב שם, דלכאורה לגדול התמי' הי' נראה ההכרח דשני דיבורי תוס' אלו לאו מרועה אחד ניתנו ומאן דאמר הא לא אמר הא, עכ"ל הגאון הנ"ל.

ונלענ"ד בעזוהי"ת בהקדם רברי הגאון אמונת שמואל סי' י"ד (הובא בפמ"ג ובפת"ש יו"ד סי' ס"ב) דאין עובר אלפני עור כשמכשיל את חבירו, רק בלאו שמוזהר עליו הוא בעצמו, וההסבר הוא, דלפני עור הוא רק גילוי על כל הלאווין, דמלבד שמוזהר שלא לעבור בעצמו על הלאו, מוזהר ג"כ שלא להכשיל את חבירו בלאו זה, אבל במה שהוא בעצמו אין מוזהר עליו, אף שחבירו מוזהר עליו, לא חל עליו איסור שלא להכשיל את חבירו. (ומצאנו כעין זה בתשובות

הגרעק"א ז"ל סי' ז', ובהנהותיו לש"ע או"ח סי' רע"א, בכוונת דברי הרא"ש ז"ל בברכות דף כ', רענין ערבות בשביל חבריו במצות עשה, הוא רק במצוה שמצווה עלי' בעצמו, עיי"ש).

והנה אף שמדברי תוס' הללו דייקו האחרונים דלא סבירא להו סברא זו, שהרי כתבו, אבל ישראל אע"י דעובר משום לפנ"ע וכו' כשמקדשה לכהן. מ"מ יש לקיים במקצת שיטת האמנות שמואל, דהיינו דהיכא דהוא מוזהר על הלאו, מגלה הלאו דלפני עור שבכלל הלאו נכלל ג"כ שלא להכשיל את חבריו, והוא חלק מן הלאו שמוזהר עליו, כי האזהרה היא הן שלא לעבור בעצמו והן שלא להכשיל את חבריו בלאו זה, והיכא שאינו מוזהר בעצמו בלאו זה, אז הלאו דלפנ"ע ה"א איסור חדש שלא להכשיל את חבריו.

ולפ"ז נוכל להסביר דברי התוס', דאם השליח הוא כהן, נמצא כשמכשיל את חבריו הוא בכלל אזהרתו שלא לקדש גרושה, שבכלל לאו זה מוזהר ג"כ שלא להכשיל את חבריו, נמצא שהשליח והמשלח עוברים בלאו אחד, דאסור לכהן לקדש את הגרושה, ושפיר אמרינן אין שלד"ע, משא"כ כשהשליח הוא ישראל, אף שעובר משום לפנ"ע, מ"מ כיון דאי מקדשה לעצמו אין מוזהר עליו, א"כ הוי איסור חדש שאינו שייך במשלח, דהרי המשלח עובר על הלאו דאסור לכהן לקדש גרושה, והשליח עובר על לפני עור, וכ"כ הקצה"ח בס"י ק"ה, דבאופן דהוי עבירה רק להשליח ולא להמשלח, לא אמרינן אין שלד"ע, א"כ אף דהכא המשלח ג"כ עובר, מ"מ כיון דאינו עובר בלאו זה של השליח, דהיינו לאו דלפני עור, לא אמרינן אין שלד"ע. (ובאמת לפמ"ש הגרעק"א דכהן שמקדש גרושה עובר ג"כ אלפני עור, לא יתכן לומר כן, דהרי המשלח והשליח עוברים בלאו אחד דלפנ"ע, ועיי"ן).

ובזה מיושב סתירת דברי התוס' הנ"ל, דבאשה המקפת את הגדול, אף שעוברת אלפנ"ע, מ"מ כיון שאינה מוזהרת בלאו דלא תקיפו, א"כ הוי הלאו דלפני עור איסור חדש, ולא הוי בכלל לא תקיפו, ולכך לא אמרינן אין שלד"ע, ודו"ק.

ובזה נוכל בעזהשית ליישב גם מה שהקשה המנ"ח מצוה רל"ב על מה שכתב החינוך בלאו דלפני עור וז"ל, לא להכשיל בני ישראל לתת להם עצה רעה וכו', והק' המנ"ח דלמה כתב החינוך בני ישראל, הלא גם לגוי אסור להכשיל בדבר עבירה כמ"ש החינוך בעצמו אח"כ, ולחלק ולומר דדוקא בענין דבר איסור אסור להכשיל לבני נח, אבל לא לענין עצה, מנלן דבר זה, ואח"כ הקשה שם המנ"ח על דברי המהרש"ל בים של שלמה גבי גזל גוי, שכתב דהתורה לישראל ניתנה ולא לבן נח (דהיינו דכל אזהרות התורה שהם בין אדם לחבירו, הם דוקא בין ישראל לישראל ולא בין ישראל לעכו"ם), הלא דאינו דהתורה אסרה ליתן מכשול אף לבן נח, עכ"ל. ולפי דברינו יהי' מיושב הכל, דהאמת הוא כמו שכתב המהרש"ל, דכל אזהרות שבתורה, לישראל דוקא נאמרו ולא לבן נח, ולכך כתב החינוך דהאיסור להכשיל בעצה רעה הוא דוקא לישראל, אבל כשמכשיל לגוי

באיסור שגם הוא בעצמו מוזהר עליו, א"כ אין העבירה מחמת כשלון הגוי, רק רלפני עור מגלה רכל עבירה שהוא מוזהר עלי, הוא מוזהר ג"כ שלא להכשיל לזולתו, ובוזה אין נ"מ בין ישראל לבן נח, ודו"ק. (שוב ראיתי במנ"ח הנדמ"ח שציינו לשו"ת ערוגת הבושם שכתב ג"כ ליישב קושית המנ"ח על המהרש"ל, אבל שם כתב באופן אחר, יע"ש).

ובזה נוכל ליישב שיטת האמונת שמואל ממה שהקשו האחרונים עליו (עיין בשושנת העמקים כלל יו"ד) מדברי התוס' הנ"ל, דהרי האמונת שמואל חירש סברתו ליישב דברי הפרישה והב"ח שתירצו על מה שכתב הסור בס' ס"ב דאבר מן החי אין נוהג בטמאים, והקשו האחרונים דלמאי נ"מ כתב כן הסור, דהרי מ"מ אסור משום טומאה, ותירצו הפרישה והב"ח דנ"מ דמותר להושיטו לב"ג, דלדידי' אין נוהג איסור טומאה, ואבמה"ח אין נוהג בטמאים, והקשה עליהם הש"ך בס"ק ג', דהרי מבואר בפרק גיר הנשה דב"ג מוזהר אף בטמאים, ועל זה חירש האמונת שמואל דכיון דלישראל אין נוהג בטמאים איסור אבמה"ח, מותר להושיטו לנכרים, דאף דבנכרים נוהג איסור אבמה"ח אף בטמאים, מ"מ כיון דהישראל אינו מוזהר עליו משום אבמה"ח, מותר להושיטו לנכרי, עכ"ד. ולפי דברינו הנ"ל נוכל לומר, דודאי מורה האמונת שמואל דלהושיט לישראל אסור אף בדבר שאין בו איסור להמושיט עצמו, דלא גרע ממכשיל לישראל בעצה רעה, אבל בנכרי לא שייך איסור זה כמ"ש המהרש"ל, ולכך אין איסור לגבי נכרי רק בלאו שמוזהר עליו המושיט ג"כ, שאז נכלל בהלאו גם האיסור שלא להכשיל לכל מי שמוזהר על הלאו ואף לנכרי, ואין האיסור מפאת כשלון הנכרי, רק שהישראל מוזהר שלא להכשיל לזולתו בלאו זה, כמו שמוזהר שלא לעבור בעצמו על לאו זה, ולכך שפיר כתב האמונת שמואל, דבמושיט אבמה"ח של מין טמא לנכרי אינו עובר אלפנ"ע, כיון שאין הישראל מוזהר עליו משום אבמה"ח. אבל התוס' דאירי במכשיל לישראל, יורה האמונת שמואל דעובר אלפנ"ע, דלא גרע ממכשיל לזולתו בעצה רעה וכמ"ש, ועיין.

אלון בכות

על הלקח מאתנו אחד מבני החבורה
הנה"ח מו"ה שלמה גאלדשטיין ע"ה
המקום ינחם את כל המתאבלים עליו בתשאצו"י, אמן.

המערכת

עולת שבת בשבתו

אחרי

אחרי מות שני בני אהרן בקרבתם לפני ה' וימותו, ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת אל הקודש וגו'. וי"ל בזה על דרך המדרש, למה מתו בני אהרן לפי שהלכו פעם אחורי משה ואהרן ואמרו מתי ימותו שני זקנים : לו וכו'. שמעינן, שהי' ענין נדב ואביהוא שרדפו אחר הכבוד. והנה אמרו רז"ל (עירובין י"ג ע"ב) הרודף אחר הגדולה גדולה בורחת ממנו, וכה"ג אמרו (שם) הרוחק את השעה, שעה רוחקת, והגדחה מפני השעה, שעה עומרת לו. ובני אהרן רחקו את השעה, ועל כן מתו, שלא המתינו עד שהקב"ה יקרב אותם ויתן להם הגדולה. וזה שאמר, בקרבתם לפני ה', כוונת התורה בזה לגלות חסא. ופשעם, שאמרו מתי ימותו שני זקנים הללו, ובקשו הגדולה קודם הזמן, והיינו בקרבתם עצמם לגדולה לפני ה', פי' קודם שהי' פוסק להם הגדולה, והם רחקו את השעה, ועל כן השעה הי' רוחק אותם. וזה שאמר רבר אל אהרן ואל יבא בכל עת אל הקדש, שאל יעלה על לב האדם להיות כל העתים שוים, ויאמר יהי' לי הגדולה עתה מה שראוי להיות אח"כ, ואהי' רוחק את השעה, אלא ימתין על השעה שגזרו עליו מן השמים שיהי' לו הגדולה, ולא יעשה כמו שעשו בני אהרן.

(הגאון מוה"ר יוסף דרשן מפונזא בעל יסוד יוסף זצ"ל)

קדושים

קדושים תהיו וגו' איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו. ורקדק רש"י למה נסמכה מצות שמירת שבת למורא אב. אמנם יובן, בהקדם מה שאמרו רז"ל במדרש עה"פ קדושים תהיו, הוו פרושים מן העריות. והנה מי שמונה עם אשת איש ומוליד ממנה בן ממזר, אותו הבן סובר על בעל אמו שהוא אביו, ובאמת אינו כן, כי אביו הוא אדם אחר שאמו נתעברה ממנו, נמצא דבעת שמכבד את בעל אמו, אינו מקיים מצות כיבוד אב, שהרי לאו אביו הוא, ולפעמים יארע שיכבד את אדם בשוק, בלי לידע שהוא אביו האמיתי. ועוד תקלה אחרת יוכל להיות, כשאמו היא אשת כהן, ואותו הבן יחשוב שגם הוא כהן, ויכנס לביהמ"ק לעבוד את העבודה ואפילו בשבת, כי עבודה רוחה את השבת, ובאמת אינו כהן, כי אביו האמיתי לאו כהן הוא, ונמצא מחלל את השבת. וזה"ל, קדושים תהיו, הוו פרושים מן העריות, ועי"ז תהיו בטוחים שאיש אמו ואביו תיראו, פי' שהאב יהי' וראי אביו, כמו שהאם היא וראית, ועוד תהיו בטוחים, ואת שבתותי תשמורו, שלא תבואו לירי חילול שבת ח"ו. (הגאון מוה"ר יעקב פינזו זצ"ל²)

(1) הועתק מכת"ק.

(2) הובא בשמו בספר יוסף חן (ליוורנו תקפ"ה) להג"ר יוסף קורקוס ז"ל. ששמע

דבר זה מפי בנו מוה"ר יצחק פינזו ז"ל, בשם אביו.

אמור

ונקראשתי בתוך בני ישראל אני ר' מקדישכם המוציא אתכם מארץ מצרים וגו'. ודקרקו המפרשים מדוע מזכיר כאן הפסוק ענין יציאת מצרים. וי"ל הכוונה בזה, רנודע מה שכתבו המפרשים בטעם שיצאו בני ישראל מארץ מצרים קודם הזמן, כי בני ישראל היו משוקעים שם במ"ט שערי שוממה, ואם היו שוהים שם עוד מעט, היו נופלים ח"ו בשער הנו"ן, לכן ריחם הקב"ה עליהם והוציאם משם קודם הזמן, אולם כדי להשלים את הזמן, הולכים בני ישראל בגלות גולה אחר גולה, והאומות גוזרים עליהם גזירות משונות, ונהרגים ונחנקים על קידוש השם. ועפי"ז שפיר מובן המשך הפסוקים, ונקראשתי בתוך בני ישראל, ופירש"י, דקאי על בני ישראל המוסרים עצמם למות על קידוש השם, ולכאורה יפלא, על מה ולמה צריכים בני ישראל לסבול עוד כל כך יסורים והדיגות בגלות המדר הזה, על זה ממשיך הכתוב מילתא בטעמא, אני ר' מקדישכם המוציא אתכם מארץ מצרים, שיצאתם מארץ מצרים קודם הזמן, ולכן צריכים אתם עריין לסבול עינוים וצרות, כדי להשלים את הזמן, ותיכף כשיושלם החסרון, תזכו לגאולה. (כ"ק מרן ארומ"ר שליט"א)

בהר

את כספך לא תתן לו בנשך ובמדבית לא תתן אכלך, אני ר' אליקים אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים וגו'. ובגמרא ריש פרק איזהו נשך (ס"א ע"ב), יציאת מצרים דכתב רחמנא גבי רבית למה לי וכו', מאי שנא הכא (גבי שרצים) דכתב רחמנא המעלה אתכם מארץ מצרים, ומסיק דאע"ג דלא נפיש אנריהו שפי מאיסי למכלינהו, ופירש"י, להכי כתב לשון עילוי, שמעלה גרולה היא אצלם. וקשה אדרבה כיון רמאים אין חומד כל כך בהפרשתם, הואיל ונפש של אדם קץ בהם. ונ"ל עפ"י הירוע כי יותר חמור לעשות דברים גשמיים לשם שמים מרוחניים, כגון לאכול לשם שמים, לאו כל מוחא סביל דא, משא"כ להתענות, וראי עושה לשם שמים. לזה אמר, כיון רמאיסי, ואעפ"כ איש הנלבב צריך לשער בדעתו כי עושה זאת לכבוד שמים ליוהר מהם, ולא משום רמאיסי, זהו מעלה גדולה, משא"כ בשאר מצות רקחשיב שם, כגון רבית ומשקולת, אשר נפשו של אדם מתאוה להם, אם פירש, ודאי עושה לשם שמים, וק"ל. (הגאון מוה"ר אברהם טיקטין אבר"ק ברעסלא וצ"ל)

בחקותי

וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אוכזר. וי"ל שרמזו הכתוב בזה השלשה דברים שאמרו חז"ל במס' ברכות (ה') ע"א) לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצה"ר אם נצחו מוטב ואם לאו יעסוק

(3) הועתק מכת"ק המונח בגנזי ידידנו הרב המפורסם מוה"ר רפאל יצחק רייכמאן שליט"א ראש ישיבת כולל מאה שערים בירושלים עיה"ק. ישא ברכה מאת ר'.

בתורה, נצחו מוטב ואם לאו יקרא קר"ש, נצחו מוטב ואם לאו יזכור לו יום המיתה. וזהו, וזכרתי את בריתי יעקב, זהו העצה של יעסוק בתורה כי יעקב הי' עמוד התורה, ואף את בריתי יצחק, זה העצה של יקרא קריאת שמע שהוא מסירת נפש בחי' עבודה, ואף את בריתי אברהם, זהו העצה של יזכור לו יום המיתה, כמו שאמר אברהם ואנכי עפר ואפר.

(הגאון בעל הפלאה אבר"ק פפר"מ זצ"לי)

נשא

כה תברכו את בני ישראל אמור להם, וברש"י, כמו זכור ושמור. ובספרים כתבו לפרש דבריו הקדושים בכמה אופנים, מדוע נקט דוקא ב' תיבות אלו, זכור ושמור. וי"ל ע"ד הרמז, דהנה עיקר ברכת כהנים היא על הגאולה שלימה, וכאומרם ז"ל במדרש, וישמרך, ישמר לך את הקץ, ויחנך, להוציאך משיעבוד מלכיות, ויחנך, לגאול אותך, וישם לך שלום, זה שלום מלכות בית דוד. והנה גאולה העתידה תהי' דוגמת גאולת מצרים, וכמאה"כ כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות (מיכה ז). וזהו שכתב רש"י, אמור להם, כמו זכור ושמור, כוונתו על הפסוק זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים (שמות י"ג), ועל הפסוק, שמור את חורש האביב וגו' כי בחורש האביב הוציאך ד' אלקיך ממצרים (דברים ט"ז).

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

בהעלותך

ויצעק משה אל ד' לאמר איל נא רפא נא לה. וכבר עמדו המפרשים על אומרו תיבת „נא" ב' פעמים. וי"ל הכוונה ע"ד הרמז, דמשה רבינו רצה לעורר מדת הרחמים על אחותו מרים ולסלק ממנה מדת הדין. ונודע דשם איל הוא מדת הרחמים, כאמרנו איל מלא רחמים, ושם אלקים הוא מדת הדין. והנה תיבות נ"א ל"ה עולה בנימטריא כמספר שם אלה"ים. וזה שהתפלל משה רבינו, איל, היינו שם מדת הרחמים, רפא נ"א ל"ה, שתרפא ותמזג את שם מדת הדין שיתהפך למדת הרחמים.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

שלח

ויעלו בנגב ויבא עד חברון וגו' ויבואו עד נחל אשכול ויכרתו משם זמורה ואשכול ענבים אחד וישאוהו כמוט בשנים וגו' וישובו מתור הארץ מקץ ארבעים יום. — זה דבר נפלא מאד, אם נאמר שמיד בעלותם בנגב ובאו חברונה כרתו משם האשכול, וחוליכוהו עמם בכל הדרך מהלך ארבעים יום שהלכו לארכה ולרחבה של ארץ ישראל עד שובם אל הערת, הלא יחררו לקראתם כל יושבי הארץ בעברם עליהם כמשא האשכול כמוט בשנים, ולא יניחום ללכת בשלום.

לכן נראה לי, שכך הי' הדבר, המה עלו בנגב ממדבר צין עד לבוא חמת בלי שום נשיאת פרי הארץ עמם, וכשהלכו ותרו את הארץ לארכה ורחבה, חזרו על עקבם וסבבו אל חברון ממקום שבאו תחלה, אז כרתו האשכול ונטלו בידם מפרי הארץ, כי שם היו קרובים אל מדבר פארן, ולא עברו משם עוד דרך הישוב, עד הגיעם אל המחנה, ולא הכירו בהם יושבי הארץ. וסדר המקראות מסייעני, שבתחלה, כתוב אחד מספר דרך הליכתם הכללית, ואחריו בא הכתוב השני לבאר דרך החזרה בפרטית, וכריתת האשכול שהי' סמוך לשובם מתור הארץ. וגם אם היו שבים מדרך אחרת, לא הי' נמנע הכתוב מלהודיע גם דרך חזרתם, כאשר הואיל באר דרך יציאתם, אלא סתמו כפירושנו.

(הגאון מוה"ר יעקב מעמרין זצ"ל)

תמיהות וישובים

הערה בס' בית האוצר, בס' נדרי זרוזין, ובדברי הגה"ק מאופטראווצא זצ"ל

בס' בית האוצר (כלל קס"ב) הביא דברי הרעיא מהימנא פ' בהר (דף ק"ט ע"א ד"ה פקודא בתר דא) שכ' שם בתוך הדברים, פקודא ט"ז, אכילת קרשים כמשפטם לכהנים. פקודא י"ז, אכילת שיירי מנחות. והעיר ע"ז הגאון ר"י עניל ז"ל וז"ל, מאי דחלק הרעיא מהימנא אכילת קרשים לחוד [הכוונה אזכחים ועופות], ואכילת שיירי מנחות לחוד, הוא דבר הצריך עיון, ולא ידעתי לו טעם לכאורה, עכ"ל.

ולכא' צ"ע כמה שנתקשה בחילוקו של הרעיא מהימנא, הלא כדבריו מפורשים להדיא בס' החינוך שחילקם לשתי מצוות נפרדות, מצוה ק"ב, מצות אכילת בשר חטאת ואשם, ומצוה קל"ד, מצות אכילת שיירי מנחות. וכן הוא ברמב"ם בריש פ"ו מהל' מעשה הקרבנות וז"ל, אכילת החטאת והאשם מצות עשה שנאמר ואכלו אותם אשר כופר בהם, הכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים, ובהלכה ב' כתב, וכן אכילת שיירי מנחות מצוות עשה שנאמר והנותרת ממנה יאכלו אהרן ובניו, ע"כ, וכן כתב בספרו על מנין המצוות, עיי"ש במצוה פ"ח, ומצוה פ"ט, וצ"ע.

בנדרים דף ע"ג ע"ב במתני', וחכ"א אין הבעל מפיר עד שתכנים לרשותו, וכתב הר"ן וחכמים אומרים, היינו ר' יהושע דהוא בר פלוגתא דר"א בכל

(5) הועתק מכת"ק בגליון החומש שלו המונח באוצר הספרים אשר בכרישיש מוועאום בלונדון, והגיע אלינו מאת ידירנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה יודל ליכטענשטיין נ"י מאנטווערפן. וזכרה לו אלפי לטובה.

דוכתא, עכ"ל. והקשה בגדרי ורזין (להנאון ד' שלמה קלוגר זצ"ל) וז"ל, לא זכיתי להבין דבריו בכאן, רמה בעי' בזה, ומה נ"מ לנו אם הוי זה החולק על ד"א, ד' יהושע או תנא אחר, עכ"ל. ולכאורה דבריו תמוהין, רלקמן רף ע"ר ע"ב כתב הר"ן (בד"ה הכא במאי עסקינן), וכי תימא תינח לר"א, לר' יהושע מאי איכא למימר, דהא רבנן פליגי עלי' דר"א במתני' דהבוגרת לעיל, דסבירא להו אע"ג דמפרנס לה, אינו זכאי בהפדת נדרי', וסתם רבנן דפליגי עלי' היינו ר' יהושע, דהוא בכל דוכתא בר פלוגתא, א"כ מ"ט דר' יהושע דאמר ביבם אחד יפר (פי'), כיון דאנו רואין במתני' דלעיל דסבירא להו לחכמים, דהיינו ר' יהושע, דאע"פ שחייב במזונותי' אינו יכול להפר, ה"ה הכא מה שמזונותי' עליו לא מעלה ולא מוריד לענין הפרה, ומפני מה סבירא לי' לר' יהושע במתני', ביבם אחד יפר), ועיי"ש מה שתי' הר"ן ע"ז. עכ"פ הרי מבואר מזה להדיא דשפיר יש נפק"מ אם נאמר דרבנן רלעיל היינו ר' יהושע, ולק"מ קו' הנדרי ורזין.

בס' מאיר עיני חכמים (מהדו"ק סי' קט"ו) הובא קו' המאורות נתן, דנילף דהולכין בתר רוב, ממה דאולינן בתר קרוב דכתיב והי' העיר הקרובה אל החלל, והא דוב עדיף מקרוב, ררוב וקרוב הולכין בתר הרוב, כש"כ דאולינן בתר רובא, עכ"ק. והנה"ק מאוסטראוצא זצ"ל דצה ליישב, דבאמת מהא דחייבת העיר הקרובה להביא עגלה ערופה אין להביא ראי' דאולינן בתר קרוב, דרילמא הא דחייבת הוה מספק לחומרא (כמ"ש התוס' בחולין י' ע"ב), רק עיקר הראי' היא מהא דאין שאר עיירות חייבין להביא עגלה, וע"כ דאולינן בתר קרוב אפילו לקולא, אך אכתי קשה, דילמא הא דאין שאר עיירות מחויבין להביא הוא משום דהוי כעין ספק ספיקא, חדא, דילמא לא הי' הרוצח מעיר זו, וגם דילמא הי' הנהרג טריפה, אך באמת זה אינו, דבאמת הולכין אחר הרוב ולא חיישינן דילמא טריפה הוא, לפי"ז ניהא דכל מה דידעינן דאולינן בתר קרוב, היינו דק אחרי המסקנא דהולכין אחר הרוב, עכ"ד.

ולכאנ' יש להפליא במה שכתב דרילמא הא דפטורין שאר עיירות, הוא משום דהוי ספק ספיקא כנ"ל, הא הוי ספק השקול בכל העיירות, ושוב שייך גם בעיר הקרובה ספק ספיקא זו, כמו בשאר העיירות, דילמא לא הי' הרוצח מעיר זו, ועוד דילמא הי' הנהרג טריפה, ומאי שנא עיר הקרובה, ועל כרחק דאולינן בתר קרוב, וצע"ג להבין דבריו.

מנחם מענדיל ציטראנענבוים

חבר כולל זכרון חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

הנאכים והנעימים

(מדור זה מוקדש להרפסת חירו"ת כפלפול ואנדרה שרידי אש שנשארו לפליטה מחידושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" רבאבוב בנאליציע, שנהרגו ונשרפו על קידה"ש בשנות הזעם ת"ש-תש"ה לפ"ק).

במס' פסחים דף נ"ט, ובמס' זכחים דף נ"ט
מהב' המופלג כמר שמחה מארילעס הי"ד מיעריסלוב'

ב"ה. יערסלוב יע"א.

לכבוד הרב האי גאון אמיתי שר התורה תפארת ישראל זקן ויושב
 בישיבה נ"י ע"ה פה"ח רשכב"ה מוה"ר יוסף ראזין שליט"א עד
 ביאת ינון.

במס' פסחים דף נ"ט ע"א, יאחר רבר שנאמר בו בערב ובין הערבים
 לרבר שלא נאמר בו בערב אלא בין הערבים. והרמב"ם בפ"א מהל' תמירין
 ומוספין הלכה ג' כתב, לא שוחטין קרבן אחר תמיד של בין הערבים חוץ מקרבן
 פסח לבד שאי אפשר שיקרבו כל ישראל פסחיהן בשתי שעות. ודברי רבינו
 תמזהים לכאורה מכמה צדדים, חרא, רשביק טעם המבואר בשמעתין, יאחר
 דבר שנאמר בו בערב ובין הערבים, וגם היכן מצא ראי' זו שהמציא שאי אפשר
 שיקריבו כל ישראל פסחיהן בשתי שעות, ויותר מזה, גוף רבדיו תמזהים, הלא
 זמנו של תמיד מן התורה הוא עד שקיעת החמה, וא"כ יכול לעשות הפסח מן
 חצי שבע עד חצי אחד עשר, שהוא ד' שעות, ונשאר עוד שעה ומחצה עד
 הלילה לצורך התמיד, ומהיכן יצא לו החשבון שאם יהי' הפסח קודם לתמיד לא
 יהי' לו זמן רק שתי שעות.

עוד שם ברש"י בר"ה תמיד קודם וכו', טעמא מפרש בסדר יומא בפרק
 אמר להם הממונה, וכתב מהרש"א, אחר העיון לא מצאתי שם. ויש לתמוה,
 שאם כונתו דעל מה שתמיד קודם קטורת לא מצא שם טעם, קשה שהרי שם
 דף ל"ד ע"א איתא אי מה להלן קטורת קודם לאברים אף כאן וכו' מי כתיב
 כאברי הבוקר כמנחת הבוקר כתיב ולא כאברי הבוקר, הרי מפורש טעם למה
 בשל ערב תמיד קודם לקטורת, ואם כוונתו שלא מצא מפורש למה תמיד קודם
 לנרות, גם הא ליתא, דאם התמיד קודם לקטורת, ממילא הוא קודם לנרות, דהא

(1) נולד בשנת תרע"ה לפ"ק לערך לאביו הרה"צ מוה"ר דוד מארילעס זצ"ל
 מיעריסלוב, ולאמו בתו של הנה"צ מוה"ר מנחם מענדל אייכענשטיין אבר"ק זידיטשויב
 זצ"ל. הי' תלמיד ותיק בישיבת עץ חיים רבאבוב, מתמיד עצום, ומוסמך להוראה, צדיק
 בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו, וגוסף לזה הי' בעל מדות יקרות ונעלות. בשנות הזעם
 גלה לעיר זידיטשויב, ועקבותיו לא נודעו. ר' ינקום רמו לעינינו במהרה.

איתקש קטורת לנרות, ועור רכיון שתמיד קודם לקטורת, פשיטא שהוא קודם לנרות, שהרי אפילו קטורת קודמת לנרות. ורבדי המהרש"א צ"ע.

כ"ד המברכו בכוח"ט,

שמחה מארילעס

ב"ה. יום ג' ויקרא תרצ"ד לפ"ק פה יערסלוב יע"א.

לכבוד הגאון האדיר שר התורה רבשכבה"ג

מרן יוסף ראזין שליט"א.

אחרי קידה והשתחו' מול הדר"ג, באתי בזה ללמוד תורה מפיו בענין אחר שאני נבוך בו, ובקשתי שמוחה לפני כ"ג להשיבני תשובתו הנחמדה ולהעמידני על מרכז האמת. קשה לי ברבדי התוס' זבחים דף נ"ט ע"ב שכתבו דהא דמתחייב במעלה דבר פסול בחוץ משום דמתקבל בפנים, זה דוקא בהעלאה, אבל בשחיטה, כגן שוחט קודם פתיחת דלתי ההיכל, לא מחייב אף דמתקבל בפנים. וקשה מבכורות דף ט"ז ע"א, דתנן והשוחט בחוץ פטור, ר"ה מתני חייב ומוקי לה בדוקין שבעין ואלויבא דרבי עקיבא דאמר אם עלו לא ידרו, הרי דאף דשוחט דבר פסול, מ"מ חייב כיון דמתקבל בפנים². ואולי יש לומר, דשאני התם דנעשה הפסול בשחיטה, אבל היכא דהשחיטה עצמה היתה כהלכתה חייב אף דהקרבן הוא פסול, כיון דמתקבל בפנים.

את זה ראיתי להציע לפני כ"ג, ואקוה שכ"ג ישיבני תשובתו היקרה להשביעני מזיו תורתו. המשתחוה מרחוק מול הדרתו,

שמחה מארילעס

---

(2) על קושיא זו עמרו בה כבר כמה אחרונים, עיין בס' חירושי יעקב (להרה"ג מו"ה יעקב הלוי גאלדוואסער הי"ד) בעמוד קי"ב.

תעודות וסמיכות

קנט.

ב"ה.

ה"ה הרב החרף ובקי מ' משה שמואל בלייכער נ"י מקראקא', בא לפני לתהות על קנקנו, ודברתי עמו בפלפול ובהלכה ובהוראה, ומצאתיו מלא דבר ד', יגע ומצא כדי מדתו, ולפי מעט שנותיו הרבה מקנתו קנין תורה, וגם בעניני הוראה הרה ידו, על כן גם ידי תכון עמו וראוי הוא לאותה איצטלא להיות מורה הוראה בישראל, יורה יורה ידיו ידיו, וכל מן דין סמיכ' לנא, ויקום בו נוצר תאנה יאכל פרי'. לבוב יום א' א' דר"ה אייר תרנ"ד.

יצחק שמעלקיש אב"ד דק"ק לבוב והגלילי)

קס.

ב"ה.

חבורת ביקור חולים דעירנו המהוללה, ישבה גלמודה דורש ומבקש אין לה, ימס כל לב לקול אנקת עניים מדוכאים, מאפס מזור ותרופה למכאובי תחלואים, ידיהם קודש הרימו יראים ושלמים, השתדלו לחדש הרר זיוה בנעימים, ומתאמצים בגופם ונפשם לבקר חולים, די מחסורם להספיק תמיד המה משתדלים, הרבה נפשות אביונים מרדת שחת מצילים.

ולמען גודל המצוה, אשר בעבודה להורות לנו יקר ערכה, תקב"ה בכבודו ובעצמו נגלה על אאע"ה לבקרו בחליו, ושכינתו הקדושה מסוככת למעלה מראשותיו של חולה, ומי לא יחוש להיות נמנה חבר לעושה ומעשי מצוה הלזו, אשר על כן גם ידי תכון עמם, יהי רצון שתשרה שכינה במעשי ידיכם, ויסיר מאתנו ומעל כל ישראל כל מחלה, וישמחנו כימות עניתנו, וכל העושים ומעשים ומסייעים לדבר מצוה יתברכו בשפע ברכה והצלחה בבריאות וכ"ס מעתה ועד עולם. וביחוד הנני לברך את הנבאים המשתדלים בכל נפשם וגופם, ובראשם הר' שמעון דאנציג, אשר הרבה פעמים מסר נפשו למען המצוה הלזו, יהי רצון שישרה אצלם כל טוב ושפע ברכה והצלחה ובריאת השלימות עד ביאת גואל צדק במהרה.

היום יום א' ויגש תרפ"ו לפ"ק פה אושפצין יצ"ו.

הק' חיים יהודה הלברשטאם)

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס מ"ב עמוד כ"ד.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ג' עמוד י"א. — העתקה מהורמנא הלז קבלנו מאת ידידנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה נתן כהנא נ"י. יעלהו השי"ת על נפי מרומי הצלחות.

(3) הוא בנו של הנה"צ מוה"ר סיני הלברשטאם אבר"ק ומיגדאר זצ"ל. הי' תלמיד מובהק להנאון מוה"ר יהושע פינחס באמבאך אבר"ק אושפצין זצ"ל, ונסמך להוראה מאת הנאון מהרש"ם אבר"ק ברעזאן זצ"ל. בחורש כסלו שנת תער"ב לפ"ק נשא לאשה

קול קורא לעזרה מק"ק פראג בשנת ת"מ לפ"ק

אל אצילי שלומי אמוני בני ישראל גזרתם כספיר ושוהם, אנשי אמת יראי ה' לשם שמים כל מעשיהם, גומלי חסדים ורחמנים בירוע שהם מזרע אברהם, פועלי צדק יהלך לפניהם, ה"ה ראשי המדברים, דבריהם משלימים ומאירים, כתומים ואורים, אלופי קציני עדת ישורון שבק"ק אלכסנדר' יצ"ו, א"ל אלקי המערכה, יברכם בכל מיני ברכה, מעתה ועד עולם, עם החיים והשלום, אמן.

להיות הזמן בוגר בנו מתהפך בתחבולותיו דרך קשתו כאויב וישימנו כמטרה לחצי התלאות חולפות ובאות ובהלות מבהלת ושאר צרות צרורות יותר מחמש עשרה שאחת אינה פוסרת חברתה אשר כתרונו סבנו גם סבבנו בלי מרנוע רגע, הן הנה הסבה שלא נוכל להשיב תלם המענה על מכונה ולפס דברנו במשקל, אמנם מהודענא אל רום מעלותיכם שנרבת רוחכם הנדיבה שהוא מסך תשעים וששה ליט' הגיע לירינו וקבלנו על נכון ע"י אנשי אמת יראים ושלמים נאמנים לשולחיהם מנהיגי אלופי קציני קהל עדת ישורון שבק"ק ווינציאה, והננו מחזיקים טובה וחסות לרום מעלותיכם על שלא עזבו חסדם ואמיתם מאת אחינו העניים והאביונים, ויצאתם בעזרתם בעזרת ה' להחיות עם רב כיום הזה, אשר במסת ירכם ממש לקחתם אותם ממות לחיים חיי שעה ופקוח נפש, ואף כי מצער הוא בערך המקבלים והנצרכים שהמה רבים, מ"מ ותחי נפשם נפש נענה, והיו להם למשיבת נפש כמים קדים על נפש עיפה, אשריכם שזכיתם לקיים הלא פרום לרעב לחמך, בוודאי יקויים בכם, אז יבקע כשחר אורך, ובשש צרות יצילך וגו'.

והנה אחרי שצרכי אחינו המה מרובים, אם מצד אותן המגורשים שכבר יצאו בגולה והלכו נע ונד בארץ לא להם מדחי אל דחי ולא ניתן להם לינה והוצרכו לחזור, וכהיום הם נמושים על פני השדה לפני העיד ערומים ויחפים חסרי לחם, כי אם ארוחתם מאתנו לחם צר ומים לחץ, ואם מצד העניים והאביונים אשר המה בעיד דעבים גם צמאים נפשם בהם תתעטף ומעולפים בראש כל חוצות וממש עוללים שאלו לחם ופורש אין להם מפני חוסר כל ודלות, וכמה עשירים נעשו רשים ואשר בתייהם הי' פתוח לרוחה, הנה הם בינו ונאנחה,

את בתו של רבו הנאכד"ק אושפיץ הנ"ל. בשנת תרפ"א לפ"ק נתמנה לדומ"ץ בק"ק אושפיץ. הי' בקשרי ידידות נאמנה עם כ"ק מרן ארמו"ר מהרב"צ זצוק"ל הי"ד, ונסע לעתים תכופות להסתופף בצל הקודש. נהרג עקה"ש בשנות הזעם. וראוי להזכיר פה גם את בנו יחידו הב' החתן כמר יוסף הלברשטאם, שהי' מהתלמידים המצויינים בישיבת עץ חיים דבאכוב בעיר אושפיץ, ונהרג עקה"ש בשנות הזעם. ד' ינקום דמם לעינינו במהרה. — מכתב תעודה הלו הגיע אלינו מאת בן אחיו ירדנו הרב המפורסם וכו' מזה"ר משה הלברשטאם שליט"א חבר הבר"ץ של העדה החרדית בירושלים עיה"ק ור"מ דישיבת דברי חיים. ישא ברכה מאת ד'.

והן מצד החלאים בתחלואים הללו השוכבים על ערס דום ומתנונים ומתים על שאין להם במה להשיב רוחם, והן מצד רבוי המתים בעו"ה שעולה עליהם הוצאה מרובה על תכריכין ושאר דברים, עד שרבים שמחים עלי גיל ישישו כי ימצאו קבר, ותעל צעקת העיר השמימה בלילה וקול בוכים ודמעת העשוקים, והאחרון הכביר שזה מקרוב עוד משנאינו נשאו ראש היתעצו והערימו סוד להרום ולנתון היסוד כאשר עלה בדעתם מאז ומקדם, וכאשר שירדנו מנכסינו אין בירינו לעמוד נגדם בידים ריקנית, ואף שיצאנו בהבטחות גדולות נגדם יותר ממה שביכלתינו לקיים נדרינו, מ"מ רבים אינם מתרצים בכך ואינו דומה שמיעה לראי', ומתרצים להרצות בריצוי כסף תיכף, ואינו באפשרות, ויש לחוש שתצא אש ותאכל עד היסוד על כל מקום אשר דת היהודים מגיע, ואחינו בני ישראל צועקים אלינו הושיענו והצילנו, הושיענו מדבר ומרעב שלא נמות נגדיכם, והצילנו מפי ארי' ומפרות הבשן אשר סבבנו, על כן ע"פ ההכרח הגדול הזה הוצרכנו להעזי פנינו ולצאת באגרת בת מחלת לב ובידים רפות שאין בהם כח המחזיק והמשך למשוך הקולמוס ולחלות ולחנן עוד הפעם בעד פליטת צאן הנשאתר שלא ישאו חרפת רעב בגוי', ושלא יצאו ח"ו גם המה בגולה ויניחו מקרשי אל שנים עשרה כמספר בני ישראל, ופן ואולי יתפשט הנגע בכולו ח"ו. על כן עוררו נא אחינו וחזקו ידי העניים הרפות ואמצו ברכים הכושלות ותוסיפו ידכם הנדיבה שנית לרחם על עם אלה שלא ימוט ח"ו, כברכת הצדיקים שהתוספת מרובה על העיקר, ותמהרו ותחישו מעשיכם כאשר מקדם לשלוח מעות הנרבה וכסף התרומה אל ידי המנהיגים הפרנסים דק"ק ווינציאה, והמה יראי ה' וחושבי שמו הגדול לבל יתחלל בגוים ישלחו המעות עי"מ ע"י חלוקה לירינו כאשר עשו בדאשונה, ולא אליכם בלבד אנו מפילים תחנונינו, אלא אף גם אל כל תלויים אליכם ואשר בסביבותיכם, שתהיו אף הם ממעשה הצדקה, לעורר לבבם המהור, שממכם יראו וכן יעשו, שיושיעו את אחיהם הנתונים ברעה גדולה בדבר וברעב ובשבי רכולהו איתנהו ב', ותאספו נדבת ידיהם אליכם, ואל יתמהמהו בזה כי כל שעה הוא בספק נפשות, ובוה יקויים בכם והי' מעשה הצדקה שלום השקט ובטח עד עולם אמן.

ובורא עולם במדת רחמים, יבשר אותנו ואתכם לקבץ עליות נחלתו וחבלו, ולחזות בנועם ה' ולבקד בהיכלו, ומגיא הצלמות יוציאנו, ויאיר מחשכנו, כאור שבעתייב זורח, ורב שלום עד בלי ירח, אמן.

כה עתירת הכואבים ומתאנחים בצרת הצבור הכותבים וחותמים יום הששי שבעה יום לחדש מנחם תי"ו מ"ם לפ"ק.

נאם יעקב יצחק במוהר"ר אליעזר ה... זצ"ל ה"ה

נאם יצחק אייזק בן לא"א הראש והקצין והאלוף מהור"ר יעקל רודניץ זצ"ל

נאם אשר נקרא אנשיל בן לא"א הראש והקצין מהור"ר יוקל ש"ה ז"ל

ונאם שמואל בקראי שמו זנוויל כהן וואלי

ונאם הצעיר דוד תורני

בא"א מהר"ר יששכר בער שוחט זצלה"ה מ... סופר בק"ק פרויסטיץ(?)

מכתבים אל המערכת

ב"ה.

אל כבוד המערכת כרם שלמה.

אחרשה"ט לנכון. יש לי כמה תמיהות במסכת כתובות, ואקוה שתכניסו התמיהות בכרמכם.

(א) במס' כתובות דף ב' ע"ב, פשיט רב אחאי, הגיע זמן ולא נישאו אוכלות משלו ואוכלות בתרומה, לא נשאו לא קתני אלא לא נישאו, היכי דמי, אי דקא מעכבן אינהו אמאי אוכלות משלו ואוכלות בתרומה אלא לאו דאיסתנים כי האי גוונא (כגון שפירסה נדה), וקתני אוכלות משלו ואוכלות בתרומה. ומסיק דלר' אחאי אין חילוק אם חלתה היא או חלה הוא, שאוכלות משלו ואוכלות בתרומה, יעו"ש. ויש לתמוה, דבתוס' רי"ד שם כתב, והכי אסיק רב אחא רכל אונסא לא אכלה בין חלתה היא ובין חלה הוא והכי הלכתא, עכ"ל. ולכאורה זהו ההיפך ממה רמבואר בגמרא. (ואולי יש כאן ט"ס).

(ב) ברף כ"א ע"ב, איקלע רבנאי אחוה דר' חייא בר אבא למזבן שומשמי ואמר הכי אמר שמואל עד ודיין מצטרפין וכו'. ויש לתמוה, דבתוס' רי"ד כתב, אמר שמואל עד ודיין אין מצטרפין וכך הלכתא, עכ"ל. וזהו להיפך ממה שמפורש בגמרא רשמואל אמר רעד ודיין מצטרפין. (ואולי גם כאן נפל טעות בדפוס).

(ג) ברף כ"ג ע"ב בסוגיא דשתי נשים שנשבו, כתב רש"י ז"ל, בר"ה חברתה משתריא אפומא דירה, רבשבויו' האמינו חכמים עד אחר להקל אפילו עבד או שפחה כדקתני מתני' (לקמן דף כ"ז) אם יש להם עדים אפילו עבד וכו', עכ"ל. ובאותו דף להלן, כתב רש"י ז"ל, לישנא אחרינא גרסינן, מהו דתימא כי מהימנא במקום עד פסול כגון רעד דקא מפיק הוי אשה אבל במקום עד כשר לא וכו'. ולכאורה יש לתמוה, איך כתב ראשה פסול לערות שבויו', הלא אפילו עבד או שפחה האמינו חכמים בשבויו' להקל.

החותם ברנשי כבוד ובברכת כל טוב,

יהודה קינדרערמאן

ניו יארק

בס"ד.

כבוד רבני מערכת קובצי כרם שלמה, המלאים ביין ישן שדעת זקנים נוחה ממנו, שכל הנכנס לבסס קולט ריחו הימנו, ויהא רעוא שהכרם ימשיך כימים ימימה להגדיל תורה הנגלית ותורת החסידות, אמן.

ברצוני להעלות איזה הערות על שולחן מלכים מאן מלכי רבנן.

(א) ראה ראיתי בסה"ק קדושת לוי לשבועות (קרוכ לסוף) וזל"ק, כל הימים טובים צריכים להיות להם רמז בחג השבועות שהוא זמן מתן תורתנו, בתורה כלול כל הימים טובים, וא"כ בעת נתינתה מהכרח שיהיו כל הימים טובים, (ומסביר שם השייכות של כל החגים, ומסיים), אמנם ענין יוהכ"פ צריך לרעת האריך מרומז בו, אפס חז"ל אמרו בגמרא בג' דמוחלין עונותיהם, ואחר מהם הוא חתן, וכיון דמוחלין לחתן, וודאי מוחלין נ"כ לכלה דמאי ביניהו, תרווייהו נשואים זה לזה, וחז"ל אמרו ביום חתונתו זה מתן תורה, נמצא כיון דהי' נשואין בשבועות, ואנו הכלה נמחל לנו עונותינו, א"כ זהו רמז ליוהכ"פ בשבועות, דביוהכ"פ מוחלין עונות ג"כ, עכ"ל.

ולפי מיעוט שכלי ועניות דעתי (אין עני אלא ברעת) יש לי כמה הערות. (א) מה שכתב רחז"ל אמרו בגמרא ג' מוחלין עונותיהם. במיעוט ידיעתי, לא מצאתי גמרא זו¹. (ב) מה צריך לראי' דשבועות יום מחילת עוונות, הלא הוא ירושלמי פרק ד' דראש השנה (ה"ח דף כ"א ע"א) בכל הקרבנות כתיב חטא ובעצרת אין כתיב חטא, מכיון שקבלתם עליכם עול תורה מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם, עיי"ש. (ג) מה שהביא מדברי רחז"ל שאמרו ביום חתונתו זה מתן תורה, נמצא שהי' נשואין בשבועות. הנה דברי רחז"ל הללו הם במשנה במס' תענית (כ"ו ע"ב), אכן לא קאי על שבועות כי אם על יוהכ"פ, עיי"ש ברש"י שבו ניתנה לוחות שניות². (ד) וביותר יש להעיר, דלפי הנ"ל שפיר יש שייכות מיוהכ"פ לשבועות, דיוהכ"פ נקרא ג"כ יום מתן תורה, שבו ניתנה לוחות שניות. (ה) מה שכתב דישאלם הם הכלה, עי' ברש"י בפרשת כי תשא (שמות ל"א, י"ח) עה"פ ויתן אל משה ככלתו, שנמסרה תורה ככלה לחתן, עיי"ש. הרי דישאלם הם החתן, והתורה היא הכלה³.

(ב) במשנה תענית הנ"ל ביום חתונתו זה מתן תורה, וביום שמחת לבו זה בנין בית המקדש, כתב הרע"ב, שנתחנך ביוהכ"פ. וכתב על זה המהרש"א שם במס' תענית כ"ו ע"ב ד"ה וכה"א, ולא יענא חינוכו ביום הכיפורים וכו'. — ולעניות דעתי צריך עיון, דאיתא במס' מועד קטן ט' ע"א, אותה שנה לא עשו ישראל יוהכ"פ, ועיי"ש ברש"י, ששבעת ימים שלפני סוכות עשו משתה ושמחה. הרי לפניך דחינוך הביהמ"ק הי' ביוהכ"פ.

(ג) במהר"ל ה"ל שבועות (עמוד כ"ב) כתב וז"ל, הג"ה במהר"ק א"א צו"ץ דמר"ח מצות הגבלה, עכ"ל. וצריך להבין, מהו הפירוש מר"ח מצות הגבלה.

(ד) בספר דברי אליהו להגר"א (בפרשת חיי שרה) הובא, דפעם אחת בחוה"מ סוכות בעת שמחת החג, שאל הגר"א מנין שקיים אברהם אבינו מצות סוכה, ולא הי' מי ששייב ע"ז, ויען ויאמר, איתא במדרש וה' ברך את אברהם בכל, זו סוכה, ועיי"ש דמפרש מהו השייכות. אכן צ"ע מקומו של המדרש. — ועיין במד"ד פ' נשא (י"ד, ח') כאברהם כתיב והשענו תת העץ, שעשה להם סוכה והקב"ה עשה סוכות לבניו כי בסוכות הושבתי וכו', עיי"ש.

(ה) בתפלת גשם, כשמזכירים זכות משה רבינו, אומרים: על הסלע הק' ויצאו מים, בצדקו חזן חשרת מים. והקשו המפרשים איך מתאים הלשון „בצדקו“, על ענין הכאת הסלע, וחשבתי לפרש, על פי התרגום (דברים ל"ג, ח'), כחנותיה על מי מצותא ואשתכח מהימן.

(ו) עוד בתפלת גשם, כשמזכירים זכות אהרן הכהן, אומרים: זכור פקיד שתות מובל חמש סבילות במים וכו'. ונשאלתי, הרי כל הכהנים הגדולים עשו כן, ולא רק אהרן הכהן. וענית, ראשית דאהרן הכהן הי' הראשון, והשנית י"ל עפ"י דברי התפארת שלמה על המועדים (דף מ"ד ע"ב) שמעיר מדוע בכל הפרשה של יוהכ"פ נזכר דוקא שמו של אהרן הכהן, ומפרש שם באדיקות, כי אהרן הכהן הי' מסייע לכל כהן גדול בעבודת היום כאלו הי' חי, עיי"ש שמפרש עפ"י דברי הגמרא (יומא ל"ט) המעשה של שמעון הצדיק שבכל יוהכ"פ נזדמן לו זקן לבוש לבנים, עיי"ש. ולפי"ז מובן היטב מדוע בתפלת גשם מונה והולך

(1) כן הוא בירושלמי בכורים פ"ג ה"ג, דחכם, חתן, ונשיא, גדולה מכפרת. ותלמוד ירושלמי שפיר איקרי „גמרא“. ואף בתלמוד בבלי מבואר כן, במס' יבמות ס"ג ע"ב, א"ר חמא בר חנינא כיין שנשא ארם אשה עונותיו מתפקקין, ופירש"י, נסתמין.

(2) במדרש רבה שה"ש (סוף פרשה ג') איתא, ביום חתונתו, זה סיני.

(3) ברש"י פ' יתרו (שמות י"ט, י"ז) הביא בשם המכילתא, השכינה יצאה לקראת ישראל כחתן היוצא לקראת כלה.

עבודת יוהכ"פ לזכותו של אהרן הכהן דייקא. ועפי"ז פרשתי דברי התדגום יונב"ע (ויקרא ט"ז, י"ג) עה"פ ובא אהרן אל אוהל מועד, וייעיל אהרן ובנוי למשכן זמנא. ולכאורה צ"ע, איך יכול להיות שיהיו אהרן ובנוי בפעם אחת, והול"ל או אהרן או אחד מבניו, ולדברי התפארת שלמה אתי שפיר, כי אהרן הי' נכנס עם כל הכהנים כולם וכנ"ל. ואסיים מעין הפתיחה, תזכו להגדיל תורה ולהאדירה.

חיים נחום ליכטנשטיין
קרית חסידים, חצור הגלילית

בס"ד.

לכבוד מערכת כרם שלמה.

ראיתי בכרם שלמה קובץ קנ"ד (דף מ') רמז נפלא מהנאון מוה"ר דוד אופנהיים זצ"ל, בחשבון הבשמים שהיו נותנים בשמן המשחה, מר דרוד חמש מאות וקנמן בשם מחציתו חמשים ומאתים וקנה בושם חמשים ומאתים וקרה חמש מאות, סך הכל הי' ט"ו מאות שקל. וצא וחשוב, ותמצא שהי' מניע לכל שבט ושבט קכ"ה שקלים בשמים, כדי לכפר על מעשה העגל שהי' משקלו קכ"ה ככרין, כמנין עגל מסכ"ה, עכ"ר.

וראוי להעיר כי יסוד דבריו במחלוקת שנוי בין תלמוד בבלי לירושלמי, בפירושה של תיבת „מחציתו“, דרש"י מפרש כדברי התלמוד בבלי במס' כריתות דף ה' ע"ב, קנמן בשם מחציתו חמשים ומאתים, שמחצית הבאתו תהא חמשים ומאתים, וכולו תהא חמש מאות. נמצא לשיטת הבבלי, שמשקל כל הבשמים הן אלף ושבעה מאות וחמשים, והוא שלא כדברי הנאון הנ"ל. אולם בתלמוד ירושלמי פ"ו דשקלים, מפרש דקנמן בשם הי' מחציתו של מר דרוד, וקנמן בשם הי' רק חמשים ומאתים, נמצא שמשקל כל הבשמים יחד, הי' אלף וחמש מאות מנה, וא"כ דברי הנאון הנ"ל אתי שפיר אליבא דהירושלמי.

ומדי דברי, אציע בזה ביאור בדברי רש"י בפרשת ציצית, סוף פ' שלח, ח' חומין שבו כנגד שמונה ימים ששהו ישראל משיצאו ממצרים עד שאמרו שירה על הים, ונתקשו המפרשים, דלכאורה דבריו סותרים זא"ז, שהרי בפ' בשלח פירש"י, ליל ז' ירדו לים ובשחרית אמרו שירה והוא יום ז' של פסח. וכתבו המפרשים, שכוונת רש"י, במה שכתב משיצאו, היינו מששחטו את הפסח ב"ד, שאז יצאו מרשות מצרים, כיון ששחטו אלהיהם ולא היו המצריים רשים לומר להם דבר. ובספר יוסף הלל, מביא גירסא מרש"י כת"י, כנגד ח' ימים ששהו ישראל מששחטו את פסחיהן עד שאמרו שירה.

אמנם בצל"ח סוף מס' פסחים, מפרש בדרך פלפול, משיצאו ממצרים, היינו בליל ט"ו, והוא עפ"י קושיית הר"ן עה"פ ויאפו את הבצק כי לא חמץ כי נורשו ממצרים, הא לאו הכי היו אופים חמץ, והא פסח מצרים הי' נוהג איסור חמץ רק יום אחד והיינו ביום ט"ו. ומתרג' הצל"ח דאיסור חמץ יום ראשון נלמד מקרא ולא יאכל חמץ וסמך ל' היום אתם יוצאים, ודרשינן לא יאכל חמץ ביום שאתם יוצאים בו, ובפרשת ראה כתיב, הוציאת ה"א ממצרים לילה, ורש"י בברכות ט' ע"א מפרש, שנחנו להם רשות לצאת בלילה, והואיל דקרא ולא יאכל חמץ היום, כתיב סמך לקרא דועברת את העבודה, דהיינו עבודת קרבן פסח, ובקדשים אמרינן שהלילה הולך אחר היום, על כן אמרינן ג"כ דאיסור אכילת חמץ ביום שיצאו ממצרים הוי ביום י"ד משעת שחיטת הפסח וליל ט"ו שלאחריו, שאז יצאו ממצרים, דהיינו מליל ט"ו שאז נתנו להם רשות לצאת, ולילה ההוא הלך אחר היום, והי' בכלל י"ד, ושפיר הוי ח' ימים מ"ד עד שביעי של פסח, עכ"ר. (ובאמת יסוד דבריו מבואר ברבינו בחיי פ' שלח).

הרי חזינן דיש שני פירושים, בדברי רש"י, שיש מפרשים משיצאו ממצרים ביום י"ד משעת שחיטת אלהיהם, ויש מפרשים ליל ט"ו משנתנו להם רשות. — אבל לענ"ד אפשר לפרש כפשוטו, משיצאו ממצרים בפועל ביום ט"ו, ואפ"ה הוי ח' ימים עד שאמרו שירה, והוא עפ"ד המדרש (מובא בבני יששכר במאמרים לפרשת החדש) שמלכות בית דוד נמשלה ללבנה, מה לבנה נוספת עד ט"ו יום, כך ממשלת ישראל מן אברהם עד שלמה ט"ו דורות, ומה לבנה מט"ו ואילך מתחסר אורה, כן מן רחבעם עד צדק' ט"ו. ומקשים על זה, בשלמא לענין מעלה שפיר קאמר מאברהם עד שלמה ט"ו דורות, אבל מרחבעם עד צדק' היו י"ז מלכים, ומתמצים שמלכות בית דוד נרמה לחדש שבו יצאו ישראל ממצרים והחדש ה' בו ב' ימים יותר, מפני שהלילה שבו יצאו ישראל ממצרים והלילה שהיו אצל הים, היו מאירים כיום, ועי"ז יתירים בחצי חודש השני ב' ימים, עי"ש. ומעתה יוצדק מאוד חשבון ח' ימים ששהו משיצאו, היינו יציאה בפועל ביום ט"ו, עד שאמרו שירה על הים, שהיה נתוסף אז עוד יום אחר, דהיינו הלילה שהיו אצל הים שהי' מאיר כיום.

שוב הראוני שכעין תירוץ זה מבואר בשו"ת מנחת אלעזר (חלק ד' סימן מ"ב), והוא דמאחר שלא ה' הפסק בלילה שהיו על הים כי לא ה' חושך באמצע בין שני הימים, לכן נחשבו יום ז' ויום ח' ליום אחד, ומש"ה כתב רש"י בפ' שלח, ח' ימים, כי לאנשי העולם ה' יום השמיני כשירדו לים, משא"כ בפ' בשלח דקאי על זמן שקורין השירה לזכר הנס, יש לקרותה ביום השביעי מאחר שהי' אור לישראל בלילה ולא הפסקה הלילה, לכן עדיין נחשב ליום ז', עכ"ד. חזינן מדבריו, כי מונה הח' ימים מיום ט"ו שיצאו בפועל וחושב ח' ימים שלימים, ומדחיק עצמו לפרש דברי רש"י בפ' בשלח, שהרי רש"י מפרט בריוק מעשה יום ויום, ובחמישי וששי ררפו אחריהם, וליל שביעי ירדו לים, בשחרית אמרו שירה, הרי מבואר שלא היו רק ז' ימים שלימים. אבל לפי המבואר בבני יששכר שנחשב הלילה ליום נוסף, מיושב היטב כל החשבון, הגם שלאנשי העולם הוי רק ז' שלימים, אעפ"כ הוי שפיר ח' ימים.

ואכתוב עוד הערה קצרה. ברש"י פרשת וירא עה"פ נצבים עליו, פירש"י, כמו ועליו מטה מנשה אבל לשון נקי' הוא כלפי המלאכים. הנה מדברי רש"י אנו למדים טעם מדוע כתיב באברהם תיבת עליו, אבל עדיין צריכין להבין הטעם מדוע שינה הכתוב אצל מטה מנשה לכתוב תיבת ועליו במקום לפניו. אמנם ראיתי בספר אמרי נועם פ' במדבר, וכן מבואר באריכות רכבינו בחי' (במדבר ב', כ"ה), אשר בכל דגל, הנשיא של שבט הממוצע, נקרא בשם א"ל, דהיינו בדגל מחנה יהודה, ה' הממוצע נשיא של שבט יששכר, ושמו נתנאל, בדגל מחנה ראובן ה' הממוצע שבט שמעון, ושם הנשיא שלימואל, רגל מחנה אפרים הממוצע הוא שבט מנשה ושם הנשיא גמליאל, וברגל מחנה רן הממוצע הוא שבט אשר ושם הנשיא פנעאל, והם נגד ר' מלאכים מיכאל גבריאל רפאל אוריאל, אשר יש לכל אחד מהם שם א"ל בסופו, עכרה"ק. ולפי"ז יוצדק טעם רש"י על שני המקראות, שכתוב עליו במקום לפניו משום שלשון נקי' הוא כלפי המלאכים.

יוסף חיים לערנער
ברוקלין, ניו יארק

בס"ד.

אל כבוד מערכת כרם שלמה.

לאחרונה היתה לי הזרמנות לעיין באמתחת הכתבים המונחים בעוזון זקני הרה"ח הנכבד מו"ה צבי הירש שטיינענטיץ ע"ה מעיר פריסטיק שהתיישב בניו יארק עוד בשנת תר"פ לפ"ק, וראיתי בנייהם איזה מכתבים מהדומו"ץ ר"ק פריסטיק הרב הגאון החסיד מוה"ר ישראל אהרן הכהן ענגלענדער זצ"ל, והרכה מכתבים מנכדו הרה"ח המופלג מוה"ר

שלמה הכהן פרידמאן ע"ה מפריסטיק, ומצאתי בתוכם כמה ענינים אשר ראוי לפרסמם לפני קהל הקוראים, על כן אעתיקם בזה אחת לאחת.

ותחלה אעתיק מה שכתב הרה"ח ר' שלמה פרידמאן הנ"ל אודות זקנו הג"ר ישראל אהרן הנ"ל, כי כמעט שלא נודע ממנו מאומה. — הג"ר ישראל אהרן הנ"ל, נולד י"ב תשרי תר"י. בשנת תרל"ב בהיותו בימים אחרונים של חג בצאנו, אמר לו כ"ק מרן הגה"ק מצאנו זצ"ל ששולח אותו לעיר בוקאווסק להיות מו"צ, ואז הי' נכדו כ"ק הגה"ק מוהר"ש מבאבוב זצ"ל רב אב"ד רשם, והתעכב שמה עד הקיץ של שנת תרמ"ג, ואז נתקבל להיות מו"ץ בק"ק פריסטיק, לגדול הפצרות רחסירי צאנו בק"ק פריסטיק, והסכמת הרה"ג מוה"ר יחיאל'יש זצ"ל אבד"ק פריסטיק ובהסכמת הגה"ק משינאווא זצ"ל. הי' חביב מאוד בעיני הצדיקים הקדומים וצללה"ה. למד עם הרבה בחורים כל יום בלי שום שכר, וכמה נעדים יתומים או נעדים אשר אביהם נסעו למרחקים, לקח אותם לביתו ונידלם כבן, ולמד עמם עד אשר נעשו לת"ח. הוא אשר יסר את הת"ת בעיר פריסטיק והלך בעצמו בכל חורש לקבץ נדבות כדי לשלם שכר לימוד בעד בני העניים. ביום ו' לחורש תשרי שנת תרצ"ד לפ"ק לעת ערב יצאה נשמתו בטוהרה. הלוי' היתה למחרתו ביום ר' בבוקר, ומנ"כ אצל קבר הגה"צ מוה"ר מנחם מענדל הלברשטאם אבד"ק פריסטיק זצ"ל. וכיקש לכל לכתוב על מצבתו שום שבה. — הגאון מרדאראמישל [מהר"ש ענגיל זצ"ל] אמר עליו, כי הוא מהשרידים אשר ר' קורא, ואמר עליו כי הוא מורה הוראה מובהק אשר כמעט אין נמצא כמוהו.

ועתה אעתיק מהמכתבים של הרה"ח ר' שלמה פרידמאן הנ"ל.

(א) הרב הצדיק [מוה"ר מנחם מענדל ה"ש אבד"ק פריסטיק] שליט"א רדש שבת קודש שובה בכיהמ"ד לפני קריאת התורה, ואמר בשם מורינו הגאון מהר"ל מפראג, כי בני ישראל נמשלו לאש והאומות נמשלו למים, והנה הטבע הוא, כי באם האש רחוק מהמים אז האש מייבש את המים, ואם האש קרוב להמים אז המים גובר על האש. והנה בעוה"ד יש אנשים אשר רצונם לרמות להאומות בלבושיותם ובעור הדבה דברים, ומענה בפיהם, כי בעבור זאת ייטב להם המצב, אמנם האמת לא כן הוא, כי במה שאנו מקרבים אליהם יותר ויותר, בכח הזה מתגברים המה עלינו ח"ו. גם זאת חגיר בשם חותנו הקדוש מרן ז"ל משינאווא פי' הפסוק כי קרוב אליך הרבר מאוד בפיו ובלבבך לעשותו, ולכאורה קשה לשון הכתוב, כי נראה כשפת יתר התיבות, מאוד, בפיו, ובלבבך, אך יש לתרץ, כי "מאוד" הוא מעות, כמאה"כ ובכל מאודך, והטבע הוא, כי ברברים שבחוץ בקל יוכל האדם למשול ולכוף אותם לדרך הטובה לשוב אליו ית"ש, משא"כ ברברים שבפנים, קשה מאוד לכוף אותם לשוב בתשובה שלימה. וזאת אשר הורה לנו הקב"ה במקרא הזה, כי מקורם צריך האדם לעברו במאורו, היינו לתת צדקה כפי יכולתו, ואח"כ נוכל לעברו בפיו, אשר הוא ג"כ מעט מבחוץ, ואח"כ נזכה לשוב אליו ולעברו גם בלב אשר הוא מבפנים. ולכן יראה כל איש להשתדל לשוב אליו ית"ש מקורם ברברים הנראים מבחוץ, דהיינו שלא לילך בפריצות יתירה בלבותם מבחוץ, והנשים לא ילכו בשערות ראשן, ובעבור זאת נזכה אח"כ לשוב אליו גם באברים הפנימיים, היינו בלבותינו. והוה כוונת הכתוב, כי קרוב אליך הרבר מאוד, פי' בנתינת צדקה, ואח"כ בפיו, כי גם זאת הוא מעט מבחוץ, היינו שלא לילך בפריצות יתירה, ואח"כ בלבבך לעשותו, היינו באברים הפנימיים, ורפח"ה.

(ב) רכידנא כר הוינא סליא שמעתי מהרה"צ [מוה"ר מנחם מענדל ה"ש] שליט"א רפה, כי איזה שנים לפני פטירת חותנו רבינו משינאווא וצללה"ה, הרעיש מאוד כי מהנכון לנסוע למדינת אמעריקא לפקח שמה למען יהי' להם תפילין וספרי תורות ומזוזות כשרים, כי אז יצא הקול כי פשטה המספחת אשר נעדים ונעדרות כותבין זאת בנילוי ראש וכלי נשילת ידים שחרית, והמה מכשילין את הרבים. אח"כ התוועד עם כ"ק אחיו מנארליטץ וצללה"ה והגיד גם אליו מזה, כי מהנכון לנסוע שמה לתקן זאת, והשיב לו בחכמתו בלשון

הזה, אם יש לך מסירת נפש על זה, תוכל לנסוע, אנכי לא, ואם תשאלנו מדוע, אניך לך, אחי יקירי, תדע כי יש מנינים שם אשר בהתאספם בשבתות וימים טובים לבית הכנסת, אז בעת התפלה ובעת קריאת התורה, אחד מראה לחבירו את מנעליו וכמה מחירם, ואם שוים המה כמה שנתן, והשני מראה לחבירו הפיזקמא שלקח בעד כך וכך, והשלישי מספר את אשר קרה לו ביומא דשוקא בעמדו על מקום מכירת הסוסים, וסיים בזה הלשון, מנינים כאלו, צדיכין לספרי תורות ותפליין ומזוזות כאלו, ולכן אין לי מסירת נפש על זה, ובאם איכפת לך, תוכל לנסוע.

(ג) זקני הרב [ישראל אהרן שליט"א] אמר על הפסוק, וימהר אברהם ונו' מהרי שלש סאים קמח סלת לוישי ועשו עונות, ואל הבקר רץ אברהם ונו'. ובפשטות קשה להבין זאת, הלא אברהם אבינו ה' בעל מכנים אורח גדול, וביום ההוא כשהוציא הקב"ה חמה מנרתיקה כדי שלא להטריחו באורחים, עמד אברהם אבינו בעינים כלות ומיחלות שיבואו אורחים, וכאשר באו המלאכים, לא ה' מוכן עבורם מה לאכול, רק ה' צריך להתחיל אז להכין עבורם סעודה, אתמהה. אלא פי' המקראות כן הוא, כי לעולם ה' אצלו מן המוכן כל מיני מאכלים ומעדנים, אך לגדול שמחתו עם האורחים, הראה להם כי לא יתן להם מן המאכלים המוכנים, רק לכבודם הכין מאכלים חדשים. וזהו, וימהר אברהם ונו' ואל הבקר רץ אברהם ונו' ויקח חמאה ונו' ובן הבקר אשר עשה, כל' שעשה עתה לכבודם. ובה יתכן כוונת דברי רש"י ז"ל, שלא הביאו להם לפי שפירסה שרה נדה, היינו כיון שאפתה להם חדר לכבודם, ופירסה נדה, לזאת לא ניתן להם הלחם. ויתכן בזה גם כוונת רש"י ז"ל עה"פ ובן הבקר, קמא קמא שתיקן אמטי ואייתי קמיהו, כל' שתיקן קעת לכבודם לגדול שמחתו עמהם, ועפ"י הפי' הזה מדויק היטב לשונות המקראות, ודפח"ח.

(ד) תלמיד אחד של החוזה מלובלין וצללה"ה (שכחתי שמו הק') בהשתפך נפשו לפני השי"ת בהיותו עני גדול ל"ע, אמר בזה"ל: רבנו של עולם, די גיבסט דאך מיר אויף צרכי שבת קודש, בעם איך דיר, גיב מיר דאס דאנערשמינ אויף דער נאכט, איך זאל קענען איינקויפן וויא יעדער יוד אין דער צייט, נישט ערסט פריימיט פאר ליכט צונדען, ווייל דעמאלס, צו וואס איך גיי צו, איז נישט דא און עס איז טייערער, ע"כ.

(ה) זקני [הג"ר ישראל אהרן] שי' סיפר מילתא דבדיחותא מדוד זקנו הנה"ק ר' יוסלי חריף ז"ל, כי פעם אחת באה אליו אשה אחת בבכי' כאשר כי הלכה מביתה והרלת נשאר פתוח, והותירה בביתה בשר מליח, ובאה חולדה וחטפה את הבשר ואכלה כל הבשר, וכאשר בא בעלה הביתה, נתן לה במקלו בעד זאת. ואמר אז הנה"ק ז"ל, הלא היא נמרא מפורשת, הוא אומר פתח פתוח מצאתי, והיא אומרת מוכת עץ אני, ודפח"ח.

(ו) זקני הרב [ישראל אהרן] שליט"א סיפר לי, בהיותו בשינאווא בחג הפסח בצל כ"ק רבינו וצללה"ה בערב פסח, אחר אפיות המצות מצוה, אמר לזקני שי' בשם דבו רשכבה"ג מבעלו וצללה"ה, כי כאשר היהודי יאפה המצות מצוה בערב פסח, צריך להאמין שיזכה לאכלם עוד בירושלים על הר הבית. ושאל אותו זקני שי', הלא איתא בנמרא כי כבר מובטח לישראל שאין בן דור בא לא בערבי שבתות ולא בערבי י"ט, והשיב לו רבינו בזה"ל, דער בעלזער רב האט אויך געוויסט פון דער נמרא.

(ז) זאת העתקתי מכת"י הג"ד ישראל אהרן וצל"ל: כ"ק אדמו"ר זללה"ה מצאנו אמר לי, שהעיקר להיות קראוירם [היינו קוראוש, ובלה"ק היינו אימוץ] ואז תמיד לא יחסר לנו מזון לעולם ועד. הריבורים אלו נותנים לי התחזקות תמיד, ע"כ.

אקוה שהקוראים שיחיו ימצאו קודת רוח בעינים הללו, וישמח לבי גם אני.

ישראל מאיר הורוויץ

ברוקלין, ניו יארק

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם אביש געללער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אהרן ברוך גאלדרינג נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אהרן צבי הירשל גרובער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אלטר משה קעספילער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' בן ציון (בר"ח) הלברשטאם נ"י נכר כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל
 הי"ד להולדת הבן

להנה"ח ר' דוד משה פיללער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' דוד יצחק קלמן הכהן קעניגסבערג נ"י מקרית באבוב
 להולדת הבן

להאברך היקר ר' דניאל פינחס ענגעלבערג נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' זאב וואלף רייכבערג נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר בנש"ק ר' חיים (ברי"מ) אייכענשטיין נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר בנש"ק ר' חיים צבי הלוי רוטנבערג נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' חיים ישעי' שווימער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יהושע חיים הלברשטאם נ"י נכר כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל
 הי"ד להולדת הבן

להאברך היקר ר' יהושע הירץ מרדכי סאלאמאן נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יוסף שמואל לעמפל נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יעקב אריאל נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יעקב יצחק גערמאן נ"י להולדת הבן
 להרב יעקב יצחק מאשקאוויטש נ"י משניה בשיבת קרושת ציון בקרית
 באבוב להולדת הנכדים

להאברך היקר בנש"ק ר' ליבוש פרענקיל נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מנחם מענדל גוטמאן נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר בנש"ק ר' מרדכי רובין נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה משה יהושע צאנגער נ"י להולדת הנכר
 להנה"ח מו"ה משה נתן נטע גאלדבערג נ"י מאנטווערפען להולדת הבן
 להאברך היקר בנש"ק ר' משה העשיל שטערנהעלל נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' נפתלי משה אפפעל נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' נפתלי צבי זאפערן נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' פנחס הלוי לנדא נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' צבי אלימלך וויינגארטען נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' צבי הירש ליכט נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' צבי ארי' הכהן שטערן נ"י מלונרון להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה שלום יוסף שווארץ נ"י להולדת הנכר
 להאברך היקר ר' שלמה אדאלף נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה שמואל הכהן ראזעננארטען נ"י להולדת הנכר
 להנה"ח מו"ה שמחה פינחס שטראהלי נ"י להולדת הבן
 יזכו לגדלם לתורה לחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאוי"א.
המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם מרדכי הכהן גראדזינסקי נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אביעזרי וואגשאהל נ"י מלונרון להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אליהו הלוי הורוויץ נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר בנש"ק ר' אשר ישעי' רובין נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' בן ציון פאללמאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' דוד משה הכהן ווייס נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' חיים בן ציון ראזענבערג נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר בנש"ק ר' חיים יעקב יצחק רובין נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' חנוך ארי' הלוי קליין נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יהושע זאכערמאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יהושע מרדכי ווערטהיימער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יוסף משה הערכסט נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יחזקאל שרגא ברוך עליאם נ"י להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה יצחק שלום לעזער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יצחק ריינהאלד נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר בנש"ק ר' מנחם נפתלי טייטלבוים נ"י להולדת הבת
 להרב מנחם יחזקאל גראס נ"י מגיד שיעור בישיבת כרם שלמה דכאבוב
 להולדת הבת
 להאברך היקר ר' מרדכי ארי' כהנא נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה יואל געללער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' נחמן יצחק חיים נייגער נ"י להולדת הבת

להנה"ח מו"ה נחמ"י גוטטער נ"י להולדת הנכדה
להרב צבי ארי' ריינהאלד נ"י מנהל רוחני דשיבת כרם שלמה רבאבוב להולדת
הבת

להאברך היקר ר' שלמה עדעלמאן נ"י להולדת הבת
להרב שמואל יהודה וואקסמאן נ"י מגיד שיעור כשיבת באבוב בטאראנמא
להולדת הבת

להאברך היקר ר' שמואל מרדכי גאנצפריד נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' שמואל הכהן שטערן נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
להאברך היקר ר' שרגא פייביל לנדא נ"י להולדת הבת
יוכו לגדלן לבעל תורה לחופה ולמעש"ט ולראות מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.
המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה ארי' שיינבאך נ"י מבני ברק ולחותנו הנה"ח מו"ה נחמ"י שיינגוט
נ"י מבני ברק לאירוסו בתו-נכדתו תחי'
להנה"ח מו"ה בן ציון אליהו שליטעל נ"י לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמר
אברהם משה נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה דוד דוב בערל גאלדמאן נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה בנימין נ"י
ולחותנו הנה"ח מו"ה ישראל משה גערמאן נ"י לאירוסו בנו-נכד הב'
החתן הנעלה כמר בן ציון נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה חיים יוסף הכהן קוואדראט נ"י מאנטווערפען לאירוסו בתו
תחי'

להנה"ח מו"ה חנוך סעגאל נ"י מבני ברק לאירוסו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יהושע בארנער נ"י לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמר בן ציון
יוסף נ"י תלמיד ישיבתנו, ולאירוסו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יוסף חיים מאיר בראננער נ"י לאירוסו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יוסף הורוויץ נ"י ממאנסי לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמר
ליבוש נ"י

להרב מו"ה יחיאל הלברשטאם שליט"א הרב מפאקשעוויץ נכד כ"ק מרן
ארמו"ר זצוק"ל הי"ד ולחותנו הרב המפורסם וכו' מוה"ד אהרן טייטלבוים
שליט"א אבר"ק טשענסקאוויץ לאירוסו בתו-נכדתו תחי'
להרב מו"ה יעקב פריץ פרידמאן שליט"א רב דקהל כתר תורה לאירוסו בנו
הב' החתן הנעלה כמר ישכר בעריש נ"י תלמיד ישיבתנו

להרב מו"ה יצחק חיים זעלטענרייך שליט"א אבר"ק שמשאקאווא לאירוסו בנו
נ"י

להנה"ח מו"ה יצחק יהודה ליבוש סג"ל לנדא נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה אפרים
נ"י לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמר חיים יחזקאל נ"י תלמיד ישיבתנו
בקריית באבוב

להנה"ח מו"ה מנחם מענדל מארגענשטערן נ"י ולחותנו הרבני הנה"ח מו"ה
משה צבי וואקסמאן נ"י לאירוסו בתו-נכרתו תחי'

להנה"ח מו"ה מרדכי יעקב עליאם נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה יצחק אייזיק נ"י
לאירוסו בתו-נכרתו תחי'

להנה"ח מו"ה משה יעקב שארף נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה אשר ישעי' נ"י
ולחותנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר נתן הורוויץ שליט"א רב דקהל בית
ישראל במאנסי לאירוסו בתו-נכרתם תחי'

להנה"ח מו"ה משה יהושע צאננער נ"י לאירוסו נכרתו תחי'

להנה"ח מו"ה פישל הכהן באטניק נ"י לאירוסו בתו תחי'

להרב מו"ה שלום יוסף היילפרין שליט"א רב דקהל בית שמואל ראדאמישלא
ולאביו הרב המפורסם וכו' מוה"ר אלחנן היילפרין שליט"א רב ור"מ
בלונדון לאירוסו בתו-נכרתו תחי'

להרב מו"ה שלמה ישראל פרישזוואסער שליט"א מלונדון נכר כ"ק מרן ארמו"ר
זצוק"ל הי"ד לאירוסו בתו תחי'

להרב מו"ה שלמה בן ציון הערבסטי שליט"א רב דקהל פרעמישלאן בפלעטבוש
ולאביו הנה"ח מו"ה עזריאל נ"י מלונדון לאירוסו בתו-נכרתו תחי'

להנה"ח מו"ה שמואל צוויבעל נ"י לאירוסו נכדו נ"י

להנה"ח מו"ה שמואל שערמאן נ"י לאירוסו בתו תחי'

להב' החתן הנעלה כמר אהרן ווייספעלד נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסו

להב' החתן הנעלה כמר חנוך הענוך קורמאן נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסו

להב' החתן הנעלה כמר משה יעקב לעווי נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסו

להב' החתן הנעלה כמר רפאל שימאנאוויטש נ"י מבני ברק תלמיד ישיבתנו
לאירוסו

להב' החתן הנעלה כמר שלמה פערלשטיין נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד

למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אהרן הלוי אלבוים נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה אפרים אביגדור הלוי בארנשטיין נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה אשר יהודה ענגלארד נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח בנש"ק מו"ה ברוך שמשון הלברשטאם נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה חיים ברוך גאלדבערג נ"י ממאנפריאל לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה חיים נטע דאוידאוויטש נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה שלום שכנא כ"ץ נ"י מקרית באבוב לנישואי בתו תחי'
 להאברך היקר בנש"ק ר' אברהם משה קופסערמאן נ"י תלמיד ישיבתנו
 לנישואיו

להאברך היקר ר' דוד יהודה שטיעל נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' דוד וויינגארטען נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' חיים שלמה הכהן האללענדער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' מרדכי משולם זושא געללער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' צבי ארי' זאב קלאריסטענסעלד נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' רפאל ארי' הלוי מאסבערג נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר בנש"ק ר' שלום יעקב שמואל הערבספט נ"י תלמיד ישיבתנו
 לנישואיו

להאברך היקר ר' שמואל הלוי שאהנדארף נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 יעזור השי"ת שיזכו לכנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא
 מתוך עושר ואושר מזל והרחבה.

המערכת

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידינו
הרב מו"ה יעקב ישראל הלברשטאם שליט"א מלונדון
ולבנו הב' הנעלה כמר בן ציון יחזקאל שרגא נ"י
תלמיד ושיבתנו בלונדון
נכרי כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ד
בהלקח מאתם אשתו-אמו ע"ה

הנה"ח בנש"ק מו"ה מרדכי פעלבערמאן נ"י
ובנו האברך היקר ר' אהרן נ"י ממאנסי
בהלקח מאתם אשתו-אמו ע"ה

הנה"ה מו"ה שמואל סג"ל לנדא נ"י
בהלקח מאתו אמו ע"ה

הנה"ח מו"ה משה חיים מאנדלבוים נ"י
בהלקח מאתו אביו
הנה"ח הישיש מו"ה יעקב יוסף מאנדלבוים ע"ה

האברך היקר ר' יהושע מאיר ווייזער נ"י
בהלקח מאתו אביו הרב ז"ל

הנה"ה מו"ה דוד שלמה זלמן צוקערמאן נ"י
בהלקח מאתו אמו ע"ה

האברך היקר ר' מנחם מענדל וועסט נ"י
בהלקח מאתו אביו ע"ה

האברך היקר ר' ברוך שלמה איינהארן נ"י
בהלקח מאתו אביו ע"ה
המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
ולא ישמע עוד שוד ושבר בנבולנו, אמן.

Typography by:

Simcha Graphic Associates

4311 15th Avenue — Brooklyn, N.Y. 11219

Tel. (718) 854-4830

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאללער לשנה

בקאנאדע = 20 דאללער לשנה

בעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רגיל 25 דאללער לשנה

בדואר אויר 35 דאללער לשנה

נרפס בדפוס האחים גרויס PRINTED BY GROSS BROS. PRINTING (201) 865-4606

From:

KEREM SHLOMO

Mesivta Eitz Chaim D'Bobov

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.

U.S. POSTAGE

PAID

Permit No. 285

BROOKLYN, N.Y.

Forwarding & Return Postage Guaranteed

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

קובץ

נרם שרמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלסול ולהלכה ואגדה ומילי רחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהכחלת מרכנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

תמוז תשנ"ב

(קנ"ו)

שנה ט"ז קונטרס ג'

יוצא לאור ע"י תלמידיו

כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א

1577 48th Street

Brooklyn, New York 11219

Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

פרשת דברים ..... כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א ..... ה

מדור זכרון לראשונים

גליון ספר יד מלאכי ..... הגאון ר' צבי הירש אבד"ק בלליון זצ"ל ..... ח
 בדיון הומנק שאין לו אחין ..... הגאון ר' נח שמואל ליפשיץ אבד"ק טורבין זצ"ל ..... יג
 בענין דייקא ומינסכא ..... הגאון ר' יחזקאל פאנעט אבד"ק קארלסבורג זצ"ל ..... כב
 במס' ב"מ דף נ"ח ..... הגאון ר' שלמה ברוך טענענבוים ראבד"ק סטראפקוב זצ"ל ..... כה
 בסוגיא דהשו"ת בשבת ..... הגאון ר' אורי מילער אבד"ק בערזאוו זצ"ל ..... לג
 בענין סמיכת קרובים ..... הגאון ר' משה הרש פוקס אבד"ק גר"ו זצ"ל ..... לה

מדור אגרות קודש

מכתב מהגאון בעל שב יעקב אבד"ק ספר"מ זצ"ל ..... לו
 מכתב מהגאון ר' ישראל לעוו אבד"ק פ"ק זצ"ל ..... לז

מדור זכרון לאחרונים

בענין תנאי הן קודם ללאו ..... הג"ר צבי קינסטלינער אבד"ק הערמענשטאט ז"ל ..... לט

מדור מלפול והלכה

בענין ירושת בכור ..... הרב מוה"ר חיים יעקב יוסף טויבער שליט"א ..... מג
 בענין גבולות הארץ ..... הרב ברוך חנה גרינפעלד נ"י ..... מו
 עולת שבת בשבתו

ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים ..... המערכת ..... נב

מדור הנאהבים והנעמים

שני דברים נחמדים ..... הר' אהרן יוסף גרינבערג הי"ד ..... נד

מדור תעודות ופמיכות

כתב "חבר" ..... הגאון ר' שלמה קוועטש אבד"ק ג"ש זצ"ל ..... נז
 כתב "מורינז" ..... הגאון בעל שערי תורה אבד"ק ווערבוי זצ"ל ..... נח
 כתב "מורינז" ..... הגאון ר' מרדכי פריעד אבד"ק מארשינסבערג זצ"ל ..... נח

מדור זכור ימות עולם

קול קורא אודות שריפת גוראה בעיר באסקאוויץ (תקמ"ג) ..... נו
 חרות על הלוחות ..... נט
 חדשים גם ישנים ..... ס
 מכתבים אל המערכת ..... סא
 צילומי כתבי קודש ..... כא, לד, לה
 ברכות והודאות ..... סה

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

מוה"ר יהושע מאיר במוה"ר רפאל ז"ל

פרישוואסער

חתנא רבי נשיאה כ"ק מרן אדמו"ר זצ"ל הי"ד

נלב"ע כיום ט"ו לחודש תמוז שנת תשל"ו לפ"ק

(יומא רהילולא של בעל אור החיים הק' זי"ע)

יהא זכרו ברוך!

הונצח ע"י אשתו ובניו.

מרת נחמה גאלדא פרישוואסער

בת כ"ק מרן אדמו"ר זצ"ל הי"ד

בן ציון שלום אליעזר פרישוואסער

שלמה ישראל פרישוואסער

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

הרבני הנה"ח הנכבד

מו"ה אהרן יעקב בן מו"ה משה זאב וואלקאוויטש ע"ה

נפטר בשם טוב

ביום ט"ו לחודש תמוז שנת תשמ"ג לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,

ישעי' אלעזר וואלקאוויטש

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת דברים

לא תכירו פנים במשפט כקמן כגדול תשמעון לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלקים הוא והרבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי ושמעתיו, ואצוה אתכם בעת ההוא את כל הדברים אשר תעשון. והרקוקים בזה רבו, ראשית מהו אומרו כקמן כגדול, וכי יעלה על הרעת שלא ישמעו כקמן כגדול, גם מהו אומרו כי המשפט לאלקים הוא, דיותר הי' ראוי לכתוב, כי משפט אלקים הוא. עוד צ"ב, דהפסוק ואצוה אתכם וגו', נראה לכאורה מיותר לגמרי, ומה בא ללמדנו.

וכדי לבא אל הביאור נקדים מה שכתוב בספח"ק תולדות יעקב יוסף בריש פרשתן ובפ' ויקרא, דתכלית כל המצות הוא שיוזכו בני ישראל להיות דבקים בהקב"ה כמאה"כ וכו' תרבק (דברים י'), וכבר אמרו דו"ל (הובא ברש"י פ' עקב) וכי אפשר לו לאדם להיות דבוק בהקב"ה והלא אש אוכלת הוא, אלא הרבק בתלמיד חכמים ומעלה אני עליך כאילו נרבתת בו. ולכן עיקר גדול בעבודת השי"ת הוא ההתחברות עם התלמיד חכם והצדיק, ועי"ז הוא דבוק ג"כ בהשי"ת. וכל ענין התפלה שמועיל לשנות הגור דין מרעה לטובה, הוא דק כשיש התחברות של אנשים פשוטים עם הצדיקים. ובוזה כתב לבאר המשך הפסוקים (תהלים קמ"ד) אלופינו מסובלים אין פרץ ואין יוצאת ואין צוחה ברחובותינו, אשרי העם שככה לו אשרי העם שד' אלקיו, וכמדרש אם אלופים שבנו נסבלים על קטניהם שהקטנים נשמעים לגדולים מתוך כך אין פרץ בנו ואין שמועה רעה יוצאת למרחוק ואין צוחה וכו'. וכתב שם הכוונה במה שאמרו שהקטנים נשמעים לגדולים, בין שמיעה כפשוטו, לשמוע בקול דברו, ובין באסיפה והתחברות אצל התלמיד חכם, ערה"כ וישמע שאל את העם (שמואל-א' ט"ו), שפידושו ענין אסיפה, ומתוך כך, אין פרץ ואין יוצאת ואין צוחה ברחובותינו. וממשיך הכתוב, אשרי העם שככה לו, ר"ל שזהו לטובתו של וחקמן כששומע אל הגדול, ולכן כל אחר יעשה זאת לטובת עצמו בגשמיות, וגם הוא לטובתו ברוחניות, כי עי"ז זוכה, אשרי העם שד' אלקיו, שמקיים בזה וכו' תרבק.

ובזה כתב לפרש הפסוק בפרשתן, איכה אשא לברי מרחכם ומשאכם וריבכם הבו לכם אנשים חכמים ונכונים וידועים לשבטיכם וגו', פי' שמשנה רבינו התרעם, מאחר שאני לברי בלי שום התחברות שלכם עמי, וזה נעשה על ידי מרחכם ומשאכם וריבכם עמדי, א"כ איך אשא אתכם לברי, מאחר שאין אתם דוצים להתחבר עמדי, לכן העצה היעוצה, הבו לכם אנשים חכמים וידועים לשבטיכם, ר"ל אנשים ממוצעים שיש להם התחברות עמכם, והם יחברו אתכם אלי, וזהו שאמר, וידועי"ם, מלשון וידע אדם את אשתו (בראשית ד'), לשון התחברות. ומפרש בזה ג"כ הפסוק, איכה ישבה בדר העיר רבתי היתה

כאלמנה, כל' שאנשי העיר נשארו כדר בלי התחברות עם הצדיקים שבתוכה, וכל זה נגרם על ידי שהיו רבתי עם, וכאז"ל במדרש, רבתי בדיעות, ולכך היתה כאלמנה, אלמנה לא נאמר, כי באמת היו צדיקים קיימים בתוכם, רק הם לא נתחברו אל הצדיקים, ולכן נחשבו כאלמנה, וזה גרם להם הרעות, שרתי במרינות היו למס, שנהפך הגלגל והיו להם למס, עכרה"ק.

העולה מזה, כי ענין התחברות הפשוטי עם אל הצדיקים, הוא להנאתם ולטובתם הן ברוחניות והן בגשמיות, שהרי אמרו חכמז"ל במדרש פרשת נח, אשריהם הצדיקים שהם הופכים מדת הדין למדת הרחמים, ועל ידי ההתחברות עמהם, זוכים המסתופפים בצלם להינצל מכל מרעין בישין, ויורר על ראשם כל מיני חסדים וברכות וישועות, כי הדינים נמתקין לרחמים גמורים על ידי הצדיקים.

והנה לא זו בלבד שע"י התחברות עם הצדיקים גורמים לעצמם טובה להינצל ממדת הדין, רק זוכים ג"כ להיות להם חלק במעשיהם הטובים של הצדיקים, וכההוא דאמרו חכמז"ל (אבות דר"נ פרק ל') כל המרבק בעושי מצוה אעפ"י שלא עשה כמעשיהם הרי זה מקבל שכר. וענין זה מוזכר כמה פעמים בספרן של צדיקים, וכמבואר בספה"ק נועם אלימלך בפרשת עקב, עה"פ והי' עקב תשמעון וגו', רתיבת עקב היא רמז לאנשים כאלה שאין להם שכל ובינה להשיג גדולת הבורא לעברו באמת ובשלמות, רק על ידי שהם מחברים עצמם אל אנשי צדק ואמת היודעים ומכירים גדולת הבורא ב"ה ועובדים אותו באמת, אזי נחשב גם להם כאלו גם הם עשאו עבודתם שלימה כהצדיקים השלימים. וזהו, והי' עקב תשמעון את המשפטים האלה, שהאנשים הפחותים בשכלם ישמעו ויחברו את עצמם אל אותן הצדיקים היודעים את המשפטים האלה, אז ושמרתם ועשיתם אותם, ר"ל שיהי' נחשב לכם כאלו גם אתם שמרתם ועשיתם כמוהם. ומפרש בזה גם את הפסוק, נפשי לר' משומרים לבוקר שומרים לבוקר (תהלים ק"ל), כל' כשאני מדבק עצמי לר' מחמת אותם אנשים הצדיקים השומרים ומצפים לבוקר, רהיינו להקרושה והרביקות והחסדים הנקראים בוקר, אז שומרים לבוקר, ר"ל שגם אנכי נחשב עם אותם השומרים לבוקר, עכרה"ק. ועפ"ז יש לקשר המסורה המובא בבעל הטורים בפ' תבא, ג' פעמים תיבת ובר"ך, וברך את עמך את ישראל (דברים כ"ו), וברך את בית עבדך (שמואל"ב, ז'), וברך את נחלתך (תהלים כ"ח). תחלה למקראי קודש אמר הכתוב, וברך את עמך את ישראל, שהברכה תהי' מצוי' ביניכם, כשפשוטי העם יתחברו עם ישראל, רהיינו עם צדיקי הדור שנקראו ישראל סבא, ובאה המסורה ומפרש, מהו הברכה, וברך את בית עבדך, וזה ברכת הגוף להינצל מכל עקתין בישין ע"י שהצדיקים מהפכין מדת הדין לרחמים, וממשיכים חסדים והשפעות טובות לכל הנלוים אליהם, וגם וברך את נחלתך, ערה"כ להנחיל אוהבי יש, שהיא קבלת שכר נחלה בלי מצרים, על המצות שעושים הצדיקים, וכרברי האבות דר"ג הנ"ל.

ובזה נבוא לביאור הפסוקים בפרשתן, שמשה רבינו הבטיח להם לישראל, לא תכירו פנים במשפט, שלא ישלום עליכם ח"ו מרת הרין המכונה משפט, וגם נקראת פני"ם עדה"כ ונתתי את פנ"י בנפש ההוא (ויקרא כ'), זאיך תזכו לזה, כקמן כגדול תשמעון, ע"י שהקטנים יתחברו עם הגדולים, יגן זכות הגדולים על הקטנים, ולכן לא תגורו מפני איש, כי המשפט לאלקים הוא, כל' שהדי המשפטים והדינים באים על האדם רק כששולטת מדת הרין בשמים על ידי שם אלקים, אמנם הצדיקים יש להם הכח להמתיק הדינים ולהפכם לרחמים, ועי"ז הרבר אשר יקשה מכם, שאם ח"ו יבא עליכם דינא קשיא, תקריבון אלי, להתקרב אלי ולהתחבר עמדי, ושמעתיו, עדה"כ הנ"ל וישמע שאל את העם, שאאסוף ואקהיל אתכם אלי, לקבל אתכם ולהתחבר עמכם, וממשיך הכתוב בתוספת ברכה, ואצו"ה אתכם, כל' כשאהי' בצוותא חדא עמכם, אז תזכו, את כל הרברים אשר תעשון, שכל הרברים טובים אשר אנכי עושה, יהא נחשב בשמים כאלו אתם עשיתם אותם בעצמכם, וכרברי הנועם אלימלך הנ"ל עה"פ ושמרתם ועשיתם אותם.

בלב מלא גיל ורגשי שמחה וחדוה
נקדם בברכת מזל טוב חמה ונאמנה את פני
עטרת תפארת ראשנו
כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

ולחתנו הרב מוה"ר חיים יעקב יוסף טויבער שליט"א
דומו"ץ דקהל שערי ציון רבאבוב

לרגלי אידוסי נכדורבנו
הבחור החתן תמים למעלות
שלשלת היוחסין עדיו לגאון ולתפארת
כמר בן ציון ארי' ליבוש טויבער שליט"א
עב"ג תחי'
בת הרבני החסיד המופלג הנגיד, הנכבד
מו"ה חיים אלכסנדר וואקסמאן נ"י

ויה"ר שיהא קשר של קיימא ובנין עדי עד
לתפארת כל בית באבוב, אכיר"ר.

כעתירת וברכת,

המערכת

גליון ספר יד מלאכי

מהגאון מוה"ר צבי הירש אבר"ק ברלין זצ"ל¹⁾

סימן פ"ב. בשל סופרים הלך אחר המקיל, היינו רוקא היכא רחוינן פלונתא רתנאי בהריא וכו'.

נ.ב. עיין לקמן אות ה' סי' קפ"ה. ותמיהני אחרי שדרכו של הרב ז"ל לחפש כל ספרי האחרונים, מדוע לא הביא לעיין בתשו' שמש צדקה א"ח סי' ל' מרף מ"ג ע"ב ואילך, שהאריך בכל זה.

סימן פ"ג. בשל תורה הלך אחר המחמיר ובשל סופרים הלך אחר המקיל, הא מלתא לא מתאמרא אלא לגבי תנאים וחכמי התלמוד וכו' אבל לגבי אחרונים לא נאמר.

נ.ב. עיין בס' סדר אלי' רבא וזומא דף מ"ו, ועיין בתשו' שמש צדקה הנ"ל.

סי' קס"ז. הלכה כבתראי אמדינן אף באמוראי קדמאי וכו'. ולער"ן ריש עור ראי' לזה [דרב נחמן בר יצחק תלמיד רבא הוה], בפ' מי שמת קנ"ב א' דאמרינן יתיב רב נחמן בר יצחק אחורי' דרבא וכו'.
נ.ב. כבר הביא זה הבקאות בס' יוחסין.

סי' קע"ג. הלכה כר' מאיר בגזירותיו, היינו היכא דר"מ גזר ור' יהודה לא גזר, אבל היכא דתרווייהו אית להו דגזרינן, אלא דפליגי בפרט וכו', לא אשכחן דהלכה כר"מ, ונשאר הדבר ככלליו דק"ל ר' יהודה ור' מאיר הלכה כר' יהודה, הרב ראשון לציון דף נ"ד ע"א.

נ.ב. ס' ראשון לציון שהביא לא בא לידי ולא ראיתיו ער הנה, אבל אני למדתי דין זה מן חידושי הרשב"א בשיטותיו לסוכה בשמעתא דתקרה שאין עלי' מעזיבה, עיי"ש.

סי' קפ"ה. הלכה כדברי המיקל בעירוב לא אמדינן בבטיא דלא איפשיטא וכו' ונתן טעם לשבח דרוקא בדאיכא מאן רמקיל ואיכא מאן דמחמיר אית לן למימר כדאי הוא ר' פלוני לסמוך עליו באיסור תחומין דקיל, אבל היכא דליכא מאן דשרי ומספקא מילתא לכולהו רבנן אין בירינן להקל.

1) כתבנו אודותיו בכד"ש שנה ד' קונט' י"א עמוד מ"ג. — הערות הללו הועתקו מכת"ק הנאון הנ"ל שכתבם על גליון ספר יד מלאכי (ליורדנו תקכ"ז) המונח בבית עקר ספרים של מדינת קאנאדא בעיר אטאווא (אוסף יעקב לעווי). אצל כמה מהנהגותיו חתם שמו, צב"א [=צבי בן ארי']. — בספר יד מלאכי שנרפס בעיר ברלין בשנת תרי"ב, נדפסה הערה אחת מהגאון רצ"ה אבר"ק ברלין זצ"ל (בשולי דף ו' ע"א), שמצא המו"ל בכת"י אצל גביר אחד בלונדון, וכנראה שאותה הערה נכתבה בגליון מופס אחר של ספר יד מלאכי, כי אותה הערה לא נמצא בגליון מופס הנ"ל.

נ.ב. תקפה עליו משנתו, דהא תליא כמאי דכתב לעיל אות ב' סי' פ"ב, עיין מ"ש שם.

סי' רל"א. בא"ד. ואתה תחזה דפסי עדיף כשהרבים מוזכרים בשמותם יותר מסתם מתניתין.

נ.ב. ולעיל בסי' שלפני זה, כתב בשם הפד"ח, דסתם משנה עדיף מדברים.

סי' ש"ז. כל מקום ששנה רשב"ג במשנתו הלכה כמותו וכו', שרשב"ם בפרק יש נוחלין קל"ח א' וקע"ד א' הוא שכתב דהא דהלכה כרשב"ג, היינו דוקא במשנה, משום דמשנתו מתניתין משמע, ולא ברייתא.

נ.ב. עיין בראב"ן דף קמ"ח ע"ד דמשמע דהוי לי' אפי' ברייתא משום דקרינן לה ג"כ משנה. ושם כתב ברף קמ"ט התשובה שהשיבו לו שלשת הדעות הביאו ראיות רבות דדוקא במשנתו ולא בברייתא.

סי' ת"ט. מדרשקיל ופרי אליבא דפלוני שמע מינה דכוותי' סבירא לי'. נ.ב. עיין בכלל זה בספר מלחמות ה' להרמב"ן ז"ל סוכה דיש פ"ג, ומפני אריכות דברי המחבר, לא אוכל כעת לראות אם מביאו, וכתבתי לזכרון. שוב קריתי כל המגילה הנאמרה בזה דרך העברה, וראיתי שנעלם ממנו.

סי' ת"י. בסופו (בסוף תשובת הגאון ר' אברהם ישראל אבר"ק נא אמן וצ"ל), ומעתה יהיה דריש פרק אלו קשרים דאמרינן מדמתרץ רבי יוחנן אליבא דרבי יהודה ש"מ הלכה כרבי יהודה.

נ.ב. ולענ"ד נראה בפשיטות דבהיה דאלו קשרים כל מתניתין מתפרשא שפיר, אלא שר' יוחנן נזהר שלא יבוא אדם לפרש המשנה אליבא דאמת כרבנן ונתיר, וע"כ משום דס"ל כרבי יהודה, משא"כ הכא בנימין דבעי לפרש מתניתין שלא נטעה בפירושה דמתניתין אליבא דבן בתירה, והכי דייק לישנא דהרא"ש ז"ל, והוא פשוט וברור. ועוד לאלוקי מילין בעזה"י אלא שאין אנו צריכין לו.

סי' תפ"ו. משנת רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי אמרינן אף בברייתא וכו', אך את זה ראיתי רע ומר בדברי מרן שבסוף פ"ב מהל' בית הבחירה שינה את טעמו ואמר, ואע"ג דקי"ל משנת ראב"י קב ונקי אפשר דהני מילי במשנה אבל לא בברייתא, וזה תימא רבתי ששכח דברי עצמו הנאמרים באמת בכל דוכתי שהבאתי דהך כללא איתי' אף בברייתא, ואמת אנכי שאחר עירן ועירנין מצאתי למהר"ר צבי אשכנזי בתשובותיו סי' יו"ד שנשאל על זה וטרח להעלות ארוכה לפסק הרמב"ם וכו', ולולא דמסתפינא הוה אמינא שמה שנמצא כתוב בהל' בית הבחירה לא יצאו הדברים מפה קדוש מרן ז"ל אלא איזה תלמיד כתב כן בגליון ונתנוהו בפנים, ומעם לזה איכא, דהא מאחר שכבר יהיב טעמא למה שפסק הרמב"ם כרשב"י ולא כראב"י משום דרשב"י הוא מארי' דגמרא ספי מראב"י, מה מקום לאטפילה זו לחזור ולהרגיש ואע"ג דקי"ל משנת ראב"י קב

ונקי, הלא כבר מילתי' אמרה דלגבי רשב"י שאני משום דהוה מארי' דתלמודא
טפי מראב"י, אלא ודאי דרבניהם טפלים הם ולא דברי מרן נינהו.
ג.ב. אחרי המחילה מכבוד תורתו, מה מקום לקושיא זו, דוודאי סברא
רמרא דתלמודא אין בה ממש להכריע נגד הכלל, זה לא יעלה על הרעת, תדע
ראפילו לגבי ר' יהודא דהלכתא כוותי' נגד ר"ש, אמרינן במנחות דף ס"א שאני
דאב"י דרב גוברי' עיי"ש. וזה פשוט דהנך תרוצי דל"מ הא בלא הא לא סגי.
שוב ראיתי בתשו' מרן זקני מהרצ"א ז"ל סי' יו"ד, שהשואל הביא מההיא
דמנחות, ובוה נוסף תימה על דברי המחבר שעבר על דברי זקני הגאון ז"ל
לעיל שהביאו.

סי' ת"כ. מילתא דאתא במה הצר טרח וכתב לה כמו מילתא דאתא בק"ו,
תוס' פרק ר"א רמילה דף קל"א ב' ד"ה אי מעומר, אך בעל משנה למלך כתב
כפ"ד מהל' מלוה ולוה הלכה א', דגבי ביניא לא אמרינן מילתא דאתא מביניא
טרח וכתב לה קרא, והוא פלא דאישתמישו מיני' רברי התוס' הנז'.
ג.ב. ואני תמה, דאדמתמה עלי' שנעלמו ממנו דברי התוס', אמאי לא
מתמה מה יענו התוס' לסוגיא שהביא הרב בעל משנה למלך ז"ל. ונלענ"ד
דלדעת התוס' לשיטתייהו לק"מ, דאינהו ס"ל דבגז"ש לא אמרינן דטרח וכתב
לי' קרא כמ"ש הרב משנה למלך ז"ל שם בההיא דאיזה נשך הנ"ל, וטעמא
רבא איכא, כיון רע"כ ניתנה הגז"ש לנשך כל דבר אשר ישך עיי"ש, א"כ
שפיר אמרינן בסוגיא דהשוחט והמעלה ראי סמכה התורה אקומץ ומקבל רתיתי
מביניא הוי לי' למשתק מזורק, משא"כ בההיא דשבת דף קל"א דלא ילפינן מידי
אחרינא מהך ביניא, לא סמכה התורה עצמה, דאפשר דאיכא דלא ידע למילף
מביניא, ועיין בתוס' ישנים ז"ל שם רהיינו טעמא לפי שאינו פשוט כל כך,
משא"כ לדעת הר"ן שהביא שם במשנה למלך, דפי' ההיא ראיזה נשך כפשטה,
ואע"ג שנמסר גז"ש למילף מיני' טרח וכתב קרא למקצת, א"כ מבינייהו נמי
איכא למימר דמאי שנא, ושפיר כתב המשנה למלך דצריך תלמוד.
אמנם הנלענ"ד לפום דיהטא דלק"מ, דוודאי גבי גז"ש ושאר לימודים בעינן
מיהת דתהא הגז"ש נמסרה לצורך דבר אחר, דאל"כ למאי איתאמרא, ונבשאר
מדות יש לעיין בזה בין המחלוקת של מהר"מ רי בוטון והכנה"ג, ואין להאריך
כאן, ומ"מ וודאי דמ"מ שייך בהן קצת לאקשוויי למה כתבה התורה כך, משא"כ
בק"ו שאדם רן מעצמו, שלפעמים לא סמכה התורה על זה כמבואר במפרשים,
וא"כ בגז"ש היכא דיש כמה מחולפים ויכולין למילף כולוהו מכח הגז"ש, א"כ
אפשר דבמקצתיהו לא סמכה התורה על זה, דאפשר דאיכא דלא גמר לכולוהו
דיני בגז"ש, משא"כ בההיא סוגיא דהשוחט והמעלה דף ק"ז ע"ב, דכולוהו חדא
מילתא נינהו משום דהויין עבודה בפנים נחייב עליהו ונלמוד מבינייהו, א"כ
אי איכא דיליף מבינייהו לקבלה והילוך, כ"ש לזריקה דעיקר עבודה היא וליכא
למטעי בה, ודו"ק.

שוב מצאתי שיש לעיין בזה בספר כריתות חלק לשון למודים תחלת שער הראשון גבי שני כתובים הבאים כאחד עיין שם, והרבה צ"ע בדבריו, ועיין מה שהאריך בספר יבין שמועה כלל קנ"ה מרפ"ס' ואילך בדבריו, ואין הזמן מסכים לעיין כראוי, אולי יוכני השם יתעלה עוד לעבדו מתוך הרחבה עוד יותר שנותי וללמוד וללמד תורתו לשמה ויעלה לנו נפלאות מתורתו, אמן.

סי' תקט"ו. עשה הוא קל מלא תעשה.

נ.ב. עיין בענין זה בתשו' מהרי"ק סי' קל"ט, וצ"ע שם.

סי' תקנ"ז. בא"ד. ומה שכתב [בעל הלכות קטנות] עוד להכריח דר' חנינא ה' גדול מלוי, מרקאמר דאי משתכחא תורה מהדרנא לה מפלפולי, לפק"ד אין זה הכרח כלל, דלאו בחריפות ובפלפול תליא מילתא, דהא אמרינן בפרק זה בורר (כ"ד א') כל הרואה ר"מ בבית המדרש כאילו עוקר הרי הרים ושוחנן זה בזה, ואפ"ה אמרינן עלי' בפ"ק דעירובין (י"ג ב') דלא קבעו הלכה כמותו לפי שלא יכלו חבדיו לעמוד על סוף דעתו וכו', ובהכי ניחא נמי מה שהפליג עוד מהר"י חאגיז להודיע גדולת ר' חנינא שהניחו רבי ראש ישיבה במקומו, דלפק"ד אין זה כדאי להודות שה' גדול מלוי מחמת חריפותו, דאדרבא מרמנייה רבי ראש ישיבה שמע מינה שהכיר בו שה' סיני ובקי בשמועות, כדאמרינן בסוף ברכות ובסוף הוריות דלימנות ראש ישיבה סיני עדיף.

נ.ב. זה אינו ראי', דלא בשביל כך נאמר בכל מקום דלאו בחריפותא תליא מילתא ואין לך אלא מה שאמרו חכמים, תדע דהרי אמרה התורה בפירוש אחרי רבים להטות, ואעפ"כ אמרו ז"ל שאני בית שמאי רמחדרי מפי, וא"כ סוף סוף היכא דאין לנו בידור מי ה' בעל שמועות יותר שאמר מפי הקבלה, ווראי שיש לנו לפסוק כמאן דחריף מפי, וכ"ש שקשה מה שכתב ובהכי ניחא כו' דאדרבא כו', לקוצר דעתי לא ידענא מאי אדרבא, דא"כ כ"ש שהא גדול בתרתי, סיני מדהכא דמניי רבי, ועוקר הרים מההיא דלעיל.

סי' תר"ט. רב יהודה בר ליואי ושמואל, הלכה כרב יהודה בר ליואי, דמדבעא ר' יוחנן מיני' בפרק אלו קשרים, משמע רעדיף מיני' הוא, וק"ל ר' יוחנן ושמואל הלכה כר' יוחנן.

נ.ב. לענ"ד אי מהא לא אריא, דשמואל נמי גדול מר' יוחנן הוי, דהא אמר אית לי רב בבבל, ועיין לעיל בטעמא דהלכתא כר' יוחנן לגבי רב ושמואל.

סי' תרס"ג. בא"ד. ויותר על כן מצינו שהיו מקפידין שתאמר המימרא באותו הלשון עצמו ששמעוה מפי רבם, הגם דליכא נפקותא בינייהו לענין דינא. נ.ב. חרוש גדול מזה במשנה (עדיות פ"א מ"ג) הלל אומר מלא הין מים שאובים כו', ועיין שם בפ' המשנה לרמב"ם ז"ל.

סי' תרס"ז. תרי סתמי דסתרי אהררי בתרי סררי, הלכתא כסתמא בתרייתא.
נ.ב. עיין בענין תרי סתמי דסתרי, בתשו' מים עמוקים למהראנ"ח סי' ע"ד מן דף ק"ל ע"ד עד דף קל"א ע"ג.

כללי הרמב"ם סי' ל"ב. כל מקום שאומר הרמב"ם בחבורו, וכן הודו רבותי ז"ל הוא רומז לר' אלפאסי ורבי יהוסף הלוי ז"ל וכו', תשב"ץ חלק א' סי' ע"ב. וכ"כ בעל בית דוד על ח"מ סי' ה' כלל י"ט, ואני עני ואביון אומר שאם קבלה נקבל ואם לדין יש תשובה, ואף שבעל שלשלת הקבלה כתב עור כן בשם המגדל עוז ובשם המרדכי וכ"כ עור בעל צמח דוד, נראה אחר המחילה הראוי' רזה אינו מכמה מעמים וראיות מופתיות.

נ.ב. גם הרב בעל קורא הדורות הביא דברי מגדל עוז, ותמה אני עליו שהוא עצמו הביא דברי ס' קבלת הראב"ד שר' יהוסף הלוי ישב על כסא רבו רב אלפס ז"ל ל"ח שנה, ונמצא שמת בשנת תתק"א וכמבואר שם בס' קבלת הראב"ד ז"ל, ובוודאי יש לסמוך עליו בזה יותר מכל המחברים, אם מצד מעלתו ואם שהוא הי' עד ראי' כמבואר שם, וכ"כ המחבר לקמן בשם ס' יוחסין, ובעל קורא הדורות עצמו הביא בשם הרמב"ם ז"ל בפ' המשנה שגמר ספרו הנ"ל בשנת אלף תע"ט לשטרות, וכתב עליו שהוא שנת ר' אלפס תתקכ"ח ליצירה, נמצא שהי' הרמב"ם בן שלש שנים כשמת ר' יהוסף הלוי ז"ל. ויש לתמוה מזה ג"כ על ס' היוחסין שהביא המחבר הזה שהרמב"ם נולד בשנת תתס"א, וכתב באיזה יום באיזה שעה, וזה אינו, אחרי המבואר כנ"ל, וגם זה שכתב בשם מהר"ש אלגאזי ווראי דליתא, ותו לא (מירי²).

בסוף הספר בדף פנוי, כתב וז"ל: אפילו. חילוק בין אפילו ולואפילו. עיין בסוף ס' יד אהרן א"ח כלל מ' בשם הלק"ט בשם הרא"ש, ואני כתבתי בגליון שנעלם ממנו שהוא בתוס' מנחות דף מ' ע"ב ד"ה תכלת, עיי"ש. מיהו בפוסקים נ"ל שאין לדקדק בזה, כאשר נראה מהרמב"ם ז"ל, רהגם רדייק בלישני' טובא כידוע, מצאתי במקומות אין מספר שלא דקדק בזה, ומהם, בפרק ו' מהל' שבת הלכה כ', ושם פרק ששה עשר הלכה ה', ובהל' תפלה פרק י"ב, ובפרק ו' מהל' ת"ת הלכה י"ב נקט לישנא דאפילו, ובהלכה י"ד ואפילו, ושם בפרק ה' הרבה פעמים נקט ואפילו. מיהו בלישנא דאפילו גופי' יש לדקדק.

(2) מכוּנה גדולה היא בין כותבי הדורות, מתי נולד הרמב"ם ואימתי נפטר. ועיין בכר"ש קונטרס קי"ח עמוד מ"ז בשם ספר תיקון יששכר.

בדין הוחזק שאין לו אחים

מהגאון מוה"ר נח שמואל ליפשיץ אבר"ק טורבין זצ"ל⁽¹⁾

שו"ת בנדרון עגונה מסווערו

הנה בנידון זה שאמר הבעל יש לי אחין סביבות ק' יערמלוב, קורם הקדושין⁽²⁾, לא הוזכר בראשונים ואחרונים כלל מזה לאסור ... היכא דלא אחוין כלל אינו נאמן לומר יש לי אח, והוחזק באחי, פירש"י ורשב"ם, כאשר שמענו קול שיש לו אח, אולם כשאתחזק הקול על ידי דיבורו אינו נאמן, ומצד דלא מהימן לאפקועי מחזקתה, ולא מבעיא לתשובת הרא"ש ז"ל שהוכח בב"י סי' קנ"ז דעד אחד לא מהימן להפקיע מחזקתה, ודאי דאינו נאמן, אף גם זאת יש לומר, דרש"י והר"ן ז"ל שכתבו דאמירת יש לי בן מועיל שלא להאמין ליכנס לומר אחוה דמיתנא אנא, ומזה הוציא הרב כ"ש דהם חולקים על הרא"ש, אין הכרע, די"ל דכוונתם כמו שכתב הרמב"ן ז"ל בב"ב (קל"ד ע"ב) דמשה אינו נאמן לומר זה בני משום עבירה לגלויי, משום דבמידה שיתברר הרבר לאחר מותו לא חש לשקר, ולהכי הוצרך הש"ס למעמא דבירו לגרשה. ולפ"ז משה י"ל דמבלעדי אמירתו יש לי בן, הי' מהראוי להאמינו ליכנס משום עבירה

(1) נולד בשנת תק"מ לפ"ק לאביו הגאון מוה"ר יהודה ליב ליפשיץ אבר"ק אפטשני זצ"ל. בשנת תקנ"ג נשא אשה בתו של הקצין ר' וואלף מעיר קאזמיר, ונתיישב שמה. בשנת תקנ"ח לפ"ק נתקבל לאבר"ק טורבין, ואחר איזה שנים שב לעיר קאזמיר, ובשנת תק"ץ לפ"ק נבחר לאבר"ק בעזין. הי' מגדולי תלמידי הגה"ק הרבי מלובלין ז"ע, והסתופף בצלו פעמים רבות. נרפס ממנו ספר זר וזהב ומנחת יהודה (ביאורים על ספר המכריע), וספר דברי שמואל (על מס' שבת), ואיזה תשובות ממנו נרפסו בשו"ת תירוש ויצהר בסופו בקונטרס תפארת בנימין. נלב"ע ער"ח שבט שנת תקצ"ב לפ"ק, ומנ"כ בעיר שעפס. – תשובה זו הועתקה מכתיו"ק המונח בננוי ירדנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד המפורסם מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן. ישא ברכה מאת ד'. (תשובה זו נקראה באיזה מקומות, ועי' נקטען כמה תיבות, ואף איזה שורות חסרים בה, וחבל).

(2) כדי להבין על נכון דברי השאלה והתשובה, יש לעיין בשו"ת בית אפרים חלק אהע"ו סי' נ"ט, שם אליו פנו בשאלה זו, ונעתיק כאן תוכן הדברים בקצרה: איש אחד בא למקום שאין מכירים אותו, ושירכו לו שם יתומה אחת, ובעת השירוכין אמר שיש לו אב ואחים סביבות ק"ק יערמלוב, ושם כך וכך, ואח"י ואמה של היתומה הסכימו להשיא אותה אליו. זמן קצר אחר הנישואין נפטר בלא בנים, ושלחו הב"ד של העיר ההוא לק"ק יערמלוב לחקור אם ימצאו שם האחים של האיש, כדי שיתנו חליצה, ולא מצאו, וגלל כן ישבה האשה האומללה עגונה יותר מי"א שנה. בראותה כי לא עלתה ארוכה למחלתה, ותלך לדרוש בבתי דינים שבישראל להוציא לאור משפטה, והגבה גביית ערות בב"ד של מקום האשה, שמלאו לה כ"ג שנים בתענית אסתר תקע"ג, וכניסתה לחופה עם האיש ההוא היתה בר"ח אדר ראשון תקס"ב, והבעל נפטר קודם חג השבועות בשנה הנ"ל, ולפי דברי האשה לא הי' מתדר לה עמו ועריין בתולה היא, ע"כ. (ועיין להלן בתשובה זו, שמפלפל בדברי הגאון בעל בית אפרים בתשובתו שם).

לגלוי, משא"כ בבעל לא שייך עבירא לגלוי. ומיושב בזה קושית מהרש"א ז"ל, ומצאתי שגם הפ"י כתב כן, וששתי.

ולא תיקשי על זה מדוע לא האמינו ליבם לומר מת אחי שאייבם את אשתו, והלא הוי עבירא לגלוי, יש לומר דחיישינן שמא עיניו נתן בה, כמו שכתב הרמב"ם ז"ל, והוי דומיא דהרגתו לא ישא את אשתו, ולא מהימן להפקיעה מחזקת איסורא, משא"כ הכא שהיא מותרת, והיבם רוצה לחלוץ, יש לומר דנאמן משום דעבירא לגלוי, ומכ"ש דיל"ד דס"ל דיבם שרוצה לחלוץ, סמכינן אחזקת אין אדם חוטא, והגם שרוצה להפקיעה מחזקת היתרה, עכ"ז בחליצתו מתירה לעלמא. וגם מ"ש הב"ש דהנמוקי יוסף דס"ל ריש לי בן מהימן באחזק באחי, וס"ל דכיון דלא מוחזק אי אית לי בני, לא חשוב כמוחזק דלית לי בני, ולא הוי מינו במקום חזקה, בע"כ דס"ל כהרא"ש. ג"כ אין הכרע, דנמוקי יוסף לשיטתו אזיל, כמו שכתב הש"ך בכללי מינו סי' פ"ב דמגו במקום חזקה גרוע אמרינן לנמוקי יוסף, וא"כ י"ל דס"ל דלא מוחזק באחי חשוב שפיר כמוחזק דלית לי, רק דעכ"ז הוי חזקה גרוע, ולזה ס"ל לנמוקי יוסף דאמרינן מינו במקום חזקה ביש לו בנים. גם י"ל כמו שכתב הבית מאיר דאם חשו בקול הגם דמוחזק דלית לי אחין, מהיכי תיתי לא נחוש לאמידת יבם לומר אחוה דמיתנא אנא יעו"ש.

וגם לפמ"ש בתשובתי באריכות דנהי דבלא אחזיק יש ספק ספיקא כמו שכתב הרשב"ם ז"ל, עכ"ז בין אם נאמר דס"ס מטעם רוב, כתבו האחרונים דבאיכא לברורי לא סמכינן אספק ספיקא, ובין לסברת הרמב"ם דס"ס שרינן משום דספק ראשון מן התורה לקולא, וכשנתוסף עוד ספק הו"ל ספק דרבנן ולהקל, עכ"ז באיכא לברורי ספק ראשון לחומרא, כמו שכתב הפרי חדש ומהרי"ט ז"ל, וא"כ כשאומר היבם אחוה דמיתנא אנא, ורוצה לברר על ידי הכרה, דכלא"ה אין חולצין, [שפיר] נאמינו, משא"כ בבעל לא שייך זאת. וגם י"ל דביבם בעינן הכרה, דק דע"י קרובים סגי, וא"כ כל דאיכא [ריעותא, אומרים] אנחנו שהחזקה דלא אחזיק לן באחי היתה בטעות, וא"כ הוי אמינא דלא נהימני' במה שאמר יש לי בנים מקודם דס'..... כאלו ה' מוחזק מקודם באחי, לזה אמר רש"י ז"ל רלאו כל כמיני', ויש לי בנים מהני לענין דלא סגי בהכרת קרוב רק [בהכרתו] ובעדות גמורה שבאים אח"כ ס"ל לרש"י ז"ל דלא מהני לרש"י אמירתו שאמר קודם יש לי בנים, מרלא מפרשי כהרא"ש ז"ל דיש לו בנים ... מוכח כנ"ל.

הרי בררתי בעזרי דרעת כל הפוסקים נכונים להרא"ש ז"ל דלא מהימן עד אחר לאפקועי מחזקתה ... וגם דאם נאמר דס"ל דע"א מהימן, מ"מ הבע"ד י"ל דאינו נאמן לאסור, דכל עיקר שהוציאו הראשונים ז"ל להורות דהיכי ד... הבע"ד מהימן, היינו משום דנאמנות העד ילפינן מוספרה לה, וזהו דק להיתר. ויעי' בפני יהושע שכתב לגבי שבוי' דמספיקא [סמכינן אנאמנות] דעד אחד נאמן גם להשיאה, ממילא דהבע"ד נאמן, צ"ע דהא אירך מ"ד דס"ל דזקק לשבועה

יוכיח, דהבע"ד אינו זוקקו לשבועה. ויעי' .. שכתב דלהרא"ש דע"א לא מהימן וביבמה ליבם נאמן, משום דהתם העדים הוא להתיר, משא"כ כאן העדים הוא לאיסור, א"כ ... לענין נאמנות בע"ד ג"כ כן.

אולם מקור פקפוק באיסור בנדרן דידן, שדא בי' נרגא הרב מוהרי"ט ז"ל בסי' פ"ב, וצידד דמכיון שאמר קודם הקידושין שיש לו אחים, דמי לההוא ראשתמודעינהו דסמכינן על קרוב, יעו"ש. והגם שאינני כדאי להשיב על דבריו הקדושים, עכ"ז תורה היא, דלא דמי כלל לההוא ראשתמודעינהו, דשם ידעינן שיש אח, רק דלא ידעינן מי הוא, ולכן מהני הגילוי מילתא על ידי קרוב, משא"כ לצרף אמירתו לגילוי מילתא לומר שיש לו אחים, זהו עדות גמורה, ולא מהני, [וכן כתב] בספר בית מאיר לענין דאין ע"א נאמן, דמאי שנא מאשתמודעינהו, וחילק כמו"ש. ובאמת מצאתי להדיא במרדכי פרק האומר לחלק ולומר דאין סומכין במנין שנים על קרובים, דהא דסמכינן בהכרה משום גילוי מילתא, היינו משום דמוחזק באח בלא"ה, אבל באם אינו מוחזק בלא"ה שהוא אח, חשוב זו עדות גמורה. (ויעי' בנודע ביהודה סי' צ"ג שאסברה בטעמו משום דעד אומר נגד הרוב, דרובא דעלמא לאו אחוה דמיתנא, צ"ע דע"כ יש אחר שהוא אח, וכן הפנ"י בסוגיא דקדשתהי הקשה כן, דהאיך נאמינו נגד הרוב, שרובא דעלמא הוא המקדש. תקשי ג"כ כן, דע"כ יש אחר שקידש, ושאני רובא דאולינן בי', ופשוט).

וגם לשיטת הרי"ף ורמב"ם דס"ל דהגם דאינו מוחזק לאחיו, עכ"ז מהני הכרת יבם ע"י קרוב, עכ"ז מוחזק עכ"פ שיש לו אח ודאי, משא"כ [בנ"ד]. וזולת זה י"ל דגם רבינו מוהרי"ט וסיעת מרחמוהי מורו בנ"ד, דהנה לפמ"ש ה"י בסי' קנ"ו בשם הריב"ש ז"ל לפרש דברי הרי"ף, הוא שעדים כשרים שמעו מקודם מפי הקרוב וקמן שזהו אחיו והכשרים מעידים לפני ב"ד, משא"כ אם הקרוב מעיד לפני ב"ד לא מהני, א"כ י"ל בקיבוץ החכמים שמה נתוועדו לאסור רק בנידון שלהם, שער כשר שמע מפי הבעל שהסח לפי תומו קודם הקידושין ... וחישבו לגילוי מילתא להאמינו לאסור, משא"כ בנ"ד לפי המבואר בנב"ע, לא שמע ממנו שום אדם שיש לו אחים ... ובזה י"ל דגם הגאונים ז"ל מודו להיתר, מכיון דהם דימו גילוי מילתא דהכא לגילוי מילתא דהכרה עפ"י קרוב .... גם בהכרת יבם לא סמכינן עליו, ומכ"ש לפמ"ש הרמב"ם ז"ל בטעמא דהכרת יבם ..... והבן.

וגם בלא"ה כאשר נתבונן ברברי הרי"ף ז"ל דיהיב טעמא דהכרה על ידי קרוב מהני, משום דלאו אממונא ואיסורא קמסחדי כי אם מגלי מילתא, ולכאורה תיקשי דלמה לי האי טעמא, תיקשי כמו"ש הר"ן ז"ל בההיא דקדשתהי, דמבדר הדבר למי נתקדשה ואינה מוציאה מחזקתה יעו"ש, וא"כ בחליצתו נסמוך אסברת אין אדם חוטא, רק דבאמת זה אינו, דמצד הרין לא היינו צריכין להכרה, מטעמא דאין אדם חוטא (ואנן קי"ל כרב אסי דנאמן גם לכנוס), רק דחז"ל תיקנו דאין חולצין אלא א"כ מכירין, משום ב"ד טועין, ולפ"ז צדקו דברי

הרי"ף ז"ל, רלא נקט טעמא דמבדר, מכיון דמה יועיל ויצליח לענין תקנת חז"ל דבעינן הכרה להריא, ולומר דמבדר מי הוא היבם, מכיון דבלא"ה יהי' מבורר הרבר שהוא היבם על ידי חליצתו, ומצר אין ארם חוטא, רק רחשו לב"ר טועין, וא"כ גם שהוא מבדר לא מהני, דטעמא דמבדר לא מהני כי אם לעיקר הדין רלא חשוב דבר שבעדות בקרשתי, ולהכי יהיב טעמא דגילוי מילתא בעלמא הוא, ולכן מהני הכרת קרוב, ופשוט ונכון.

ולפ"ז אורא לי' פקפקו של מהרי"ט ז"ל, דבלא זה מהני הגילוי מילתא לענין הכרה, מכיון שלעצמות החליצה יש כאן סברא אין ארם חוטא, ומבורר בלא"ה שהוא היבם, משא"כ דנאמר לצרף אמירתו יש לי אחים רקורם הקרושין, לגילוי מילתא, לאסרה ולהפקיעה מחזקת היתרה, לא אמרינן כנ"ל, ובפרטות דלמ"ש י"ל דגם מהרי"ט וסיעת מרחמוהי מודו בנדרן דידן.

עתה באתי לבאר את אשר שרא נרנא דבינו מוהרי"ט ז"ל והגאונים בקיבוץ, לאסור מצד רמחזיקין מאיסור לאיסור, כאשר אבאר בעזה"י לקמן. הנה נפלות בעיני על שלא הביא מהרי"ט ז"ל פלפול הפוסקים בי"ר סי' נ' רלא אמרינן נשחטה הותרה, היכא ראיכא דיעותא מחיים, ומשום דבשעה שנולד הספק היתה בחזקת איסור, והש"ך והפ"ח וכו"פ פלפלו שם במועצות מזה, ומרוע לא הביא מהרי"ט שום גילוי מזה. ונלע"ד רי"ל רכוונת דמ"א ז"ל אינו מטעם דבשעה שנולד הספק הי' בחזקת איסור, רי"ל דאין מחזיקין מאיסור לאיסור, רק דטעמו של הרמ"א ז"ל הוא כמו שכתבו התוס' חולין ויבמות, דהיכא דשכיחא לאיסורא כמו ספק דרוסה לא אמרינן נשחטה הותרה, וא"כ במים בראש, שהוא דומה לספק דרוסה, לכן לא אמרינן נשחטה הותרה, וכן מורה דעת הרשב"א ז"ל ביבמות, שהקשה אהא דקאמר הש"ס אשה זו בחזקת היתר עומדת, אלמא דאין מחזיקין, הגם שבעלה עדיין חי, ובספק בשחיטה אמרינן דבחזקת איסור עומדת, אלמא דמחזיקין, ותיריך דשאני בהמה, כל שלא נשחטה כהוגן אסורה עד שיתחרש בה מעשה המכשירה, ולכן כיון שאנו באין להתירה מצד ההכשר שנעשה בה, אמרינן עליו להביא רא' שנעשה בה הכשר הראוי, אולם בצרת ערוה מכיון שמת בעלה, קברו מוכיח שמותרת, ומכיון שאתה רוצה לאסרה בשביל מעשה הנדרושין, עליך להביא רא' שאסורה, יעו"ש. וממילא בנשבר הגף או מחט בבית הכסות, דמי שפיר לצרת ערוה, מכיון דהספק הוא אי ניקבה [מחמת] זה הריאה, י"ל דאוסר הרשב"א ז"ל מצד שהמעשה בודאי נעשה, רק אנו מסופקין אם המעשה הי' בירי שמים או בירי ארם, לכן אסור, וכ"כ ... באריכות, ולזה לא הביא מהרי"ט, רי"ל דס"ל דבזה אין ענין להחזקת איסור, ולכן הביא אינך דאיות, יעו"ש.

ובהא דהביא מהרי"ט מההיא דבא ליטהר מטומאת מתים דטמא, והיינו משום דמחזיקין מאיסור לאיסור, כבר כתב השב שמעתתא דבזה הלכתא .... טומאות התהום טמא בזה, ואני מוסיף בה דברים, דתני התם שחוקת טמא טמא, שרגלים לרבר, ואי הוה טעמא משום החזקת [טומאה, למה לין] טעמא דרגלים

לדבר, אלא ודאי דמתני' מטמא טומאה ודאית, ולהכי אמר רגלים לדבר, והוי דומיא דסוטה שטמאה ודאית, וכדמקשי במס' נדה דנילף ספק טומאה ברה"י מסוטה, ומשני דבסוטה יש רגלים לדבר, ופשוט. וגם בלא"ה ליטוהר מטומאת מת וזיבה [הוין] איסור חר, משא"כ זיקה ואיסור אשת איש, ב' ענינים נפרדים. גם הראי' שהביא מהרי"ט מהא דספק בשחיטה דהוי גבילה, [אע"ג] דנפקע אבר מן החי בנחירה, י"ל ג"כ דלישראל דבשחיטה תליא מלתא ונמשך איסור אמ"ה עד שעת פירכס, ולכן מיחשב אבר מן החי כל זמן שלא נשחט שפיר, וגם י"ל דעל הבהמה יש ב' איסורים, אבר מן החי ומצות שחיטה, ולכן כל כמה דלא תיקנו בהכשר מבורר, נחשב כספק, ומלכד זאת דעת התוס' באין צדין (ביצה כ"ה ע"א) דמשום איסור שאינו זכוח קאתינן עלה.

גם הראי' שהביא מהרי"ט ז"ל מהא דאמרינן בב"ב (קל"ה ע"א) נקל באשת איש, כבר כתב השיטה מקובצת דלאו טעמא משום החזקת איסור, כי אם מצד דאיכא לדבורי, יעו"ש. ומה שדימה מהרי"ט ז"ל לחזקה שאינה מבוררת, יש לחלק דחזקה שאינה מבוררת היינו רק היכי דגולד ריעותא שמחליש כח החזקה בודאי, כגון .... ואינך שנעשה בודאי מעשה טריפה, משא"כ הכא, גם באמירת העד שיש לו אח, אכתי אנו מסופקין אם אמת נמצא בשפתיו, על זה [יש] לאוקמי אחזקה, וכעין זה כתב הכרתי ופלתי סי' נ' אמה דלא כתבו התוס' טעמא בגבינות משום דגולד ריעותא מחיים, יעו"ש.

אמנם באמת אין ענין גידן דידן דומה לגידן מהרי"ט, וי"ל דמודו בג"ד, דשם בא עד אחר שיש לו אח, וא"כ נתברר שהחזקה שהיינו מוחזקים דלית לי אחי, הי' טעות, ולזה י"ל הגם דבעלמא לא מהימן עד אחר, ס"ל למהרי"ט דהכא נאמן מכיון דאין כאן הפקעה מחזקת היתר כיון דהי' בטעות, משא"כ כאן שאמר ששכיבות יערסלוב יש לו אח, ונמצא ששקר ענה באחיו, חזינו שהחזקה שהיינו מוחזקים בה לאיסור, הי' בטעות, ממילא חזקת היתרא כדקאי קאי. ותו, דבמקומות של מהרי"ט הי' נוהגין שכל זמן שלא נתברר שאין לו אחים, היו מחזיקין ביש לו אחים ולא היו משיאין לו אשה, וא"כ קימו וקבלו על עצמם להשוות לא מוחזק באחי, כאלו מוחזק דאית לי, וא"כ היתה האשה בחזקת זקוקה עפ"י תקנתם, רק שנשבע דאין לו אחין, ולאחר שבא העד ונתברר שנשבע לשקר, היתה זקוקה כמעיקרא, משא"כ במקומינו שלא מוחזקים באחי, חשוב כמוחזק דלית לי, וא"כ אשה זו בחזקת היתר קיימא, וי"ל דגם מהרי"ט והגאונים מודו לנ"ד שמותרת בלי פקפוק. (חסרים כאן איזה שורות).

ומה ששרא בי' נרגא הרב שב שמעתתא להוכיח מתוס' יבמות ל' (ר"ה האשה), שהקשו דבגירש ואח"כ כנס ליכא חזקה, אע"ג דאיכא חזקה דהיתרא דקודם נישואין, ש"מ רכל שנולד הספק בעידן חזקה איתרע חזקת היתר. לענ"ד אין כאן הוכחה כלל, דעצם יסוד חזקה מעיר על הרבר שלא נעשה, וא"כ היאך נאמר משום דיש לה חזקת היתר קודם הנישואין, נפל הגש דוקא קרוב לו ואינה זקוקה, וכל ספק במקרה לא שייך לאוקמה על חזקה, ודומה לזה הא דמביא

אשם תלוי נימא העמידנו בחזקת כשרות רלא אכל חלב, אלא וראי רליתא, ראמו משום רכשר הוא נאמר שלא נזדמן לו המקרה לאכול חלב, והבן. משא"כ להאמין לבעל ריש לו אחין, לזה מיקרי שפיר עקירת רבר מחזקה, רחזקת היתרא מעיר שאינה זקוקה וכנ"ל, ונכון וקים הרבר לע"ד.

והנה באמת י"ל דגם הגאון מהרי"ט וסיעתו מרחמוהי מודה בנ"ד, רשאני בעלמא רמחזיקין מאיסור לאיסור היכא שיש ריעותא ברורה כגון טומאת התהום, או נשבר הגף ורומיהן, רק אין ידוע אם ניקבה מחיים, משא"כ נידן רידן שאמר סתם יש לי אחין, יש לומר ראאחין מאם כיון, ואין כאן ריעותא ברורה וכ"ע מורו דאין מחזיקין מאיסור אשת איש לאיסור זיקת, לומר רלא כיון אאחין מאם רק אאחין מאבי, ומה יוסיף תת כח החזקת מאיסור לאיסור, לומר רמחשבתו היתה אאחין מאב, ונכון.

ומה שצידר הרב הגאון מוהר"ז נ"י מבראדי לומר, רחשיב הוחזק האיסור עפ"י עצמו, כמו שכתב הר"מ ז"ל פט"ו מסנהדרין רבאומר חלב כליות הוא זה, ואכל אחר שהתרו בעדים לוקה, עכ"ד. לענ"ד לא רמי, רשם הועיל אמירתו עכ"פ לשווא החתיכה שהיינו מספקין בו לאיסור, ומכיון שהועיל באמירתו להחזיק החתיכה לאיסור, ממילא לוקה זה שאכל אחר שהתרו בו, משא"כ הכא בעת אמירתו שיש לו אחין לא הועיל כלל. גם י"ל רשאני התם רלא אתחזק החתיכה מקורם לא בהיתר ובאיסור, ולכן יכול להחזיק באיסור עפ"י עצמו, משא"כ הכא דאתחזק היתרא, אינו נאמן לומר יש לי אחין להפקיע מחזקתה כנ"ל. גם שאני התם, ראמר להריא חלב כליות זה, משא"כ נידן רידן שאמר סתם יש לי אחין, יש לומר ראאחין מאם כיון, ובמאי הוחזק האיסור, ולזה לא רמי לאמרה ל' יום שהיא נרה רלא מהני אמתלא לרעת קצת מהפוסקים, רשאני התם שאמרה בפירוש שהיא נרה, משא"כ הכא יש לומר ראאחין מאם כיון וכנ"ל.

ומה שצידר הרב חנ"ל עפ"מ ש הר"מ ז"ל פרק קמא מאיסורי ביאה רבאומר כהן אני ונשא גרושה לוקה, והר"מ מיירי בלא הוחזק, הא בהוחזק גם היא לוקה, ושפך סוללה על המשנה למלך שתמה על הר"מ ז"ל שלא ביאר רבהוחזק מיירי, ואררבה בהוחזק גם היא לוקה, יעו"ש באריכות. לענ"ד מקום הניח לי להתנדר בזה, דהנה הר"מ ז"ל בוראי מיירי בלא הוחזק, והוא מכתני ספק בזה"י שאין לו כתב יוחסין ולכן הוא אינו לוקה, דגם בעצמית הכהונה יש ספק אם הוא כהן גמור, אבל בהוחזק שיש לו כתב יוחסין, בוראי גם היא לוקה, ולכן לא הזכיר הר"מ ז"ל כלל מהוחזק. ומעתה נדון רידן רומה שפיר לכהני ספק, כמו רשם אינה לוקה מצד ריש ספק אם כהן גמור הוא, כמו כן יש כאן ספק אם כיון אאחין מאב, ולכן לא מיקרי הוחזק לגבי דידה, ופשוט רבכה"ג באם ה' חוזר ואומר שכוונתו היתה אאחין מאם, ה' יכול לחזור ולא חשוב חוזר ומגיד מכיון דהגרה ה' חוץ לב"ד, ולזה לא אמרינן מיקרי הוחזק האיסור לגבי דידה, והבן. ומעתה אשיחה וידרוח לן היתר נכון בס"ד.

(א) דהגם רמצינו לענין עדות רשינוי מקום לאו מחקירות ובריקות הוא, כל זה שייך אם הנאמנות נובע מצד עדותו, ומחשבינן אמירתו לממש, משא"כ

בנ"ד, דעצמות הנאמנות אין מקום להאמינו רק מצד דנאמר רמחויקין מאיסור לאיסור, ובזה י"ל רכאשר נמצא ששקר ענה באחיו ומראה מקום שציין הוא שקר, ואיך נאמינו מצד החזקת איסור, וזהו נכון בסברא.

(ב) צידוד היתר ב', עפ"י מה שמבואר בנודע ביהודה סי' ס"א שצידד לומר בקידושי קטן לצרף ספק במה שאמרה לא נבעלתי, והגם דמפי מל' יום לא מוקי אינש אנפשי', זהו שייך דוקא בבעילה ראשונה, משא"כ לומר שלא נבעלה מהביאה ראשונה לאחר הגדלות, לזה י"ל דנאמנת, והגם שאמרה שלא נבעלה כלל, י"ל דפלגינן דיבורה, רק שלא רצה לסמוך על זה מכיון שאמרה שלא נבעלה כלל, א"כ אינה בקיאה בהט' נחוש דילמא הערה בה ולא אדעתה יעו"ש. ולפ"ז בנ"ד שפיר יש לצרף אמירתה שאומרת לא נבעלתי, עכ"פ לענין שלא נבעלה אחר הגדלות, ופלגינן דיבורה, ואין לחוש לדלמא הערה בה כמו שכתב הנ"ב, דזה לא שייך בנ"ד שהיתה קטנה בעת קידושין ולכל הפוסקים אין כאן קידושי דאורייתא אם לא בעל לאחר הגדלות. ומעתה גם אם נאמר דהערה בה לאחר הגדלות, עכ"ז לא נתרצתה בקידושין, וא"כ יש כאן ס"ס ממש, ספק דלמא כיון אחזין מאם, ואת"ל דמאב כיון, ספק שלא נבעלה כלל לאחר גדלות, ולא הוי ס"ס במקום אתחזק, מצד דעל החזקה גופא אנו דנין, דאם כונתו ה' אחזין מאם, לא נכנסה מעולם בכלל [יבום], וגם דבנ"ד יש ספיקות דאת"ל דנבעלה לאחר הגדלות, שמא לא כיון לשם קידושין, והוי קידושי דרבנן .... כ"ע מורי באתחזק דמועיל להיתר.

(ג) צידוד היתר השלישי, נלע"ד לצרף מה שכתב בתשו' מבי"ט בנמצא הרג ונאבד א', תלינן שזהו שנהרג, דאם איתא שקיים הוא, ה' נשמע ממנו, ונהי דהפוסקים לא רצו לסמוך על זה, מצד דתליא בפלוגתת רבי ורבנן אי קבר שאבד הוא קבר שנמצא, עכ"ז [יש] לצרף לספק, דאם איתא שה' קיים ה' נשמע ממנו. (וכעין זה פירש' ז"ל כתובות כ"ב, ברי לי שאלו ה' קיים ה' בא.) ומעתה יש מקום לצרף ולומר מכיון שחפשו סביבות יערסלוב ולא נודע ולא נשמע משום אח, ראי' מופתית ששקר ענה באחיו, רק דעכ"ז אין אנו יכולין לסמוך על זה, מצד דנאמר דפלגינן דיבורו, ונאמינו שיש לו אחין, ולא נאמינו לענין שאמר שנמצאו סביבות יערסלוב. ולפ"ז נתעורר היתר עצום בעזה"י, מכיון דכל עיקר האיסור נצמח מצד דפלגינן דיבורו, מעתה יש לנו להאמינה ג"כ במה שאומרת לא נבעלתי עכ"פ לאחר הגדלות מצד פלגינן דיבורה, ואם לא נפליג דיבורה להיתר, גם דיבורו לא נפליג, ואין חלות מקום לנאמנותו כלל, והבן היטב, ומה גם לפמ"ש התוס' בסוגיא דאנוסים היינו, דקיום שפרות דרבנן לא פלגינן דיבורה, א"כ בנ"ד שקדושי דרבנן לא פלגינן דיבורו, ומכיון שנמצא ששקר ענה במראה מקום שציין, אמרינן שכל דבריו שקר לעין כל, והבן.

(ד) צידוד היתר ד' י"ל, עפמ"ש המלחמות ז"ל דבאומר אין לי אחין, היכי דמוחזק באחי ג"כ אינו סותר החזקה, דאפשר שמתו, ודבריו צריכין הבנה, דעכ"פ הוי נגר חזקת חיים, וצ"ל דזהו דוקא היכא דידעינן בבירור שה' חי, לא מפקינן מחזקתו, משא"כ בהחזק בעלמא, ולא ירעינן אם ה' חי מעולם, שפיר

י"ל שמא מתו. ולפ"ז יש כאן ספק ספיקא, ספק דלמא כיון אאחין מאם, ואת"ל דמאב כיון, שמא מתו. ונהי דבעלמא לא חיישינן לשמא מת, היינו ממעם דלא נרעי לחזקת חיים, ובכה"ג דהוחזק ולא הי' כאן חזקת חיים, אין כאן נגד חזקה, וגם דבע"כ צ"ל מכיון שחפשו ולא נמצא שום אח בהמקום אשר ציין, צריך להיות אחת משתי אלה, או ששקר ענה באחיו, או שמתו, וגם הא דלא חיישינן לשמא מתו בעלמא, היינו דלא נרעי לחזקה, משא"כ הכא דבע"כ אנו מרעינן לחזקת היתרא אם נאמינהו, ומאי חזית דנאמינהו ונרעי לחזקה דהיתרא, יותר נרעי לחזקת חיים של האחין, ובפרט ד"ל דלא היו לו מעולם [אחין] כלל, והבן. וי"ל דבג"ד מורו מהרי"ט והנאונים והש"ש להיתר נכון.

(ה) צירוד היתר החמישי י"ל, דהנה המעיין בגיטין פ"ט, דפסק הרמב"ם בפרק ט' מהל' אישות (הלכה כ"ב) רכל קלא דלא אתחזק בב"ד לא הוי קלא, וגם דבעינן הקול מבורר ושלא לפלוני או קדושי ספק הוי קול ואמתלא, ויעי' במשנה למלך שמה, שצירד דבקידושין דרבנן לא סמכינן אקלא, וא"כ בג"ד שקטנה היתה, הנם שהחזיק הקול עפ"י עצמו לא מהני, ובעינן הקול מבורר, והבן.

(ו) צירוד היתר ו' י"ל לעג"ד, דכיון שמבואר בתשו' הגאון מוהר"ז ג"ה, שלא ידע המתקדשת והמקדש בעת הקידושין שהיא קטנה, י"ל דאין כאן קידושין כלל, מכיון דהוא קידשה ארעתא ריש לה יד לקבל קידושין דאורייתא, ונהי דבירע שהיא קטנה, לרעת הרימב"א צריכה מיאון, עכ"ז בלא ידע י"ל דהוי קידושי טעות. ואין לדמות זה להא דמבואר בס' ל"ט דקידשה סתם ואח"כ נמצא בה מומין דצריכה גם, היינו טעמא משום קפידא וכשקידשה סתם חזינן דלא קפיד, משא"כ הכא דקידשה ארעתא דאין לה יד, ויעי' במ"ל פ"ט מאישות שצירד בשליח שקידש קידושי דרבנן דחשיב לשינוי בשליחות, כיון דבסתמא רוצה בקידושי דאורייתא, ויעי' בב"ש ריש הל' קידושין דכתב דבקידש בלשונות המסופקים הוי מקדש בלי עדים, וא"כ ה"ג מכיון דהמקדש והמתקדשת לא ידעו אי הוי קידושי דרבנן, הוי מקדש בלא עדים, וגם הבעילה שבעל אח"כ לאחר הגדלות, י"ל דלא מהני מכיון דהעדים לא ידעו אם בועלה או לשם קידושין חדשים, והבן.

(ז) בשביעית תצא האשה הלז מכבלי העינוי, והוא זה, לפי המבואר בסמ"ע סי' דע"ט לצדד ד"ל ריכיר דכתב דחמנא היינו גם באם אינו יודע שהוא בנו, ואפילו מוחזק לן שאינו בנו, נאמן, ולא הוי מינו במקום חזקה, כיון דגזירת הכתוב הוא, א"כ צ"ל אחת משתי אלה, או דגילתה התורה לנו דאמדינן מינו במקום חזקה זו, או דמצד הוראת בעל דין קאתינן עלה, א"כ אין אנו צריכין לומר דזה בני נאמן ממעם בירו לנרשה, רק בפשטות, דנתנה התורה נאמנות לאב גם במקום חזקה, וסוגיא דש"ס אולא רק אי נאמר ריכיר דכתיב רק לענין בכורה, וכמו שכתב הרשב"ם, דאל"כ י"ל דאיצטרך לענין ידושה שנפלו לאחר מיכן, ולהכי הוצרך טעמא דבירו לנרשה. ולפ"ז באומר יש לי אחין דלענין אח

לא הימנו רחמנא כלל ובמוחזק שאינו אחיו אינו נאמן, א"כ מהיכי תיתי נאמר ריה' נאמן באומר כן קודם הקירושין.

והרבה הארכתני בזה בעז"ה בסוגיא דשמעתא ב"ב בהא דאמר שמואל ליוורשו ולפטור כו', ולבסוף מסיק הש"ס רק לענין פטור יבום, גם למסקנא דמתני' בב"ב במוחזק, תקשי למה לי מתני' דקרושין ותנא חדא לגלויי למה לי, וחנני ה' בחסדו, דלכאורה מאי מקשה הש"ס דאי אמרת ריכיר דכתב רחמנא היינו רק לענין בכורה, א"כ במוחזק שאינו בנו אינו נאמן, וצ"ל דנאמן, רק להס"ד לא אמרינן במקום חזקה מינו, משא"כ למסקנא דמוחזק באח נאמן ביש לו בן, י"ל שפיר גם לענין ירושה כנ"ל. ומעתה לא תקשי למסקנא למה לי מתני' דקירושין, רי"ל ריכיר כתב רחמנא גם לענין יבום שאינו נאמן, ומתני' דב"ב הוא רק לענין ירושה, ולענין פטור יבום אינו נאמן במוחזק באחין כנ"ל, וממילא נחתין דרגא, דבאח לא הימני' רחמנא כלל, ואינו נאמן גם קודם הקירושין, והבן. מכל הלין נראה לי להתיר כבלי העיגון מעל האשה הזאת, באופן אשר יוטבו דברי בעיני חכמי העיר הגדולים דפה נ"י, ובפרטות כאשר ישום כבוד י"נ הרב הגאון מופת הדור אבד"ק לובלין נ"י עין עיונו על זה, ויוטב דברי בעיני, ואז אעשה סניף להתיר.

ולראי' באתי עה"ח,

נאו' נח שמואל ליפשיץ האבד"ק טורבין

(3) הוא הנאון מזה"ר עזריאל הלוי הורוויץ וצ"ל המכונה „דער אייזערנער קאפ“.

[illegible]

בענין דייקא ומינסבא

מהגאון מוה"ר יחזקאל פאנעט אבר"ק קארלסבורג זצ"ל

בעז"ה. ר' כ"ה טבת ת"ר לפ"ק.

לכבוד אהו' בני ידירי ורחימי, הרבני המופלג המושלם
כק"ש מו"ה מנחם מענדל שי"ע.

מכתבך הנעים הניעני זה איזה שבועות, ומחמת טרדותי לא היה הזמן
גרמא להשיב לך, גם מחמת שבקשתי לשלוח לך השו"ת שכתבתי בענין היבמה
(הידוע¹), ואמרתי שלא להכביר בהוצאות הבי דואר על מנן, כי קרוב שוק
דעברעצין, ונתתי אותה להבחור שאצלי להעתיקה, ה"ה הב' כה' אהרן בנו של
הישיש ר' יעקב מאורלאר, והגם כי מעט שהרגיל בהעתיקות מכתבים, ועל כן
כתב הענינים מעורבין, אבל מובטחנו כך שתבין כל דבר על אופניו.

והנה לא אמנע מלהודיעך כי מה שכתבת במכתבך דהכא לא שייך סניא
ליה משום שלא הכירתו מעולם, כוונת בזה להגאון בעל המחבר ישועות יעקב,
שכתב סברא כזו בסי' קנ"ז סק"ג (ד"ה ולפמ"ש א"ש), אך שכתבתי לך שלפי
מה שכתוב בשו"ת צ"צ סי' פ"ח, לרחות דברי מהר"י מינץ שהביא הב"ש סי'
קנ"ח, דלפימ"ש המפרשים דטעם שהקילו בענונה משום דאפקעינהו לקידושין,
וא"כ מה בכך דלא שייך סניא ודייקא, הא מ"מ בעד אחד ביבמה לא הפקיעו
הקידושין לפי הטעם דדייקא, בזה נדחה נ"כ סברא שלך²).

ואגב אזכיר מה שראיתי תיהא בס' ישועות יעקב בסי' קנ"ח סק"ב, לפי
דברי בעל המאור שפירש הא דאיתא ביבמות צ"ד אקילקולא דידה חיישה, היינו
רק לענין שלא תאסר על בעלה, אבל לבעל השני לא חיישה, רבלחודה עיילא
ובלחודה נפקא, ומעתה גם המתירין בעד אחר היינו משום דחיישא אקילקולא
דשני כו', אבל במומר וודאי לא חיישה, יע"ש. ובמח"כ לא דק, דהא הבעל
המאור עצמו מן המתירין עד אחד ביבמה, ואין הטעם משום דייקא, רק משום
עבירה לגלווי. (ואם) [ואולי] כוונתו למ"ש תוס' צ"ג ד"ה עד א' כו', דגם לטעמא
דעבירה לגלווי צריך דייקא וזמא, וז"ש כאן דעכ"פ דייקא קצת איכא גם בבעל
השני שתצא בלא כתובה ומפסיד הפירות שאכל וגם הולד ממזר לר"ע, רק
החולקין על בעה"מ מפרשים הסוגיא בענין אחר, ע"ש.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ק"א עמוד י"ח. — תשובה זו הניעה לירינו מאת

אחר מנכריו. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס צ"ח עמוד י"ז.

(3) עיין בספרו שו"ת מראה יחזקאל סי' צ"ט.

(4) עיין בספרו שו"ת מראה יחזקאל סי' ק' (ד"ה והנה).

עוד כתבת שם ע"ד הכ"ש בשם מהר"י מינץ כו', ונראה מזה דהם לא נסתפקו להאיסור, רק לענין אשה עצמה שאומרת מת בעלי במדינת הים כמתני' אינה נאמנת, אבל אם העד מעיד כן אף דלא איפשטא האיבעי, מ"מ לא אמרו בו לא איסור ולא היתר, בוודאי ל"ש לומר ככה"ג לא פליגי רבנן בתקנתן דלא עשו תקנה בזה עכ"ל, וזה אינו, דבמה דאנן קיימין לשיטת הרא"ש דס"ל הטעם משום דייקא, וא"כ אין חילוק בין אשה עצמה להעד, ואדרבא העד נרע ממנה, כמבואר בתוס' דף צ"ג, וא"כ כיון דבאשה עצמה לא פלוג כ"ש בעדות עד אחר, ומה שכתבת עוד, דהכא הוי הכחשה והזמה ביחד, העיר על זה ג"כ ישועות יעקב סי' קנ"ח סק"ה. עוד יש לי לפלפל בדבריך אבל אין הזמן מסכים עמדי לע"ע.

אך את זה לא אכחד מלהודיעך, על מה שנסתפק במל"מ בפ"ג מהל' יבום, כשאומר יש לי בנים דנאמן במנו דאי בעי מגרש לה, אם היא כשרה לכהונה, ע"ש. נלפענ"ד הוכחה קצת דפסולה לכהונה, דהנה כבר נדחקו המפרשים כמה שפי' הטור ומחבר לחלק בין עדים על האחין או שהוא מוחזק באחין, דכשיש עדים אינו נאמן לומר יש לי בנים במנו, וע' ב"ש סי' קנ"ז סק"א מה שכתב בשם הב"ח, שגם בבית מאיר תמה ע"ז, דבשלמא אם הי' סותר העדים דהיינו כשאומר אין לי אחין, שפיר יש לחלק דרוקא נגד החזקה נאמן במנו, אבל לא נגד עדים, דהוי מנו במקום עדים, משא"כ כשהוא אומר יש לי בנים כו', דאינו סותר שום חזקה רק מחמת שהיא בחזקת זקוקה ליבם, א"כ מה חילוק יש בין היא זקוקה ע"י אחין או ע"י חזקה.

והנלפענ"ד בזה, דהא בלא"ה אינו טובה כ"כ, דשמא אינו רצונו לפסולה מכהונה או משום נט, כמ"ש למעלה, רק ע"כ צ"ל דהעיקר הוא משום תקנת ענונה שהקילו בכמה ענינים, וא"כ כשיש כאן עדים שיש לו אחין אינו תקנת ענונה, שהרי יכולין לחלוץ לה, א"כ אינו נאמן במנו. וא"ש הטעם דאינו נאמן רק כשהוחזק באחין, דיש בו תקנת ענונה, אבל לא בעדים. אלא דעדיין יש להשיב האיך יחלוץ לה, ניחוש שמא יבואו עדים שיש לו בנים כדבריו, וכשאתה מצריכה כרוז לכהונה, וא"כ יהי' הדין לא תחלוץ ולא תתייבם, והו"ל תקנת ענונה, אעפ"כ צ"ל דגם בלא"ה פסולה לכהונה, כיון דהיתר הוא ע"י מנו, דאי בעי מגרש לה, כמ"ש המל"מ, ושפיר חולצת. והגם שאינני אומר כן להלכה למעשה, וידעתי שיש לפקפק בזה, רק מחמת שהוא דבר שכלי לא נמנעתי מלהודיעך.

עוד נסתפק המל"מ שם, באונס ומוציא שם רע, אם נאמן במנו דאי בעי מגרש, וע"ש בהמגיה שכתב דאפשר דלא ניחא לה בנט דטב למיתב מן דו כו'. ודבריו תמוהין, דהא אין כוונתו לגרשה עכשיו רק שיכין לגרשה סמוך למיתה, כמ"ש תוס'..., אך מעיקרא דרינא אין כאן בית הספק כלל, דא"כ תקשי לדין דאסור לגרש בעל כרחה, ולשיטת הטור מדינא אסור לגרש בזיווג א' בלא עדות דבר, א"כ נפלו כל הדינים הללו דיש לו בנים ואין לו אחין כבירא, ואיך סתמו

הסור והמחבר דינים הללו שאין נוהגין לרדן, אע"כ דוודאי אנן הכי קאמרינן, דאי בעי מגרש לה מרעתה, ואם אולי היא לא תרצה להתגרש, אין אחרייתה עלינו.

והנה מה שכתבת עוד על דבר החרצנים מן המדוקען בוער, אחר שנמשך מהם צענם, לא ידעתי מה זו שאילה, דבר פשוט הוא דכל המשכות אוסרין כמו שנמשך מהם קצת יין צלול, יהי' באיזה אופן שיהי', על כל מה שבגת תורת יין להיות נאסר במגע נכרי, כמ"ש בסי' קכ"ג.

והנה תקבל מאחיד מה' ליבוש שיחי' אותן חמשים זהו' שיין בעד .... ששלחתי לו לרעברעצין, וכבר עשיתי לו יד של כסף, גם העץ תקנתי שיחי' ארוכים למטה קצת יותר, שלא יהי' נשמטים בשעת הגבה וגלילה, ובקשתי לשלוח לי העתקה מן הצוואה של הגאון מפ"ב צוק"ל⁵). זה כשלש שבועות שעשיתי ההספר עליו ועל הגאון מלבוב⁶). ומחמת הנחיצה אסיים בכרכת שלום וחיים כנפשי.

כ"ד אביד,

(מקום החתימה)

5) הוא הגאון בעל חתם סופר זצ"ל, שנפטר ביום כ"ה תשרי שנת ת"ר לפ"ק.

6) הוא הגאון בעל ישועות יעקב זצ"ל, שנפטר ביום כ"ה מנחם אב שנת תקצ"ט

לפ"ק.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להרפים שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

במוגיא רבני העיר ששקלו שקליהן

מהנאון מוה"ר שלמה ברוך מענענבויים זצ"ל¹⁾

ראבד"ק סטראפקוב

בעזרת השם יוצר המאורות, החונן רעת ובוהן לבות, אתחיל לפדש ולבאר, שיטה רבני העיר, ובקשתי מאת העוזר האמיתי שוכן מערכה, שינחני בדרך אמת ולא אכשל בדבר הלכה, כמאמר דהע"ה נל עיני ואביטה נפלאות מתורתך, פתח לבי בתורתך ותררוך נפשי אחרי מצותך, ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים, ולעשות באהבה רצון אבי שבשמים, אכ"ר.

הש"ך בסוף סימן ס"ו ס"ק קכ"ג מביא רעת הראב"ד דאף בדברים שאין נשבעין עליהם כגון בעשוק והקדשות, היינו דוקא שבועת שומרים, אבל מ"מ נשבעין שבועה שאינו ברשותו שבועת המשנה, ומקשים עליו, א"כ מאי מקשה הש"ס במס' ב"מ (דף נ"ח) מהא רבני עיר ששלחו שקליהן, הא י"ל דנשבעין שבועה שאינו ברשותו הנ"ל. ומה שתירץ הש"ך לישנא ונגנבו כו' משמע שיש עדים ע"ז, כבר תברא לגיוזא הפנ"י בסוגיין, עיי"ש. והאורים ותומים שם ס"ק ס"ו מתיר דבהקדשות כל אדם בריל מיני' וכל אדם בחזקת נאמן על הקדש כמו שכתב הריטב"א, ולכך נבי הקדש ראוי להאמין בו יותר, ואף הראב"ד מודה דאין צריך לשבע אף שבועה שאינו ברשותו. והא"ת רוצה לומר דקושית הש"ס לא אויל רק מלאחר שנתרמה תרומה, משא"כ על קודם שנתרמה, שפיר י"ל דנשבעין שבועה שאינו ברשותו. אבל באמת דבריו תמוהים, דא"כ מה קאמר הש"ס על תרומה דר' יוחנן דר"ש הוא, תינח עד שלא נתרמה וכו', משמע להדיא דקושית הש"ס קאי ג"כ על קודם שנתרמה. רק דבאמת י"ל סברת הריטב"א ואו"ת הנ"ל גם על קודם שנתרמה תרומה, אף דאין להקדש פסידא רק לבני עיר, מ"מ כיון דחוינן דאם נמצאו השקלים הראשונים, אלו ואלו שקלים, ופירש"י, כיון דקדוש קדוש, אלמא דמיד נחית עליהם קדושת שקלים במקצת אף קודם שנתרמה, דאל"כ אף בנמצאו השקלים הראשונים ליהוי חולין,

1) נולד בשנת תקס"ה לפ"ק בערך לאביו הנ"ר יהודה מענענבויים זצ"ל. ה' תלמיד מובהק להנאון מוה"ר יוסף חריף אבד"ק ובארכוב זצ"ל, והסתופף בצל קרשו של הנה"ק מראפשיץ ז"ע. ראשית נשיאתו היתה כדומ"ץ בק"ק ובארכוב, ואח"כ נתמנה לראבד"ק סטראפקוב. קצת מחירי'ת שלו נרפסו בקובץ אור תורה, הנשר, לקט שושנה, ובשאר קובצים. (נכדיו מתכוננים כעת לאסוף כל חידושי, ולהרפיסם יחד כספר). נשמתו עלתה לגנוי מדומים כיום ה' לחודש אדר ראשון שנת תרנ"א לפ"ק. — חידו'ת הללו הועתקו מכת"י נכדו הרב יחזקאל שטערן מפרעשאו הי"ד המונח בגנוי ירידנו האכרך היקר החשוב והנעלה מוה"ש שמואל בנימין סג"ל לעפפלקר נ"י. יצו ר' אתו את הברכה.

ועיין בירושלמי שקלים לחד מ"ד אדרבה הראשונים עיקר שקלים הן, והני יפלו לתקלין חרתין, ועיין ברמב"ם פ"ו מהל' מעילה הלכה י"ג, וא"כ שפיר י"ל דאף קודם אין חשורין השלוחין לגזול להקדש כסכרת הרישב"א ואו"ת הנ"ל, ומשו"ה אין צריך לישבע שאינו ברשותו אף לדעת הראב"ד כסכרת האו"ת, ושפיר אזיל קו' הש"ס אף מקודם שנתרמה, ולא שייך כאן שבועה שאינו ברשותו כנ"ל.

ובזה מתורץ מה שהי' קשה לי לענין מה מביא הש"ס כאן סיפא דנמצאו אלו ואלו שקלים, דקו' הש"ס היא רק מהא דנשבעין השלוחין, ולמה לו להביא הא דנמצאו וכו', ולכאורה הוא דקרוק עצום. שוב ראיתי שכבר הרגישו בזה, ות"ל דקיימתי מנפשי. ולהנ"ל אתי שפיר, דלכך מביא זה, כדי דהקושיא יהא אף מקודם שנתרמה, דמזה מוכח דאף קודם שנתרמה לא שייך שבועה שאינו ברשותו כנ"ל.

אבל באמת לפי דעת רוב הפוסקים דעיקר שבועת שומרים הוא רק שאינו ברשותו ושליחת יד ופשיעה אין באין רק ע"י גילגול דשבועה שאינו ברשותו, ולכאורה גם הראב"ד הוא מרעה זו, כיון דלא משיג על הרמב"ם שסובר כן, א"כ קשה לסכרת האו"ת הנ"ל דעל הקדש לא חשיד על כך, א"כ למה לי קרא גבי שומרים למעט הקדש משבועה של שומרים, ולומר דקרא מודה על סכרא זו של או"ת הנ"ל ווראי דוחק הוא. אלא ווראי כמו שנחשד לגזול ממון חבירו, כמו כן נחשד לגזול ממון הקדש, רק לא כל כך כמו ממון הדיוט, ומשו"ה שפיר קאמר הרישב"א דלא שייך גבי הקדש בהאי הנאה דקא מהימן לי, דהתם בעינן הנאה גרולה כמו שכתבו תוס' כאן ד"ה אמר, לחלק בין שומר שכר לשואל, עיי"ש, ואין ענין כלל סכרת רישב"א לסכרת או"ת הנ"ל, דעכ"פ נחשד הוא וישבע שאינו ברשותו לדעת ראב"ד הנ"ל, והדרא קושיא לדוכתא לשיטת ראב"ד כנ"ל. אולם האו"ת כתב שם עוד תירוץ אחר, והוא דהראב"ד ס"ל דבשבועת המשנה אמדינן אף מינו דהעזה לאפטורי משבועת המשנה, ולכך בזמן המשנה שלא הי' עדיין שבועת היסט, אין צריך השומר לישבע שאינו ברשותו, אף לדעת הראב"ד, ראית לי' מינו דלהר"מ, משא"כ לאחר דתיקן ר"ג היסט, א"כ לית לי' מינו דלהר"מ, דאף בלהר"מ צריך לשבע, אז קאמר הראב"ד דצריך לשבע שאינו ברשותו, עיי"ש באו"ת ברבריו הנעימים. ועפי"ז אומר אני, דכוונת שמואל שמתרץ בנושא שכר עסקינן ונשבעין ליטול שכרן, הוא כך, כלומר, כיון דנושא שכר הוא ותובע שכרו, א"כ ממילא לית לי' מינו דלהר"מ, דאם ימעות להר"מ לא יהא יכול לתבוע שכרו, וגם מינו דהחזרתי לית לי', דהבעלים יהיו יודעין ששקר הוא טוען ולא יתנו לו השכירות, משא"כ עתה שטוען נאנסו, והבעלים אין יודעין, הוי איני יודע אם פרעתיך, א"כ כיון דלית לי' מינו, שפיר מחויב לישבע לדעת הראב"ד שאינו ברשותו, אף בזמן המשנה, ועיין באו"ת שכתב שם להריא כך, דאם לית לי' מינו כגון לאחר שנתרמה תרומה לדעת רש"י בפירוש דעתיד לגבות, מחויב לישבע שאינו ברשותו, אף בזמן המשנה לדעת הראב"ד, א"כ י"ל ה"ה בנושא שכר, כיון דלית לי' מינו דלהר"מ כנ"ל.

ובזה מתורץ קו' עצומה שמקשה הפני יהושע בסוגיין על שמואל, האיך שייך שבועה ליטול שכרו, ממ"ג, אי נאמנים השלוחין, א"כ יטלו בלא שבועה, ואי אין נאמנים, אף בשבועה לא יטלו, דהא שבועה דנשבע ונוטל ליכא מן התורה, ושבועה זו מה טיבה, עיי"ש שמתרץ ברוחק גדול. ולהנ"ל א"ש למאור, דלעולם נאמנים השלוחין לענין שכרן אף בלא שבועה כמ"ש הפ", רק מחמת שתובעין שכרן, א"כ ממילא לית להו מינו דלהר"מ, וא"כ שפיר צריכין לישבע שאינו ברשותו כדעת הראב"ד אף בזמן המשנה. וי"ל דזה כוונת דש"י ג"כ במה שפירש על תירוצא דשמואל, הכא בנושא שכר ונשבעין שאינו ברשותו, וכבר התפלא עליו הפ"י למה חזר דש"י בכאן מלעיל שמפרש שנשבעין שלא פשעו, וכאן פירש שבועה שאינו ברשותו. ולהנ"ל אתי שפיר, דכוונת דש"י לתרץ קו' הפ"י הנ"ל דשבועה זו מה טיבה כנ"ל. (ובפרט מה שפירש הפ"י בכוונת דש"י הנ"ל, דבס"ד עתה ס"ל כמו דשומר שכר אם נגנבה ממנו אעפ"כ מגיע לו לשלם שכרו, ה"ה פשע, א"כ למה לו לישבע שלא פשע, הא אף אם באמת שפשע מגיע לו שכרו, וסותר דברי עצמו שכתב לעיל דרש"י ס"ל כרמב"ם דאף בדברים שאין בהם דין שומרים, מ"מ בפשיעה חייבים לשלם, וכן כתב הה"ה דרש"י ס"ל כן, א"כ שפיר שייך כאן שבועה אף לס"ד דרש"ם, דהא אם באמת פשעו מחוייבים להחזיר השקלים לבעלים).

אמנם באמת לפי תירוצו של או"ת הנ"ל בדעת הראב"ד דבזמן המשנה יש להשלוחין מינו דלהר"מ, ולכך אין צריכין לישבע שאינו ברשותו אף לדעת הראב"ד, ושפיר מקשה הש"ס ממשנה דשקלים, אכתי קשה מאי מקשה הש"ס, דלמא מיירי דבני עיר מסרו השקלים להשלוחין בפני עדים, א"כ לית להו מינו דלהר"מ, והותנו עם השליח שלא יחזור רק בעדים, א"כ לית לי' מינו דהחזרתי ג"כ, ומשו"ה צריכין לישבע שאינו ברשותו כדעת ראב"ד, ואכתי מאי מקשה הש"ס. ועכצ"ל דזה רוחק לאוקמא המשנה דשקלים שמסרו להם בפני עדים, דהא סתמא קתני, משמע שלא היו כלל עדים בשעת מסירת השקלים להשלוחין. ועוד דהא כל בני עיר נוגעין הן, דהם שלחו ביד שליח זה, א"כ אין העדים כשרים להעיד על השלוחין רק עדים מעיר אחרת, וזה נראה להש"ס רוחק לאוקמא בעדים של עיר אחרת.

ומה נעים לי לתרץ בזה קושית המרדכי וריטב"א, אמאי לא משני הש"ס על קו' זו משקלים, שקנו מידם, כמו דמתרץ הש"ס לקמן על קושית הש"ס מזרעים. ולהנ"ל א"ש, עיין בש"ך סי' פ"א ס"ק כ"ב דדעת ראב"ד ומרדכי דקנין צריך להיות בפני עדים דווקא, א"כ ממ"ג, קנין בלא עדים לא מהני כלום, ובפני עדים כבר הוכחתי דזה פ"י רוחק להש"ס לאוקמא משנה דשקלים בעדים דווקא, ראל"כ אף בלא קנין הוי א"ש אם מסר להם בעדים, דא"כ לית להו מינו דלהר"מ, וממילא מחוייבים לישבע שאינו ברשותו אף בהקדשות לדעת ראב"ד עפ"י תירוצו של או"ת הנ"ל ..... לענין זה הי' די אף בער אחר לחודא, דאז ג"כ לית להו מינו לאפטורי משבועה (וגם לית להו) מינו דלהר"מ, דהא אף בלהר"מ

הי' מחויב שבועה להכחיש את העד, וא"כ כיון דש"ס לא [רצה] לאוקמא המשנה דשקלים בעד אחד, מבש"כ דלא מוקמינן בקנו מידן ובשני עדים דווקא, לשיטת הראב"ד ומדרכי דקנין צריך להיות בעדים דווקא, וזה נכון מאוד לענ"ד.

רק שוב נזכרתי שבדעת רש"י אי אפשר להלום כוונת האו"ת הנ"ל בדעת הראב"ד, דהא רש"י מן הסוברים דהיסת נתקנה אף בזמן המשנה, א"כ אם רש"י סובר כדעת הראב"ד, אכתי מאי מקשה הש"ס ממשנה דשקלים, ולא שייך לשיטתו תירוצו של או"ת הנ"ל. אבל באמת יש לתרץ שיטת הראב"ד בפשוטו עפ"י דרך של האו"ת, רי"ל דראב"ד סובר כש"ס שבועות בפרק כל הנשבעין, דשבועת שומרים לא משכחת רק באפקיר לי' בעדים בענין דלית לי' מינו דלהר"מ, א"כ ע"כ המיעוט על עבדים שמרות והקדשות דאין נשבעין עליהם, ע"כ ג"כ מיירי בענין דלית לי' מינו דלהר"מ, דאל"כ אף בשאר רבדים אין נשבעין, ושפיר קאמר הראב"ד דעכ"פ שבועה שאינו ברשותו נשבעין, משא"כ המשנה דשקלים עכצ"ל אף לפי תירוצו של או"ת הנ"ל, דהי' רוחק לש"ס לאוקמא שמסרו השקלים בעדים, דאל"כ לא הועיל בתירוצו כלום, ואכתי מאי מקשה הש"ס כנ"ל, א"כ ממילא אית להשלוחין מינו דלהר"מ, ומשו"ה פטורין אף משבועה שאינו ברשותו, ומקשה הש"ס שפיר, וע"ז שפיר מתרץ שמואל בנושא שכר עסקינן, כמו שכתבתי לעיל. ובזה שפיר י"ל דגם רש"י סובר כראב"ד, ושפיר כתבתי לעיל בכוונת רש"י. ועיין תוס' ב"ק דף ק"ז ר"ה עירוב, דכתבו ג"כ דר' יוחנן דס"ל אין עירוב פרשיות כתיב כאן, סובר ג"כ כש"ס שבועות דשבועת שומרים לא משכחת דק בעדים.

ובזה מתורץ דעת הרמב"ם בפ"ג מהל' שקלים שלא הביא תירוצא דשמואל, וכבר התפלא עליו הכ"מ שם, וכתב דאפשר לתירוצא דר' אלעזר תו לא צריכין לתירוצו של שמואל עיי"ש. ולהנ"ל א"ש, דהא על שמואל קשה קושיית הפ"י הנ"ל, שבועה זו מה טיבה, ועכצ"ל דס"ל כדעת הראב"ד עפ"י סברת או"ת, א"כ ממילא מוכרחים לישבע שאינו ברשותו כיון דתובעין שכר שליחות, ממילא לית להו מינו דלהר"מ כנ"ל, אבל הרמב"ם דפליג על הראב"ד בזה, וסובר דעל רבדים שאין בהם דין שבועה, אף שבועה שאינו ברשותו דרבנן ג"כ אין נשבעין, עיין בפ"י כאן טעמו של דבר, א"כ ממילא אין יכול להביא תירוצא דשמואל דנשבעין ליטול שכרן, דשבועה זו מה טיבה, או דנאמן בלא שבועה, או אף בשבועה לא יטול, כנ"ל בשם הפ"י, ולכך לא מביא רק תירוצא של ר' אלעזר. שוב דאיתי בתורת חיים על שבועות בפרק כל הנשבעין שכתב, דאף לשיטת רש"י לא בכל מקום נתקנה שבועת היסת בזמן המשנה, עיי"ש ברבריו, א"כ י"ל אף לדעת רש"י סברת או"ת הנ"ל בדעת ראב"ד, ושפיר תרצתי לעיל דברי רש"י עפ"י דברי או"ת הנ"ל, עיי"ש.

אמנם אכתי יש להקשות לפי דעת ראב"ד עפ"י סברת או"ת הנ"ל, דכבר ידועה פלוגתא של מהרי"ט וש"ך בענין מינו מגברא לגברא, דמהרי"ט סובר דמגברא לגברא לא אמדינן מינו, ואף דהש"ך פליג עליו מש"ס ערוך, עיין

בנוב"י מ"ק בחו"מ סי' י"ט מתרץ קו' הש"ך ומחזיק במעוזו של מהרי"ט, א"כ מאי מקשה הש"ס על ר' יוחנן תינה ער שלא נתרמה אבל משנתרמה קרשים שאין חייב באחריותו רתנו וכו', דלמא ר' יוחנן ס"ל כשיטת מהרי"ט, על כן משנתרמה שפיר י"ל דנשבעין שא"כ כדעת ראב"ד. ואין לומר דנאמנין במינו דלהר"מ, זה אינו, דאם יאמרו השלוחין להר"מ, א"כ ממילא הבני העיר לא יהיו יודעים מתי ה' בדעתם לכפור ולגזול את שקליהם, ושמא כבר שלחו יד בהם קודם שנתרמה תרומה, א"כ הוי כמו נאברה קודם שנתרמה תרומה, דמה לי אם לקחו לסטים מזוין קודם שנתרמה תרומה, דמחויבים הבעלים לשלם שקלים אחרים, ומה לי אם השלוחין בעצמן גזלו קודם שנתרמה תרומה, א"כ ממילא אם הבעלים אין יודעים זאת מתי גזלו את השקלים, ממילא מחויבים לשלם שקלים אחרים מחמת איני יודע אם פרעתיך, משא"כ עתה אומרים שנאברה לאחר שנתרמה תרומה, ממילא הבעלים פטורין, והפסידא הוא להקדש, א"כ הוי מינו מגברא לגברא, ושפיר צריכין לישבע שא"כ לאחר שנתרמה וכו', אבל קודם שנתרמה תרומה שפיר אית להו מינו דלהר"מ דלא הוי מגברא לגברא, דגם למענתם של עתה ג"כ פסידא דבעלים הוא, א"כ ממילא אין צריכין לישבע שא"כ כנ"ל בשם או"ת, ולכך משני דר"ש הוא, וקו' נכונה היא למאור.

אבל הא תינה לדעת תוס' ב"מ ד"ה נשבעין, דמשנתרמה תרומה, היינו שנאברה רווקא אחר שנתרמה תרומה, א"כ י"ל כיון דבעלים אין יודעים מתי גזלו, הוי איני יודע אם פרעתיך כנ"ל והוי מינו מגברא לגברא, משא"כ לשיטת רש"י דבבא לדין תליא מילתא, דאף שנאבר מהשלוחין קודם שנתרמה תרומה, מ"מ כיון דלא נתברר לבעלים שנאבר, דק לאחר שנתרמה כבר התרומה נודע להם, מ"מ פטורין, עיין בתוס' הנ"ל, א"כ ממילא אף לאחר שנתרמה כו', שפיר אית להו מינו דלהר"מ, ולא הוי מינו מגברא לגברא, דהא אף אם יטענו השלוחין להר"מ, יהא הבעלים פטורין, כיון דלא נודע להם עד עתה לאחר שנתרמה, א"כ ממילא לא שייך שבועה שאינו ברשותו אף לאחר שנתרמה תרומה, וטעמו של רש"י דס"ל כן הוא משום דס"ל דתורמין על האבוד, פירושו שנאבר מיד השליח כבר, רק שלא נודע עדיין לבעלים, עיין בתוס' הנ"ל. וא"כ מתורץ בזה קו' תוס' ד"ה רתנו, דאמאי לא מוכח מגופא דמתניתין דנשבעין לגזברין אלמא דפסידא דהקדש הוא, עיין מהר"מ שיף. ולהנ"ל א"ש, דבלא ברייתא דתורמין על האבוד לא הוי מקשה כלום, די"ל כנ"ל, דמשנתרמה התרומה ס"ל לר' יוחנן דנשבעין לגזברין שבועה שאינו ברשותו כדעת הראב"ד, ומינו לא שייך כאן דהוי מגברא לגברא, ור' יוחנן לא בא לתרץ רק בבא דער שלא נתרמה דנשבעין לבני עיר, דכאן לא שייך שבועה שאינו ברשותו, דיש להו מינו דלהר"מ דלא הוי מינו מגברא לגברא, רק מברייתא דתורמין על האבוד לפירוש רש"י, א"כ אף בלא היו הרברים מעולם, הבעלים יהיו פטורין כנ"ל, א"כ ממילא לא הוי מגברא לגברא, ושפיר קשה קושית הש"ס על ר' יוחנן משנתרמה תרומה דאין חייבין באחריותו, אמאי נשבעין, ושבועה שאינו ברשותו ג"כ לא שייך, דהמינו

דלהר"מ מינו מעליא הוא, ומשו"ה מוכרח הש"ס להקשות מברייתא תתורמין על האבוד, ולא ממשנה דשקלים.

באופן אחר י"ל כך על דרך הנ"ל, עיין כתובות דף ק"ח דרש"י פירש על הא תתורמין על העתיד לנבות, תתורמין אע"פ שלא ינבה לעולם, עיין בתוס' הנ"ל, א"כ ממילא לאחר שנתרמה תרומה אף אם ישענו השלוחין להר"מ, ג"כ יהיו הבעלים פטורין, דהא תתורמין על העתיד לנבות, רק מצוה היא דאיכא, ומצוה יש אף לפי מה שאומרים עתה שנאברה לאחר שנתרמה, עיי"ש בתוס' כתובות מבואר כן להריא, א"כ ג"כ לא הוי מינו מנברא לגברא, ולכך מוכרח הש"ס להביא הברייתא תתורמין על העתיד לנבות, דמזה מוכח דמינו דלהר"מ הוא מינו מעליא, ושפיר קשה על ר' יוחנן משנתרמה קרשים שאין חייבין באחריות, ואמאי נשבעין, ושבועה שאינו ברשותו לא שייך, דמינו דלהר"מ מינו מעליא הוא, וזה כפתור ופרח לענ"ד.

באופן אחר נראה לתרץ קושית תוס' הנ"ל, למה לא מקשה הש"ס על ר' יוחנן ממשנה דשקלים שאנו עסוקין בה, ולמה לו להביא הברייתא תתורמין על האבוד וכו'. ונקדים לתרץ שיטת הירושלמי, שמקשה ג"כ על תירוצו זה דר"ש הוא, תינח ער שלא נתרמה, משנתרמה תרומה נשבעין לגזברין גזברין מאי עבדתייהו, כלומר כקושית ש"ס דילן, רק בש"ס דילן מקשה מברייתא תתורמין על האבוד וכו', וירושלמי מקשה כקושית תוס' הנ"ל ממשנה דשקלים, ומתרג' הירושלמי דנשבעין לבני עיר במעמד גזברין כי היכא דלא לחשרינהו וכו', אבל באמת תירוצו אין מובן כלל, דאכתי קשה למה צריכין לישבע לבני עיר כלל, דהא כיון שנתרמה תרומה תו אין באחריות בני עיר כלל. ופירשו מפרשי ירושלמי דתירוצא של הירושלמי הכי אזלו, דר' אליעזר דמשני ר"ש הוא, (בש"ס דילן מביא תירוצו זה בשם ר' יוחנן, וביירושלמי מביא בשם ר' אלעזר), מוקי לרישא דמשנתרמה בנושא שכר ונשבעין לבני עיר ליטול שכרן, ומש"ה נשבעין במעמד גזברין, עיין בקרבן עדה ובמהר"א. אבל באמת דבר תימא הוא, דא"כ למה לי לר"א [לתרג' רר'] שמעון הוא, דהא כיון דע"כ בנושא שכר עסקינן, דאל"כ קשה משנתרמה תרומה כקושית הירושלמי, א"כ גם סיפא דנשבעין לבני עיר ניחא בתירוצו זה דנשבעין ליטול שכרן, כמו שמתרג' שמואל באמת בש"ס דילן, ולמה לי לר"א לתרג' דסיפא דנשבעין לבני עיר ר"ש הוא, ותמהני הפלא ופלא על מפרשי ירושלמי הנ"ל האיקך לא הרגישו בזה כלל, ובאמת תימא גדולה היא עד למאור.

ונראה לענ"ד לתרג', דהמרדכי פסק בשלח אגרת ע"י שליח ונאנס בדרך אין צריך המשלח לשלוח לו שכר שליחות אף דנאנס, דיכול לומר לו מה אהנית לי בשליחותך. ומקשה עליו הגהות מרדכי מסוגיא זו דשמואל משני דנשבעין ליטול שכרן, ומתרג' האו"ת דהמרדכי סובר דקושית הש"ס כאן לא הוי רק מרישא דמשנה דמשנתרמה תרומה דנשבעין לגזברין, אבל על קודם שנתרמה י"ל שבועה שאינו ברשותו עפ"י סברת ריטב"א, ועל נתרמה תרומה שפיר משני

שמואל דנשבעין ליטול שכרן, דשם לא שייך לומר מה אהנית לי, כיון דע"י כך ששלחו שקליהם ע"י שליח פטורין מלשלם שקלים אחרים, כיון שנאבדו אחר שנתרמה תרומה, ובזה אף המרדכי מודה דצריך לשלם שכר שליחות, משא"כ בשלח אגרת שנאנס בדרך, עיי"ש באו"ת.

והנה באמת אף שדבר חכמה אמר, מ"מ אין שמועתו מכוונת, דא"כ מאי קאמר הש"ס תינח ער שלא נתרמה וכו', הרי להריא רקושית הש"ס היא אף מקודם שנתרמה, ואפ"ה משני שמואל דנשבעין ליטול שכרן, הרי אף דלא אהני לי' השליח, ואפ"ה משלם שכר שליחות באם נאנס, והדרא קושית הנהגות מרדכי לרוכתא. אבל באמת י"ל דהמרדכי סובר כמו שכתב הכסף משנה לדעת הרמב"ם בפ"ג מהל' שקלים, מאחר שר' אלעזר מתרץ תירוץ אחר, לא ס"ל כתירוצא דשמואל עיי"ש, כמו כן י"ל לדעת המרדכי דמשום קושית הנהגות מרדכי הנ"ל, מתרצים ר' יוחנן ור"א תירוצים אחרים, והמרדכי סובר כתירוצא של ר' אלעזר, א"כ לפי"ז יש להקשות מאי מקשה הש"ס על ר' יוחנן תינח ער שלא נתרמה כו' אבל משנתרמה תרומה קדשים שאין חייבין באחריותן הן, דלמא ר' יוחנן לא ניהא לי' כתירוצא דשמואל דנשבעין ליטול שכרן, משום דסובר כדעת מרדכי רהיבא דלא אהני לי' אין נוטל השליח השכר אף בנאנס, ולכך מתרץ דר"ש הוא, משא"כ לאחר שנתרמה תרומה, דשפיר אהני להו כסברת או"ת הנ"ל, שפיר י"ל דמורה ר' יוחנן לתירוצא דשמואל דנשבעין ליטול שכרן, וקושיא נכונה היא למאור. אבל באמת י"ל דזה כוונת ירושלמי שמתרץ קושיא זו של ש"ס הנ"ל דנשבעין ליטול שכרן, כנ"ל בשם מפורשי ירושלמי, משא"כ ער שלא נתרמה תרומה דלא אהני השלוחין כלל בשליחותן ואין נוטלין כלל שכרן רלא הועילו כלום בשליחותן כדעת מרדכי, ולכך מתרץ דר"ש הוא דס"ל קדשים שחייב באחריותן נשבעין עליהם, ותירוצא של הירושלמי עולה כהוגן בלא גימגום כלל.

ומעתה יש להבין למה מיואן ש"ס רילן בתירוץ הלז, עד שבשביל קושיא זו מרחה הש"ס תירוצא של ר' יוחנן הנ"ל, הלא תירוץ זה של ירושלמי לפי הנ"ל נכון הוא למאור. אבל באמת י"ל, דלכאורה יש להבין כיון דהשלוחין אין נוטלין שכרן רק באם נאבד לאחר שנתרמה תרומה, א"כ האיך נאמנים השלוחים בזה, דהא הם נוגעין, דמוכרחים לומר שנאבד אחר שנתרמה כרי ליטול שכרן, ומעידין לעצמן, וא"כ האיך נאמנים ע"ז לגבי הקדש להעיר שנאבדה אחר שנתרמה תרומה והפסידא להקדש, ולכאורה צ"ע על או"ת כמה שמתרץ דעת מרדכי כנ"ל האיך לא הרגיש בזה.

אבל באמת י"ל דפירושו של משנתרמה תרומה הכי הוא, דאם שלחו הבני עיר משנתרמה תרומה, א"כ מעתה אין כאן ספק שמא נאבד קודם שנתרמה, דהרי לא שלחו רק לאחר שנתרמה, וכוונת ירושלמי ג"כ כך הוא, על פי מה שכתבתי לעיל, א"כ כיון דתירוץ של ירושלמי אין עולה רק אם הפירוש משנתרמה הוא דשלחו הבני עיר משנתרמה כנ"ל, וכבר הבאתי לעיל דעת

רש"י בכתובות דתורמין על העתיד לגבות, פירשו אף אם לא יגבה לעולם, דמשנתרמה תרומה שוב אין כופין אותו לשקול, רק מצוה היא ראיכא, ומצוה יש אף אם שלחו ונאבדו לאחר שנתרמה, עיין תוס' כתובות (דף ק"ח) ד"ה ועל, א"כ לפי"ז אכתי לא אהני השלוחין בשליחותן כלל, דאין מרוויחים הבני עיר כלל ע"י שליחותן, דממ"נ, דמצוה יש אף עתה לשקול שקלים אחרים כיון דנאבדו, ולכפות בלא"ה לא ה' כופין אותן כיון דבעת ששלחו השקלין כבר נתרמה תרומה, א"כ אכתי אין נופלין שכרן לפי דעת המדרכי הנ"ל, ומשוי"ה מקשה ש"ס דילן מברייתא דתורמין על העתיד לגבות, והיינו כפירוש רש"י הנ"ל, ולא ממשנה דשקלים כמו שמקשה הירושלמי וכקו' תוס' באמת אמאי לא מקשה ממשנה, כדי לשלול תירוץ ירושלמי הנ"ל, דעל משנתרמה תרומה מורה לשמואל דנשבועין ליטול שכרן כסברת או"ת הנ"ל בדעת מדרכי, זה אינו, כיון דתורמין על העתיד לגבות וכשיטת רש"י, א"כ גם משנתרמה תרומה לא הועילו כלום בשליחותן, וממילא אין נופלין שכרן לדעת מדרכי הנ"ל, ומתורץ היטב קו' תוס' הנ"ל. והירושלמי י"ל דסובר כשיטת תוס' כתובות, דפירש דעתיד לגבות, א"כ מרוויחים הבני עיר בשליחותן, ומשני שפיר כנ"ל.

ומה שמקשים תוס' כתובות על שיטת רש"י הנ"ל, דא"כ אמאי בני עיר שוקלים שקלים אחרים, תמהני מאוד, דקודם שנתרמה וודאי אף רש"י מודה, דהא משנה מפורשת בפרק ראשון דשקלים דממשכנין בכ"ה באדר, וי"ל דזה כוונת רש"י ב"מ שפירש דער שלא נתרמה תרומה, היינו שבאו לדין עם השלוחין קודם שנתרמה תרומה, וא"כ כיון דעתה עדיין לא נתרמה, ולכך מחויבים לשקול שקלים אחרים, משא"כ באם לא נודע להם עד אחר שנתרמה, ממילא הם פטורין מחמת דתורמין על העתיד לגבות לשיטת פירוש. שוב מצאתי במניני שלמה כתובות שהרגיש בזה ג"כ, והנאני מאוד שכוונתי לדעתו הרמה, ועיין בפ"י כתובות ובמהרי"ט בחי' שם ובתוס' ישנים יומא (דף ס"ה) ד"ה אם, ודו"ק בכל הנ"ל כי דברים נכונים הם למכין בעה"ת ת"ל.

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערו של ידירנו
הנה"ח מו"ה אלישע ביבעלמאן נ"י
בהלקח מאתו אשתו ע"ה

המקום ינחם אותו בתוך שאר אבלי ציון וירושלים, אמן.

המערכת

בסוגיא דהשוחט בשבת

מהגאון מוה"ר אורי מיללער אבד"ק ברעזאווא זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה. שושבורג, יום ו' עש"ק תולדות ברכת"א לפ"ק.

ברכות רבות, לאלפים ורבבות, מרוכב ערבות, לארוננו הגאון המהולל, חכם הכולל, אשר כבר נורע שמו בשער בת רבים לתפארת, בוצינא קרישא, חסידא ופרישא, נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מהו' משה שיק נ"י אב"ד ור"מ בק"ק חוסט יע"א וכאל"ש⁽²⁾.

אפריון אמט' לי' למר ניהו רבה על רבר אשר טרח עבורי במכירת איזה ספרים, אף כי מצער הוא בעו"ה, וענותנותו תרבני ליתן לי הבחירה להניח אותם תחת ידו הרמה עור אולי ימצא קונה עליהם להבא, וגם הנני מצוה ועומד מאת כבוד ארוננו הגאון יחי' להשיבו תשובה שלימה על זה. והנה ארוננו יודע כי אינני צריך בעצמי להספרים, רק חפצי לפזרן בישראל ברצות השם, ולא אפונה כי ימצאו בעירו א' או ב' לומדים עניים מבינים בתוך ספרי, יתן נא להם חנם אין כסף, וארבעה או חמשה הנותרים, לרעתי בנקל ימצאו קונים עליהם בתוך בני הישיבה יחיו אשר תמיד גם עשירים בתוכם ימצאו. ומאשר התחיל ארוננו יחי' במצוה יגמור נא אותה, וגמילת חסד גדול יעשה עמדי בזה, כי באמת חסד אנכי הרבה מקרני אשר הוצאתי על הוצאות הרפוס קרוב לשש מאות כסף, מלבד החפץ לפזרן ליד לומדי תורה, גם נצטעדי על אשר לא כברני ארוננו באיזה ד"ת פלפול על הרברים הנאמדין בספר, ותו לא מירי. ואני תפלה כי יחזקתו ויאמצתו הש"י לתורה ולתעודה, וירבה גבולו בתלמידים כחפצו ונפשו הקרושה.

ממני עברו עבר נאמן אשר משתחוה נגדו מרחוק, ורש"ת,

הק' אורי מיללער

בספר יריעות שלמה לי"ד סי' כ"ז ראיתי קושיא גדולה, אם הלכה כריש לקיש דכמאן רמנחא בדיקולא רמיא (חולין ל"ב ע"ב), למה אינה חייב בשוחט בשבת (חולין י"ד ע"א) גם משום תולש, ולמה ינרע מתולש צפורן, יעיי"ש. ולע"ד לק"מ, רבאותו דף כתב הנ"ל, דאם לא שחט רק רוב הסימן הוי לי' רק אבר מדולדל כיון דמעורה עדיין עכ"פ בחוט השערה, והוליד מזה קושיא, למה אסור לזמן בני נח על בני מעים לראב"י (חולין ל"ג ע"א), עכ"פ בלא שחט רק

(1) כתבנו אודותיו בכד"ש קונטרס פ' עמוד י"א.

(2) כתבנו אודותיו בכד"ש שנה כ' קונט' ד' עמוד ז'. — מכתב זה הגיע אלינו מאת ירדנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה יצחק בן ציון הכהן וואלף נ"י מירושלים עיה"ק. יצו ד' אתו את הברכה.

רוב הסימן לישתרי כמו שאר אבר המדולדל דשרי לב"נ אף מדרבנן לשיטת הרשב"א הביאו הש"ך סי' כ"ה ס"ק י"א. ובאמת בקושיא זו קדמו הנאון כנפי יונה בס' נ"ה יעיי"ש. רק מה דמשמע מדבריו (יריעות שלמה) דאם שחט כל הסימן שוב לא הוי ריאה ומעים כמו אבר המדולדל, וכן כתוב בספר חתם סופר ז"ל לז"ר סי' י"ח יעיי"ש, לא כן הוא לע"ד, רק כמו שכתב הכנפי יונה ז"ל, דהריאה עצמה היא מדולדלת בגוף הבהמה בהרבה מקומות בטרפיש ובשררה, והגרגרת עצמה כולה מחובר ומדולדל, ואפשר שמודבקת עד שהגדול עולה עמו. ולפחות עד שהקטן עולה עמו, ולגבי דלדול דאבר מן החי סגי אפילו דיבוק שער א' עד שיפול וכו', יעיי"ש, וניכרין דברי אמת כי כן הוא.

והנה בחולין (קכ"ז ע"ב) מבואר, דאבר ובשר המדולדלין אינן מטמאין טומאת נבלה עד שיפול, ומטמאין טומאת אוכלין, מסייע לי' לרב חייא בר אשי דאמר תאנים עצמקו באיביהן מטמאין טומאת אוכלין, והתולש מהן בשבת חייב חטאת, ופירש"י, אלמא אע"ג דמחובדין לענין שבת, מ"מ מטמאין טומאת אוכלין, יעיי"ש, הרי להדיא דמדמי חיבור לענין שבת לאבר המדולדל, ומשמע בין לקולא בין לחומרא, דהא חייב חטאת, ולא חיישינן לחולין בעזרה, ועיין היטב בתוס' חולין (דף י' ע"ב) בר"ה אלא. וא"כ לק"מ דליחייב בשוחט בשבת משום תולש, דזה אינו, דעכ"פ הקנה וושט וגם ריאה ומעים מחובדין ומדולדלין קצת בנזף הבהמה, והוי לי' חיבור לענין שבת, ושפיר אינו חייב משום תולש, ודו"ק היטב.

[illegible]

בענין סמיכת קרובים

מהגאון מוה"ר משה הרש פוקס אבד"ק גרויסווארדיין זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה. יום ה' וארא תרנ"ג לפ"ק ק' גרוו"ד יע"א.

שוכט"ס לכבוד ידירי הרב המאה"ג החו"ב המפורסם צדיק תמים
כקש"ת מו"ה שמעון פאללאק נ"י אבד"ק יעמערניג ומתגורר
כעת בהערמאגשטארט⁽²⁾.

את מכ"ק קבלתי ע"נ בעירנא דטרידנא מכל צד ובשעה זו פניתי להשיבו
מפני הכבוד. כי אמנם אין אני רוצה בשום אופן להכניס את עצמי בדבר שיש
בו מחלוקת, ועל הרבנים הגדולים דמדינת זיבענברגען שיחיו ובפרט הבר"צ
אשר נבחרו בשנה העברה, עליהם להציל עשוק מיד עושקו ולסתום פי השמן,
ולע"ד הוא כמספר אחר מיטתן של ת"ח צדיקים ותמימים זי"ע.

מ"מ מה שנוגע לרינא, אם קרוב יכול להסמך את קרובים, לית דין צריך
בושש ראפילו הגאון שבות יעקב בסי' מ"ד אשר רמז עליו בפתחי תשובה סי'
א', מורה דלהחזיק אדם בחזקתו שהוחזק ע"י אחרים, מותר אפילו לכתחילה,
וכמ"ש גם הדר"ג נ"י סברא זו. והאומנם כי לדעתי ה' נראה דבזמנינו אשר
איתרע חזקת כשרות בעוה"ר, וגם לא הוי כ"כ עבירא לגלויי כמובן, בזה אולי
הי' מהנכון להחמיר אפילו לשיטות החולקים על השבות יעקב, מ"מ להחזיק
אדם אשר כבר הוחזק, אין ספק בלבי, ויאכלו עניים וישבעו.

ובכל זאת, אי לירידי צייתא, היו מרחיקים את עצמן גם מזה, משום לזות
שפתים של המפספטים. וכופל אני את רבני, שעל הרבנים הגאונים דמדינת
זיבענברגען שליט"א בפרט הרבנים הגדולים אשר ישבו כסאות למשפט בענין

(1) נולד בשנת תר"ג לפ"ק לאביו הגאון מוה"ר בנימין זאב פוקס אבד"ק סערעט
זצ"ל. הי' תלמיד מובהק להגאון בעל כתב סופר זצ"ל. בשנת תרל"ד לפ"ק נתקבל למלאות
מקום אביו כאבד"ק סערעט, ובשנת תרמ"ב לפ"ק נתמנה לאבד"ק גרויסווארדיין. נרפס
ממנו ספר יר רמה (תשובות וחירושי סוגיות). נלב"ע ב' רראש חורש תמוז שנת תרע"א
לפ"ק, ומנ"כ בעיר גרויסווארדיין. — מכתב זה הגיע אלינו מעזבון הרב הגאון המנוח
מוה"ר אהרן ארי' ב"ץ ו"ל רב דקהל בני אהרן בפלעטבוש, והגיע אלינו ע"י בנו ירדנו
הרב יונתן בנימין הכהן ב"ץ שליט"א רב דקהל בית אלעזר בפלעטבוש. וכות המצוה
יגן בעדס לנצח.

(2) נולד בשנת תרי"ח לפ"ק לאביו הרה"ג מוה"ר משה יהודה פאללאק. למד אצל
הגאון מוה"ר יואל אונגאר אבד"ק פאקש זצ"ל. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של
הגאון מוה"ר ישעי' הכהן רובין אבד"ק מיהאיפאלווא זצ"ל. בשנת תרמ"א לפ"ק נתקבל
לאבד"ק יעמערניג, ובשנת תרנ"ח לפ"ק נתמנה לאבד"ק בעלעניעש. בסוף ימיו נתיישב
בעיר גרויסווארדיין. נרפס ממנו ספר שו"ת שם משמעון. נפטר ביום ז' לחורש אייר
שנת תר"ץ לפ"ק, ומנ"כ בעיר גרויסווארדיין.

זה, עליהם להוציא כאור נוגה משפט צדק, ואזי הקולות יחדלון. וה' ישיב את שופטינו כבראשונה ונעלה לציון ברנה, כעתירת אוה"נ הרוש"ת באהבה, הק' משה הרש פוקס

מכתב מגאון בעל שב יעקב זצ"ל¹

אבר"ק פפר"מ

ישנה כנהר שלומי, ויהי ה' אלהיו עמו, צדיק הולך בתומו, מעמו ונימוקו עמו, לאה' יירי החכם השלם, קופת הרוכלים, אוצר בלום, יר ושם לו כשם הגדולים, כ"ש מוהר"ר משה נר"י², יבקע כשחר אורו, ר"ר י"א.

אפס מאתי עתי, לרבר רבר בעמי, בלשון גדולים וארוכים, על התורה ועל העבודה, בתוך קהל ועדה, אשר אנכי יושב בקרבם, כולם ברורים ואהובים ת"ל, ועל כולם התלמידים ירירים, אשר מבקשים תפקידם, במעשה חידודים, ושעדים המצוינים בהלכה כסדרם תמידים, אעפ"כ פניתי מעמלי להשיב מפני הכבוד על מעשי ירי אצבעותיו ואותותיו המסולאים בפז אשר האירו לנגד עיני והתנצלות באריכות, ובו מונח כתב שנית לאמור ע"ר ספר לקומי תהלים דרך א"ב³. והנה על דבר התנצלות, אינו מן הצורך להשיב, כי כבר נעשה, ומי יבא אחר כו'. ועל דבר ספר לקומי תהלים, לא ראיתי עד הנה, על פי דברי קרשו חקתי אחריו, והביאו לי חר מנהון, וקירתי בו ודאח ראיתי שהאמת עם מעלתו, שהספר הלז צריך גניזה מכמה חששות, ושנתי מתני בצידוק חבורא קרישא המה הפרנסים ומנהיגים דקהלתינו, וגזרנו להכריז בבית הכנסת הכרוז כפי המונח כאן, והביאו לביתי כל מי שהי' בירו אחת ושתיים, וגזנתי אותן, וממני יראו לעשות כן בשאר קהלות קרושות בישראל.

וה' יסיר כל מכשול מלב העקוב, ויתן אמת ליעקב, וה' ישפות לו שלו' וכל אויביו ישלימו לו, ובראשו ישולם גמולו, לראות בציון צור ישראל וגואלו. הכ"ר אוהבו נאמנו לנצח,

יעקב הק' כהן מפראג חו' פה

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ט' עמוד ט'. – העתק ממכתב זה הניע אלינו ע"י ירירנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה אורי בלום נ"י. זכרה לו אלפי לטובה.

(2) הוא הגאון מוה"ר משה קאצנעלבווינען אבר"ק שוואבך ומדינת אנשבאך זצ"ל.

(3) ספר ליקומי תהלים נרפס בוילהמרשדארף בשנת תע"ז לפ"ק, ואח"כ נרפס עוד כמה פעמים בערים שונות, והוא לקט מכל פסוקי תהלים מסודרים בסדר א"ב. (וראה עוד בכר"ש קונטרס קל"ט עמוד כ"ד).

מכתב מהגאון מוה"ר ישראל לעזו אבד"ק פ"ק זצ"ל¹

בע"ה. פה פ"ק ח"י סיון תרט"ו לפ"ק.

אלקי המערכה, ישפיע חיים וברכה, לנפש יקרה וזכה, ה"ה רב חביבי הרב המאה"ג צנא מלא ספרא, מזה בן מזה, המפואר במידות ותמימות, כבוד המופלג מהו' צבי הרש גאסיין נ"י אב"ד ור"מ ר"ק העריוס יע"א².

אחרי ררישת שלומי ושלום תורתו, אבוא היום לחלות פני רוכ"ת בעד חסיבה אחת הנוגע לכבודי ולכבוד התורה. הנה זה שלשה שנים אשר עבר רוח עוים למנהגי ראשי עירי פה, כי אוה נפשם לחדש קאהר, והרסו האלמער ממקומו, לעקור מקום התפלה אשר יוסד מאז עמוד להתפלל, כי אם כדרך המחדשים לעמוד הש"ץ במקום גבוה על הבימה, ומאנו לקבל דבריי ורוב שיח אשר שפכתי למולם, וכל יגיעתי לבטל הרבר היה לדיק, וכאשר שאלתי מאתם שעכ"פ בימי החול יעמוד הש"ץ על מקומו כתיקון חז"ל לירד לפני התיבה, ממעקים לקראתו, כי אין גבהות לפני המקום, אך גם לזאת לא הפו אוון, באמרם שהוא נגד הרוח החדש ... וגם אז רצו להרוס כל מקום העמוד, להסר משם ה"שויתי" ולעשות המקום חול למכרו למקום שָׁבֵת, אך אז אודתי חיל נגד זה ואיימתי עליהם כי הוא איסור ע"פ הש"ע שאסור לשנות מקום קודש אפי' מקדושה חמורה לקדושה קלה, הלא במקום הזה שפכו אבותיכם שיח תפלתם ע"י שלוחא דציבורא, ושם הושם שם הוי"ה ב"ה זה ימים ושנים, אסור לשנותו למקום חול, וכל כוונתי לאיים עליהם על הרבר הי', כי אמרתי אם לא יבוטל העמוד ולא ימכר, אולי יוכשר ררא, ויעמוד לראש ולמנהגי אדם כשר ויקבל דברי שעכ"פ בימי החול בזמן שאין קאהר יחזור הש"ץ על מקומו כמאז. אך לשוא קויתי זה שלש שנים.

(1) נולד בשנת תקמ"ו לפ"ק לאביו הגאון מוה"ר ארי' יהודה לעזו דומ"ץ ר"ק באניהאד זצ"ל. בשנת תקפ"ח נתקבל לאבד"ק דארדע, ואח"כ נתמנה לאבד"ק פינפקירכען גליל באראניע. בשנת תרכ"ה בערך נתיישב בעיר פעטראוואסעלא. נרפס ממנו ספר בית יהודה וישראל על סוגיות הש"ס ודרשות, (ויש עליו הסכמה מכ"ס מרן הגה"ק מצאנו וי"ע). נפטר י"ח לחודש תמוז שנת תרכ"ט לפ"ק. — מכתב זה הגיע אלינו מאת ירידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפען. וריכבוהו הש"ת על במתי העושר וההצלחה.

(2) נולד בעיר יארמוס בשנת תקס"ב לפ"ק לאביו הגאון מוה"ר ברוך בעגרים גאסיין זצ"ל בעמח"ס כסף נבחר. למד אצל אביו ואצל הגאון מוה"ר צבי חריף בעל טיב גיטין זצ"ל. בשנת תקפ"ג לפ"ק נשא אשה בת מו"ה אלי' טעללער מקארמן ונתיישב שמה. בשנת תקצ"ט נתקבל לאבד"ק סאגדראש, ואח"כ בשנת תר"ב נתמנה למלאות מקום אביו כאבד"ק העריעס. נרפס ממנו ספר ירי משה על תרי"ג מצות, וקצת מחירושיו נרפסו בספר זכרון אבות (בני ברק תשל"א). נשמתו עלתה לגנוי מרומים בשנת תרי"ט לפ"ק.

בענין תנאי הן קודם ללאו

מהרב הגאון מוה"ר צבי קינסטליכער אבד"ק הערמענשטאט ו"ל⁽¹⁾

שלום וי"ר לאהובי ידי"נ הרב הגאון המושלם נ"י
אברק"ק פעטראזשעני יצ"ו.

אחרש"ה. חיבורו היקר אשר שלח לי למנה קבלתי בתורה ותשואות חן חן לו, ומרי עברי בין בתרי אמרותיו היקרים בחי' הלכות, ראיתי באות ה' עשה מטעמים בהא דאתקין שמואל בנטיא (גיטין דף ע"ה), ובדברי הסו"ז בפתיחתו ליו"ד⁽²⁾. והנה אציע לפניו מה שנתחדש לי בענין זה בעה"ת, ומשם ימצא קצת תשובה על הערותיו, כי קצתני.

(1) נולד בעיר האנשאוויטץ בשנת תרכ"ט לפ"ק לאביו הרה"ג מוה"ר ארי' ליבוש קינסטליכער. למד אצל הגאון בעל תבואת השרה זצ"ל, ואצל הגאון בעל ערוגת הכושם זצ"ל, ואצל הגאון בעל שבט סופר זצ"ל. בשנת תרס"ב לפ"ק נתקבל לדומו"ץ בק"ק הוניאד, ובשנת תרע"ט נבחר לאבד"ק הערמענשטאט. בשנת תש"ט לפ"ק עלה לאה"ק ונתיישב בירושלים עה"ק. נרפס ממנו ספר שו"ת באר צבי, וספר באר צבי עה"ת (בראשית). נפטר בזקנה מופלגה ביום ז' לחודש אדר ראשון תשכ"ה לפ"ק, ומנ"כ בהר המנוחות בירושלים עה"ק. — מכתב זה הגיע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפען. הוד והדר פעלו וצדקתו עומרת לעד.

(2) כרי שיובנו הרבדים היטב, נעתיק בזה דברי השורי זהב בהקדמתו לשו"ע יורה דעה, וז"ל: בקרושין בתוס' בפרק האומר דף ס"ב בענין התנאי של סוטה אם לא שכב איש אותך הנקי ואם שכב חנקי, כתבו התוס' וז"ל, וקשה הא כל תנאי מכני גר ומכני ראובן נמדין לי, א"כ הא בעינן הן קודם ללאו וכאן הוי לאו קודם להן דהא אם לא שכב כתיב ברישא, וי"ל דאם לא שכב חשוב הן דמה שאנו רוצים שתעשה חשוב הן דומיא דאם יעברו שאנו רוצים שיעברו ואם לא יעברו יפסידו, כך אנו רוצים שתתקיים שלא שכב וזהו הן, ואם שכב יפסיד זהו לאו, עכ"ל. ויש לי על זה תימה רבתי מפרק מי שחזרו דף ע"ה, אתקין שמואל בנטיא דשכיב מרע אם לא מתי לא יהא גט ואם מתי יהא גט ולימא אם מתי יהא גט ואם לא מתי לא יהא גט, לא מקדים אינש פורענות לגפשי', מתקיף לה רבא הא בעינן הן קודם ללאו, אלא אמר רבא דאמר אם לא מתי לא יהא גט אם מתי יהא גט אם לא מתי לא יהא גט דבזה לא הוי מקדים פורענות לגפשי' אם מתי יהא גט רבעינן הן קודם ללאו. ולפי דברי התוס' הנ"ל יקשה, לא לימא רק אם לא מתי לא יהא גט ואם מתי יהא גט, ונימא דהללו הוה כאן הן, כיון שהוא רוצה שלא ימות ולא תתגבר וכמ"ש בסוטה. ובאמת יש ויותר תמי' דקושית התוס' יש לתרץ בענין אחר, דהא בתורה לא כתיב האיך יאמר הכהן דבריו, אלא שאנו לומדים מדכתיב הנקי דחנקי קאמר, וכתבו התוס' שם שהכהן כפל דבריו אם שכב חנקי, ונוכל לומר דבאמת ה' אומר אם שכב חנקי תחלה כיון שהוא הן, ולא יקשה לך האיך מקדים פורענות לגפשי', לק"מ דדוקא בההיא דשכיב מרע שיש לחוש שע"י דבריו יבוא מכשול ע"ד אל תפתח פה לשון, על כן יאמר גם תחלה אם לא מתי, משא"כ באן אין שייך אל תפתח פה לשון, והדבור לא יזיק כלל, ודבר זה שכתבו התוס' שמה שאנו רוצים הוה הן, אין לו הכרח כלל ואינו ענין לסידור לשון התנאי, כנ"ל נכון בסיעתא רשמיא, הגם כי הוא נגד דברי התוס', האמת יורה דרכו, עכ"ל הש"ו.

הנה כל הנביאים מתנבאים בסגנון א' וכולם תפסו על הסו"ז, רווראי עיקר הקפידא רבעי הן קודם ללאו הוא לגבי המעשה ולא לגבי התנאי, וא"כ בשלמא נבי סופה, יפה כתבו התוס' [רמה] שאנו רוצין שיתקיים אם לא שכב הנקי חשיב לי' הן, משא"כ בהא דאם לא מתי, נהי שאנו רוצין שלא ימות, אבל לענין חלות הגט לא שייך לומר שאנו רוצין שלא תתגרש, ועיין במשנה למלך בפ"ז מהל' אישות שהביא ראיות חבילות חבילות, דעיקר הקפידא בהן קודם ללאו הוא לגבי המעשה, וע"ש שהניח דברי הסו"ז בצ"ע. ולבסוף תמה ג"כ על דברי התוס' שכתבו בלשונם, דומיא דאם יעברו, שאנו רוצין שיעברו, דמזה משמע לכאורה שלגבי התנאי צריך שיהי' הן קודם ללאו, דהא אם יעברו הוא התנאי, וע"ש שלא העלה ארוכה.

ומה שנ"ל בזה, רווראי אין שום ספק דעיקר הקפידא בהן קודם ללאו הוא לגבי המעשה, דהיינו שההן שהוא קיום המעשה יקרים ברישא, והערר המעשה חשוב לאו. אמנם כוונת התוס' הוא על ענין אחר, ויתיישב ג"כ מה שתמה המ"ל שם בעיקר סברת התוס' דמה שאנו רוצין חשוב הן, דלכאורה טעמא [בעין], דמה בכך שאנו רוצין, סוף כל סוף לא הוי דומיא דתנאי בני גר ובני ראובן, שהרי הקדים הלאו שהוא הערר המעשה, וגבי בני גר ובני ראובן הי' ההן קודם ללאו, אתמהא.

ונ"ל בסו"ד, דהנה בר"ן בניטין כתב בטעמא דהן קודם ללאו, משום דאם יסיים בהן, נאמר בגמר דבריו אדם נתפס, ודוצה בקיום המעשה אף אם לא יתקיים התנאי. אולם לכאורה צריך להבין, דכמו כן אם יסיים בלאו, נימא ג"כ בגמר דבריו אדם נתפס ודוצה בביטול המעשה אף אם יתקיים התנאי. וצ"ל רזה אינו, דא"כ לאיזה צורך התחיל לרבר וללהנות כלל, מאחר שאינו רוצה בקיום המעשה בשום אופן, וא"כ כמו כן ג"כ לא נוכל לומר כשיסיים בהן, דבגמר דבריו אדם נתפס ודוצה בקיום המעשה גם אם לא יתקיים התנאי, דא"כ לאיזה צורך התחיל להתנות כלל, והי' לו לקרש או לגרש סתם בלי שום תנאי. ובפרט לר"מ לשיטתו דאין אדם מוציא דבריו לבטלה, א"כ איך אפשר לומר דכשיסיים בהן, שדוצה בקיום המעשה בכל אופן, דא"כ למה התחיל להתנות כלל, א"כ נסתרו לכאורה דברי הר"ן.

דק דרברי הר"ן נכונים, רווראי יפה כתב הר"ן דאם יסיים בהן, יהי' משמעו שדוצה בקיום המעשה בכל אופן, ומה שהתנה התנאי הוא רק לרווחא דמלתא אולי יצליח בידו שיתקיים התנאי ואז מה טוב, וכגון אם אומר הרי את מקודשת לי אם תתני לו מאתים זוז, אם יהא מסיים בהן, אנו אומרים בגמר דבריו אדם נתפס, ודוצה שתקדש לו גם אם לא תתן לו המאתים זוז, ומה שהתנה, הוא רק שחושב אולי יצליח בידו שתתן לו המאתים זוז, ואז בווראי טוב, אבל מ"מ אינו רוצה שיתבטלו הקידושין אף אם לא תקיים התנאי, ומשונה סיים בהן, מפני שדוצה בו בכל אופן, זה כוונת הר"ן.

דק דהא תינח אם מתנה תנאי שבאמת רוצה בקיומו, והוא יושב ומצפה שיתקיים התנאי, וכגון בהא דאם יעברו, שאנו רוצים שיעברו, בזה שפיר י"ל

כהנ"ל דהוצרך ה' משה רבינו ע"ה להקדים ההן, דאם ה' מסיים בהן, הו"א רבגמר דבריו אדם נתפס ודוצה ליתן להם ארץ הגלעד אף אם לא יעברו, ומה שהתנה התנאי אם יעברו, ה' רק לזרזם ראולי ויעיל אצלם שיעברו חלוצים, רהא באמת ה' רצונו שיעברו, וכן כיו"ב, משא"כ אם מתנה תנאי כזה דאנן סהרי שאינו רוצה בקיומו, ואינו יושב ומצפה עליו שיתקיים, וכגון אם לא שכב הנקי ואם שכב חנקי, כאן לא שייך לומר דאם יסיים בהן, דהיינו אם שכב חנקי, אנו אומרים בגמר דבריו אדם נתפס ודוצה שיתקיים חנקי גם אם לא שכב איש אותה, דא"כ לאיזה צורך התנה התנאי, וכאן לא שייך לומר לרווחא דמילתא אולי יתקיים ואז מה טוב וכהנ"ל, דהא וודאי אנו רוצין שיתקיים אם לא שכב, וא"כ לא שייך כאן סברת הר"ן, ומשום"ה לא איכפת לן אם מתחיל ואם לא שכב. זה כוונת התוס' דמשני דמה שאנו רוצין חשוב הן, אבל בודאי דגם להתוס' עיקר הקפידא לגבי המעשה.

ולפי"ז צדקו דברי הסו"ז בקושייתו, דא"כ גם בגמ' שכיב מרע אף אם יסיים בהן, דהיינו אם מתי יהא גמ', מ"מ לא שייך לומר בגמר דבריו אדם נתפס ודוצה בקיום הגמ' אף אם לא ימות, דא"כ לאיזה צורך התנה התנאי ואמר אם מתי, הו"ל לגרש בסתם, וכאן לא שייך לומר דלרווחא דמילתא התנה כן אולי יצליח בידו שיתקיים התנאי, דהא פשיטא שאינו רוצה שימות, והוי דומיא דסוטה שכתבו התוס' דכאן לא שייך סברת הר"ן וכהנ"ל. ומעתה סרה מהר תלונת המחברים הנ"ל על הסו"ז.

ומעתה חל עלינו חובת הביאור ליישב קושית הסו"ז על התוס'. ונ"ל בסו"ד, בהקדם דברי הגהות מ"ל בפ"ו מהל' אישות, שתמה על דברי תוס' שהעמידו קושייתם על דברי רחב"ג, וגם למה הקרימו פי' דש"י, וע"ש מה שתי' בסומו"ד. והנה מה שרוצה לתרץ בזה קושית הסו"ז אינו מובן, דאכתי מנ"ל לרבא להקשות על שמואל, דלמא באמת גם שמואל ס"ל כסברא הנ"ל, דמה שאנו רוצין חשיב הן. אמנם נקום מיהא פלגא ביריכא, דכוונת התוס' להקשות לרש"י לשיטתו דמורה רחב"ג לשאר דיני תנאים וכמ"ש בהגהות המ"ל.

ומעתה נ"ל ליישב ג"כ קושית הסו"ז עפ"י הנ"ל, בהקדם מש"כ בחי' מהרי"ט למס' קידושין (הנספח לשו"ת שלו) במעמא דמלתא דהן קודם ללאו, וז"ל, דכיון דבעי תנאי כפול לבטל המעשה, כי אמר הלאו בדישא כגון אם לא יעברו, אל תתנו, הא לא מקרי כפילא, רעדיין לא שמענו שיתנו, וכשיאמר אח"כ אם יעברו תנו, לא אתא תנאה גרירתא ומבטל המעשה, עכ"ל מהרי"ט ע"ש.

היוצא לנו מזה דיש לנו ב' טעמים להא דהן קודם ללאו, א', טעם הר"ן, ב', טעם מהרי"ט דאם מקדים הלאו לא חשיב תו תנאי כפול. אמנם טעם מהרי"ט לא שייך רק למ"ד רבעינן תנאי כפול, כמובן, משא"כ לרחב"ג דלית לי' תנאי כפול, על כרחך דטעם הן קודם ללאו כמ"ש הר"ן. ולפי"ז לפי דברי הגהות מ"ל הנ"ל דכוונת התוס' רק להקשות לשיטת רש"י לרחב"ג דמורה דבעי הן קודם ללאו, לפי"ז יפה תירצו דמה שאנו רוצין חשיב הן, דלפי טעם הר"ן סברא זו

עולה יפה וכמו שהסברנו למעלה, משא"כ בהא דגישין דאזלא אליבא דר"מ
דבעי תנאי כפול, ממילא דצ"ל דטעם הן קודם ללאו כמ"ש מהרי"ט דאם יקדים
הלאו לא הוי תנאי כפול. ולפי"ז בוודאי דאין מקום לסברת התוס', דמה שאנו
רוצין חשיב הן, וא"כ שפיר פריך לי' דבא והא בעי הן קודם ללאו, ומיושב
קושית הטו"ז, דאליבא דשמואל בוודאי דלא כתבו התוס' סברא זו, דק אליבא
דרחב"ג לפי שיטת רש"י דמורה להן קודם ללאו וכמ"ש בהגהות המ"ל, דשם
שפיר שייך טעם הר"ן, ודו"ק כי קצרתי ונכון בס"ד.

עוד עלה ברעיוני ליישב תמיהת השעה"מ על הגהות המ"ל, ואין הפנאי
מסכים להאריך עוד, ואם יעיין ברברי אלה ימצא שהם נכונים בס"ד.
ידירו הרוש"ת בלונ"ח,

צבי קינסטליכער

ואנכי באתי לברך אותו בברכת מז"ט לאירוסיו בנו הב' החדיק נ"י, ויה"ר
שיהי' החיתון נעשה יפות, ויוכה לישב עה"ת מתוך הרחבה.
הנ"ל

לשאלת רבים

יש להשיב אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: שלשה ועשרים דאלער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

בענין ירושת בכור

חיים יעקב יוסף מויכער
דומ"ץ דק"ק שערי ציון דבאבוב
וחרב"ן כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
ברוקלין, ניו יארק

שאלה. יורשים שירשו מניות הנקרא בל"א סמאקס, מהו הדין לגבי בכור הנוטל פי שנים, האם ריגס כמחזק או כראוי.

תשובה. הנה זה דבר פשוט בנמדא, במס' ב"ב דף קכ"ג ע"ב ובכמה רוכתי, שאין הבכור נוטל בראוי כמחזק. ושנינו במס' ב"ב (קכ"ד ע"א) אין הבכור נוטל פי שנים בשבח ששבחו נכנסים לאחר מיתת אביהן, רבי אומר אומר אני בכור נוטל פי שנים בשבח ששבחו נכנסים לאחר מיתת אביהן אבל לא בשבח שהשבחו יתומים לאחר מיתת אביהן, ירשו שטר חוב בכור נוטל פי שנים, ופי' הרשב"ם בד"ה ירשו שט"ח, דכיון דמחזק בשטר ועל פי השטר גובין את המלוה הרי הוא כאלו השטר השביח רהיינו נכסים ששבחו ממילא, ומיהו אליבא דרבנן אינו נוטל פי שנים, ומסקנא דמילתא דרבי היא, ע"כ. ומסיק בגמ', א"ר פפא דיקלא ואלים ארעא ואסיק שירמון דכ"ע לא פליגי דשקיל, כי פליגי בחפורה והוה שובלי שלופפי והוי תמרי, רמר סבר שבחא דממילא ומר סבר אישתינו. ובשו"ע חו"מ סי' רע"ח סעיף ז' פסק המחבר, אין הבכור נוטל פי שנים במלוה אע"פ שהיא בשטר, והרמ"א שם כתב בשם מהרי"ק דאם הי' לו שותפות ביד אחרים מקרי מחזק, וא"כ לכאורה הי' נ"ל דבעלי מניות כיון שיש להם שותפות בהעסק הוי מחזק, וכ"כ בס' בגדי כהונה חלק אבהע"ז סי' כ"ב.

אבל אחר העיון נראה דמניות שאני משאר שותפות, ותחלה נברר המציאות מהו חלק הבעלות של בעל המניות בעצם העסק, שהגם שהם נקראים שותפים בהעסק, בכל זאת אין להם דעה מכרעת בהנהלת העסק, ואי אפשר להם לישא וליתן בשום דבר מהעסק כלל, וגם אין להם זכות לחלוק ברווחים, ואם יבואו לבעלי העסק וירצו למכור חלקם ולגבות מבעלי העסק דמי שווי המניות, לא יקבלו כלום, רק שבשוק המניות יכולים למכור חלקם, וכל רמי שווי המניות הוא רק לפי מה שעומד להימכר בשוק המניות. וידוע ששווי המניות לא יערך לפי שווי העסק, למשל, אם העסק שוה למכירה חמש מאות אלף ראלער, ויש להם חמש מאות אלף מניות למכור בשוק, יכול להיות שהמחיר של כל מנה יהי' הרבה יותר מדאלער, וגם יכול להיות פחות מדאלער, כי שווי המניות תלויים ונשפעים לפי כמה גורמים שונים, ואינם נערכים לפי ערך השותפות בהעסק, רק העיקר תלוי באימון הציבור, וממילא יש להם ערך אחר לגמרי מחלק השותפות האמיתי בנכסי העסק.

ולפ"ז יש לחלק בין מניות בזמנינו, לדין מניות המוזכר בספר בגדי כהונה הנ"ל, דשם הי' לו מניות בהרי כסף, ופסק שם הבגדי כהונה דהוי מחזק בהכסף

הנמצא שם בקרקע, רכל מי שיש לו חלק בהרי כסף הרי זה קנוי לו וכו' וחופרין ומוצאין תחת' עפרות כסף, ולא יכול לסלקו במעות, ומה שמוצאים חולקים הריזח בסוף השנה, וגם הבנינים והכלים הצריכים לזה, שמן הסתם ישנם בעין, יכולים למוכרם אם ירצו, וגם יש לו חלק וזכות בקרקע לחפור תחת' את אשר ימצא, וא"כ הוי מוחזק בגוף הקרקע והכסף שתחתיו, עכ"ל ר"ע י"ש. וא"כ בזמנינו, שאין לבעלי המניות שום זכות למכור ולחפור ולחלק ברווחים, ואין להם שום זכות לישא וליתן, וגם אין להם שום זכות לבוא לבעלי העסק לנבות חלקם, לא דמי כלל לשאלה הנ"ל בס' בגרי כהונה, (וידוע מה שרנו האחרונים אי בעלי מניות מקרי שותפים לגבי שבת וחמץ בפסח ורבית וכדו'), עיין בשו"ת מנחת יצחק ח"ג סי' א', שהביא דברי גדולי הפוסקים, ורן בזה באריכות, ואפי' את"ל דאעפ"כ הם שותפים בהעסק, ודאי לא עדיפי מבעל עסק יחיד שמוחזק רק כמה שנמצא תחת ידו, ולא בכל החובות שהקונים חייבים לו, ולא בכל הכסף הנמצא בבאנק בתורת הלוואה וכדו', וא"כ כל בעלי מניות מוחזקים רק כמה שנמצא ממש ברשות בעלי העסק ולא יותר, ומי יודע האך לשער זה, וגם ישנם מניות בעסקים שונים שאין להם שום רבר ממשי תחת ידם, רק איזה המצאה חדשה שמקיים להוציא לאור עולם לאחר איזה זמן, ועי"ז יתהווה לעסק גדול, ובכה"נ וראי לא הוי מוחזק, ועיין בפתחי תשובה בסק"ו מה שהביא בשם שו"ת חוט השני בכיאר דברי מהרי"ק הנ"ל, דמיירי כשיש מן השותפות בעין, ואפילו אם אינו יכול ליטלו כל שעה שירצה, מ"מ כל העיסקא הוא בעין, ואין המתעסק יכול לסלקו בדבר אחר, לכן מקרי מוחזק, וא"כ לכאורה בעלי מניות שבזמנינו, לא דמי כלל לשותפות, ולא הוי מוחזק.

אבל בכל זאת נראה לומר דשפיר חשוב מוחזק, כיון דשווי ערך דמי המניות בשוק המניות לא נערך כלל לפי שווי חלק השותפות בעצם העסק, רק יש להם שווי מצד עצמם, וא"כ לא איכפת לנו כלל כמה שמוחזק ברשות בעלי העסק או לא, דהיורשים מוחזקים במניות ששויים כסף, ועומדים למכירה ככל שאר דברים שיש להם ערך.

ולכאורה יש מקום לחלוק ולומר, כיון דעצם המניות אין ערך שלהם מצד עצמם רק מצד כמה גורמים שונים שמשפיעים על אימון הציבור, א"כ הוי דבר שאין גופו ממון, ולכאורה יש לנו ראי' מהנמ' דמוחזק בדבר שאין גופו ממון, לא הוי מוחזק, מדאיתא בגמ' ב"ב דף קכ"ד ע"א, דלרבנן אין הבכור נוטל פי שנים במלוה, ואפילו במלוה בשטר, וכן מבואר בשו"ע חו"מ בס' רע"ה, אף דיש להיורשים שטר חוב ומוחזקים בהשטר, ואת"ל דמוחזק בדבר שאין גופו ממון הוי מוחזק, לכאורה ה' לנו לומר, כיון דשטר יש לו ערך מצד עצמו, מה שראוי להימכר, שהרי יכולים למכור שטרות, כמבואר בגמ' ובפוסקים, הוי היורשים מוחזקים בשטר, וא"כ למה לא יטול הבכור פי שנים במלוה בשטר, אלא ע"כ צריך לומר דכיון דשטר לא נחשב גופו ממון, כמבואר בפוסקים (עיין בשו"ת מהרי"ט סי' י"ט), ומוחזק כמה שאין גופו ממון, לא מקרי מוחזק.

אבל אחר העיון בשו"ת חת"ס חחו"מ סי' קמ"ט, נראה בעליל דסובר רמחזק בשטר חשוב מוחזק, הגם שאין גופו ממון, דכתב שם בביאור דברי הרשב"ם והתוס' בב"ב דף קכ"ד, דאם רוצים לחלוק בשטרות לפי ערך שוויין, בודאי נוסל בניירות פי שנים שהרי זה מוחזק, וגם יכול לגבות פי שנים, וכל הסוגיא איירי היכי דהלוח פרע החוב קודם שחלקו השטרות, והחוב הוא ראוי, עיי"ש היטב בדבריו, ומסיים דהלכה כרשב"ם רמחזק בשטר הוא מוחזק, ואפילו לדברי התוס' שם שחולקים על הרשב"ם, כתב שם לבאר דבריהם דבאמת הוא מוחזק בשטר, דק דהחוב שהלוח משלם לא נחשב כשבח דאתי ממילא, זה תמצית דבריו, עיי"ש היטב, והגם שלכאורה נראין דברי החת"ס כנגד סתימת דברי השו"ע והפוסקים, דא"כ למה פסק בשו"ע דאין הבכור נוסל פי שנים במלוה בשטר, עכ"ל דהמחבר והפוסקים ג"כ איירי היכי שלא חלקו בהשטרות כלל, ופרעו הבע"ח קודם שבאו לכלל חלוקה.

ועיין בקצוה"ח סי' רע"ה סק"ו שמיישב דברי הרשב"ם מקושיית התוס', דאת"ל דכיון דמוחזק בשטר הוא כאלו השטר משביח למה לא יחלקו בשטרות ועל ידי כן יגבה הבכור פי שנים, ותירץ דהרשב"ם סובר כתשובות הרשב"א המובא בב"י בס' קע"ו דאין כופין לחלוק בשטרות כיון דאין גופו ממון, ולכן הוא שבח דאתי ממילא קודם חלוקה, ובזה פליגי רבי ורבנן אי נוסל פי שנים או לא, עכ"ל. נראה מדבריו ג"כ, דאם היו רוצין לחלוק בשטרות ה' הבכור נוסל פי שנים בשטרות, רק משום שאין יכולים לכופו את היורשים לחלוק בשטרות לכן אין נוסל פי שנים במלוה דהוי ראוי, אבל בשטר מצד עצמו הוא מוחזק, וה' הבכור נוסל פי שנים.

וזאת תורת העולה מדברי החת"ס והקצוה"ח, דמוחזק בדבר שאין גופו ממון חשוב מוחזק, וא"כ שטרי מניות בודאי חשוב מוחזק, ועדיפי במלוה בשטר, דבשטרות אם לא יחלקו בשטר רק בהחוב, הוא ראוי, אף שמוחזקים בהשטרות, מ"מ דמי החוב אינם דמי השטר מה ששוה למכירה, והחוב הוא ראוי, משא"כ בנידון רידן, אפילו אם לא יחלקו שטרי המניות, רק ימכרו הכל ואח"כ יחלקו בדמי שווי המניות, ג"כ יחשב מוחזק, כי דמי המניות שלקחו ע"י מכירתם, זהו דמי שווי המניות, ובזה הוא שפיר מוחזקים. ואת"ל לפי דברי החת"ס והקצוה"ח, למה חשוב כל דמי המלוה דראוי, הא הוא מוחזק לכל הפחות בחלק שווי השטר, כגון בשטר חוב של מאה מנה ששוה למכירה ששים מנה, יחלקו בהששים מנה כמו שחולקים במוחזק, ובארבעים הנשארים יחלקו שוה בשוה כמו בראוי. זה אינו קושיא, כי הששים מנה ששוה השטר למכירה אינם הששים מנה של המאה מנה, וכשנותן השטר להלוה בשעת הפרעון, סילק עצמו משווי השטר למכירה, ומקבל דמי המאה מנה של החוב, וזה הוא ראוי כמו כל מלוה.

אחר כתבי כל זאת, ראיתי בשו"ת בית יצחק יו"ד ח"ב סי' ע"ה אות ו', כשהן בענין ירושת כתבים קודם הדפסתם, כתב בתוך הדברים, ולא רמי לשטרות דאינו נוסל פי שנים, שאין גופו ממון שעומד רק לראי' ועומד רק

לנבות, וממילא הוי ראוי ולא מוחזק, ולכאורה נראה מדבריו, דבדבר שאין נופו ממון אין הבכור נופל פי שנים, ואם ירצו לחלוק בשטרות נ"כ לא יסול הבכור פי שנים, דלא כתשו' חת"ס הנ"ל, וא"כ ה"ה בניד"ד. מ"מ נראה מדבריו, דהפעם בשטר הוא, כיון דעיקר השטר עומד לראי' על החוב, לכן הוי ראוי, משא"כ בניד"ד, כל השווי של המניות הוא מה ששוה להימכר בשוק המניות, וא"כ הנם שאין נופו ממון, מ"מ יש לו ערך מצד עצמו, וא"כ שפיר מיקרי מוחזק ובכור נופל פי שנים. ועיי' ש בבי"צ בסוף דבריו, שנראה כדברינו, שכתב דאקציען (רהיינו מניות) כיון שהוא ככל הסחורות לא חשוב ראוי רק מוחזק. (וראוי להעיר, היות שיש במסחר המניות כמה מינים שונים, ואפשר שיש איזה מניות שדינם כראוי ולא כמוחזק, לכן צריך לדון בכל ענין בפ"ע).

בענין גבולות הארץ

ברוך חנה גרינפעלד

משגיח דכולל זכרון חיים דבאבוב

ברוקלין, ניו יארק

(א) בפרשת מסעי (במדבר ל"ד, י"א-י"ב), וירד הגבול ומחה על כתף ים כנרת קרמה, וירד הגבול הירדנה והיו תוצאותיו ים המלח. ובפרש"י, ים כנרת קרמה, שיהא ים כנרת תוך לגבול במערב והגבול במזרח ים כנרת, ומשם יורד אל הירדן, והירדן מושך ובא מן הצפון לדרום באלכסון, נוטה לצד מזרח ומתקרב לצד ארץ כנען, כנגד ים כנרת, ומושך לצד מזרחה של ארץ ישראל, כנגד ים כנרת, עד שנופל בים המלח, עכ"ל. ולכאורה כל המשך דברי רש"י אלו תמוהים מאוד. (א) תחלה כתב שהירדן נוטה לצד מזרח, ומיר הוסיף שמתקרב לצד ארץ כנען שהמכוון למערב, וזה סתירה מיני' ובי'. (ב) מהו לצד ארץ כנען כנגד ים כנרת, הלא כפשוטו הקרא מדבר על המשך הגבול אחרי שעבר ים כנרת וירד הגבול אל הירדן, והולך ומפרש המשך הליכת הירדן. (ג) ומושך לצד מזרחה של ארץ ישראל כנגד ים כנרת, הוא לשון כפול ממה שכתב לפני כן, וגם כאן יש להבין מהו כנגד ים כנרת.

וראיתי בספר יד דוד על מס' בכורות דף נ"ה ע"א, על רבני הש"ס שם, תניא גמי הכי, ירדן יוצא ממערת פמיים, ומהלך בימה של סבכי, ובימה של טבריא, ובימה של סרום, והולך ונופל לים הגדול, ואין ירדן אלא מבית יריחו ולמטה. וכתב בספר הנ"ל וז"ל, בפי' החומש בפרשת מסעי כתב רש"י וכו', משמע מדברי רש"י הללו, שהירדן הוא למזרח הכנרת, ושם כנגד הכנרת מתחיל להלך לצד ארץ ישראל, והדברים תמוהים, רהא בגמ' דכאן מבואר שהירדן נופל בים כנרת ממש, ואינו לא למזרחה ולא למערבה, וכן הוא האמת כמו שהוא מפורסם וכו', עכ"ל. וכן תמה בספר בכור רל (מהגאבר"ק ארא), וכן

הוא מפורש בב"ר פ"ד סי' ד', א"ר יונה אל תתמה הדין ירדנא עבר בימא דטבריא ולא מתערב ב', מעשה נסים יש בדבר, עכ"ל.

ובהמשך לתמיה זו, יש להוסיף מש"כ רש"י שהירדן הולך באלכסון למזרח או למערב וכו', והרי המציאות מפורסם לכל, שהילוך הירדן בקו ישר מצפון לדרום לכל אורכו ממוצאו דרך ג' הימים שהולך בתוכם. ובעיקר פירושו אם נקבלו כפי שפירשו ביר דוד, וכן הלכו אחריו כל מפרשי רש"י האחרונים, נצטרך לדחוק שאחרי שרש"י כתב יורד אל הירדן, גמר פירושו דקרא, ועכשיו חוזר לפרש מקור מוצא הירדן, בלי קשר לגבולי הארץ, ומתחיל והירדן מושך ובא וכו'. וכן נצטרך לומר לדבריו, שכנגד ים כנרת שכתב רש"י ראשונה, הכוונה כנגדו ממזרח, וכנגד ים כנרת השני, ר"ל כנגדו לדרומו, וד"ק. ובה הרווחנו קושיא השניה. וראיתי בספר יוסף הלל, שהביא גירסת דפוס ראשון וז"ל, באלכסון נוטה לצד ארץ כנען, כנגד ים כנרת ומושך וכו', עכ"ל. ובה הרווחנו קושיא א', כרם שאר התמיהות במקומם עומדים.

ובאמת נלענ"ד שחוקי מהקושיות שהבאנו עד הנה, בלא"ה אין מקום לפי' זה ברש"י, דהנה תוכן פרשה זו בתורה באה, רק לציין לנו רצף גבולות ארץ ישראל במדויק, וא"כ כיון שהירדן שמשך למזרח הכנרת לא ה' בכלל ארץ ישראל, שהרי שם הכנרת הוא גבולו, רק שבפינה מזרחית דרומית של הכנרת נגע בה הירדן, ומשם נמשך רצף הגבולות שעובר משפת הכנרת לירידת הירדן, וא"כ למה ראה רש"י צורך לברר לנו מהלך הירדן שמלפני נקודה זו, הלא אין להמשך הירדן שמלפני כן שום שייכות לפרשתו, ואינו מרומז כלל בכתוב, ולמה טרח רש"י לדבר עליו כלל. ועוד קשה, כיון שהירדן נגע בים כנרת במקצוע דרומית מזרחית, מהו הלשון מתקרב לצד ארץ כנען כנגד ים כנרת, הרי אינו כנגדו, רק פוגע בו, דאל"כ אלא שנשאר מרחוק כנגדו, א"כ אין שום בירור בכתוב על רצף הגבולות, ונשאר לנו להסתפק איך ובאיזה מקום עובר הגבול מסוף הכנרת להירדן.

(ב) בסוף פרשת דברים (ג', י"ז), והערכה והירדן וגבול מכנרת ועד ים הערבה ים המלח וכו'. ופרש"י, כנרת, מעבר הירדן המערבי ה', ונחלת בני גד מעבר הירדן המזרחי, ונפל בגורלם דוחב הירדן כנגדם, ועוד מעבר לשפתו עד כנרת, וז"ש והירדן וגבול הירדן ומעבר לו, עכ"ל. הנה גם כאן לכאורה מבואר ברש"י, שהכנרת ה' מעבר לירדן, רק שכאן יש לנו חידוש גדול, שגם הכנרת שמעבר הירדן מערבה שייך לנחלת בני גד, הגם שהוא בתחום ארץ ישראל, ובה נדבר בסמוך. עכ"פ לכאורה רש"י לשיטתו בב' מקומות אלו, וכן פי' בספר הר צבי, וכל זה דלא כהמציאות, וכמו שתמחו המפרשים הנ"ל.

ובאמת מכאן פשוט שאין ראיה שאין הכוונה לים כנרת, אלא לעיר כנרת היא גינוסר, כמפורש בתרגום, וכן הוא בב"ר סי' צ"ח (ויתבאר להלן), ועיר זו מפורש בקרא יהושע (י"ט, ל"ו), ומובא במס' מגילה (ה' ע"ב). רק שנשאר לנו חידושו של רש"י, שעיר כנרת שמעבר לירדן מערבה, שייך לנחלת גד. וזה

תמוה, הרי מפורש שם ביהושע, שעיר כנרת מערי נפתלי, ולא מגר. ובכלל תמוה, מאין לו לרש"י חידוש זה, הרי הקרא אפשר לפרשו כפשוטו, והירדן וגבול, כפרש"י, שכל רוחב הירדן ג' כ נופל בגורלם, ואח"כ מפרש הקרא ומציין מקום הירדן הזה, שהוא מכנרת, ר"ל ים כנרת, ועד ים המלח. וכן ראיתי שפירש בס' העמק דבר להנצי"ב, והוא לכאורה פשוטו של מקרא.

וראיתי שם בס' הר צבי, שציין לדברי השיטה מקובצת ריש פרק אלו מציאות (כ"ב ע"א), על הברייתא וכן ירדן שנשל מזה ונתן לזה, שכתב לפרשו בשם הרשב"א הריטב"א הרא"ש והראב"ד, שהכוונה עפ"י הירושלמי לענין קרושת ארץ ישראל, שהכתוב תלה התחום בירדן, ולפעמים הירדן מתפשט ומשנה הילוכו למזרח או למערב, ואתו עמו משתנה דין הארץ הנשאר למערב הירדן, עיי"ש. הרי שכתב שכן דרכו. אבל זה רוחק, לפרש כן כוונת רש"י, שבימי הש"ס הלך דרך הכנרת, וגם היום כן הוא כמפורסם, ורק בימי משה ידע שמהלכו הי' שונה לאורך כמה מילין שנוי גדול וחשוב כזה, ומנין ידע זאת.

ג) ובעיקר דברי הירושלמי, הוא במס' חלה פ"ד מ"ד וז"ל, ירדן שנשל מזה ונתן לזה, מה שנשל נשל ומה שנתן נתן, ומה כן קיימי, אם במקום שהי' ארץ ישראל ונעשה סוריא חזקתן למעשרות ולשביעית, ר' ירמיה רבי אימי וכו' בשם ריב"ל לחזקות ולביעורין ולמעשר בהמה עכ"ל, ועי' במפרשים. הרי מפורש, שסבא זו נדחית שם, וקרושת ארץ ישראל אינה משתנית כלל, והנפקא מינה רק לרינים אחרים. וכנראה שהראשונים הי' להם גירסא אחרת בירושלמי.

וראיתי בתשב"ץ ח"ג סי' קצ"ח, שג"כ הביא האי ירושלמי, וכפי' הראשונים, שהנפקא מינה לענין קרושת ארץ ישראל, רק שנתקשה כיון שהירדן מפסיק בין ארץ ישראל לעבר הירדן, הרי גם עבר הירדן מנחלת בני גר ובני ראובן יש בו קרושת ארץ ישראל. ולתרוץ זאת, ציין על המשך הירדן, שאינא בבכורות (הנ"ל), שאחרי ים המלח מתגלגל והולך לים הגדול וכו', ועל זה כתב וז"ל, רבהאי גלגול נפיק לארץ העמים וכו', ר"ל ששם הירדן הוא הגבול המפסיק בין ארץ ישראל לארץ העמים, והגבול משתנה עם שינוי מהלכו, וכנ"ל. ולכאורה צ"ע דבריו, הרי הירדן הוא גבול ארץ ישראל רק עד הים המלח, ומשם עובר הגבול מערבה דרך עיירות המצוינות בכתוב ועבר צינה וכו', וא"כ לא תלה הכתוב שם התחום בירדן כלל, וצ"ע.

ובאמת עיקר הגמ' תמוה לכאורה, ואינה לפי המציאות היום שהירדן נכנסת לים המלח ונגמרת שם ואינה יוצאת כלל. ובמס' בבא בתרא ע"ד ע"ב יותר מפורש, שהירדן מתגלגל ויורד לים הגדול עד שמגיע לפיו של לויתן, עיי"ש שכזה תלוי קיום הבהמות שבהררי אלף, ומצאתי בספר תבואת הארץ (למהר"י שווארץ) דף מ"ד ע"ב, שכתב לענין אחר, בלא להעיר מגמ' הנ"ל, שלפני שהפך ד' סדום ועמורה ירד הירדן משם עד הים סוף, עיי"ש שתידין בזה כמה פסוקים בסו"ט. ועפ"י דבריו כנראה יש לפרש הגמ', שיוורד לים סוף, ומשם להים הגדול האוקיינוס המערבי שנשפך לתוכו כידוע, (וזה דלא כהתשב"ץ, שפי'

הכוונה לים התיכון במערבה של ארץ ישראל). ושכן הי' בבריאית העולם, ורק אחרי הפיכת סרום ירד המשך הירדן מתחת לאדמה, ושם נמשך כמעין עד לים סוף וליים הנדול לפי הלויית, וכיון שמהלכו נשאר לדורות, הגם שהוא מכוסה, מכל מקום הזכירו הש"ס. ויתכן בזה גם לפרש לשון מתגלגל ויורד, (כן הגירסא בב"ב הנ"ל, ובבכורות הגירסא והולך), ולא נקט מהלך כמפלני כן, לרמוז שיוורד מתחת לאדמה, וכמו המשך המאמר, ומתגלגל ויורד לפיו של לויית, שזהו ודאי מתחת למי הים, ודר"ק.

(ד) וז"ל הירושלמי במגילה פ"א מ"א, וערי מבצר וכו' רקת וכינרת (יהושע י"מ) וכו' כנרת גנוסר, התיב ר' לוי, והכתיב והערכה עד ים כנרות (יהושע י"ב), מעתה שני גינוסריות היו, או לא היו אלא ב' אבסוניות, כגון בית ירח וצינבריי שהן מגדלות כינרים, ע"כ. ופירשו המפרשים, שקושית לוי הוא, שכאן נפרט עיר כנרת בין ערי נפתלי, ובקרא מבואר שעיר כנרת שייך לארץ סיחון. וזה תמוה, שהרי בקרא כתיב עד ים כנרת, אבל עיר כנרת ממערבה והלאה בארץ נפתלי, ומאי קושיא. והמעין בפני משה יראה שהי' לו גירסא אחרת, שאינו מביא קרא דיהושע, רק קרא דלפנינו סוף פרשת דברים, מכנרת ועד ים הערבה, וכוונת הקרא לעיר כנרת ששייך לבני גד. ולפי"ז מוכן היטב קושית הש"ס, ותירץ הש"ס לדבריו ב' תירוצים, א) ששני כינרת היו, א' בארץ נפתלי, וא' בנחלת גד, ב) שהכל עיר אחת, ורק גשר מחלקם, כמו גשר המחלק בית ירח וצינבריי, עיי"ש. ולדבריו כנרת שבנחלת גד מעבר הירדן מזרחה.

כרם צ"ע מש"כ שבית ירח וצינבריי נזכר רק למשל על הגשר, הרי הש"ס מסיים שהן מגדלות כינרים, משמע שהם הם הנקראים כינרת בקרא. אבל מצאתי בספר אדמת קודש (נ"א ע"א), שבירר במחקריו שעיר כנרת לצפון מערב הים, ובית ירח וצינבריי סמוכים זה לזה ג"כ במערב הכנרת, רק בדרומו, סמוך להמקום שהירדן יוצא מהכנרת, עיי"ש. ולדבריו מסקנת הש"ס הוא, שכנרת השייך לבני גד, הוא הנקרא בית הירח וצינבריי, והם בדרום מערב לכנרת, ונקראים כינרת ע"ש שמגדלות כינרים.

וז"ל הב"ר פרשה צ"ח, עה"פ נפתלי אילה שלוחה, הה"ד מכנרת ועד ים הערבה, מכנרת, ר"א אומר ירח, ר' שמואל בר נחמן אומר בית ירח, ר' יהודה ב"ר סימון אומר סנבראי ובית ירח, א"ר לוי על ההיא תחום בית שאן ושמה כנרת, א"ר ברכי' כל חוף ים של סבריא נקרא כנרת, ולמה הוא קורא גינוסר, משום גני שרים וכו', עכ"ל. ופירשו המפרשים, שהכוונה לעיר כנרת, והיא גנוסר, מלשון גנים, ולכן נקרא נפתלי אילה שלוחה, מלשון שלחך פרדס וכו'. והנה, גם כאן מפורש שכנרת בקרא סוף פר' דברים הכוונה לעיר כנרת, ולכאורה תמוה, שהרי קרא שלפנינו מדבר על גבול ארץ גד, ולא על ארץ נפתלי. ונראה עפ"י דברי המפרשים שם (עי' יפ"ת), שכוונת המדרש למצוא מקום שעיר כנרת מתורגם גינוסר, כי ביהושע י"מ בערי נפתלי מתורגם רק כנרת כדכתיב, וכיון שמצא בכינרת של גד שנקרא כנרת ומתורגם גינוסר, מסתמא כן הוא בכנרת

של נפתלי, ששניהם מנדלים ננות של כינרים על ארמתם, שסמוך לים כינרת, ודו"ק.

ועפ"ז נ"ל פשוט ביאור ההמשך, שבא לזהות עיר כנרת שבקרא, רהיינו בנחלת נר, ופליגי בזה אי הכוונה לבית ירח או לסנבראי ובית ירח נם יחד. (וסנבראי הוא צינבריי בהחלפת צ' לס' כמובן). וזה מתאים להפליא עם מש"כ בירושלמי, שבית ירח וצינבריי יחד נקרא עיר כנרת השייך לנחלת נר. ואח"כ ממשיך המדרש, א"ר לוי, ולא קאמר ולוי אמר, משום שזהו ריבור חרש, שבא לזהות עיר כנרת ששייך לנפתלי, ובה פליגי אי בית שאן או כל חוף ים מערבי של טבריא, ודו"ק כי נכון. הרי לנו מקור טהור לשיטת רש"י סוף פרשת דברים, שכוונת הכתוב שם לעיר כנרת היא בית ירח וצינבריי, שהוא ממערב לירדן במקצוע דרומית של הכנרת, (וכפי' הארמת קודש), ושייך לנחלת נר.

ברם עיין בעץ יוסף, שכנראה נ"כ נתקשה בזה וכתב וז"ל, מכנרת וכו' הוא ער ולא ער בכלל (עי' רש"י), כי ממנו מתחיל גבולם, והוא עצמו אינו בכלל נחלתם, כי אם מנחלת נפתלי וכו'. ועפ"י רבריו נכון כפשוטו רברי המדרש כמובן, אבל משאר המפרשים לא משמע כן. וממה שכתב (עי' רש"י שם), נראה שכן פירש רברי רש"י עצמו, שמש"כ „ועוד מעבר לשפתו עד כנרת“, הכוונה ולא ער בכלל, וכן יתפרש היטב הכתוב והערכה והירדן וגבל מכנרת, ולא עד בכלל. והנה א"כ מקורו טהור מדברי המדרש, אבל מהירושלמי משמע כמו שכתבנו לעיל, ודו"ק.

וסמוכין לשיטת רש"י, יש להביא מיהושע (י"ג, כ'), שפירט גבול נחלת בני נד, הירדן וגבול עד קצה ים כנרת עבר הירדן מזרחה, ופירש"י הירדן וגבול, ירדן ותחומיה הערים של שפתו, עכ"ל. משמע הכוונה תחומיה משני עבריה, הכולל ערים שעל שפתו, הרי שרש"י אויל לשיטתו בב' מקומות אלו.

ה) ואחרי אשר הנענו עד הלום, נבוא לריש דברינו, לפרש רברי רש"י בפרשת מסעי, ונלענ"ד לפרשו בב' דרכים. אופן א', רהנה גבול מערבי של ארץ ישראל הוא הים הגדול, כמפורש בכתוב, והוא הולך באלכסון ממזרח למערב, שהחוף אינו קו ישר כמפורסם, ויתכן לומר שכיון שגבול מערבי הוא המשך אחת והוא חוף הים, ואי אפשר למעות בו, הגם שאינו במדויק לאורך מערב העולם, מ"מ כרי לבאר היטב הגבולות, נקטו רש"י כאילו הים שהוא גבול מערבי, הוא למערבו של עולם, ואם נקח ארץ ישראל ונציין הים כקו ישר במערב מצפון לדרום, יצא לנו הירדן באלכסון, פונה ממערב למזרח, ודו"ק.

ואחרי הקרמה זו נפרש המשך רבריו, שכתב קודם ומשם יורד אל הירדן, והירדן מושך ובא מן הצפון לדרום באלכסון נוטה למזרח וכו', והכל המשך אחר, שאותו ירדן היוצא מהכנרת והוא גבול ארץ ישראל, הוא נמשך באלכסון למזרח, וכמ"ש לעיל. ואח"כ כתב, ומתקרב לצד ארץ כנען כנגד ים כנרת, דברים אלו אינם המשך, רק שחזור ומפרש גבול הנזכר מקודם, שכיון שהירדן באלכסון יורד ומתרחק למזרח וכמ"ש לעיל, מציין שמקום התקרבותו לארץ

כנען הוא במקום יציאתו מהכנרת. וזהו כנגד ים כנרת, ר"ל המשך הילוכו, כנגד ים כנרת, ר"ל מכנגד ים כנרת, נמשך והולך עד הים המלח, ודו"ק היטב.

ובאופן אחר יתכן לפרש דברי רש"י. ונקדים מה שראיתי בספר ארמת קודש, שהאריך והרחיב לבאר גבולי הארץ, וכתב שם (י"ב ע"א) לברר גבול המזרח, שהגם שבקרא מצויין הגבול דרך העדים עד הכנרת, מ"מ המציאות הוא שהמשך הירדן ממעל לימא דסמכי הוא גבול המזרחי שהולך יורד עד לים הכנרת, ושהו מרומו בקרא וירד הגבול ומחה וכו', שהכוונה ירידת מי הירדן מההר להעמק מצפון לדרום, עד שנכנס לכנרת, עיי"ש.

ובבכורות נ"ה ע"א, תניא נמי הכי ירדן יוצא וכו', ואין ירדן אלא מבית יריחו ולמטה, ופרש"י משום דלמעלה מיריחו בטל חשיבותו, שמתערב בימים גדולים, עכ"ל. ובתוס' נתקשו מאוד, דאדרבה מיריחו ולמטה סמוך לים המלח, ודוקא מלמעלה רחוק לים כנרת עיי"ש, ובתיקוני גירסאות שבאחרונים. ובס' משנת יוסף שביעית פ"ו מ"א בקונטרס גבולת הארץ, תירץ שלשון הש"ס בית יריחו, אין הכוונה לעיר יריחו, אלא לבית ירח הנמצא במקצוע דרומית מערבית של ים הכנרת להירדן וכמוש"כ לעיל בשם הארמת קודש. וא"כ ממילא לא קשה מידי קושית התוס'.

והנה לפי"ז, ועפמ"ש בראשונים בשם הירושלמי, לפרש ברייתא דירדן שנשל מזה ונתן לזה, ומובא לעיל באריכות, רקדושת הארץ תלאו הכתוב בירדן עיי"ש, יתבאר היטב ברייתא זו, שהגם שעיקר שם ירדן, על שם ירד דן, כמו שאמר ריו"ח שם, למה נקרא ירדן על שם שיורד מן, ר"ל ממערת פמייאם שברן, אעפ"כ מה שתלה התורה הגבול בירדן, הוא מבית ירח ולמטה, שרק משם נקראת בתורה ירדן, משא"כ לפני כן, הגם ששמו ירדן, ומרומו בקרא שהוא תחום ארץ ישראל, וכמוש"כ לעיל בשם הארמת קודש, מ"מ אינו נקרא בתורה שם בשם ירדן רק סתמא וירד הגבול ומחה וכו', וכנ"ל. וזהו המשך הברייתא, ירדן יוצא ממערת פמייאם ומהלך וכו', ואין ירדן, ר"ל להלכה לענין תחום קדושת ארץ ישראל, שיהא תלוי בהילוך הירדן, וכמ"ש בירושלמי, אלא מבית יריחו ולמטה, וק"ל.

ועפ"ז נבוא לפרש דברי רש"י באופן השני, והוא, שר"ה וירד הגבול, ור"ה ומחה, ור"ה ים כנרת, הכל ריבור אחר. ומתחלה עד ומשם יורד אל הירדן, פירש בקיצור כל המשך רוח המזרח, שמפורש בקרא מוירד הגבול ומחה וכו', עד סוף פסוק י"ב. ומשם חוזר ומפרש והירדן מושך ובא, ר"ל חלקו של הירדן שממעל לכנרת המרומו בוירד הגבול וכמוש"כ לעיל. ושהוא נוטה באלכסון וכו', וכמוש"כ לעיל בדרך הראשון. וממשיך, ומתקרב לצד ארץ כנען כנגד ים כנרת, ר"ל שהירדן הולך ומצוין את הגבול מזרחי של ארץ ישראל, עד כנגד ים כנרת מצפונה. ואח"כ כתב, ומושך לצד מזרחת של ארץ ישראל כנגד ים כנרת, ר"ל המשך הירדן היוצא מים כנרת כנגדו לדרום, הוא המשך ציון הגבול עד שנופל לים המלח, ובא לאפוקי שרק כנגד ים כנרת מצפון ומדרום הירדן

מציין הנבול, משא"כ במקום הילוכו בכנרת, שפת הכנרת עצמו הוא הנבול, לא הירדן שבתוכו, וגם פירוש זה נכון.

(ו) ולסיום דברינו, ראיתי בתרגום יונתן בן עוזיאל, שם סוף פרשת רברים, פסוק י"ז וז"ל, ומישראל ויורדנא ותחום מגינסר ועד ימא דמישראל וקרתא סבריא דסמיכא לימא דמלחא וכו', עכ"ל. ודבריו נפלאים מאוד, שידוע לכל שעיר סבריא סמוך לכנרת בצפון, ולא לים המלח בדרום. אח"כ מצאתי בפ"י הרד"ל על פרקי ררבי אליעזר פרק י"ח שהעיר בזה, וכתב שוראי פ"ס יש כאן. ונ"ל שיש מקום לפרשו כלפנינו בלי הנ"ה, דהנה ראיתי בספר תבואת הארץ (מ"ד ע"ב), בשם התרגום לר' סעריה גאון בפרשת ואתחנן (דף מ"ט), עה"פ ועד ים הערבה, מתרגם ימא דסבריא, וכתב שם לפרש דבריו, שכיון שהערבה הוא ארץ מישור המשתרע לכל אורך הירדן מזרחה בין כנרת לים המלח, נקראים שניהם על שמו ככתוב, פעם כך ופעם כך, עיי"ש. ועפ"י יתכן מאוד גם רכרי התרגום יונתן בן עוזיאל, שמפרש ועד ים הערבה ים המלח, שבפסוק שלפנינו לאו כמפרש אלא כו"ו מוסף, והמשך הרברים, והערבה, ר"ל ארץ המישור לכל אורך מזרח הירדן בין שני הימים שנקרא ערבה כנ"ל, והירדן וגבול מכנרת, ר"ל כפרש"י גם כל רוחב הירדן ומעבר לו למערב עד עיר כנרת היא גניסור, ואח"כ מציין אורך מישור זה, וכותב, ועד ים הערבה היא כנרת מצפון, וים המלח מדרום. וזהו תורף כוונתו בתרגומו, שכתב ותחום גניסור ועד ימא דמישראל וקרתא דסבריא דסמיכא, ר"ל מצפון, לימא דמלחא, שמשם יורד המישור עד לים המלח לדרומו, ודו"ק.

עולת שבת בשבתו

חקת

וישמע הכנעני מלך ערד וגו' כי בא ישראל דרך האתרים וישב ממנו שבי. יש לומר כי תחילה החליטו האומות אשר ה' עם ישראל, והכל אצלם על דרך נס"י, והיו יראים להחל מלחמה עמם, ועתה אשר שמע אשר שלחו מרגלים לרגל את הארץ לידע איזה דרך נוחה לכבוש, בדרך כל הארץ, שפט מזה כי הצלחתם היא עפ"י דרך הטבע, א"כ אין זה תמיד, רק כל ראלים גבר, על כן שם על לבו להלחם. (ויש להמתיק הענין במשל נאה, ועתה אקצר). (הנאון מוה"ר אברהם סיקסין אבר"ק ברעסלא זצ"ל)

בלק

ויאמר ר' אל משה קח את כל ראשי העם והוקע אותם לר' נגד השמש. נראה לי הכוונה מפני מה נגד השמש. כי איתא בנמ' (ב"ב מ"ו ע"ב) מרגלויות

(1) הועתק מכת"ק המונח בננוי יידינו הרב המפורסם וכו' מוה"ר רפאל יצחק רייכמאן שליט"א ראש ישיבת כולל מאה שערים בירושלים עיה"ק. טוב עין הוא יבורך.

טובה היתה תלוי' בצווארו של אברהם אבינו וכשמת תלאו הקב"ה בגלגל חמה. וכתבו המפורשים כי אברהם הי' מחזיר העולם למוטב, וכשמת תלאו בגלגל חמה, שנס החמה מכריו לעולם ריש בורא ומנהיג, וצריך כל אדם להביא ראי' מן החמה, שיחזיר העולם למוטב, ובפרט מי שהוא קצת מנהיג. וזה שאמר, קח ראשי העם, הם המנהיגים את העם, והוקע אותם נגד השמש, כי מן השמש הוא ראי' צריך להנהיג את אחרים בדרך הטוב. (הגאון מוה"ר משה שטיין אבר"ק אהרישאר זצ"ל²)

פינחס

לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום, והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם תחת אשר קנא לאלקיו. יש לומר הכוונה בזה, דהנה כשהרג פינחס נשיא שבט מישראל, היו מדברים סרה עליו שהורה הלכה בפני משה רבו, ואיתא בגמרא (עירובין ס"ג ע"א), אמר רבי אליעזר כך מקובלני כל המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה, ר' אלעזר אומר מורידין אותו מגדולתו, ור' לוי אמר אזיל לשאול בלא ולד, עי"ש. לזה בא הכתוב להגדיל שכרו בכל שלשה רבדים הללו, דלעומת מה שאמרו שחייב מיתה, נאמר הנני נותן לו את בריתי שלום, והיינו שלא ימות לעולם כי פינחס הוא אליהו מלאך הברית שעלה לשמים כשהוא חי, וכנגד מה שאמרו דאזיל לשאול בלא ולד, אמר הכתוב, והיתה לו ולזרעו אחריו, וכנגד מה שאמרו שמורדין אותו מגדולתו, אמר הכתוב, ברית כהונת עולם.

(הגאון מוה"ר משה זכות ממנוטובה זצ"ל³)

מטות

בהפטרה. ויהי דבר ד' אלי לאמר מה אתה רואה ירמי', ואומר מקל שוקד אני רואה, ויאמר ד' אלי היטבת לראות כי שוקד אני על דברי לעשותו. ויש לדקדק אמאי הוזכר כאן שם הוי' שהוא רחמים [הלא החזיון הי' רמו על החורבן]. ועוד דמה זה הלשון היטבת לראות. ויש לפרש, דהנה בניסין (פ"ח ע"א) איתא, מאי דכתיב וישקוד ד' על הרעה ויביאה עלינו כי צדיק ד', צדקה עשה הקב"ה עם ישראל שהקדים שתי שנים לנושנתם ע"ש. לזה נאמר, ויאמר ד', היינו מדת הרחמים, היטבת לראות, טובה גדולה אתה רואה, שאני שוקד על דברי לעשותה, ויהי קודם לנושנתם.

(הגאון מוה"ר אלכסנדר סנדר מרגליות אבר"ק סאנטוב זצ"ל⁴)

(2) הועתק מכת"ק המונח בגנזי יידינו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הווסטערער נ"י מאנטווערפן. ישא ברכה מאת ד'.

(3) הובא בשמו בספר אמונת חכמים (להגאון מוה"ר אביעזר שר שלום באוילה), בהקדמת הספר.

(4) הובא בשמו בפנקס כתי"ק של בנו הג"ד שמואל מרגליות אבר"ק סמרי זצ"ל. (כת"י ירושלים, מספר 3769-8).

דברים

ד' אלקינו דיבר אלינו בחורב לאמר. י"ל בזה, דהנה עתה בעוה"ר שחרבה עירנו ושמש בית מקדשנו, אין אנחנו יכולים להקריב קרבנות שיעלו לרצון. אולם מבואר בזוה"ק פ' לך (דף צ"ה ע"א) גבי מצות מילה, כל מאן דקריב ברי' כאילו אקריב כל קרבנין דעלמא לקמי' דקודשא בריך הוא. הרי דמצות מילה נחשב ככל הקרבנות. והנה מצות מילה נקראת אמיר"ה, כמאה"כ (תהלים קי"ט) שש אנכי על אמרתך, ובמס' שבת (ק"ל ע"א) דרשו להאי קרא על מצות מילה, ופירש"י שהיא היתה אמירה יחידה שקדמה לשאר אמירות. וזשה"כ, ד' אלקינו דיבר אלינו בחורב, היינו בעת החורבן שאין לנו קרבנות, לאמר, לקיים מצות מילה הנקראת אמירה, ועי"ז יהא נחשב כאלו הקרבנו כל הקרבנות שבעולם. (כ"ק מרן ארומ"ר שליט"א)

בהפטרה, בנים גרלתי ורוממתי והם פשעו בי (ישעי' א'). י"ל הכוונה, ע"ד אומרם ז"ל (סוכה נ"ב ע"ב) ארבעה מתחרט עליהן הקב"ה שבראם, ואחר מהן הוא היצר הרע שנא' ואשר הרעותי. וזה שאמר הכתוב, והם פשעו, פי' אם בני ישראל פשעו ח"ו, כי, אני הוא שגרמתי להם זאת, במה שבראתי את היצר הרע.

(הרה"ק מוה"ר אליעזר מרזיקוב זצ"ל⁵)

הנאהבים והנעימים

(מרדך זה מוקדש להדפסת חידו"ת בפלפול ואגדה שירי אש שנשארו לפליטה מחירושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" דבאבוב בנאליציע, שנהרגו ונשרפו על קידה"ש בשנות הזעם ת"ש-תש"ה לפ"ק).

שני דברים נחמדים

מהאברך החו"ב מו"ה אהרן יוסף גרינבערג הי"ד מפאדגורזע⁶

בגמ' (יומא כ"ט ע"א) הרהורי עבירה קשין מעבירה. וכל המפרשים ישנו בנותן טעם מרוע יהא ככה, וגם אני אענה חלקי מה שחנני ד' בעזרתו, בהקדם שיטת הראב"ר הובא בר"ן במס' יומא על הגמ' (דף פ"ג ע"א) מאכילין אותו הקל הקל, דהיכא ריש נבילה ויכולין לשחוט, אנו מצווין לשחוט, הגם רבשחיתה איכא איסור סקילה, ובנבילה ליכא רק לאו, אעפ"כ מצוה לשחוט, מפני שבנבילה איכא איסור על כל כזית וכזית, משא"כ בשחיתה יש איסור רק פעם אחת, ודיבוי באיסור הוא יותר קל מריבוי בלאווין. וסברא זו ממש שייך כאן, דהרהורי

(5) הובא בשמו בספר תולדות יעקב (מונקאטש תרס"ח) בליקוטים, ברף ל"ט.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ה' עמוד מ"ז. — ב' דברים הללו העתקנו מתוך מכתביו אשר קבלנו מירירנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה יצחק אהרן שארף נ"י. זכות המצוה יגן בעדו לנצח.

עבירה אף שלכאורה הם קלים מעבירה עצמה, אבל מאחר שהם רבים קשין הן מהעבירה עצמה. ומדויק היטב הלשון הרהורי עבירה קשין מעבירה, בלשון רבים, והבן.

במשנה (שבת ל"ד ע"א) שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת, ערבתם עשרתם הדליקו את הנר. ויש לומר פי' בנמרא זו על דרך המוסר, דהנה מעצת היצר היא להסית את האדם להדמות בלבושו אל הרשעים, וענין זה מבואר בזה"ק בפרשת וישב על הפסוק ותתפשהו בבגדו לאמר שככה עמי, ומסיים שם, אבל מאן דאיהו זכאה אתתקף לקבלי' ואנח בי' קרבא ולא יכיל לי', עיי"ש. ולזה צריך זהירות יתירה כנודע מפי ספרים וסופרים גודל ענין זה, ובפרט להמעניין בספר מנחם ציון להגה"ק מאורן של ישראל רבי ד' מענדלי וצל"ה יראה בעיניו חומר עון זה שנותן כח להס"א רח"ל, וצריך לעמוד נגד זה במסירת נפש.

וזהו כוונת הגמ' הנ"ל, שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו, דכבר הגידו הקדמונים דרעת בעל הבי"ת הוא היפך דעת התורה, ומאחר שנערי בני ישראל יש להם מריבות בתוך ביתם בענין זה, כי דעת בעל הבית הוא שצריך להתדמות קצת להנכרים בהמלבושים, לזה צריך האדם לומר בתוך ביתו בערב שבת, דהיינו בעוה"ז, (ע"ד אוז"ל מי שטרח בע"ש יאכל בשבת), ערבתם, בלשון בתמי', וכי אתם יכולים להיות ערבים עלי שלא אסוג אחור ח"ו מדרכי ד' ע"י מלבושי נכרים, ועד"ז יש לפרש אמירת עשרתם, דהנה מעשר מורה על ענין שמירה מן המזיקין, (כמבואר בירושלמי פ"ט דברכות, דבעה שישראל מוציאין מעשרות אינן ניזוקין כלום), וזהו שצריך לומר בתוך ביתו, עשרתם, כלו' וכי יכולים אתם לידע בבירור שלא יזיק לי ח"ו, ואח"כ יאמר הדליקו את הנר, (ופירש"י והרע"ב, שזהו ציווי), ולדרכינו הכוונה על הפסוק נר ד' נשמת אדם, שיאמר בתוך ביתו, כי בדוד הזה אשר כח הסמ"א ונירא דילי' מתגברים בכל יום, צריכים להדליק את נר ד' נשמת אדם ולהוסיף גדרים וסייגות בקדושה ובטהרה, וזה נותן לנו אומץ בעבודת השי"ת.

פני' רחופה

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם במקדם האפשרי בלי שום שהיות.

קול קורא

אודות שריפה נוראה בק"ק באמקאוויץ

בשנת תקפ"ג לפ"ק

בע"ה. באסקוויץ יום א' א"ך טו"ב למב"י זעקו"ת לפרט.

אצילי ישראל, רוזני ארץ, נגירי עם, זרע ברך, שבטי ישורן, הלא המה האלופים קצינים רוזנים טובים ומנהיגים מנהלי ורועי עדרי הנפשושה, העומדים על הפקודים פקודי ה', ובראשם הרב המאה"ג וב"ד הצדק דק"ק לאשיץ כל אחד לפי מעלתו, ישמרם צורם, יהל אורם, עד בלי ירח.

אחינו בני ישראל, הקשיבו רב קשב לקול ענות חלושה, חולי גוי קרוש, שמעו והאזינו את נודל התלאה אשר מצאתנו, ביום ה' פ' בהר אבו"י ו"י למב"י, יום שואה ומשואה, יום עברה ונאצה, אחד חצות היום, פתע ממרום שולח אש, ברחוב קריתינו, קרי' העליזה, מקום מקדש מלך מאן מלכי רבנן, משכן התורה והחמדה, מיום הוסדה, אוהל כל יצען לעד, באו ולנו בצלה צל החכמה בחוץ תרונה, בחורי חמד לרבבות יזי"א, שתו מבארה, הפיצה מעיינותי' חוצה, כנודע בשער בת רבים, להבות לא עוממו הגביהו עוף, וילהטו סביב מקצה מחנה העברים, וכמעט שלש שעות כרגע ספו תמו לערך שמונים בתים מבתי בני ישראל, מבלעדי המקוה, ההקדש, בית העדה, והנארמאל, שמה קוננו זע"ק בעלי בתים, והמה כאלף נפשות, ערו עד היסוד, ורובם, בתים מלאים כל טוב, יקירי העדה ונכבדי', היו למאכולת, ושאי' יוכת שערי ציון אנשים המצויינים – גם נפש אומללה אחת, דמתה רוח והצלה, לעמוד על נפשה, להציל מעט מני זעיר רכוש, אך חשך משחור תארה, שרופה באש כסוחה, ערום וערי' הוצנו, כי את אשר השאיר האש, הי' לבן ולשורה, יצאו נקי מבתיהם, אין מעטה לכסות בשתם, ואדר לוסה על גויתם, ימס לב השומע, פוק ברכים, וחלחלה בכל מתנים, רתת וצירים אחוזנו, כי כל העם נודד ללחם אי', לאמותם יאמרו עוללים העטופים ברעב, נפשנו יבשה אין כל, חשופי שת, רגלינו בצקה, נפוצו על ההרים ואין מקבץ, עלי שדי חמד פורי' נסעו אוהלים לרגלי הילדים אשר עלות עליהם, ומרחוק יראו עד היום, עשן כקיסור הכבשן, עולה מן האודים אשר נהרסו מנות ביתם הפכו כמו רנע, הלא למשמע אוזן ראבה נפשינו, מה נאמר ומה נדבר, האלקים מצא עון עבדיו, יהי שמו מבורך, צדיק הוא, וישרים משפטיו, כי לא לעולם יזנה, ירחם על פליטת צאן מרעיתו, שוכני לבדר. ועתה, אחינו בשרינו, הלא אב אחד לכולנו, כמה נכף ונקדם, לשחר פני רום הדרתכם, הלא לא באלה תחפצו לכוף כאגמון ראש, אל מי מקדושים

(1) קול קורא זה הגיע אלינו ע"י ידידנו האברך החשוב היקר והנעלה מו"ה יודל ליכטנשטיין נ"י מאנטווערפן. ברך ר' חילו ופועל ידיו תרצה.

נפנה. לכן, חוסו על נפשות האומללים, עמדו לימין אביונים, יחוגו וינועו, שלחו מנות לאין נכון, התרפסו ורהבו רעיקם, ברכים כושלות אמצו, לחזק לב נמס, נריבי עם אלקי אברהם, תרימו לתת עוזר למתנים, והאֵל שדי, יאמר לצרות עמו די, בימינו יבנה רביר היכלו השמם, ועיר הבזוי' והחריבה יקומם, על הר ציון לרומם, ינון צדקיננו, ישלח לפנינו, לקבץ נדחינו, יצו על השחקים ממעל, להשפיע ולהשביע נפש נענה, בברכת מי מנה, ויגדור פרצותינו, ופרצת כל ישראל במהרה בימינו, אמן.

אלה דברי אקרו"ט דק"ק באסקוויץ, כתות מכתת שיעורי' ומכוויץ כוויץ.
 הק' לזר ב"ה שלמה ז"ל ח"ה
 הק' אהרן בר"ש בר"ל בהר"ב
 אברהם ב"ה וואלף ז"ל
 הק' מיכל פרענר
 יוזפ קליין

תעודות ומיכות

קפא.

ב"ה.

ה"ה הבחור המופלא ומופלג בתורה השנון כ' זלמן במהו' אברהם זצ"ל מק"ק אויססע, למד אצלי בישיבה שנתיים ימים בהתמדה רבה, עמוס בתורה ויראת שמים, ואסף ידו בקודש ולקט שושנים מכרם חמד אשר נמסו לנו אבותינו, וגם יצק מים מבאר השרים, ולא ימוש מעשות פרי מגדים, ואם יוסיף ידו בש"ס ופוסקים יראה טוב בעמלו, וישמח את בוראו, לכן כל איש הישר אשר ירים בכל מקום אשר תדרוך כף רגליו, ראוי לכבדו במכובדים, ויחזקו לו משמים מעל מגבעות עולם ברכה, ומאלוקי המערכה, יעשה לו ככה, ויקרא שמו החבר ר' זלמן בן מהו' אברהם זצ"ל.

כ"ד החותם פה ק"ק לייפניק, יום א' ב' שבט תקצ"ב לפ"ק.

הק' שלמה קוועטש מנ"ש החופ"ק לייפניק יע"א

קפב.

מעטה תהלה

זה חלק אלוקי ממעל, כי ילין בקרב חכמים, דועה צאן קרשים, ה"ה הרבני המופלג המושלם במעלות ומדות, כ"ש מו"ה זלמן ז"י, בן המנוח הרבני המופלג ו"ה אברהם פאללאק מק"ק אויססע, שימש ולמד בישיבה שיש בה סמיכת

חכמים, ולבו ראה חכמה ורעת, ויראתו קורמת לחכמתו, ע"כ לאיש אשר אלה לו, אמרתי לעטר בעטרת חכמים, קריאתו זהו הילולו, לכל רבר שבקדושה יהי' נקרא בשם מוריניו רב ר' יקותיאל בן מוריניו רב ר' אברהם, זה שמו לעלמא, וזה זכרו לדוד דור.

הכ"ד המדבר לכבוד התורה ולומדי', הבא על החתום יום ר' י"א אלול תר"ט, פ"ק ראמבזיטין.

נאם הק' ב' וואלף בעמ"ס שערי תורה חובק"ק ווערבוק והגליל יע"א⁽²⁾

קסג.

בעה"ת.

חכמת שלמה תאיר פניו, שלמה שמו ושלמה משנתו, ה"ה תלמידי חביבי כבני הב' המופלא ומופלג בתורה ויראה, החרוץ ושנון, כברק השנון, כבוד שמו נאה לו, ואשרי וילדתו, כמותו ירבו בבני ישראל, כמר שלמה פראנקפורטער נ"י מילדי סאבאטישט, ממשפחה עם רם מגזע מהרשש"ך וממשפחת חתם סופר זצוק"ל, אשר למד אצלי זה זמנים טובא כולם שווים לטובה, ומצא כרי מרתו, מלבד מה שלמד קודם בישיבה בס"ט ובבאניהארד, ואסף מלא חפנים תורה ויראת שמים, מלבד מדותיו הרמים ונשגבים להפליא ופלאים, וכל רואיו יכירו כי זרע ברך, מלבד שהוא בחור נעים ונחמד למראה עיני יראים ושלמים, בחור כארוזים חכו ממתקים וכולו מחמדים, ותלמידו בידו ובפה לאומרו ואוזן מילין יבחון חידושי תורה הרבה עד אין מספר סוגיות הש"ס עם ראשונים בפיו יודע באר היטב לפלפל בדברי חכמז"ל קולע על השערה ולא יחטא, ועתה שברעתו לילך לישיבה הרמה לק"ק פרעסבורג לשנות מבאר מים חיים ולרות צמאונו, אמרתי שרצונו של אדם זה הוא כבודו, לעטרהו בעטרת זקנים וראוי לאיש בחור כהלכה שיקרא לכל דבר שבקדושה ויאמר לו מוריניו רב רבי שלמה נ"י, ואקוה שזכות אבותיו הגאונים והקדושים יעמדו לו שלא ימוש תורתינו הקדושה מפיו ומנינו ומצילו משבולת הזמן, ובכל אשר יפנה יצליח, ותרב חכמת שלמה, כי יראתו קורמת לחכמתו, וד' אלקיו עמו ויעל.

כ"ד המדבר לכבוד התורה ולומדי' לשמה, פה מארטינסבערג יע"א, יום ג' לס' ויקרא תרנ"ג לפ"ק.

הק' מרדכי כהנה"ג מהר"מ פריער זצוק"ל⁽³⁾

חונה פה ק"ק הנ"ל והגליל יע"א

בעל המחבר ברוך מרדכי

(2) כתבנו אודותיו בכד"ש שנה ד' קונט' ו' עמוד י"ג.

(3) הוא בנו של הגאון מוה"ר מאיר פריער אבד"ק יאלע זצ"ל. שימש כאב"ד בק"ק אסאנפא, ובק"ק מארטינסבערג. נרפס ממנו ספר ברוך מרדכי עמ"ס ברכות. נלב"ע בשנת תרע"ג לפ"ק, ומנ"כ בעיר סעראהעל.

חרות על הלוחות¹

מה שכתב הגאון מוה"ר יצחק זרחי' אזולאי זצ"ל
על שער ספר כנסת הגדולה חלק חו"מ (איזמיר תצ"ד).

חנני אלדים ויתן לי גם את זה, יקיים בי לימו"ז [=לא ימושן מפיד
ומפי זרעך] סרר ה' אלדיו עמו 11 תמוז דהאי שתא תצ"ט.
הצעיר יצחק זרחיה אזולאי ס"ט

* * *

מה שכתב בנו הגאון מוה"ר חיים יוסף דוד אזולאי (חיד"א) זצ"ל
מעבר לשער ספר הנ"ל.

ספר"א רבא דאורייתא הלז היא העולה מאת עטרת תפארת א"א
[=אדוני אבין] יצ"ו לשם נמוך אסקופה נדרסת דורסי"ם אותו לגנאי.
הצעיר חיים יוסף דוד אזולאי ס"ט

* * *

מה שכתב הגאון מוה"ר אהרן סג"ל שפיץ אבד"ק פרוסניץ זצ"ל²
על שער מסכת פסחים שהי' שייך לבית הכנסת דשם.

אוהב ה' שערי ציון המצוינים בהלכה, ברית כרותה במי שלומד בבה"כ
אינה מצוי' שכחה, מה טוב ומה נעים אם במקום תפלה שם תהא רנה של
תורה, לבתר דסיימתינהו לשבחא, לקיים דברי חכמים מי שקובע עתים לתורה
טרם יצא לעסקיו ישלח ה' לו את הברכה, ולמען תהי' למשמרת לאות לבני
מרי שלא יהא כל אחד בונה במה לעצמו שלא כהלכה, אם ניתן תורת כל א'
וא' לעצמו יהא זוכה, לכן תוקף נזירתנו נתונה מפני יד שלוחה, לבלתי הוציא
הספרים הללו מן הבית חוצה, מעל ימעל כאילו מעל בחרם ובהקדש, קדושת
הגוף וקדושת דמים, ולב ב"ד מתנה עליהם, אם לתועלת הספרים עצמן, הוצאה
מיצרך צריכא, והשומע לדברינו יונעם ותבא עליו ברכה.
דברים אלו מפי הרב דקהלתינו ובית דינו הצדק יצ"ו הבאים בעצמם על
החתום ר"ח תמוז דהאי שתא תקס"א לפ"ק.

הק' אהרן שפיץ סג"ל מנ"ש
הק' יודא ברי"ל
הק' עזריאל לוי

(1) הועתק מעצם כתי"ק הנרשם בתוך הספרים דלהלן המונחים ברשות ידידנו
הרבני הנגיד הנכבד מו"ה נתן כהנא נ"י. טוב עין הוא יבורך.
(*) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ק' עמוד ל"ז.

חדשים גם ישנים

(לקט הלכות ועינים שונים)

קכג) בספר קסת יהונתן (דיהרנפורט תנ"ז) דף ו' כתוב בזה"ל: שמעתי מפי הרב הגדול כמהר"ר שמחה כ"ץ אב"ד בק"ק בילגוראד בשנת תח"ו לפ"ק, וציוה אותי להיות נזהר בד' אותיות ראשונים בהאל"ף ב"ת מאוד, ואהיה אני עושר בעז"ה. ופירש אותי כך, א"ב ג"ד, הם ראשי תיבות, א'מונה ב'רכה, ג'זילה ד'לות, עכ"ל.

קכד) בספר בני אהרן (לכוב תרפ"ו) דף נ"א ע"ב כתב בזה"ל: שמעתי מהרב הצדיק וכו' מו"ה ליבוש ממאניראו שליט"א בשם זקנו ההצ"ק מהר"ש מבעלו ז"ל וי"ע, שמרחץ טוב ומקוה כשירה וטובה, היא סגולה לפרנסת אנשי העיר בהרחבה, ותתגדל ותתרומם העיר בשווקים וברחובות. ואסמכא על גמרא שבת דף ל"ג, ויחן את פני העיר, ר' יוחנן אמר מרחצאות תיקן להם, ורב אמר מטבע תיקן להם, ושמואל אמר שווקים תיקן להם, ע"ש. והפ"י שר' יוחנן אמר מרחצאות תיקן להם, ואמר רב שמרחץ טוב בעיר היא סגולה למטבעות ועשירות העיר, ושמואל אמר שמרחץ הוא סגולה שתבנה העיר בשווקים וברחובות, ע"כ דברי קדשו.

קכה) בספר דברי שאול עה"ת מהר"ק (להגאון מוה"ר יוסף שאול הלוי נאפהנזאהן אב"ד ק"ל לבוב זצ"ל), בדף קע"ט ד"ה עוד, כתב בזה"ל: שמעתי אומרים בשם חכם אחר מחכמי אומות שאמר, כאשר נרד לדעת מה בין הנר שבא לחסות תחת כנפי השכינה, ובין מי שפורק דת יהדות וגטמע לעכו"ם, הוא, דמי שנתנייר, אם תשים לב עליו ועל מדותיו פרים שמתנייר, תמצא שהוא בר לבב אוהב את הבריות שומר נפשו מדע, ואח"כ נתנייר, הרי זה אות כי מפאת אשר אהב את דת אלקות על כן נתנייר, לא כן מי שנטמע בינותם, בתחלה פורק עול והוא בליעל מתאוה לכל רע ועושה כל התועבות, ואח"כ נטמע ביניהם, וא"כ ניכר כי אך בשאם נפש למען יהי' לאל ידו לעשות כל רע על כן נשתמר, וכדי ביוון וקצף, עכ"ר. וכל האומר דבר חכמה אף באומות העולם נקרא חכם, עכ"ל.

קכו) בשו"ת מהרי"ט חלק שני סי' פ"ז כתב בזה"ל: אמרו על הרב מהר"י אבוהב, שהיתה עינו אחת סמוייה, והי' מלך פודמונאל אומר ב' עינים יש לי במלכותי שאין בכל העולם ערוך להם, עין נשר פודמונאל ועינו של רבי. פעם א' הי' מהלך בדרך בשדה, וישב לו הרב על שן סלע אחד, וב' נכבדים ישבו אחד מימין ואחד משמאל, והי' בחור אחד תלמידו יושב לפניהם, והרב ז"ל בריחא דעת', והיו מדברים בדברי צחות, ופנה הרב אל התלמיד ואמר לו אמור אתה, אמר לו תן לי רשות שאשכב, אמר לו שב, ישב על האבן, ואמר על אבן אחת שבעה עינים*, אמר הרב תהני לי צחותי שאל"כ אפקרותא היא (כלו', מאחר שדרך צחות נאמרה אין בזה גנאי), עכ"ל.

(*) הוא לשון הפסוק בזכרי' (ג', ט'), וכוונתו, כי ישבו על האבן ארבעה אנשים, וא' מהם היתה עינו אחת סמוייה, נמצא ביחד יש שבעה עינים.

מכתבים אל המערכת

בס"ד.

לכבוד מערכת כרם שלמה.

אציע כמה הערות על פרי הכרם, וזה החלי, בעזר צורי וגואלי.

(א) בקובץ קמ"ח דף מ' במדור תמיהות וישובים, נדפסה הערה על דברי המהר"ץ חיות, ממס' שבת קל"ט שזכר ר' יצחק מגדלאה, ושם לא שייך תיבת מגדלאה להמימרא שאמר. — כבר מצוין אצלי מכמה שנים הערה זו, ועוד הרבה פעמים נזכר בש"ס ר' יצחק מגדלאה, שאין שם מגדלאה שייך להמימרא שאמר, עי' בסדר הרורות סדר תנאים ואמוראים אות י' ר' יצחק מגדלאה, ועי' בספר ניצוצי אור על מס' ב"מ דף כ"ה ע"א.

(ב) שם דף מ"ח אות ו', הערה על ספר מאמר מרדכי, שכתב דנשים פטורות מל"ת, יעי' שם. — גם בספר גליוני הש"ס במס' קירושין דף כ"ט ד"ה וכל מ"ע, הקשה כעין זה על המהרי"ל, שהביא בשם מהר"ז קיצוניען, שלא הניח לעשה, ולא הבא מכלל עשה, נשים פטורות, ואינו כן, עכ"ל. ובאמת לא קשה על המהרי"ל כלום, כי בפנים במהרי"ל איתא, ומכלל אלו, הנשים פטורות, היינו שחושב שם לא הניח לעשה, ולא הבא מכלל עשה, ומ"ע שה"ג, ועל זה קאמר ומכלל אלו יש, וקאי על מעשה"ג, דנשים פטורות, ולא השאר שחשב שם, אבל הנר"י ענגיל, שבמקום „ומכלל אלו“, העתיק „ומכלל אלו“ נשים פטורות, הבין שהמהרי"ל ס"ל שגם לא הניח לעשה, ולא הבא מכלל עשה נשים ג"כ פטורות, ע"כ כתב על המהרי"ל ואינו כן. אבל לפמ"ש הכל על מקומו יבא בשלום, והכל מתוקן.

(ג) בקובץ קמ"ט במדור תמיהות וישובים, הערה על ספר החינוך מצוה מ"ח. — כבר קדמו בשו"ת רע"א סי' קס"ט. ובאמת כמו שכתב החינוך, כן הוא בפי' המשניות להרמב"ם במס' מכות פ"ג מ"א.

(ד) בקובץ קנ"ב דף מ"ז, כתב שם, וקשה דהא קימ"ל דמלאכה שאין צריכה לגופה חייב. — עי' שו"ע או"ח סי' רע"ח, דהטור פוסק שם דפטור, וגם הים של שלמה במס' ביצה סי' כ"ט, פוסק כן. אבל הרמב"ם פוסק דחייב.

(ה) עוד כתב שם, וז"ל, א"כ י"ל דהמדרש דס"ל דמקושש לשם שמים נתכוון, ס"ל כמ"ר דמקושש תולש הוה, שהוא תולדה דקוצר, ובקוצר מלשאצל"ג פטור. — ראה בספר ישועות מלכו על הרמב"ם בסופו, שכתב דרך המ"ד דס"ל מקושש מעמר הוה, הוא דס"ל דלשם שמים נתכוון, דבשלמא אם מעמר הוה, ניחא למה נקט מקושש „עצים“, דמשמע הרבה עצים, שזוהו מלאכת מעמר, שמלקט הרבה עצים למקום אחד, ועשה זאת לשם שמים, משא"כ אם היה תולש או מעביר ד' אמות, דיו לעשות המלאכה בעץ אחד, ולא להרבות במלאכה ללא צורך, בהרבה עצים, ודו"ק. וגם בעצם החידוש, ראה בכרם שלמה שנה ז' קובץ ס"א דף מ"ז, ועי' עוד בשו"ת בן פורת להגאון ר' יוסף ענגיל, סי' ז' אות ד' ד"ה ומה שהביא.

(ו) בקובץ קנ"ד דף מ"ב, במדור תמיהות וישובים, הקשה על המראה פנים ריש מס' הוריות, שהעלה ברעת הרמב"ם, דבעינן גם במומר לע"ז וחילול שבת שיהי' מוחזק בהם, והקשה עליו מפ' המשניות להרמב"ם בפ"ק דמס' חולין בסוגיא דהשוחט בשבת, דמבואר שם דבפעם אחת שחילל שבת דינו כמומר לכל התורה, עכת"ד. — עי' בחירושי רע"א על ש"ע יו"ד סי' ב' סעיף ה', ונרפס ג"כ בחידושי למס' חולין דף י"ד אות ע' ר"ה עוד בתוס' ד"ה השוחט בשבת, וגם שם בר"ה אמנם יש לעי', שכתב דכוונת הפיהמ"ש הנ"ל הוא, דהוה רק מומר מדרבנן, ומומר דרבנן לחלל שבת הוה מומר דרבנן לכל התורה כולה, ושחיטתו פסולה מדרבנן. וא"כ י"ל דאפילו בפעם ראשונה שחיטתו פסולה. אבל באמת עריין י"ל כהמראה פנים ברעת הרמב"ם, דלעשותו מומר דאורייתא הוא דק בהחזק, ודו"ק.

(ז) עוד אציע כמה הערות: בספר צפנת פענח החדש (מהנאון ר' יוסף במוה"ר משה,

בהסכמת בעל סמיכת חכמים) ערך נאולה ודור, ד"ה ולזה כיון הקב"ה, כתב וז"ל, נקום כלל זה בדרך, רכל האומות העולם הם בתואר עבדים להקב"ה, ולכך הם בתואר מדת הדין, אבל ישראל הם שיצאו מכלל עבדות ע"י קבלת התורה, לכלל דין בנים, והיינו טעמא דתיכף אחר קבלת התורה האכילם הקב"ה מלחמו, הוא לחם המן, שהוא לחם "קרשי קרשים", וקדושתו קדושה רבה מקדושת תרומה, להורות שהוציאנו מכלל עבדות לכלל בן, ואז היה לנו דין בני כהן א"ל עליון, שהוא הקב"ה, לכך היו אוכלין מלחם הקודש, אבל "קודם מתן תורה, שהיה לנו דין עבד כהן, היה אסור ליתן לנו לחם קרשי קרשים", עכ"ל.

וצ"ע, דהא בקרא כתיב (שמות ט"ו, א"ב) דבט"ו באייר וילוננו, ולמחרת ירד המן, עי' במס' שבת דף פ"ז ע"ב, וקבלת התורה היתה אח"כ בחודש סיון, הרי "ראכלו המן קודם קבלת התורה", וצ"ע. (ובדוחק י"ל, דמה שכתב אחר קבלת התורה, כוונתו שקבלו כמה מצוות במרה, כמו דינין ושבת ועוד, וע"י השבת נקראו בנים, כמו שאיתא בהרבה ספרים).

ח) ומענין לענין באותו ענין, יש לי להעיר בספר תורת משה עה"ת (מהגאון בעל ח"ס) בפר' ואתחנן, ד"ה שמור את יום השבת לקדשו כאשר ציוך, פרש"י במרה, והקשה למה לא נאמר לעיל בפר' יתרו זכור את יום השבת, "כאשר ציוך". ותירץ, שזכור מרמו על זכרהו על היין, מ"ע לקדש בכניסתו, ומעם מצוה זו, כיון ששבת הוא שב ואל תעשה, ואינו ניכר ששובת לשם ה', אולי מלאכה לית לי, וכמה בסלני בשוקא, ע"כ צריך לקדשו בכניסתו להראות שהיום שבת, אמנם זה לדורות, אבל במדבר היה היכר ע"י שלא ירד המן ולא יצאו ללקום, ע"כ לא נצטוו במרה במצות זכירה, ולא שייך לומר כאשר ציוך במרה, משא"כ בשמירה נצטוו גם במרה, וע"כ אמר כאשר ציוך במרה על מצות שמור, עכת"ד.

ולכאורה צ"ע, דהא בפר' בשלח ט"ו, כתיב ויבאו מרתה וגו' שם שם לו חק ומשפט, פרש"י, שם נצטוו על שבת, ואח"כ ויבאו אלימה, ואח"כ ויסעו מאילם וגו', ויבאו בני ישראל מדבר סין וגו' בחמשה עשר יום לחודש השני וגו' וילוננו וגו' הנני ממטיר לכם לחם מן השמים. וא"כ במרה עדיין לא אכלו את המן, ולא ניכר ע"י המן קדושת שבת, וא"כ למה לא נהג מצות קידוש היום במרה, וקשה לומר על שם העתיד, שיקבלו את המן אח"כ, ואז לא יהי' צריכין למצות קידוש, לכן גם עכשיו במרה לא נצטוו, דהא כל המן בא ע"י וילוננו, ודר"ק.

ט) בספר חזה התנופה (נרפס בסוף שו"ת חיים שאל) סי' ס' כתב, מי שיש לו כאב בנרוננו, מותר לסוכו בשמן חזירא, כי לא נאמר סיכה בכלל שתי, רק בסיכה של תענוג, וזה אינו סיכה של תענוג, סברא, עכ"ל. — ויש להוסיף מקור על היתר זה, מתוס' במס' נדה דף ל"ב ע"א ד"ה וכשמן, שכתבו דאסמכתא הוא רק על שמן, אבל סיכה של שומן חזיר או חלב, לא נכלל בזה.

י) בספר ברכת אליהו על הש"ס (מהגאון ר' אליהו אב"ד ור"מ אולינאב), ברף נ"ה ע"ב, מכיא תשובה מהגאון ר' משה חניו, ששופך חמתו על ר' אהרן בן ר' אורי ליפמאן בפי' על סדר התפילה, שכתב דלכך אומרים צדקתך, לפי שמשנה נפטר בעש"ק וכו'. — ופלא שנעלם מהג' מהר"ם חניו, שכן הוא מפורש ברא"ש פרק ערבי פסחים אות י"ג, שמשנה רבינו ע"ה מת בעש"ק, וכן הוא במס' מנחות דף ל' ע"א, תורה מכאן ואילך, וגם במדרכי במס' פסחים דף ק"ה ע"א.

נחום מאיר גערמאן

ר"מ במתיכתא עץ חיים דבאבוב

ברוקלין, ניו יארק

בס"ד.

כבוד מערכת כרם שלמה.

(א) בכר"ש קובץ קנ"א (עמוד ט') בהנהגות הנאון יעב"ץ זצ"ל בגליון ילקוט שמעוני, כתב שאספמיה היא מרינת הישפניא. ויש להעיר ממש"כ בהנהגות יעב"ץ למס' ב"ב דף ע"ד ע"ב, שאין אספמיה ספרד שלועזין אותה איספניא, והכי מוכח בפ' חזקת הבתים (נ"ו ע"א) דאיכא מ"ד דאספמיה היא מעשרה עממין. ע"ש.

(ב) כחתם סופר על התורה בפ' קרח (ברף כ"ט טור א') כתב בזה"ל: ויקח קרח, במד' זש"ה חכמות נשים בנתה ביתה זו אשתו של און בן פלת, ויל"ד מה שייד בזה סיפא דקרא, חצבה עמודיה שבעה, עכ"ל. ולכאורה הרכיב כאן שתי מקראות, דבמדרש (פ' י"ח סי' כ') איתא בזה"ל: חכמת נשים בנתה ביתה, זו אשתו של און, ואולת בידה תהרסנה, זו אשתו של קרח, ע"כ. והוא לשון הפסוק במשלי (י"ד, א'), ועוד יש פסוק במשלי (ט', א') חכמות בנתה ביתה חצבה עמודי שבעה, ועל פסוק זה לא קאי דברי המדרש, וצ"ע.

(ג) הנה"ק בעל בני יששכר זצ"ל בספרו רגל ישראל (דף כ' ע"ג) מביא מספר מגלה עמוקות (אופן רי"ב), שיש שם בן כ"ח אותיות, נגד פסוק ראשון בפרשת בראשית, שיש בו כ"ח אותיות, ונגד פסוק וידבר אלקים במתן תורה, ונגד יהא שמי' רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיה. וכתב שם בסוגריים, ונראה דלא קחשיב הו' דולעלמי שהוא פעולה הנוספת. – ואולי יש לתרץ עפ' דברי הנאון יעב"ץ בריש מס' ברכות שכתב, דתיבת שמיה בארמית חסרה יו"ד, כנראה בספר דניאל, וסופרי התלמוד הם שנהגו להטיל אות יו"ד במקום צירי', עכ"ד. ולפי"ז שפיר יש לצרף אות ו' של תיבת ולעלמי, כי תיבת שמיה, יש לה כאמת רק נ' אותיות, ודר"ק.

אלעזר גאלדמאן

ברוקלין, ניו יארק

בעזה"שית.

לכבוד המערכת ונוטרי הכרם שלים"א.

ירדתי לנגן לערנות הבושם, לרעות בנגים וללקוט שושנים, הדוראים נתנו ריח, על פתחינו, בתי מדרשות, כל מנדים, בעיון ובמעשה, חרשים, שהבינו חכמי הדורות מחדש, גם ישנים, שהורו הקרמונים, צפנתי לך, בספריהם, חכו ממתקים וכלו מחמדים וכו'. ובעת עברתי בכרם, ראיתי בקובץ אייר-סיון (קמ"ז) דף ל', בהערות מהנאון ר' יחיאל יוסף בוקסבוים ז"ל מגאלאנמא (אות ט'), קושיא על הרא"ש בברכות (כ' ע"ב), דכתב דבנשים ליכא ערבות, והקשה דכע"ז (י"ח) אמרינן שהוציאו את ר' חנינא בן תרדיון לשריפה ואשתו להריגה, אותו וכו', ואשתו להריגה על שלא מיחה בו, מכאן כל שיש בירם למחות וכו', הא ליתנייהו בכלל ערבות. – וחשבתי דאפשר לומר, דמחאה לאו מטעם ערבות הוא, אלא מצות עשה בפנ"ע היא, הוכח תוכיה את עמיתך, ונשים חייבות במצות עשה זו, דלא הוי הומן נרמא, ומצות ערבות הוי מ"ע בפנ"ע, וילפינן מהפסוק בפר' בחוקתי וכשלו איש באחיו, כדאיתא בסנהדרין (כ"ז ע"ב) ובשבועות (ל"ט ע"א), ואיהו נ בערבות לא הוי הנשים בכלל.

וראי' דהוכחה לאו בכלל ערבות, דאל"כ, למ"ל קרא הוכח תוכיה, הא בזה דכתיב וכשלו סני. ועוד דקשה מכמה מקומות בש"ס כנון בכיצה (ל' ע"א), והא הני נשי דשקלן חצבייהו ואולן ויתבן אפומא דמבואה ולא אמרינן להו ולא מירי, מוטב שיהי' שוגגין ואל

יהי' מזידין וכו', ולא הוא ל"ש בדאורייתא ול"ש בדרבנן, הרי משמע דאי לא מטעם מוטב, הוי מחינן, ועיין שם ברא"ש דהא ראמר הנח וכו' מוטב, הני מילי בדבר דירעינן בודאי דלא מקבלי, אבל במידי דלא ירעינן מחייבין למחות וכו', אלמא דחייבין למחות אפילו בנשים, וכהנה איכא ראיות טובא. (ואף דיש להשיב, דאיה"נ דאין ערבות לנשים לענין שהן יהא צדיקין למחות באנשים, משא"כ אנשים יש להם ערבות למחות בנשים, וכן מסופק הרגול מדבכה סי' רע"א. אבל עיין בכל האחרונים, דליכא למימר הכי).

ועוד, דבספר החינוך במצות הוכח תוכיח, לא כתב מטעם המצוה כרגיל בכל המצוות, אלא ודאי הוכח תוכיח מצוה בפני עצמו היא, ולא מטעם ערבות, ועכ"פ המנחת חינוך הוי לי' להעיר על מה שכתב החינוך דנוהג בין באנשים בין בנשים, דלפי הרא"ש ליכא למימר הכי. ועיין עוד בשלטי ניבורים על מס' ברכות (דף י"ב מדפי הרי"ף), שהביא נ"כ בשם הרא"ה דנשים ליתנייהו בכלל ערבות, ולכאורה הא הרא"ה בעצמו בחינוך כתב דנוהג בין באנשים ובין בנשים, אבל לפמ"ש נחא. [ואפשר דאין להביא רא' מזה, דעיין בשם הגדולים (להחיד"א) מערכת גדולים ערך ר' אהרן הלוי, דנוסה דהחינוך אינו מהרא"ה, ועיין עוד במבוא לספר החינוך שיצא לאור ע"י מכון ירושלים מערכה גדולה בזה, והובא שם מהרבה אחרונים כגון השער אפרים ועוד, שכתבו ראיות ברורות דאינו מהרא"ה].

ויש להביא עוד רא' דהם ב' מצוות, דאם נאמר דהוכחה היא מטעם ערבות, קשה על הצ"ח ברכות (כ' ע"ב), שכתב דכהנים ולויים אינם בערבות, וא"כ ליתנייהו במצוות ערבות, ולכאורה לא שייך לומר כן, דאיתא במס' שבת (נ"ה ע"ב), במעשה דחפני ופנחס בני עלי, דמתוך שהי' לו לפנחס למחות וכו' ולא מיחה, מעלה עליו הכתיב כאילו חטאו, והא כהנים היו.

ועיין עוד בס' טורי אבן (להנאן ר' אלעזר רוקח ז"ל) על הרמב"ם הל' רעות, שהביא מספר ניגת וורדים א"ח כלל נ' סי' ע"ו, שנשאל בעיר אחת שהיו נוהגין היתר להביא מים ע"נ בהמות בשבת וכו', והשיב שם שמצות הוכחה אינה ברואה חבירו עובר על מצות עשה, רק במצות ל"ת, עיי"ש. והקשה עליו, דהא משנה ערוכה היא במס' שבת (נ"ד ע"ב) פרתו של ראב"ע היתה יוצאת ברצועה שבין קרניה שלא ברצון חכמים, ואמרינן בנמ' דלא היתה שלו אלא של שכניו, ומתוך שלא מיחה נקראת על שמו, ועוד איתא שם, דכל שאפשר למחות ולא מיחה הוא נתפס בעון זה, הרי משמע בהדיא ראפילו בשביתת בהמה מחויב למחות. וכתב הפ"א רהגם דיש לרחות, דהמעשה שהי' אצל ראב"ע לאו מכח מצות הוכחה, אלא מכח מצות ערבות, היינו דאיה"נ חייב הוכחה ליכא בעשה, ובראב"ע הוא מטעם ערבות, עיי"ש. עכ"פ נמצא, דהוכחה לאו מטעם ערבות.

ואם כנים אנחנו בזה, אפשר לתרץ נ"כ קושיא אחרת ברבדרי הנמ' הנ"ל, דלכאורה קשה אמאי נידון רחב"ת בשריפה ואשתו בסייף, הא נתפס באותו עון, כמו דאיתא בשבת (נ"ה ע"א), א"כ גם אשתו הו"ל להיות נידון באותה מיתה. אלא דר"ל, דכאן לא נתפסה על אותו עון, דרוקא מטעם ערבות נידון באותו עון, אבל כאן נענשה על שלא מחתה ועברה על מצות הוכח תוכיח. [ואחר שכתבתי כל זה, מצאתי בספר חקרי לב סי' מ"ו שכתב כן, וכתב דנענשה על ביטול מצות עשה, דרשעת שמר היתה, ואז מענישים אפילו על ביטול מ"ע, ומביא גם הנמ' ע"ו (י"ח ע"א) הנ"ל].

ב) וחץ מכל זה, י"ל דלא קשה עפ"י מש"כ בשו"ת רעק"א סי' ז', רכונות הרא"ש היא, דערבות הוא רק במי שמחויב נ"כ במצוה זו, ומש"ה איש שלא אכל אלא שיעור דרבנן יכול להוציא מי שמחויב בברהמ"ו מראורייתא, אף שהוא אינו מחויב רק מדרבנן, אבל עכ"פ מחויב הוא במצוה זו, אבל במצוה שאינו מחויב כלל, כגון נשים למ"ד דאינן מחויבות בברהמ"ו כלל, ליכא ערבות, אבל במצוה רנשים מחויבות, ודאי דהן בכלל ערבות. ועיין בספר תהלה לרור סי' קפ"ו, ובאבני נזר ח"ב סי' תל"ט.

(ג) וכיון שבאנו לכאן, אמרתי לכתוב מה שקשה לי כדברי הצ"ח הנ"ל במס' ברכות, שכתב דכהנים אינם ככלל ערבות. ואמרתי להעיד, מהא דאיתא בתנא דבי אליהו פרק י"א, דיפתח נדר נדר שלא כהונן, ופנחס פן אלעזר לא התירו, ועל ידי כן נפל מ"ב אלה איש, מי הרג את כל אלה, הוי אומר לא הרג אותן אלא פנחס, שהי' סיפק בידו למחות ולא מיחה וכו', לפי שכל ישראל ערבים זה לזה, עיי"ש. — הרי מבואר דשפיר יש ענין ערבות אצל כהנים.

חיים דוד אונגער
שיכון סקווירא יע"א

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר בנש"ק ר' אברהם שמואל פאנעט נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' אליהו יהודה (בר"י) שפייעלמאן נ"י להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' יוסף טובי' הורוויץ נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יצחק בן ציון זאפערן נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה מנחם מענדל מארגענשטערן נ"י להולדת הנכר
להנה"ח מו"ה משה חיים מאנדלבוים נ"י להולדת הנכר
להאברך היקר ר' נחום דניאל טראפ נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' נפתלי יונה לעזער נ"י להולדת הבן
יזכו לנרדם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם בן ציון וואלצער נ"י להולדת הנכרה
להאברך היקר ר' אהרן בן ציון בייגעל נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' לייבל פארטנאנג נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' מאיר חיים הלוי לנדא נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' מנחם געללער נ"י להולדת הבת
להרב שלום יעקב גרינשטיין נ"י להולדת הנכרה
להאברך היקר ר' שמחה שלמה רובין נ"י להולדת הבת
יזכו לנרדן לבעל תורה ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכ"ד.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם אביש רייכבערג נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה שלום יצחק
נ"י ולחז"י הרב נטע שארף נ"י לאירוסיו בנרנכרם הב' החתן הנעלה כמר
חיים יקותיאל נ"י תלמיר ישיבתנו

להנה"ח מו"ה אברהם חיים שניטצער נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה יוסף קורין נ"י
מקרית באבוב לאירוסו בתרנכרתו תחי'

להנה"ח מו"ה אליעזר בירנבוים נ"י לאירוסו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה חיים אלכסנדר וואקסמאן נ"י ולאביו הרבני הנה"ח מו"ה משה
צבי נ"י לאירוסו בתרנכרתו תחי'

להנה"ח מו"ה חיים שמעון מיללער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה צבי שלום נ"י
לאירוסו בתרנכרתו תחי'

להרב יהודה חיים לעזער נ"י משגיח במתיבתא עץ חיים דבאבוב ולאביו הנה"ח
מו"ה קלמן נ"י ולחותנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר נתן סג"ל הורוויץ
שליט"א רב דקהל בית ישראל במאנסי לאירוסו בתרנכרתם תחי'
להנה"ח מו"ה יעקב שלום העניג נ"י ולאביו הרב מרדכי נ"י ולחותנו הנה"ח
מו"ה מרדכי יחזקאל זיידמאן נ"י לאירוסו בנרנכרם הב' החתן הנעלה
כמר שלמה אהרן ישראל נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה ישעי' אילאוויטש נ"י לאירוסו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה ישראל שלמה מיללער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה אשר אנשיל
אליעזר נ"י מבני ברק לאירוסו בנרנכרו הב' החתן הנעלה כמר יצחק
ליפא נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה משה דוד הלוי מיוזעלס נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה יעקב נ"י
ולחותנו הנה"ח מו"ה יעקב יאטשע שפייעלמאן נ"י לאירוסו בנרנכרם
הב' החתן הנעלה כמר אהרן יהודה נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה משה יצחק יהודה בריננער נ"י מלונדון לאירוסו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה שלום איסר בירנבוים נ"י לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמר
מנחם אלימלך נ"י תלמיד ישיבתנו

להב' החתן הנעלה בנש"ק כמר אברהם בן ציון קרויס נ"י תלמיד ישיבתנו
לאירוסו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אליהו (בר"ש) באכנער נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה אליהו דוד זיידמאן נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה אלימלך ציילער נ"י לנישואי נכדו נ"י
להנה"ח בנש"ק מו"ה ארי' ליבוש ישראל בן ציון רובין נ"י לנישואי בתו תחי'
להרב אשר זעליג גאלדמאן נ"י מגיד שיעור בישיבת בני ציון דבאבוב לנישואי
בתו תחי'

להנה"ח מו"ה בנימין בארבער נ"י מסייגעים לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה חיים שמואל ציונער נ"י לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה יוסף חיים מאיר בראננער נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה יעקב מאיר הלוי שלעסעריג נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה יצחק נתן נטע שטענצל נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה מאיר חיים גרינבוים נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה נפתל לעזער נ"י לנישואי נכדו נ"י
 להנה"ח מו"ה עזריאל הכהן ראזענגארטען נ"י מבני ברק לנישואי בתו תחי'
 להרב שאול דוד ארי' קנאבלאך נ"י משגח במתיבתא עץ חיים רבאבוב
 לנישואי בתו תחי'
 להרב שלמה יחיאל גיפס נ"י מגד שיעור בישיבת בני ציון רבאבוב לנישואי
 בתו תחי'

להנה"ח מו"ה שמעון (בר"י) הירש נ"י לנישואי בתו תחי'
 להאב"ד היקר ר' בן ציון יחזקאל הכהן כ"ץ נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאב"ד היקר ר' בן ציון ליכט נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאב"ד היקר ר' בן ציון (בר"ח) גרינפעלד נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאב"ד היקר ר' דוד אלימלך צאנזער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאב"ד היקר ר' יהודה בנימין שטראהלי נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאב"ד היקר ר' יוסף יבמי' שפיטלמאן נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאב"ד היקר ר' מיכאל הכהן ראטה נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאב"ד היקר ר' משה נחמי' צעהנווירטה נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאב"ד היקר ר' שמואל בנימין ארי' גינסבערג נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 יעזור הש"ת שיוכו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא
 מתוך עושר ואושר מול והרחבה.

המערכת

Typography by:

Simcha Graphic Associates

4311 15th Avenue — Brooklyn, N.Y. 11219

Tel. (718) 854-4830

דמי החתימה לקובץ "כרם שלמה"

בארה"ב = 15 דאלער לשנה

בקאנאדע = 20 דאלער לשנה

בבעליגע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר דינל 25 דאלער לשנה

בדואר אויר 35 דאלער לשנה

PRINTED BY GROSS BROS. PRINTING (201) 865-4608 נדפס ברפוס האחים גרוס

From:

KEREM SHLOMO

Mesivta Eitz Chaim D'Bobov

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID

Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Forwarding & Return Postage Guaranteed

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק ארמו"ר מוהר"ש מכאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמרי הי"ו.

שנה ט"ז קונטרס ח' (קנ"ח) מנחם אב תשנ"ג

יוצא לאור ע"י תלמיד
כ"ק מרן ארמו"ר מכאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

תוספת

המשנה

ה כ כ סרן אדומיר שלים"א

המשניות

- ה אברהם אבדיק גיש ופראג וציל
- ו יעקב מרץ ריק שולאן וציל
- ז אברהם אבדיק אמשטראם וציל
- ח אברהם אבדיק מרגליות מבראד וציל
- ט אברהם אבדיק באטארקעס וציל
- י אברהם אבדיק רייזן בפורדא וציל
- יא אברהם אבדיק ש"ב וציל

המשניות

- יב אברהם אבדיק
- יג אברהם אבדיק

המשניות

- יד אברהם אבדיק וקנא ויל

המשניות

- טו אברהם אבדיק וקנא ויל
- טז אברהם אבדיק וקנא ויל

המשניות

- טז אברהם אבדיק וקנא ויל

המשניות

- מז אברהם אבדיק וקנא ויל

המשניות

- מח אברהם אבדיק וקנא ויל
- מט אברהם אבדיק וקנא ויל

המשניות

- מז אברהם אבדיק וקנא ויל
- מט אברהם אבדיק וקנא ויל
- מח אברהם אבדיק וקנא ויל
- מח אברהם אבדיק וקנא ויל
- מט אברהם אבדיק וקנא ויל

המשניות

המשניות

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

הרה"צ מוה"ר משה כמו"ה שרגא פייבוש סטעמפיל הי"ד
חתנא רבי נשיאה כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד

נהרג עקה"ש
ביום ד' לחודש מנחם-אב שנת תש"א לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,
שמואל יהודה סטעמפיל
לונדון יע"א

אמרי קודש של כ"ק אדמו"ר שליט"א

לסיום הש"ס, לרגלי יומא דהילולא של כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד
ביום ד' אב שנת תשנ"ג לפ"ק

בסוף הש"ס (שילהי מס' עוקצין) במשנה, אמר ר' יהושע בן לוי עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות שנאמר להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא, אמר רבי שמעון בן חלפתא לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה אלא השלום, שנאמר ד' עוז לעמו יתן ד' יברך את עמו בשלום. ובמשנה בתחלת הש"ס בריש מסכת ברכות תנן, מאימתי קורין את שמע בערבין משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן. ויש לדקדק על המשנה בסוף עוקצין כמה דיקדוקים, ראשית צריכים לשום לב להבין איזה שייכות יש להני תרי מאמרים אהדרי, שהסמיכם יחד רבינו הקדוש רבי יהודה הנשיא, עוד דקדקו המפרשים, על הלשון לכל צדיק וצדיק, דהול"ל לכל צדיק או לכל הצדיקים, כי מלשון לכל צדיק וצדיק משמע דאיירי כאן בשני סוגי צדיקים, וא"כ נרדפה לדעת מה הן השתי בחינות. גם יל"ד על הראיות שמביאים הני תנאי מן הפוסקים, כי במאמר רבי יהושע בן לוי, נצרך רק רישא דקרא, להנחיל אוהבי יש, ומדוע הביא גם סיפא דקרא ואוצרותיהם אמלא, ובמאמר רבי שמעון בן חלפתא, הלא צריך רק לסיפא דקרא ד' יברך את עמו בשלום, ולמה הביא הרישא ד' עוז לעמו יתן. עוד נקדים קושית הש"ס בריש ברכות על משנת מאימתי, מכדי כהנים אימת קא אכלי בתרומה משעת צאת הכוכבים, ליתני משעת צאת הכוכבים.

והנראה לבאר ההמשך והקישור של סוף תורה שבע"פ עם תחלתה, וגם לתרץ כל הני דקדוקים הנ"ל, בהקדם מה שידוע מפי ספרים וסופרים, כי שתי דרכים יש בעבודת הש"ת, ישנם צדיקים העובדים את ד' באהבה וברצון, וישנם צדיקים העובדים את ד' מחמת פחד ומורא, ולכל אחת מהנה יש מעלה וחסרון, דהעובד מיראה, (היינו יראה תתאה), מחמת מוראה של מלכות שמים, שמתירא פן יגיעו אליו עונשים ויסורים, אף שיש לה מעלה, כי היא תחבולה חזקה בדוקה ומנוסה כנגד היצר הרע, כי את האלקים הוא ירא ואימת מות נופל עליו מלעבור את פי ד', אבל חסורנה בצדה, כי יראת העונש מביאה לירי עצבות השוכרת את כל גופו של אדם, וכדרך שכתבו תלמידי בעש"ט זי"ע, על הא דאמרו חכמנו"ל (ברכות ה' ע"א) ג' עצות למי שרוצה להרגיז יצר טוב על יצר הרע, יעסוק בתורה, יקרא קריאת שמע, ויזכיר לו יום המיתה, ולכאורה מדוע קחשיב רק לבסוף העצה של יזכיר לו יום המיתה, הלא זאת היא העצה היותר בטוחה, רק הטעם הוא, כי עצה זו גורמת עצבות רח"ל להאדם, וצדיקים להתרחק ממנה כמטחוי קשת, והדרך האמיתי לעבוד את ד' היא בשמחה ובטוב לבב. ולעומת זה, העובד את ד' מאהבה, אף שיש לו מעלה, כי לא שייך בזה חשש שיגיע לירי עצבות, כי שוש תשיש ותגל נפש העובד מאהבה, (ע"ד אוז"ל במס' שבת פ"ח ע"ב, עושין מאהבה ושמחין ביסורין), אבל רא עקא, כי בשביל

שהארם בשמחה ובטוב לבב, יוכל ח"ו להגיע לפעמים לידי הוללות וקלות ראש, המשכחת עון, משא"כ העובר מיראה, הלא מורא יעלה על ראשו למרות את פי ד'. לכן העצה היעוצה היא, שיהי האדם עובר את השי"ת באהבה ובשמחה, והא ריש לחשוש שלפעמים השמחה משכחת עון, הלא יש עצה לזכות את הרבים על ידי שישפיע על אחרים לקרבם ללימוד התורה וקיום מצותי, ואיתא בגמרא (יומא פ"ז ע"א) כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו.

ובענין זה אמר כ"ק אאמו"ר זצוק"ל זכותו יגן עלינו, דבר נחמד לפרש רברי דש"י בפרשת בהעלותך, עה"פ בהעלותך את הנרות, מעלה היתה לפני המנורה שעלי' הכהן עומד ומטיב, דהנה ירוע מספרים הקרושים החילוק בין מלאך לצדיק, רמלאך יש לו חסרון שהוא בבחינת עומד ואינו יכול לעלות במדרגות בעבודת השי"ת, כדכתיב (זכרי' ג') ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה, אבל המלאך יש לו מעלה שאינו יכול ליפול ממדרגותיו לעולם, כי אין לו בחירה כלל, ולהצדיק יש לו ג"כ מעלה וחסרון, המעלה היא, שהוא בבחי' הולך כי יכול לעלות מעלה מעלה למדרגות גבוהות, ולעומת זה יש לו חסרון כי יכול ליפול ממדרגתו מטה מטה עד לדיוטא התחתונה ר"ל, אבל העצה שינצל מחסרון זה ולהיות רק למעלה ולא למטה, הוא לזכות את הרבים, וכל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו, ואז כרוחו פי שנים, שמובטח לו שאינו יכול לירד ממדרגתו, ונוסף לזה יוכל לעלות הולך וגדול במדרגות גבוהות ונשגבות. וזהו כוונת לשונו של רש"י, בהעלותך את הנרות, שתעלה נשמות בני ישראל הנקראין נרות עדה"כ נר ד' נשמת אדם, אל מול פני המנורה, לקרב אותם לאור התורה הנרמו בתיבת מנורה, ואז תהי' בכלל מזכי הרבים אשר אין חטא בא על ידם. וזהו, מעלה היתה לפני המנורה, שעלי' הכהן עומד ומטיב, כל' שעל ידי שהעלה נשמת בני ישראל לקרבן לתורה, נתאחדו אצלו שתי המעלות יחד, שהוא עומד ואינו יכול ליפול ממדרגותיו, ומטיב שיוכל לעלות ממדרגה למדרגה, עכרה"ק.

ויש להעמים זאת במסורה (המובא בבעל הטורים פרשת תרומה), ורא"ה ועשה כתבניתם אשר אתה מראה אותם בהר (שמות כ"ה), ורא"ה אם דרך עוצב בי (תהלים קל"ט), ורא"ה בנים לבניך שלום על ישראל (תהלים קכ"ח). דהנה בעת קבלת התורה נתעלו בני ישראל להיות בשמחה, כלשון הפייטן ביוצר לחג השבועות, וישמחו כל העם בשמחת אמרי נועם, וכן הוא לשון רז"ל (ירושלמי ריש חגיגה) והיו הרברים שמחים כנתינתם מסיני. וזהו כוונת המסורה, וראה ועשה כתבניתם אשר אתה מראה בהר, דהיינו שתהי' בשמחה כמו בעת קבלת התורה, וראה אם דרך עוצב בי, כל' הבט וראה שאין בי שום עצבות כלל, כמו בעת קבלת התורה, ומסיים המסורה, ראין לחשוש כי השמחה יגרום לפעמים שהארם יחטא, כי יש עצה לזה לזכות את הרבים, והיינו וראה בנים לבניך שלום על ישראל, שתוסף בנים על בניך, על ידי שתעשה בנים של אחרים כבניך, לקרב אותם תחת כנפי השכינה וללמדם תורה, אשר אמרו חכמז"ל

(סנהדרין י"ט ע"ב) שכל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאלו ילדו, וממילא אין חטא בא על ירך, ומסיים הכתוב, שלום על ישראל, כדרכו של אהרן הכהן להיות אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן תחת כנפי השכינה.

ובזה נבא לביאור שני המאמרים הסמוכים בסיום הש"ס, אמר רבי יהושע בן לוי עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות, כי יש שני סוגי צדיקים, אחד העובר מאהבה ואחר העובר מיראה, וזהו צדיק וצדיק, כי גם העובר מיראה בשם צדיק יכונה, דק שאי אפשר לו לעבור מאהבה, לכן עובר מיראה, והרי הוא ג"כ צדיק גמור, ושניהם עתידים לנחול ש"י עולמות. ועל זה הביא ר' יהושע בן לוי ראי' מן הפסוק, להנחיל אוהב"י יש, היינו אותם הצדיקים העובדים את ד' מאהבה, ואוצרותיה"ם אמלא, זה קאי על אותם הצדיקים העובדים את ד' מיראה, כמבואר בתיקוני זוהר (תיקון כ"ח) דיראה נקדאת אוצר עשה"כ יראת ד' היא אוצרו (ישעי' ל"ג), רמי שיש לו אוצר של יראת שמים, גם הוא ינחיל נחלה בלי מצרים דהיינו ש"י עולמות. ומתורץ שפיר מדוע הוצרך להביא גם סיפא דקרא, כדי לכלול גם אותם הצדיקים העובדים את ד' מיראה. אמנם הרי כבר אמרנו, שהדרך הרצוי הוא לעבוד את ד' מאהבה ובשמחה, והיא מדריגה יותר גבוהה, לכן מקרים הפסוק להנחיל אוהב"י יש, לפני ואוצרוציה"ם אמלא, להורות כי להם משפט הבכירה.

אולם כבר אמור לעיל שעדיין לא יצאנו מירי חשש דשמא יבא לידי קלות ראש ח"ו, והעצה לזה היא להיות מזכה את הרבים אשר אין חטא בא על ידו, לזה בא ר' שמעון בן חלפתא להלל את העובר מאהבה, וליתן לו עצה ההוגנת לו לכל נטות ח"ו מדרך הישר, ואמר לא מצא הקב"ה כלי מחויק ברכה לישראל אלא השלום, להיות בכחינת אהרן הכהן, אוהב שלום ורודף שלום ומקרב את הבריות, וע"ז שפיר מביא ראי' מהפסוק ד' עוז לעמו יתן, שיתנהג באותה בחינה שהיתה בעת שנתן הקב"ה התורה לעמו ישראל, דהיינו באהבה ובשמחה כמבואר לעיל, ואין לדאוג שמא מתוך דוב שמחה יבא לידי חטא ח"ו, כי העצה היעוצה היא, ד' יבדך את עמו בשלום, לאהוב את הבריות ולקרבן לתורה, ואז יהי' ממצדיקי הרבים אשר אין חטא בא על ידם.

ובזה יש לנעוץ תחילת הש"ס, מאימתי קורין את שמע בערבין, דומז על ענין הנ"ל להשפיע על זולתו, והוא על דרך שכתב בספר חרדים (בסופו) על אמירת שמע ישראל, שהוא לשון קיבוץ ואסיפה כמו שכתוב וישמע שאול את העם (שמואל"א ט"ו), כי בשעת קריאת שמע מיוחד כל אחד את לבו עם כל עדת ישראל להיות כולם מקושרים כאיש אחד בלב אחד, ע"ש. ולזה אמר, מאימתי קורין את שמע בערבין, מלשון ערבות, שכולן נעשין ערבין זה לזה, להיות כל אחד ואחד מזכה את אחרים, וממשיך ואומר, משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן, להיות במדרגת הכהן הגדול מאחיו, להיות עומד ומטיב, כדברי כ"ק אאמור"ר זי"ע, ואמר בשעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן, לרמוז, על

מדת השמחה, כמבואר בזוה"ק פרשת תרומה (קס"ה ע"א) שהכהן גדול לא הי' נכנס לבית המקדש רק בשמחה, כמו שנאמר בואו לפניו ברננה (תהלים ק'), ע"ש. וללמד בא, ששתייהן עולות בקנה אחד, שראוי לו להאדם לעבוד את השי"ת במדת האהבה ולהיות בשמחה, ואם לבו נוקפו שמא יבא ח"ו לקלות ראש המביא לידי חטא, ישתדל כל כוחו להיות ממזכי הרבים אשר אין חטא בא על ידם וכנ"ל. נמצא שמקושר היטב סוף תורה שבע"פ עם תחלתה.

הנה כ"ק אאמו"ר הנה"ק בעל ההילולא זי"ע הי' לו כח קדוש זה להשפיע תורה ויר"ש בלכות בני ישראל, והקדוש כל ימי חייו על תעודה זו, להוציא יקר מזולל, ולקרב נפשות ישראל למאות ולאלפים, כנודע, וגם הי' רגיל לעודד את האברכים והבחורים המסתופפים בצלו הקדוש, החוב המוטל על כל אחד ואחד להיות ממזכי הרבים, וכלשונו הקדוש באגרת הקודש שלו, שזהו דרך החסידות לסייע לזולתו הן במילי דשמיא והן במילי דעלמא. על כן, היום ביומא דהילולא דילי', כשיש לנשמתו עלי' בהיכלות הקדושים, ראוי ונכון לעודד, שנקבל על עצמינו למלאות רצונו הקדוש, להמשיך בעבודה זו, זקנים עם נערים, הקטנים עם הגדולים, כל אחד כפי יכולתו והשגתו, ובזכות זה יעורר רחמים עלינו בשמים, להשפיע עלינו כל מיני השפעות טובות בגוף ובנפש, ונזכה לקבל פני משיח צדקינו בב"א.

בלב מלא גיל ורגשי שמחה וחדוה
נקדם בברכת מול טוב חמה ונאמנה את פני

עטרת תפארת ראשנו
כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

ולחתנו הרב מו"ה יונתן בנימין גאלדבערגער שליט"א
ראש הכולל זכרון חיים דבאבוב

לרגלי אירוסי נכדו־בנו
הבחור החתן תמים למעלות
שלשלת היוחסין עדיו לגאון ולתפארת
כמר שמעון גאלדבערגער שליט"א
עב"ג תחי'

בת הרב מו"ה עקיבא מנחם סופר שליט"א
רב דקהל יד סופר-ערלוי בבני ברק
ויה"ר שיהא קשר של קיימא ובנין עדי עד
לתפארת כל בית באבוב, אכ"ר.

כעתירת וברכת,

המערכת

דברים יקרים ונחמדים

מהגאון מוה"ר דוד אופנהיים אבד"ק פראג ונ"ש זצ"ל¹⁾

במס' שבת דף ל"א ע"א, 'שוב מעשה בעכו'ם א' שבא לפני שמאי, א"ל גיירני על מנת שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת, רחפו באמת הבנין שבירו, בא לפני הלל, גיירו ואמר לי' דעלך סני לחברך לא תעביר זו היא כל התורה כולה, ואירך פירושה זיל גמור, עכ"ל. וחל עלינו חובת ביאור, לבאר כל חמירא חומר בקודש, הבקשה שביקש לגייר אותו על מנת שילמוד כל התורה כשעומד על רגל אחת, זה הוא דגל האוסדת במקומו ארבע אמות של הלכה, ותלמיד שאמר כזה מזניחין ומדיחין אותו, ואין שומעין לפטומי מילי בכדי ודברי הבאי, ומשום הכי באמת רחפו שמאי באמת הבנין, ואיך קיבל אותו הלל.

ונראה לפרש במ"ד דבר ברור מילולו, כי הוא הי' שואל כענין, ודבר גדול דיבר, ושים עיונך על מה שכתבו רז"ל במס' אבות פרק ד' משנה כ', אלישע בן אבויה אומר הלומד ילד למה הוא דומה, לדיו כתובה על נייר חדש, והלומד זקן למה הוא דומה, לדיו כתובה על נייר מחוק, עכ"ל. ועיין במס' חולין דף כ"ד ע"ב, ילד עד כמה, א"ר אילעא אמר דבי חנינא כל שעומד על דגלו אחת, וחולץ מנעלו, עכ"ל. והן הן הדברים שביקש ההוא גברא, למדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת, ר"ל למדני כשאני עדיין ילד שאוכל לעמוד על רגל אחת ולעשות צרכי, כדי שמה שלומד בעת הילדות יהי' מיפקד פקיד אצלי פקודי דאורייתא, כי הלומד ילד דומה לדיו כתובה על נייר חדש, משא"כ לעת זקנותו, ודו"ק כי נכון וברור הוא.

בפרק שירה. כלבים מה הן אומדים, בואו נשתחוה ונכרעה ונברכה לפני ה' עושינו, עכ"ל. – הנה צ"ע טעם לשירה זו. ונ"ל דכל בהמות חיות ועופות ישנן בכלל ברכה, שראויין תמורתן לפחות למזבח ה', ויש להן אחיזה בקדשי שמים, משא"כ הכלב תמורתו נאסר למזבח, ואין לו חלק ונחלה בנחלת ה', ע"ז יש לדבר ויש פתחון פה. אמנם הכלבים סובדים וקיבלו הטעם בצידו, הקי"ל בתרגום ובמדרשים, קין בא ברמות רוחא ובעזות מצח, ולא נתקבל, הבל בא בנמוך רוחא ובהכנעה, משום הכי אל הבל שעה ולמנחתו, שנאמר קרוב ה' לנשברי לב. והנה הכלב עצמו אין לו כלל הכנעה, והכלבים עזי נפש, מש"ה הזהיר הקב"ה שלא להביא למזבח אף התמורה.

מש"ה הכלב אומר שירה, ומדבר על לבו, עד מתי יהי' זה לי למוקש, בואו נשתחוה ונכרעה, ר"ל שנבוא בהכנעה, ואז אפשר לבא לפני ה' עושינו,

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קונטרס כ' עמוד ו'. – דברים הללו נדפסו עפ"י כת"י אשר טרם נדפס. (כת"י ירושלים).

ולהסתפח בנחלת ה'. ואפשר זה הכוונה של פרקי רבי אליעזר (פרק כ"א), וישם ה' לקין אות, כלב מסר לו, ר"ל שאחז קין במדה זו, מש"ה נסאב קרבנו.

במס' תענית דף כ"ז ע"א, אמר רב חמא בר גורי אמר רב, משה תיקן להם לישראל שמונה משמורות, בא שמואל והעמידן על שש עשרה, בא דוד והעמידן על עשרים וארבע. וצריך עיון ומעם למה מכוון מספר הזה בחרו וחלקו את משמורת בני ישראל ומעמדן, כי הכל הולך אחר המעמד. הנה במדרש תדשא מצאתי מעם לשבח, שהמה לכפר על כ"ד אלפים שמתו בבעל פעור, עי' שם דף ד' ע"ב. (והוא כתב יד עדיין, בבית נכואות אשר זכני ה' ב"ה²).

והנה אף אנו נאמר אמירה נעימה, דהנה במס' תמיד בפסקי תוס' (אות ל"ח) פסק, עשרים וארבע משמורות כהנים ליום ישראלים עומדין על הקרבן, עכ"ל. ואיתא שם במס' הנ"ל, איך המשמורת היו חוזרות פעמים בשנה, יע"ש. מעתה אמור שעשרים וארבע משמורת הוי, ובכל משמר ה' שבעה בתי אבות, כי כל יום ויום ה' משמש בית אב מיוחד, וא"כ בתוך כ"ד משמורת הוי כ"ד פעמים שבעה בתי אבות, שהוא קס"ח בתי אבות. ואלו שמשו פעמים בשנה, הוא שני פעמים קס"ח, הרי הם של"ו מכוון.

והנה לפי דקו"ל בפיוט דסוכות המתחיל כי אקח מועד, שמביא דיעה אחת שסוברת שהמה שלשה מאות שלושים ושש עולמות. וקיי"ל במס' תענית דף כ"ג ע"ב, ובמס' מגילה דף ל"א ע"א, אמר ר' יעקב בר אחא אמר רב אסי, אלמלא משמרות לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר ויאמר ה' אלקים במה ארע כי אירשנה וכו', כבר תקנתי להם סדר קרבנות ואני מוחל להם כל עוונותיהם, עכ"ל. נמצא ע"י משמרות יתוקן כל העולם, וזהו תיקן העולם, ולכן המה של"ו אנשי מעמד בשנה, למען השל"ו עולמות.

ובמס' שבת דף קי"ח, אמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי, אלמלא משמרין ישראל שני שבתות כהלכתן מיד נגאלין, שנאמר כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי, וכתוב בתרי' והביאותים אל הר קדשי. אי לאו דמיסתפינהו הוי אמינא פירוש, שני שבועות, כמו שכתוב בקרא שבע שבתות תמימות תהיינה, ופירוש של שבת הוא ז' ימי בראשית, כי אלמלא שמרו שני שבתות כהלכתן המה של"ו שעות, כי בשבוע אחת המה קס"ח שעות, כנגד מספר האנשי מעמד שיש בכ"ד משמורת, ואלמלא שמרו שני שבתות כהלכתן, אז שמרו של"ו שעות, ובזה ה' מתקנין כל השל"ו עולמות. ועל זה נאמר יש קונה עולמו בשעה אח"ת, ודו"ק. ומשום הכי ה' דוד מעמידן על כ"ד משמורת, שהוא של"ו בתי אבות.

ושמואל תיקן על ששה עשר, להנצל מחרב פניות שאיתא במדרש שיש בו שש עשר פיפיות. ומשה שתיקן על שמנה, דאיתא במס' ברכות דף ב' ע"ב,

תנא מיכאל באחת וכו', מלאך המות בשמונה, עכ"ל. וכרי להנצל מזה, להיות חרות חירות ממלאך המות, מש"ה תיקן משה בקרבנות על שמונה, ודר"ק.

ברמב"ן על התורה בפדרשת וירא, על פסוק אל ארץ המודיה, כי ימצאון שם בהר ההוא מור ואוהלות וקמון, כענין שאמרו קמון הי' גדול בארץ ישראל, והי' עזים וצבאים אוכלים ממנו. והנה צ"ע, איך הלכו אברהם ויצחק ביום ההוא על הר המורי, הלא הי' ביום הכיפורים, וביה"כ אסור בנעילת הסנדל, והרי גמרא ערוכה במס' עירובין דף ק' ע"ב, ואין ברגלים חוטא, זה המהלך על גבי עשבים בשבת, תני חדא מותר ותניא אידך אסור, לא קשיא כאן בלחים כאן ביבשים, ואב"א הא בימות החמה הא בימות הגשמים, ואב"א הא דסיים מסנאי הא דלא סיים מסנאי, ואב"א הא דאית לי' שדכא הא דלית לי' שרכא, ע"ש ברש"י ד"ה דלא סיים מסנאי, אסור, שעשבים נדבקים בקשרי אצבעותיו ונתלשין, ע"ש. ותשרי הוא עדיין בימות החמה, ואב"א צ"ע. וצ"ל דעל הדרך מותר בנעילת הסנדל, עיין במס' יומא, ודר"ק.

דיין סומא אם כשר לגמר דין

מהגאון מוה"ר יעקב דומ"ץ דק"ק שקלאו זצ"ל⁽¹⁾

שאלה. שלשה שישבו לדון ונתארך הדבר בטענות בעלי הדינים והבאת עדים ולא נגמר הדין עד שאירע סיבה מן השמים לא' מהדיינים שנעשה עיור בשתי עיניו, אי רשאי אותו הדיין לגמור הדין עם אותן השנים האחרים או לא, מי נימא דהא דפסק בש"ע סי' ז' דסומא בב' עיניו פסול היינו אף לגמר דין, או דילמא לתחילת דין דווקא דומיא דלילה.

תשובה. בפרק אחר דיני ממונות (דף ל"ד) ההוא סמיא דהוה דאין קמי' דרבי יוחנן ולא א"ל מירי, ופריך והא אמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה, ותנן כל הכשר לדון כשר להעיד ויש שכשר להעיד ואינו כשר לדון, ואוקימנא בסומא בא' מעיניו, ומשני רבי יוחנן סתמא אחרינא אשכח, דתנן דיני ממונות דנין ביום וגומדין בלילה, ופי' דש"י בפרק בא סימן (גרה נ' ע"א), דראיית רבי יוחנן היא דמקדתי וגומדין בלילה אלמא לא מקשינן ריבים לנגעים וכו', וכי היכא דלענין לילה לא מקשינן, לענין סומא נמי לא מקשינן, והתוס' הקשו על זה בפ' אחר דיני ממונות (בד"ה סתמא), תימא דילמא טעמא דמתני' דהכא הוא משום דכתיב ושפטו את העם בכל עת דמרבי לילה לגמר דין, אמנם לענין סומא אית לי' להאי תנא נמי הקישא דריבים לנגעים.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קנט' ב' עמוד י"ב. — תשובה זו הועתקה מחיבורו כת"י הנקרא, "מורה צדק וקהילת יעקב", והגיעה לדינו מעוזבון המנוח הגה"ח מו"ה שמעון קעמפלער ע"ה. תנצב"ה ויהא זכרו ברוך.

ולענ"ד יש ליישב קושית התוס', דס"ל לרבי יוחנן אי ס"ד דאית לי' להאי תנא היקישא דריבים לנגעים, א"כ תיקשי מנ"ל דושפטו אתי לרבות לילה לגמר דין, דילמא לילה פסול אף לגמר דין, וריבוי דושפטו אתי לרבות יום המעונן, וכמו שאמרנו התם אליבא דר"מ, אלא ודאי דהאי תנא לית לי' כלל האי הקישא דריבים לנגעים, וממילא לית לן מיעוטא אסומא, וא"כ לפי"ז הא דמכשיר רבי יוחנן סומא, הוא משום דלית לן מיעוטא, ממילא יש לומר, דאף סומא בשתי עיניו נמי כשר לרון ואף להתחלת דין. הן אמת דרש"י כתב דסומא בשתי עיניו פסול להתחלת דין ולא עדיף מלילה, אמנם זה אינו מוכרח, דיש לומר דסומא אפי' בשתי עיניו עדיף מלילה, דלילה אינה בראי' אפי' לאחריא, וכן כתבו התוס' להדיא בפרק בא סימן (גדה נ"א ע"א), דסומא בשתי עיניו נמי כשר לרון אפי' התחלת דין, וכן כתב הג"ה מיימוני בשם סמ"ג, וכן כתב המרדכי בשם התוס' דההיא מעשה דההוא סמיא הוה בסומא בשתי עיניו, ואפ"ה לא אמר לי' רבי יוחנן מידיו. אמנם הרי"ף גורס דהוא סמיא בא' מעיניו וכו', וגם סיים שם הרי"ף, רבי יוחנן סתמא אחרינא אשכח דנין ביום וגומרין בלילה, דהא כולהו אינשי לא מצי למחזי בלילה כרחזי סומא באחת מעיניו ביום, וקתני דגומרים בלילה, וכיון דגומרין בלילה, דין הוא לסומא בא' מעיניו שירין ביום לכתחילה. נראה דקשיא לי' קושית התוס' דרילמא לענין סומא נשאר ההיקש ולילה מריבין מושפטו, ולכן פי' דסומא באחת מעיניו אתי במכ"ש מלילה לגמר דין, וא"כ סומא בשתי עיניו פסול מכח ההיקש וכקושית התוס', וכן מוכח מדגרים ההוא סמיא בא' מעיניו, וכן מדסיים דסומא בא' מעיניו אתי בק"ו מלילה, מוכח דס"ל דסומא בשתי עיניו פסול, וכן כתב הרמב"ם להדיא בפ"ג מהל' סנהדרין דלילה פסול לרון מהיקשא דריבים לנגעים, דס"ל דאף לרבנן אית להו היקשא, ומטעם זה פסק בפ"ב שם דסומא בב' עיניו פסול לרון.

אמנם אכתי קשיא לי, לפי שיטתן דס"ל דאף רבנן אית להו היקשא דריבים לנגעים, א"כ מנ"ל לרבנן דושפטו אתי לרבות לילה לגמר דין, דילמא אתי לרבות יום המעונן, ומה שכתב הכסף משנה דלא איצטריך ליום המעונן לרבנן משום דלרבנן לא מקשינן ריבים לנגעים לשום דבר רק לענין מה שנעשה ביום, תדע דהא לרבנן סומא בא' מעיניו כשר, ע"כ. הדברים תמוהים לענ"ד, דמהיכא תיתי נימא דלא מקשינן רק לענין יום, הא קיימ"ל בכל דוכתא אין היקש למחצה. ומה שכתב תדע הא לרבנן סומא בא' מעיניו כשר, אינו הוכחה כלל, דאתיא במכ"ש מצד בלילה, וכמ"ש הרי"ף.

וראיתי להרב בעל כנסת יחזקאל סי' פ' שרצה ליישב קושיא הנ"ל וז"ל, ויש לומר כמו שכתב הרי"ף בסומא בא' מעיניו דכשר אף ההתחלה דאתיא במכ"ש מגמר דין בלילה, אף אנו נאמר כן ליום המעונן דכשר ההתחלה דעדיף מלילה לגמר דין, ע"ש. ולא ירדתי לסוף דעתו, דהא אי נימא דושפטו קאי איום המעונן, ממילא נימא דלילה פסול אף לגמר דין, ותו ליכא ק"ו איום המעונן, ושפיר איצטריך קרא איום המעונן, ועוד קשה לי לפי פי' הרי"ף דסומא בא'

מענינו הוה ק"ו מלילה, א"כ קשה למה לי גבי נגעים וביום למעושי לילה, הא כיון דכתיב לכל מראה עיני הכהן, ופי' רש"י משמע ביום שיוכל לראות, ואבוי ההוא מבעיא לי' למעושי סומא בא' מענינו, ורבא אין הכי נמי, ואלא ביום ולא בלילה מנ"ל וכו', ולפי פי' הרי"ף קשה מאי קושיא מנ"ל, הא אתיא במכ"ש מסומא בא' מענינו, ומיהו קושיא זו יש ליישב ראי לאו קרא אלילה, לא הוה מוקמינן לכל מראה עיני הכהן אסומא בא' מענינו אלא אלילה, והא דקאמר אין ה"נ ואלא למעושי לילה מנ"ל, הכי פירושא, דע"כ אית לי' מעושי אחרינא אלילה, דאל"כ יותר מסתברא לאוקמי לכל מראה עיני הכהן אלילה דנרע מסומא בא' מענינו, ואזה פריך מנ"ל, אמנם קושיא ראשונה קשיא, מנ"ל דושפטו קאי אנמר דין רלילה דילמא אתי לרבות יום המעונן.

והנה לפי שיטת הרי"ף אפשר לישב דס"ל לרבנן דביום הנחילו אתי להורות דרנן ביום, וקשה למה לי ביום הנחילו תיפוק לי' מהקישא דריבים לנגעים, וע"כ צ"ל דושפטו אתי לרבות לילה לגמר דין ואי לאו ביום הנחילו הוי אמינא דושפטו אתי לרבות אף תחילת דין והקישא אתי למילי אחרינא, רמהיכי תיתי לחלק בין תחילת דין לגמר דין, כמו דלא מחלקינן לר"מ לגבי יום המעונן דמרבין דלירדי' מושפטו בין תחילת דין לגמר דין, להכי כתיב ביום הנחילו, להורות שתחילת דין פסול אף בלילה, והפסוק ושפטו לא אתי אלא לגמר דין, ומ"מ לשאר מילי אית להו הקישא, וממילא אית לן למפסל סומא בשתי עיניו, מהקישא, ומרבין סומא בא' מענינו בק"ו מלילה לגמר דין.

ועפי"ז מיושב נמי הא דאמרין מתני' דלא כר"מ, וכו', וקשה נמי קושיא התוס' דילמא אף ר"מ אית לי' ריבוי' דושפטו אנמר דין, ולפמ"ש נחא, דכיון דחיוני דר"מ יליף יום נמי מהקישא דריבים, ע"כ לית לי' ריבוי' דושפטו אלילה, דאל"כ מנ"ל דהקישא קאי כלל אלילה, דילמא ושפטו מרבי לילה אף לתחילת דין, והקישא אתי לשאר מילי, כי היכא דאמרין דושפטו אתי לר"מ ליום המעונן מפיק לי' ליום המעונן לגמרי הקישא בין לתחילת דין ובין לגמר דין, הכי נמי אי ושפטו קאי לרבות לילה, אלא ע"כ דאית לי' דושפטו קאי איום המעונן, ולילה פסול לגמרי אף לגמר דין, מהקישא דריבים, וביום הנחילו אתי לכדרב יהודא אמר רב, וכל זה אינו אלא לשיטת הרי"ף, אמנם הרמב"ם כתב להדיא, דהא דאין דנין בלילה הוא מהקישא דריבים לנגעים, ואפ"ה פסק דגמר דין כשר בלילה, והיינו מושפטו, קשה דילמא קאי איום המעונן וכדאוקמינא לר"מ, וצ"ע ודו"ק.

נחזור לענינינו, דרעת התוס' והסמ"ג והמרדכי, דסומא בשתי עיניו נמי כשר אפילו לתחלת דין, ורעת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש דסומא בשתי עיניו פסול, אלא דאיכא לספוקי אי פסול לגמרי אף לגמר דין או לא, הנה ברעת הרי"ף אין הכרע, דאפשר דס"ל דסומא בב' עיניו גרע טפי מלילה שאינו יכול לראות כלל אף לאור הנר, וכיון דהא דפסול סומא לרעת הרי"ף הוא מדילפינן הקישא דריבים לנגעים, ממילא סומא בב' עיניו פסול לגמרי אף לגמר דין,

דמושפטו לא מרבינן אלא לילה, או אפשר דס"ל דסומא בב' עיניו לא גרע מלילה, ואפשר דעדיף מלילה שאינו בראי' אצל אחרים, וכיון דכתיב ושפטו לרבנות לילה לגמר דין, הוא הדין סומא. אמנם מדברי הרמב"ם משמע דפסול לגמרי אף לגמר דין, שכתב בפרק ב' מהל' סנהדרין דסומא בא' מעיניו כשר לדיני ממונות, משא"כ בסנהדרין דהיינו דיני נפשות, אבל הסומא בשתי עיניו פסול לכל, משמע מדבריו דסומא בב' עיניו, דיני ממונות ודיני נפשות שווין, וכי היכי רגבי דיני נפשות פסול אף לגמר דין דהתם אין חילוק בין תחלת דין לגמר דין, הכי נמי בדיני ממונות, דאל"כ הוה לי' לחלק אף בסומא בשתי עיניו בין דיני ממונות לדיני נפשות לענין גמר דין, כמו שחילק גבי סומא בא' מעיניו לתחלת דין, וכמו שחילק נמי גבי לילה לגמר דין בין דיני נפשות לדיני ממונות בפרק ג', וגם מלשון שכתב, פסול לכל, היינו בין לדיני ממונות ובין לדיני נפשות, משמע ששניהם שווין.

אמנם מדברי הרא"ש מוכח איפכא, דסומא בב' עיניו פסול, ע"ש. וסיים וז"ל, רבי יוחנן סתמא אחרינא אשכח רתנן דיני ממונות דנין ביום וגומדין בלילה, אלמא לא מקשינן ריבים לנגעים, הלכך סומא בא' מעיניו כשר, והיינו כפי' רש"י והתוס' דלית להו לרבנן האי הקישא כלל, וממילא סומא בא' מעיניו כשר אף לתחלת דין, ולא מוכח ק"ו, וא"כ קשה אמאי פסול סומא בשתי עיניו, הא לית לן הקישא דריבים לנגעים, וע"כ צ"ל דס"ל דסומא בב' עיניו לא עדיף מלילה, וכמו שפי' רש"י, וא"כ לית לן מיעוטא אלא אתחלת דין, אמנם גמר דין דכשר בלילה יש לנו להכשיר אף בסומא בשתי עיניו, דלא אתי אלא מלילה, מהיכי תיתי נפסול אותו יותר מלילה.

ולענין הלכתא נראה, כיון שדעת התוס' והסמ"ג והמרדכי להכשיר סומא בשתי עיניו אף לתחילת דין, יש לנו לסמוך עכ"פ אדעת רש"י והרא"ש להכשירו עכ"פ לגמר דין, כיון דמדברי הר"ף אין הכרע, הוה דעת הרמב"ם יחידאי לגבייהו לענין גמר דין. וראיתי בספר כנסת יחזקאל שכתב שיש לצרף עוד דעת הפוסקים כשמואל, דשנים שרנו דיניהם דין, וה"נ יש שנים עמו. אמנם נעלם ממנו דברי הגמ' בפ"ק דסנהדרין (ה' ע"ב) דהיכא דנחתי מתחילה אדעתא דשלשה, אף שמואל מודה. אלא נראה דיש להכשירו מטעם שכתבתי, דדעת רוב הפוסקים, דסומא אף בשתי עיניו כשר לגמר דין כנ"ל.

יעקב בהרב הג' מ' יודא וצלה"ה

פני' דחופה

הקוראים שלא שלמו עדיין רמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

בדין היתר עגונה

מהגאון מוה"ר שאול אבד"ק אמסטרדם זצ"ל⁽¹⁾

ראיתי והנה גפן לפני אדרת, הבשילו אשכולותי ענבים טובים בפירות ים כנרת, היא המגילה הנקראת ספר ונקראת אגרת, יהיבה כתיבה נעימה אמרים כצוף רבש שמביאין מן הכוורת, נודע בשערים בעלה, העמיק שאלה, והגבה למעלה, מעלת אחי הרב המובהק הגאון צבי תפארת, אשר בק"ק לונדון⁽²⁾, יושב על כסא מרומי קרתא, כרועה עדרו ירעה לבקש הנדחות ולרפאות הצולעה והנשכחת, חמל על הצאן המקושרות, הן הנה הנשים האגודות ואסורות בעבותות העיגון מבעליהן שטבעו בים זה קרוב לשנתיים, ואברו אברה שאינה חוזרת, השיגה ידו ומצא כרי גאולתן מפי ספרים אשר במחברת, ומפי עצמו ותוקף חכמתו כי צלל במים אדירים, ואסיק מדגנייתא ודר וסוחרת, גם אותי קרא ודרוש דרש ממני לחוות דעי אף אני בשריותא דהנך נשי, כי היכי דנמטי' שיבא, ומוכה אותי עמו כמי שזכה בקטורת, ונוח לו שע"י כולנו תהא המלאכה נגזרת, ואני איני כדאי, קטן שאין בו דעת לישאל ולהשיב כהלכה המתבררת, גברא דלא חזי אפילו לאצטרופי לדעת אחרת, בכל זאת נגר כבודו לא אוכל ליתן כתף סוררת, אם אמנם כמעט לא הניח מקום להתגדר בהרימו את החלב ואת היותרת, אעשה לתורתו ציצין ופרחים כענקים לגרגרת, ויהיו דברי כנותן תבלין לקדירה ומלפת הפת בפרפרת, ואשומה עין עיוני לברר דבריו כשמלה מחוורת, ומי שחותמו אמת, ינחני בדרך אמת, לבל תהי נעדרת, והיו הרבדים האלה לאות ולמשמרת.

פתח דברייך יאיר נתיב במים עזים שאין להם סוף, נפל במים שאין להם סוף, אשתו אסורה מדרבנן, אי איכא בהא מילתא בשום ענין דררא דאיסור דאורייתא, ואחר שהבאת דברי גדולי הראשונים והאחרונים, העלית בכחך דבהך עובדא דאתי קמי' רכת"ר, אין כאן איסור תורה, ואני אבא אחריו ומלאת את דברייך שכן הוא בנ"ד, ואע"ג דברין שהה כדי שתצא נפשו, אין בה להשיב נגר הרשב"א והריב"ש וכל הנך רבוותא עצמו מספר, גם מוהר"ם אלשקאר האריך בזה יע"ש. מ"מ בנ"ד שנשתקע שם הבעלים ואבד זכרם אחד י"ב חודש, כבר מצאתי להם דפואה מן התורה עפ"י פסקי מהרא"י ז"ל שכתב כן, ואין להסתפק ולומר שאני התם דביבשה הוה, אבל בים דחיישינן שמא נודמן לו דף או גל

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס פ"ט עמוד כ'. — העתק מתשובה זו מונח באוצר הספרים דבית דין צדק דקהל אשכנזים בלונדון.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קונטרס י"א עמוד מ"ג.

סדרו, ו"ל פן נשאו הרוח אל ארץ אחרת אשר אין לדרים עלי' חלק וזכרון עם יושבי הארצות האלה, כירוע שיש כמה מדינות מופלגות ומוברלות ממדינות הללו, לא ידעי הני בהני, וא"כ אין ראי' מן הניירות הנדפסים בכל יום, אי משום הא לא תברא, דכל הנך חששות שמא נזדמן לו דף או סדרו גל וכיוצא, מן התורה אין לחוש להם, דאולינן בתר רובא, ורבנן הוא דגזרו במים שאין להם סוף לחוש לדברים הללו אעפ"י שרחוקים מן המציאות, מחמת חומרא דאשת איש כי רבה היא, א"כ הרר דינא שאין כאן דררא דאיסור תורה, ולא נשאר אלא איסור דרבנן כדין מים שאין להם סוף.

מיהו הא דסליק ארעת רכת"ר להתיר אף לכתחילה אם טבעו במקום רחוק שע"פ השכל א"א לחתור ולעלות היבשה עד שלא תצא נפשו, והאריך בזה, הא תברא לגיוזה בסוף דבריו, שלא מלאו לבו להתיר, אבל נראה דלא אמרה כ"ת אלא לחרורא, ומעיקרא לא חזיי' להתירא, שהרי אמרו חז"ל (יבמות קכ"א ע"א) מים שאין להם סוף אשתו אסורה, ולא נתנו דבריהם לשיעורין איזו דרך דחוקה או קרובה ליבשה, ותרע רברף קט"ו [במס' יבמות], במעשה דב' ת"ח ואמר תלמודא ותסברא מים שאין להם סוף גינהו כו', ומאי קושיא, הא אפשר לומר דמיירי כשנטבעו במקום רחוק מהיבשה כדקאמר כ"ת, ואפי"ה מוכח דער א' או נשים נאמנן במלחמה ובמים, ולא חיישינן דילמא משקרי או אמרי בדרמי, (לכל מפרש ופוסק כראית לי), אלא ע"כ שאין בירינו לחדש דבר במים שאין להם סוף, ע"פ השכל והחקירה הפשוטה, כי החמירו חז"ל לחוש בזה אפילו לחששות רחוקות כמו זר נחשבו, לפי אומר הדעת, כי הנך עובדי דמייתי תלמודא מד' עקיבא ור"מ, לא ראי' זה כראי' זה, על כל א' יאמר הרואה זה חדש הוא, והנה כבר הי' לעולמים, א"כ איך ישפוט אדם בזה לפי שכלו, אולי יקרה כת, או בענין אחר איזה ריוח והצלה לפעמים, והרי ר"מ תלמידו של ר"ע מסתמא ירע מעשה דרבנן, ואפי"ה תמה על עצמו, והכיר וירע באמת ובתמים כמה גרולים רבני חכמים.

ולפע"ד היינו טעמא דמייתי תלמודא לכל המעשים הללו שהם בענינים שונים, למען דעת כי לא לארס דרכו בכיוצא בזה, ואפילו אם לא יהי' הרבר דומה ממש לאותן המעשים, כיון שיש מקום בשום ענין (ובדרך הטבע עכ"פ) לומר שניצל בדרך רחוק הרבה מן המציאות ושכל הפשוט, אפי"ה חיישינן לה. וע"פ הדברים האלה סרה התלונה מעל רבינו מהר"מ מרוטנבערג ומעל בסא"ר. ומה שהתירו הב"ח וגרולי דורו בנפל תחת הקרח, הן אמת שלא ראו תשובת מהר"מ, דהא לא מייתי לה, מ"מ יש להשוות דעתם לדעתו ולומר דקים להו להגרולים, שלא הי' אפשר לאותו נטבע לחיות כלל, מאחר שהי' תחת הקרח והכפור (אע"ג דבתשובת מהר"ם נמי הוה כעין הנך עוברא, מ"מ יש לחלק). ויש עוד לומר, דנראה לאותן הגרולים שרבר זה נכלל בכלל מים שיש להם סוף, ונ"ל דהיינו טעמא דר' שילה בעוברא ראגמי דסמקי, ולישנא הכי דייק, כיון דקוו וקיימו, כי מים שאין להם סוף דמי, וכן נראה לי לדייק מלשון הב"ש בשם

המ"ז שהביא גם הוא אותו נדון של הב"ח בתשובה [סי' ע"ט], יע"ש שכ' ג"כ לשון זה, דהוה כמים שיש להם סוף, (ועיין בתשובת פני יהושע על אותו נדון). ודרייק כ"ת מלשון רש"י שכתב לאלתר, הלא פשוט הוא שיצא לאלתר מרם יגיע מועד צאת הנפש, גם לשון רש"י דף קכ"א אין כל הכרע, דה"ק, אחר פרסה שלא שלטה בו עינא יצא זה ע"י גל או הרוח נשאו למקום רחוק ועורנו חי.

הרקדוק ברבדי רב אשי היינו הך דהר"א מוורדון ז"ל, ולא הודו לו חכמים. גם מה שרצה כ"ת להשיא דעת מהר"מ מרוטנבערג דלא נאמר אלא שלא להבריל בין מים למים כו', דקדקתי בסברא זו ולא עמדתי על סוף דעתך הרחבה, דרא ורא אחת היא, ותו איכא לפליגי, איפכא מסתברא לפענ"ד, דבין מים למים יש לחלק ולומר הנך בכלל מים שיש להם סוף ולא מיעקר הכלל שנתנו חז"ל, אבל במים שאל"ס עצמן לא פליג רבנן. ולפענ"ד הן הן הרברים שאמרו ר"ע וד"מ כמה גדולים דברי חכמים שאמרו מים שיש להם סוף אשתו מותרת, ושאין להם סוף אשתו אסורה, ולמה הזכירו מים שיל"ס, שאין לזה ענין למעשים הללו, אלא לומר לך שאין לחדש ולהמצא סברות במים שאל"ס, כיון שמשנתנה הענין כדוכה אין לנו להתיר אלא במים שיל"ס, אבל במים שאל"ס כלל לא, ואין להאריך עוד ברבר הזה שכת"ר עצמו אל לבו שם, ולכל ישראל לא הורה, ואין לו אלא תורה שהגדיל והאדיר, ודרוש וקבל שכר.

אמנם בעיקר הרברים שהם הלכה למעשה, עפ"י העדות על הכרת הבגדים בטביעת עינם, ויתר הרברים המפורשים בגב"ע ובתשובתו הרמה, הנה כ"ת נתן ונשא ביד חזקה ופלפלת בחכמה בסוגית הגמ' והפוסקים, איזן וחקר הרבה ואגמדה בסימנים דאורייתא או דרבנן, ובדין חששא דשאלה שאילתך כשאיילת הראשונים, ולא דקדקת כ"כ בראי' הראשונה שהבאת, דלא אלימא כולי האי, ואמינא הא קיימא שני' מן הרברים שנאמרו בעליי', היא הראי' שהביא כת"ד מדאמר רבא שם סימנים דאורייתא דאי דרבנן הא תנן מצא תכריך של שטרות, ומי נימא ללוה לאהרורי למלות, [וה"ה לשאר שטרות דזכות לזה וחוב לזה], וכיון דסבר רבא דבשט"ח לא שייכא תקנתא דרבנן, תקשי לדירי' קושיית תוס' ורא"ש אמתני' דתנן מצא בחפיסה או ברלוסקמא כו', נחוש לשאלה, ואין לומר כמו שתירצו דתקנת חכמים היא שלא לחוש לשאלה, דהא גבי שטר ליכא למימר תקנתא אליבא דרבא, אלא ע"כ קסבר רבא דלא חיישינן לשאלה, ומוכח דאפילו רבא ראי' ל' סימנים דאורייתא ס"ל דלא חיישינן לשאלה, ויכול להיות שזו היא כוונת התוס' ביבמות במה שכתבו, ולפי המסקנא אתי שפיר, יעו"ש. אלו דברייך והם טובים ונכוחים, כי היטבת לראות, ואשרי עיניך ראו כל אלה.

ואחר כל השבח הזה, לענין דינא אין כאן הכרע לפענ"ד, שכל דברייך אינם אלא אליבא דרבא דלית ל' תקנתא גבי שט"ח, והוכיח מזה דסימנים דאורייתא, יש להוכיח ג"כ מזה דלא חיישינן לשאלה, אבל אנן קי"ל כרב אשי פ"ג דגיטין, ופ"ק דבבא מציעא, דמסקנא ל' אי סימנים דאורייתא או דרבנן, ואיהו ע"כ

ס"ל דשייכא תקנתא בשמ"ח מדלא פשיט לי' מפשיטותא דרבא, ולדירי' י"ל נמי דחיישינן לשאלה, והך דתפיסה, היינו מכח תקנתא דרבנן, כס"ד דתלמודא שאין כאן דבר המוכיח לזוז מסברא זו.

ובזה יתיישבו היטב שם הסדר שבין הסוגיא דיבמות, לסוגיא דבבא מציעא, ע"פ דרכן של הב"ח בתשובה, דהא רקאמר בבבא מציעא ואבע"א כליו בחזורי וסומקי, היינו כלים דלא מושלי אינשי יע"ש, והיינו דבסוגיא דבבא מציעא לא נייד בעלי האיבעיא מסברא זו דשאלה, כיון דלא קשיא לי' מידי דתפיסה לפום מאי דסבד דשייכא תק"ח בשטר חוב, אבל ביבמות קיימא הסוגיא אליבא דרבא, בעי לאסוקי במסקנא דלא חיישינן לשאלה, כי היכי דליהוי הנך תרי מימרי דרבא שייכי אהרדי, ובחדא שטרא קיימי, וזה נכון בישוב שינוי הסדר בין הסוגיות, ועולה בקנה אחד עם פירושו של כ"ת דברברי התוס'. והשתא גם מן התוס' אין רא' דס"ל להלכה דלא חיישינן לשאלה, שי"ל התם פירשו כן אליבא דרבא, אבל כרב אשי קי"ל, ומש"ה פסק הרא"ש בתשובה דחיישינן לשאלה. עוד אמרתי דרכים אחרים בישוב קושיות כ"ת אהך דרבא הלא המה כתובים אצלי, וכדי שלא להמריח, בדרתי הסולת והיותר שייך לענין שלפניו.

שוב חזר כת"ר ורן דין אחר לחזק דעת החוששין לשאלה, ולפרש הא דמסיק תלמודא כליו בחזורי וסומקי, היינו משום דמתני' משמע דאיסור תורה הוא ואפילו ניסת תצא כמ"ש הריב"ש, מש"ה מוקי בחזורי וסומקי, אבל לכתחילה י"ל דאיסור משום חששא דשאלה, שי"ל דמרבנן חיישינן לה. הן ידוע להוי דלהא מלתא מכ"ת בד מזלי, בטרם רואי דבריד בבואי לעומק הסוגיא, אמרתי שי"ל כן, אמנם העומד מנגד הוא, דבפרק יש בכור אמתני' דאין מעירין, קאמר לחד לישנא דאינו אלא דרבנן, ולפ"ד הריב"ש צ"ל דאפילו באיסור דרבנן תצא חוץ ממים שאין להם סוף דקיל טפי, וא"כ אכתי א"צ לאוקמי בחזורי וסומקי, וק"ל.

העולה מכל זה, דמתוך סוגיא דשמעתא אין לנו הכרע, ועדיין הדבר שקול אי חיישינן לשאלה, וברעת הרי"ף והרמב"ם ג"כ לא הכריעו בה חכמים הגדולים בתשובותיהם, וכת"ר הביא בשם אאמ"ז הגאון זצ"ל להוכיח מהרמב"ם פ"ג דגירושין שכתב ומכירו כו', א"כ צ"ל שגם פירוש המשנה כן הוא, ותקשי למ"ד סימנים דאורייתא מתך משנה, אלא ע"כ משום דחיישינן לשאלה, כנ"ל כוונת הרבדים, וכן מצא כ"ת בשם מוהר"ח ז"ל. ואני בער ולא ארע, אי הכי, היכי ס"ד דתלמודא ביבמות ובבא מציעא לומר דלא חיישינן לשאלה למ"ד סימנים דאורייתא, תיקשי לי' מתני' דגישין, ואי איכא לפרש איזה פירוש באותה משנה בענין דלא נידוק מינה חששא דשאלה, מנ"ל להרמב"ם שאין האמת כן. ומ"ש הרב בסא"ר הטעם דבעינן מכירו ואין סומכין על סימני הכלי, משום דילמא בהרי דנפל אשכחי' אירך כו', וכ"ת הקשה על זה, דא"כ היכי ס"ד להוכיח ממתני' דכיס וארנקי דלא חיישינן לשאלה, אכתי תקשי ניוחש לנפילה, [ואני מוסיף, דמאי משני לא מושלי אינשי, אכתי ניוחש לנפילה]. נראה פשוט דמשום הא לא אריא, דהא לחר פירושא של התוס', מה שקשור בכיס ואתיקר היינו

סימנא, ולפ"ז הא דפריך ניהוש לשאלה, היינו כפרש"י שהשואל החזיר למשאלו בעורו קשור ושכח כו', ולכך יודע זה הסימן, וזהו שהזקיקו לרש"י לפרש כן, וא"כ אין מקום לחוש לנפילה, וזה ברור.

וראיתי שכת"ר עמד על דברי רש"י הללו, אבל האריך בקושיא שראוי לקצר, הן אמת כי עפ"י הרבנים האלה מקום אתי לדרקק בדברי תוס' סוף פ"ק דבבא מציעא (דף כ' ע"ב) ד"ה בחפיסה כו', ואין כאן מקומו. ומכל מקום הך סברא דנפילה שחידש הרב בסא"ר, יש להשיב עליו, דא"כ חמור בסימני אוכף היכי מהדרינן, ניהוש לשמא נפל האוכף ובעל החמור אשכחי' ונתנו על חמורו, ואת"ל כיון דרבר שיש בו סימן הוא, אין הלה רשאי להשתמש כו', ואחזוקי אינשי ברשיעי לא מחזקינן, אף אנן נימא הכי גבי גט בחפיסה, וקצת דוחק לחלק ביניהם.

ובישוב דעת הרמב"ם וסיעתו לענין פירוש המשנה, מסתבר לי דהנך רבנותא דגרסי במתני' ומכירו, מוקמי למתני' ביש לחפיסה סימן חוורי וסומקי דברוע הוא, ולחורי' לא מהני, מ"מ חזי לאיצטרופי בהרי טביעת עין, כיון דחומרא יתירא היא, שלא להאמין למוצא עצמו, אע"ג דיש לו מנו, יש להקל מיהת בדאיכא בהרי סימן חוורי וסומקי, נויש לעיין בשלהי הסוגיא דבבא מציעא, גבי סימן החוטא. כך יש לפרש המשנה למ"ד סימנים דאורייתא, אבל הרמב"ם בחבורו מייירי בסימן אמצעי, ואפ"ה בעינן מכירו, משום דקיי"ל סימנים אמצעיים דרבנן, ודו"ק.

העולה מזה, שאין לנו הכרע בדברי הרי"ף והרמב"ם, עד שנמצא איזו דאי' מכרעת, וכח אין בידנו להכניס ראשינו בין ההרים אבות העולם נוחי נפש, אנן כי סיכתא בגורא כו'. והייתי רוצה לומר, כיון דפלוגתא דרבנותא היא, יש מקום לסמוך על דברי המקילין, אבל לא ראיתי לא' מהגדולים בעלי התשובות שסמכו על סברא זו, גם על ספק ספיקא לא רצה הרב בעל פני משה לסמוך, ע"ש בח"א סי' ט"ו. אמנם על הג"ה דמ"א מתשובת מוהר"ם פרוואה זקנינו ז"ל, שהביא כת"ר, ודאי יש לסמוך, אלא שהרב בעל כ"ש שרי בה נרנא, ואינו יחיד בזה, שהרב בעל פני משה בסי' הנ"ל גם הוא נתאמץ בקושיא זו, עד דמוקי למילתי' דמוהר"ם פ' בשיטת מוהר"ם, שאין חוששין לשאלת כל בגדיו, יע"ש. אח"ז ראיתי שגם כ"ת עמד על דברי הרב פני משה, ומ"מ אוסיף לכתוב בזה לקמן.

ולענין סימנים אמצעיים אי מהני במים שאל"ס, הואיל ומדרכנן הוא, הנה ראיתי בתשובת פני יהושע, ומה שהקשה לעצמו מדברי התוס' דף קט"ז ע"ב, שהצריכו סימנים מובהקים דוקא, אני שמעתי ולא אבין, דהתוס' כתבו כן למאי דבעי למימר דער א' או נשים לא מהימני כלל על הטביעה, או אמרי בדרמי שלא שהו עד שתצא נפשו, א"כ הו"ל חשש איסור דאורייתא, לכך הוצרכו לומר דמייירי בסימנים מובהקין, אבל לעולם אימא לך בעדות נמורה על הטביעה במים שאל"ס דנפיק מירי איסור דאורייתא, שפיר סמכינן אסימנים אמצעיים,

ואולי כת"ר כיון לזה באמרו שמצא קצת תשובה על הראי', ואנכי לא ירעתי למה תשובה זו עושה מחצה ולא כולה.

אכן נראה להביא ראי' דאפילו באיסור דרבנן לא סמכינן אסימנים אמצעיים, רבסוף פ"ק רבבא מציעא רף כ' ע"ב כתבו התוס', רחששא דשני יוסף בן שמעון אינו מן התורה אלא מדרבנן, וא"כ היכי דייק אביי בסוגיא דיבמות, ממתני' דמצאו קשור בכיס כו' סימנים דאורייתא, דילמא הא דסומכין. התם אסימנים היינו משום דליכא אלא חששא רב' יב"ש, והא מדרבנן הוא, אלא ע"כ באיסור דרבנן נמי אין סומכין אסימנים אם הם מדרבנן, ושעמא משום דבממון עבוד רבנן תקנתא, אבל באיסורא לא עבוד רבנן תקנתא, כדדייק לישנא דתלמודא בבבא מציעא, [אבל באיסור דאורייתא, הא קי"ל אין כה ביד חכמים לעקור דבר מן התורה]. הן אמת שרציתי לומר ראב"י ורבא ביבמות פליגי בהך סברא, אי חשש ב' יב"ש מן התורה, [ויש לתלות זה בפלוגתא דתרי יצחק], ומש"ה לא חש לתרוצי הך ברייתא דמצאו קשור כו', ונתיישבה קושיית התוס' שם, ויש לכיון בזה שינוי הסדר שבין הסוגיות, והיינו בהצטרף לזה הדבר שכוונתי בו לרעתך הרמה, והוא דרך חידוד לתלמידים המשכילים, אך לא זו הדרך לענין דינא.

והדרינן לקמייתא, שיש קצת ראי' מסוגיא דשמעתין, דאפילו באיסור דרבנן לא סמכינן אסימנים למ"ד סימנים דרבנן וכדאמרן, גם רב אשי בניטין ופ"ק רבבא מציעא, מצריך נקב בצד אות פלוני משום דמספקא לי' כו', אע"ג דב' יוסף בן שמעון מדרבנן הוא, לאותו תירוץ של התוס', ומינה דאין לומר כמו שעלה על רעתי לדון בדבר החדש, דכיון דרב אשי מספקא לי' אי סימנים דאורייתא או דרבנן, י"ל במים שאל"ס דרבנן נקטינן להקל ואמרינן סימנים דאורייתא, ולפ"ז אין ראי' מלישנא דתלמודא רקאמר באיסורא לא עבוד תקנתא, כך על על דעתי, וגם זה יש לדחות מהך דרב אשי, וק"ל. מיהו אפשר לחלק, בין גמ' שאפשר ליתן אותו מחדש, לעדות אשה דליכא תקנתא, וכמ"ש הרא"ש ליישב דברי הרי"ף שם בניטין, מ"מ יש קצת ראי' לחזק דעת הגאון בעל פני יהושע שלא סמך על זה להקל, עד כה דברתי בנושא ונותן בדבריך, כי תורתך שעשועי, ואני לא יכולתי לעבור על כל אחת ואחת מהמקומות אשר הראית, והסברות אשר חרשתי, כי רבים הם.

אמנם בדרך קצרה נשאתי את פניך אשר הראיתי להתיר עגונה, והנה ארבעה פנים בהדדי, האחד ס' הליפניש, שהם חיריות מהמלך יר"ה, וכתבי חשבונות, דפשימא דלא מושלי אינשי הנך כתבים לאחרים, ואין בידי לחדש דבר, מאחר שרבותינו האחרונים התירו בכה"ג, ולא חששו לחומרת מהרי"ו ומהרא"י שלא להוסיף על השלשה המפורשים בתלמוד, ואי לא מסתפינא, אמינא דקשיא לי אהא דמהרי"ו ומהרא"י מתוך פרש"י ותוס' בסוגיא דיבמות, אהך דמצאו בין כליו יע"ש, וצל"ע. נמצינו למדין שאם היו כתובים על שמו ושם אביו ושם עירו, יש מקום לסמוך על זה, ומ"מ לבי נוקפי דילמא נפלו מיני' הנך

כתובים, ואפילו את"ל דנטרי להו אינשי, מ"מ שמא הפשיט מעליו בחפזון איזה בנר ובתוכו היו כתבים הללו, אלא שאין להאריך בזה, כי לפי דעתי אין אנו צריכין לכך.

הב' בענין חששא דשאלה, המציא כ"ת להקל מיהת במים שאל"ס דרבנן, ומדמי לי' כ"ת לסימנים אמצעיים שהתיר הרב בעל גינת וורדים ובית דינו הלכה למעשה במשאל"ס. והנה הספר ההוא אינו תח"י להתבונן בו בינה, ואני כתבתי מה שיש להתעורר בפרט זה אם ייטב בעיני כ"ת, אכן כבר הורה זקן הרב הנ"ל, ומי יבא אחריו, אלא שבנ"ד עדיין לבי נוקפי, שהרי הרב בעל פני משה בח"א סי' ט"ו, הוא וגדולי דורו וכמה רבנים גדולים שהזכירם כ"ת, כולם נקבצו באו על דין משאל"ס, וליכא חד מינייהו שיצטרך להקל בהך חששא דשאלה מטעם זה דמשאל"ס דרבנן הוא, ואם נבא להשוות דעתם לדעת בעל גינת וורדים, צ"ל דמחמרי טפי בדין חששא דשאלה, הואיל ולא אתמר בפירוש בגמ', דאיכא מאן דשרי בהדיא כמו בסימנין, דרבא מסיק בפירוש דסימנים דאורייתא, אע"ג דרב אשי מספקא לי', מ"מ דרבנן אפשר דרב אשי גופי' אמילתא דרבא, [וכל זה אינו עולה בקנה אחד עם מ"ש לעיל בסוגיות הגמ', אלא שאני מצטרף לפי"ד הרב בעל גינת וורדים], משא"כ בדין חששא דשאלה, לא אשכחן מאן דשרי בהדיא.

וכי תימא מדאסיק רבא סימנים דאורייתא ממילא משתמע נמי דלא חייש לשאלה, כמו שהוכיח כת"ר, ושקלינן ושרינן בה טובא, אי מהא אין הכרע כל כך לענין דינא מכמה אנפי, וחדא מינייהו, שי"ל כמ"ש הש"ך סי' ס"ה דחפיסה ודלוסקמא נמי לא מושלי אינשי, מיהו התוס' והרא"ש שפיר קשיא להו, דבסוגיא דיבמות הו"ל למפרך מהך מתני' ולתרוצי דלא מושלי, לכך הוצרכו לתרץ משום תקנתא דרבנן, אבל לפי האמת אין ראי'. ותדע, דביבמות הקשו התוס' ממתני' דמצא פירות והיא בפ"ב, והניחו משנה זו שהוא ספ"ק, משמע דלא פסיקא להו כ"כ למפשט מירי מהך מתני', וא"כ י"ל שאין כח בירינו להקל במקום שכל השדים הראשונים עצרו במילין וכף ישימו לפיהם.

והי' נראה לסמוך אהך דמוהר"מ פרוואה שהובא בהגהת רמ"א, כמ"ש כ"ת, והאמת יורה דרכו כמו שהבין כ"ת הוא העיקר, וכן הביאו כל הרבנים בעלי התשובות, וא"כ בין אם נתפוס הדברים כמשמען ופשוטן מטעמי דכת"ר, ואף אני כך אמרתי מדעתי, דהכא איכא תרי חזקה, חזקת מת של הנמבע, וחזקת חי דהאי גברא שאנו רוצים לחוש עליו, ולמה ניחוש כולי האי, בין אם נתפוס לעיקר דברי בעל פני משה וסיעתן, דמוהרמ"פ בשיטת מוהרי"ט קאי, שאינו חושש לשאלת כל בגדיו, משום רלא שביק איניש נפשי' ערמלאי, וגם הלבוש נראה שסובר כן, איך שיהי', הרי בנ"ד כולו איתגהו, ובין למר ובין למר, איתתא שרי'.

והי' נראה שהטעם הזה לבדו מספיק להתיר ע"פ טביעת עין בבגדים, אמנם גם בזה יש להתיישב, דוודאי אי מוקמינן למלתי' דמוהרמ"פ בשיטת מוהרי"ט, דלא חיישינן לשאלת כל הבגדים, הוה א"ש לסמוך לדינא ע"ז, כיון

דהנך רבוותא כחדא שיטה קיימי, אבל אי מפרשינן למלתי דמהר"ם פרוואה כפי הפירוש הפשוט, דלעולם לשאלת כל הבגדים נמי חושש, אלא שאם ראו לזה בשעת טביעה שנטבע בבגדים הללו, תו לא חיישינן לשעלה ליבשה ופשט את בגדיו והשאלין לאחר ואותו החי טבע בים אח"ז, רהא איכא תרי חזקי, חזקת זה הנטבע שרובן למיתה, וחזקת אותו חי שלא נטבע וכמ"ש כ"ת, מ"מ נראה דהיינו דווקא בשיש בו סימן מובהק בבגדים, אבל אם באנו לסמוך על טביעת עין, איכא למשדר נגזא ממ"ש הרא"ש וסיעתו, דאם ראו הטביעה אמרי בדרמי ואין לסמוך אטביעת עין, והך דינא רידן לא משכחת לה בלאו הטביעה, וק"ל. ויש לעיין בדבר גבי שני עדים, ואין פנאי להאריך יותר בזה. ומ"ש כ"ת בענין סימני השבירה לצרף עם סימנים הבגדים, רואה אני אותם טובים, ואין בידי להוסיף עליהם דבר.

סוף דבר הכל נשמע, שאפילו אם המצא ימצא מקום לערער על איזה צד מצדרי ההיתר, שאין בא' מהם כדי להעלות ארוכה, מ"מ קורא אני עליהם, יעמדו יחדיו תלת עמודי דסמכי אשר נשען עליהם היתר עגונות הללו, וכל דבריק יש להם על מה שישמוכו, והדין אמת לפי דעתי הקצרה, ואולם אני אדרוש ואבקש ממותא, דכת"ר לא ישים משענתו עלי, כי מי אנכי, ואמירה דירי מירי מששא אית בה, אף אני לא אמרתי אלא להתלמד ולבלתי השב פניך דיקם, ועתה יגרל נא כחך כאשר דברת, עפ"י צירוף גדולים וטובים ממני, שהם רשאים ולא אני, קטן כמוני אין מזמנין עליו, אבל נעשה סניף ונטפל לדבר מצוה, להשיב לבצרון אסירי התקוה, ואת והב בסופה אחרית לאיש שלום ושלוה, לא ישמע שבר בגבולו, כי אם שמחה במעונו, ובמקומו עוז וחדוה. כנפשך ונפש אחיך, אשר לשמך ולזכרך כל היום התאוה תאוה, הבא על החתום יום ג' כ"ו אלול תקי"ט לפ"ק.

הק' שאול חונה בק"ק אמשטרדם יע"א

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

הערות במס' בבא מציעא דף כ"ה-כ"ו

מהגאון מוה"ר אפרים זלמן מרגליות מבראד צ"ל⁽¹⁾

בבבא מציעא דף כ"ה ע"ב, מצא בגל ובכותל ישן הרי אלו שלו מצא בכותל חדש מחציו ולחוץ שלו, ופרש"י ראע"ג דאמרן לעיל ספק הינוח לא ימול, והאי ודאי הינוח הוא, הא מוקמינן למתניתין בגמ', דשתיק מפי, וכן כתבו התוס' לקמן דף כ"ו ר"ה בכותל. והפני יהושע כתב, דלולי דבריהם הי' נראה לו טעמא דמתני', משום דהוי כאבירה מרעת, כיון שהחור פתוח, ובאמת דבריו תמוהין, דהא אמרינן בש"ס (כ"ו ע"א), סכינא בתר קתא, ואי ס"ד דכל שמונה מחציו ולחוץ כאבירה מרעת חשיב לה, א"כ אין חילוק בין סכינא לכיס ולשאר דברים, ולכך הוצרכו רש"י ותוס' לומר דמיירי בדשתיק.

אלא דמה שכתב הר"ן, דמחציו ולפנים הספק רהוי של בעה"ב, משום דבעה"ב אין שוכח חפציו ימים רבים. גלע"ד אליבא דרש"י לומר דרך אחר, דהנה התוס' לקמן (בר"ה בדשתיק) הקשו, דליקני לו חצירו לבעל הגל או הכותל, והביא בשלמי גבורים בשם ריב"ן לתרץ, דהו"ל חצירו הבאה לאחר מכאן, שהכלי הי' טמון בימי אמוריים ועדיין לא הי' חצירו עד לאחר מכאן, משא"כ בכותל חדש שוב שפיר שייך לומר דתקנה לי' חצירו, ולכך מחלק בין מחציו ולפנים דהוי חצר המשתמרת, קניא לי' חצירו לבעה"ב, משא"כ במחציו ולחוץ. (ועפ"ז יש ליישב מה שיש לדקדק בש"ס דקאמר ישראל לא מצנעי, ולפי פי' רש"י הו"ל בעה"ב לא מצנעי, ולפי מ"ש י"ל דהא וראי ידע הש"ס דמיירי בדשתיק עד דאיכא יאוש בעלים, אלא דלא ידע בדשתיק מפי עד דאיכא למתלי שהם של אמוריים, והשתא פריך שפיר דהרי ישראל קמי מצנעי, ואיכא למימר כיון דכותל ישן הוא, כמה ישראלים שהי' דרים בו אח"כ, הצניעו שם ונתייאשו ממנו, ושוב כשקנה אח"כ החצר קנה המטמון ג"כ, דמציאתו וחצירו באים כאחד). אלא דלפי זה תקשי ג"כ, מאי דקאמר סכינא בתר קתא, כיון דמטעם חצר המשתמרת אתינן עלה, ומ"מ נראה דנ"מ בלא שתיק, דאז דברר שיש בו סימן ימול ויכריו, ובאין בו סימן לא ינע בו אם הוא מונח לצד רשות הרבים, ולצד פנים הרי הוא של בעה"ב. אלא דקשה מאי פריך אלא מתני', דטעמא דמתני' משום דשתיק הוא והחצר קונה, ואי משום דהיכא דמונה מחציו ולחוץ דאיתא במתני' שלו, קשה דהא אי קתא לפנים הוי דבעה"ב, זה אינו, דלפמ"ש בדשתיק גם אם הי' של בעה"ב מועיל יאוש שלו, אלא דאי מונח עדיין בחצירו המשתמרת, החצר קונה לו.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ר' קונט' ר' עמוד י"א. — הערות הללו הועתקו מכת"ק המונח בגנזי ירידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוטשערער נ"י מאנטווערפן. ישא ברכה מאת ר'.

בש"ס שם, וליוזל בתר בתרא כו'. קשה מאי טעמא לא קא מקשה דיהא של בעה"כ רתיקני לי' חצירו, דהא כל שוכר כשיוצא משם מייאש, וכאן לא שייך שאין עתיד להמצא, כיון דבתוך הבית מיירי, ואמנם אם נאמר כרעת הש"ך בח"מ סי' שי"ג דשכירות לא קניא, א"כ אכתי חצירו דמשכיר הוא, אף בעודנה ביד השוכר, וא"כ הו"ל יאוש שלא מרעת, שהרי בא אל תוך החצר בעוד שלא נתיאש המשכיר, משא"כ אם נאמר דשכירות קניא, א"כ כל כמה שהי' החצר ביד השוכר לא שייך דאתי לחצירו קודם יאוש, ומכי נסתלק השוכר מחצר ונתיאש אז הוא בא ליד המשכיר, ואין כאן יאוש שלא מרעת כלל.

עיין מהרש"א שהקשה דלמה מוקי שהי' פונדק, למה לא אוקי שהשכירו לב' נכרים. ולפענ"ד דאז הוי קשה תיקני לי' חצירו, ואין לומר דהוי יאוש שלא מרעת, זה אינו, כיון דהחשש שמא מנכרים נפל, וא"כ לא שייך יאוש שלא מרעת כלל, אלא ע"כ דבפונדק מיירי, ואז לא קני לי' חצירו, וכמ"ש הרא"ש. ולכאורה קשה דנימא טעמא דלא קני חצירו משום דלא הוי משתמרת וכמ"ש הראב"ד, אך י"ל דלעיל דף י"א מבואר דאף באינה משתמרת קנה היכא דרעת אחרת מקנה, וברף י"ב גבי בעיא דרבא בזרק ארנקי, מבואר לשיטת רש"י דהפקר הוי דעת אחרת מקנה וכמבואר בגמ' יוסף שם, א"כ אף דהוי חצר שאינה משתמרת מהני וקני בעה"ב.

במס' בבא מציעא דף ג'

מהגאון מוה"ר אהרן הלוי מויבער אבר"ק באטארקעס זצ"ל⁽¹⁾

בע"ה. יום ו' עש"ק פ' שלח תקפ"ה לפ"ק.

ליריד ה' וירידי, חביבי וצמיד, ה"ה הרבני המופלג חרוץ ושנון,
בעל פיפיות, איש אשכולות נסיך המרע ואב לבינה, האברך כקש"מ
צבי הרש ג"י⁽²⁾.

אחר ר"ש כמשפט לאוהבי שמו, באתי לחלות ולחנן פני הרבני ירדי ג"י,
למחול אלף פעמים לעשות לי החטיבה הזאת, להודיעני טיב בני שי', איכותו
ומהותו, מה הוא בלימוד, הן בשכל הן בהתמדה ודרך ארץ, אם יוכשר אי"ה
לקבל טהרת הקודש, לעשות פרי עץ חיים, כאשר קיווה נפשי, ואם רואה סימן
יפה בלימודו, אבוא בקידה להשתחוות אפים ארצה מול הדרת קדשו, להשגיח

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' י"א עמוד י"א. — מכתב זה הגיע אלינו
מגנזי הרבני הנגיד הנכבד מו"ה נתן כהנא ג"י. ברך ד' חילו ופועל ידיו תרצה.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קנ"ז עמוד ל"ז.

בעין חמלתו עליו, להשפיע לו מזיו בבור תורתו כאשר יוכל שאת, שיהי' גם למכ"ה לשם ולתפארת, כי כל מעשה יעיד על תכונת עושהו, ושכרו יהי' מרובה, מנותן התורה. ובאתי בנא לשון בקשה, לכבדנו במכתבו הרמה, האמת הנכון, ועלי' דירי' קא סמיכנא, שישב אמרים לשולחו באמת וצדק, ובשכר זה כסא כבודו יגדל, ויזכה ללמוד וללמד תורה בריווח וחיים, לאורך ימים דשנים ורעננים. ושלא להעמיס אותו ברוב דברים, אקצר ואומר שלום, ממני אוה"נ ומוכן לשרתו, ודורש שלומו כל הימים.

הק' אהרן הלוי חפ"ק ב"ק [=באטארקעס]

ורורשין בשלום אשה ע"י האיש. ואחרון חביב ה"ה חותנו הקצין הרבני זקן שקנה חכמה, מו"ה אלי' יצ"ו, ע"ח הרבני המופלג מו"ה מיכל יצ"ו וכל משפחתם היקרה, כולם יעמדו על הברכה מעתה ועד עולם.

ובהיות שאל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה, אמרתי לכתוב למכ"ת גרגיר א' קטן מה שנ"ל פשוט. בבבא מציעא רף ג', ברש"י ר"ה מפני מה אמרה תורה מקצת הטענה ישבע כו', ולא חשבו כמשיב אבירה לפוטרו, שלא כפר בכולו, ע"ש. והקשו המפרשים, והובא גם במהר"ם שיף וזל"ק, מוצא אבירה גופי' דלא ישבע מפני תיקון עולם תקנת חכמים הוא, ומן התורה צריך לישבע, ע"ש שהניח בצ"ע. ולפענ"ד נראה דלק"מ, דוודאי הסברא חיצונה נותנת דמשיב אבירה פטור, דמהיכי תיתי לומר שחייב לישבע, דהא אי בעי לא השיב כלל, אך מה שהוצרכו לפוטרו מפני תיקון העולם, היינו למסקנא דמלתא דמורה מקצת חייב שבועה מה"ת, א"כ גם משיב אבירה יהא חייב, דמאי שנא משאר מורה מקצת, לכך הוצרכו לפטרו מפני תיקון עולם, אבל לרבה דמקשה מפני מה אמרה תורה מורה מקצת חייב, וא"כ לפום קושייתו דמורה מקצת יהא פטור, ממילא דגם משיב אבירה יהא פטור, אפילו בלא תיקון העולם, מצד הסברא וכנ"ל, וא"ש.

ומה שתלאו רש"י במשיב אבירה, משום דבמשיב אבירה הסברא יותר פשוטה לפטרו, כיון שהשיב בלא תביעה, וכי תימה א"כ איך נילף מיני' מורה במקצת היכא רחבירו תבעו, זה לק"מ, כיון רהאידנא לא אסיק אדעתו סברא דאין אדם מעיז, א"כ אין חילוק בין תבעו ללא תבעו, ושפיר כתב רש"י דלחוי כמשיב אבירה, וק"ל.

ואם יש למכ"ת להשיב, יבוא וישיב, ואשתעשע בדבריו הנעימים.

בדין מבכרת

מהגאון מוה"ר מנחם מענדל קארגוויא דיין בפיוורדא זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה. פיוורדא יום י"ג ניסן תקל"א לפ"ק.

וריו וזהיר, בתורה מהיר, ה"ה ידידי הרב המופלא
חז"ב מהור"ר אברהם נ"י, שלום.

אם כי אני מחוסר זמן ומחוסר מקום, והאבק והעפר יגרשוני ויהדופוני
מפנה לפנה, אעפ"כ אמרתי להשיב לירידי ג"י, דאפשר דאית בי' משום אפרושי
מאיסורא.

בדבר העז שקנה ישראל מנכרי, ואמר לו אחר גמר המקח, שכבר ילדה
שני זכרים, ועכשיו המליטה וילדה זכר בבית הישראל, מה רינו של הולד.
דבר פשוט הוא דאמירת הנכרי לית בי' מששא, ולא מקרי מסיח לפי
תומו, כיון שהשיב ע"י שאלה, וכמו שהרגיש מר נ"י. עוד יש לחוש דשמא
הנכרי יודע מנהג היהודים, שהם מקפירים שלא לקנות מבכרת, וכדי להפסיד
דעתו של ישראל, ושיחזיק לו טובה, אומר לו שכבר ילדה. ולא נשאר לנו צד
היתר, אלא מה שהוא חולבת, ואין אנו נוהגין להתיר על סימן זה, ובפרט בעזים,
כמ"ש התרומת הרשן (סי' רע"א).

ומ"ש מר שאמרו לו מגדלי בהמות, כיון שהיא חולבת הרבה ובשפע, אי
אפשר שתהא מבכרת, וגם דיש להם סימן כחל. אלו נודע לנו דבר זה מפי
אנשים בקיאים ובעלי יראה, שראוי להאמין בהם שעמדו על הבירור, היה אפשר
להקל, אבל לא מצינו שום דבר בפוסקים לחלק בין חולבת הרבה לחולבת מעט.
גם בשו"ת זכרון יוסף, לא רצה לסמוך על עדות האנשים מגדלי בהמות, אלא
היכא דבלאו הכא איכא ספק ספיקא, אבל הכא בנ"ד אין כאן אלא ספק אחד.
על כן כיון שהרבר הוא ספק איסור כרת, ואין לנו דבר ברור לסמוך עליו,
ימשוך מר את ידו מזה להורות להתיר על פי אומדנא, ויקבל שכר על הפרישה.
ידידו דש"ת תמיד,

מענדל קארגוויא

(1) הוא בנו של מו"ה נפתלי הירש קארגוויא מפיוורדא. למד בפפר"מ אצל הגאון
מוה"ר נתן אדלער זצ"ל, והגאון בעל ההפלאה זצ"ל. גם למד בפראג אצל הגאון בעל
נודע ביהודה זצ"ל. אחר חתונתו דר בעיר פאריז, ואח"כ שב לעיר מולדתו פיוורדא,
ושימש שם כמורה הוראות. נדפס ממנו ספר גידולי טהרה על ה' מקואות, וספר
פירושים וחידושים עמ"ס תמורה, וקונטרס תשובות (הנרפס בראש ספר הערות והארות
על ל"ב מסכתות). נלב"ע ביום כ"ט לחורש אלול שנת תר"ב לפ"ק, ומנ"כ בעיר פיוורדא.
תשובה זו הניעה אלינו מאוצרו הטוב של ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמרום
מו"ה שאול הוטנערער נ"י מאנטווערפן. טוב עין הוא יבורך.

ברין נישואין בימי אבלות

מהגאון מוה"ר אברהם צבי אבעלעס זצ"ל⁽¹⁾

אבר"ק שארבאנארד

בעה"י. ח' תמוז תור"ה לפ"ק באגארד יע"א.

ברכה ושלום, לספיר ויהלום, ה"ה ידידי הרב המפורסם, אסף מלא
חפנים מגן הרסים, איש חמדות, תורה ומרע בו נצמדות, בש"ס
ופוסקים לו עשר ידות, כש"ת מו"ה פסח זינגר נ"י אברק"ק פאלאמא
יע"א⁽²⁾.

קול ידידות קרא אלי מבין בתרי גלילות ידיו, בעת נסיעתי אל מקום אחר, והנחתיו למשמרת עד בואי לביתי, ואראה ואבינה בו, והנה הוא אחוז בחבלי האהבה, ומה מני יהלוק או מה ירמזון מלי לאות על ידידות, חבר אני לכל יראי ה' וחשבי שמו, והיתה נפש מעלתו כא' מהם להשתעשע עמו בדברים אחרים כאשר אותה נפשו.

נידן שאלתו שהקצין כ"ה מרדכי סג"ל שירך את בתו, והגביל זמן נישואין, ובנתיים מת בנו בר מינן, שהוא אחי הכלה, ודן מעלתו להחמיר ולעכב הנישואין עד אחר למ"ד, דאף שהיא משורכת לבחור שלא קיים פ"ו, מ"מ הרי מבואר סי' שצ"ב דבעינן ג"כ הפסד, וכאן לא ה' הפסד סעודה, שהרי אידע זה ג' שבועות קודם זמן המוגבל. ומעלתו הביא כל שיטת הפוסקים המדברים בענין זה, ושאל את פי לחות דעתי אף אני. ובאמת פליאה דעת ממני, זיל קרי בי' רב הוא, הרי הדברים מפורשים, ולמי נחפוץ לתת יקר יותר מלרדכי רבינו בעל השולחן ונושא כליו, הלא מימיהם אנו שותים תמיד להחמיר או להקל, ואחרי פיהם נרוצה סלה. ולולי כבוד מעלתו נ"י בעיני כי רבה היא, לא הייתי מדרק כלל בדבר זה, בפרט שאני טרוד מאד בכמה ענינים, ורק לכבודו יצאתי ונחבאתי מהמון מלאכותי.

אמת הדבר ניתן לכתוב, לפי שמחות לשון המחבר ביורה דעה שם, לא התיר רק משורכת וגם הפסד, אבל בלא הפסד, לא. ועכ"ז ה' נראה להקל בנ"ד, והוא, שהרי דבר מבואר הוא בכמה מקומות שלא התירו מפני חשש שמא יקדמנו אחר, רק לארוס ולא לכנוס, שכל שנתארסה לאיש אין חשש שיקדמנו אחר. ולפי"ז בעוברא דר"ת שהתיר אף לכנוס ולבעול, ע"כ שאין הטעם רק

(1) נולד בעיר נערבע בשנת תקע"ט לפ"ק לאביו הרבני מו"ה מרדכי אבעלעס. למד בפרעשבורג אצל הגאון בעל חתם סופר זצ"ל. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הג"ד יצחק משה פערלס אבר"ק באניהאד זצ"ל. שימש כאב"ד בק"ק שארבאנארד. כמה תשובות ממנו נדפסו בשו"ת נחלת בנימין, וגם נדפס ממנו חידו"ת בקובץ תל תלפיות מחברת כ"ו סי' ק"ג. נלב"ע ביום עש"ק כ"ד לחודש אדר שנת תרל"א לפ"ק. — תשובה זו הגיעה אלינו מגנזי ירידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפען. זכרה לו אלקי לטובה.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קל"ב עמוד ט"ו.

משום קיום מצוה והפסד סעודה. ולפי"ז אומר אני דלדידן שאנו עושים אירוסין ונשואין בהררי, וכל שלא יכנס, לא יקדש נ"כ, ויש כאן הפסד שמא יקרמנו אחר. ואם בט"ב ובחול המועד התירו לאדם משום שמא יקרמנו, ראוי' היא לצרף בנ"ד ולקרנות הפסד. ולכאורה משמע מלשון הש"ע דליתא להא, שהרי כתב ששידך אשה (ש"מ שלא קידשה) ואחר שהכין צרכי החופה וכו', מ"מ אין זה ראוי' שהי' המנהג בניהם תמיד כך, או שלא הי' שכיח הדבר לאחר השידוכין שיחזרו הצדדים, משא"כ במדינתנו. וזה הי' נראה ברור, לולא שירא אני לחדש דבר עד שישכימו עמי בעלי הוראה שי'.

וראיתי למעלתו שהקשה בשם ספר עצי ארזים אגופא דרינא, דאמאי בעינן הפסד, אף בלא הפסד ראוי' להתיר, כי היכי שהתירו ביש לו בנים קטנים בעובדא דיוסף הכהן (מו"ק כ"ג ע"א). ואני לא ידעתי בזה שום קושיא מתרי ותלת טעמי, הא' דהרי לא התירו שם לבעלה, כמו שאמרו שם בפ"י אעפ"כ לא בא עלי', וכאן באין לו בנים, עיקר ההיתר משום פו"ד, ואפשר שאסור לבעול, ולא התירו שם רק הכניסה. וזאת שנית, דשאני הכא כיון דאתתא לא מפקדה אפרו ורבו, אסורה היא להנשא, וכמו שהקשה הט"ז באמת שם. ומעלתו הקשה על הט"ז דאף בעובדא דיוסף הכהן יש להקשות כך, דאטו משום שיש לו בנים קטנים נתיר לה. ובמחילה מכבודו שאין הרמיון עולה יפה, דשאני בנים קטנים שמצוה להחיותם, וכל הזריו לכך עשה מצוה. ועוד דשאני גבי מצות פו"ד שהרי אין האיש מצווה, רק כשתרצה אשה להנשא לו, ועל זה שפיר הקשה הט"ז איך התירו לה, והיא אינה עושה מצוה, משא"כ בנים קטנים, צריכים הם מי שישמשם, וכל זה פשוט.

ועוד בה שלישי' על קושית עצי ארזים, דשאני התם לפי שמדחמה יותר, שהרי מהאי טעמא באמת גבי אחות אשתו לא בעי' הפסד כמ"ש הש"ך, משא"כ כאן, האף שהיא משורכת, מ"מ י"ל הרי אפשר לו באחרת, וז"פ. ומה שתירץ בספר עצי ארזים שאפשר דהתם הקלו לפי שהיא אחותה הנשואה שאפשר שהאבלות קיל בזה, שהוא מה שהוסיפו חז"ל על טומאת קרובים כדאי' מ"ק כ' ע"ב, הא ודאי שאין הפוסקים מודים לו בזה, שהרי רצו להביא ראוי' מהאי עובדא להתיר אפי' באין משורכת. והרמב"ן (הובא בשיטה מקובצת כתובות) כתב דהא דאמרינן בעובדא דיוסף הכהן אעפ"כ לא בא עלי' וכו', ר"ל שלא קדשה ג"כ, והביא ראוי' מהא דקתני חוץ מן האלמנה מפני האבלות, ש"מ שלא התירו אפי' לאדם. ולפי הנ"ל מה קושיא, שאני האי דיוסף הכהן דקיל, וכל הפוסקים הביאו דין זה, דיש לו בנים קטנים מותר אפי' באבילות דידה, ולא חלקו כלל.

ועוד יש לנו לדון ולומר, דעד כאן לא התנה הטור דבעינן הפסד, רק להתיר לו לבעול, (כגון שאינו רוצה לנשאה אם לא יתירו לבעול, ורשאי הוא לומר כך כמבואר ריש כתובות). אבל כניסה בלא בעילה אפשר לכ"ע מותר כשהיא משורכת. ועפי"ז הוי אתי שפיר סתירת דברי הטור שהביא בס"ז שם, שבאה"ע סי' י"ד לא התנה דבעינן דוקא הפסד, עי"ש. ולפי הנ"ל דבריו מדויקים שם, דלא התיר אלא הכניסה. ואין להקשות כיון שכל עיקר לא התירו רק משום קיום

פו"ר, וכיון שהבעילה אסור, מה איכפת לן בנשואין, זה אינו, שהרי אף הרמב"ם ז"ל מתיר לכנוס. ולא לבעול, האמנם טעמא דמלתא לא ירענא. ומעלתו כתב שהטעם שמא יקדמנו כמ"ש הפוסקים, ובודאי שאין זה נכון לדעת הרמב"ם, שהרי התיר שם לארוס אפי' ביום המיתה, ולפי דעת הכסף משנה משום שמא יקדמנו, ועכ"ז לא התיר נשואין, והדין עמו בזה, שכל שנתאדסה שוב אין חשש שמא יקדמנו, וע"כ טעמא אחרינא אית לי' להרמב"ם בהא.

וראיתי להריטב"א במס' מ"ק שכתב וז"ל, ויש מי שכ' כי בשתיהן בעילה לאחר למ"ד יום וכו' ואפי' ביום א' מפני פו"ר התירו נשואי' משום שמא יקדמנו אחר וכו', עכ"ל יעו"ש. ולכאורה רבריו תמוהים מאוד, דמשום חשש זה לא הי' להם להתיר רק לארוס ולא לכנוס. ולחומר הנושא יש לי ליישב דבריו, דס"ל דלירידן דאית לן הלכה כר' יוסי, ואף לארוס אסור משום שמחה, וא"כ י"ל דלית שמחה שפי בנשואין מבאירוסין, וכיון שהתירו לארוס מחשש שמא יקדמנו וכו', אף לכנוס התירו, רדא ורא חרא מלתא הוא. ועפ"ז הי' אפשר לי לחדש ולומר רלר' יהודה דס"ל באירוסין לית בי' משום שמחה כמ"ש תוס' יבמות מ"ג, א"כ אף מי שאין לו בנים לא התירו רק לארוס ולא לכנוס, ששוב אין חשש שמא יקדמנו. ואם כנים אנחנו בזה, א"ש קושית תוס' כתובות ד' ע"א, שהקשו שם מהא דתניא במס' שמחות יש לו בנים או אין לו בנים מותר לאחר למ"ד וכו'. ולפי הנ"ל א"ש, רהא אתיא כר' יהודה דליריד' באמת אסור ער לאחר למ"ד כנ"ל, ונכון.

ועפ"ז נלע"ד ג"כ לבאר שיטת הר"ת שהתיר אף לבעול תוך למ"ד, והוא על פי מ"ש תוס' כתובות שם וז"ל, ומיהו לבעול אסור וכו' כדמוכח במעשה של אשת יוסף הכהן וכו'. וכתב המהרש"א וז"ל, ולא נראה להם לחלק משום דהתם היא נמי אבילה וכו', עכ"ל. כוונתו וראי, ראף שיש מקום לחלק בין אבילות דירי' לאבילות דירה כדמשמע מלשון התוס' שם בסמוך, מ"מ כל זה לענין להתיר הנשואין, משא"כ במקום שמותרת להנשאה, כל שנשאה היא משועבדת לו, וכשם שהתירו לו לבעול כשהוא אבל, ה"נ כשהיא אבילה, וזה ברור בכוונתו.

ולפי"ז נראה שהר"ת שהתיר, לא התיר רק משום שמא יקדמנו, ומתוך שהתיר האירוסין התיר ג"כ הנשואין כדברי הריטב"א הנ"ל, וכיון שהוא נשואין שוב אין אנו צריכין רק לדון אם הי' מותר לבעול כשהוא אבל, דאבילות רירה לא איכפת לן, והוי כאבילות דירי' כמ"ש המהרש"א, ואהא כתב הר"ת להתיר משום פו"ר אף דאתתא לא מפקדא, מ"מ כיון שהנשואין מותרים משום חשש שמא יקדמנו וכו', אף הבעילה מותר, כיון שהיא משועבדת לו, וכדברי המהרש"א הנ"ל. ואי קשיא א"כ באלמנה אמאי אסרו כל ימי האיבול, ולא התירו עכ"פ לארוס משום שמא יקדמנו. נראה דלק"מ, דהרי עיקר הטעם היינו משום דמצוה קא עביר, ואף שאפשר לו באחרת, מ"מ יש לומר אם לא ישא זו לא ישא אחרת כמ"ש תוס', וכל זה היינו בשדרכה, אבל בלא שדרכה, כי האי דאלמנה, לא, וכמ"ש תוס'.

ובאמת שאני תמה מאר על תמיהת הפוסקים על הרמב"ם שכתב להתיר באבל לארס אפי' ביום המיתה וכו', והקשו כולם מהא דאלמנה שאסורה כל ימי

איבול. ולפענ"ד לק"מ, שהרי הרמב"ם ודאי מהאי טעמא התיר משום דמצוה קא עביר, ואף שיש לו בנים, מ"מ בבקר זרע וכו', ומש"ה התיר לארום שמא יקדמנו, וכ"ז באבילות הבעל, דמיני' מיירי הרמב"ם שם להדיא, משא"כ באלמנה שהוא אבילות דידה, והיא לא מפקדה אפו"ר, מש"ה אסור. והוכיח הרמב"ם כן ממה דקתני ונשואי' כל למ"ד יום וכו', משמע אבל אירוסין מותר כמ"ש תוס'.

ועוד יראה להסביר הרבר אף בדרך אחר, דכשאנו מתירים אירוסין משום קיום מצוה, האף שבלא"ה אסור לו לבעול משך ימי האבילות, ויוכל לאחר האירוסין עד אחר למ"ד, מ"מ י"ל בזה משום חשש שמא יקדמנו מקילין. והנה משום קיום מצוה לחוד ג"כ יש לנו לומר דהרי יוכל לקיים מצוה באחרת (אף כשהיא משודרת), וגם בזה צ"ל כיון דהוא חפץ בזה לא ישא אחרת כמ"ש תוס'. ולפי"ז יש לומר דמהאי טעמא מחמירים באלמנה, שאין חשש רשמא יקדמנו אחר חשוב כ"כ לרחות האבילות כל זמן שאפשר שאין קיום המצוה דוקא בזו, ואפשר שאף אם לא ישא זו ישא אחרת, וממילא שאין כאן חשש שמא יקדמנו. וכל זה באבילות ריחוד כי האי דאלמנה, משא"כ באבילות דרבים כגון בט"ב, או באבילות דירי' שאין חילוק בין ישא זו או ישא אחרת, בכלן ע"כ צריך לרחות אבילות אם לא נעכב האירוסין עד אחר זמן האבילות, וע"ז שפיר אמדינן שאין מאחרין שמא יקדמנו וכו', ודו"ק היטב.

ובגמ' ובמות (מ"ג ע"ב) משני שאני אבילות ישנה מאבילות חדשה, יעו"ש פירש"י, ושאני אבילות דרבים מאבילות ריחוד. עיי"ש ברשב"א שדקדק על לשון דשאני ושאני וכו'. ולפי הנ"ל אפשר שהם שני תירוצים, הא' שאני אבילות ישנה כמו שפי' רש"י, ושאני אבילות דרבים כהנ"ל, רבזה שפיר הקילו משום חשש שמא יקדמנו כמ"ש הירושלמי שזה הטעם בט"ב, משא"כ באלמנה לא שייך זה, שהרי אפשר ליקח אחרת.

וכ"ז בלא שדך, משא"כ בשדך כנ"ד, אפשר שאף המור הקיל בכניסה בלא בעילה, רבזה לא שייך לומר ישא אחרת כמ"ש תוס', שאם לא ישא זו לא ישא אחרת. ואכתי הו' מן הראוי לרבר אם נתיר הכניסה בלא בעילה, אי בעינן היא ישן בין הנשים וכו', דלכאורה בברייתא כתובות שם דקתני וכל אותן הימים וכו', משמע דוקא משך ימי אבילות של ז', אבל של שלשים לא בעינן הוא ישן וכו'. אלא דלפי שבלא"ה אין כאן ג"מ, שהרי בלא"ה כבר עשה מעלתו מעשה להחמיר, ויפה עשה, שאין לנו להקל ברבר זה אם לא ע"פ הסכמת גדולי הוראה, לכן לא אטפל כעת בזה.

וראיתי למעלתו שדקדק על הש"ך שכתב ס"ק ח' כי היא מרחמת וכו' ולכן מותר אפי' בלא הפסד וכו', דאמאי לא קאמר אפי' בלא שדך, ומעלתו חשב להגי'. ובמחילה מכבודו אין זה כדאי מתרי טעמי, הא', שהרי עיקר החילוק בין שדך ללא שדך, הוינו משום דלא שדך י"ל הרי אפשר לי' באחרתא כמ"ש תוס', משא"כ באחות אשתו שהיא מרחמת וכו', ודאי עדיף יותר משדך כמבואר בתוס', וא"כ אין למעות כלל דליהוי בעי שדך, דמאי אולמא שדך או לא שדך, ובלא"ה יחפץ בזה יותר. אלא דאכתי הוי אמינא נהי דעדיף כי שדך, כי היכא דלעיל בעינן שדך והפסד, ה"ג כן, ועל זה כתב הש"ך דליתא, וסברא

דמרחמת וכו' עדיף יותר משרך. ועוד נראה דסררן של הגה"ה הוא כך, תחלה כתב המחבר שרך אשה וכו' מת אחי המשורכת וכו', ועל זה כתב הרמ"א, ה"ה בנונא אחריתא, שיש לו בנים קטנים ונעשה היא והוא אבלים שמתה אשתו אחות למי שנתרצה. ולא קאי ארלעיל שמת אחי המשורכת. ונקט ממש עובדא דיוסף הכהן. ולפי"ז אין לטעות דבעי' דוקא שרך, שהרי אשה אל אחותה לא תקח, וזה פשוט ואמת בפשט הלשון.

ואני אחרי הבטיחי כי שש אני על אמרתיו ודגלו עלי אהבה, וזה לי האות אם יטעמוני מעלתו נ"י כפעם בפעם מדברי ח"ת, כי שומע אנכי, ועלי בלנ"ד להשיבו כיד ה' הטובה עלי.

אסיים בברכת אהבה, ירדו,

אברהם צבי אבעלים

על דבר המעשים אשר נעשו לכבוד מו"ח הגאון נ"י³ בלתי ספק קרא הרבנים די באר בקורות העתים א' ד' פ'. ומעלתו ירדתי נ"י לא ישים על לבו מאומה, כי עד מהרה אי"ה ירוץ כנוגה צדקו, ולא יוסיפו עוד בני עולה לענותו ולרדפו תחת אשר אהב ה' ותורתו.

מכתב מכ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע

ב"ה. יום א' יתרו תרל"ו לפ"ק צאנז.

להנגידים קצינים ונדיבים ויראי ד', מו"ה איטשע נ"י קרומהאלץ,
ומו"ה סיני נ"י שווארטץ, ומו"ה אלטר רעסטלר, ולכל אנ"ש יושבי
בגליל קרעניץ, ד' עליהם יהי'.

הנה זה כשלשה שנים שמתגורר אצליכם ירדתי הרבני החרף החסיד מו"ה ליבלי נ"י¹, ומשמש אתכם בהוראות או"ה, ועתה שמעתי שהוא במצור ובמצוק ברחקות הפרנסה מאוד, לכן הנני לבקש אתכם שתשימו עין עליו, להחזיקו ולתומכו שיהי' לו פרנסה בכבוד, ומסתמא גם השו"ב דרש"י יהי' לעזר ולסעד אתכם לכל [זה], למען יוכל לשרת אתכם בדבר הוראה, להציל אתכם מכל מכשול, כי הוא ת"ח וי"א [=וירא אלקים], וגם נכד להרב הגאון שהי' נקרא

(3) הוא הגאון מוה"ר יצחק משה פערלס אבד"ק באניהאד זצ"ל.

(1) הוא הרב הגאון מוה"ר ארי' ליב ברוינפעלד ז"ל, בנו של הרה"ח מו"ה נתן יוסף ברוינפעלד מצאנז. שימש כאבד"ק קרעניץ קרוב ליובל שנים. נדפסו תשובות אליו בשו"ת שערי דעה ח"ב סי' רי"ג ורס"ג. נלב"ע ביום כ"ד לחודש מרחשון שנת תרפ"ד לפ"ק. — מכתב קודש הלז הועתק מכת"י נכדו הרה"ח מו"ה חיים שרגא סנ"ל צימעטבוים הי"ד מגרויסווארדיין.

רבי ר' העשיל זצ"ל זי"ע. ואקוה כי תשמעו לדברי, להחזיק לידי ת"ח כמצווה עלינו, ואז יהי' שלום באהליכם, בשפע ברכה והצלחה וכ"ט, וקצרותי, ואסיים ואומד שלום. ומסתמא תחשבו איזה אופן מאין יוכל לפדנס עצמו בכבוד, ואז תזכו לרב טוב סלה.

כנפש ידירכם הרבש"ת,

הק' חיים הלברשטאם

מכתב מכ"ק מרן אדמו"ר מוהרב"צ זי"ע הי"ד

ב"ה. ה' וישב תרצ"ו טשעבין יע"א.

כבוד ידידי ש"ב הה"ג החו"ב ותיק וחסיד מפורסים לשבח ולתהלה
בנש"ק כקש"ת מ' חיים קאננער נ"י).

יקרתו הגיעני במועדו, ובודאי לא נעלם מאתו כי הייתי טרוד מאוד בעתים הללו, אשר זאת עצרני מלהשיב לו, ובאתי הלום להשיב לו מפני הכבוד. בעצם הענין, ראש דבריו אמת, כי ראוי הוא לאותו אצטלא מצד מעלותיו וכשרנותו, ולא אמון בם אם ימצאו איש אשר העטרה הזאת הולמתו יותר ממנו, ומי יתן והשיגה ידו. אמנם הענין השני, למלאות מקומו שם, הנה מלבד מה שנראה ממכתבו כי דבריו לא מצאו מסילות בלבב אביו, לא אכחד כי גם דעתי אינו נוטה להושיבו בעיר אשר אנשי' מוזרים לנו וידועים למלומדי מלחמה מאז ומקדם, ומי לנו גדול מאבי גיסו⁽¹⁾ שהי' חד בדורנו בתורה וביראה ובחסידות והארץ האירה מכבודו, ולא ישב שם במנוחה כראוי לאיש כזה, כי המרו את רוחו להכעיסו במעשה ידיהם. הגם כי יש לבע"ד לחלק ולומר כי לא כל העתים והזמנים שוים, אבל האמת יורה דרכו כי לא ניחא לי להטות לבבי לזה.
ובזה הנני ידירו ש"ב דו"ש באה"ר,

הק' בן ציון הלברשטאם

-
- (1) הוא בנו של הנה"צ מוה"ר יעקב שמשון סג"ל קאננער אבד"ק טשחויב זצ"ל. כשהגיע לפרקו נשא בתו של הרב הנאון מוה"ר יעקב פרענקיל-תאומים אבד"ק פארנורוץ ז"ל. אחר חתונתו נתמנה לריין בק"ק פארנורוץ, ואח"כ נתקבל לאבד"ק סוליציא. בעת מלחמת העולם השני' גלה לסיביר, ואחר תום המלחמה נתיישב בניו יארק. נלב"ע ערב חג הסוכות שנת תשכ"א לפ"ק. — מכתב קודש זה הועתק מכת"י מעתיק א'.
  - (2) הוא הנאון מוה"ר שמואל ענגיל אבד"ק ראדאמישלא זצ"ל. (כתבנו אודותיו בכר"ש שנה כ' קונט' ט' עמוד כ"א). — ומה שקוראו „אבי גיסו", כי הרב הנאון מוה"ר חיים קאננער ז"ל, והרב הנאון מוה"ר חיים ענגיל אבד"ק ראדאמישלא הי"ד, שניהם היו לוקחי בנותיו של הרב הנאון מוה"ר יעקב פרענקיל-תאומים אבד"ק פארנורוץ ז"ל.

בענין אין עשה רוחה ל"ת ועשה

מהרב הגאון מוה"ר משה ליב לעבאוויטש אבד"ק זענטא ז"ל⁽¹⁾

במס' פסחים (דף מ"ז ע"א) תנן יש חודש תלם אחד וחייבין עלי' משום שמונה לאוין וכו', ופריך הגמ' אי אמרינן הואיל, אחרישה לא לחייב הואיל וחזי לכיסוי דם ציפור. והקשה ריב"א (בתור"ה כתישה), מה פריך דלית עשה דכיסוי וירחה לאו דיו"ט, הא יו"ט עשה ול"ת, ואין עשה רוחה ל"ת ועשה. ובחולין קמ"א ע"א, מביא התוס' (בד"ה לא צריכא) בשם הריב"א, דמשו"ה אין עשה רוחה ל"ת ועשה, מאחר כי צריך לרחות גם את העשה, והעשה אינה רוחה עשה, משו"ה גם הל"ת אינו נרחה, אבל עכ"פ מלקות אינו לוקה אם עבר על הל"ת יע"ש, והקשו עליו התוס', מסוניא דהתם דמשמע דכל זמן שלא עבר על הל"ת שייך העשה ול"ת.

והנה ידוע כי בסוף ספר נודע ביהודה הובא בשם חתנו קושיא על דברי הריב"א הנ"ל, וז"ל בקיצור, האיך אפשר לומר אם עבר על הל"ת לא שייך מלקות, מאחר כי העשה רחה הל"ת, הא גם לפי דבריו העשה דיו"ט לא נירחית מעשה דכיסוי, ונשתייר העשה דיו"ט, וא"כ לא קיים המצוה של כיסוי בשלימות, כי עבר על עשה דיו"ט, ומצוה הבאה בעבירה לא מצי מקרי מצוה, ואם לא קיים המצוה גם הל"ת לא נירחית כלל, יע"ש.

ולפענ"ד אפשר ליישב פי' ריב"א, והוא, דהא ביו"ט מלאכת אוכל נפש מותר, כגון הכערה ואפיה ובישול וכדו', וא"כ האיך יוכל לקיים שביתה דהיינו העשה דשבתון, אלא ע"כ דהעשה קאי רק על הני מלאכות שאין בהם צורך אוכל נפש, ויש בהם איסור מצד כל מלאכה לא תעשו, על זה קאי גם העשה של שבתון, וממילא דבר שאין בו איסור מלאכה, גם איסור שביתה לא שייך בו, וא"כ א"ש, דאם העשה של כיסוי רוחה את הל"ת, אזי גם העשה דשביתה לא שייך, וממילא מותר לעבור גם על העשה.

ולפי"ז י"ל דסברת ריב"א שייך רק על קושיתו מיו"ט, שהעשה תלוי ושייך עם הל"ת, אזי שפיר אמרינן דאם העשה כבר רחה את הל"ת, אזי אינו לוקה, כי האיסור כבר הלך לו ג"כ, ומתורץ קושית חתן של נוב"ה, משא"כ בסוניא דשלוח הקן, רשם העשה לבר והל"ת לבר, דגם אם כבר עבר על הל"ת, מוטל

(1) נולד בשנת תר"ז לפ"ק לאביו הג"ר אליעזר לעבאוויטש זצ"ל מח"ס המשך אליעזר על שו"ע או"ח. נתייתם בילדותו ונתחנך על ברכי כ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הג"ר אברהם חיים ארנשטיין אבד"ק בארדיוב זצ"ל. בשנת תרל"ה בערך נתקבל לאבד"ק ראסלאוויץ, ובשנת תרנ"א נתמנה לאבד"ק זענטא. נרפסו תשובות אליו בשו"ת אבני צרק חאהע"ז סי' ל"ט, ובשו"ת מהר"ם שיק חאהע"ז סי' קנ"א. נפטר בזקנה מופלגה יום ח' לחורש כסלו שנת תש"ב לפ"ק, ומנ"כ בעיר זענטא.

חירו"ת הללו הועתקו מתוך מכתבו המונח בננוי ירידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמהולל מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפען. ישא ברכה מאת ר' (הוכרחנו להוסיף ולשנות איזה תיבות פה ושם, כי נכתב בקיצור ובלשון מגומגם).

עליו לקיים העשה לבד, לא שייך סברת הריב"א, משום קושיא של חתן הנוב"י. (ואפשר לומר כי הריב"א לא אמר מעולם סברתו על האי עשה דשלוח הקן, מאחר כי שם לא תלוי העשה באם עובר על הל"ת דייקא, ושם העשה עומד לבד, והל"ת לבד, משא"כ ביו"ט העשה קאי רק על הל"ת, כמובן).

ומה שאין שריפת קרשים דוחה יו"ט, הנם שאין עשה דוחה ל"ת ועשה, הא הכא יוכל העשה לדחות העשה, כי תלוי ושייך בל"ת כנ"ל, אפשר לומר כי לכתחילה אי אפשר שידחה, דהא עכ"פ יש עשה נ"כ כעת, על כן אסור לגרום שידחה, אך אם כבר עשה המעשה בידים ודחה הל"ת, אזי בוודאי גם העשה נדחה.

בענין מלאכת אוכל נפש בחול המועד לנכרי ולבעלי חיים

שמואל אליעזר שטערן

דומ"ץ בכיר"ץ זכרון מאיר

ור"מ בישיבת חזן חתם סופר

בני ברק

א) הנה בדין ההיתר דאוכל נפש ביו"ט, איכא כמה מיעוטי, דמיעטינהו רחמנא דלית בהו האי התירא, וכהא דדרשינן בביצה דף כ"א ע"א לכם ולא לנכרי, לכם ולא לבהמה, לדעת רבי יוסי הגלילי, ומעתה איכא לספוקי היכי לידייני דייני להאי דינא לענין חולו של מועד, דשרינן בהו מלאכות אוכל נפש טפי משאר צורכי המועד, דלענין אוכל נפש שרינן למיעבד אפילו מלאכת אומן, וכדמפורש להדיא בדברי הראשונים במו"ק דף י"ט ע"א, אבל מירי דלא הויא בכלל מלאכת אוכל נפש, אלא הוא משאר צורכי המועד, לא הותר אלא כשהוא מעשה הדיוט ולא מעשה אומן, ולא שריא אלא בדבר האבד בלבד, וכמבואר בארוכה בדברי הפוסקים. ומעתה איכא לספוקי טובא, לענין מלאכת אוכל נפש לצורך נכרי וכלבים, אי דינא כשאר מלאכות שהן אוכל נפש, או דילמא איכא למימר, דכשם דלגבי יו"ט אפקעינהו רחמנא מכלל מלאכת אוכל נפש, ה"ה נמי לגבי חול המועד, אינם בכלל היתר זה.

ב) והנה לענין מלאכות שהן לצורך גבוה בחול המועד, אשכחן להדיא בגמ' ביצה דף י"ט ע"ב דמותר להקריב נדרים ונדבות בחול המועד, ויהיב טעמא התם, השתא סלית מסלתינן, נדרים ונדבות מיבעיא, כלומר, דכמו דשרי ללקוט עצים מן המחובר לצורך המועד, כראיתא התם במו"ק דף י"ב ע"ב, כמו כן יש להתיר גם הקרבת קרבנות בחול המועד, ומבואר להדיא, דנהי דביו"ט מיתסר הקרבת נדרים ונדבות משום דממעטינן להו מקרא ד"לכם" ולא לגבוה, וכראיתא התם בביצה דף כ' ע"ב, אפילו הכי בחול המועד שרי, ומוכח לכאורה מהתם, דהני מיעוטי ליתנייהו אלא ביו"ט ולא בחול המועד.

ג) אמנם אי מהתם ליכא לאתויי ראייה כלל לנידון דילן, דהנה מצינו בגמ' תמורה דף י"ד ע"א, אמר ר' יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק, אלה תעשו לה' במועדיכם לבד מנדרים ונדרותיכם, לימד על נדרים ונדרות שקרבין בחולו של מועד, ע"כ. ומבואר מסתמא דגמרא דתמורה, דאיצטריך לן קרא להתיר הקרבת נז"נ בחול המועד, אלמא דבלאו האי ילפותא הוי אסדינן הקרבתן, ואם כן איכא למישמע מינה איפכא, דסתמא דמילתא נאמרו אף בחול המועד כל הני מיעוטי דאיתנייהו לענין ימים טובים.

איכא דלקושטא דמילתא מצינו דכבר נתקשו רבותינו הראשונים בסתירת הני תרי סוגיות, ונתבאר בדבריהם תרי אנפי. דבשיטה מקובצת שם בביצה כתבו בשם תוס', וי"ל, דהתם חיובא קאמר להרבות בשד לכבוד הרגל, ותירוץ נוסף הובא שם בשמ"ק, דההיא דביצה איירי בהני קרבנות שהן לצורך הרגל, דהיינו, שיש בהם צורך המועד, כשלמים וכדומה, אבל בההיא דתמורה ילפינן להתיר אפילו הני נדרים ונדרות שאין בהם כלל צורך הרגל, כעולת נדבה וכדומה, יעויין שם היטב, וכן בשמ"ק בתמורה, ובחידושי פנ"י וח"ס ביצה שם. ד) והנה מצאתי בס"ד דברינו בנשמת אדם כלל ק"ה סי' י"א, שכתב מתחילה להוכיח מסוגיא דביצה דבחוה"מ שרינן מלאכות גבוה, ולבסוף מייתי להברי בעל השמ"ק, דמפרש לה דוקא בקרבנות שהן לצורך המועד, שיש בהן אכילת הדיוט, ומהאי טעמא מסיק באמת בחיי אדם שם כלל ק"ו סי' י"א, רכל המלאכות המותרות, אסור לעשות בשביל נכרי אפילו בחנם, ולפי זה אסור לבשל לצורך נכרי, לשלוח לו דורון, וחזינן דאיהו נקט להלכה כהאי תירוץא בתרא בשמ"ק הנ"ל, דקרבנות שאין בהן אכילת הדיוט לא הוי שרינן להקריבן בחוה"מ, אי לאו האי ריבויא דרבי להו רחמנא להריא בההיא דתמורה וכן"ל. וזכין נקט בשו"ת באר משה ח"ו סי' ק"ד, והובא בספר חוה"מ כהלכתו פ"ז הערה קל"ג, ועיי"ש לענין ישראל מומד. ובחוה"מ כהלכתו שם, הובא משו"ת רב פעלים ח"ב או"ח סי' נ"ז להחמיר בזה, ולא דק, דהתם איירי לענין יו"ט, ולא לגבי חוה"מ.

ה) ואשכחנא בחכמת שלמה להגרש"ק באו"ח סי' תקל"ז, שבתוך דבריו כתב לרזן באמת בהאי דינא, ולאחר שהאריך לפרש סוגית הגמרא בע"ז דף כ"א ע"ב, כתב, "מיהו לפי זה יהיה נתחדש לנו דין חדש, רבחול המועד, להסיק לצורך העכו"ם המרחץ, אסור", ומיהו לבסוף מסיק שם, דאפשר דהתדצן דהתם בההיא דע"ז פליג על המקשן כהא מילתא גופיה, משום דלדידיה באמת אין מקום לאסור מלאכת חול המועד לצורך נכרי, עיי"ש. ומשמע מרבדיו, דפסיקא ליה מילתא, דאין לאסור מלאכה בחול המועד לצורך נכרי, ואפילו מירי דלאו לצורך אוכל נפש, ודו"ק.

ו) והנה לכאורה היה מקום לחלק, בין מלאכה לצורך נבזה, לבין מלאכה לצורך נכרי, דהא בקרא כתיב או אשר יאכל לכל "נפש", ושפיר מצינו למימר, דנפש גוי נמי הוי בכלל נפש, ואפילו נפש בהמה נמי איכא למימר דלא נפך

מכלל נפש, וממילא מעיקר הדין הוויין בכלל התירא דאוכל נפש ביו"ט, אלא דאית בהו מיעוט מחודש מדרשא ד"לכס", והוי כאיסור עשה חרתא, משא"כ לענין מלאכת גבוה דלא הוי מעיקרא בכלל נפש, דהא גבוה לאו בכלל נפש הוא, א"כ ממילא פשיטא דהתירא דאוכל נפש לא נאמר כל עיקר גבייהו, ונהי דאיצטריך מיעוטא למעט לכס ולא לגבוה, היינו משום דהוי סליק ארעתין דמשום טעמא אחרינא לישתרי הקרבנות, כדי שלא יהא שלחנך מלא ושלחן רבך ריקן, וכדאיתא בסוגיא רביצה הנ"ל, אבל לבתר רגלי קרא דלא מישתריין מלאכות של גבוה, שפיר מצינו למימר דהדר אית בהו איסורא דמלאכה שלא לצורך יו"ט, ואינו איסור עשה גרידא, אלא קעבר עליהו משום איסורא דמלאכה שלא לצורך יו"ט, ואית בהו עונש מלקות כשאר ל"ת שבתורה.

ולפי זה יש לומר, דאפילו לפי מה דמבואר בשטמ"ק שם, רלענין גבוה בעינן התירא באנפי נפשיה לשרויי לן הקרבת נדרים ונדרות בחול המועד, היינו משום דאינהו מיגרע גרעי, אבל לענין מלאכות לצורך נכרי, שפיר מצינן למימר דהאי מיעוטא דאיסור עשה דוקא גבי יו"ט נאמר, ולא לענין חולו של מועד, ודו"ק.

(ז) אמנם לקושטא דמילתא הא ליתא, רמסתימת רברי רבותינו הראשונים ז"ל משמע איפכא, דהנה בתוס' ביצה רף י"ב ע"א כתבו להריא דהא רשנו התם דהשוחט עולת נרבה ביו"ט לוקה, היינו דוקא אליבא דבית שמאי דלית להו מתוך, ולא סליק ארעתין כלל וכלל להתיר הקרבת עולת נרבה ביו"ט. אבל לבית הלל דאית להו לשריותא דמתוך, שפיר פקע ממלאכת גבוה איסור לאו דמלאכת יו"ט, ולא קאי עלה באיסור עשה רלכס, יעויין שם היטב ברברי התוס'. ולענין מלאכה לצורך נכרי ביו"ט, אשכחן בדברי הרמב"ם בפ"א מהל' יו"ט הל' י"ג מבואר להדיא, דהמבשל ביו"ט לצורך גוי אינו לוקה, משום טעמא דהואיל וחזי לישאל, ומשמע בפשטות מרבירי רבהני גוונא דלית בהו טעמא דהואיל, אית בהו עונש מלקות, אלמא רבישול לצורך נכרי דהרר לאיסורא קמא, דמלאכת יו"ט שלא לצורך דלקי עלה, ואלו לגבי גבוה הא נתבאר לעיל דאין בה ריין מלקות, אלמא רשל נכרי גרע טפי משל גבוה. ובאמת מצאתי בביאור הלכה סי' תקי"ב, דנקט בפשיטות לקושטא דמילתא דנכרי וגבוה שוין הן להא מילתא, ומהאי טעמא נרחק שם ברעת הרמב"ם, רמה שהוצרך הרמב"ם לפוטרו ממלקות משום הואיל, משום אידך גונוי דאיירי ביה התם הרמב"ם הוא דאיצטריך, והאי רשל נכרי משום גררא דאינך איתמר, עיי"ש.

(ח) אמנם לקושטא דמילתא, שפיר מצינן למימר דהרמב"ם נחית לחלק בין גבוה ונכרי, וסבירא ליה דלמסקנא דמילתא מלאכה לצורך נכרי אינו בכלל בגדר צורך אוכל נפש דהתירא, משא"כ של גבוה אפשר דמשום האי צורך רשלא יהא שולחן רבם ריקם מיחשב כצורך יו"ט, ולא נאסר אלא משום דהוי בגדר איסור עשה בלבד, וכנ"ל. [ומיהו לשיטת התוס' בביצה רף י"ב ע"א דהתירא דמתוך הוא אף בשלא לצורך כלל, א"כ לכאורה פשיטא דליכא למימר דליהוי

דין מלקות על מלאכה לצורך נכרי, ולא מיתסר לדירהו אלא משום איסור עשה מחורש רנתרבה מילפוטא דלכם, וכמבואר בשטמ"ק שם, ואכמ"ל.

עכ"פ שמעית מינה מיהא, ראין כל מקום לומר דגבוה ליהוי חמירא טפי משל נכרי, וכיון שכן, פשוט לכאורה דאי נקטינן דלגבוה בלאו קרא הוי אסרינן, ומשום רמיעוטא דלכם ולא לגבוה, איתא אף בחול המועד, א"כ פשיטא דה"ה נמי של נכרי אימעות בחוה"מ מקרא דלכם ולא לנכרי, וכרעת הח"א הנ"ל.

ט) אלא דאכתי יש לרין בדבר ולומר דמנא לן למינקט לדינא כתירוצא בתרא דשטמ"ק הנ"ל, דהרי לפי אידך תירוצא שפיר מצינן למימר דמיעוטא דלכם ולא לגבוה ליתא בחוה"מ, ודרשא דקרא לא אתא למירמי עליה חובה, דמוטל עליו לשחוט הרבה בשר בכרי להרבות בשמחה ביו"ט, ולפום האי תירוצא, מצינן למימר שפיר דהוא הדין נמי לענין מלאכה לצורך נכרי, דלא ממעטינן לה בחולו של מועד, וכנ"ל. אלא דלפי מה שצידדנו לומר לעיל, ריתכן לומר דשל נכרי חמיר טפי משל גבוה, ובשל נכרי איכא ביו"ט עונש מלקות, וכדמשמע מפשיטות לישנא דהרמב"ם, א"כ שפיר מצינן למימר דאף דשרינן בחול המועד מלאכת גבוה מעיקר הדין, מ"מ מלאכת נכרי אכתי באיסוריה קאי, ודו"ק.

י) והנה מצינו בשו"ע או"ח סי' תקל"ו ס"ג, דשרי למיעבד רפואה לבהמתו, ואפילו במלאכה דאורייתא, וכמבואר מדברי הפוסקים שם, ומקורו מסוגית הגמרא במו"ק דף י' ע"ב, ובדברי הראשונים שם נתבאר טעמא דהא מילתא, משום דהוי בגדר דבר האבד שהותר בחול המועד, ומוכח לכאורה מכך דאי לאו טעמא דדבר האבד, לא הוי שרינן למיעבד רפואה לבהמה, אלמא לפום דיהטא דפסיקא מילתא דהאי מיעוטא דלכם ולא לכלבים איתא אף בחול המועד, ולהכי הוצרכו למיהב טעמא להאי היתרא, משום דהוי בכלל דבר האבד. ובאמת מצאתי בספר לב הארי (למחותני הגה"צ דא"ל מקובצקי זצ"ל), בהגהות שו"ע או"ח סי' תק"מ, שכתב לדיוק מדברי הרמב"ן שהובאו בב"י שם, דכתב דלא התירו לבנות אבוס של בהמה וכדומה אלא במעשה הדיוט בלבד ולא במעשה אומן, וכתב בלב הארי דמזה מוכח דאמרינן אף בחול המועד לכם ולא לכלבים, וכן כתב עוד בהגהותיו למ"ב סי' תקל"ט מ"ב סקל"ט, דלדעת הח"א הנ"ל, אף לכלבים ולבעלי חיים נמי מיתסר לבשל בחוה"מ.

יא) כרם לענ"ד היה נראה, דשפיר יש לחלק להא מילתא, בין מלאכות שהן בגדר מלאכת אוכל נפש, לבין שאר מלאכות, דהני מלאכות דהויין בכלל מלאכת אוכל נפש, באפיה ובישול ודומיהן, מצינן למימר דשפיר הותרו לגמרי בחוה"מ, ואפילו לצורך בהמות וכלבים, משא"כ בשאר מלאכות כשחיקת סמנין ובנין וכדומה, באמת אין להתירן אלא כשהן בגדר דבר האבד וכדומה, דהרי אף לאדם לא הותרו הני מלאכות אלא כשיש בהן צורך המועד, ואז הותרו במעשה הדיוט, ובדבר האבד אף במעשה אומן.

ומעתה אין להוכיח כל עיקר מהא דאשכחן בדברי הראשונים דלא התירו מלאכה לצורך רפואת בהמות, אלא משום דהוי בכלל דבר האבד, וכן ממה שלא

התיר הרמב"ן ז"ל בניית אבוס אלא במעשה הריוט בלבד, דמיעוטא דלכם ולא לכלבים איתא אף בחול המועד, דשאני הני מלאכות שהן אינן בכלל מלאכות אוכל נפש, ולכן יש להן גדרים אחרים בכדי להתירם. ולפי זה שפיר יש להתיר בישול אוכלין אף לצורך כלבים ובהמות, ודו"ק היטב בזה.

(יב) ובאמת מצינו להדיא, דלגבי מלאכות הקשורות לאוכל נפש הקילו בחול המועד שפי מביו"ט, דהרי לגבי יו"ט נקטינן להלכה דלא הותרו מלאכות לצורך מכשירי אוכל נפש, אלא לצורך אוכל נפש ממש, ואלו לענין חולו של מועד מבואר להדיא בדברי הראשונים ז"ל במו"ק דף י"ט ע"א, דשרי למיעבר אפילו מעשה אומן, ואף בסירחא יתירה לצורך מכשירי אוכל נפש, ודלא כדעת הפרמ"ג בס' תקל"ז בא"א סק"ג, וכפי שהשינו המ"ב שם סקט"ו מדברי הרמב"ן ז"ל, ומוכח להדיא דאפילו לענין מכשירין נמי התירו חכמים לעשות את כל המלאכות, נהי דביו"ט גופא לא הותרו. וא"כ פשוט ומסתבר מאד הוא, דאף לענין עשיית מלאכת אוכל נפש לבעלי חיים, נמי יש להתיר בכל גווני.

(יג) והאיר ה' עיני ומצאתי בכת"י אוקספורד 2343 סי' תשפ"ח, תשובה מרבינו הגדול הראב"ד ז"ל, וזה לשונו המהור: „ואשר שאלת אם יוכל יהודי לבשל לגוי בחולו של מועד, בודאי במבשל ברבר האסור שאלת, ואם מפני דרכי שלום, בגוי שהיהודי מתארח אצלו בכפר שלו, או שהוא עושה עמו טובות אחרות, ויש לו יכולת לעשות טוב ורע, אין חששא בזה, שהרי אף ביו"ט מותר כמו שעשו לבולשת של שמעון התימני (כביצה דף כ"א ע"א), שעשו לו עגל טריפה ביו"ט, הואיל וחזי לכלבים, למאן דא' (שם) לכלבים מותר, ולמאן דאסר לכלבים ביו"ט, בחול המועד מיהת שרי, וכיון דחזי לכלבים אין ספק שהוא מותר, וכל שכן במבשל דבר המותר, דהא חזו לישראל".

(יד) ומבואר מדברי הראב"ד ז"ל כמה מילי חדתא, חרא, דבחול המועד מותר לבשל לצורך כלבים, דרוקא ביו"ט הוא דאסרינן, ולא בחולו של מועד, ועוד, דאפילו לצורך נכרי נמי יש להתיר, אבל דוקא שהמאכל ראוי מיהת לבעלי חיים, אבל מידי דלא חזי כלל, לא לאכילת ישראל ולא לאכילת כלבים, אין להתיר בישולו לצורך נכרי.

ולפום ריהטא נראה בביאור דעת הראב"ד ז"ל בהא מילתא, דבוראי חול המועד קיל שפי מיו"ט לענין דין בישול לצורך עכו"ם, ולכן אית ליה דסגי כמה שהמאכל יהיה ראוי לבעלי חיים, ולא בעינן דוקא שיהא ראוי לאדם, אבל כל היכא דלא חזי לא לישראל ולא לבעלי חיים, חשוב מלאכה שלא לצורך כלל ואסור, והיינו כדברינו לעיל בדעת הרמב"ם ז"ל, דבמלאכת יו"ט לצורך נכרי איכא עונש מלקות, משום דהוי כגדר מלאכה שלא לצורך יו"ט.

והנה כבוד ירידי הרגול הגאון רבי משה שאול קליין שליט"א, כתב לרון בדברינו, וז"ל: מיהו לענ"ד נראה, דבוראי אף לדעת הראב"ד ז"ל יהא אסור לבשל לצורך עכו"ם, מכיון שאינו כגדר צורך המועד, וכאשר כתב באמת כת"ד להוכיח מדברי הראב"ד, אלא דלענ"ד מוכח מדבריו יותר, דאף ברבר הראוי

לישראל, נמי אין להתיר, רהא אנן נקטינן לרינא דלא אמרינן הואיל לענין להתיר לכתחילה, ואפילו בחול המועד, ויעויין בשו"ע או"ח ר"ס תקל"ג, דאפילו למחון קמח ולבשל, ואפילו מלאכות דרבנן ככובש כבשים, אסור לעשות עבור אחר המועד, ואפילו הערמה בעלמא מיתסר, ולא אמרינן הואיל ומתוך. ועיין בטור סי' תקל"ט דאסור לבנות עבור אחר המועד, ואיכא מ"ד דס"ל דאסור לבנות אף לצורך יו"ט שני של גלויות, ולא שרינן משום טעמא דהואיל, עיי"ש. והראב"ד איירי דוקא בגונא דאיכא טעמא דדרכי שלום, דבכה"ג התיירו חז"ל היכא דאיכא נמי לטעמא דהואיל, ומשו"ה אית ליה דלהאי מ"ד דס"ל דמותר לבשל לכלבים ביו"ט, מותר לבשל אפילו לעכו"ם דבר הראוי לכלבים, וא"כ בחוה"מ דלכ"ע מותר לבשל ולעשות מלאכות עבור בהמות [מעשה הדיוט], א"כ מותר גם לעכו"ם משום דרכי שלום, היכא דהמאכל ראוי לכלבים, ואפילו באופן שהוא ראוי לישראל נמי לא מישתרי אלא בצירוף טעמא דהואיל.

ונמצא לפי"ז, שאין כל חידוש ברברי הראב"ד, אלא דמותר לבשל לצורך כלבים, משום דהוי בכלל צורך המועד, והיינו דוקא מעשה הדיוט, אבל לצורך עכו"ם אסור, דלא מיקרי צורך המועד, ורק בגוונא דאיכא טעמא דדרכי שלום שרי היכי דאיכא נמי לטעמא דהואיל, ועיקר החידוש ברברי הראב"ד הוא, דכל היכא דליכא הואיל אסור לבשל לצורך עכו"ם, אפילו היכא דאיכא טעמא משום דרכי שלום. [ואולי י"ל דהראב"ד אזיל בשיטת הסוברים דמלאכת חוה"מ דאורייתא, ומשו"ה לא שרי אלא היכא דאיכא תרי טעמא, הואיל, ודרכי שלום, דאי ס"ל דלא מיתסרא אלא מדרבנן, אפשר דשפיר סני להתיר בטעמא דדרכי שלום גרידא, ודר"ק. עכ"ד הרה"ג הנ"ל.]

אמנם לענ"ד מסתימת לשונו של רבינו הראב"ד ז"ל נראה, דרק לענין התירא דבישול לעכו"ם ביו"ט גופא, הוא דבעינן לטעמא דדרכי שלום, אבל לענין ההיתר לבשל בחוה"מ, שרי בכל גווני, ואפילו בלאו טעמא דדרכי שלום, ולפי זה מוכח מדרברי הראב"ד ז"ל דבחוה"מ שרי לבשל לכתחילה לצורך גוי, דברים הראויים לישראל, או לכלבים, וכמו שנתבאר ברברינו.

וביאר רברי הראב"ד הם, דברכי רליחול עליה שם אוכל נפש, צריך המאכל להיות ראוי לישראל, או לפחות לכלבים ולבעלי חיים, אבל אכתי בהא לא סני להתיר לכתחילה, דבעינן שיהא גם צורך המועד, אלא דלהא סני אפילו בצורכו של נכרי, ולא דמי כלל למבשל לצורך אחר המועד דמיתסר בחוה"מ, דשאני התם דלית בה צורך המועד כל עיקר, משא"כ בבישול לנכרי דאיכא צורך בבישול זה במועד גופא, שפיר יש להתיר, כל היכא דחל עליה תורת אוכל נפש, ודר"ק.

ט"ו) והיוצא מכל הלין לרינא בס"ד, דמלאכות אוכל נפש כאפיה ובישול ודומיהן מותרים לצורך בעלי חיים, ושאר מלאכות לצורך בעלי חיים לא הותרו אלא מעשה הדיוט בלבד, או צורך רפואתן, דהוי בגדר דבר האביר, [ולכאורה נראה דזה לא הותר אלא בבעלי חיים דידיה, דריפויין מונע את הפסד ממונו,

אבל מלאכות אוכל נפש שהותרו לצורכן, הותרו לגמרי, אפילו לכלבים ובהמות דאחרים, או של הפקר, וצ"ע. ולצורך נכרי נמי מותר לבשל או לאפות ושאר מלאכות אוכל נפש, מיהו היינו דוקא אם האוכלים ראויים לאכילת ישראל, או לפחות לאכילת בעלי חיים, אבל מידי דלא חזי לחדא מינהון, אסור, כנלענ"ד בזה.

מז) ושטחתי את עיקרי הדברים בקצרה קדם מרן בעל שבט הלוי שליט"א, וכתב בתשובתו וז"ל: אשר העיר כ"ת במש"כ בחי"א כלל ק"ו הל' י"א, דאסור לבשל לצורך גוי בחול המועד, דלדעתו מיעוט של לכם ולא לגוי קאי גם למועד, והביא כב' בשם ספר לב הארי דלפ"ז הה"ד לכם ולא לכלבים שייך גם בחוה"מ. ותמה כב' דמעולם לא שמענו חומרא כזאת, והרי מעשים בכל חוה"מ שעושים כל המלאכות הנצרכות לצורך הבהמות והעופות, והניח בצע"ג.

הנה יכולני לתדן בפשיטות, היות כל מלאכת חול המועד נמסר לחכמים מה להתיר ומה לאסור, כמבואר בש"ס חגיגה י"ח ע"א, ובקלות שהתירו מלאכה לצורך בהמת ישראל ואסרו מלאכה לגוי. אבל האמת כמש"כ כב' לבסוף, שמצא מכי"ק של הראב"ד, דהתיר בפשיטות לגוי ולבהמה, וכבר כתב הש"ך יו"ד סי' רמ"ב, בהנהגת או"ה, דאם נמצא כ"י מראשונים שלא ידעו האחרונים, הלכה כהראשון, והדברים פשוטים.

ברין נתינת גט בפני ב"ד

שלום דוד געללער

חבר כולל זכרון חיים דכאכוב
ברוקלין, ניו יארק

במתני' ריש גיטין, המביא גט ממדינת הים צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם, ובגמ' מאי טעמא, רבה אמר לפי שאין בקיאות לשמה, ודש"י פי', אין בני מדינת הים בני תורה, ואין יודעין שצריך לכתוב הגט לשם האשה, וקרא כתיב וכתב לה ספר כריתות, לה דהיינו לשמה, הלכך אומר השליח בפני נכתב ובפני נחתם, וממילא שייליגן לי' אם נכתב לשמה, והוא אומר אין, עכ"ד. והנה הפני יהושע הקשה, דלפי הס"ד בגמ' קודם שבאו לכלל הסברות, דרוב בקיאות הן ורבנן הוא ראצור, ולאחר שלמדו (דף ה' ע"א), א"כ החשש של לשמה הוא חשש גמור לפסול הגט מדאורייתא, והאשה קאי בחזקת אשת איש, א"כ למה חששו חז"ל ועשו תקנה לומר בפני נכתב ובפני נחתם, להודיע שהגט נכתב לשמה, דוקא בגיטין הבאים ע"י שליח ממדינת הים לארץ ישראל, ולמה לא חששו לפסול כל הגיטין שנכתבו וניתנו במדינת הים עצמו, היות שאין בני מדינת הים בני תורה, ואינם בקיאות ברין לשמה, וממילא כל החששות והפסולים של לשמה איתנייהו בכל הגיטין היוצאים מתחת ידם, דאיכא ראשכה

כתוב ועומד מאיש אחר ששמו כשמו, ושהבעל מצאו באשפה, ושהסופר כתבו להתלמד, והגיטין נמסרים מיד הבעל ליד האשה יום יום, ולא מצינו שחז"ל ראו לנכון לתקן שום תיקון להוציא מידי חששות אלו.

ובפירש"י במתני' (בר"ה צריך) כתב וז"ל, השליח המביא לומר וכו', ומעמא מפרש בגמ' ושלוח זה הבעל עשאו שליח להולכה, ע"כ. וכתב הר"ן לפרש למה נקט רש"י התקון של בפני נכתב בשליח להולכה דוקא, כיון דלמסקנת הגמ' דרוב בקיאים הם, אין כאן אלא חשש שמא יבא הבעל ויערער שהגט נכתב בפסול, ולערעור זה אין לחוש אלא באופן שנותנו לשליח להולכה, לפי שבשעה שהגט יוצא מתחת ידו אינו גומר ומגרש עדיין, ומקום הניח לעצמו להתחרט על הגט, ולפיכך חוששים שמא ימלך ויערער, אבל כל שהוא נותן לידה או ליד שליח לקבלה, הרי בשעה שהגט יוצא מתחת ידו גומר ומגרש, ושוב אין מקום לחשוש שיבא לפסול את הגט אשר כבר גמר ונתן, מפאת חרפתו.

וכתב הפני יהושע להקשות, דסברת הר"ן לא יצדק אלא לשיטת התוס' בר"ה לפי שאין בקיאים לשמה, שכתבו דלפי מסקנת הגמ' אין כאן חשש גמור שבאמת לא נכתב הגט לשמה, אלא לעז בעלמא שהבעל יוציא ויערער שלא כדין שהסופר כתבו להתלמד, ומחשש לעז זה אנו פוסלין הגט כל זמן שלא אמר השליח בפני נכתב, משא"כ לשיטת רש"י, דאף לפי מסקנת הגמ' יש חשש גמור, דאיכא דאשכח כתוב ועומד, והבעל מגרש אשתו בגט שנכתב לשם אחר ששמו כשמו, א"כ אף שלא יתחרט הבעל על נתינתו, מ"מ איך ניקום ונכשיר גט הניתן לשליח לקבלה, ולא ניחוש שמא לא נכתב הגט לשמה. ותירץ הפני יהושע, דכיון דבשליח לקבלה נגמרו הגירושין במדינת הים עצמו, תו לא חיישינן, כי היכי דלא חיישינן בגיטין שניתנו במדינת הים מיד הבעל ליד האשה, עכת"ד. אבל לא ביאר שם סברתו, ואכתי הא גופא קשיא, למה באמת לא חיישינן בכל הגיטין כנ"ל.

ובדרך אפשר נראה לומר, כי הנודע ביהודה (כמהר"ת חאה"ע סי' ק"ה וק"ד) דן בשיטת הראשונים, האור זרוע והתרומת הדשן, דכל גט אף הניתן מיד הבעל ליד האשה ואין צריך קיום, צריך להנתן לפני בית דין של ג', ומעמם לפי שבמסירת הגט יש גם לתא דדיני ממונות, כיון דע"י הגט גובה האשה כתובתה ובלאותי', ואין הבעל יורשה ואינו אוכל פירות בנכסי מלוג שלה, ופטור מקברותה ומפרקונה, ומעמם זה פסלו גט הניתן בלילה, דמעשה הגירושין הוי כתחלת דין, וכן סתם הרמ"א בשו"ע אה"ע בסוף סי' קכ"ג, והנודע ביהודה שם (וגם בס' ק"ח) פסל גט שצירפו קרובים להב"ד, עפ"י שיטת הראשונים הנ"ל, והביא סמוכין דרבריהם מדברי רש"י במשנה ריש סנהדרין המיאונים בשלשה, ופירש"י דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקנו ע"כ, וכעין דאורייתא היינו גט, שהוא להוציא מקידושי תורה, דומיא דהכי תקנו מיאון לקידושי קטנה, שהוא דרבנן, שיהא בשלשה.

והנה האחרונים, החתם סופר בתשובה (באה"ע ח"ב סי' ס"ד-ס"ו), ובהגהותיו על הנודע ביהודה, והמהר"ם שיף במס' סנהדרין שם, נתלבטו

למצוא מקור לדברי רש"י, מהיכן יצא לו דנתינת גט צריך בית דין של ג', אשר על כן הסיבו לפרש כוונת דבריו „כעין דאורייתא“, דהיינו חליצה רבעי ג', רבין במיאון בין בחליצה האשה תובעת להפטר מזיקת בעלה, משא"כ בגט שהבעל פוטר את אשתו. אמנם בהנהות הברוך טעם על הנורע ביהודה (בסי' קי"ד), ציין להתרגום יונתן ב"פ כי תצא, שמתרגם על „וכתב לה ספר כריתות“, ויכתוב לה ספר תידוכין קדם בי דינא. וגם החיד"א בספר פתח עינים (במס' ערכין דף כ"ג), וכן התומים בסי' ט', ציינו לתרגום יונתן זה כמקור לדין ב"ד אצל גט, וכן הביא התומים מתוס' (קידושין דף ט' ע"א) בר"ה הא לא דמי, שכתבו ג"כ דהבעל כותב הגט בבית דין.

ומרן הרברי חיים בתשובותיו ח"ב אה"ע (סי' מ', צ"ג, צ"ד) הרבה להוכיח נגד דעת הנורע ביהודה, דגירושין אינו דין, אף שלבסוף נוציא ממונת ע"י הגירושין, כי האשה תבא לגבות כתובתה, ועיקר הטעם שכתב האור זרוע דצריך ב"ד, הוא מטעם תוקף וחומר איסור אשת איש שנעקר וניתר ע"י הגט, ומעשה הוראה חמורה כזו צריך ב"ד, והרברי חיים מבאר, כי מדברי האו"ז גופא יש לדיוק שבאמת נתינת גט בפני חד סני, כמו אצל דיני ממונות דחד כשר מדאורייתא, כיון דכל הטעם דצריך ב"ד אצל גט הוא משום שבא להתיר איסור חמור, עכ"פ לא חמור מדיני ממונות.

וכן החתם סופר בתשובתו הנ"ל, הזכיר סידור הגט בפני הרב המסדר דוקא, ומקורו בגמ' (גיטין דף ה' ע"ב), אתא לקמי' דר' אחי' דהוה ממונה אניטא, ופירש"י דהוה ממנין גברא רבה לאוריי היכי נעביר, ובתשובה אחרת (או"ח סי' נ"א) העלה החתם סופר, כי אף שסידור הגט עצמו לא בעי ג' ודלא הנורע ביהודה, אך מה שאחר כתיבת הגט טרם הנתינה, חוקר הרב ושואל להסופר ולהעדים השאלות האמורות בסדר גט מסי' ס"ז ואילך, זהו קבלת עדות ובעי שלשה מן התורה, ובסדר הגט (בשו"ע אה"ע סוף הל' גיטין) מפורטים כמה שאלות שהחכם שואל את הסופר והעדים לברר שהגט נכתב בציווי הבעל, לשמו ולשם גירושיו אשתו. והכלל העולה מדברי האחרונים, כי אף שדחו ראיותיו של הנורע ביהודה לגבי ב"ד, עכ"ז למעשה הסכימו שאין להבעל ליתן גט בינו לבין אשתו, בלי שום עומד על גביו להשגיח ולברר שהגירושין נעשין כדת וכהלכה. גם בכרם שלמה (תמודאב תשמ"א), מובא תשובה מהג"ר לעמיל אבר"ק אייזנשטאט זצ"ל, שכתב שסידור הגט בג', הוא מנהג שנתפשט בכל תפוצות ישראל, כי ראו שנתקלקלו הדורות, וכמה קלי הרעת והדיוטים קופצים להוראה בעו"ה, ע"כ עשו מנהג זה בגיטין מפני חומר אשת איש, שיהי' דוקא בג', ומפני כך יצא לפסול שם גט שניתן ביחידות, כי המסדר שינה בפרהסיא דבר המפורסם בכל הארצות אצל ב"ד קבוע, ואין לך לזות שפתים גדול מזה.

ומעתה אפשר לומר, לדעת הנורע ביהודה בשיטת האור זרוע ורש"י דצריך ב"ד דוקא, דבאופן רגיל וקבוע כשבאו איש ואשה להתגרש לפני ב"ד, הי' הגט נכתב ע"י ספרי דייני שהיו בקיאים בהל' גיטין, וכדאיתא ברש"י (דף ב' ע"ב) בר"ה סתם ספרי דייני, שפי' סופרי הדיינים שרגילין לכתוב כל שטרי

גיטין, ובמקרה שבא בעל לפני הב"ד עם גט מוכן בידו, מסתבר שהב"ד בררו כשרותו, ושאלו את הבעל מהיכן הגיע גט זה לידו, אם לא אשכחי' כתוב ועומד מאיש אחר ששמו כשמו, או שמא מצאו באשפה. ולפי"ז אף לפי הס"ד בגמ' שחששו חז"ל לכל אופני החששות של לשמה, עכ"ז לא הצריכו לעשות שום תקון בסתם גט הניתן מיד הבעל ליד האשה. אך בגט הנשלח ממדינת הים ומגיע ע"י שליח, שפיר חששו, כי במקום שנשלח משם לא ראה פני הב"ד מעולם, ומשו"ה הכריחו לתקן שהשליח יעמוד בשעת כתיבתו וחתימתו, בכדי שיהא ביכלתו לברר כשרותו, ויאמר בפני נכתב ובפני נחתם בעת שימסרנו בפני הב"ד במקום הנתינה.

ולפי"ז רש"י לשיטתו בריש סנהדרין, דנתינת גט צריך בית דין, שפיר דייק בלשונו, וכתב, "ושליח זה הבעל עשאו שליח להולכה", כי דוקא בגט הנשלח למקום אחר, אשר הגידושין יתקיימו שם, ראו חז"ל לנכון לעשות תקונים לברר כשרותו ולהוציאו מכל חשש, משא"כ אצל שליח לקבלה, שהגידושין מתקיימים וחלים בנוכחותו של הבעל ובפני הב"ד, לא הי' מקום לחשש, כאשר לא חשו לתקן בכל הגיטין. ובאמת שגם לדעתם של החתם סופר והדברי חיים, שלמדו ברעת האור זרוע, שלנתינת גט אין צריכין רק מומחה הבקי בהל' גיטין, ולא לבית דין, יש לתלות שהחכם המורה חוקר אחר כשרותו של כל גט הניתן בפניו, ויש להחזיק שאינו מוציא דבר שאינו מתוקן מתחת ידו.

ומה שנטה הר"ן מלבאר דברי רש"י באופן הנ"ל, י"ל דלשיטתו אויל, כי אפשר להוכיח דהר"ן לא ס"ל כשיטת האו"ז רמסירת גט בעי ב"ד כשר, וע"כ יפרש דברי רש"י במס' סנהדרין, "כעין דאורייתא", שאין כוונתו על גט, רק על חליצה, כאשר פירשו החולקים על הנודע ביהודה. והוא ממה דקמפלגי בגמ' דלהלן (דף ה' ע"ב), בפני כמה נותנו לה, ר' יוחנן ור' חנינא, חד אמר בפני ב', וחד אמר בפני ג', ומסיק אלא הכא במאי קמפלגי, דמר סבר כיון ראשה כשירה להביא את הגט, זימנין דמייתי לי' איתתא וסמכי עלה, ואירך אשה מידע ידעי ולא סמכי עלה, והתוס' שם כתבו, (בר"ה הכי גרים ר"ת), וה"ה דהוה מצי למימר זימנין דמייתי לי' קרוב, ע"כ. כי כמו שחששו שמא יצרפו אשה לדין, ה"נ יש לחשוש שמא יצרפו קרוב לדין. אך הר"ן שם הביא, וי"א דכיון שהזכיר חשש הבאת האשה שהוא דבר שאינו מצוי, ולא הזכיר קרוב או פסול, משמע שאף הקרובים מצטרפין לשלשה, דאע"ג דריינים קרובים לבעל דבר פסולין בעלמא, אפ"ה הקילו להכשירן כאן, כמו שהקילו והאמינו הבעל דבר לקיימו ולומר בפני נכתב ובפני נחתם, ע"כ.

נמצינו למידן מדבריו, כי אף בגט המגיע ע"י שליח, וצריכין לקיימו בפני ב"ד של ג' מדינא דגמ', עכ"ז מביא שיטת הסוברים להכשיר בריינים קרובים. וממילא יש לדון כי לשיטתו זו ודאי אין צריכין ב"ד כשר אצל כל גט, ודלא כהנודע ביהודה שפסל גט הניתן בפני דיינים קרובים עפי"ד האור זרוע. (אמנם לסברת החת"ס והדברי חיים, שלמדו ברעת האו"ז שאין צריכין ב"ד של ג', עכ"ז צריך ליתן הגט בפני חכם הממונה אגטי, מטעם היות היתר אשת איש חמורה, אין לנו שום הכרח שהר"ן יחלוק על דבריהם).

עולת שבת בשבתו

ואתחנן

במרדך עה"פ אתה החילות להראות את עבדך, אתה באת אלי בתחלה בסנה, והוא תמוה. ויש לפרש, דהנה ירוע רכשראה משה רבינו שלא נענה בתפלתו, התפלל בי"ג מרות של רחמים דגמורי שאינן חוזרות ריקם. ולכאורה קשה איך הזכיר משה י"ג מרות של רחמים, הלא אין אומרים י"ג מרות דרך תפלה אלא בציבור, אך יש לומר רמזה רבינו הי' לו דין ציבור, שהי' שקול כנגד כל ישראל, וכמו שדרש רבי עקיבא, ילדה אשה אחת בארץ מצרים ששים רבוא, והיינו משה רבינו. אבל עריין קשה, הלא משה רבינו הי' עניו מכל אדם אשר על פני האדמה, ואיך חשב על עצמו שהוא שקול כנגד כל ישראל, אך י"ל דאמרו חכמ"ל (ברכות ו' ע"א) בעשרה קרמה שכינה ואתיא, וא"כ מאחר שראה משה רבינו בעת גילוי הסנה שהקב"ה קרם לו ובא אליו תחלה, מזה ירע שיש לו דין ציבור. ולפי"ז מובן שפיר כוונת המדרש, אתה באת אלי תחלה בסנה, מזה שפטתי שיש לי דין ציבור, וא"כ רשאי אני להתפלל ולומר שלש עשרה מרות של רחמים.

(הגאון מוה"ר יעקב שפירא אבר"ק הומנא זצ"ל)

עקב

והי' עקב תשמעון את המשפטים האלה וגו' לא יהי' בך עקר ועקרה. י"ל הכוונה בהמשך הפסוקים, דהנה כתיב (משלי כ"ט) מסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה. והנה איתא בגמ' (בכורות מ"ד ע"ב) עה"פ לא יהי' בך עקר ועקרה, אמר רבי יהושע בן לוי שלא תהא תפלתך עקורה לפני המקום. וזשה"כ, והי' עקב תשמעון את המשפטים האלה, ולא תהי' ח"ו, מסיר אזנו משמוע תורה, אז תזכה, לא יהי' בך עקר ועקרה, שלא תהי' תפלתך עקורה לפני המקום. (כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

ראה

את הברכה אשר תשמעו אל מצות ד' אלקיכם וגו', והקללה אם לא תשמעו אל מצות ד' אלקיכם וסרתם מן הדרך אשר אנכי מצוה אתכם היום ללכת אחרי אלהים אחרים אשר לא ידעתם. וברש"י, הא למדת שכל העובר עבודה זרה הרי הוא סר מכל הדרך שנצטוו ישראל. וצ"ב מנא לי' הא. וי"ל עפ"י מה ראיתא במס' שבועות (דף ל"ו ע"א) לית לי' לר"מ מכלל לאו אתה שומע הן כו', כי לית לי' בממונא אבל באיסורא אית לי'. ובתוס' שם (בר"ה ה"ג) כתבו, אבל אכתי תקשי מכל הנהו קראי דמייתי בפרק ג' דקידושין כו' משמע דמצריך ר"מ תנאי כפול אע"ג דליכא אלא איסורא גרידא, וי"ל דאם בחקותי ואם תטיב ואם תאבו איכא כמה מצות דאית בהו ממונא, ע"כ. והשתא אתי שפיר, דאמר הפסוק את הברכה אשר תשמעו וגו', והקללה אם לא תשמעו וגו' ללכת אחרי

(1) הובא בשמו בספר שער יהודה (לחנתנו הג"ר ליבוש ספיר אבר"ק הומנא זצ"ל)

אלהים אחרים, וקשה הא עבודה זרה הוי איסורא גדידא בלא ממונא, א"כ למה צריך תנאי כפול, אשר תשמעו ואם לא תשמעו, לזה כתב רש"י, הא למדת כל העובד עבודה זרה הרי הוא סר מכל הדרך שנצטוו ישראל, וא"כ הוי ממונא בכלל, כדברי התוס' הנ"ל, ולכן שפיר צריך תנאי כפול, ודו"ק. (הגאון בעל שב יעקב אבר"ק פפד"מ זצ"ל)

שופטים

צדק צדק תרדוף למען תחי' וירשת את הארץ. יש לומר הכוונה בפסוק זה, עפ"י העובדא המובא בגמרא בסוף פרק השוכר את האומנין (ב"מ פ"ג ע"א), רבה בר בר חנה תברו לי' הנהו שקולאי חביאתא דחמרא, שקל לגלימיהו, אתו אמרו לרב, אמר לי' הב להו גלימיהו, אמר לי' דינא הכי, אמר לי' אין, למען תלך בדרך טובים (ופירש"י, לפני משורת הדין), יהיב להו גלימיהו, אמרו לי' עניי אנן וטרחינן כולה יומא וכפינן ולית לן ולא מירי, אמר לי' זיל הב אנדיהו, אמר לי' דינא הכי, אמר לי' אין, וארחות צדיקים תשמור, ע"כ.

הרי דכרי לצאת ידי שמים לפני משורת הדין צריך האדם לשלם אפילו ב' פעמים. והנה איתא בגמ' (ב"מ ל' ע"ב) אמר ר' יוחנן לא חרבה ירושלים אלא על שהעמידו ריניהם על דין תורה ולא עבדו לפני משורת הדין. ועפ"ז יתכן כוונת הפסוק, צדק צדק תרדוף, לשון כפול, להורות דכרי לעשות לפני משורת הדין, תרדוף צדק צדק, אפילו שתי פעמים, ועי"ז תזכה, למען תחי' וירשת את הארץ, כי לא חרבה ירושלים אלא על שלא עבדו לפני משורת הדין. (כ"ק מרן ארומ"ר שליט"א)

וענו ואמרו ידינו לא שפכו את הדרם הזה ועינינו לא ראו. ואיתא במס' סוטה (מ"ו ע"ב) וכי עלתה על לבנו שב"ד שופכין דמים, אלא לא בא לירינו ופטרנוהו בלא מזונות, ולא ראינוהו והנחנוהו בלא לוי'. וי"ל בזה, דהנה ענין הכנסת אורחים ונתינת מזונות בדרך כלל אינה ביד הב"ד, כי רובם אינם עשירים, רק מוטל על הבעלי בתים לקיים מצוה זו, וענין לוי' היא להיפך, שהבעלי בתים הם שרורים בפרנסתם ואין להם פנאי לזה, ולכן מוטל ענין זה יותר על הב"ד, ואם האורח הוא ת"ח אז הם בעצמם ילווהו, ואם לאו עכ"פ יצוו על השלוחי ב"ד ללוותו. והנה נתינת צדקה נקרא בשם יד (כמבואר במדרש פ' אמור עה"פ תבנית יד), והב"ד מכונים בשם עינים, כמאה"כ אם מעיני הערה (במדבר ט"ו). וזהו כוונת הפסוק, ידינו לא שפכו את הדרם הזה, זה קאי על הבעלי בתים אשר עליהם מוטל החוב ליתן צדקה, ולזה אמרו רז"ל, לא בא לירינו ופטרנוהו בלא מזונות, ואח"כ אמר הפסוק, ועינינו לא ראו, זה קאי על הב"ד שהם עיני הערה, ועל כן אמרו רז"ל, ולא ראינוהו והנחנוהו בלא לוי'. (הגאון מוה"ר דוד מאיר באב"ד אבר"ק פראבינא זצ"ל)

(2) הועתק מכת"י אחד מהתלמידים.

(3) הוא בנו של הגאון בעל מנחת חינוך זצ"ל. דבר זה הובא בשמו בספר זכר טוב להרה"ג מוה"ר זאב פאפרש מבראדי, בפרשת שופטים.

תמיהות וישובים

הערה בספר קובץ הערות

בספר קובץ הערות על יבמות מהנאון ר' אלחנן בונם וואסרמאן ז"ל הי"ד (סימן ע"ד אות ג'), מביא קושיא בשם החפץ חיים ז"ל, על הנמ' תמורה בסוגיא רכל מה דאמר רחמנא לא תעביר אי עביר לא מהני, למה לא פריך מפיגול, לפי מה שפסק הרמב"ם בפ"ח מהל' פסולי המוקדשין ה"א, רכל המחשב מחשבה שאינה נכונה בקדשים עובר בלאו דלא יחשב, והוי כמו מטיל מום בקדשים, נימא אי עביר לא מהני, עיי"ש שמפלפל לתרץ הקושיא.

והנה בשו"ת כוכב מיעקב להנאון מהרימילוב ז"ל (סימן קס"ח), מבואר דבר פשוט דבקדשים רבעינן שנה עלי' הכתוב לעכב, לא אמרינן כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביר אי עביר לא מהני, ומוכיח זאת מדברי התוס' פסחים (ס"ג ע"א ד"ה השוחט), גבי השוחט את הפסח על החמץ, דאע"ג שעובר על לא תשחט על חמץ דם זבחי, מ"מ הפסח כשר, ולא אמרינן כל מה דאמר רחמנא לא תעביר אי עביר לא מהני, משום דבקדשים ליתא לכלל זה, דהא בעינן שנה עליו הכתוב לעכב, ולפי"ז לכאורה אין מקום לקושיא הנ"ל.

שמחה רובין

בהה"צ ר' אלעזר ז"ל מרישא הי"ד
ברוקלין, ניו יארק

הערה בספר ישמח משה

בספר ישמח משה בפרשת ואתחנן עה"פ ואתחנן אל ד' (באופן ד') הביא מה שכתב בעיר שושן על הילקוט ראובני, דתיבת ואתחנן בגימטריא חלה, וכתב הכוונה, דתיבת ואתחנן גימטריא תקט"ו, ותיבת חלה בגימטריא חית"ל למ"ד ה"י, עם הח' אותיות, בגימטריא תקט"ו. והביא שם דברי המדרש, ואתחנן למה, כדי שיכנס לארץ, וכתב שם דתפלת משה רבינו היתה רק על שיכנס, דהיינו כניסה בעלמא, דהא כבר נגזר שלא יראה בכיבוש, ולא ביקש כלל לבטל, וע"ז קשה וכי לאכול מפריה היה צריך, דהא המצות עדיין לא נהנו קודם כיבוש, לכך כתב בלשון ואתחנן דהוא בגימטריא חלה, דהוא נוהג מיד קודם כיבוש, עיי"ש.

ויש להעיר על זה מלשון הנמדא במס' סוטה (דף י"ד ע"א), דרש רבי שמלאי מפני מה נתאוה משה רבינו ליכנס לארץ ישראל וכי לאכול מפריה הוא צריך, או לשבוע מטובה הוא צריך, אלא כך אמר משה, הדבה מצות נצטוו ישראל ואין מתקיימין אלא בארץ ישראל, אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו כולן על ידי, ע"כ. הרי רמשה רבינו לא רצה לקיים רק מצות חלה, רק כל המצות התלויות בארץ, וצ"ע.

יהושע שלום נתן רובין

תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

הנאהבים והנעימים

(מדור זה מוקדש להרפסת חידו"ת בפלפול ואגדה שרידי אש שנשארו לפליטה מחירושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" רבאבוב בנאליציע, שנחרנו ונשרפו על קידה"ש בשנות הזעם ת"ש-תש"ה לפ"ק).

דבר נחמד בשיר היחוד

מהאברך החו"ב מו"ה יחזקאל שרגא ראטטענבערג הי"ד
מבאבוב⁽¹⁾

בשיר היחוד ליום ראשון. אם אמרתי אספרה נא כמו, לא ידעתי ספורות למו. י"ל כוונה בזה ע"ד צחות, דאיתא בגמ' (סנהדרין י"ט ע"ב) כל המלמד בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאלו ילדו. והנה ענין זה של העמדת תלמידים, הוא דבר שאין לה מספר, מחמת ריבוי התלמידים. וזהו, אם אמרתי אספרה כמו, פי' אם אבוא לעשות חשבון ומספר של התלמידים שהם כמ"ו בנים, כדרכי חכמז"ל הנ"ל דמעלה עליו הכתוב כאיל"ו ילדו, אז לא ידעתי ספורות למו, כי הוא דבר שאין לו קצבה.

רמז נכון

מהאברך החו"ב מו"ה ישעי' איזענבערג הי"ד מקראקא⁽²⁾

יברכנו אלקים וייראו אותו כל אפסי ארץ (תהלים ס"ז). י"ל בדרך הרמז דחתימת המזמור היא מעין הפתיחה, דבתחלת המזמור כתיב, אלקים יחננו ויברכנו יאר פניו אתנו סלה, ונוטריקון של תיבת אפס"י הוא, י'אר פ'ניו א'תנו ס'לה, לרמז, דבשביל שהקב"ה יאר פניו אתנו סלה, לכן וייראו אותו כל אפסי ארץ.

---

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ט' עמוד נ"א. — דבר זה נמסר בשמו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שמעון הכהן כ"ץ נ"י.
(2) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס נ"ב עמוד נ'. — דבר זה נמסר בשמו מאת ידידנו הרה"ג מו"ה חיים צבי קופפערמאן ז"ל מאושפצין.

לשאלת רבים

יש להשיג אצלנו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: שלשה ועשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת

כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

תעודות וסמיכות

קסד.

ב"ה.

כן בא אלי הרב החרף המופלג בנש"ק מו"ה יעקב יצחק איש הורוויץ⁽¹⁾ בהרב המופלג בתורה, ומורה גם הוא יורה, מו"ה חיים דוב נ"י מק' רודניק, בין ונכד דור אחר דור להגאון החסיד הצדיק המפורסם בעל יש נוחלין אבי הגאון הקדוש בעל השל"ה זללה"ה, כאשר מבואר כתב היחש בספר אמרות טהורות לבעהמ"ח ספר נועם מגדים אשר הוא דורו זקנו. והנה הרב הנ"ל אם כי הוא צעיר לימים, מכיר אני אותו שהיא שונה הלכות ולמד ושנה הרבה, וכמה פעמים ה' לו פתחון פה לפני, ופא"פ דברתי עמו ומצאתיו מלא וגדוש, וכמה פעמים כתב תשובות אלי, וראיתי כי ה' מתמיד ומצא כרי מרתו. והנה כעת בא לפני לתת לו הורמא להיות מורה הוראות בישראל, והנה אף כי אני יושב בקרית חוצות לשאוף רוח צח ולשתות מי מעיין, בכ"ז ה' אצל הרבנים הדיינים נ"י הקבועים בביתי, וצויתי אשר יורה הוראות שם ולראות האין יודע לשאול השאלה, כי ענין זה הלא צריך שקידה רבה לדעת מהות השאלה ולמה היא דימה, וכבר מבואר בהקדמת הפרמ"ג לאו"ח שאלות ותשובות הנחוצות למורה הוראה. והנה העידו לי כי יפה שאל ויפה השיב, ע"כ אני נותן ידי כי ראוי הוא לאותו אצמלא, וד' יתן כי יסמכהו לראש ולמצוא חית ידו, כי בעוה"ר יקר היום לאיש הוגה בתורת ד' למצא פרנסתו בריוח למען יוכל להנות בתורת ד'.

אלה דברי המדבר לכבוד התורה ולומדיה.

הצעיר יוסף שאול הלוי נאטהנזאהן האבד"ק לבוב והגליל⁽²⁾

קסה.

מכתב תעודה

הן אמת ניתן לכתוב איך כי דברתי עם הרב החרף ובקי מ' משה הורוויץ מק"ק קאנטיגוא, ומצאתי אותו מלא וגדוש, הן בפלפול ובסברא, והן בריני איסור והיתר, לרן ולהורות. זאת אמרתי להשים עלי הלוח. הבעה"ח יום ג' חקת תרנ"ז פה דזיקוב.

יהושע הורוויץ⁽³⁾

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קנ"ב עמוד מ"א.

(2) הוא הגאון בעל שואל ומשיב זצ"ל. כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ה' עמוד ט'.

(3) הוא הגה"צ בעל עמרת יהושע זצ"ל. כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ה' קונט' ה' עמוד ט"ז.

מגישים אנו בזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה
לעשרת תפארת ראשנו

כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

לרגלי הולדת הבן

אצל נכדו

הרב מו"ה ארי' יהושע ברוך זעלטענרייך שליט"א

ונביע בזה ברכתנו מעומק שיוכו לרוות ממנו ומכל יוצ"ח

רב נחת ועונג לאורך ימים ושנים טובות, אכ"ר.

כעתידת וברכת,

המערכת

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' בן ציון אברהם וואקסמאן נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' חזקי' שאנבערגער נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' חיים באכנער נ"י להולדת הבן

להאברך היקר בנש"ק ר' חיים יחזקאל שרגא שארף נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' חנן טאמלין נ"י מלונדון להולדת הבן

להאברך היקר ר' יעקב אליעזר ליכטענשטאטער נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' יצחק פינטער נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' מנחם סיימאן נ"י להולדת הבן

להרב משה האפסמאן נ"י מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון בלונדון להולדת הבן

להאברך היקר ר' משה שטימלער נ"י מלונדון להולדת הבן

להאברך היקר ר' משה הלל ליכטענשטיין נ"י מלונדון להולדת הבן

יזכו לגרלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר בנש"ק ר' אליעזר אפרים גרשון באראן נ"י להולדת הבת

להאברך היקר בנש"ק ר' אלעזר בראדי נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' אליעזר האפסמאן נ"י מלונדון להולדת הבת

להאברך היקר ר' ברוך שמעון הלוי פאזנער נ"י ממאנטריאל להולדת הבת

להאברך היקר ר' זכרי' אשר לעזער נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' יהודה לייב קאוואלענקא נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' יונתן בנימין מיללער נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' מרדכי מנחם מיללער נ"י מטאראנטא להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה יהודה הלוי פאזנער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' נפתלי בנימין הלוי הוראוויץ נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' נתנאל גרשון הכהן קליין נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' פנחס וואלדנער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' צבי אליעזר גערמאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שלמה חיים קעללמאן נ"י להולדת הבת
 יזכו לגדלן לבקל תורה לחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.
 המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם יוסף וויינגארטען נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה יחיאל נ"י
 לאירוסו בתרנכרתו תחי'
 להנה"ח מו"ה זכרי' מנחם שעהנדראף נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה יהושע
 הענענבערג נ"י לאירוסו בנרנכרו הב' החתן הנעלה כמר חיים משה נ"י
 להרב יצחק לאנגזאם נ"י מגיר שיעור בישיבת תורת חסד ולאביו הנה"ח מו"ה
 אברהם ברוך נ"י מבני ברק לאירוסו בנרנכרו הב' החתן הנעלה כמר
 מנחם מענדיל נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה ישראל שמואל הכהן קאהן נ"י לאירוסו בתו תחי'
 להרב מו"ה פסח קופיץ שליט"א מגיר שיעור במתיבתא עץ חיים רבאבוב
 לאירוסו בתו תחי'
 להב' החתן הנעלה כמר ברוך יהודה לייטמאן נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסו
 להב' החתן הנעלה כמר יוסף שלמה גאנצפריעד נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסו
 בורא עולם בקנין השלם זה הבנין ערי ער
 למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להרב מו"ה יחיאל הלברשטאם שליט"א הרב מפאקשעוויץ נכר כ"ק מרן
 ארמו"ר וצוק"ל הי"ר לנישואי בתו תחי'
 להרב מו"ה שלמה ישראל פרישוואסער שליט"א מלונדון נכר כ"ק מרן ארמו"ר
 וצוק"ל לנישואי בתו תחי'
 להאברך היקר בנש"ק ר' שלמה רובין נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 יעזור השי"ת שיוכו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא
 מתוך עושר ואושר מזל והרחבה.

המערכת

Typography by:
Simcha Graphic Associates
4311 15th Avenue — Brooklyn, N.Y. 11219
Tel. (718) 854-4830

07002 070 201 57

7001 57

7001 57

07002 070 201 57

From:

KEREM SHLOMO

Mesivta Eitz Chaim L'Yehova

1377 48th St

Brooklyn, NY 11219

Forwarding & Return Postage Guaranteed

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הנח"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב וצ"ל

קובץ מוקדש לפלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידות
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחלת מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה ט"ז קונטרס ט' (קנ"ט) אלול תשנ"ג

יוצא לאור ע"י תלמידי
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

ז מרשת תבא ..... כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

י בענין שעיר המשתלח ..... הגאון בעל ברוך טעם אבד"ק לייפניק זצ"ל
 יג ררוש ליום הכיפורים ..... הגאון ר' מרדכי בנעט אבד"ק נ"ש זצ"ל
 יח בענין מצ"כ, וכל תגרע ..... הגאון ר' משה אבד"ק הרימילוב זצ"ל
 כ בסוגיא רשופר של עולה ..... הגאון ר' משה לעווינגער אבד"ק ווייטצען זצ"ל

מדור אגרות קודש

כג מכתב מהגאון ר' אליהו חיים מייזל אבד"ק לאדז זצ"ל .....
 כד מכתב מהגאון ר' שלום קוטנא אבד"ק אייוענשטאט זצ"ל .....

מדור זכרון לאחרונים

כו שבת דף ג', וקידושין דף כ"ה .. הג"ר שאול ראזענבערג אבד"ק ראצפערט ז"ל

מדור פלפול והלכה

ל בענין מצוה הבאה בעבירה ..... הרב מוה"ר בן ציון הכהן שליט"א
 לו בענין סמיכה שהייה וחזרה ..... הרב יצחק זעקל פאללאק נ"י

עולת שבת בשבתו

מ ליקוטים יקרים לשכתות ומועדים ..... המערכת

מדור תמיהות וישובים

מד הערות קצרות בענינים שונים .....

מדור הנאהבים והנעימים

מב בדברי הכס"מ בענין טבילה ..... הרח"ג ר' משה הורוויץ הי"ד

מדור תעודות וסמיכות

מה כתב „מורנו" ..... הגאון ר' וואלף באסקאוויץ אבד"ק קעלין זצ"ל

מו כתב „המלצה" ..... הגאון ר' שלמה אבד"ק לונדון זצ"ל

מז מכתבים אל המערכת .....

מח צילומי כתבי קודש .....

נ ברכות והודאות .....

נג מפתח כללי לקובצי שנת תשנ"ג .....

כל הזכויות שמורות להמערכת

Copyright © 1993

by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש לעילוי נשמת

האשה החשובה והצנועה

זר"ע קור"ש מחצבתה

מנוע בעל זרע קורש, ישמח משה, ארי' רבי עילאי זי"ע

מרת רחמה ע"ה

בת הרה"ח מו"ה יהודה חיים כ"ץ שענירער הי"ד

נפטרה בשם טוב ביום ב' לחודש אלול שנת תשמ"ה לפ"ק

אחר סבלה מכאובים קשים

שקבלתם באמונה ובבטחון ולא התמרמרה

* * *

אבי הרה"ח ר' יהודה חיים כ"ץ ע"ה הי"ד

בן הרה"ג מו"ה ניסן כ"ץ שענירער זצ"ל אבד"ק זעקלעטשין וראבד"ק קראקא

אמה מרת לאה הי"ד בת מו"ה יהודה לעזער מאושפצין ע"ה

ויוצ"ח, החתן יצחק בועז, הב' אברהם דוד, דוב בעריש, משה, מירל, זיסל, פריידא
ע"ה הי"ד

נהרגו עקה"ש בשנת תש"ג לפ"ק ונקבע היא"צ ליום ט"ו אב

זקנה הרב הנאון מוה"ר ניסן כ"ץ שענירער זצ"ל בן מו"ה אברהם ע"ה

נלב"ע כיום ר' דחזה"מ מסח שנת תרצ"ד לפ"ק

זקנתה הרבנית מרת שרה ע"ה הי"ד

זקנה הרה"ח מו"ה יהודה ב"ר יצחק בועז לעזער ע"ה

זקנתה מרת פרומט בת מו"ה ראובן שו"ב נייפעלד ע"ה

נהרגו עקה"ש כיום ט' שבט שנת תש"ג לפ"ק

דורה הרה"ח מו"ה משה ב"ר יהודה לעזער ובתו שרה פעסיל הי"ד

תהא נשמתם צרורה כצדור החיים

הונצח ע"י בני' וחתנה,

יהודה חיים לעזער ומשפ'

דוד בועז לעזער ומשפ'

יצחק שלום לעזער ומשפ'

ניסן לעזער ומשפ'

יצחק יוסף לעזער ומשפ'

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות

זקיני הרה"ח מו"ה יצחק יהודה הלוי ב"ר שאול לנדא ע"ה
נפטר ביום י"ג לחודש סיון שנת תרצ"ה לפ"ק

זקינתי החשובה מרת בילא בת ר' שאול ע"ה
נהרגה עקה"ש ביום ו' לחודש אלול שנת תש"ב לפ"ק

זקיני הרה"ח מו"ה מרדכי ב"ר אשר לעמיל שווארץ ע"ה
נפטר ביום כ' לחודש שבט שנת תש"מ לפ"ק

זקינתי החשובה מרת לאה בת ר' אהרן יהודה ע"ה
נפטרה ביום ט"ז לחודש אדר ב' שנת תרצ"ב לפ"ק

תהיינה נשמותיהם צרורות בצרור החיים

הונצח על ידי נכדם,

יצחק יהודה לייביש סג"ל לנדא

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

האשה החשובה והצנועה

מרת חנה ע"ה

בת הרה"ח מו"ה אברהם וואקספרעס ע"ה מעיר ליוענסק

נפטרה בשם טוב ביום כ"ז לחודש אלול שנת תש"ן לס"ק
תהא נשמתה צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בעלה ובני,

יחיאל וויינגארטען

אברהם יוסף וויינגארטען

צבי אלימלך וויינגארטען

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

האשה החשובה והצנועה

המפורסמת ברב חסדה וטובה בלב ונפש

מרת פיגא מרים הוטמערער ע"ה

בת הרה"ח מו"ה דוד דאווידאוויטש ע"ה

נפטרה בשם טוב

ביום כ"ה לחודש אלול שנת תשנ"ב לפ"ק

תהא נשמתה צרורה בצרור החיים

הונצח על ידי בעלה,

שאול הוטמערער

אנטווערפן

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת תבא

והי' כי תבוא אל הארץ אשר ד' אלקיך נותן לך נחלה וגו'. ויל"ד על אומרו והי' כי תבוא, ומה הי' המקרא חסר אם הי' אומר כי תבוא אל הארץ. גם ראוי לבאר הסמיכות של פרשת מחיית עמלק, שהיא בסוף פרשת כי תצא, עם תחלת פרשת כי תבוא, דהרי מבואר בריש יבמות (דף ד' ע"א) דאף מאן דלא דריש סמוכים בעלמא, במשנה תורה דריש. גם יש לדרקק בפרשת מחיית עמלק, דכתיב וזכור את אשר עשה לך עמלק וגו', תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח, וצריכים להבין מדוע חזרה התורה לכתוב לא תשכח, מאחר שכבר כתיב וזכור את אשר עשה לך עמלק, ואם יש זכירה שכחה מנין. תו נקדים, מה שיש לדרקק בפסוק אחד בהפטרות של פרשה זו, לא ישמע עוד חמס בארצך שוד ושבר בגבולך, וקראת ישועה חומותיך ושעריך תהלה (ישעי' ס'). והלשון אינו מובן, מה שבישר לך הכתוב שהחומות יקראו בשם ישועה, והשערים בשם תהלה.

וכדי לבאר הכל בחדא מחתא, נקדים מה דאיתא במס' ברכות (דף ס' ע"א) מעשה בהלל הזקן שהי' בא בדרך ושמע קול צוחה בעיר, אמר מובטח אני שאין זה בתוך ביתי, ועליו הכתוב אומר משמועה רעה לא יירא נכון לבו בטוח בד', אמר רבא כל היכי דדרשת להאי קרא, מרישא לסיפא מדריש, מסיפא לרישא מדריש, מרישא לסיפא מדריש, משמועה רעה לא יירא, מה טעם, נכון לבו בטוח בד', מסיפא לרישא מדריש, נכון לבו בטוח בד', משמועה רעה לא יירא. ובספר כינה לעתים (ררוש ב') הביא שנתקשו בזה קמאי דקמאי דנראה כאילו הלל הי' נשען על רוב זכויותיו שלא יתן המשחית לבא אל תוך ביתו, ואין זה מענוותנותו של הלל הזקן. עוד צ"ב מה הוסיף לן רבא, דהלא פשטות דברי הגמ' נמי הכי קאמר דמשמועה רעה לא יירא כיון דלבו בטוח בד', וא"כ למה כפל רבא הרבה להסביר איך דורשין הפסוק, וגם מהו כוונת דבא כמה שהאריך וכפל הדבר, דהאי קרא דמשמועה רעה לא יירא, נדרש מסיפא לרישא ומרישא לסיפא.

אמנם יובן בהקדם מה שכתב בספה"ק קדושת לוי (פ' בשלח) עה"פ אז ישיר משה ובנ"י את השירה הזאת, דהול"ל וישירו את השירה הזאת, ומה הכוונה בתיבת אז. אמנם נורע מה שדרשו רז"ל עה"פ היתה יהודה לקרשו ישראל ממשלותיו, כי נחשון בן עמינדב קפץ לתוך הים וכא עד צוארו בים ואמר הושיעה ד' כי באו מים עד נפש. והענין הוא, שבטח בחסרי השי"ת ובנפלאותיו, ולא הי' ספק אצלו כלל שיעשה עמם נס ופלא, ושיאמרו ישראל שירה על הנס, וכמו שכתב רש"י עה"פ ותקח מרים הנבואה אחות אהרן את התוף בידה, מובטחות היו צדקניות שבדור שהקב"ה יעשה להם ניסים והוציאו

תופים ממצרים. ועל דרך זה כתב רש"י עה"פ מהולל אקרא ד' ומן אויבי אושע (תהלים י"ח). כלומר אף לפני התשועה אני מהללו לפי שבטוח אני שאושע מאויבי, עכ"ל. נראה בעליל שגם דוד המלך ע"ה הי' בבחינה זו, כי מרוב בטחונו בהקב"ה, הי' אומר שירה קודם התשועה לפי שהי' בטוח בהשי"ת שוודאי יושיע אותו, ולא תאונה אליו כל רע. וכמו כן קודם קריעת ים סוף, היו בני ישראל בוטחים בהשי"ת שבוודאי יבקע להם את הים, ולכן ירד נחשון לתוך הים קודם הבקיעה, ומהאי טעמא עלתה בלבם מיד לומר שירה אף קודם התשועה, כי מי שרבוך בד' ובוטח בו שבוודאי יושיע לו, אומר שירה קודם שבאה הישועה. וזהו הלשון אז ישיר וגו', כל' באותו זמן שקפץ נחשון בן עמינדב לתוך הים ובאו מים עד צוארו, והיינו קודם שנבקע הים, אז כבר עלה במחשבתם של בני ישראל שיעשה הקב"ה להם נס ויאמרו שירה, עכתרה"ק.

ואפשר להוסיף על דבריו הקדושים, שלא זו בלבד, שהצדיקים משבחים ומהללים להשי"ת שרם באה הישועה, מחמת גודל בטחונם בהשי"ת, רק הא נופא, מה שמשימים כל בטחונם וכסלם בד', ומהללים לשמו יתברך אף קודם שנעשה הנס, זה מביא את כל הישועה וההצלה. וזה יש להעמיס בפסוק הנ"ל המובא בס' קרושת לוי, מהולל אקרא ד', שדוד המלך ע"ה הי' רגיל להלל לעלה ולקלם את ד' אף קודם שנעשה לו נס, וכל זה מחמת גודל הבטחון שלו שיציל אותו הקב"ה מכף כל אויביו, לכן מן אויבי אושע, כי בזכות הבטחון והאמונה ניצל מכל אויביו.

והנה מצינו בספרים הקדושים עוד סגולה נוספת להינצל מן שונאי ישראל, והיא ענין השמחה, וכמבואר בספה"ק נועם אלימלך (בפרשת וארא) שכתב וז"ל, והכלל בזה הוא כך, כשרוצים להכניע הקליפה, צריך להיות האדם בשמחה, כי כשהוא שמח אין שם עצבות ותוגה, רכשוזה קם זה נופל, ומשה רצה להכניע הקליפה דהיינו פרעה, על ידי שיכניס בישראל השמחה של גאולה, עכלה"ק. וכן מבואר בספה"ק מאור ושמש (בהשמטות לפ' לך) על אוז"ל (תענית כ"א ע"א) שרי עפרא והוי חרבא גילא והוי קשתא, רגילה ושמחה בעבודת השי"ת, וזה קשתא נגר האויבים להמיתם. וכתב שם לרמז ענין זה בפסוק (ישעי' מ"א) תורם ורוח תשאם, ואח"כ כתיב, ואתה תגיל בד' בקדוש ישראל תתהלל, דעל ידי גילה ושמחה בד', תורם ורוח תשאם להשונאים, עכרה"ק.

העולה מכל הנ"ל, רבזכות הבטחון, ורבזכות השמחה, וזכין להינצל מכף כל אויב. ובאמת שתי סגולות הללו עולות בקנה אחד, שהרי אמרו חכמי המוסר, כי שורש מדת הבטחון הוא האמונה, ואיזה דבר מביא את האדם לאמונה שלימה, ע"י מה שמקבל כל הבא עליו בשמחה, כי המאמין בלב שלם, והבוטח בעזר הצור, הוא שמח לעולם.

ובזה יש לפרש שני כתובים הבאים כאחד, רבים מכאובים לרשע והבוטח בד' חסר יסובבנהו, שמחו בד' וגילו צדיקים והרגינו כל ישרי לב (תהלים ל"ב). ואפשר לומר דב' פסוקים הללו באו לרמז על שתי סגולות הנ"ל, שהכתוב

מבשר ואומר, שהקב"ה ישלח מכאובים רבים לרשע, כדי שלא יוכלו לשלוט ח"ו בהצדיקים, ומסיים הפסוק, במאי קא זכיין הצדיקים להינצל מיד אויביהם. לזה קאמר, והבוטח בד' חסד יסובבנהו, רומז על סגולת הבטחון, רמאחר שיש להם בטחון בהבורא ית"ש, שוב אין להשונאים כח להרע להם ח"ו, וממשיך הפסוק לרמז גם על סגולה שני' הנ"ל, ואמר, שמחו בד' וגילו צדיקים והרנינו כל ישרי לב, שעל ידי שמחה וגילה מכניעין הקליפות, והאויבים יכלו מהרה כמוץ אשר תרפנו הרוח, ולא יהי' להם שום שליטה על הצדיקים.

ובזה יתיישב היטב דברי הגמ' במס' ברכות הנ"ל, שכששמע הלל הזקן קול צוחה בעיר אמר מובטח אני שאין זה בתוך ביתי, ולכאורה הרי זה כמתגאה באומרו שברור לו שאין הצרה הזאת בתוך ביתו, אולם להנ"ל יתכן לומר, דהלל הזקן נתכוון באומרו מובטח אני, כל' יש לי בטחון בהש"ת, ובזכות האמונה והבטחון, אני יודע שאין זה בתוך ביתי, וכדברינו לעיל, דע"י מדת הבטחון והאמונה ניצל האדם מכל רע, ולכן ידע הלל הזקן שאין קול הצוחה בא מתוך ביתו. ועל זה מייתי קרא משמועה רעה לא יירא לבו נכון בטוח בד', ומפרש רבא דהכי דרשינן להאי קרא, מרישא לסיפא, דלא יירא משמועה רעה ולבו יהי' בטוח בד' שלא יארע לו שום צרה, והאיך יכול האדם להיות בטוח כל כך שלא יגיע אליו שום צער ונזק, לזה דריש להאי קרא גם מסיפא לרישא, לבו נכון בטוח בד', רמאחר שיש לו בטחון בד' שיסיר מעליו כל עקתין בישון, ממילא משמועה רעה לא יירא, דמדת הבטחון מסוגלת להציל את האדם מכל מיני פורעניות.

ועפ"ז מובן שפיר לשון הפסוק בהפטרה דפרשתן, לא ישמע עוד חמס בארצך שוד ושבר בגבולך, וכל זה הוא רק בשביל הבטחון והשמחה כאמור, וזשה"כ, וקראת ישועה חומותיך, כל' ע"י שאתה בוטח ומאמין שיבוא הישועה, זהו כחומה בצורה הסובבת אותך לשמרך מכל רע, וממשיך הכתוב, ושעריך תהלה, פי' כשאתה עומד רק בפתח השער, ולא אירע עדיין הנס, תיכף תמלא פיך שבח ותהלה להודות לשם ד', וכמו שאמר דוד המלך ע"ה, מהולל אקרא ד', ובזכות זה לא ישמע עוד חמס בארצך שוד ושבר בגבולך.

ומעתה נתנה ראש ונשובה לפרש סמיכות הפרשיות, דהפסוק מסיים בסוף פרשת כי תצא, תמחה את זכר עמלק מתחת השמים, וממשיך הכתוב, איך יעלה בדרך דבר זה למחות את זכר עמלק מתחת השמים, לזה אמר, לא תשכח — והי', ע"ד אוז"ל במדרש (כפתחיתא דאסתר רבת) אין והי' אלא לשון שמחה, וזהו לא תשכח והי', שלא תשכח להיות בשמחה תמיד, ועי"ז תזכה למחות זכר עמלק מתחת השמים, ותבוא אל הארץ אשר ד' אלקיך נותן לך נחלה וירשתה וישבת בה.

בענין שעיר המשתלח

מהגאון בעל ברוך טעם אבר"ק לייפניק זצ"ל¹⁾

בגמ' (חולין י"א ע"א) רב אחא בר יעקב אמר אתיא משעיר המשתלח, דרחמנא אמר ולקח את שני השעירים שיהיו שניהם שוים וליחוש דילמא חד מינייהו טריפה הוא אלא לאו משום דאמרין זיל בתר דובא. ולכאורה תמי' רזה אך למותר, דהא מחמת זה שצריכים להיות שוים, אינו נלמד שלא יהי' המשתלח טרפה, כדאמרן אח"כ, וכי תימא מאי נפקא לן מינה, ולא הול"ל רק מהא דאין גורל קובע אלא בדבר הראוי לשם.

לכן נ"ל, דביומא דף ס"ז ע"א איתא, לא הי' מגיע למחצית ההר עד שנעשה אברים אברים, איבעיא להו אותן אברים מה הן בהנאה, רב ושמואל חד אמר מותרין וחד אמר אסורין, מאן דאמר מותרין דכתיב במדבר (ומפדש דש"), שיהא הפקר כמדבר, ומאן דאמר אסורין דכתיב גזירה כו', ואידך האי גזירה מאי עבד ל' מבטיא להו לכדתניא גזירה אין גזירה אלא חתוכה, דבר אחר אין גזירה אלא דבר המתגזר ויורד כו', אמר דבא מסתברא כמ"ד מותרין, לא אמרה תורה שלח לתקלה, ע"כ. והנה ידוע דכל הקדשים נאסרו בהנאה משעה שנקדשו, רק אחרי שנעשו מצוות יוצאין מידי מעילה כל חד כדינו, ומינה דלמ"ד מותרין, היינו דגילתה התורה שיהי' בדחיותן לצוק כקדשים שנעשו מצוות ואין מועילין בהם. אמנם זה בוודאי, אם הי' מתברר שהשעיר הי' טריפה, ולא נקבע בו הגורל, הרי לא נעשה מצוותו ולא פקע ממנו איסור ההקדש שהי' עליו כשהוקדש. א"כ יש הוכחה ברורה דאולינן בתר דובא, דאל"כ אמאי מותרין האברים, הא יש ספק דלמא הי' השעיר טריפה ולא נעשה מצוותו, ובזה אין לומר ספיקא דאורייתא לקולא, דהא יש כאן חזקת איסור הקדש, דאף בטריפה חל דין הקדש (כדאי' בתמורה דף י"ז ע"א במשנה, הכלאים והטרפה והיוצא דופן כו' לא קדושין ולא מקדישין, ואיתא בגמ' אמר שמואל לא קדושין בתמורה ולא מקדישין לעשות תמורה כו' יעו"ש כל הסוגיא, וברמב"ם וראב"ד פ"ג מהלכות איסורי מזבח), ומבואר מדברי הגמ' יומא דף ס"ב ע"ב, ת"ר שני שעירי יוה"כ ששחטן בחוץ עד שלא הגדיל עליהן חייב על שניהם, ומפדש רש"י שמשלקחן הם קדושים שהרי מתרומת הלשכה באו, ע"כ. וידוע שכל דבר שנקנה במעות הלשכה חל עליו קדושה, ולא גרע טריפה מעצים ואבנים.

אמנם לכאורה יש לדחות, דאיתא בשקלים פרק ד' משנה ג', מותר הקטורת מה היו עושין בה, מפרישין ממנה שכר האומנין ומחללין אותה על שכר האומנין ונותנין אותה לאומנין בשכרן, ר"ל שבתחלה מפרישין ממעות הלשכה כשיעור

1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ג' עמוד ח'. — פלפול זה הועתק מכת"י אחר מתלמידיו, אשר כנראה העתיקו בלשונו של הגאון בעל ברוך טעם זצ"ל. אפריון נמטי' לירידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוּמְטֶערֶר ז"י מאנטווערפן, שהמציאו לירידנו. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

שכר האומנין, ומזכין על ידי גזבר להאומנין, ויוצא לחולין, שיש כח ביד הב"ד להוציא מעות הלשכה לחולין, ואח"כ מחללין הקטורת על אותן מעות, ונותנין הקטורת לאומנין בשכרן, ואח"כ קונין בתרומה חרשה, ויעוין בירושלמי שקלים פ"ד הלכה א', כיצד הוא עושה כו' וטבות כן, רב אחא בשם ר' אבא כל מה שיתן הן הן דמיו, ומפרש המרא"פ דלב ב"ד מתנה עליהן שלא יקדשו שיעור מעות שצריך ליתן כו' יעו"ש. א"כ לכאורה י"ל ריכולין לעשות כן בשעיר המשתלח, שיהי' לב ב"ד מתנה שיהי' המעות הניתן בערו מן הלשכה חולין ולא נתקדש כלל עד שעת הגרלה, שהגורל מקדש. אמנם זה אינו, דא"כ איך רשאיין ליקח לשעיר המשתלח, דילמא הוא טריפה, ואין לומר ספיקא דאודייתא לקולא, הא כאן יש חזקת חולין לשעיר המשתלח, כיון דמצד תנאי דלב בית דין, המעות חולין, ואם הוא טריפה לא יתקדש גם בשעת הגרלה.

אמנם עדיין י"ל כנ"ל, דבחולין דף קל"ח איתא, שילוח הקן נזהג כו' בחולין אבל לא במוקדשין, ומקשה בגמ' הני מוקדשין היכי דמי, אילימא דהוי' לי' קן ואקדשי', מי מיהייב, כי יקרא קן ציפור פרט למזומן, אלא דחזא קן בעלמא ואקדשי', ומי קדוש איש כי יקדיש את ביתו קדש אמר רחמנא כו', רב אמר במקדיש פירות שובכו ומרדו ושמואל אמר במקדיש תרנגולתו לברק הבית כו', רב מאי טעמא לא אמר כשמואל אמר לך רב דוקא קפטרי משילוח כגון פירות שובכו דקדשי מזבח נינהו דכיון דקדשי קדושת הגוף לא פקעי קדושתיהו מינייהו, אבל במקדיש תרנגולתו לברק הבית דלאו קדשי מזבח נינהו דקדושת דמים בעלמא הוא כיון דמרדה פקעה קדושתיהו וחייבת בשילוח כו'. הרי דלדעת רב, קדושת ברק הבית שהופקר יצא לחולין, וירוע שטריפה הניקחת מרמי הלשכה אינה אלא קדושת דמים, דאי אפשר לחול על בהמת טריפה קדושת הגוף, כראיתא בתמורה דף י"ז, ויעוין ברמב"ם וראב"ד פ"ג מהלכות איסורי מזבח, א"כ לא קשה כנ"ל ראמאי מותרים האכרים בהנאה דלמא השעיר הוא טריפה ולא נעשה מצותו, רזה אינו, מה בכך, הא כיון שהי' טריפה, לא חל עליו קדושה מחמת הגורל שהוא מקדש השעירים, ואין עליו קדושה רק מחמת שנקנה בדמי הלשכה, א"כ אין בו רק קדושת דמים, וכשרוחפו לצוק ומניחו, אין הפקר יותר מזה, וממילא נפקע קדושת הרמים, ומותרים האכרים ממ"נ, אם השעיר אינו טריפה, הרי נעשה מצותו, ואם הוא טריפה, הותר כהפקר, וכררש מבמדבר, הפקר כמדבר. ואין לומר דלמא בשעת הגרלה הי' שלם ואח"כ נטרף, זה אינו, דהא לפי דברי ראב"י אין מניעת הטריפה בשעיר המשתלח רק מחמת שאין הגודל קובע, וא"כ לדירי' לא איכפת לן כשנטרף אח"כ. (רק לשיטת הרמב"ם דילוף מיעמד חי ממעטינן שלא יהי' טריפה אף אחר הגרלה, אבל רב אחא בר יעקב לשיטתי' שסובר דטריפה חי, וליכא למיעוטי מיעמד חי).

אמנם עדיין הוכחה הנ"ל במקומה עומדת, דביומא דף ס"ב איתא במשנה, שני שעירי יום הכיפורים מצותן שיהיו שניהם שוים במראה ובקומה וברמים

ובלקיחתן כאחד, ומפורש בקרבן אהרן על הספרא פרשת אחרי כפרק ב', ולקח את שני השעירים, מלמד שהם מעכבים זה את זה, מדרכתיב ולקח את שני השעירים והעמיד אותם ולא כתיב והעמיד את שני השעירים, אלא ולקח, בא ללמד שצריך שיקח את שניהם שהם מעכבים זה את זה, ע"כ. וכיון דהלקיחה מעכב, על כרחך שהוקדשו תיכף בשעת לקיחה לשם שעירי יום הכיפורים, דאי נימא שלא נקדשו לשם שעירי יוה"כ, רק מה שהגדול מקדש, מה נ"מ בלקיחה כאחד, כיון שהמה אינן עדיין רק קדושת דמים כעצים ואבנים עד ההגדלה, וכן מוכח מדרחייב עליהן משום שחויי חוץ, ע"כ משום דקדשי מיד קדושת מזבח, א"כ שפיר מוכח דאולינן בתר רובא, דאל"כ קשה אמאי מותרים האברים, דלמא לא נעשה מצותו, שכבר ה' טריפה בשעת הגדלה, ואין לומר שא"כ לא הוי עליו רק קדושת רמים ונפקע בהפקר, זה אינו, דהא יש לחוש דלמא בשעת לקיחה ה' שלם ונקבע בו קדושת מזבח, שלא נפקע בהפקר, ונטרף אח"כ, וחזקת כשרות ליכא למימר, דהוי חזקה שלא נתבררה, דבלאו הכי מוכרח לומר כן לשיטת הרמב"ם, שסובר ששעיר הוא בן שתי שנים כמבואר בדבריו בהלכות מעשה הקרבנות, ודו"ק.

יום תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידינו

האחים היקרים והחשובים

הנה"ח בנש"ק מו"ה ישראל דוב הלברשטאם נ"י

והרב משה אליקים בריעה הלברשטאם שליט"א

דומו"ץ דקהל חסידי באבוב באנטווערפן

בהלקח מאתם אמם ע"ה

* * *

האחים היקרים והחשובים

הנה"ח מו"ה יצחק ישראל והנה"ח מו"ה יעקב נ"י

למשפחת צעהנווירטה

בהלקח מאתם אביהם

הנה"ח מו"ה מנחם מענדל צעהנווירטה ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

ולא ישמע עוד שוד ושבר בגבולנו, אמן.

המערכת

דרוש ליום הכיפורים

מהגאון מוה"ר מרדכי בנעט אבד"ק ניקלשבורג זצ"ל⁽¹⁾

אור ליום הכיפורים שבת קודש תקפ"א לפ"ק.

סוף יומא (דף פ"ה ע"ב) דרש רבי אלעזר בן עזריה מכל חטאותיכם לפני ה' תטהרו, עבירות שבין אדם למקום יום הכיפורים מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה את חבירו. יובן, רבישעי' סי' נ"ט אמר, הן לא קצרה יד ה' מהושיע ולא כבדה און משמוע, כי אם עונותיכם היו מברילים בינכם לבין אלקיכם וחטאותיכם הסתירו פנים מכם משמוע, וביאורו, רג' דברים מעבירים את החטאים, תשובה תפלה וצדקה, והנה בכלל הצדקה היא צדקת מעשים, וא"כ היינו תשובה, אלא שתשובה ותפלה היא בין אדם למקום ב"ה, והצדקה היא בין אדם לחבירו, כדכתיב (דברים ט"ו) צדק צדק תרדוף, ודרשו חז"ל הצדיקהו במעשיו והכריע את חבירך לכף זכות, וזהו העיקר המביא שלום בין אדם לחבירו, אם דנין לכל אחד לכף זכות, וזהו פי' צדק צדק וגו', אם אתה תצדיק את חבירך, גם המקום ב"ה יצדיק אותך.

ועל זה אמר הנביא ישעי' כס' א', רחצו הזכו הסירו רוע מעלליכם מנגד עיני חדלו הרע, רחצו הזכו, הם עבירות שבין אדם למקום, הסירו רוע מעלליכם, זהו בין אדם לחבירו, ולא מבעי' בגלוי שהארס ידע מחבירו, אלא אפילו מה שהוא מנגד עיני, ר"ל שלא יהא לארס אפילו טינא בלבו, או לחשוב מחשבת רעה על חבירו, כרהוכיח הנביא במקום אחר, וזה את רעת אחיהו אל תחשבו בלבבכם (זכרי' ח'). שהיא הקנאה ושנאת חנם, אשר בעבורה נחרב הבית השני, ועריין מרקר בינינו, ועל כן ארכו הקיצין, וכתיב קוה לשלום ואין טוב ולעת מרפא והנה בעתה (ירמ' ח'), ואמנם כיצד יכולים להסיר השנאה, אמר חדלו הרע, היינו רעת אחיהו אל תחשבו, אלא ידונו לכף זכות.

לזה אמר הן לא קצרה יד ה' מהושיע, שהיא ירו הפתוחה לקבל שבים, להשבים לפניו בתשובה, גם לא כבדה און משמוע, שהיא התפלה, אך זהו, אם היו רק עונותיכם מברילים בינכם לבין אלקים, שהוא רק בין אדם למקום, אבל לא כן הוא, כי וחטאתיכם, שהוא בין אדם לחבירו, הסתירו פנים מכם משמוע, הם גורמים הסתרת פנים, כי אין התפלה נשמעת כל זמן שיש פירור לבבות בישראל, כי על כן מי יודע ישוב ונחם על הרעה, ונהיה כולנו כאיש אחד חברים לשוב אל ה', כמ"ש לכו ונשובה אל ה' (הושע ו'), וכן אמר הפסוק נחפשה ררכינו (איכה ג'), זהו בין אדם לחבירו, כי נשא לבבינו, זה התפלה, היינו דוקא אל א"ל בשמים, במה שנוגע למקום, אבל נחנו פשענו, חסר א', ופירשו הקדמונים שחסר האחרות, על כן אתה לא סלחת.

(1) כתבנו אורותיו בכר"ש שנה ד' קונטרס י' עמוד נ"ו. — דרוש הלז הועתק מתוך חיבורו כת"י דרושים (הנקוב בשם „שבתות השנה“) המונה כנגזי ידירנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה יצחק בן ציון הכהן וואלף נ"י מירושלים עיה"ק. ינשאוהו השי"ת על גפי מרומי הצלחות.

גם יובן, הן לא קצרה יר ה', רידוע רבבית הראשון היה הגלות רק זמן קצר, כי שבו מעונותיהם, אבל בבית שני שנחרב מפני שנאת חנם, ארך הקץ, לזה אמר, הן לא קצרה יר ה' מהושיע, זהו בבית הראשון, ולא האריך זמן רב, כי היו רק עונותיכם מברילים בינכם לבין ה' כנ"ל, משא"כ בבית שני הסתיר פנים מכס, כי אין הקב"ה משרה שכינתו בישראל רק כשיש שלום ביניהם. או יאמר, כי אם עונותיכם וגו', רבבית הראשון כשנחרב נשאר עוד נביאים בינינו, ועל ידם החזרנו לביתו, והיה רק כעין הברל, אבל הקרושה נשארה במקומה, אבל בבית שני היה כאלו הלך לו למקומו והסתיר פנים, כי כולנו כצאן תעינו, ואין מי שיליץ בעדנו, וא"כ ה"ל כהסתרת פנים מכס, משמוע, אין מי שיתפלל בעדנו, מי יאמר זכיתי לבכי רחצתי בנקיון כפי, ועם כל זה אמרו חז"ל עה"פ פנה אל תפלת הערער (תהלים ק"ב), כתיב לשון יחיד, ולא בזה את תפלתם, תפלתם לשון רבים, שיהא התפלה ככנופיא, כל ישראל כאיש אחד חברים, תכתב זאת לרור אחרון, שלא נשאר רק התפלה.

ועם זה מוכן מזמור פ"ד בתהלים, מה ידירות משכנותיך ה' צבאות נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה' לבי ובשרי ירננו אל אֵל חי, דאמרו חז"ל (ברכות ח' ע"א) על פסוק אוהב ה' שערי ציון (תהלים פ"ז), שאוהב שערי תפלה ושערי בהמ"ד מכל משכנות יעקב, זהו לגבי הקב"ה שמחבב אותנו, דאף כשאין מקדש, השערי ציון נחשבים, אבל לגבי דירן אין לרמות שערי התפלה לשערי המקדש, ולזה אמר, נכספה וגם כלתה נפשי דוקא לחצרות ה', ואמר הטעם, כי התפלה, בכדי שיהי' מרוצה למקום, צריכה להיות בכדי ובתחנונים, וגם אנו צריכים להתאכל ולהצטער תמיד על חורבן בית המקדש, וזהו עיקר תפילתנו, אבל במקדש אדרבא הכהנים על דוכן והלויים בשירם ובזמרים, וזהו לבי ובשרי ירננו אל אֵל חי.

גם יובן מה ידירות משכנותיך וגו', דאיתא בתוס' במסכת בבא מציעא דף קי"ד (ר"ה מהו), דיש ב' מיני משכון, א' לגוביינא, וא' רק לבטחון, והנה מה שנימל לגוביינא תו לא מקדי משכון, שכבר נפרע החוב, ואינו עתיד להחזיר, אבל מה שהוא למשכון, בעמוד והחזר קאי. לזה אמר, מה ידירות משכנותיך, שנקראת משכון העדות, ע"ש שנתמשכן על עונותיהם של ישראל, שהוא רק למשכון, שע"ז אנו בטוחים שתחזירנו, ועל כן נכספה וגם כלתה וגו', וכל כך אנו בטוחים, אשר לבי ובשרי ירננו לאֵל חי, על דרך שאמר דוד, ואני בחסדך בטחתי יגל לבי בישועתך אשירה לה' כי גמל עלי (תהלים י"ג), כאלו כבר היה הגמול הטובה עלי והיה עבר, וכן אמר, מה טובו אוהליך יעקב משכנותיך ישראל (במדבר כ"ד), אע"ג שנחרבה, אבל הוא משכנותיך ישראל, ובתיבת משכן מבואר שעתיד להחזירה לנו.

גם אמר, לבי ובשרי וגו' גם צפור מצאה בית ודרור קן לה אשר שתה אפרוחיה את מזבחתיך, כי יש ב' מיני שמחות, שמחת הנפש הבא מכח אמונת הלב בכורא עולם, ושמחת הגוף הבאה מכח הנאת הגוף. לזה אמר, אנו מקוים

אשר לבי ובשרי ירגנו, הרי כאלו אנו מתענגים בשניהם בלב ובשר, כי הוא בעינינו כאלו יש לנו ב' השמחות. גם צפור מצאה בית, דמצינו בפרשת נח שציוה הקב"ה ליקח מעופות ממאים זוג א', ומהטהורים שבעה, ופי' רש"י, מפני שעתיד להקריב קרבן מהם לה' בצאתו מהתיבה, הרי מצינו שחם הקב"ה על קיום הטהורות מפני שעתידה לבוא למקדש. לזה אמר, גם צפור מצאה בית וגו', שזכתה לבוא אל התיבה להיות לה שארית, וצפור הוא עוף טהור, ושם היה דרך ריבוי, רתיבת ג"ס הוא מורה על הריבוי, אבל ררור שהוא עוף טמא, כמו שכתב מהרי"ק הביאו בטו"ז (יו"ד סי' פ"ב), הוא רק ק"ן לה, ר"ל זוג א', והטעם, אשר שתי אפרוחיה את מזבחתיך, להקריב על המזבח, א"כ כ"ש שתשניח עלינו לתת לנו שארית וקיום בעולם, כי אתה מלכי ואלקי, הרי אנו מקודשים לך יותר מהקרבנות של העופות, שאין בהם דעת ותבונה, ואנחנו מכירים אותך, ומקבלים מלכותך ואלקותך עלינו.

או יובן, דאיתא במסכת ברכות דף ל"ג ע"ב, האי דנחית קמי דרבה אמר אתה חסת על קן צפור כן תחוס עלינו, וכתבו התוס' (ברך ל"ד ע"א בר"ה אמר), אע"ג דמשתקין אותו היינו בציבור, אבל ביחוד דרך תפלה ותחנונים שרי, וכתבו עוד שם, רודאי שלוח הקן היא גזירת הכתוב, דק מכל מקום לומדים אנו ממנו חמלה וחנינה של הקב"ה, לכן אמר גם צפור מצאה בית וגו', ר"ל דרשאי ליקח הבנים לביתו, ודרור קן לה, שהאם מתחלה שלח לדרור, אותה שקיימת על הקן, שהקן שלה, שהאם היא בעלת הקן מאפרוחים, אשר שתי אפרוחיה, דאפילו לצורך קרבן חסת על בעל חי, ולא תקח אם על הבנים, נמצא אפילו במקום עבודתו חס, מכל שכן שתחוס עלינו, שאתה מלכנו ואלקיננו, אדרבא מה שאתה חס עלינו הוא לצורך עבודת, וק"ו הוא, אם חסת לבטל תורה, מכל שכן שתחוס לקרב העבודה, וזה נכון.

או יובן גם צפור וגו', דכתיב כצפור נודדת מן קנה (משלי כ"ז), וקאי על כנסת ישראל בגלות, כן איש נודד ממקומו, כביכול הקב"ה הניח מקום מקדשו למטה, שאמר הקב"ה אלך אשובה אל מקומי (הושע ה'), ומבואר במדרש ויחי, זו דורו של שמד, ומבואר בספרים שהאבות ואמהות עצמן זבחו את בניהן שלא ישמעו בעכו"ם, לכן אמר, גם צפור מצאה בית, אף בהיותינו בגלות שנמשלנו לצפור, מצאנו בית, הקרבנו קרבנות כאלו היינו בבית המקדש, ולא קרבנות מבהמות, אלא אשר שתי אפרוחיה את מזבחתיך, שהקריבו ילדיהן, האבות שוחטים הבנים, והאמהות מקבלת הרם, על זה התפלל, מלכי ואלקי, ראוי לזכור לנו אותן הזבחים, ויהיו לריח ניחוח, ותשוב תקרא שמך עלינו מלכי ואלקי. גם אמר אשר שתי וגו' למען מלכי ואלקי, כי היו יראים שלא ישמעו בעכו"ם, על כן עשו כל הזבחים האלה, וראוי לזכרם לנו.

אשרי יושבי ביתך עוד יהללך סלה, כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא, ר"ל דגם בגלות המד, אנו מהללים ומפארים שמך, מכל מקום אשרי יושבי ביתך עוד יהללך, ששם ההילול בתוך הריבוי, שקל וחומר, אם על הצרה אנו מהללים,

ק"ו בהיותינו בבית המקדש. גם אמר אשרי יושבי וגו', דכתיב תחת אשר לא עברת את ה' בשמחה ובטוב לב ומרוב כל (דברים כ"ח), ואמרו חז"ל (ערכין י"א ע"א), זו השירה, על כן אמר אשרי יושבי ביתך, ועוד יהללך על שקיימו השירה.

גם אמר אשרי וגו', על כלל ישראל ועל אנשי המעמד, ועל הלויים אמר עוד יהללך, שיהיו הלויים בשירם, ועל הכהנים אמר אשרי עוז לו בכך, כי ככהנים נאמר, והתעונו אנשי החיל (קהלת י"ב), ואמר לשון יחיד על כל אחד ואחד מכהנים, גם רמז על כהן גדול ביום הכיפורים, רחשו בהרבה דברים משום חולשא ידיו, מפני שכל עבודת יוה"כ בו, וזה צריך כח ועוז, ומן השמים עזרוהו לעשות כל העבודה כל היום. ואמרו חז"ל דבתחלה התוודה על עצמו, לכפר על עצמו, ואח"כ התוודה על ישראל, ויש להבין, מה יועיל הווידוי של כהן גדול בעבור ישראל, הרי עיקר הווידוי הוא החרטה בלב, וצ"ל שכהן גדול היה אומר הווידוי בקול, כדאיתא במתני' (יומא פ"ו ע"א) והכהנים והעם כששומעים את השם וכו', ובזה שמעו הם הווידוי שלו, ואז הרהרו תשובה בלבם, דשומע כעונה. לכן אמר, אשרי אדם עוז לו בכך, כי היה צריך להרים קולו כשהיה מזכיר את השם הנכבד, דעל ידי זה כל ישראל קרשו יחד, ולפ"ז קאי אדלעיל, אשרי יושבי ביתך, שהן עוד יהללך, כי הן ענו על קריאת השם ברוך שם כבוד וכו', ואמר אשרי אדם, על הכהן גדול, והיות כי מתחלה התוודה על עצמו, כדאמרו חז"ל (יומא מ"ג ע"ב) יבא זכאי ויכפר וכו', וזהו עוז לו בכך, אחרי זה התוודה על אחרים. וזהו מסלות בלבבם, כדכתיב סולו סולו פנו דרך (ישעי' נ"ז).

גם יראה אומרו, שיתא לבכם למסילה, שקאי על התשובה, וגם כתיב ושם דרך אראנו, כי הבעל תשובה צריך לעשות מסלות דרכים בלבבו כיצר ישוב מעונותיו, מעין ישיתוהו, ואיתא במדרש שוחר טוב, התשובה נמשלת למקוה ונמשלת לים, דבמקוה לחור לא סני, דלפעמים סגורים ופעמים נעולים, פי' רהמים מכזבים לפעמים, לכן נמשל לים, והא דנמשל למקוה אין מבואר שם, ונראה משום דהמקוה מטהר באשבורן, ולתשובה צריך לב נשבר ונרכה, לזה אמר שאותן המסלות בלבבם שגרים להם הכהן, לא לבד שהיו עוד עובר בעמק הבכא, מלשון בכי, או הספר מלשון מבכי נהרות (איוב כ"ח), וכפי' הרד"ק שהיתה תשובתם כורין עמק המים, שהיא המקוה המטהר באשבורן, ולפעמים נעולים כמקוה, אלא גם מעין ישיתוהו, שהוא בלי הפסק.

גם אמר מעין ישיתוהו, ע"ד הפסוק עזבו מקור מים חיים לחצוב להם בורות נשברים (ירמי' י"ז), ועל זה אמר, עוברי בעמק הבכא, וכו' אשר מעין ישיתוהו, שהלכו למקורם מקור מים חיים. גם אמר עוברי בעמק הבכא מעין ישיתוהו, דע"י שזיכה הכהן אותם, הוא זכה עמהם, וכל המזכה את אחרים אין חטא בא על ידו (יומא פ"ז ע"א), לזה אמר כי הכהן פעל אשר הם עברו בעמק הבכא, ר"ל עברו מעונות שלהם בעמק הבכא, אבל על ידו נעשה הכהן כמעין המתנבר, כי אצלו נשאר הזכות שריר וקים מבלי הפסק כמעין שאינו פוסק.

גם ברכות יעטה מורה, הכהן היה צריך לברך שמונה ברכות (יומא ס"ח ע"ב). לזה אמר, גם ברכות יעטה, אותן הברכות היו מוצלחים הרבה, והיתה ברכתו, ולכן מחיל אל חיל, הצלחה נקרא חיל, כרתיב וישראל עשו חיל (במדבר כ"ד). והיתה הצלחה בענינים שונים, הצלחה בגוף, והצלחה בנפש, וזהו ילכו מחיל אל חיל, היתה התפלה על ישראל, ועל הכהנים, ועל חיל בית דוד, ועיקר היה יראה אל אלקים בציון, זהו על המקדש, ועל העבודה, והשראת שכינה בישראל, אמנם זה בזמן בית המקדש, אבל עכשיו בגלות שאין לנו לא בית המקדש, ולא קרבן, ולא כהן, וישראל שה פזורה, מפוזרים ומפורדים בין העמים, אזלת ידינו ואפסו כל הצלחות, ולא נשאר כי אם התפלה, לכן אמר ה' אלקי צבאות, במה אתה אלקי צבאות ישראל, במה שאתה שומע תפלה, כי בבית המקדש הי' נקרא אלקי צבאות יושב הכרובים, לכן אבקש, שמעה תפילתי.

גם אמר האוינה אלקי יעקב, דאיתא במדרש, ישגבך שם אלקי יעקב (תהלים כ'), דיעקב היה מלומד בצרות, ולבסוף ימיו חי בשלוה גדול, ובנו היה מלך וחשוב, אף ישראל הם סובלים צרות, ולבסוף ישגי' אחריתם, לכן אמר, האוינה אלקי יעקב, לעשות לנו כאשר עשית ליעקב, ואמרת אליו, אנכי אעלך גם עלה (בראשית מ"ו). מגנינו ראה אלקים, כי אין לך דור שאין בהם ל' צדיקים, אלא שאינם ידועים לנו, לכן אמר, מגנינו ראה אלקים, אלקים דייקא, לך הם גלויים וידועים, והבט פני משיחך. גם יובן מגנינו, ע"ד שפי' התוס' במגילה דף ג' (ר"ה אמש), על פסוק הלנו אם לצרינו (יהושע ה'), דהלנו ר"ל על הקרבנות שמגנינים עלינו מצרינו. והבט פני משיחך, כדאיתא בסנהדרין (דף צ"ח ע"א), דמשיח סובל יסורין עבור ישראל. וא"ת מה לנו לצעוק על הבית המקדש, הרי יש לנו כפרה בלאו הקרבנות, ע"י יסורים וגלות כידוע, לזה אמר כי טוב יום, שהוא יום הכיפורים, בחצריך, היתה הכפרה יותר טוב, מאלף, ר"ל מאלף שנים שנגזר הגלות, כי בחרתי הסתופף בבית אלקי, משא"כ דור באהלי רשע, שם אדרבה אנו לומדים ממעשה הרשעים. גם אמר בחרתי הסתופף וגו', שאותה הכפרה היתה דרך בחירה, וזהו כי בחרתי הסתופף, וזה טוב יותר מדור באהלי רשע, שאין לנו בחירה בו, אלא בעל כרחנו.

כי שמש ומגן ר' אלקים, יובן ראשי כנסת הגדולה תקנו ביוצר של שבת, אין כערכך בעוה"ז וכו' עד מושיענו לתחיית המתים, לזה אמר, נגד אין כערכך בעוה"ז, אמר כי שמש ומגן, כי העוה"ז נקרא שמש, כרפי' רש"י על קרא מה יתרון לאדם בעמלו וגו' תחת השמש (קהלת א'), גם ידוע אשר אין מזל לישראל, ואם המזל לרעה חלילה, והמזל מחייב שנהי' בגלות, הקב"ה הוא מגן, ומשרד השמש וכוחותיו, ונגד עוה"ב אמר, חן וכבוד יתן ה', דאיתא (ב"ב י' ע"ב), איזהו בן עולם הבא, כל מי שנאמר עליו כנגד זקניו כבוד, ר"ל שזוכה ששורה עליו כבוד הקב"ה, לכן אמר חן וכבוד על עוה"ב.

ונגד ימות המשיח אמרו חז"ל בפסחים (דף ג' ע"א) רבעולם הזה יש רעה וטובה, אבל לימות המשיח והיה ה' אחד ושמו אחד, שיהי' רק טובה בעולם,

לכן אמר לא ימנע טוב להולכים בתמים, ונגד תחיית המתים אמר, ה' צבאות אשרי אדם בוטח בך, כי המאמין יאמין, וכדאמרו חז"ל בראש השנה (דף י"ז ע"א), שהכוּפּר בתחיית המתים אין לו חלק בעולם הבא. ויש לפרש ג"כ שקאי ארלעיל, בין לענין עוה"ב, ובין לענין תחיית המתים שהוא עולם שכולו טוב, אבל זהו ראייה להמאמין בכל אלה, על זה אמר ה' צבאות אשרי אדם בוטח בך. והמקום ישים חלקנו עם הבוטחים בו בלב שלם, ונזכה לחיים בירושלים, עם כל עמך ישראל צדיקים, חיים וקיימים, אמן.

בענין מצות צריכות כוונה, ולאז דבל תגרע

מהגאון מוה"ר משה פורהארצער אבר"ק הרימילוב זצ"ל⁽¹⁾

בספר טורי אבן להגאון בעל שאגת ארי' על מס' ראש השנה דף כ"ח, בפסקא מצוות אין צריכות כוונה כתב וז"ל, ומקשו הכא, מרמבעיא לן ספ"ק דברכות (דף י"ג), היכי דנקט כסא דשיכרא, וסבר דחמרא הוא, פתח בדחמרא וסיים בדשכרא מאי, בתר פתיחה אזלינן או בתר חתימה, ומאי מבעיא ל', הא מצוות אין צריכות כוונה, ומאי נפקא מינה בהא דפתח בחמרא וכו'. ובשם הרבינו שמואל תירץ, דאע"ג דאין מצוות צריכות כוונה, הני מילי בסתמא, אבל במתכוון להריא שלא לצאת אינו יוצא, והא הכא מתכוון שלא לצאת כלל משכרא אלא מחמרא רווקא. ולי נראה אפילו מתכוון בהריא שלא לצאת, אפ"ה למ"ד אין צריכות כוונה יוצא, דהא בפרק י' דעירובין (דף צ"ה) תנן, המוציא תפילין מכניסן זוג זוג, ר"ג אומר ב' ב', וקאמר שם במצות צדיכות כוונה פלוגי, ת"ק סבר מצוות אין צריכות כוונה, לא לצאת ולא לעבור על כל תוסיף, ואי מכניסן ב' ב' אע"ג דאינו מתכוון למצוה עובר על כל תוסיף, ור"ג סבר מצוות צריכות כוונה בין לצאת בין לעבור, מש"ה מכניסן ב' ב', וכיון דאינו מתכוון למצוה אינו עובר, ואי במתכוון בהריא שלא לצאת אינו יוצא, אפילו למ"ד מצוות א"צ כוונה, א"כ לת"ק נמי יכניסם ב' ב', ויכוון בהריא שלא לצאת, וכמו שאינו יוצא בכה"ג, הכי נמי אינו עובר, דהא לצאת ולעבור בחדא מחתא מחתינהו, אלא ווראי ש"מ, דלצאת ולעבור אפילו במתכוון להריא שלא לצאת ידי מצוה יוצא, והוא הדין נמי דעובר, מש"ה לת"ק דמצוות א"צ כוונה, אי אפשר בב' ב' בשום ענין וכו', יע"ש. וראיתי להתוס' פ"ג דסוכה (דף ל"ט), לענין ברכת לולב, דצריך עובר לעשייתו, והא דאגבהה נפיק שפיר, דמתכוון שלא לצאת עד אחר הברכה, ואע"ג דמצוות אין צריכות כוונה, בעל כרחו לא נפיק, וקשה לי מכל הני דאמרן וכו', עכ"ל.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונטרס ח' עמוד ט"ז. – חידו"ת הללו הועתקו מכת"י מעתיק אחד, והגיע אלינו מאת הרב אהרן יעקב בראנדורוויין שליט"א רב דקהל נחלת מהרי"ם דסטרעטין. זכרה לו אלפי לטובה.

ולפע"ר נראה ליישב רברי התוס', דלא תיקשי עלייהו ההוא דעירובין, דער כאן לא קאמרו התוס' אע"ג דמצוות אין צריכות כוונה בעל כרחו לא נפיק, היינו היכא רבירו לקיים המצוה אח"כ, כגון בלולב, רעתה מכון שלא לצאת, ולא יצא עתה בעל כרחו, כיון רבירו לקיים המצוה אח"כ, דהא מצוות לולב היא רק פעם אחת ביום ולא יותר, משא"כ במס' עירובין מיירי במצוות תפילין, דמרינא חייב כל היום בתפילין, וא"כ דרך משל אי ישב ולא הניח תפילין שעה אחת, שוב אין בירו למלאות חסרון זה, והוא מעוות שאינו יכול לתקן, דמה שיניח אח"כ היא מצוה בפני עצמה, דהא אותה שעה שהוא מניח תפילין הוא חיוב חדש, ואינו תשלומין מה שלא הניח שעה אחת, והוא פסידא דלא הרר, ומש"ה יוצא בעל כרחו, אבל בההיא רלולב, אם מכון שלא לצאת, אינו יוצא בעל כרחו, כיון ראינו חייב רק פעם אחת ביום, ובירו ליטול ולקיים המצוה אח"כ, לכן אינו יוצא בעל כרחו.

וכן ההוא ברבכות דפתח בחמרא, כיון רבירו לברך כראוי, אינו יוצא בעל כרחו, כמו בכל המצוות שיש בירו לעשות, שאינו יוצא בעל כרחו, דהא אינו מחויב לברך רק פעם אחת ביום, ואע"ג רבירך בדכה לבטלה, זה אינו לענין שיהא בעל כרחו, כיון רבירו לתקן, והוי דינו ככל המצוות, כיון שבירו לתקן אינו יוצא בעל כרחו, ודבר זה דהוי ברכה לבטלה ממילא בא.

עור נלפע"ר לומר, לפמ"ש במקום אחר, די"ל הא דמצות צריכות כוונה היא מדרבנן, ואח"כ מצאתי בספר פרי מגדים לאו"ח סי' ס' באשל אברהם ס"ק ג' שנסתפק בזה יע"ש, הכי נמי י"ל למ"ד דמצוות אין צריכות כוונה, רמדאורייתא אף אם כיוון בפירוש שלא לצאת יוצא בעל כרחו, כמו שבאמת ס"ל להרשב"א והרא"ה, הובאו רבריהם בבית יוסף א"ח סי' קפ"ט, והא דכתבו קצת פוסקים שאם כיוון בפירוש שלא לצאת דאינו יוצא, הוא מדרבנן, דהחמירו בזה, אבל לקולא לא אמרו, ומש"ה בבל תוסיף אף אם כיוון בפירוש שלא לצאת עובר בבל תוסיף, דהא מדאורייתא יוצא אף ידי מצוה כה"ג, אלא דחכמים החמירו, אבל אקילו לא אקילו לענין בל תוסיף, ולא קשה קושית הטורי אבן הנ"ל.

ועוד אפשר לתרץ דברי רבינו שמואל, שהביא (הר"ן) [רבינו יונה] ברכות סוף פרק קמא, די"ל לרבינו שמואל דיש לחלק בין חיוב דאורייתא לחיוב דרבנן, דרוקא בחיוב דאורייתא דאליים טובא, ודחמנא דמי חיובא עליו, יוצא בעל כרחו, אבל חכמים לא רצו לתקן גזירות שיהיה אליים טובא, שיהיה החיוב כל כך עד שיהא יוצא בעל כרחו, ורבינו שמואל יסבור דהבדלה דרבנן, כמ"ש המגן אברהם סי' רצ"ו בשם יש פוסקים.

עיינ בספר טורי אבן על ראש השנה דף י"ו (בפיסקא ד"ה תוקעין ומריעין כשהן עומדין) כתב וז"ל, גם עיקר דברי הרשב"א תמוהין לי, דמשמע דהמבטל

מצות עשה פעם אחת עובר בבל תגרע, והא דאינו עובר בראש השנה שחל בשבת הואיל ותקנת חכמים הוא, נמצא לדבריו להמבטל מצות עשה פעם אחת, מלבד שעובר בעשה עובר נמי בבל תגרע, א"כ למ"ד לאו שאין בו מעשה לוקין עליו, המבטל איזה מצות עשה מן התורה ילקח משום לאו דבל תגרע שעמה, וזה לא מצינו לאיזה תנא או אמורא דנימא הכי, עכ"ל.

ולפענ"ד ליישב, דהרשב"א ס"ל דגם בבל תגרע ליכא מלקות, שהרי הרמב"ם לא מנה בסנהדרין, כשמנה הלאווין דלוקה עליהו, לא מנה בכללם לאו דבל תוסף. ואף דהפרי מגדים (בפתיחה כוללת ח"א אות ל"ז) עמד בזה, מ"מ אטו מפני שנעלם מאתנו טעמו של הרמב"ם נחלוק עליו, וא"כ מאותו הטעם דאין לוקין על בל תוסף, הכי נמי אין לוקין על בל תגרע, ודו"ק.

בסוגיא דשופר של עולה

מהגאון מוה"ר משה סג"ל לעזוינגער אבד"ק ווייטצען זצ"ל⁽¹⁾

בספר מהר"ם מיינץ (סי' ט') הקשה על הא דאיתא במס' ראש השנה דף כ"ח ע"א, אמר רב יהודה בשופר של עולה לא יתקע ואם תקע יצא, מ"מ עולה דבת מעילה היא כיון דמעל בה נפקא לחולין, מתקיף לה דבא, אימת מעל לכי תקע, כי קא תקע באיסורא קא תקע, ומאי קושיא, הא מועל תיכף משעה שהגביה, וכמ"ש תוס' בקידושין (דף מ"ג ע"ב) ד"ה זה נהנה וזה מתחייב לא אמרינן, דבמעילה לא שייך לומר כן, דהחייב בא מיד בשעת הגבהה.

אמנם התוס' כתבו בקידושין דף נ"ה ע"א ד"ה אין מועל אחד מועל, דאין אדם מועל בהקדש כשהגביהו, רק כשהוא שוגג על ההקדש לבר, אבל ידע שאינו שלו, אבל אם ה' סובר שהוא שלו, אינו מועל, ומה"ט נזל אבן או קורה של הקדש לא מעל, וכדמוקי לה באבנים המסורת לגזבר, והגזבר לא נתכוון לגזלה אלא ליהנות ממנו וקסבר שהם שלו, עש"ה. ולפי סברת התוס' א"ש, דאיירי שקסבר שהוא שלו ולא נתכוון כלל לגזול, שאז אינו מועל בהגבהתו. רק דלפי"ז קשה, עכ"פ מנ"ל לרבא להקשות כן, ולאוקמוה בקסבר הלה שהוא שלו ולא ה' מתכוון לקנותו, ליתרץ ולימא שזה לא ה' יודע שהוא של הקדש, אבל יודע ה' שאינו שלו, וא"כ תיכף מעל בהגבהתו, וכשתקע שוב בהתירא תקע, ואמרתי לתרין, דכל הטעם דלא יצא אם תקע בשופר של שלמים, הנה בשאגת ארי' (סי' צ"ח), רצה לומר מצד טעמא דמצוה הבא בעבירה, אמנם הרשב"א כתב בטעמו, כיון דכל הנאתו אינו אלא במאי דנפיק ביה ידי תקיעת מצוה, אמנם אם לא יצא, אין לו הנאה של כלום, ולכך אמרו חכמים שלא יצא,

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קל"ו עמוד י"ז. — פלפול זה הועתק מעצם כתי"ק, והגיע אלינו מגנזי ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מוה"ר דוד צבי נוימאן נ"י מויען. טוב עין הוא יבורך.

וממילא אין לו הנאה ממנו, בכדי להצילו מירי איסור מעילה. וא"כ לפי"ז קשיא לכאורה, דכיון דמוקצה אסור ליהנות ממנו, כמו שאיתא במגן אברהם סי' תק"א ס"ק י"ב, ומהאי טעמא עצים שנשברו ביום טוב אין מסיקין בהם, וכתב במגן אברהם דטעמא משום שאסור לטלטלם, ואפילו לשורפם במקומם אסור, דמוקצה אסור ליהנות ממנו ע"ש. וא"כ תיקשי אמאי בשופר של עולה אמרינן ביה אם תקע יצא, נהי דכבר מעל, ומכי תקע בהתירא קא תקע, מ"מ נהי דאיסור הקדש אזיל מכיון שמעל ונפקא לחולין, מ"מ עכ"פ נשאר עליה כעודו ביו"ט האיסור הנאה מטעם מוקצה, שהרי איתקצי בין השמשות מטעם איסור הקדש, ומינו דאיתקצי בין השמשות איתקצי לכל היום כולו לרב יהודה, ורב יהודה אית לי' כר"י בשבת פרק כירה, גבי מטא שיחדה למעות, עש"ה. וכיון דסוף סוף עביר איסור בתקיעתו, אם אמרינן דיוצא בו, שנהנה מדבר מוקצה דאסור בהנאה, נימא בעולה ג"כ שלא יצא, וממילא לא עביר איסורא.

איברא דלא קשה מירי, דהא איירי שהוא שונג, דלא ידע שהוא של הקדש, וא"כ לא אקצי דעתו כלל בין השמשות ממנו, וליכא איסור מוקצה. אמנם עדיין תיקשי, לפי מאי דקיי"ל בהל' שבת סי' ש"ח סעיף ג"ב, מוקצה לעשירים הוי מוקצה, ואפילו עניים אינם מטלטלין, וכתב שם במגן אברהם ס"ק ע"ט וז"ל, שכבר הוקצה מדעתו של הבעל הבית, ולא בעינן שיהא מוקצה לכל, וכן אמרינן מפני שאסרה הכבר על עצמה בנדר נעשה מוקצה (ר"ן ספ"ג), ע"כ. וכיון שכן, דקיי"ל מוקצה לבעלים הוי מוקצה לכל העולם, לדעת הר"ן, ואפילו באם אינו מוקצה אלא מחמת איסור, א"כ אכתי תיקשי, נהי דהתקוע לא ידע שהוא של הקדש, ולא אקציה מדעתיה, מ"מ כיון שהבעלים שידעו בו שהוא של הקדש אקציהו מדעתיהו, ממילא הוי מוקצה לכל העולם.

אך יש לומר, עפ"י מה שהסברתי אני בטוב טעם, מ"מ דאמרינן דמוקצה לבעלים הוי מוקצה לכל העולם, והוא, דרש"י במס' ביצה דף ל"ז ע"ב ד"ה לאיסור מוקצה לא חששו, כתב רש"י וז"ל, אנן סהדי דכל אחד מקצי דעתיה מחלקו של חבירו. אמנם תוס' הקשו עליו וז"ל, וקשה דמאי יניקת מוקצה יש כאן, והלא חלק חבירו מותר לו לאכול אם נתן לו חבירו, דאמר לעיל משלחין ביו"ט בהמה חיה ועוף בין חיון בין שחוטין, ע"כ. אמנם יש ליישב דברי רש"י, רוודאי חלק חבירו הוא מוקצה לו, שכל אחד אקציה ואסיח דעתו מחלק חבירו, ואפילו הכי אם נותנו לו חבירו מותר לו, שכיון שהוא ראוי לחבירו, גם לו אינו מוקצה, דמירי רחוי לאדם אחד שוב ליכא מוקצה בגווה, כמו שאמרו שמותר לטלטל תרומה, רחויא לכתן, וא"כ מה"ט א"ש, דאם הוא מוקצה לבעלים, ממילא הויין מוקצין לכל העולם, דהא לשאר כל העולם הוי מוקצה, שהרי כל אחד הסיח דעתו ואקציה מחלק של חבירו, ולרד"י ג"כ לא חזיא, וא"כ לא חזיא לשום אדם, וכבר הארכתי בזה הרבה במקום אחד, וישבתי בזה כמה קושיות.

וא"כ לפי"ז אפשר לומר דהכא איירי בששנג בשל הקדש, וקסבר שהוא שלו, וא"כ לא אקציה דעתו כלל בין השמשות מזה השופר, ואע"ג דהבעלים

אקצוהו ממנו, מ"מ הא כל הטעם דמוקצה לבעלים מוקצה לכל העולם, היינו משום רכל העולם אקצוהו דעתייהו מחלק חבריהם שאינו שלהם, ולא עלתה על דעתם שיתן להם, משא"כ הכא שסבר שהוא שלו, וא"כ לא אקציה דעתו כלל בבין השמשות, ולא שייך לומר מוקצה לבעלים מוקצה לכל העולם, וכל זה א"ש אם סבר שהוא שלו, ולא אקציה דעתו כלל בין השמשות מזה השופר, אמנם אם ירע שהוא של אחרים, רק ששגג בהקדש, א"כ שפיר אקציה דעתו ממנו בין השמשות, כמו מכל דבר שהוא של חבירו, והוא אסור משום מוקצה, כיון דהוי ג"כ מוקצה לבעלים, וא"כ תיקשי אמאי יצא בשופר של עולה, לימא דלא יצא בכרי שלא יהנה באיסור מוקצה.

ויתיישב בזה קושית תוס' בובחים דף פ"ו ע"א ד"ה אתיא זריקה ושריתניהו למעבד ביה קתא דסכינא, והא דאמר בפרק ראווה ב"ד, שופר של עולה לא יתקע, פ"י רבינו דאיירי שהקדישו לדמי עולה ולדמי שלמים, מיהו לא ידענא מאי קשיא ליה, ומאי טעמא אפקיה ממשמעותיה לאוקמי בדמים, דהא איכא לאוקמי בפירש מחיים, או פירש קודם זריקה כל זמן שלא נזרק הדרם, ע"כ. ולפי מ"ש אפשר לומר, דאם כן לא הוי מוקצה לבעלים, כיון דלאחר זריקה היא מותרת, דכל שגמרו בידי אדם לא אמדינן מינו דאיתקצי בין השמשות, וכיון שאינו אסור משום מוקצה, א"כ לא מוכח מידי, דאיירי בסבר שהוא שלו, א"כ הדרא קושיא למקומה, מאי מקשי דבא, דילמא מיירי בירע שאינו שלו, ומעל תיכף בהגבהתו.

אמנם לפי מאי דקו"ל באו"ח סי' תקפ"ז סעיף ב', דהגזול שופר ותקע בו יצא, וכתב שם במגן אברהם ס"ק ד' הטעם שאין גזל בקול, וא"כ אפילו בירע שאינו שלו, ונוטלו לתקוע בו ולהחזירו אח"כ, לא עביר איסורא בהכי, דהרי אין גזל בקול, וכתב שם דמותר ליטול שופר של חבירו שלא מדעתו ולתקוע בו, אע"ג דמתקלקל קצת בתקיעתו, עש"ה במג"א. וכיון דלא עביר איסורא בהכי, ולא איתרע חזקת כשרות דיריה, אפשר לומר דאינו מועל בהגבהתו, מטעם דאיסורא לא נחא ליה דלוקני, והויין דברים שבלב, וא"כ פריך הגמ' שפיר אף אם איירי בירע שהוא אינו שלו.

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו המחיר הוא: שלשה ועשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת

כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

מכתב מהגאון מוה"ר אליהו חיים מייזל זצ"ל¹ אבר"ק לאדמו"ר

בשם ר', כ"ח אדר.

כבוד ידיד ר' ועמו, לפני שמש ינון שמו, צבי תפארת, צמרת אדרת, גולת הכותרת, הרב הגאון המפורסם, ערוגת הכושם, סיני ועוקר הרים, חריף ובקי, משנתו כעמר נקי, כ"ש מ' דוב בעריש נ"י מייזלש, אבר"ק ווארשא².

אחר"ש ואחרי הברכה הנאמנה.

הנסיון אשר יספיק ר' קווי אל החסד מהגומל למחכה לו, יחוש עתידות עם תורות גם יחד, לפלל פני איש החסד, להגיר מה אשר ייחל, גם לתאר טובו וחסרו, כי כהם יכילו שפתיו תורות, אבל כי לשוא יתפאר המתפאר להכיל תורות האדון גאון ישראל כת"ר שי', הלא אם לפי ערכו אם לפי טובו וחסדו, אין שפה אשר תכילם, אפס קצתו אף כי לא כולם, ואם לשפוך את לבבי לפני כסאו, למען יחזה בה את שאלתי ובקשתי, יורע צדיק נפש מתחנן לו, כי כל מעייני כל ישעי, אך חתני חביבי שי'³. אמנם לפלל פני האדון כפי אשר חובבתי אל החסד אשר עיני נשואות, הן משפט המעתירים יתוו תו ער אן מקוה נפשם, וכי במוט קרנם יחכו אך בתוחלתם זה, אך עלג שפתים כמוני, גם בזה לא אוכל להתפאר.

ומה אעשה איפו היום, בכנפי הדומי, אקריב הגיון לב, האדון גאון ישראל שי' כתבונתו, והיא מני ים רחבה, יארוג תחינתי ובקשתי, ועל דל שפתי הנה תפילתי, צוד ישראל יאריך ימיו גם שניו במילוי כל חפץ כנפשו הטהורה, ועיניו יחזו בהכונן הבירה, גם שם הי' יהי' כבודו לנו לאורה.

הלא כה עתירתי, מוקירו ומכברו כערכו, דו"ש וטובתו מקרב ולב, אליהו חיים מייזל חפ"ק פרוזנא

(1) גולד בחורש סיון שנת תקפ"א לפ"ק בעיר הארדאק לאביו הג"ר משה מייזל זצ"ל. כשהגיע לפרקו נשא אשה בת אחיו מוה"ר נחום מייזל מקפיטשעק. שימש ברבנות בק"ק דערעטשין, פרוזנא, ולבסוף בק"ק לאדמו"ר חוץ מגדולתו בתורה הי' מפורסם בכל רחבי המדינה על גורל מרת חסדו וטובו בחכמה ובתבונה. נפטר ביום י"ד אייר שנת תער"ב לפ"ק, ומנ"כ בעיר לאדמו"ר. — מכתב זה הגיע אלינו מגניזת ירדנו הרבני הנגיד הנכבד מוה"ר נתן כהנא נ"י. יתברך ממעון הברכות בכל טוב סלה.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס פ"ב עמוד י"ז.

(3) הוא הג"ר גבריאל סג"ל מו"ץ בק"ק לאדמו"ר, שהוסיף איזה שורות בשולי מכתב הלז. הוא בנו של הג"ר יהושע סג"ל מווארשא. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הג"ר רובעריש מייזלש אבר"ק ווארשא זצ"ל. ראשית נשיאתו היתה כאבר"ק שענדאווא, ואח"כ נתקבל למו"ץ בק"ק לאדמו"ר. נפטר ביום כ"א אלול תער"ב לפ"ק.

(מעבר לדרך)

והנני גם אני דו"ש כבוד אדמו"ר הרב הגאון הגדול המפורסם, נזר ישראל, תפארת הרבנים, עמוד התווך אשר בית ישראל נשען עליו, רבן של ישראל, כקש"ת מו"ה דובעריש מייזילש שליט"א, האבדק"ק ווארשא.

המוסר והיראה כאחר ילמדו לצעירים לבלום שפה במקום גדולים מהם, אף כי לפני רבן של ישראל אדמו"ר הגאון נ"י, אך כי בהציק עלי רוחי, לא אוכל דומה, אבל כי גם לדבר אין בי איל, ועל כן דברי קצרים. — ליחל מצוא חסד כת"ר נ"י, הנה באתי, ואם לפי ערכי הן קטונתי מהחסד אשר כבר עשה אדוני עמדי, אבל אם לפי טובו וחסדו רב לי לחכות, הלא מני ים רחבים, ומשנות עולם ארוכים, ואם זיק אחד מני רבבות אור כבודו יחל עלי, יזרח חשכי ויופיע נהרה, ותחי רוחי המעופפת על כנפי הראגה והפחר, המתבסמת להשיב נפש בזכרון שם כת"ר הגאון נ"י.

המתנפל לרגלי אדוני, צעיר תלמידיו,

גבריאל בא"א מו"ר הרב ר"י הלוי סג"ל

מכתב מהגאון מוה"ר שלום קוטנא זצ"ל

אבד"ק אייזענשטאט

בעזה"י. א"ש יום ד' בין כסא לעשור סתר"ה לפ"ק.

נמח"ט וכט"ס לראש אהובי וידידי הרב המאוה"ג הגאון אלוף וראש,

כש"ת מו"ה ארי' ליב ליפשיץ נ"י⁽²⁾, הוקם על לכל סבלי יראי

ה', ומקהלותם במדינתנו, ה' הטוב יחזקוה ויאמצוהו א"ס.

אחד"ש ואמירת כ"ט. נכספה גם כלתה נפשי לשמוע הודעה פרטיות,

בשורה טובה כי עלתה ארוכה גמורה רפו"ש למחלתו, כן יתן ה' אומר מבשר

צבא רב, לרבים המיחלים לתשועה ועתירים ומתפללים את פני ה'.

הנה עתה אבוא בבקשה נמרצה, איש ה' אצלי הרב המופלג בתו"י באמת

ובתמים, הרב דק"ק קאבערסדארף, והוא מקונן קינה ונהי, איך כי בקהלתו מרו בו

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קכ"ד עמוד נ"ג. — העתק ממכתב זה קבלנו מאת ידידנו האבדק היקר החשוב והנעלה מו"ה שמואל בנימין סג"ל לעפפער נ"י. יצו ד' אתו את הברכה.

(2) נולד בחודש אב שנת תקצ"ו לפ"ק לאביו הג"ר יצחק נתן ליפשיץ אבד"ק סאנטוב זצ"ל. בשנת תרל"ד לפ"ק נתמנה למלאות מקום אביו כאבד"ק סאנטוב, ואח"כ בשנת תר"ן לפ"ק נתיישב בעיר בודאפעסט, ונבחר לנשיא חברה שומרי הדת באונגארין. נלב"ע ביום ט"ו לחודש מרחשון שנת תרס"ה לפ"ק, (כחודש ימים אחר שקיבל מכתב זה), ומנ"כ בסאנטוב.

ר"ל, במה שלא ניתן להאמר, ולולא שמעתי מפיו, לא האמנתי, והאיש נאמן רוח וקרוב אל כבודו נ"י וממשפחתו. הנה הוא לא הסכים שהמורה והמלמד שמה, אשר נבחר מראשי הקהל, להיות בעל תפלת שחרית ותוקע בימים נוראים, והנה המרו את רוחו, ויבטאו בשפתם מעל ומרי, וייתיצב הרב לפני העמוד להתפלל פסוקי דזמרה, ולא מש מהעמוד, ועמדו עליו והכוהו מכה בלי חמלה, בהנשאו אותו, והוא עמד בדעתו, והניחוהו אח"כ, אבל פצעוהו פצע וחבורה, וביום ב' ר"ה התפלל הרב בביתו במנין, והבעל תפלה התפלל בביהכ"נ ותקע בשופר.

והנה הוא הרב גער בהם, ויראים המה עתה שילך בערכאות, והוא באמת מבקש רק ב"ד ישראל מרבני המחוז, ואני לא יכולתי [ליתן] לו עצה, רק מורא עולה על ראשו, שלא תגדל עוד יותר החילול השם, אמרתי שאכתוב אל ראשי הקאנצליא, שיכתבו לה"ג דלאקענבאך, הוא הסמוך ביותר, מרחק שעה קטנה, שילך הוא לקאכערסדארף, או יקרא אליו ראשי עם, עוד קודם יוה"כ"פ, וירצה ויפייס אותם שתהי' שלום והשקט במנוחתם, ויעבור עליהם יוה"כ"פ הקדוש ונורא בשלום, והנחת הריב, ואח"כ ישיבו ב"ד מרבני המחוז, וגם מראשי הקהלות הסמיכות הנבחרים, ויקבלו עליהם לקבל את הפסק שיצא מלפניהם. לזאת נפשי בשאלתי לעשות כן תיכף ומיד בלי איחור, ועוד חזון למועד להרחיב הדיבור. וכעת לא אוכל להאריך יותר, רק אברכהו מקרב לבי עם כל העומדים על ימינו, יעשו ככל האפשר, וה' יהי בעזרכם, ויפרוש כנפי הרחמים והחמלה על כל ישראל, וישמע תפלתם, ויגמור עלינו ועל כל ישראל טוב וברכה, ונזכה להרמת קרן התורה והיראה, על ישראל הדרתו ותפארתו עליהם. הכותב בלב נשבר ונדכא, ומצפה לתשועת ה', ומבקש ומתחנן שיכתבו לי מבעלי קאנצליא איזהו שודות תיכף ומיד, ויוריענו משלום מעכ"ת הרב נ"י, ממעמדו ומצבו, או"נ המכבדו ומוקירו,

הצעיר שלום קוטנא

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להרפים שום חידו"ת או אגדות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

במס' שבת דף ג' ע"ב, ובקידושין דף כ"ה

מהרב הגאון מוה"ר שאול ראזענבערג ז"ל⁽¹⁾

אבד"ק ראצפערט

בעז"ה. מש"ק אור ליום א' בא תרצ"ב לפ"ק, ראצפערטא יצ"ו.

שלום וכ"ט סלה לכבוד אהובי חתני הרב הגדול בתורה, החריף ובקי, משנתו קב ונקי, כקש"ת מוה"ה משה יהודא עה"ר שליט"א אב"ד גליל שארמאשאנ יצ"ו⁽²⁾.

יקרת מכתבך הגיעני, ושמחתי בדבריך מאד, כי מתוכו ראיתי שאתה מתחקה להבין דברי חז"ל על בודיין, ודין הניין לי. ואתחיל להשיב לך במאי רסיימת. מה שהקשית על דברי בעל המאור במס' שבת ד', שכתב בבעיא דרב ביבי הריב"ק פת בתנור אי מותר לדרותו בשבת קורם שיכוא לירי חיוב חטאת או איסור סקילה, וכתב הבעה"מ, דע"כ רד"י לאו מלאכה, ראי מלאכה היא, למה יתיר מלאכה בשביל מלאכה, יעו"ש. וקשיא לך, דדילמא הוי מלאכה, רק דמלאכת אפי"ה הוי ראורייתא, והוא צריך לגופו, אבל מלאכת רד"י שלא יעבור איסור ראורייתא, דהפת אינו ראוי לאכילה, והוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, ולא הוי רק איסור דרבנן, יותר מסתבר לרחות מלאכת רד"י, שלא יעבור על מלאכת אפי"ה.

וקושייתך באמת חמודה, אף ריש לרחות דבעה"מ ס"ל כר' יהודא, וכשיטת הרמב"ם דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עלי', א"כ גם מלאכת רד"י הוי ראורייתא, ומקלקל לא הוי, דהרי העיסה היא כמות שהיתה קורם שהריב"ק בתנור, רק מונע, שמא יהי' נתקן ע"י מלאכת שבת, אבל מנ"ל לבעה"מ לירוק מינה דרד"י לא הוי מלאכה, דילמא הוי מלאכה וס"ל לרב ביבי כרבי שמעון וכשאר פוסקים דס"ל מלאכה שאצל"ג הוי רק מדרבנן, ושפיר אתיא בעיא דרב ביבי.

ונלענ"ד, דהנה התוס' בד"ה קורם הקשו, וא"ת מאי בעיא היא זו אם התיירו לדרותה, פשיטא שלא ישמע לנו אם נאסור לו, ותיירץ ריב"א דאם לא התיירו לא מוחיב סקילה, כיון שמניח מלררות ע"י מה שאנו אוסרין לו עכ"ל, ועיי"ש בתוס' ישנים שביארו יותר דברי הריב"א. והנה אע"ג דרבדי התוס' אלו

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ס"ב עמוד י"ט.

(2) נולד בשנת תרנ"א לפ"ק לאביו הגאון מוה"ר שלמה זלמן עהרנרייך אבד"ק שאמלוי הי"ד. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הגאון מוה"ר שאול ראזענבערג אבד"ק ראצפערט ז"ל. בתחלה שימש כדומ"ץ בק"ק שאמלוי, ואח"כ נתמנה לאבד"ק שארמאשאנ. נרפסו אליו כמה תשובות בשו"ת לחם שלמה. נהרג עקה"ש ביום י"א לחודש סיון שנת תש"ד לפ"ק. הי"ד. — תשובה זו הגיעה אלינו מאת חתן בנו, ירדנו האב"ד החשוב היקר והנעלה מוה"ה יצחק ישראל ציטראנענבוים נ"י. זכות המצוה ינן בערו לנצח.

לא שייכים רק אם ידעינן כבר דרדוי' הוי רק מדרבנן, אבל אי רדיית הפת הויא מלאכה ראודייתא ל"ש דברי התוס', מ"מ נילף מדבריהם דאם רדוי' הויא מלאכה ראודייתא, רק אנו רוצים לומר דהרדוי' מותרת משום דהויא מלאכה שאצל"ג, ממילא ה' ראוי לדרות הרדוי', משום דהאפי' הויא איסור ראודייתא, והויא מלאכה שצדיכה לגופה, ושפיר קמיבעיא לי' לרב ביבי.

רק נלע"ד עפ"י מה שהעלה המנחת חינוך במצוה רצ"ח, לחלק בין מלאכת זריעה למלאכת אפי' ובישול, וכ"כ במוסד השבת גבי מלאכת זריעה, דבזריעה תיכף שזורע, אע"פ שלא נצמח עדיין, ואע"פ שליקט הזריעה מרם שנקלט, מ"מ חייב, אבל במלאכת אפי' או בישול, אי דדה הפת מרם שנאפה לא הוי מלאכה כלל, כיון דעיקר המלאכה נקראת רק על הגמר, אבל אם לא נגמר האפי' בשבת אינו חייב עלי' כלל, יעו"ש שקבע בה מסמורות.

ולפי"ז אם הרביק פת בתנור בשבת, עדיין לא עשה שום מלאכה כלל מראודייתא, רק בשעה שנאפה נעשה המלאכה, ועל הגמר הוא חייב. נמצא לפי"ז בהרביק פת בתנור ועדיין לא נאפה הפת, עדיין לא התחילה המלאכה כלל, ואם ירדה את הפת ע"י נכרי או קמן לא עשה כלום, ואם אינו מוצא מי שירדה אותו, והוא בעצמו אינו יכול לרדות משום ררדיית הפת הוי מלאכה, ואע"פ שהיא מלאכה שאצל"ל, ולא הוי מלאכת מחשבת, כמו כן אפיית הפת ג"כ לא הוי מלאכת מחשבת, כיון דאנוס הוא מלרדות הפת, מחמת מלאכה דרדוי', ואין שום חילוק בין מלאכת האפי' למלאכת הרדוי'. וא"כ שפיר קאמר הבעל המאור דאי רדיית הפת מלאכה היא, רק שאתה רוצה להתירה מחמת דהוי מלאכה שאצל"ל, כמו כן האפי', דעדיין לא התחילה כלל המלאכה, ופשיטא דאין דוחין מלאכה משום מלאכה, רק אי רדיית הפת לא הוי מלאכה, ואפי' הויא מלאכה, בזה שפיר קמיבעיא לי' לרב ביבי, אי העמידו חכמים דבריהם ולא התירו, וממילא לא יתחייב, או התירו הרדוי' לפי שאינה מלאכה כלל, וכיון שיכול לרדות ולא יתחייב, והוא לא רדה בלי שום אונס אזי יתחייב. וא"ש דיוק הבעה"מ, דאיך יתיר מלאכה אע"פ שהיא אצל"ג, בקום ועשה, בשביל מלאכה ע"י אונס בשב ואל תעשה, ובפרט דמלאכה שאצל"ג אפילו הוא פטור עלי', מ"מ חמור משאר איסורין דרבנן דשבת, כמש"כ הר"ן שבת דף צ"ד.

הגם רבנוף הדבר מה שהעלה המנחת חינוך דאפי' לא הוי מלאכה רק כשנגמרת, א"כ איך משכחת לה חיוב סקילה במלאכת האופה, מלבר מה שהקשו התוס' שם דהוי התראת ספק, וע"ז תירצו התוס' שפיר, אבל עדיין קשיא מסנהדרין ע"ז ע"ב, אמר דבא זרק חץ וסמנין בידו וכו' ואפי' הוא קדם ופוזרן פטור, דבעידנא דשרא ב' יכול להתרפאות הוי, יעו"ש. א"כ כיון דמן התורה מותר לרדות, א"כ כל אופה בידו לרדות, ותו לא תהי' מלאכה כלל, ואפילו לא ירדה, ג"כ יהי' פטור מסקילה, משום רבעידנא רהרביק פת לתנור בידו ה' לפטור את עצמו מסקילה על ידי רדוי'. ואולי באמת הכי פשיט לי' לרב ביבי התירו, כדי שלא יבוא לידי איסור סקילה, וכיון דהתירו הוי בידו, ותו לא יתחייב סקילה אפילו אם לא רדה, כיון שבידו לרדות. אבל אם לא התירו, אע"ג

רמה"ת מותר, כיון דאסרו רבנן, תו לא הוי בירו לפטור את עצמו מסקילה, הוי מתחייב, רק עכ"ז פטור משום דאנוס בתקנת חכמים, וממילא פטור בין התירו בין לא התירו, בן ררה ובין לא ררה. אבל מדברי התוס' ישנים שם לא משמע כן, וצ"ע בכל זה. ואולי יש לחלק עוד בין רוצח דאיכא כמה קראי למיפטרי, ממעטינן ג"כ הואיל ובירו לרפאותו, אבל בשבת לא מהני מה שכירו, רק אם באמת רדה הפת וביטל המלאכה לגמרי, וכן משמע שם דיש לחלק בין רוצח לשאר חייבי מיתות, כמבואר שם בתוס' בר"ה סתם, ודר"ק.

ואיירי דאיירי בהך עניינא אכתוב כאן מה שאמרתי לתרץ קושית הגרעק"א וצ"ל בחידושו, על מה דקאמר ברף ג' ע"ב, תפשוט דלא התירו יעושה. והקשה הנאון וצ"ל, ואי נמי תפשוט מי ניהא, והא ע"כ לא אמרינן דלא התירו אלא משום דמעשה הדיבוק כבר נעשה, ואיסור האפי"י קאתי ממילא בשב ואל תעשה, משו"ה לא אמרינן חטא באיסור קל בקום ועשה, לזכות להנצל מאיסור חמור בשב ואל תעשה, אבל כאן דאיסור חמור דזריקה יהי' ג"כ בקום ועשה, ראוי להתיר איסור קל כדי להנצל מאיסור חמור, וכמ"ש הריב"א לקמן בתוס' ד"ה וכו' אומרים, לחלק בכך.

ונלע"ד, דהנה לכאורה קשה על מש"כ התוס' לקמן דזה נקרא שב ואל תעשה, הא כתבו התוס' בשבועות י"ז ע"א בר"ה או אין צריך, דהיכא דתחלת העשיי' הוי ע"י מעשה, גם השהיי' נחשב כמעשה, ולמה כתבו הכא דהוי שווא"ת, רק דיש לתרץ דהתוס' קאי הכא אליבא דרב ביבי, ואיהו באמת פליג שם בשבועות אדרב אשי, וס"ל דאע"ג דתחלת העשיי' הוי ע"י מעשה, נקרא ג"כ לאו שאין בו מעשה, יעושה"ה בתוס'. על כן כתבו התוס' הכא שפיר אליבא דרב ביבי דהוי שווא"ת, אבל לדין דקיי"ל כרב אשי, זה לא נקרא שב ואל תעשה, כיון דתחלת העשיי' הוי ע"י מעשה, א"כ שפיר פריך הש"ס לדין תפשוט בעיא ררב ביבי, כיון דגם התם הוי נחשב מעשה ולא התירו, הוא הדין הכא לא התירו אע"ג דיעשה מעשה, אבל התירוץ הזה א"ש רק אי נימא כמ"ש המשנה למלך בפ"ג מהל' ביאת המקדש, דאף אם תחלת המעשה הוי בשוגג, ג"כ נקרא השהיי' כמעשה, ודר"ק.

ואגב אכתוב לך מה שאמרתי לתרץ קושית המהרש"א בתוס' בר"ה קודם שיבא, וא"ת והיכא אתו לידי חיוב סקילה, והא התראת ספק הוא, וכתב המהרש"א, קצת קשה אמאי לא הקשו כן בפשיטות אמתני' רכלל גרול, דחשב אופה בכלל ל"ט מלאכות, ואמאי, והא לא אתי לכלל חיוב סקילה, דהתראת ספק הוא. ונלענ"ד דאמתני' לא הוי מצי להקשות, דבלאו הכי התם הוי התראת ספק, כיון דמתני' אתיא גם אליבא דאיסי בן יהודה דס"ל דעל אחת מהן אינו חייב סקילה, כמש"כ התוס' דף ו' ע"ב בר"ה הא קמ"ל, וא"כ לא שייך סקילה במלאכת אופה, כיון דמספקא לן שמא זאת המלאכה היא שאינו חייב עלי' סקילה, על כן לא הקשו התוס' אמתני' דאבות מלאכות, אבל סוגיא דהכא ע"כ לא ס"ל דאיסי בן יהודה, דא"כ תיקשי מאי ראי' מיייתי מהוצאה שהיא מלאכה דודאי חייב עלי' סקילה, כמבואר ברף ו' ע"ב, למלאכת אופה שהיא ממלאכות דמספקא שמא אינן מהמחוייבין מיתת ב"ד, וקילא ממלאכת הוצאה, אלא ע"כ

דלא ס"ל כאיסי בן יהורא, והויא מלאכת אופה ג"כ מהנסקלין בודאי, ע"ז הקשו שפיר הא הויא התראת ספק, שמא יררה קודם שתאפה, ודו"ק.

ומה שנתקשית ברברי התוס' קידושין כ"ה ע"א, א"ל לאו המנונא אלא קרנונא, וכתבו התוס' בשם ר"ת, המנונא הוא דג חם, ואין כן אלא דג קר. מאי כוונת קר וחם, ובפרט מרגים, ועוד מ"ט לא שאל מיר, מה שמך, ובגוף דברי התוס' הובא גם בגליון הגמ' בשם הערוך כוונתם, יעו"ש. ולענ"ד נראה דרב המנונא נקרא שמו על שם רב המנונא סבא שהי' מפורסם בבבל, כמו שהי' רשב"י מפורסם בארץ ישראל, ומסתמא הי' צריך להתנהג במדותיו של רב המנונא סבא, ואחת ממדותיו מבואר בזוהר פרשת בלק דף קפ"ו ע"ב, דאמר ינוקא ברי' ובכל יומא רחסידי קדישין אזלין באורחא איהו שייעא אבתרייהו וכו' והשתא חמינא בכו דאבא לא חמא חמרא דלא טעין אבתרי' חמרא למסבל עולא דאורייתא וכו'. הרי מדדותיו של רב המנונא סבא הי' לשמש תלמידיו חכמים וגם לאחר שנסתלק מן העולם נשאר לו תורה שהי' מקיים מאמר חכו"ל במשנה אבות והוי מתחמם באורן של תלמידי חכמים, ומסתמא רב המנונא שנקרא על שמו גם הי' מתנהג במדה הלזו, ולפיכך שלח אותו רב חסדא לסבי דנוזניא לאמור להם דברי כבושין מדוע לא אזלו לפירקי' דרב חסדא להתחמם באורן של ת"ח, ולפי שהי' משמש תלמידי חכמים, וגדולה שמושה יותר מלימודה, הי' צריך לדעת כל מה שיריע רב חסדא רבו. ובזה הי' בטוח רב המנונא, שאם ישאלו אותו איזה שאלה גם כן יוכל לפשוט אותה, ואעפ"כ נעלם ממנו ולא ידע להשיב על שאלתם. וידוע דרב המנונא סבא הי' נקרא שמו כשם הדג שהוא נקרא נונא כמבואר שם בזוהר דף קפ"ז ע"א, אמר ינוקא אנא לא מסתפינא מעינא בישא דבר נונא רבא ויקרא אנא ונונא לא דחיל מעינא בישא דכתיב וידנו לרוב וכו', על כן נקרא המנונא, שהי' דג מתחמם באורן של תלמידי חכמים, על כן סבי דנוזניא לבתר רשאלו לו ולא ידעו להשיבם, הבינו שעדיין לא שימש ת"ח כל צורכו, שאלו לו מה שמו, שהבינו שמסתמא שלח להם תלמיד חכם שמתחמם באורן של תלמידי חכמים כדי להוכיח אותם על דלא אתו לפירקי' דרב חסדא, ואמר לו לאו המנונא את, שאתה דג, אבל לא חם, שאין אתה משמש ת"ח כל צורכו, אלא קרנונא, דג קר שמורה על עצלות, כי מי שאינו משמש תלמידי חכמים נקרא עצל כמו שאמר הלל הזקן לבני בתירה בפסחים ס"ו, עצלות שהיתה בכם שלא שמשתם שני גדולי הדור שמעי' ואבטליון, על כן שמך נאה לך קרנונא, כנלענ"ד פירוש דברי התוס', ואם שניתי ההי"ב [=ה' הטוב יכפר בערין].

ומה ששאלת מדוע לא השבתי על ענין הדגים⁽³⁾, אני כתבתי כבר בזה די, וראיתי כל תשובות אביך מחותני הגנ"י, ולא מצאתי בהם שום דחיי', ויודע אני

(3) היינו אודות התולעים הנמצאים בדגים הנקראים „קארפין“, אם מותר לאכול הדגים בלי בדיקה. עיין בזה בספרו שו"ת חמדת שאול ח"א סי' א', וח"ב סי' נ"ו (ובמפתח שם), ומש"כ על זה מחותנו הנאון משאמלוי הי"ד בספרו שו"ת לחם שלמה חיו"ד סי' ע"א (ובמפתח שם).

שהאמת אתי בזה, רק אין אני אומר קבלו דעתי, ויגיע כפיד כי תאכל אשריד ושוב לך.

והנה אנחנו ב"ה בריאים ושלמים, כה יתן ד' וכה יוסיף גם לכם ולבניכם, ותגדלו אותם כולם מתוך נחת והרחבה, כעתירת אביכם הדרו"ש באהבה רבה, הק' שאול ראזענבערג רב דפה"ק הנ"ל

בענין מצוה הבא בעבירה

בן ציון הכהן

אבר"ק סענפעטער

מח"ס שערי ציון ואבני ציון ג"ח

ברוקלין, ניו יארק

(תשובה לחכם אחד)

במרדכי סוכה פרק ג' (רמז תשמ"ז) כתב בשם רבינו אביגדור הכהן וז"ל, כשחל הושענא רבה להיות ביום אחד בשבת וקצצו עכו"ם ערבה בשבת והביאו כשרה ולא אמרינן מצהב"ע היא, דהא תנן אם מיעטן כשר ומיירי אפילו במזיד מדרתנן עבר וליקטן ופירש ריב"א דמתקן גמור הוא מה שנתקנו למצוה, ואיסורא דאורייתא הוי', [וכן דעת הרא"ש שבת (פרק י"ב סי' א') ומאירי שבת (דף כ"ט) דהוי מלאכה דאורייתא, דלא כתוס' שבת (דף ק"ג ע"א) סוד"ה לא צריכא וביומא (דף ל"ה ע"א) סוד"ה הני מילי וכו', דתיקון הדם הוי רק שבות דרבנן ולא מיפסל משום מצהב"ע], והוא הדין אם עשה עכו"ם שופר ביו"ט מותר לתקוע בו, וכן אתרוג ולולב שהובאו מחוץ לתחום בשביל ישראל מותר לישראל אחר לצאת בו, ואפשר כי גם לישראל שהובאו בשבילו מותר לצאת בו כיון שהוא דבר מצוה כדאמרינן פרק אלו עוברין (דף מ"ח) אין מביאין נסכים מן הטבל יכול לא יביא מן המוקצה אמרת מה טבל מיוחד שאיסור גופו גרם לו יצא מוקצה דלאו איסור גופו גרם לו אלא איסור דבר אחד, ועוד ראי' מגזל עצים וסכך בהם דלדברי הכל כשרה ולולב גזול נמי כשר בשני אע"ג שנעשה בו עבירה ואפילו גזלן עצמו יוצא בו, ואע"ג דבתמורה (דף כ') פרק אלו קדשים [לא ואלו קשרים פט"ו רשבת כש"ס ווילנא] אמרי', דולד תמורת אשם אין קרב אשם לפני כפרה ומפרש התם טעמא דאין אדם מתכפר בדבר הבא בעבירה, התם משום שעבירה נעשית ביד ישראל שעבר בלאו דלא יחליפנו עכ"ל. [העקתני כל דברי קדשו דנפק"מ לדברינו דלהלן].

והקשה מעכ"ת ע"ד השער המלך (פ"ח מלולב ה"ה) שביאר סברת המרדכי דלא הוי מצהב"ע משום דנגמדי העבירה קודם קיום המצוה [וכ"כ בשו"ת כת"ס או"ח (סי' קכ"ז), ושו"ת קול ארי' (סוס"י ק"ד)], וקשה הא המרדכי שם להלן הביא ראי' מגזל עצים וסכך בהם ולולב הגזול דכשר ביו"ט שני אע"ג שנעשה

בו עבירה ואפילו הגזלן עצמו יוצא בו, והכא ליכא למימר שקנאו כבר דלשון המרדכי לא נראה כן, ועוד רא"כ גם ביו"ט ראשון יוצא בו, ע"כ קושייתו העצומה. ומעכ"ת תי' דהמרדכי ס"ל דקיי"ל כשמואל סוכה (דף ל' ע"א) דלא אמרינן כלל דמצהב"ע לא יצא, וכשיטת בעה"מ סוכה (דף כ"ט ע"ב) דקיי"ל כשמואל דלא אמרינן מצהב"ע דלא יצא, וזהו שיטת רבינו אביגדור שבמרדכי הנ"ל, וכ"ת ציין לדברי הגאון רבינו משולם איגרא זצ"ל בספרו איגרא רמה עמ"ס סוכה (דף ל"ד ע"ב), שכתב באמת כן דשיטת רבינו אביגדור הנ"ל הוא כשיטת בעל המאור סוכה (דף כ"ט) דלשמואל לא אמרינן כלל דמצהב"ע לא יצא, וכן קיי"ל לפי שיטת רבינו אביגדור, עכ"ד מעכ"ת.

(א) הנה ראיתי באמת באחד מספרי הכללים (כלל מצהב"ע) שכתב כן שם דשיטת רבינו אביגדור הוא כשיטת בעה"מ דלא קיי"ל כלל דמצהב"ע לא יצא, והביא דברי האיגרא רמה סוכה (דף ל"ד) שכתב כן, ואינו תח"י לעיין שם, ומקודם אבוא ליישב מה שדקדק מעכ"ת נ"י בדברי השעה"מ (פ"ח מהל' לולב ה"ה), דלא כתב דהא דאמרינן דכשנגמר העבירה קודם קיום המצוה לא הוי מצהב"ע הוא שיטת הר"י בתוס' גיטין (דף נ"ה ע"א) ד"ה מאי טעמא וב"ק (דף ס"ז ע"א) ד"ה אמר עולא וכו' הובא בקיצור בתוס' סוכה (דף ל' ע"א) סוד"ה הא וכו' פלוגתת ר"ת ור"י בזה, ושיטת הר"י הוא כן, אך באמת רק בשו"ת כתב סופר או"ח (סי' קכ"ז) כתב דכלל זה תלי' בפלוגתת ר"ת ור"י ז"ל, ושאר אחרונים ושו"ת קול ארי' הנ"ל לא כתבו דתלי' בפלוגתתם. וי"ל לפי"מ שכתב הגאון ר"י ענגיל ז"ל בלקח טוב (כלל ג' אות ב') ד"ה ובחידושי, בהסבר דברי הר"י ז"ל דהיכא שקנה הלולב לפני קיום המצוה לא חשוב מצהב"ע, דהוא משום דהקנין עושה שינוי בנוף החפץ שהרי אנו רואין דשינוי רשות קונה בגזילה כמו שינוי מעשה ומוכח דשינוי הרשות חשוב שינוי בנוף החפץ, ועי' ב"ק (דף ל"ט ע"ב) ושם (דף מ' ע"ב) דרשות משנה ע"ש דאיירי לענין שור שהועד בהיותו ברשות אחד ואח"כ נכנס לרשות אחר דנסתלקה העדרתו וחוזר להחשב תם וע"כ דרשות משנה, הרי דהתחדשות הרשות עושה שינוי בנוף השור ויוכל להיות שאחרי השינוי הזה וכמו שהוא עתה לא ינח עוד וע"כ בטלה העדרתו, והביא עוד ראי' מערכין (דף ל"ג ע"ב) וזבחים (דף ז' ע"א) דשינוי רשות הוי שינוי בנוף החפץ.

והנה בירושלמי סוכה (פרק ג' ה"א) מבואר דטעמא דמצהב"ע הוא משום דאין קטיגור נעשה סניגור ע"ש, ודברי הירושלמי דלר' לוי הוי הטעם דמצהב"ע משום דאין קטיגור נעשה סניגור, הובא במלחמות ה' ר"פ לולב הגזול ע"ש (סי' י'). וכדברי הירושלמי הוא במדרש רבה פרשת אמור ד"ה ד"א ולקחתם לכם וכו', דלר' לוי טעם מצהב"ע הוא משום דאקנ"ס ע"ש, והנה בש"ס ר"ה (דף כ"ו ע"א) איתא דאין תוקעין בשופר של פרה משום דאין קטיגור נעשה סניגור שמוכיר חטא העגל ופריך והרי דם פרה (דקרב ולא חיישינן להכי) ומשני הואיל ואישתני אישתני עכ"ל הגמ'. ומבואר בזה דהיכא דגשתנה לא שייך אין

קטיגור נעשה סניגור, וועי' בע"ז (דף מ"ו ע"ב) יש שינוי בנעבד וכו' המשתחזה לקמת חטים מהו למנחות וכו' ועי' ביו"ד (סי' קל"ט סעיף י"ד) ואו"ח (סי' י"א ס"ח). וע"כ שפיר בקנאו תחלה רהוי שינוי רשות דהוא כנשתנה החפץ לית ביה תו משום מצהב"ע ע"ש, וא"כ דברי הר"י רבנקאו קודם קיום המצוה ל"ה מצהב"ע, הוא גדר אחר לגמרי מרכרי הפוסקים רבנגמר העבירה קודם קיום המצוה ל"ה מצהב"ע, דמסע דברי הר"י הוא משום דקנאו והוי שינוי רשות דהוא כמו שינוי בנוף החפץ כיון דרבנקאו ל"ש תו אין קטיגור נעשה סניגור ולית ביה תו משום מצהב"ע, אבל בלא קנאו דלא נשתנה שפיר י"ל דהוי מצהב"ע אף כנגמר העבירה קודם קיום המצוה, על כן לא כתב השעה"מ דהוא שיטת הר"י, רק דכתב מסברא כלל זה או דהיא שיטה אחרת מקדמונים וז"פ.

(ב) אמנם אף דרעת האגרא רמה הוא כן בשיטת רבינו אביגדור במדרכי, אך דעת השל"ה בכגרי ישע"ש על המדרכי הנ"ל לא נראה כן, שכתב שם לחלק לענין תמורה דמבואר בתמורה (דף כ' ע"א) אין אדם מתכפר בדבר הבא בעבירה והוא משום מצהב"ע, דשאני תמורה דעיקר העבירה היא בשעת הקרבת התמורה, וכ' וז"ל, משא"כ כלולב שבשעת לקיחתו לא מנכרא הגזילה ואיסור הגזילה כבר עבר, ונוטין דבריו לדברי השעה"מ דלא הוי מצהב"ע כנגמר העבירה קודם קיום המצוה, עכ"פ לפי"ד השעה"מ ושל"ה הנ"ל קשה קושיית מעכ"ת דמביא ראי' מגזל עצים וסכך בהם ולולב הגזול ביו"ט שני דליכא למימר שקנאו, דא"כ גם ביו"ט ראשון יוצא בו.

וי"ל דהנה מבואר בירושלמי שבת (פרק י"ג ה"ג) לענין קורע על מתו בשבת, תמן גופה עבירה ברם הכא הוא עבר עבירה, הובא בבית יוסף יו"ד (סי' ש"מ) דבאיסור תלוי בזמן לא אמרינן מצהב"ע, וועי' רי"ט אלגזי בכורות (פ"ח אות ס"ד) שו"ת רע"א (סי' קע"ד) תועפת ראם השמטות לאו"ח (דף כ"ג ע"ג) שו"ת כת"ס או"ח (סי' קכ"ז) ברכת אברהם פסחים (דף ל"ה) ושו"ת תורת חסד או"ח (סי' ל"א), וכתב בשו"ת תפארת יוסף או"ח (סי' י"ד) דהחילוק הוא דכיון דהיום גורם הוי רק איסור גברא, ולא שייך מצהב"ע רק באיסור חפצא, וכן כתב באתון דאורייתא (ריש כלל י') בסברת דברי הירושלמי ועי' בית האוצר להנ"ל (כלל קכ"ה), וועי' תוס' גיטין (דף ז' ע"א) ד"ה השתא כו' רא"ש תענית (פ"ד סו"י מ') וטו"ז חו"מ (סי' ר"ח) חילוק בין איסור גופו לאיסור שהיום גורם והיינו משום דהוי רק איסור גברא, והנה איסור עשה לכ"ע הוי רק איסור גברא, עי' בר"ן נדרים (דף י"ח ע"ב) כתב וז"ל שמצוה ושבועות שתייהן איסור גברא הן וחייל עלייהו איסור חפצא נדרים לבטלן עכ"ל, וועי' ישועות יעקב או"ח (סי' י"ג סק"ג) הובא בשו"ת השיב משה חו"מ (סי' צ"ט) והיא תשובת נכדו הגה"ק בעל ייטב לב זצ"ל. נמצא לפי"ז דגם באיסור עשה דהוי רק אנכרא לא אמרינן מצהב"ע, כמו באיסור לאו שהזמן גורם דל"ש מצהב"ע להירושלמי משום דהוי איסור גברא, ה"נ איסור עשה דהוי רק איסור גברא ל"ש מצהב"ע, והנה לכאורה בגזל הא רק בשעת הגזילה עבר על הלאו, ואח"כ איכא רק העשה דהשיב

את הגזילה ע"ש ובשעה"מ (פ"ח מלולב ה"ח), וא"כ קשה בירושלמי שבת (פי"ג ה"ג) שם שמחלק דבגול מצה הוי איסור גופו, משא"כ בשבת הוא עבר עבירה, והיינו דאיסור שבת התלוי בזמן והוי רק איסור גברא לא אמרינן בזה מצהב"ע, וקשה הרי גול נמי אף דהוי לאו, מ"מ הא הלאו עבר בשעת הגזילה ובשעת שאכל המצה עבר רק בעשה דוהשיב את הגזילה, ואיסור עשה הוי רק איסור גברא והוי כמו איסור שהזמן גודם דהוי דק איסור גברא דל"ש מצהב"ע, וזה קושיא נפלאה לפי"ד הנ"ל.

אך י"ל דהנה הרמב"ם ז"ל (פ"ו מהל' חו"מ ה"ז) פסק דאינו יוצא ידי חובתו במצה גזולה, והוא מהירושלמי הנ"ל דפסול מטעם מצהב"ע, והריטב"א ז"ל בסוכה (דף ל"ה ע"א) כתב דבגמרא דילן לא אדכרו האי כלל משום דלא משכחת לה, דסברי לה כדאמרינן בכתובות (דף ל' ע"ב) כיון דלעסיה בפומיה קנייה דלאו בר אהרוריה היא ואין לנגול אלא דמים, ותו ליכא בשעת הנאת גרונו ומעיו דעביר מצוה, לא משום לכם ולא משום מצהב"ע עכ"ל, אמנם במקור חיים (סי' תנ"ד) כתב דהכא הקנין בשעת האכילה דהלעיסה צורך אכילה הוא הוי מצהב"ע ושפיר פסק הרמב"ם כהירושלמי דאינו יוצא במצה גזולה ע"ש, והנה בנתיבות המשפט (סי' ל"ד סק"ה) כתב דאם גול מן הגולן והשני עשה שינוי עובר בלא תגזול דמעיקרא כשגול עדיין הגזילה של נגזל הוא ולא יצא רק מדרשותו דנגזל, דגול ולא נתיאשו הבעלים שניהם אינם יכולים להקריש זה לפי שאינו בדשותו, עי' ב"ק (דף ס"ה ע"ב) וב"מ (דף ז' ע"א) וכ"ר, ואח"כ כשעשה השינוי הרי עשה גזילה חדשה שהוציאו משל בעלים לגמרי, והוכיח כן מפירש"י ב"ק (דף ס"ה ע"א) ד"ה תברה, וכן מבואר בריטב"א כתובות (דף ל"ד ע"ב) בגנב וטבח דהטביחה הוי גניבה חדשה, וכ"כ בחירושי דע"א שם כתובות (דף ל"ד ע"ב) כהריטב"א, [בימיו עוד לא הי' נדפס הריטב"א עמ"ס כתובות]. וועי' בשו"ת אמרי משה (סי' ל"ב) הביא ראוי לדברי הנתיבות (סי' ל"ד) הנ"ל מדברי הרמב"ם (פ"א מגניבה הל' י"ד) ועי' שו"ת בי"צ או"ח (סי' צ"ט אות ו') וקובץ שיעורים כתובות (דף ל"ד ע"ב) שם בדברי הנתיבות ודלא כקצוה"ח (סי' ל"ד סק"ג).

ומעתה מיושב היטב דברי הירושלמי הנ"ל, דשפיר הוי במצה גזולה איסור גופו, ואף דגולו מקודם וכבר עבר על איסור לאו דלא תגזול, מ"מ הא כשאכל המצה ולעסיה בפומיה קנייה כדברי הריטב"א סוכה (דף ל"ה) הנ"ל, ומ"מ הוי מצהב"ע להרמב"ם, כיון דהקנין הי' בשעת האכילה דהלעיסה צורך אכילה היא והוי מצהב"ע כמ"ש המקור חיים (סי' תנ"ד) הנ"ל בדברי הרמב"ם, וא"כ בשעת אכילת המצה גזולה עבר עוד הפעם על לאו דלא תגזול דהוי גזילה חדשה לפי"ד הנתיבות (סי' ל"ד) וחי' רע"א כתובות (דף ל"ד) ועוד הנ"ל, וכיון דבשעת אכילת המצה הגזולה עבר בלאו דלא תגזול דהוי גזילה חדשה, שפיר הוי הלאו, איסור גופו" ושייך מצהב"ע. אך כ"ו במצה גזולה, אבל בגול עצים וסיכך בהם ולולב הגזול דבשעת ישיבת סוכה ונטילת הלולב כבר עבר על לא

תגזול ובשעת המצוה איכא דק העשה דהשיב את הגזילה, שוב ל"ה מצהב"ע, דהעשה דהשיב את הגזילה הוי כשאר עשה דהוי רק איסור גברא אם מבטלו ולא אמרינן בזה מצהב"ע דלא יצא, כמו באיסור שבת דל"ה מצהב"ע משום דהאיסור תלוי בזמן והוי רק איסור גברא, וה"נ באיסור עשה הוי רק איסור גברא במבטלו ולא אמרינן בזה מצהב"ע, ושפיר הביא המרדכי ראי' לרבריו דלא אמרינן באיסור התלוי בזמן מצהב"ע, מגזל עצים וסיכך בהם ולולב הגזול ביו"ט שני דלא הוי מצהב"ע, דהלאו גזול כבר עבר והעשה דהשיב את הגזילה הוי רק איסור גברא דל"א בזה מצהב"ע, כמו באיסור שבת ויו"ט דתלוי בזמן והוי רק איסור גברא דל"א ביה מצהב"ע דלא יצא, ומיושב קושית מעכ"ת כמובן, וזה נכון מאד בשיטת המרדכי דיל' רבעלמא באיסור גופו שפיר אמרינן דמצהב"ע לא יצא, רק באיסורי התלוי בזמן ואיסורי עשה דהוי איסורי גברא, לא אמרינן בהם מצהב"ע, ודו"ק.

(ג) ובררך זה י"ל רבדי הש"ס סוכה (דף ל' ע"א) דאמר ר' יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי דילפינן מצוה הבא בעבירה דלא יצא, שנאמר והבאתם את הגזול ואת הפסח ואת החולה גזול רומי' דפסח מה פסח לית ליה תקנתא אף גזול לית ליה תקנתא, לא שנא לפני יאוש ול"ש לאחר יאוש בשלמא לפני יאוש ארם כי יקריב מכם אמר דחמנא ולא רירי' הוא אלא לאחר יאוש הא קנייא ביאוש אלא לאו משום דהוה ליה מצהב"ע וכו', ופליגי דר' יצחק דא"ר יצחק בר נחמני אמר שמואל לא שנו אלא ביו"ט ראשון אבל ביו"ט שני מתוך שיוצא בשאול יוצא נמי בגזול, וקשה מאד הא לא מצינו פלוגתא רתנאי בזה אי אמרינן מצהב"ע, וכי שמואל פליג אתנא ד"ש בן יוחי וס"ל דלא אמרינן מצהב"ע.

וי"ל דהנה דעת הנמוקי' נדרים (דף י"ח) וריטב"א שם ושבועות (דף כ') נדר חל על כל איסורין כמו על שבועות, דאיסורין נמי איסור גברא כשבועות אבל נדרים הוי איסור חפצא, ועי' בחי רע"א יו"ד (סי' רט"ו סעיף ו') דהר"ן והרשב"א בתשו' (סי' תרט"ו) חולקין ע"ר הריטב"א וס"ל רכל איסורין הוי איסור חפצא, ופלוגתא ראשונים הוא אי כל איסורים שבתורה הוי איסור גברא או איסור חפצא, והנה בערך שי על יו"ד (סי' צ"ב) ד"ה בטו"ז וכו', כתב לפימ"ש הר"ן בנדרים (דף נ"ב) טעם דרבנן ס"ל מין במינו בטיל ולא ילפינן מרם הפד ושעיר דלא בטיל, דהתם דתווייהו שוין משא"כ איסור והיתר כיון שזה איסור וזה היתר חשוב אינו מינו, ולפי"ז י"ל דר' יהודה דלא מחלק בכך ס"ל רכל איסורי תורה אינן איסור חפצא רק איסור גברא כרבירי הריטב"א הנ"ל, ושפיר הוי שוין, אף דזה איסור וזה היתר כיון דהאיסור הוי דק על הגברא, ורבנן ס"ל רכל איסורין הוי איסור חפצא ולא הוי שוין ע"כ מין במינו בטיל לרבנן עכ"ד, וכ"כ בערך שי שם (סי' צ"ה ס"א) ד"ה בתוס', ועי' שו"ת תשורת שי (סי' תקס"ו) וכ"כ בשו"ת בית יצחק או"ח (סי' ב' אות ה') וביו"צ יו"ד ח"א (סי' קכ"ד אות ו') ועי' שו"ת לחם שלמה או"ח (סי' ו'), וא"כ לר' יהודה ליכא לחלק בין איסור

גופו לאיסור התלוי בזמן ובין איסור לאו לעשה, כיון דלדירי' כל איסורין הוי איסור גברא, ולרבנן דס"ל רכל איסורין הוי איסור חפצא שפיר יש לחלק כדברי הירושלמי דבאיסור התלוי בזמן דהוי רק איסור גברא לא אמרינן מצהב"ע וכן באיסורי עשה וכן"ל.

והנה מבואר בר"ש במס' טבול יום (פ"ב משנה ג') דר' שמעון ס"ל כר' יהודה דמין במינו לא בטיל והובא בשו"ת חת"ס או"ח (סי' קל"ז), [ולכאורה קשה ע"ז מש"ס נדה (דף מ"א ע"ב) ועי' תוס' רע"א מנחות פ"ג (אות כ"ח) שו"ת מהר"ם שיק או"ח (סי' רס"ב) מלא הרועים (מע' מב"מ אות י"ד) ושו"ת מהרש"ם ח"ה (סי' ס"ב) וצ"ע], וא"כ לר"ש כל איסורין הוי איסורי גברא וליכא לחלק לדירי' בין איסור גופו לאיסור התלוי בזמן דהוי רק איסור גברא ולא אמרינן מצהב"ע, או איסורי עשה דהוי רק איסור גברא ולא אמרינן מצהב"ע, דהא לר"ש כל איסורין הוי איסורי גברא ושפיר קאמר לר"ש מצהב"ע דלא יצא בכל התורה דילפינן מגזול דומי' דפסח, אבל לרבנן דס"ל מין במינו בטיל וכל איסורין הוי איסור חפצא, שוב י"ל כדברי הירושלמי דאיסור התלוי בזמן דהוי רק איסור גברא וכן איסורי עשה דהוי איסור גברא לא אמרינן בזה מצהב"ע דלא יצא, ושפיר קאמר ר' יצחק בר נחמני אמר שמואל דביו"ט שני יצא בגזול דל"ה מצהב"ע, כיון שכבר גזלו ובשעת נטילת הלולב דהוי רק איסור עשה דוהשיב את הגזילה אשר גזל, ואיסור עשה הוי רק איסור גברא דלא אמרינן ביה מצהב"ע, וזה נכון ודו"ק.

אמנם יש להעיר על דברינו, דהא מבואר בפסחים (דף כ"ט ע"ב) וע"ז (דף ע"ג ע"ב) רב ושמואל דאמרו תרווייהו כל איסורין שבתורה במינן במשהו שלא במינן בנותן טעם, וא"כ לשמואל דמין במינו לא בטיל צ"ל ג"כ דס"ל כל איסורין הוי איסור גברא לפי"ד הבי"צ וערך שי הנ"ל, והכא בסוכה (דף ל') ר' יצחק ב"ג אמר שמואל קאמר דביו"ט שני יצא בגזול ול"ה מצהב"ע, ולפי דברינו הנ"ל הא משום דבשעת נטילת הלולב הוי רק עשה דוהשיב את הגזילה ובעשה דהוי איסור גברא ל"ש מצהב"ע, וקשה הא לשמואל דס"ל מין במינו לא בטיל הרי כל איסורין הוי איסור גברא, וליכא לחלק בין עשה לל"ת.

אך י"ל דהנה בריטב"א ע"ז (דף ע"ג) שם כתב לרלב ושמואל דס"ל מין במינו במשהו, ל"ה רק מדרבנן, דלא כהר"ן פסחים (דף כ"ט), וראיתי בספר בית אל (לאביו של הגאון בעל שו"מ) כהל' חמץ כתב דלרב דגזר מין בשאינו מינו אטו מינו ס"ל דמן התורה מין במינו לא בטיל, אבל שמואל ס"ל דמה"ת מין במינו בטיל רק מדרבנן לא בטיל לכך לא גזר מבשא"מ אטו מינו ע"ש, וכ"כ הר"ן לענין דשיל"מ דלא גזרו מבשא"מ אטו מינו כיון דדבר שיש לו מתירין הוי רק מדרבנן, ולפי"ז לשמואל דמין במינו מה"ת בטיל, שפיר י"ל דס"ל כל איסורין הוי איסור חפצא, ובבי"צ וערך שי שם כתבו כן רק לר' יהודה דמין במינו מה"ת לא בטיל, דכל איסורין הוי איסורי גברא, ולשמואל שפיר י"ל דאיסורין הוי איסור חפצא, וא"כ בעשה דהוי רק חיובא דגברא לא אמרינן מצהב"ע, וא"ש דברינו.

בענין סמיכה שהייה וחזרה

יצחק זעקיל הלוי פאללאק
מגיד שיעור בכולל דחסידים באכוב
אנטווערפן, בעלגיע

הרי"ף בריש פרק כירה (שבת ל"ו ע"ב) פסק, דהלכה כחכמים דלשהות תנן ואסור לשהות ע"ג כירה שהוסקה בגפת שאינה גרופה וקטומה, וראיותיו הם, (א) משום דברך ל"ו ע"א, איבעיא להו מהו לסמוך לה, תוכה וגבה הוא דאסור אבל לסמוך שפיר דמי או דילמא לא שנא, ומדאמרינן תוכה וגבה הוא דאסור, שמעינן דאסור לשהות ע"ג כירה שאינה גרופה וקטומה, (ב) דהא אסקינן לבעיין מאי הוי עלה, ת"ש כירה שהסיקוה בגפת ובעצים סומכין לה ואין משהין ע"ג אא"כ גרופה וקטומה וכו', אלמא דהכין היא הלכתא עכ"ל. וברא"ש וברז"ה וברמב"ן במלחמות שם מכואר, שהיה להרי"ף עור ראיה, ממה דפשטינן מברייתא דב' כירות המתאימות דאיירי בשהייה, מכואר משם שגם האיבעיא היתה בשהייה, עיי"ש.

והנה בתוס' (שבת ל"ו ע"א ד"ה מהו), ביארו בעיית הגמרא דמהו לסמוך, דמיבעיא באינה גרופה, ואם מתניתין לשהות תנן, קא בעי להשהות ולהחזיר, ואי להחזיר תנן, ושרי להשהות אפילו תוכה וגבה בעי להחזיר עיי"ש, ומכואר שנחלקו על הרי"ף בתרתי, חדא שבעיית הגמרא מיתוקמא אפילו למ"ד להחזיר תנן, ותו, דאפילו אם בעיית הגמרא היא בלשהות ולסמוך מערב שבת, הוא הדין בלהחזיר ולסמוך. והנה בר"ן שם ביאר את החולקים על הרי"ף, שדעתם ראע"פ שבנוגע לעל גבי כירה, חמורה חזרה משהייה, מ"מ לגבי סמיכה כי הרדי נינהו עיי"ש, ומיניה נלמד שהרי"ף משוה סמיכה לכירה, לעל גבי הכירה, וכשם שבעל גבי הכירה חזרה חמורה משהייה, ה"ה לגבי סמיכה שחזרה חמורה, ואין ללמוד להתיר בה חזרה מהיתר שהייה בסמיכה. ובמגן אברהם (סי' רנ"ג ס"ק ה') כתב, דלדעת הרמב"ם (פ"ג מהל' שבת), והרי"ף הנ"ל, חזרה בשבת אסורה בסמיכה, וביאר שם הרגול מרבב, דכוונתו לסמיכה תחילה. אבל הגרע"א דעתו שכונתו לחזרה וז"ל, כוונת המג"א דלהך דעה דלא קי"ל כחנניה, וזהו שיטת הרי"ף, והוכיח כן מדבעי לן מהו לסמוך, הרי דשהייה אסורה, וביאר הר"ן רס"ל להרי"ף דאם איתא דהאיבעיא בלהחזיר, איך פשטינן מברייתא דב' כירות מתאימות, הא התם מיירי בשהייה, ודלמא חזרה חמיר עיי"ש, א"כ קיימא הדין דחזרה אסורה בסמיכה, עכ"ל. ובנו"כ תמחו על דבריו הק', חדא עמ"ש"כ דברייתא דב' כירות המתאימות מיירי בשהייה, וע"ז הקשה בביאור הלכה (שם), דהא סיפא דהך ברייתא מיירי בחזרה, וגם הביא בביה"ל ראיה מתוס' שגם אם מיבעיא לפי מ"ד להשהות תנן, קא מיבעיא הן להשהות ולסמוך והן להחזיר ולסמוך, ומוכיח הביה"ל מתוס' על הרי"ף. ותו קשה מה שכתב דהרי"ף הוכיח מברייתא דב' כירות המתאימות, דהא לפנינו ברי"ף ליכא דאיה זו. גם מה שהביא מהר"ן צ"ב, הא לפנינו ליכא שום ביאור בר"ן על הראי' של ב' כירות המתאימות.

כרם לפי מה שנתבאר, נראה שדברי הגרע"א לכאורה ברורים בשיטת הרי"ף, ומלבד מה שהבאתי לעיל מהר"ן ביאור מחלוקת הרי"ף והחולקים עליו, אקדים עוד את לשון הרז"ה, כשהביא בין ראיות הרי"ף הא רב' כידות המתאימות, כתב וז"ל, ודקא מייתנין עלה מברייטא דשתי כידות המתאימות משהין ע"ג גרופה וקטומה, ורחינין לה דילמא שאני התם דכיין דמדליא שליט בה אוירא וכו' עכ"ל, ומשמע שלמד דראיית הרי"ף היא מכח דחוי הש"ס, ולא ביאר האיך מוכח מהתם דמיבעיא למ"ד לשהות תנן, ובפשטות כונתו היא, דאת"ל דמיבעיא למ"ד להחזיר תנן אז הו"ל לרחות באופן אחר, דהיינו דהאי ברייתא מיירי בשהייה, ומדלא דחי הכי, משמע דמעיקרא מיבעיא למ"ד לשהות, ולכן כיון דגם הברייתא מיירי בשהייה, הוצרך לרחות באופן אחר, דשאני התם דמדליא, (כעין מה שביאר במלחמות שם ראיית הרי"ף מברייטא דסומכין, שלא דחינין מאי סומכין, סומכין בשהייה עיי"ש), ונלמד לנו מזה דלדעת הרי"ף סיפא דהברייתא של שתי כירות המתאימות דקתני ובית הלל אומרים אף מחזירין, לא מיירי דומיא דרישא בב' כירות המתאימות, אלא בכירות דעלמא, וכמש"כ שם במאירי, ולכן היה אפשר לרחות דהברייתא מיירי בשהייה בסמיכה ולא בחזרה, ובאמת במלחמות שם כשדן על השגות הרז"ה על הרי"ף, תמה למה לא השיגו מהסיפא דקתני ובית הלל אומרים אף מחזירין, דמבואר דאף חזרה שרי בסמיכה, עיי"ש. ברם אדרבה נלמד משתיקת הרז"ה, שגם הוא למד דסיפא דהך ברייתא מיירי בכירות דעלמא, ולא דומיא דרישא בב' כירות המתאימות, וכמש"כ ברי"ף ובמאירי, (וכן הוא בספר תהלה לדוד באו"ח סי' רנ"ג), ולכן לא השיגו משם, ובדעת הרמב"ן במלחמות שם חזינו שסובר דהסיפא מיירי דומיא דרישא בב' כירות המתאימות, ודו"ק.

ונבוא עתה לביאור דברי הגרע"א, דהנה מה שהביא בשיטת הרי"ף הראי' של ב' כירות, אף שלפנינו ברי"ף ליתא, בדור שכונתו למה שהביאו הראשונים הנ"ל בשמו דאי זאת, ומה שהביא מהר"ן, אעתיק את לשון הר"ן על דאית הרי"ף מת"ש סומכין, שביאר הר"ן דהחולקים על הרי"ף סוברים דאף שהברייתא היא לפי מ"ד לשהות תנן, הכי נמי למ"ד להחזיר תנן שרי לסמוך בחזרה, דאע"ג דחמיר איסורא להחזיר טפי מאיסורא דלשהות וכו', אפשר דס"ל לתלמודא דלענין סמיכה כי הדרי נינהו, וליכא לאפלוני בינייהו, והבאנו דנלמד מדבדיו שלהרי"ף גם לענין חזרה בסמיכה, חמורה חזרה משהייה, ולפי דרכו, ביאר הגרע"א את דאית הרי"ף מב' כירות המתאימות, דהו"ל להש"ס למירחי דשאני התם דמיירי בשהייה, ולהרי"ף אין ללמוד חזרה בסמיכה משהייה בסמיכה, ומירחי באופן אחר, דשאני התם דמדליא, משמע דמעיקרא מיבעיא למ"ד לשהות תנן, ולכן לא היה יכול לרחות דק בדרך זה, וכמו שביארנו לעיל כן בדברי הרז"ה, ודו"ק.

ומה שתמה בביאור הלכה, דבסיפא רב' כירות מבואר שגם חזרה בסמיכה שרי, ומסתייע מהרמב"ן במלחמות שם, נתבאר שאדרבא מהרמב"ן שם מבואר שהרי"ף למד דהך סיפא בכירות דעלמא, ולא דומיא דרישא, והגרע"א אויל

בשיטת הרי"ף, ולא ברעת הרמב"ן. (ובחזון איש סי' ל"ז אות כ"ב, כתב ליישב דברי הגרע"א, שסובר דריחוי הש"ס רשאני ב' כידות דמרלא, קיימא אף למסקנא, ולא כמש"כ בביה"ל דלמסקנא אזיל הריחוי, עיי"ש. ברם לפמשנ"ת א"צ לזה, כי בלא"ה שיטת הרי"ף מבוארת, כמש"כ המאירי דהך סיפא מיירי בכירות דעלמא, וכמשנ"ת מראיתו משם). ומה שהביא בביה"ל סמוכין לדרידה מתוספת, לכאורה צע"ג, שהרי הגרע"א אזיל לפי ביאור הרי"ן, ולדרידה כל נקודת המחלוקת היא אם גם בסמיכה אמדינן דחמורה חזרה משהייה או לא, ורעת הרי"ף היא שגם בסמיכה חמורה חזרה, ועל זה גופא חולקים תוס' שהשוו לגבי סמיכה, שהייה לחזרה, וא"כ דעתם כהחולקים על הרי"ף, והאיך הוכיח בביה"ל מינייהו על שיטת הרי"ף, ועכ"פ זכינו שאם כי הגרע"א קיצר מאוד בלשונו הזהב, אבל שיטתו ברורה ומוכחת, ודו"ק.

וכר נעין נראה שמלבד מה שהרי"ף בוראי חולק על תוס' כיון שמשוה סמיכה לרין על גבה, וסובר דבשניהם חמור חזרה, בלא"ה אין להוכיח מתוס' על ראשונים אחרים, ואפשר את שיחתי בעזהשי"ת, בהקדם טעמי איסורי שהייה וחזרה. דהנה איסור שהייה, טעמו משום שמא יחתה בנחלים, אבל בחזרה נחלקו רבוותא בטעם איסורו, ושיטת רש"י (שבת ל"ז ע"ב) והר"ן (ריש פרק כידה) הוא, דאיסור משום דמחזי כמבשל, וכן נקט לדינא במשנה ברורה (סי' רנ"ג ס"ק ל"ז), אבל בספר הישר לר"ת (הביאו בשעה"צ שם ס"ק ל"ז), כתב דחזרה אסורה משום דכשנוטלה מן האש פעמים שמצטננת קצת, וחיישינן שמא יחתה בחזרתו עיי"ש, וכן נקט לדינא בשו"ע הרב שם.

וכן יש להוכיח ברעת תוס' במס' שבת ל"ח ע"ב (ד"ה פינה), בהא דמיבעיא שם, פינה ממיחם למיחם מהו להחזיר, והקשו מגמרא דף נ"א ע"א דפשיטא להש"ס שפינה ממיחם למיחם שרי בהטמנה, ותירץ ר"ת דהכא במיחם אחר שהוא קר, יש לחוש דילמא אתי לחתויי, אבל נבי הטמנה שרי טפי כשהוא קר, דבחיטוי מועט לא יועיל עכ"ד. ובספר שפת אמת (שם) תמה עליהם למה כתבו שחזרה אסורה מטעם שמא יחתה, הא איסורו משום מיחזי כמבשל, וכזה מיחם שני מיחזי טפי כמבשל, משא"כ בהטמנה שאיסורו שמא ירתיח, א"כ כשפינה למיחם שני תו לא חיישינן שמא ירתיח עכ"ד. ברם שיטת התוס' היא, דחזרה אסורה ג"כ משום שמא ירתיח, דהיינו שמא יחתה, ור"ת בתוס' הוא לשיטתו עם מה שכתב בעצמו בספר הישר, וזכינו ששיטת התוס' היא דלא כהר"ן הנ"ל. (ואגב, במגן אברהם (סי' רנ"ג ס"ק כ"ו), ובתוס' שבת (שם), ובשו"ע הרב הנ"ל, סתמו לגמרי שחזרה אסורה משום שמא יחתה, ובספר אנלי טל (מלאכת האופה סי' כ"ב אות ג') תמה עליהם, דמנא להו לומר אחרת מהכתוב בר"ן, ומתרץ דכיון דקיי"ל רסגי בקטימה כל שהוא, וכן נקטינן דקטמה והובערה דינה כקטומה, משום דסליק דעתו מלחתות, א"כ ע"כ אין הטעם משום דמיחזי כמבשל ע"ש. ולכאורה יש להביא עוד ראיה, ממה דמבואר בגמרא (ל"ז ע"ב), והובא לדינא בביה"ל (סי' רנ"ג), דכירה שהוסקה בקש ובגבבא שרי בה חזרה,

אף אם אינה גרופה וקטומה, ובשלמא אם איסור חזרה הוא משום שמא יחתה מובן, דבקש ובגבבא ליכא חשש של שמא יחתה, אבל אם האיסור הוא משום מיחזי כמבשל, למה שרי בה חזרה. ולפמש"נ הרווחנו שמלבד ראיותיו, לק"מ על המג"א וסיעתו למה סתמו דלא כהר"ן, כי הורו כר"ת בתוס' ובספר הישר). נחזור לעניינינו שנתבאר דרעת התוס' היא דחזרה אסורה משום שמא יחתה כמו בשהייה, ולפ"ז י"ל דאף דעל גבי הכירה חמורה משהייה, סברי תוס' מדרעתם דלגבי סמיכה כי הרדי נינהו, ואם סמיכה שרי בשהייה, סוברים תוס' דהיינו משום דלא מועיל לו חיתוי, דלכן לא חששו שמא יחתה, וא"כ ה"ה לגבי חזרה, אבל להר"ן ודעימי' שסוברים דחזרה אסורה משום מיחזי כמבשל, א"כ אין שום ראיה משהייה בסמיכה, לחזרה בסמיכה, כי י"ל דאמנם לא חששו לשמא יחתה בסמיכה, אבל אולי איכא מיחזי כמבשל וחזרה אסורה. ומתבאר לן שמלבד מה שאי אפשר להוכיח מתוס' לשיטת רי"ף, מכח מה שגם לגבי החשש של שמא יחתה י"ל שסובר הרי"ף שחזרה חמורה גם לגבי סמיכה, אם נימא דרעת הרי"ף היא כהני ראשונים שחזרה אסורה משום מיחזי כמבשל, אז בלא"ה מובן מה שסובר הרי"ף שאין ללמוד חזרה בסמיכה משהייה בסמיכה, כי תרי טעמא נינהו, ואין ראיה ממה שלא חששו שמא יחתה, דליכא איסורא של מיחזי כמבשל, ועכ"פ נתבאר שתוס' הם לשיטתם, ואין להוכיח מהם על שאר ראשונים, בין אם הם סוברים דחזרה אסורה משום שמא יחתה, כי אולי דעתם שגם בסמיכה חמורה חזרה, וכל שכן אם דעתם דחזרה אסורה משום מיחזי כמבשל, שאין לדמות חזרה לשהייה. ובאמת דבר זה לכאורה צ"ע על הר"ן, שכתב דהחולקים על הרי"ף סוברים דלגבי סמיכה, שהייה וחזרה כי הרדי נינהו, דלכאורה הר"ן הוא הסובר לקמן שחזרה אסורה משום מיחזי כמבשל, וא"כ האיך הבין את החולקים על הרי"ף שייסברו דחזרה נלמדת משהייה. והעירוני דיש לתרץ כמו שכתב בספר שפת אמת (שם), דסמיכה אינה מועיל להתבשל, ולא מיחזי כמבשל עיי"ש, ולפ"ז י"ל, דסברי הני חולקים דאם לא מועיל חיתוי, אז גם אין דרך לבשל הכי, וממילא נפשט דליכא בסמיכה משום מיחזי כמבשל, ודו"ק.

פני' דחופה

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם כמוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

עולת שבת בשבתו

כי תבא

במדרש (הובא בספרים) וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזאת, זהו מיתת צדיקים. וי"ל הכוונה עפ"י מה שכתב הגאון מהר"ל מפראנצ'ל בספרו גבורות ד', רתורה שבכתב נכתבה לפי בחינת השי"ת, ותורה שבעל פה ניתנה לנו לפי בחינתנו והשנותינו. והנה ידוע מה שאמרו רז"ל במס' מו"ק (כ"ה ע"ב) שהקב"ה שש ושמה בבוא אליו נפש נקי וצדיק, ובזה"ק נקרא יום מיתת הצדיק, יומא דהילולא, כי למעלה בשמים יש שמחה, אמנם לפי השגת בני אדם, מיתת הצדיק היא אכידה רבה ומכה גדולה שאין כמוה. נמצא לפי"ז, דמאחר שהתורה לא נכתבה לפי השנותינו, כי אם לפי בחינת השי"ת, אי אפשר לחשוב מיתת צדיקים בין המכות, שהרי לפי בחינת השי"ת היא שמחה גדולה בבוא אליו נפש נקי וצדיק. לזה אמר המדרש, וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזאת, זהו מיתת צדיקים, כי בתורה שבכתב אי אפשר לחשוב מיתת צדיקים בין המכות.

(הגאון מוה"ר יוסף ענגיל ראב"ד ק קראקא זצ"ל)

וילך

ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל שימה בפייהם למען תהי' לי השירה הזאת לעד בבני ישראל, כי אביאנו אל הארמה, הנה אחר תיבת הארמה, יש פסיק, וי"ל רבא להורות, דהני תיבות כי אביאנו אל הארמה, מקושרין להפסוק שלמעלה. והוא עפ"י מה דאיתא במס' עירובין (ג"ד ע"ב) רבי עקיבא אומר מנין שחייב אדם לשנות לתלמידו עד שילמדנו, שנאמר ולמדה את בני ישראל, ומנין עד שתהא סדורה בפייהם, שנאמר שימה בפייהם. ואיתא במדרש שוחר טוב (משלי י') אמר רבי ישמעאל בוא וראה כמה קשה יום הרין, שעתיד הקב"ה לרון את כל העולם כולו בעמק יהושפט, וכיון שתלמיד חכם בא לפניו, אומר לו כלום עסקת בתורה, אמר הן, אומר לו הקב"ה הואיל והודית, אמור לפני מה שקרית ומה ששנית, מכאן אמרו כל מה שקרא אדם יהא תפוס בידו, ומה ששנה תהא תפוס בידו, שלא תשיגהו בושח וכלימה ליום הרין, ע"כ. וזשה"כ, ועתה כתבו לכם וגו' ולמדה את ישראל שימה בפייהם, כל' שתהא שגורה וסדורה בפייהם כמבואר בגמ' הנ"ל, והתועלת היא, למען תהי' השירה הזאת לעד בבני ישראל כי אביאנו אל הארמה, כל' כשיגיע עתו של האדם להפרד מן העולם, וגופו יבא אל הארמה ונשמתו תעלה לשמי מרום, אז יהא תפוס בידו כל מה שקרא ושנה, ולא תשיגהו בושח וכלימה ליום הרין, וכאז"ל (פסחים נ' ע"א) אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו.

(הנה"צ מוה"ר מאיר יהודה שפירא אב"ד ק בוקאווסק זצ"ל²)

(1) הובא בשמו בספר דבש וחלב (קראקא תרע"א) עמוד רצ"ו.

(2) הובא בשמו בספר בני אהרן (לכוב תרפ"ו) דף מ' ע"ב.

מליחות

ויורו שמים פלאך ד' אף אמונתך בקהל קרושים (תהלים פ"ט). י"ל בזה, רהנה איתא בגמרא (סוכה נ"ב ע"א) לעתיד לבא מביא הקב"ה ליצה"ר ושוחטו וכו' וצדיקים בוכים ואומרים היאך יכולנו לכבוש הר גבוה כזה, ואף הקב"ה תמה עמם, שנאמר כה אמר ד' צבאות כי יפלא בעיני שארית העם הזה בימים ההם גם בעיני יפלא (זכרי' ח'). ונודע דכל מצות התורה תלויין באמונה, וכאז"ל (מכות כ"ד ע"א) בא חבקוק והעמידן על אחת שנא' וצדיק באמונתו יחי. והנה בעת שהצרות מתגברות ח"ו על ישראל, אז קשה ביותר להאמין באמונה שלימה, כי הצרות מעבירין את האדם על דעת קונו, וכשמתחזקים בני ישראל להאמין באמונת אומן אף בעת תוקף הצרות וצוק העתים, אז מתגלה שבחם וגדולתם של ישראל. והנה אמרו רז"ל במדרש עה"פ אף חכמתי עמרה לי (קהלת ב'), תורה שלמדתי באף נתקיימה בי. הרי דתיבת אף, מתפרש על עתים קשים.

וזשה"כ, ויורו שמים פלאך ד', כל' המלאכים שהם צבא השמים, יורו וישבחו את בני ישראל, על אותו הדבר אשר יפלא בעיני ד', דהיינו מה שבני ישראל מתגברים על יצרם הנרמה כהר גבוה, אשר אומר הקב"ה על זה, גם בעיני יפלא, ואיך ניכר ביותר ענין פלא הלז, לזה אמר, אף אמונתך בקהל קרושים, שאפילו בעת שיש חרון אף בעולם, מחזיקים בני ישראל באמונה טהורה, ואינם נתפסים ח"ו ברשת היצה"ר, כי כל העדה כולם קהל קרושים. (כ"ק מרן ארומ"ר שליט"א)

ראש השנה

תקעו בחורש שופר בכסא ליום חגיגו כי חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב. ויל"פ דאיתא במס' ראש השנה (דף כ"ו ע"א), כל השופרות כשירות חוץ משל פרה כו', ומפרש בגמ' הטעם רשל פרה פסול, לפי שאין קטיגור נעשה סניגור. ולכאורה אררבה, ה' לן לתקוע בשופר של פרה דתבוא אמו ותקנה כו', כמ"ש רש"י בפ' חקת בשם ר"מ הדרשן, וצ"ל דמפרה אין ללמוד, דחוקה נאמר בה, ואין לנו לידע טעם ואין למירין הימנה. וזשה"ה, תקעו בחורש שופר, ר"ל בשופר ולא בקרן למעוטי פרה שנקרא קרן, ומפרש הטעם, בכסא ליום חגיגו, דהיינו לכסות עון העגל, וכראיתא בפיוט והחיות, לזהמים הרגל מלהזכיר עגל כו', וא"ת אררבה לילף מפרה ארומה שתבא אמה ותקנה כו', לכך קאמר כי חק לישראל הוא, ר"ל פרה היא חק ואין למידין הימנה, משא"כ בראש השנה משפט הוא לאלקי יעקב, לפיכך אין לתקוע בשל פרה, ראין קטיגור נעשה סניגור, וק"ל. כנלענ"ד דרך ררוש והארכת בזה.

(הגאון מוה"ר בצלאל רנשבורג מפראג וצ"ל)

יום כיפור

במס' ברכות (ח' ע"ב) תנא לי' חייא בר רב מרפתי, כתיב ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש בערב, וכי בתשעה מתענין והלא בעשרה מתענין, אלא לומר לך, כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו מתענה תשיעי ועשירי, וכבר הקשו המפרשים, מה זה דקאמר דמעלה עליו הכתוב כאלו התענה בתשיעי ובעשירי, הלא על עשירי לא שייך לומר כאל"ו התענה, שהרי מתענה ממש, והול"ל דמעלה עליו הכתוב כאלו התענה בתשיעי, ותו לא. אך י"ל הכוונה, עפ"י המבואר בכתבי האר"י ז"ל דמצות אכילה ביום התשיעי, היא תיקון על פגם מאכלות אסורות שנכשל בו האדם במשך כל השנה. והענין הוא, דהרי תענית הוא במקום קרבן, כמו שאומרים ביום כיפור קטן, חלבי ודמי הנמעט בצומי תמור חלבים ודמים, וא"כ כמו שקרבן אינו כשר רק מן המותר לישראל, כמבואר במס' מנחות (ו' ע"א) דדרשינן ממשקה ישראל מן המותר לישראל, כמו כן החלב ודם הנמעט בצום, צריך להיות דוקא מהמותר לישראל, ולכן צייתה התורה לאכול ולשתות ביום התשיעי, לתקן פגם המאכלות אסורות, כדי שהתענית ביום העשירי יהי' מן המותר לישראל, משא"כ אם אינו אוכל ביום התשיעי, יש לחוש שמא נכשל האדם ח"ו במאכלות אסורות, ולא הוי התענית ביום העשירי מן המותר לישראל, וא"כ שפיר אמרו, כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאלו התענה בתשיעי ובעשירי.⁴

(הגה"ק מוה"ר ישכר דוב רוקח אבר"ק בעלז זצ"ל)

הנאהבים והנעימים

(מרור זה מוקדש להדפסת חירו"ת בפלפול ואגדה שרידי אש שנשארו לפליטה מחידושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" דבאבוב בגאליציע, שנהרגו ונשרפו על קידה"ש בשנות הזעם ת"שיתש"ה לפ"ק).

ברברי הכסף משנה בענין טבילה

מהרה"ג מו"ה משה הורוויץ הי"ד מטארנא⁵

הכסף משנה כתב בהל' אבות הטומאה פרק ו' הלכה ט"ז, דלא נטהר הטובל עד שיצא מחמקוה. ומצאתי שכן מבואר בתוס' חולין (ס"א ע"ב ד"ה

(4) הובא בשמו בהקדמת ספר זכרון שלמה על הל' מליחה (קליינווארדיין תרח"ץ).

(5) נולד בעיר בייטש בשנת תער"ב לפ"ק בערך לאביו הרה"צ מוה"ר אברהם צבי הורוויץ ז"ל מבייטש, ובילדותו נתגרל בעיר קאשוי על ברכי זקנו הגה"צ מוה"ר אהרן הורוויץ אבר"ק בייטש זצ"ל חתן כ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע. כשהגיע לשנת חמש עשרה לקחו כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד תחת חסותו במשך שתי שנים רצופות, ונתגרל

ופירות), לענין הכשר לקבל טומאה, דלא הוי האוכל מוכשר, עד צאתו מן המים. – ויש להביא ראי' להכסף משנה הנ"ל, מירושלמי שבת סוף פרק במה מדליקין, דאמרינן שם, תני ר' הושעיה, ממלא אדם בכלי טמא מן הבור ומערים עליו ומטבילו, תני נפל דלי לתוך הבור נפלו כליו לתוך הבור מערים עליהן ומטבילו. ויש להבין, כיון שכבר נפלו כליו לתוך הבור, הרי כבר הוטבלו, ומה צריך להערים, וליטול מן הבור ודאי מותר בפשיטות. ובקרבן העדה נדחק לפרש, שלא נטבלו כולם רק מקצתם, ומערים לטובלם כולם, וקשה, דיותר הוי לי' לאשמועינן דאפילו בלא נפל כלל, מותר להערים, וכבר ייתא קמיתא. וכן בש"ס דילן (ביצה י"ח) מדלין בדלי טמא והוא טהור.

על כן נראה, רמבאן ראי' להכסף משנה, דהמקוה אינה מטהרת רק בעלייתו ממנה, ובנפלו כלים לבור, עדיין לא נטהרו עד שיעלם מהבור, ולכן אסור להעלותם בספק חשיכה, דבזה מתקן הכלי, שנעשה טהור בעלייתו, וקא משמע לן, דמערים עליהם לומר רצריך להכלי, ואין כוונתו לטהר, וגושלן מן הבור ונטהרין. והו' יותר רבנותא מהרישא, דאינה מתרת רק ליטול מים בכלי ולדלות מהבור, אבל כאן שכבר נפל, מותר ליטול מהמים ריקן על ידי הערמה שצריך לכלי, וממילא יהי' טהור⁶).

ונתחנך אצלו בתורה ביראה ובחסידות. אח"כ המשיך ללמוד בישיבת עץ חיים דבאבוב בעיר טארנא, וגם הרצה שיעורים תמידים לתלמידי הישיבה. נסמך להוראה מאת הגאון מוה"ר שמואל פיהרער אבד"ק קראס הי"ד. בחודש אדר שנת תרצ"ד לפ"ק נשא אשה בתו של הגאון מוה"ר אברהם יעקב הלוי הורוויץ אבד"ק פראבונא ז"ל, ונתיישב בעיר פראבונא. הי' אברך מצוין עד להפליא, חריף ובקי בכל מכמני התורה, בעל כשרון נעלה, ומתנהג בחסידות לשם לתהלה ולתפארת. בשנות הזעם גלה לעיר לכוב, ושם החביא את עצמו ביערות הסביבות לעיר לכוב, עד שיצאה נשמתו בחורף שנת תש"ה לפ"ק. – וראוי להזכיר פה אחיו הצעיר ממנו שתי שנים, הרה"ג מוה"ר חיים יוסף הורוויץ הי"ד, שנתחנך ג"כ אצל כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד, וגם הוא למד בישיבת עץ חיים דבאבוב בעיר טארנא, והי' גרול בתורה ובחסידות, ירא ושלם, ספרא רבה, ובעל מדות תרומיות. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הרב הגאון מוה"ר אלי' אייכענשטיין אבד"ק זאקאפאנע ז"ל. בשנות הזעם נתגלגל למחנה העבודה בעיר טשארטקוב, ונהרג עקה"ש בחודש שבט שנת תש"ב לפ"ק, ונקבע היאה"צ ליום כ"ג שבט. ר' ינקום דמם לעינינו במהרה, ותהיינה נשמותיהן צדורות בצרור החיים.

ד"ת הללו הגיעו אלינו מאת אחיהם הצעיר, הרב המפורסם וכו' מוה"ר שלום הורוויץ שליט"א האדמו"ר מבייטש. זכרה לו אלקי לטובה.

(6) עיין עוד בדברי הכסף משנה, בכר"ש שנה ג' קונט' ב' עמוד מ"ו אות ד', ובקובץ ג' עמוד ס"ג, ובקובץ ס"ב עמוד י"ח.

תמיהות וישובים

תמיה בדברי המהרש"ל, בספר מגיד תעלומה, ובספר באר שמואל

כתב המהרש"ל במס' בבא מציעא דף קי"ד ע"ב וז"ל, אפשר לומר שהיו לו לרבה בר אבוח בנים, עכ"ל. – ופלא, דבמס' כתובות דף פ"ה ע"א ובמס' עירובין דף ג' ע"א, מוזכר שם חמא ברי' דרבה בר אבוח, וצ"ע.

בספר מגיד תעלומה על מס' ברכות דף ו' על הגמרא, ובזרוע עוזו אלו תפילין, כתב וז"ל, נשמע מזה שהשבועה בנקיטת חפץ הוא בתפילין ג"כ כמו בספר תורה, עיי"ש. – וצ"ע, דהרי דבר זה מפורש במס' שבועות דף ל"ח ע"ב שבועה בספר תורה, תלמיד חכם לכתחלה בתפילין, וצ"ע.

בספר באר שמואל (להגאון מוה"ר שמואל מאונסדארף זצ"ל) בחלק התשובות סי' ז' ד"ה אמור, כתב וז"ל, וכי היכן מצינו שיש חילוק בין שבות דשבת לשבות דיום טוב. – ויש להפליא עליו, שהרי במס' ביצה דף כ"א ע"א מבואר להדיא דשאני שבות דשבת משבות דיום טוב, עיי"ש.

פנחס הירשפרונג

ראש וועד הרבנים דמאנטריאל

קאנאדא

תעודות וסמיכות

קסז.

בע"ה.

מוהר"ק ואבורגני, דדין אתיא לקבלני, עסיס רימוני, חזו מאי דקמן, חכם מכלכל דרעק והימן, נטע נעמן, ה"ה מאהבי וידידי חביבי ורדירי, צמיד וחמיד, התורני המופלא המחודד והשנון כש"ת כה"ר פייבש ליכ בהק' התורני והנכבד מוה"ר אנשיל תושב פה, אמרתו צרופה, על כל כבוד חופה, חתן הרב המאור הגדול, מעוז ומגדול, שבחיו רבו מלספור כי יחרול, מוהר"ר אליעזר פלעקלש ראב"ק פראג נר"ו, לעד יהל אורו, ועליו יציץ נזרו, ושכלו צח וזקי ובהר, ולשונו עט סופר מוהר.

הוא הק' ב' וואלף הלוי באסקוויץ²)

אשר לא ידעו כי יבא אליו
והוא יאמר להם

מכתבים אל המערכת

בעזתי"ת.

כבוד מערכת כרם שלמה.

א) בכר"ש קונטרס קמ"ז עמוד נ"ז אות ד', הבאתי לשון התוס' במס' ר"ה דף י"ז: (ר"ה בתחלה) שכתבו, והכי קאמר קרא לך ד' החסד, ובאמת לשון הפסוק הוא, ולך ד' חסד. – הנה בתוס' הרא"ש שם, הובא לשון הפסוק כהוגן, ולך השם חסד, עיי"ש. ומצאתי בהקדמת שו"ת בית הלוי טעם למה נמצא בנמרא פסוקים בשינוי לשון, מפני שדברים שככתב אי אתה רשאי לאומרם על פה, והאמורא בשעה שאמר הפסוק, לא הי' ספר לפניו, לכן שינה מהכתוב, עכ"ד.

ב) בכר"ש קונטרס פ"ז עמוד י"ד הובא קושיית אא"ז הנה"צ ד' נפתלי חיים מדזיקוב זצ"ל בעל מנחה חדשה, איך מל אברהם אבינו את עצמו, הלא כתיב המל ימול, דרך מי שכבר נימול יכול למול, ומתוך שם, שהוא כעין גיטו וידו כאין כאחת, עיי"ש. אמנם הא תינח אם אברהם אבינו לא עשה פריעה, כמבואר ברש"י עה"ת, אבל אם עשה פריעה נ"כ, א"כ הי' צריך לעשות ב' דברים נפרדים, ואז לא שייך סכרת גיטו וידו כאין כאחת, דהרי בשעת מילה עדיין הי' מחוסר פריעה. וכתבתי בענין זה בכר"ש קונטרס ק"ח עמוד מ"ה אות א', ושם כתבתי דאם לא הי' פריעה אצל אברהם אבינו לא הי' חשש סכנה ביום שלישי למילתו, דהסכנה היא רק הפריעה ולא המילה, ולכן שפיר הי' יכול למול ולא עצמו ג' ימים קודם ליו"ט. וגם הבאתי שם שמטעם זה עשו בני ישראל במדבר מילה ולא פריעה, עיי"ש. ועתה ראיתי בספר צפנת פענח עה"ת (לבעל תולדות יעקב יוסף) בסוף פ' שמות כד"ה במס' יבמות, לפלול ארוך בהאי ענינא. ועיין עוד בספר בעלי כרית אכרם על ספר יהושע בשם המקובל ר' סולימאן אבוהנא (מגורי הארז"ל).

והנה בספר יהושע על הפסוק, מל את בני ישראל שנית (ה', ב'), פירש"י, שזו פעם השנית שכל ארבעים שנה לא מלו, ורבותינו אמרו שנית זו פריעת מילה. ולכאורה יש להביא ראי' לדברי רבותינו שהובא בפירש"י, דאיתא במס' מכות (י' ע"ב) א"ר חמא בר חנינא מפני מה נאמרה פרשת רוצחים בלשון עזה, דכתיב וידבר ד' אל יהושע לאמר דבר אל בני ישראל לאמר תנו לכם את ערי המקלט אשר דברתי אליכם וגו', מפני שהן של תורה, ופירש"י אבל שאר אמירות שאמר, לא אמר דבר לקיים מצוה הכתובה בתורה חוץ מזו, עכ"ל. ולכאורה יש להעיר, הלא מצות מילה כתובה בתורה, ואעפ"כ כתיב, בעת ההוא „אמר" ד' אל יהושע, ולא כתיב דיבר ד'. אמנם לפי דברי רבותינו הנ"ל ניחא, שהרי באמת כבר היו נימולים, ולא חסר להם רק פריעה.

והנה על הגמ' הנ"ל במס' מכות, כבר עמד בה אא"ז הנה"צ ד' נפתלי חיים זצ"ל בספרו מנחה חדשה על הש"ס בחידושיו למס' מכות דף י"א, מכמה פסוקים בספר יהושע, עיי"ש. ולכאורה יש להקשות עוד, מהא דכתיב (יהושע י', ח'), ויאמר ד' אל יהושע אל תירא מהם כי בידך נתתם וגו', וקאי על מלכי האמורי, וקשה הלא היא מצוה הכתובה בתורה, לא תערוץ מפניהם (דברים ז', כ"א). לא תיראום (שם נ', כ"ב), ונמנה בספר המצות להרמב"ם מצוה ל"ת נ"ח, והובא להלכה בפ"ו מהל' מלכים הלכה ט"ו. ובשלמא להרמב"ן ולהראב"ד שהיא רק הבטחה ולא מצוה (וכן לא נמנה בספר המצות להרמ"ב) ניחא, אבל להרמב"ם והחנינוך שהיא מצוה לא תעשה, למה לא כתיב הכא וידבר ד' בלשון עזה.

ועל כרחק צ"ל כמו שמחלק הלב שמח על ספר המצות להרמב"ם (מהג"ד אברהם אלגרי זצ"ל), שהכהן המשוח דיבר אל העם שתי פעמים, אחת בספר בעת שיוציאים מארצם קודם שיערכו המלחמה, ואחת לאחר שנכנסו כבר במלחמה, וכשחזרו בתחלה, לא

עברו על לא תירא מהם. רק אם נסו באמצע המלחמה או עברו על הל"ת. וכתב שם שבזה מריוק היטב לשון הרמב"ם, שכתב וז"ל, ומאחר שיכנס בקשרי המלחמה ישעון על מקוה ישראל וכו', עיי"ש. וזוהי מתורץ קושיא הנ"ל, למה כתיב ויאמר ולא כתיב וידבר, כי ציווי יהושע הי' קורם המלחמה, ואז לא הוי מצוה הכתובה בתורה.

ולהבין, למה כתיב לשון עזה באותן מצות שכבר כתובים בתורה, אולי אפשר לומר, על פי הנמרא (תמורה ט"ו). בשעה שנפטר משה לנ"ע אמר לו ליהושע שאל ממני כל ספיקות שיש לך אמר לו רבי כלום הנחתי לך שעה והלכתי למקום אחר וכו', מיד תשש כחו של יהושע ונשתכחו ממנו ג' מאות הלכות, ופירש"י בעון שגם להחליש דעתו של משה. ואולי רמז לו הקב"ה ענין זה כמה שדיבר אליו בלשון עזה, לרמז לו שרבר זה כבר נאמר למשה רבינו ויהושע גרם שישתכח, והריכ"ע.

(ג) הנה יש מקומות שהבעל תפלה ממתין באמירת קריש עד שהקהל גומרים לומר אמן יהא שמ' רבא, ואח"כ מתחיל הש"ץ באמירת יהא שמ' רבא, בקול רם. אמנם הרבה בעלי תפלות אינם מדרקקים בזה, רק אומרים אותו יחד עם הציבור, ולכאורה כן מבואר במטה אפרים ובמשנה ברורה סי' נ"ו סק"ב, ומקורם הוא בלבוש. — וחשבתי לומר טעם נכון על מנהגינו שהש"ץ אומר בלחש, כי הרמב"ם בסדר תפלות כל השנה כתב, דכשהוא אומר יתברך, כל העם עונין אמן, וכן הוא בסידור רש"י ובמחזור ויטרי, וכן הביא הטור בשם סידור רבי עמרם, ואומר יתברך אמן, וכן פסק המחבר בסי' נ"ו סעיף ב', אבל הטור והרמ"א כתבו שאנו אין נוהגים לומר אמן אחר תיבת יתברך. ובספר כף החיים מביא שהמגיד צוה להבית יוסף שלא לענות אמן אחר יתברך (מגיד מישרים פ' תולדות), וזהו שלא כפסקו בשו"ע. ואולי זהו טעמו של הלבוש שכתב שהש"ץ יאמר בלחש, כדי שלא לעורר אצל הציבור שאלה של עניית אמן. ובאמת כל מקום שמוזכר ענין עניית אמן יהא שמ' רבא בכל כחו, כתוב בלשון, העונה.

(ד) בזמן אתקינן סעודתא של ליל שב"ק, אסדר לדרומא מנרתא דסתימא ושלחן עם נהמא בצפונא ארשין. וראוי להבין, הלא כל הזמן נתייחד בלשון ארמית, ומדוע שינה לשונו כאן, לקרותו שלחן ולא פתורא. ובאמת בסידור קול יעקב ובסידור לב שמח הנוסחא הוא „פתורא“. שוב מצאתי בספר יפה נוף (וויניציא של"ה) ששם כנראה נדפס בפעם הראשון זמר הנ"ל אחרי פטירת הארז"ל, ושם נדפס: אסדר לדרומא מנרתא דסתימא ובפתורא נהמא בצפונא ארשין, וצ"ע.

(ה) בזמן אתקינן סעודתא ליום שב"ק, יגלה לן טעמא דבתריסר נהמי. ובספר רבוי שאלו עה"ת בפ' תרומה (ד"ה ונתת) הביא בשם הוזה"ק וספרי קבלה, דר"ב חלות של שבת הוא רמז על לחם הפנים שהיו מסדרין ביום השבת. (ועיי"ש מה שהביא בשם הנר"א מוויילנא). ואולי י"ל הכוונה כמה שאומרים יגלה לן טעמי, שהוא על דרך שכתוב בספר החינוך מצוה צ"ז בשם הרמב"ם בספרו מורה נבוכים, וז"ל: אבל השלחן והיות הלחם עליו תמיד, לא אדע לה סיבה, ואיני יורע לאיזה דבר אייחס אותו עד היום, עכ"ל.

(ו) בהרבה קהלות בישראל נפוץ המנהג לעשות ביום הכיפורים הפסקה בין תפלת שחרית לקריאת התורה. ואולי י"ל דנובע מנהג זה עפ"י המבואר במס' יומא דף ס"ה: בסדר עבודת יוה"כ פ', שאין הכהן גדול רשאי להתחיל בעבודה אחרת עד שיגיע השעיר המשתלח למדבר (והוא שיעור מהלך ג' מיל), וכיון שהגיע השעיר למדבר נעשית מצותו, ואז מתחיל לקרות הפרשה, עיי"ש ברש"י. ואולי י"ל כי זכר לדבר עושין הפסקה טרם קריאת התורה.

(ז) ראיתי מילתא דתמורה בספר פירוש רבינו אפרים עה"ת, שכתב בפרשת ויקרא עה"פ ואם כל עדת ישראל ישנו, צא וראה כמה גדול כח הרבנים, שאפילו חוטאים במזיד

קורא אותם שוננים, עכ"ל. והוא פלא, שהרי כל הפרשה איירי בשונג. (וראו לציין, כי הנאון חיד"א מביא בספריו הרבה ד"ת מכת"י רבינו אפרים, ודיבור זה לא הובא בספריו). ואסיים בברכה שתזכו להרים קרן התורה,

ירוחם אלי' ראזענפעלד

ברוקלין, ניו יארק

בס"ד.

אל כבוד מערכת כרם שלמה הי"ו.

הנני להעיר בזה כמה הערות בקובצי כרם שלמה.

(א) בקובץ מ"א עמוד מ"ב, כתב הרב שלום קעסלער שליט"א לתרץ קושיה החכם צבי בסי' א' על המהרי"ט בשם הראנ"ח. — כבר קדמו בשו"ת גנזי יוסף סי' קי"ג אות ג'.
(ב) בקובץ מ"ג עמוד ס"ג, בענין איסור החזרת הטלית ניו"ט. — בשו"ת ארץ צבי ח"ב סי' כ"ב כתב לפרסם זה ברבים.
(ג) בקובץ נ"א עמוד כ"ה, הביא הרה"ג ר' בן ציון בלום שליט"א דומ"ץ דקהלת באבוב כלונדון, בשם ספר קובץ הערות, לבאר שיטת הרמב"ן באישתפיך חמימי, דס"ל דאיסורי שבת, הותרו" אצל פיקוח נפש. — כבר קדמו בישועת יעקב או"ח סי' תצ"ח אות ל"א.

ומש"כ שם בשם ספר קובץ הערות, דהרמב"ן ס"ל כן רק באיסורי שבת ולא בשאר איסורים. — עי' בכסף משנה פ"ב מהל' שבת ה"א, ובשו"ת הרשב"א סי' תרפ"ט (הובא בס' בית ישראל על המצות דף ל' ע"ג), דמי שס"ל דפיקוח נפש שרוחה שבת הוא הותרה, ס"ל גם בטומאה בציבור שהותרה. ועי' בספר זכרון יהודה סי' ו' שהוסיף, דס"ל גם בעשה רוחה ל"ת שהותרה הל"ת אצל העשה. אך לדברי הקובץ הערות דהרמב"ן ס"ל כן רק באיסורי שבת, מיושב קו' המנחת חינוך במצוה ה', שהקשה לדעת הרמב"ן, דלמ"ל קרא דפסח מאחר לתמיד, תפ"ל רתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם, ויקריבו התמיד, ואח"כ כשיבא זמן הקרבת הפסח, אז ידחה עשה דקרבן פסח דיש בה כרת את העשה דהשלמה עיי"ש, ולדברי הקובץ הערות נחא, דהרמב"ן לא כתב כן רק באיסורי שבת, וק"ל.

(ד) בקובץ קי"א עמוד י"ט, וקרי"ט עמוד כ' אות ד', הובא רבדי הכבוד שוד דאין דין „שמחה" בשבת, ובקובץ קכ"ה עמוד מ"ח אות ח', הובא כן בשם הר"ן. — עי' עוד בשו"ת הנאונים (שערי תשובה) סי' ל', ובשו"ת שואל ומשיב מהדו"ק ח"ג סי' קנ"א, ובספרו יד שאל על יו"ד סי' רכ"ט סק"ב, ובשו"ת זכר יהוסף סי' ס"ט אות ז' בשם השיטמ"ק כתובות דף ז' ע"א בר"ה וכתב, ובשו"ת רע"א סי' א' בהשטמות, שכתבו דאין דין שמחה בשבת, דכתיב ב' רק עונג.

(ה) בקובץ קל"ז עמוד ל"ה, כתב האברך המופלג ר' מרדכי אדי' גיפס נ"י, להשוות דברי התוס' בכתובות עם דברי הריטב"א, דהריטב"א כ' דלא הוי ברכה לבטלה היכא דעשה מעשה המצוה, והתוס' כתבו דהוי ברכה לבטלה משום דלא עשה אפי' מעשה המצוה. — עי' בספר מנחת עומר (על מצות ספירת העומר) בסופו בקונטרס שיירי מנחה סי' ד' (בתשובת הג"ר חיים צוקער ז"ל ראבד"ק בערנסאז), שכתב ליישב באופן אחר. ומה שתירץ שם האברך הנ"ל עפי"ד הריטב"א הנ"ל קו' האחרונים בדיון ספירת העומר, עפ"י יסודו דבספירת העומר מקיים המצוה בכל יום ולא תלוי יום אחד בחבירו, רק יש תנאי במצות ספירת העומר שצריך לספור מ"ט ימים שלמים. — עי' בספר מנחת

עומר הנ"ל, בסי' פ"ט סק"ד בשם ספר עבודת הקודש להרח"ד א ז"ע, דכתב באמת דאם א' שכח ולא ספר יום א' גם ביום וגם בלילה, דהוי ברכה לבטלה, והקשה עליו מדברי הריטב"א הנזכר ולא הוי ברכה לבטלה. ובסוף הספר בקונטרס שיירי מנחה בסי' ה' אות ב', כתב הנ"ד שאלו דאזענבערג אבר"ק ראצפערטא זצ"ל, וכן כתב הגאון בעל יגל יעקב אבר"ק מישקאלץ זצ"ל שם בסי' ז' אות א', לחלק בין דברי הריטב"א והעבודת הקודש, דהריטב"א כתב דבריו רק בשקיים מעשה המצוה, דהרי נטל ידיו, משא"כ במצות ספה"ע דאם לא נמר לא נחשב לספירה, שפיר הוי ברכה לבטלה, עיי"ש. והגאון בעל יגל יעקב הוסיף שם עוד, דהריטב"א כתב כן רק בדבר הרשות דמעיקרא לא הוטל עליו חיוב נטילה רק אם ירצה לאכול, ומש"ה כשהי' בדעתו מתחלה לאכול, שפיר עבד דבריו ונטל, ואעפ"י שנמלך אח"כ, אין מחייבין אותו לאכול כרי שלא תהא ברכתו לבטלה, שהרי אין האכילה מצוה, וא"כ גם למפרע לא נחשב לפשיעה כלל מה שנמלך אח"כ, משא"כ במצוה כמו ספה"ע ולא סני ולא יספור, ולכתחילה מחויב לעשות כל מצדקי לספור, לפיכך כששכח הוי ברכה לבטלה, רשכחה כי האי וודאי הוי פשיעה לכו"ע, עיי"ש.

(ו) בחתימת הרבנים אעורר מילתא דתמיהה, ראיאתא בפרקי דרבי אליעזר פרק ל"ז (בא"ד), ריש לארי בושת פנים. וצ"ע מפסחים דף מ"ט ע"ב, דשם איתא בהדיא דאין לו בושת פנים, וצ"ע. (אח"כ ראיתי בפרקי דר"א דפוס ווארשא עם הגהות הר"ל, ששם נשמט מאמר זה לגמרי, עיי"ש).

החותם בכרכה שתזכו להגדיל תורה ולהאדירה,

ארי' לייבוש גרינפעלד

תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב

ברוקלין, ניו יארק

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להרב אברהם משה שאיז נ"י ממאנסני מגיד שיעור בישיבת בית בנימין

להולדת הבן

להאברך היקר ר' אברהם אליעזר ליפא סעפער נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' אהרן דוד פישמאן נ"י מלונדון להולדת הבן

להנה"ח מו"ה בנימין אפרים פישל שטיעל נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' בן ציון דוד עליאס נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' זאב וואלף שטערנהעלל נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' חיים שמעון זינגער נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' חיים שכנא לאנדא נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' יהודה רובינשטיין נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' יוסף צבי קליין נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' יוסף שמחה יהושע טויבער נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' יצחק יוסף הלוי וויינפעלד נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' יצחק מאיר טווערסקי נ"י נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד
להולדת הבן

להאברך היקר ר' ישראל ליב הערבסט נ"י מלונדון להולדת הבן
להאברך היקר ר' מאיר זאב וואלף בלויא נ"י מטאראנטא להולדת הבן
להאברך היקר ר' מיכאל ווייץ נ"י מלונדון נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד
להולדת הבן

להאברך היקר בנש"ק ר' מנחם מענדל מאשקאוויטש נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' ניסן (בר"ק) לעזער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' נפתלי צבי וואקסמאן נ"י מלונדון להולדת הבן
להאברך היקר ר' שמואל שלמה סג"ל אבסטפעלד נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' שמעון קעספלער נ"י להולדת הבן
יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הדעת לאוי"ט א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' דוב בערל קעמפלער נ"י להולדת הבת
להרב דוד מנחם קעסלער נ"י מנהל רישיבת באבוב בטאראנטא להולדת הבת
להאברך היקר ר' דוד שמואל בראכפעלד נ"י להולדת הבת
להנה"ח מו"ה חיים איינהארן נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' חיים (בר"ל) מאנדלבוים נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' טובי' וויינמאן נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יחזקאל יעקב ראזענבערג נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יעקב שמשון מיללער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' צבי הירשל הלוי בלומענבערג נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' צבי הירשל וויעטשנער נ"י להולדת הבת
יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולראות מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להרב זאב אליהו הכהן מאיער נ"י משגיח בכולל זכרון חיים דבאבוב לאירוסים
בנו הב' החתן הנעלה כמר שמעון נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה פנחס באקאן נ"י לאירוסים נכדו נ"י
להנה"ח מו"ה צבי רייזמאן נ"י מלאם אנדזשעלעס ולחותנו הנה"ח מו"ה אהרן
יעקב קארנוואסער נ"י מלאם אנדזשעלעס לאירוסים בתרנכתו תחי'
בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להרב אברהם יחזקאל הכהן שלאף נ"י מגיד שיעור בישיבת בני ציון דבאבוב
בלונדון לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה ארי' ליבוש גרינבערג נ"י לנישואי נכדתו תחי'

להנה"ח מו"ה חיים זיגער נ"י לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה חיים יוסף הכהן קוואדראט נ"י מאנטווערפן לנישואי בתו תחי'
להרב יהושע צבי יונגרייז שליט"א רב דקהל באר יצחק טאלטשאווא לנישואי
בנו נ"י

להרב יעקב ציטראנענבוים נ"י מנהל בישיבת באבוב בני ציון לנישואי בתו
תחי'

להרב יצחק חיים זעלטנרייך שליט"א אבר"ק שטשאקאווא לנישואי בנו האברך
היקר ר' ישעי' נ"י

להרב מרדכי לייפער שליט"א רב דקהל בית מררכי דנארווארנא בלונדון
לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה משה יעקב (ברא"י) שארף נ"י לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה צבי מאיר לערנער נ"י מלונדון לנישואי בתו תחי'

להרב שלמה בן ציון הערבסט שליט"א רב דקהל פרעמישלאן לנישואי בתו
תחי'

להנה"ח מו"ה שלמה עקשטיין נ"י לנישואי בתו תחי'

להרב המפורסם וכו' מוה"ר שמואל עקיבא יפה-שלעזינגער שליט"א אבר"ק
שטראסבורק לנישואי בנו נ"י

להאברך היקר ר' בן ציון יוסף באדנער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר ר' זלמן סלאווויק נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר ר' ניסן ענזיל לעמפל נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר ר' משה שמחה ליפשיץ נ"י מלונדון לנישואיו

להאברך היקר ר' נפתלי צבי בראכפעלד נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר ר' צבי דוד ענגלארד נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

יעזור הש"ת שיוכו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא

מתוך עושר ואושר מזל והרחבה.

המערכת